

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

КОЛОДІЗЄВ ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 001.895:330.5(043.3)

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Науковий консультант:

ГРИНЬОВА ВАЛЕНТИНА

МИКОЛАЇВНА

доктор економічних наук, професор

Харків – 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	19
1.1. Генезис теоретичного підґрунтя дослідження ролі та місця інновацій у розвитку національної економіки	19
1.2. Аналіз відповідності сучасних тенденцій інноваційної діяльності в Україні умовам реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки	41
1.3. Обґрунтування стратегічних пріоритетів забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної економіки	62
Висновки до розділу 1	74
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	79
2.1. Структурно-декомпозиційний аналіз фінансового забезпечення як сукупності економічних відносин	79
2.2. Концепція векторної конвергенції фінансового забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної економіки	93
2.3. Розробка механізму перебудови національної інноваційної системи в межах концепції векторної конвергенції фінансового забезпечення	110
Висновки до розділу 2	126
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	132
3.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження механізму фінансового забезпечення в структурі економічних відносин	132
3.2. Взаємодія складових механізму фінансового забезпечення структурної перебудови національної економіки на інноваційних засадах	146

3.3. Напрямки формування стратегічної моделі функціонування механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України	157
Висновки до розділу 3	172
РОЗДІЛ 4. ІЄРАРХІЧНА УЗГОДЖЕНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	176
4.1. Принципи суб'єктної та об'єктної узгодженості елементів механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку	176
4.2. Напрямки формування багаторівневої системи показників оцінки ефективності фінансування інноваційної діяльності	197
4.3. Розробка багаторівневої ієрархічної системи економетричних моделей залежності результативності розвитку національної економіки від параметрів фінансового забезпечення інновацій	223
4.4. Напрямки застосування кластерного підходу для забезпечення територіальної узгодженості при переході на інноваційну модель розвитку економіки	242
Висновки до розділу 4	251
РОЗДІЛ 5. РОЛЬ ТА МІСЦЕ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	255
5.1. Оцінка можливостей використання ресурсів банківської системи для вирішення завдань ресурсного забезпечення інноваційної моделі структурної перебудови економіки України	255
5.2. Обґрунтування регіональних особливостей банківського фінансування інноваційного розвитку економіки на прикладі Харківської області	273
5.3. Застосування економіко-математичного моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки	317
Висновки до розділу 5	339

РОЗДІЛ 6. НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	341
6.1. Дослідження кругообігу фінансових ресурсів інноваційного спрямування у просторі ринкової взаємодії	341
6.2. Системоутворюючі фактори ефективного функціонування фінансового ринку в контексті реалізації завдань фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки	350
6.3. Обґрунтування вибору моделі фінансового посередництва в контексті забезпечення ресурсної відповідності вимог інноваційної моделі розвитку економіки та умов вітчизняного фінансового ринку	369
6.4. Обґрунтування можливостей використання фінансових інновацій для підвищення ефективності функціонування фінансового ринку	380
Висновки до розділу 6	397
ВИСНОВКИ	401
ДОДАТКИ	406
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	508

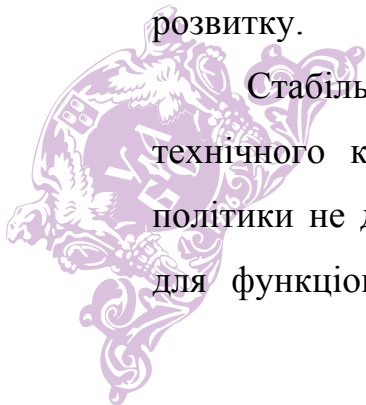

ВСТУП

Попередні роки реалізації економічних реформ в Україні не створили необхідних умов для примноження та зміцнення інтелектуального потенціалу суспільства, інноваційного розвитку економіки, освоєння нових високих технологій та подолання структурних деформацій. Глибока системна криза, яку тривалий час переживає економіка України, нестабільність управлінських структур, часта зміна кадрів, недостатнє фінансування передбачених законодавством заходів негативно позначається на змісті, послідовності та результативності впровадження заходів інноваційної політики.

Функціонування економіки України на принципах інноваційної моделі економічного розвитку є об'єктивною необхідністю. Досягнення нового рівня інноваційного розвитку можливе тільки на основі нової якості вітчизняної науки через врахування світових технологічних тенденцій, врахування існуючих варіантів соціально-економічного розвитку та обґрунтування доцільності адаптації наукових і технологічних результатів до суспільних потреб країни. Як свідчать реалії соціально-економічного життя країни, інноваційна діяльність в умовах сьогодення не стала реальним пріоритетом економічної політики, пріоритетні орієнтири вищих органів влади постійно знаходилися в сфері вирішення гострих поточних економічних проблем. Стан інноваційної діяльності в умовах обраної моделі економічного зростання більшістю експертів-науковців визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово-розвинутих країнах та національним потребам інноваційного розвитку.

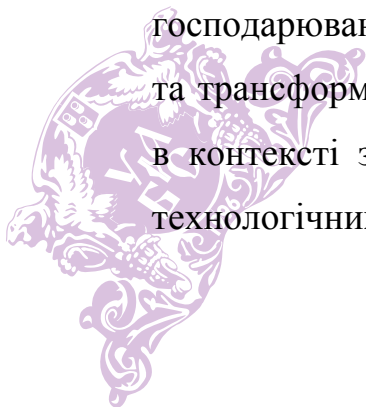
Стабільне скорочення реальних обсягів фінансування науково-технічного комплексу та відсутність дієвої державної науково-технічної політики не дають підстав для висновку про наявність реального підґрунтя для функціонування економіки на основі інноваційної моделі розвитку.

Реформування економіки здійснюється за принципами частих змін цілей та завдань, без урахування загальновідомих факторів функціонування та розвитку науково-технічного потенціалу: активної та передбачуваної державної підтримки, формування попиту на наукові досягнення з боку реального сектора економіки тощо.

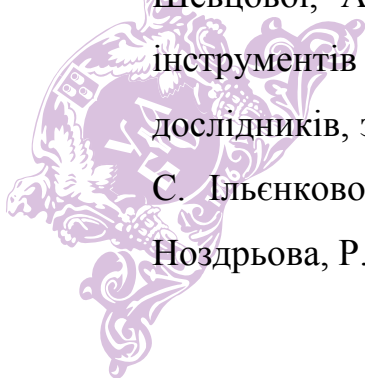
Аналіз реального стану економічного розвитку дає можливість зробити висновок, що сьогодні йдеться вже не про доцільність чи можливість створення системи підтримки технологічних змін, а про концептуальні основи, критерії, інструменти й механізми економічної політики, яка в рамках існуючих фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та належну мотивацію інноваційного підприємництва. Це підтверджує, що формування і реалізація конкурентних переваг національної економіки в умовах вичерпаності екстенсивних факторів економічного зростання стає можливим тільки на основі обраної безальтернативною інноваційної моделі розвитку.

Актуальність теми дослідження. Найважливішим стратегічними завданням забезпечення макроекономічної збалансованості економіки України та підвищення рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку сьогодні є збільшення темпів структурно-інноваційного відновлення, розширення масштабів застосування досконалої техніки і технологій, перехід від екстенсивного типу економічного зростання до інтенсивного, заснованого в першу чергу на інноваціях. Активізація науково-технічного розвитку обумовлює необхідність створення цілісної системи його фінансового забезпечення, узгодження інтересів держави, фінансових установ та суб'єктів господарювання щодо розширення темпів, напрямків і механізмів акумуляції та трансформації фінансових ресурсів. Вказані процеси повинні відбуватися в контексті забезпечення інвестиційних потреб економіки щодо реалізації технологічних змін та належної мотивації інноваційного підприємництва.

В умовах подолання негативних наслідків світової фінансової кризи суттєво ускладнюється механізм фінансового забезпечення проведення широкомасштабної інноваційної політики, насамперед, через обмеження доступу до зовнішніх запозичень, уповільнення кредитної активності та зниження довіри до банківської системи, значне зростання дефіциту державного бюджету, наявність цілого ряду структурних деформацій у розвитку вітчизняного фінансового ринку. В контексті забезпечення стійкого економічного зростання в Україні особливого значення набуває розвиток теоретичних засад та розробка ефективних практичних заходів щодо структурної перебудови існуючого механізму фінансового забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку в рамках існуючих інвестиційних, структурних та інституційних обмежень.

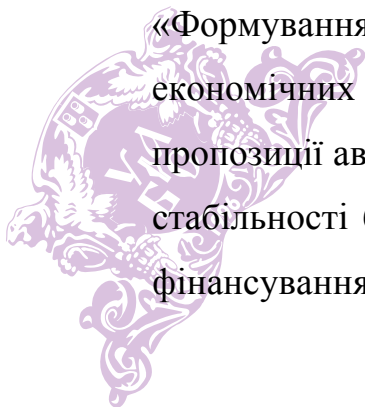
Фундаментальні основи дослідження причинно-наслідкових зв'язків між фінансами та інноваціями у відтворювальних циклах закладено класиками економічної науки, зокрема: Х. Барнетом, В. Зомбартом, М. Калецкі, М. Кондратьєвим, С. Кузнецем, Г. Меншем, В. Мічерліхом, Б. Санто, Дж. Сінкі, Р. Солоу, Дж. Стиглицем, Б. Твіссом, М. Туган-Барановським, Ф. Фабоцци, Х. Хауштайном, Я. Хонко, А. Шпідгоффом, Й. Шумпетером та ін. Дослідженню методологічних засад інвестиційного забезпечення інноваційної активності присвячені роботи відомих вітчизняних вчених: В. Александрової, О. Амоші, Ю. Бажала, Т. Васильєвої, О. Васюренка, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Гриньова, В. Гриньової, Г. Добрава, М. Долішнього, А. Єпіфанова, В. Корнєєва, М. Крупки, В. Куриляка, О. Лапко, В. Мунтіяна, С. Онишко, В. Семіноженка, В. Соловйова, М. Чумаченка, А. Чухна, Н. Чухрай, І. Школи, І. Школьник, О. Шевцової, А. Яковлева та ін. Вирішенню проблеми розширення спектра інструментів фінансування інновацій присвячені наукові праці російських дослідників, зокрема: С. Валдайцева, Є. Голубкова, А. Ніколаєва, А. Градова, С. Ільєнкової, П. Завліна, П. Зав'ялова, А. Казанцева, В. Ковальова, Р. Ноздрьова, Р. Фатхутдінова та ін.

В той же час, незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень щодо пошуку ефективних форм та методів фінансування інновацій, існує потреба у комплексному обґрунтуванні здатності фінансового сектора забезпечити інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки з урахуванням особливостей і динамічного характеру світових економічних відносин. Подальшого розвитку потребує комплекс питань, пов'язаних з впровадженням в Україні концепції векторної конвергенції з відповідною перебудовою національної інноваційної системи (НІС); розробкою підходів до моделювання процесів ієрархічної узгодженості елементів механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку; оцінкою впливу рівня розвитку фінансового ринку та стійкості банківської системи на ефективність реалізації інноваційної стратегії розвитку економіки. Зростаючі теоретичні та практичні потреби у вирішенні зазначеного кола питань стали визначальними при обґрунтуванні актуальності теми дослідження, обумовили його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обраний напрямок дисертаційного дослідження узгоджується з базовими положеннями Концепції розвитку НІС, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р, та пов'язаний з тематикою науково-дослідної роботи Харківського національного економічного університету. До звіту за темою «Забезпечення фінансової стабільності економічних агентів на етапі структурних трансформацій» (номер державної реєстрації 0109U005002) включено пропозиції автора щодо формування інструментарію діагностики процесів дестабілізації у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності економічних суб'єктів; за темою «Формування механізму попередження дестабілізації функціонування економічних суб'єктів» (номер державної реєстрації 0110U002788) – пропозиції автора щодо обґрунтування системи показників оцінки фінансової стабільності банку в контексті формування його ресурсного потенціалу для фінансування високоризикового інноваційного підприємництва; за темою

«Організаційно-економічний механізм управління капіталом банку та фінансовим забезпеченням його розвитку» (номер державної реєстрації 0103U008937) – пропозиції автора щодо визначення рівня стабільності ресурсної бази банку в контексті довготермінового інвестування в інноваційні проекти.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні теоретико-методологічних засад та механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки та обґрунтуванні впливу ресурсних можливостей банківської системи і фінансового ринку на ефективність реалізації даного механізму.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання наступних завдань:

дослідити відповідність сучасних тенденцій інноваційної діяльності в Україні умовам реалізації інноваційної моделі розвитку економіки;

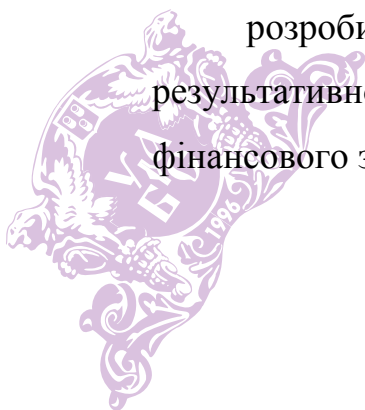
сформувати теоретико-методологічні засади векторної конвергенції фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки в контексті інтеграції України у європейський економічний простір, розробити пропозиції щодо перебудови НІС в межах цієї концепції;

обґрунтувати напрямки взаємодії складових механізму фінансового забезпечення національної економіки на інноваційних засадах;

сформулювати принципи взаємодії та узгодження механізмів фінансового забезпечення інноваційного розвитку на суб'єктному, об'єктному рівні та за територіальною ознакою;

розробити багаторівневу систему показників оцінки ефективності фінансування інноваційної діяльності;

розробити систему економетричних моделей залежності результативності розвитку національної економіки від параметрів фінансового забезпечення інновацій;

розробити підходи до оцінки впливу регіональних диспропорцій на можливості фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки за рахунок ресурсів банківської системи;

на основі застосування економіко-математичного моделювання оцінити вплив рівня фінансової стійкості вітчизняної банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки;

виокремити системоутворюючі фактори ефективного функціонування фінансового ринку в контексті реалізації завдань фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки;

обґрунтувати можливості використання фінансових інновацій для підвищення ефективності функціонування фінансового ринку;

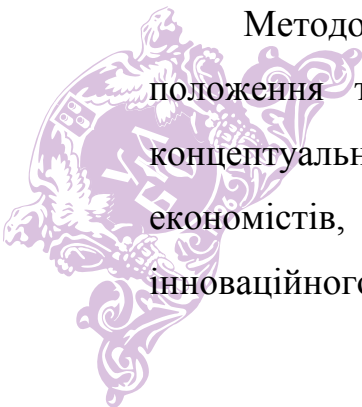
поглибити зміст категоріального апарату фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки та визначити сутнісну трансформацію певних понять з урахуванням тенденцій змін світового розвитку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі фінансового забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та участі у ньому банків та інших суб'єктів фінансового ринку.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади, методичні рекомендації та практичний інструментарій фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовано методологію системного аналізу для отримання загальних результатів щодо встановлення закономірностей і тенденцій фінансування інноваційного розвитку економіки України.

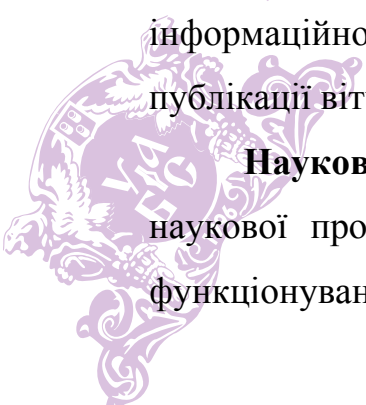
Методологічною основою дослідження послужили фундаментальні положення теорії фінансів і кредиту, банківської справи, інноватики, концептуальні засади сучасної економічної теорії, наукові праці вчених-економістів, присвячені проблемам фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку.

В процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи дослідження та аналізу економічних процесів: логічного узагальнення, порівняння та систематизації (при деталізації предмета дослідження); аналогій (у процесі порівняльного аналізу ефективності фінансування інноваційних процесів в Україні та країнах Європи); системно-структурний і багатофакторний аналізи (при визначенні елементів системи управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку економіки України); синтез, наукова абстракція та морфологічний аналіз (при уточненні базових економічних категорій наукового дослідження); індукції та дедукції (при обґрунтуванні основних джерел фінансування пріоритетних напрямків інноваційного розвитку економіки); методи кореляційно-регресійного аналізу, графічного й економіко-математичного моделювання (при встановленні взаємозв'язку основних макроекономічних параметрів розвитку економіки України з показниками стабільності фінансового ринку); метод експертних оцінок, індексний метод і метод групувань (в процесі оцінювання закономірностей інноваційного розвитку та формування системи показників щодо їх прогнозування).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань фінансування інновацій, звітні дані Державного комітету статистики, нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, нормативні документи, аналітичні огляди та звіти міністерств і відомств, Асоціації українських банків, міжнародних економічних організацій і міжнародних фінансових інституцій, дані інформаційно-аналітичних бюлетенів, а також періодичні видання та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо створення теоретико-методологічного підґрунтя функціонування механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку

національної економіки в умовах її інтеграції у світовий фінансовий простір, розвитку відомих та розробці нових методичних положень обґрунтування впливу ресурсних можливостей банківської системи і фінансового ринку на ефективність реалізації даного механізму.

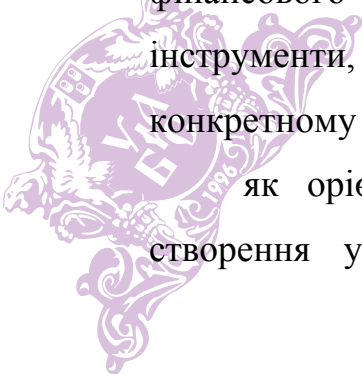
Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

запропоновано та на основі застосування методу канонічних кореляцій підтверджено гіпотезу про залежність рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України від рівня фінансової стійкості банківської системи, оціненої за рівнями достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, якості активів. Запропоновані положення формують методологічне підґрунтя для короткострокового та середньострокового прогнозування динаміки стану інвестиційного забезпечення потреб реалізації моделі економічного зростання на основі інновацій у розрізі окремих джерел фінансування;

розроблено графічну трьохвимірну модель позиціонування фінансових інновацій в межах фінансового ринку, яка формує методологічне підґрунтя для визначення функцій таких інновацій в структурі механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки і надає можливість для їх подальшого використання щодо задоволення потреб реального сектора економіки (інтеграційні процеси, системи розрахунків, міжнародна торгівля, концентрація фінансових ресурсів), диверсифікації видів діяльності фінансових інститутів (кредитування, інвестування, страхування, формування додаткових ресурсів), структурних елементів світового фінансового ринку (міжнародні організації, системи валют, фінансові інструменти, інноваційні технології, ринок фінансових послуг) на конкретному етапі інноваційного розвитку економіки;

як орієнтир при формуванні фінансової політики держави щодо створення умов та відповідного механізму фінансового забезпечення

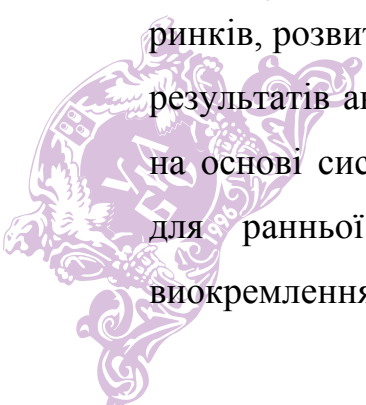
інноваційного розвитку національної економіки запропоновано використовувати концепцію векторної конвергенції, сутність якої полягає у зближенні національної економіки з економіками розвинених країн – стратегічних партнерів за параметрами і концепцією фінансування інновацій. Формалізовано основні положення даної концепції, визначено принципи фінансового забезпечення та критерії інноваційності економіки України у відповідності до вимог векторної конвергенції, обґрунтовано прогнозовані параметри розвитку економіки України;

розроблено багаторівневу систему економетричних моделей, яка дозволила формалізувати залежності: обсягу ВВП України від джерел фінансування інноваційного розвитку (на першому рівні); джерел фінансування інновацій від якісних характеристик інноваційної активності у вітчизняній економіці (на другому рівні); ендогенних показників інноваційної діяльності від екзогенних параметрів функціонування НІС (на третьому рівні);

удосконалено:

науково-методичний підхід до формування регіональної фінансової політики шляхом обґрунтування впливу територіальних організаційно-інституційних особливостей на ефективність використання кредитних важелів фінансового забезпечення функціонування суб'єктів інноваційного підприємництва на основі побудованих рейтингів регіонів України за результатами діяльності комерційних банків;

теоретичні засади прогнозування тривалості стадій життєвого циклу фінансових інновацій з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища (світових інтеграційних процесів, глобалізації фінансових ринків, розвитку міжнародної торгівлі, науково-технічного прогресу тощо) та результатів аналізу рівня задоволення потреб споживачів фінансових послуг на основі системного аналізу існуючих обмежень, що забезпечує підґрунтя для ранньої діагностики тенденцій розвитку фінансового ринку з виокремленням впливу глобальних інноваційних перетворень;

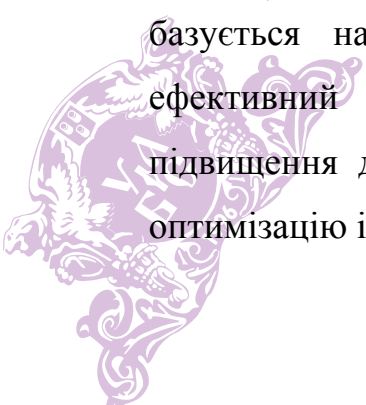
теоретичні підходи до визначення просторових і часових меж впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових інновацій на окремі структурні елементи фінансового ринку в контексті виконання ним функції ресурсного забезпечення інноваційних перетворень в економіці;

концептуальні положення формування суб'єктної, об'єктної та територіальної узгодженості фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки: 1) на суб'єктному рівні узгодженість має бути досягнута при взаємодії держави та ринкового механізму щодо вибору адекватної структури фінансових методів стимулювання інноваційної активності; 2) на об'єктному рівні при реалізації відповідних заходів на макро-, мезо- та мікрорівнях узгодження має забезпечити спрямування підприємницької ініціативи в напрямку реалізації державних і регіональних інноваційних пріоритетів; 3) забезпечення територіальної узгодженості при реалізації фінансової політики стимулювання інноваційного розвитку національної економіки має базуватися на застосуванні кластерного підходу;

методичні засади формування багаторівневої системи показників ефективності фінансування інновацій (на макро-, мезо- та мікрорівнях) як інструмента забезпечення ієрархічної узгодженості при здійсненні фінансової політики інноваційного розвитку шляхом включення до неї абсолютних, відносних та прирістних індикаторів, що оцінюють рівень фінансування інновацій за структурою, динамікою, спрямованістю, достатністю, ризикованістю та результативністю;

набули подальшого розвитку:

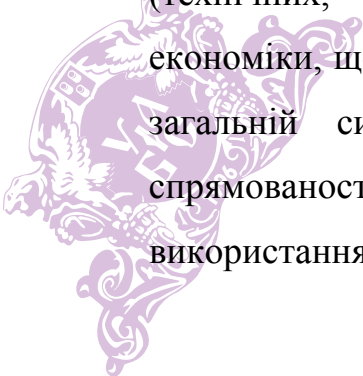
розуміння сутності фінансової інновації як фінансового продукту (послуги, інструмента) на фінансовому ринку, що має ознаку унікальності, базується на передових фінансових технологіях, здатних забезпечити ефективний перерозподіл наявних ресурсів на фінансовому ринку, підвищення доходності та ліквідності для суб'єкта ринкових відносин та оптимізацію існуючих ризиків;

структурно-декомпозиційний аналіз базових економічних категорій і понять дослідження проблеми фінансування інновацій, на основі чого запропоновано розуміти під: фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки; під механізмом фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки – упорядковану, взаємопов'язану, узгоджену сукупність фінансових відносин, стимулів, важелів, інструментів, форм та методів, спрямовану на досягнення цілей інноваційної діяльності з урахуванням фінансових можливостей економічної системи та внутрішніх закономірностей інноваційного розвитку;

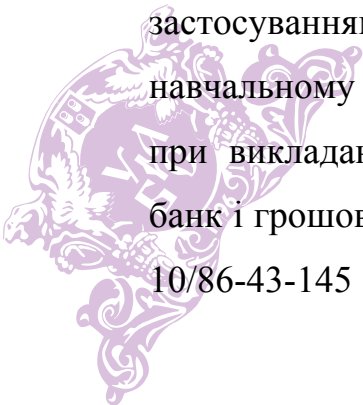
теоретико-методологічні підходи до формування оптимальної структури національної інноваційної системи шляхом: конкретизації складу та визначення завдань її підсистем генерації знань (включає науку та її сегменти в інших секторах економіки); поширення і застосування знань (етапи дослідження і розробки, виробництво товарів і послуг); комерціалізації нововведень (охоплює ринок науково-технічної продукції, ринкові інститути); професійної підготовки кадрів; інноваційної інфраструктури (правова база, державна макроекономічна та інноваційна політика, корпоративне управління, ринкові механізми); фінансового забезпечення (фінансові інструменти, методи, форми фінансування, важелі впливу та фінансове регулювання);

теоретичні підходи до вибору класифікаційних ознак виокремлення груп інновацій у відповідності з етапами здійснення системних змін (технічних, економічних, соціальних, структурних тощо) у розвитку економіки, що дозволяє визначати місце кожної окремої групи інновацій в їх загальній системі, надавати їм характеристики у відповідності до спрямованості, процесу формування, механізму впровадження, механізму використання, ефективності, впливу на економічний розвиток.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульована у дисертації сукупність теоретико-методологічних положень у комплексі формує підґрунтя для побудови цілісної системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Вони доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які використані в практичній діяльності фінансових установ, організацій та підприємств, зокрема: Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків) – в аспекті конкретизації очікуваних результатів щодо визначення прогнозних обсягів фінансування інноваційних підприємств реального сектора економіки (довідка № 010-912/177 від 17.06.2010); Управління Національного банку України в Харківській області (довідка № 03-044/5380 від 30.06.2010) – щодо оцінки соціально-економічного потенціалу регіону та визначення позиції банківського сектора області в загальному рейтингу щодо формування об'єктивних умов перерозподілу фінансових ресурсів й забезпечення процесу реалізації стратегії інноваційного розвитку країни; ХОФ АКБ «Укрсоцбанк» (довідка №10/97–13 від 09.06.2010) – щодо зменшення витрат на управління філіями банку в певних регіонах шляхом консолідації функцій їх управлінських підрозділів і забезпечення можливості перерозподілу ресурсів для вирішення завдань формування резервів і пошуку додаткових джерел фінансування регіональних інноваційних програм; ТОВ «Каліта-Фінанс» – щодо доцільності впровадження у практичну діяльність запропонованих автором рекомендацій з доповнення існуючого переліку показників оцінювання рівня ефективності фінансування інноваційної діяльності (довідка № 1 від 23.06.2010).

Практичне значення результатів дослідження підтверджується застосуванням теоретико-методологічних положень дисертації у навчальному процесі Харківського національного економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Гроші та кредит», «Центральний банк і грошово-кредитна політика», «Інвестиційне кредитування» (довідка № 10/86-43-145 від 23.06.2010); Харківського національного автомобільно-

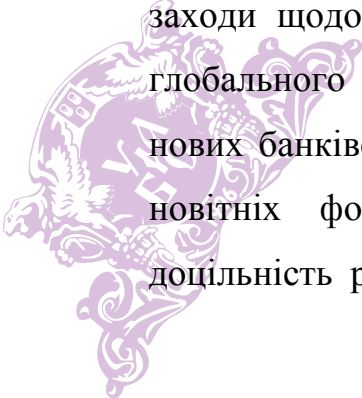

дорожнього університету (довідка № 2535/01 від 10.09.2010); Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 09-10/17 від 13.09.2010); Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського (довідка № 13.02/1840 від 08.09.2010).

Рецензія завідувача кафедри економічного аналізу і фінансів Національного гірничого університету м. Дніпропетровськ, доктора економічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України О. С. Галушко на індивідуальну монографію «Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки» опублікована в журналі «Банківська справа» № 5 (95) 2010р.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки і рекомендації, що виносяться на захист за результатами досліджень, одержані автором самостійно. У роботах, виконаних у співавторстві, особисто автором: досліджено закономірності розвитку інтеграційних процесів на основі визначення конкурентних переваг функціонування промислово-фінансових груп [98]; визначено структуру факторів та їх вплив на формування процентного доходу банку [99]; обґрунтовано необхідність створення бюро кредитних історій в структурному ланцюгу відносин учасників кредитного ринку [102]; уточнено склад показників оцінки ефективності залучення і розміщення ресурсів банків [200]; узагальнено підходи до класифікації інновацій [217]; визначено позитивні та негативні наслідки присутності іноземного капіталу в структурі капіталу вітчизняного банківського сектору [221]; запропоновано рекомендації щодо вибору стратегії функціонування учасників валютного ринку [222]; розроблено заходи щодо захисту внутрішнього ринку капіталів в структурі відносин глобального фінансового ринку [229]; запропоновано підходи до розробки нових банківських продуктів, удосконалення їх механізму та впровадження новітніх форм залучення додаткового капіталу [234]; обґрунтовано доцільність реалізації трансфертного підходу для забезпечення стабілізації

фінансового стану банку [235]; визначено особливості впливу процесів глобалізації на різних рівнях системи економічних відносин [239]; запропоновано підхід до оцінки якості прибутку позичальника на основі використання індексної моделі [241]; визначено структуру факторів впливу на динаміку курсу валют [242]; обґрунтовано основні положення концепції інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції [249].

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення за результатами дисертаційного дослідження були оприлюднені на більш ніж п'ятнадцятьох міжнародних, всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях і засідань круглого столу. Перелік окремих тез доповідей і матеріалів подано в списку опублікованих праць.

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 47 наукових працях загальним обсягом 61,98 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належать 41,06 ум.-друк. арк., у тому числі 1 одноосібна монографія (16,8 ум.-друк. арк.), 4 колективні монографії (безпосередньо автору належить 9,2 ум.-друк. арк.), 25 статей у наукових спеціалізованих виданнях, 2 статті в інших виданнях, 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій загальним обсягом авторського матеріалу понад 15,06 ум.-друк. арк., 1 колективний підручник з грифом Міністерства освіти і науки України, 4 колективні навчальні посібники загальним обсягом авторського матеріалу 29,25 ум.-друк. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

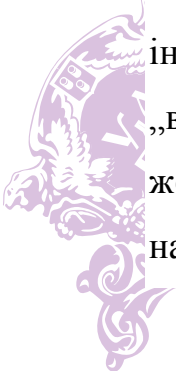
1.1. Генезис теоретичного підґрунтя дослідження ролі та місця інновацій у розвитку національної економіки

Категорія „інновація” (від латинського „novo”) означає змінювати, доповнювати [431]. Але найбільш поширеним є підхід, який базується на буквальному перекладі англійського слова „innovation” („in” - введення; „novation” – нове, новина), що дослівно означає „введення нового”. Таке тлумачення поняття „інновація” є найбільш поширеним як у вітчизняній, так і в закордонній літературі [58].

Пріоритет застосування категорії „інновація” належить австрійському економісту Й. Шумпетеру [476], який спочатку застосував словосполучення „нова комбінація”. Під цим він розумів іншу якість засобів виробництва, яка досягається не тільки шляхом дрібних покращень старого обладнання, а разом з ними і введенням нових засобів виробництва або систем його організації.

У своїх дослідженнях Й. Шумпетер вважав, що нове не виростає зі старого, а з’являється поряд із ним, поступово замінюючи його. У подальших працях він уже замість терміну „нова комбінація” використовує термін „інновація”.

Теорія інновацій інтенсивно розвивалася також такими вченими як К. Найт, Л. Мор, Х. Барнет, Г. Залгман та ін. При цьому К. Найт розглядав інновацію з традиційної точки зору – упровадження чогось нового, але по „відношенню до організації або її безпосередньому оточенню” [307]. У той же час Х. Барнет, визначаючи поняття „інновація”, орієнтується насамперед на якісні результати змін [39]. Далі вже Г. Залтман підходить до поняття

„інновація” ширше, розуміючи при цьому нову ідею, діяльність, що сприймаються як новаторські тим органом, який здійснює їх упровадження в практику.

У вітчизняній науці про інноватику були запропоновані деякі нові підходи. Різні підходи до поняття „інновація” можна згрупувати за декількома напрямками.

Одним із таких напрямків є такий, що розглядає інновацію як процес. Таку точку зору мають В. І. Громека, В. І. Антонюк, О. І. Пригожин [353].

Так, наприклад, В. І. Громека визначає інновацію як процес, під час якого наукова ідея або технічний винахід доводяться до практичного використання та починають давати економічний ефект, а О. І. Пригожин підходить до інновації більш широко, розуміючи при цьому під інновацією таку цілеспрямовану зміну, яка вносить в середовище впровадження нові, відносно стабільні елементи. При цьому відзначається, що інновація є сутністю процесу, тобто переходом деякої системи з одного стану до якісно іншого [353].

Згідно іншого напрямку О. Є. Варшавський, Ю. В. Яковець [309] та інші розглядають інновацію як результат інноваційного процесу. Так, Ю. В. Яковець визначає інновацію як результат якісних змін у процесі виробництва [480], а О. Є. Варшавський визначає інновацію як науково-технічне досягнення на рівні будь-якого окремого технологічного процесу, проекту, методів організації [309].

Закордонні вчені мають своє специфічне трактування поняття „інновація”. Так, Ф. Валента, який визначає інновацію як зміну у початковій структурі виробничого організму, тобто як перехід його внутрішньої структури до нового стану [77]. Інші автори застосовують до визначення сутності інновацій підхід з точки зору їх дії на підприємстві, визначаючи їх як цільову зміну у функціонуванні підприємства як загальної системи.

Декілька підходів до визначення категорії „інновація” склалося й у Німеччині. Так, Г. Майер та Г. Д. Хауштайн розуміють під інновацією

кінцевий результат поєднання цих потреб, а Ф. Хаберланд розуміє під інноваційним процесом науково-технічні, технологічні, економічні та організаційні зміни, які відбуваються в процесі відтворення [454].

Нові підходи можна спостерігати в економічній літературі США. Перш за все, вони пов'язані з іменами П. Друкера, Р. Фостера та ін. Так, П. Друкер, підходячи до суті поняття „інновація”, визначає її як особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони використовують зміни як шанс здійснити новий вид бізнесу або послуг [124].

У свою чергу, Р. Фостер підходить до визначення поняття „інновація” з точки зору конкуренції та одержання прибутку, вважаючи, що інновація – це поєдинок на ринку між новаторами – тими, хто прагне робити гроші, змінюючи усталений порядок речей, та тими, хто боронить свої інтереси [453].

Проте, на нашу думку, з огляду на вищенаведене, найбільш удале й повне визначення інновації привів П. Лемерль. Він розумів під „новим продуктом або послугою, спосіб їх виробництва, новизну в організаційній, фінансовій, науково-дослідницькій та інших сферах, будь-яке вдосконалення, яке забезпечує економію витрат або створює умови для неї.

Детальний аналіз зазначених визначень дозволяє зробити певний висновок про те, що більшість дослідників, визначаючи поняття „інновація”, беруть за основу концепцію Й. Шумпетера, який визначає відкриття, винахід нового пристрою або технології як початкову подію, а впровадження цього пристрою або технології – як завершальну.

Інновація розглядається з точки зору економічного застосування, що означає створення нових ресурсів або використання у новий спосіб тих, що вже існують. Переважною більшістю авторів досліджень інновація визначається як процес. Деякі розбіжності виникають у підході до визначення сутності цього поняття, його складових елементів і фаз.

Також має місце підхід до інновації як до предмету (результату), який отримується шляхом комерціалізації результатів наукових досліджень.

Можна відзначити окремо підхід, який застосовується численними дослідниками, згідно з яким інновація – ідея, що містить певну новизну і є метою інноваційної діяльності.

Аналіз визначень авторів дозволяє зробити певні висновки, відзначаючи загальні положення щодо поняття „інновація”:

1. Інновацію можна характеризувати, беручи до уваги її чітку спрямованість на остаточний результат (із точки зору одержання прибутку на ринку та задоволення суспільної потреби).

2. Інновацію можна розглядати як результат складного процесу, який передбачає системні зміни не тільки технічного, але й економічного, соціального та структурного видів.

3. Інновація забезпечує економічний, соціальний, науково-технічний та інші види ефектів.

Аналізуючи ці висновки, можна відзначити, що в широкому розумінні слова „інновація” відображає результат створення та освоєння у виробництві принципово нового або модифікованого засобу – нововведення, яке задовольняє певні потреби і забезпечує прибуток, даючи при цьому низку ефектів різного спрямування.

Важливим моментом дослідження є також проведення класифікації видів інновацій. Аналогічно з тим, що по відношенню до поняття „інновація” мають місце в економічній літературі численні підходи, стосовно визначення видів інновацій та їх класифікації.

Такий стан, в першу чергу, пов’язаний зі складністю та широтою існуючого визначення поняття „інновація”, а також його впливом на всі суттєві аспекти людського життя й, як наслідок, класифікацією інновацій відповідно до різних напрямків.

Детальну класифікацію інновацій дав Д. Рікардо, розглядаючи інновації, що зберігають землю, капітал і працю. У свою чергу К. Маркс також наводить класифікацію інновацій з точки зору збереження капіталу і

праці. Такий погляд на класифікацію інновацій, що зберігають працю та капітал, був пов'язаний з іменами Дж. Робінсона, Дж. Р. Хікса [455].

Першим найбільш детальну й повну класифікацію інновацій, яку в подальшому вважають класичною, розробив Й. Шумпетер, виділяючи п'ять типів інновацій:

1. Виробництво невідомого споживачам нового продукту або продукту з новими якостями (товарна інновація).
2. Упровадження нового засобу виробництва, який не обов'язково ґрунтується на новому науковому відкритті, але до якого може застосовуватись новий підхід до комерційного використання продукції (технологічна інновація).
3. Освоєння нового ринку збуту галуззю промисловості країни, незважаючи на те, існував цей ринок до цього чи ні (ринкова інновація).
4. Використання нових джерел сировини й напівфабрикатів, незалежно від того, існували ці джерела раніше чи ні (маркетингова інновація).
5. Упровадження нових організаційних форм (управлінська інновація).

Існує найбільш поширений підхід до класифікації інновацій, який співвідноситься з першими двома типами інновацій, визначеними Й. Шумпетером. Він поділяє інновації на два класи – інновації процесу та інновації продукту.

Така ознака дозволяє класифікувати інновації в залежності від предметного змісту. При цьому під продуктовими розуміють інновації, які орієнтуються на виробництво та використання нових (поліпшених) продуктів у сфері виробництва або споживання. У той же час, інновації процесу є новими технологіями виробництва та управлінськими процесами.

Інновації процесу, у свою чергу, поділяють на технологічні та управлінські. При цьому технологічні інновації – це нові способи (технології)

виробництва продуктів, розроблених раніше чи нещодавно, а управлінські – нові методи роботи апарату управління.

У процесі класифікації інновацій у залежності від предметного складу деякі автори виділяють ще один клас інновацій – ринкові інновації. Така група інновацій відкриває нові сфери застосування продукту або дозволяє провести реалізацію послуг на нових ринках. Необхідно відзначити, що, на наш погляд, початковий поділ інновацій на такі два класи як інновації процесу та інновації продукту не є зовсім адекватним. Це, насамперед, визначається тим фактом, що ці два класи в реальному житті надто сильно взаємопов'язані.

Результати аналізу підходів до визначення рівнів новизни дозволяють зробити висновок про недостатню визначеність, складність та комплексність цього поняття. В той же час проведені дослідження дозволили встановити, що всі наведені критерії новизни не відображають у повній мірі всю складність та комплексність даної категорії.

На нашу думку, всі наведені критерії не відображають цілковиту визначеність новизни продукції, що виробляється. Так, існують певні ситуації, коли продукт може бути новим з точки зору і виробника і споживача. Але можуть бути і такі ситуації, коли з точки зору виробника, продукт буде новим і не буде таким – із точки зору споживача, і навпаки (табл. 1.1).

Для пояснення такої точки зору можна навести покращені та модифіковані продукти, що випускалися в попередні періоди. У цьому випадку вони не будуть новими для виробника, але будуть такими для споживача. Прикладом продукції, яка є новою для виробника, але не є такою для споживача, може бути випуск продукції на підприємстві за вже існуючим аналогом. При цьому продукція виробляється на іншому підприємстві, тобто має місце просте дублювання виробництва продукції на підприємстві конкурента. Нарешті, окремий випадок, коли продукція, яка виробляється на підприємстві, є новою як для виробника, так і для споживача. Продукція буде

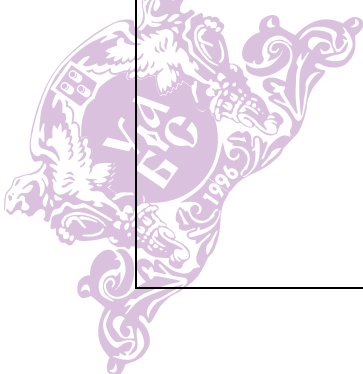

новою для споживачів, коли вони не знайомі попередньо з товаром, який пропонується на ринку, і новою для виробника, коли товар проходить у процесі його створенням етапи розробок, випробувань та виходу на ринок.

Таблиця 1.1

**Аналіз підходів щодо класифікації інновацій за
ознаками новизни окремих нововведень**

Автор	Класифікація інновацій за ознаками	Характеристика інновацій
<i>Підходи за ознакою економічної значущості</i>		
Г. Менш	Базисні	Сприяють створенню нових ринків та галузей промисловості
	Поліпшуючі	Виникають внаслідок адаптації нововведень до вимог ринку
	Псевдоінновації	Мають прояви незначних змін у порівнянні з попередніми об'єктами і здебільшого є наслідком моди або застосуванням рекламних технологій
О. Пригожин	Радикальні (базові)	Характеризуються найвищим рівнем економічної значущості (інноваційного потенціалу) і формують появу принципово інших рівнів реалізації потреб
	Комбінаторні	Передбачають використання різних сполучень конструктивного поєднання елементів
	Модифікуючі	Поява нових якостей та характеристик продукту є результатом незначних відмінностей від вже існуючих
<i>Підхід за ознакою галузевого призначення</i>		
Я. Ван Дейн	Продукти у галузях, що існують	Підхід до класифікації продуктів та процесів з урахуванням фактору інноваційного розвитку економіки
	Продукти, що створюють нові галузі	
	Процеси у галузях, що існують	
	Процеси в базових галузях	
<i>Підхід за рівнем новизни</i>		
Г. М. Добров	Радикально нова продукція	Яка не має аналогів і виготовляється вперше
	Нова продукція	Яка має прототипи й істотно відрізняється від тієї, що її випускали раніше
	Продукція, модифікована частково	Продукція, яка вважається удосконаленою за умови збереження основних характеристик

<i>Продовження табл. 1.1</i>		
Автор	Класифікація інновацій за ознаками	Характеристика інновацій
О. Пригожин	Місцева	З точки зору розгляду абсолютної та відносної новизни, коли нововведення вже мало застосування на інших об'єктах
	Часткова	Передбачає оновлення одного з елементів вибору системи при модернізації
	Умовна	Виникає при незвичайному поєднанні елементів, що були відомі раніше
<i>Підхід за рівнем значущості ідеї, що використовується</i>		
О. Пригожин	Відкриття	Інновації розрізняються у відповідності з подальшим місцем їх застосування і ефективності у майбутньому
	Винахід	
	Раціоналізаторська пропозиція	
	Ліцензія	
	„Ноу-хау”	

Джерело: Узагальнено за результатами [353; 512]

Це дозволяє стверджувати, що основною властивістю, яка відрізняє нову продукцію від тієї, яка випускалася раніше, є фактор новизни. Він є необхідною, але недостатньою умовою в процесі визначення. Для визначення інновації не є достатньою наявність лише однієї новизни – необхідно приймати до уваги також і значимість того, що є об'єктом упровадження. Окрім першої класифікаційної ознаки – новизни – необхідно виділяти й інші.

Вивчення результатів дослідження (табл. 1.2) дозволяє говорити про те, що найбільш повну та розгалужену класифікацію інновацій наводить О. І. Пригожин, виділяючи при цьому три найбільш загальні напрямки, згідно з якими систематизуються інновації [353]:

- за типом нововведення;
- за механізмом здійснення;
- за особливостями інноваційного процесу.

В економічній літературі існують багаточисельні способи і підходи до класифікації інновацій на основі окремих класифікаційних ознак. Досвід визначення й встановлення таких класифікаційних ознак окремими авторами

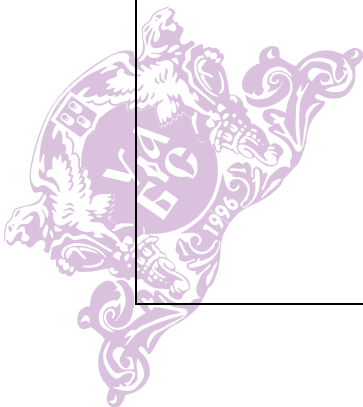
чи методиками, насамперед, має суб'єктивний характер і залежить від орієнтації та той чи інший підхід в процесі дослідження сутності інновацій.

Загальна результативність дослідження інноваційного процесу, тривалість життєвого циклу інновацій та їх ефективність в реалії визначається як самою класифікаційною схемою (структурним підходом) до вивчення інновацій, так і її науковим обґрунтуванням. Тому є дуже важливим у процесі даного дослідження визначення сутності самого поняття класифікації інновацій.

Таблиця 1.2

Класифікація інновацій за визначенням загальних напрямків

Автор	Класифікація інновацій за напрямком	Характеристика інновацій
<i>За типом (інновацій) нововведення</i>		
Ю. Бажал, Я. Ван Дейн, К. Перес-Перес	Продуктові Технологічні Організаційно-управлінські Сировинні Збутові	Певний тип інновації враховує специфіку її прояву на окремих етапах виробничого процесу
О. Пригожин	Матеріально-технічні: - продуктові; - технологічні; організаційні; <i>інновації інфраструктури</i>	Виокремлення такого підходу пояснюється тим, що в сучасних умовах базові інновації не можуть існувати ізольовано у певному виробництві та стають можливими лише за умови, коли відповідні зміни відбуваються і в суміжних інфраструктурних галузях
	Соціальні	Впровадження інновацій призводить до появи наслідків, які мають соціальний аспект
<i>За принципом відношення інновацій до попередніх</i>		
О. Пригожин	Змінюючі	Такі, що передбачають повну заміну застарілого засобу, забезпечуючи при цьому більш ефективне виконання відповідної функції
	Скасовуючі	Такі, що виключають виконання певної операції, випуск певного виробу і не замінюють їх новими
	Зворотні	Коли після певного використання нововведення виявляється його невідповідність новим умовам і доводиться повертатися до його попередника
	Відкриваючі	Такі, що створюють засоби, які не мають функціональних попередників і з якими їх можна було б порівняти

Продовження табл. 1.2

Автор	Класифікація інновацій за напрямком	Характеристика інновацій
<i>За особливостями механізму їх здійснення</i>		
О. Пригожин	Одиничні – дифузні	Такі, що здійснюються на одному об'єкті чи такі, що поширюються на численні об'єкти
	Завершені – незавершені	При аналізі враховується рівень впровадження інновації для отримання кінцевого результату
	Успішні – неуспішні	Характеризують загальний рівень результативності їх впровадження
<i>За ознакою причин їх виникнення</i>		
Е. Уткін	Реактивні	Такі, що забезпечують виживання підприємства в наслідок реакції на нові перетворення, які здійснюють конкуренти для того, щоб бути спроможними вести боротьбу на ринку
	Стратегічні	Їх впровадження має за мету одержання нових конкурентних переваг у перспективі
<i>За характером потреб, які вони задовольняють</i>		
Е. Уткін	Зорієнтовані на існуючі потреби	Задоволення вже існуючих потреб здійснюється з іншими якісними характеристиками
	Передбачають формування нових потреб	Впровадження інновацій призводить до формування нових потреб, які є результатом попереднього пошуку щодо задоволення вже існуючих на новому якісному рівні

Джерело: Узагальнено за результатами [14; 353; 428]

Класифікація інновацій передбачає їх розподіл відповідно за окремими групами ознак із метою досягнення конкретної мети на основі дотримання науково обґрунтованих принципів і методів (таксономії, ієрархії та інші).

Формування класифікаційної схеми інновацій розпочинається з визначення класифікаційних ознак, які характеризують собою певну визначальну якість окремої групи інновацій, тобто їх головну особливість. Саме науковий підхід до класифікації інновацій дозволяє визначити місце кожної окремої групи інновацій в їх загальній системі, змістовно описати й урахувати їх характерні особливості.

Відомі в науковій літературі схеми класифікації дозволяють зробити класифікацію інновацій на основі тих чи інших особливих якостей. Так, наприклад, П. Н. Завлин і А. В. Васильєв [137] пропонують класифікацію

інновацій, яка враховує сім класифікаційних ознак: область застосування, етапи науково-технічного прогресу, темпи здійснення інновацій, масштаби інновацій, результативність та ефективність інновацій.

У роботі [139] автори В. В. Горшков та Е. А. Кретьова використовують класифікаційну схему на основі двох ознак: структурної характеристики і цільових змін.

На думку Е. А. Уткіна та Г. І. Морозової [427] до класифікаційних ознак інновацій відносяться такі: причина виникнення інновацій, предмет та сфера застосування інновацій, характер задоволення потреб.

Поширеною є класифікація інновацій, використання якої дозволяє комплексно оцінювати їх результативність, а також виявляти неоднорідність інновацій і підбирати методи управління кожною з них, ураховуючи особливості кожного інноваційного процесу (табл. 1.3). Так, колектив учених під керівництвом С. Д. Ільєнкової пропонує класифікацію інновацій з урахуванням таких принципів ознак: технологічних параметрів, масштабності новизни, місця на підприємстві, глибини змін та сфери діяльності.

Таблиця 1.3

**Класифікація інновацій з урахуванням особливостей
інноваційного процесу**

Класифікаційна ознака	Класифікаційні групування інновацій
Сфери застосування	Управлінські, організаційні, соціальні, промислові тощо
Етапи НТП, результатом котрих стали інновації	Наукові, технічні, технологічні, конструкторські, виробничі, інформаційні
Ступінь інтенсивності	«Бум», рівномірний, слабкий, масовий
Темпи здійснення інновацій	Швидкі, сповільнені, затухаючі, наростаючі, рівномірні, стрибкоподібні
Масштаби інновацій	Трансконтинентальні, транснаціональні, регіональні, крупні, середні, дрібні
Результативність	Висока, низька, стабільна
Ефективність інновацій	Економічна, соціальна, екологічна, інтегральна

Джерело: [72]

На основі аналізу існуючих підходів до класифікації інновацій за результатами їх узагальнення та систематизації пропонується комплексний авторський підхід з урахуванням і визначенням окремих груп класифікаційних ознак (групуванням ознак), яка наведена на рис.1.1.

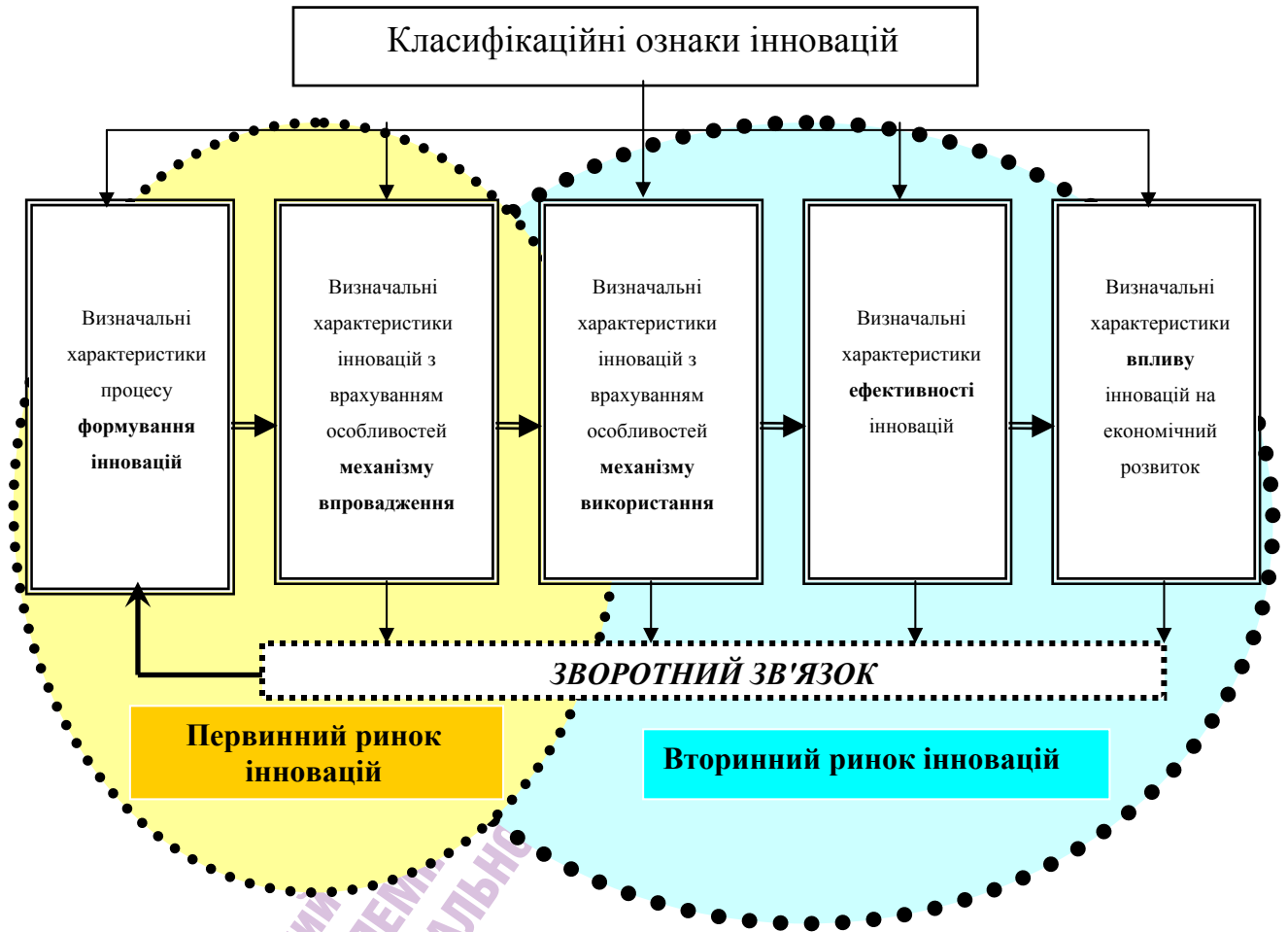

Рис. 1.1. Принципова схема взаємозв'язку та логічної послідовності етапів класифікації інновацій за їх ознаками у відповідності з етапами процесу інноваційного розвитку економіки

На нашу думку, є доцільним здійснювати вибір груп класифікаційних ознак у відповідності з етапами організації процесу інноваційного розвитку економіки (рис. 1.1), коли кожна класифікаційна група ознак відображує певні визначальні характеристики інновацій.

Відповідно з узагальнюючим підходом до класифікації інновацій, що пропонується, після визначення груп класифікаційних ознак здійснюється

формування конкретних ознак інновацій за кожною конкретною групою (рис.1.2 – рис. 1.6).

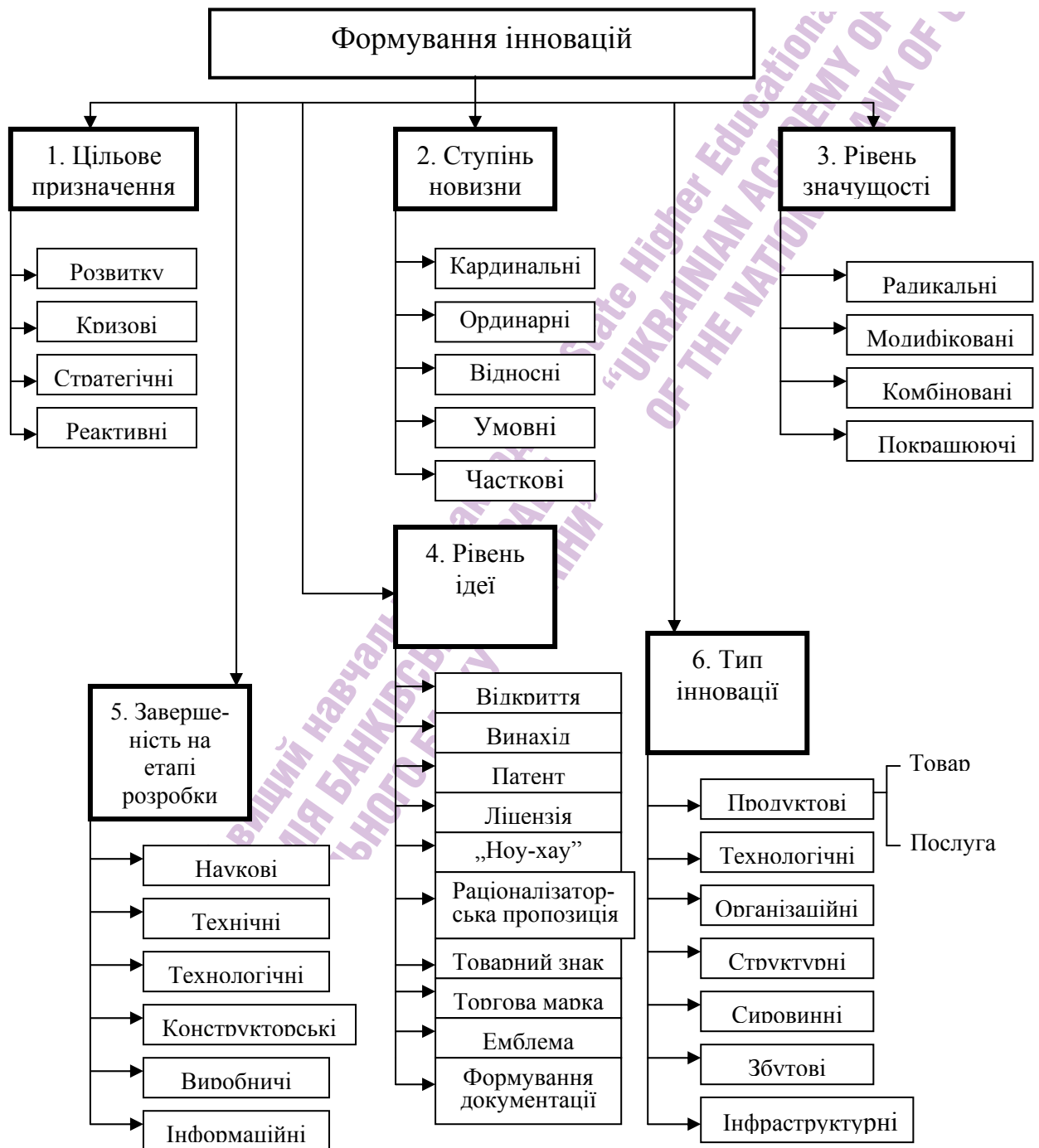
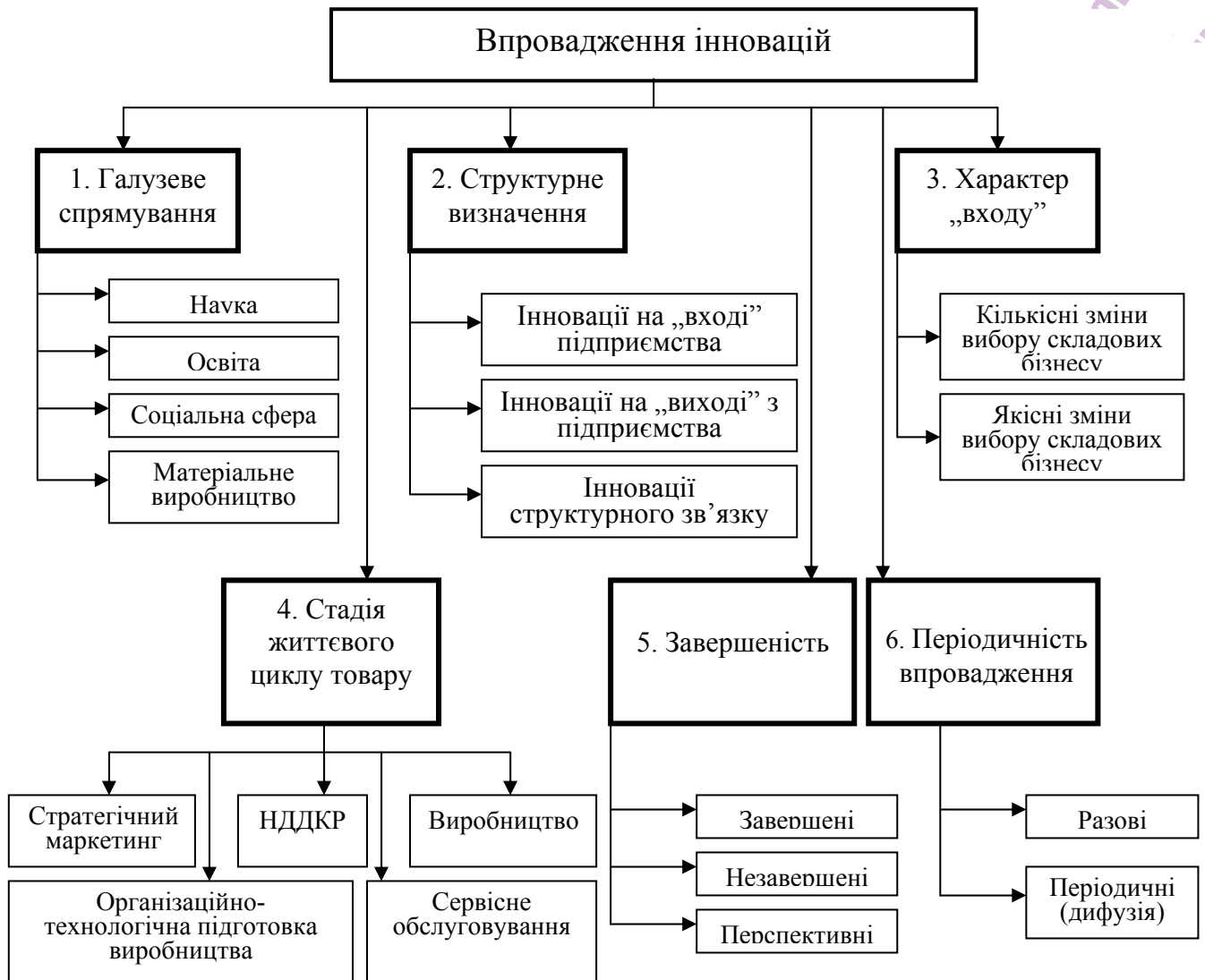

Рис 1.2. Схема групування ознак класифікації в процесі формування інновацій

На рис. 1.2 наведена схема групування ознак класифікації інновацій, які відображують їх внутрішню сутність на етапі їх виникнення.

Рис. 1.3. Схема групування ознак класифікації інновацій з врахуванням особливостей механізму їх впровадження

Інноваційна діяльність спрямована на практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового чи поліпшеного виробленого продукту, способу його виробництва й задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах, а також пов'язана з додатковими науковими дослідженнями й розробками, що спрямовані на удосконалення соціального обслуговування.

Класифікаційна група ознак інновацій, які визначають їх характеристики на етапі впровадження, наведена на рис. 1.3.

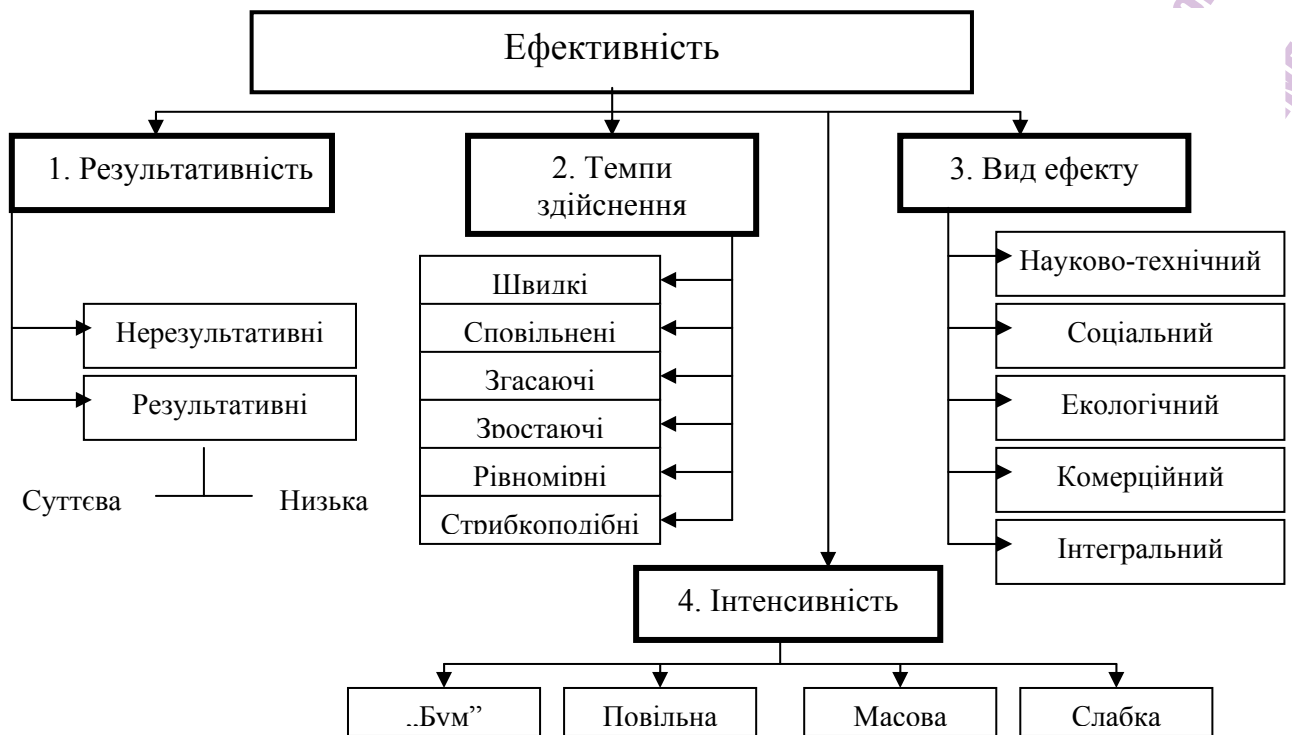

Рис. 1.4. Схема групування ознак класифікації інновацій з врахуванням особливостей механізму їх використання

Інноваційна сфера відображає систему взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності (новаторів, інвесторів, товаровиробників продукції та послуг) з розвинутою інфраструктурою.

До основних складових інноваційної сфери відносять: ринок нововведень; ринок чистої конкуренції; ринок капіталу (інвестицій).

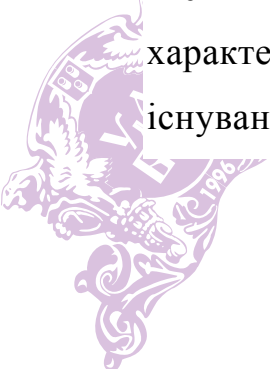
Період від зародження ідеї, створення і поширення нововведення й до його використання прийнято називати життєвим циклом інновацій (ЖЦІ). В економічній теорії і практиці не існує єдиного підходу до визначення конкретних етапів життєвого циклу інноваційного продукту чи послуги після використання.

Рис 1.5. Схема групування ознак класифікації інновацій щодо оцінки їх ефективності

Відповідно до міжнародних стандартів (ISO 9004) життєвий цикл продукту розподілений на декілька етапів, а саме: маркетинг, пошук і вивчення ринку; проектування та/або розробка технологічних вимог; розробка продукції; матеріально-технічне постачання; підготовка і розробка виробничих процесів; виробництво; контроль, проведення іспитів і обстежень; упакування і збереження; реалізація і розподіл продукції; монтаж і експлуатація; технічна допомога й обслуговування; утилізація продукції.

У загальному вигляді вид інновації визначає певну сукупність окремих інновацій, які зведені в єдину групу з відповідними ознаками, які дозволяють визначити дану групу інновацій від інших груп. Вид інновацій містить в собі різні форми інновацій. Конкретна форма інновацій характеризується групою інновацій, які поєднані єдиним способом існування або єдністю сутності певного нововведення.

Процес вибору основних критеріїв класифікації інновацій, на думку російського вченого Р. А. Фатхутдінова [431], повинен урахувати три наступних моменти:

комплексність набору класифікаційних ознак, що враховуються для аналізу;

можливість кількісного (якісного) визначення критерію;

наукова новизна й практична цінність ознаки класифікації, що пропонується.

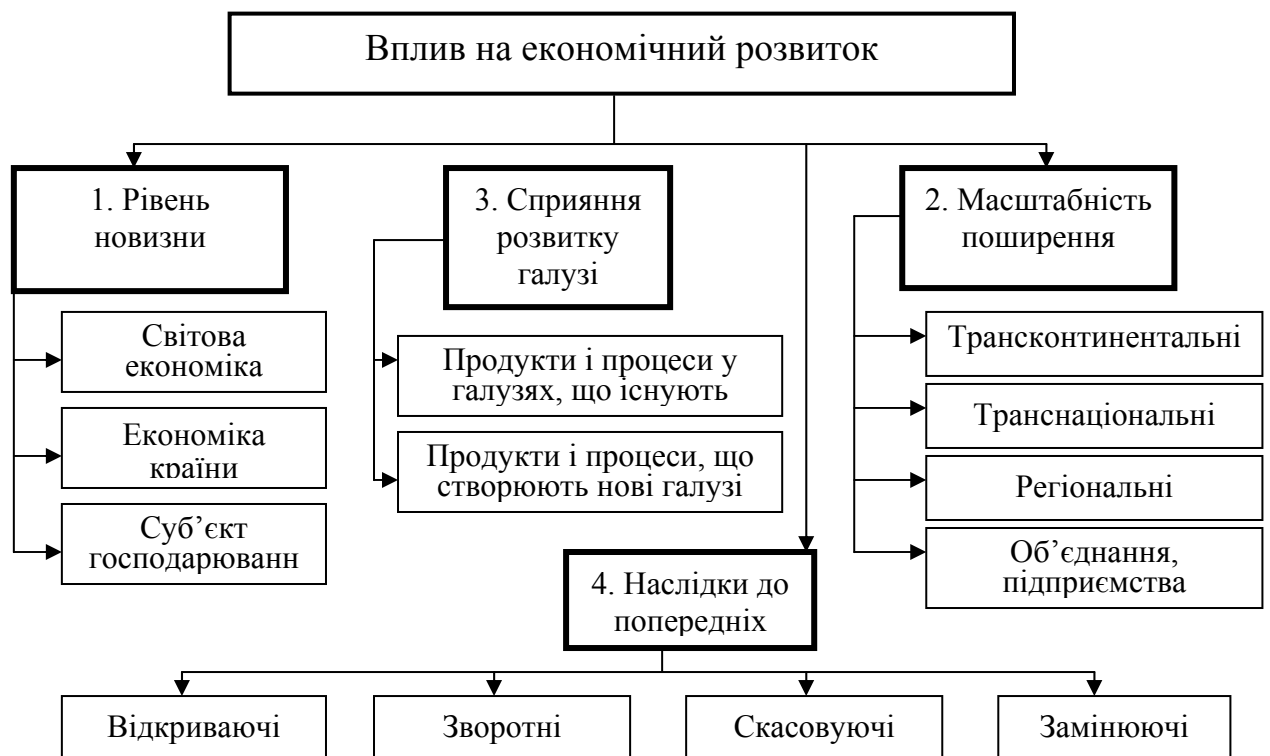

Рис. 1.6. Схема групування ознак класифікації інновацій при аналізі впливу інновацій на економічний розвиток

Науково обґрунтована класифікація, на думку І. Т. Балабанова [8], повинна надавати конкретні відповіді на такі питання:

- 1) Яка мета інновації?
- 2) Яка форма реалізації інновації?
- 3) Яке місце (сфера) застосування інновації?

Такий підхід дозволяє здійснити формування системи класифікаційних ознак, яка враховує наступні її структурні компоненти: цільову ознаку; зовнішню ознаку; структурну ознаку.

Цільова ознака надає відповідь на питання, що є метою інновації. Відповідно до зовнішньої ознаки інновації можуть мати прояви у формі продукту чи у формі операції. Структурна ознака відображує спрямованість інновації на певну галузь економіки, яка відповідає єдиній сфері економічних інтересів держави.

Визначення послідовності етапів такої моделі базується, насамперед, на визначенні інноваційного процесу як процесу перетворення наукового знання в інновацію, у ході якого інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології, структури або послуги і поширюється в господарській практиці і суспільній діяльності. Так, на думку видатного американського вченого П. Друкера, "...систематичне новаторство полягає в цілеспрямованому й організованому пошуку змін та в систематичному аналізі можливостей, щоб результатом цих змін могли стати економічні чи соціальні інновації" [123, с. 43].

Розвиток теоретичних уявлень про сутність інновацій та процес інноваційного розвитку, їх системна класифікація на основі запропонованого автором узагальнюючого підходу з урахуванням специфіки сучасного етапу розвитку, дозволить забезпечити реалізацію концептуальних засад економічного зростання економіки на основі інноваційної моделі та сформувані нові підходи в процесі прийняття й реалізації управлінських рішень.

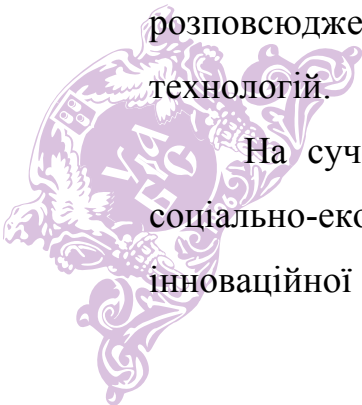
У сучасних умовах перебудови економіки перед Україною постає проблема вибору загальної моделі соціально-економічного розвитку. Аналіз розвитку економік багатьох країн свідчить про те, що у світовому просторі виявляються тенденції й закономірності економічного зростання, темпи якого все більше обумовлюються здатністю опанування новими технологіями в широкому розумінні.

Усвідомлення позитивної ролі інновацій на мікро- та макроекономічному рівнях, виходячи зі світових прикладів економічного зростання держав світу на основі широкого впровадження інновацій та активізації інноваційних процесів, свідчить про необхідність вибору оптимальних напрямів інноваційного розвитку, формування економічно обґрунтованої інноваційної політики та розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Інноваційний шлях розвитку завжди розглядався і розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки держави на шляху розвитку інноваційної національної системи.

Загальні тенденції й дані світового господарського розвитку поряд з реальною оцінкою рівня науково-технологічної та інноваційної діяльності свідчать про загрозу небезпеки залишитися осторонь глобальних процесів перебудови. Реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можливе тільки за рахунок впровадження пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій.

Інтерес досліджень сучасних інноваційних процесів в економіці диктується значенням технологічного розвитку як фактору конкурентоспроможності підприємств, фірм та країн. Безсумнівним є факт, що ефективність використання науково-технічних досліджень визначається не тільки рівнем наукових досліджень та розробок, але й комплексом відповідних технічних, виробничих, організаційних, маркетингових, фінансових операцій, які є складовими інноваційного процесу. Формування інноваційної політики потребує побудови нової адекватної інформаційної бази щодо відображення процесів створення, впровадження та розповсюдження на ринку нових або удосконалених продуктів, послуг та технологій.

На сучасному етапі науково-технічного розвитку становлення нової соціально-економічної системи в Україні, проблеми результативності інноваційної діяльності, а також використання новітніх технологій стають

ключовими з точки зору прогнозування національної довгострокової стратегії розвитку економіки. Інноваційний розвиток підприємства або регіону має здійснюватися комплексно у всіх напрямках і забезпечувати ефективну та динамічну їх діяльність в умовах ринкової економіки.

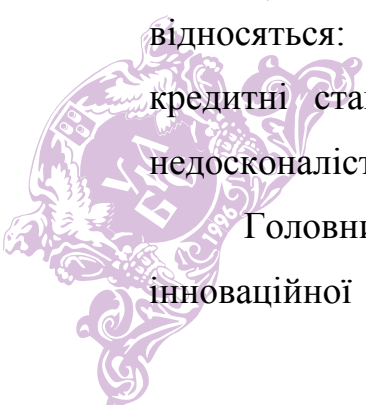
Необхідність цього зумовлена очевидним спадом промислового виробництва, зниженням життєвого рівня населення, криміналізацією економіки і суспільного життя, занепадом наукового, технічного і виробничого потенціалу.

Основними причинами істотного зниження інноваційної активності до 2000 року було зменшення централізованих капітальних вкладень та відсутність необхідних фінансових ресурсів у більшості регіонів, що обумовлена також високими рівнями податків і банківських ставок, скороченням питомої ваги довгострокових кредитів. Аналіз стану і динаміки інноваційної діяльності в Україні свідчить про те, що у цій сфері склалася критична ситуація. Без уживання державою термінових заходів національна економіка може втратити навіть той потенціал, який вона має на теперішній час.

В умовах зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через її низьку конкурентоспроможність. Несприятлива ринкова кон'юнктура, значне зношення основних фондів, застарілі технології, відсутність джерел інвестування зумовлюють те, що багато які промислові підприємства і далі скорочують обсяг виробництва при одночасному зниженні рівня прибутковості.

До основних факторів, що стримували за останній період інноваційну активність, за визнанням обстежених Держкомстатом підприємств відносяться: відсутність коштів у замовника продукції – 46,1%; високі кредитні ставки банків – 38,8%; відсутність власних коштів – 37,8%; недосконалість законодавчої бази – 37,1%.

Головними причинами прояву негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності стала одночасна дія комплексу макроекономічних

факторів. Серед них можна визначити такі: загальний спад економіки і промислового виробництва; різке зниження можливостей державної підтримки сфери досліджень і розробки; відрив фінансового ринку й інноваційних потоків від реального сектору економіки; здійснення приватизації промислової власності й суттєве скорочення державної участі в капітальних вкладеннях підприємств; зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку повинна відповідати трьом найважливішим вимогам: поліпшувати загальне економічне середовище та умови розвитку ділової активності; ініціювати зростання ділової активності в пріоритетних виробництвах; сприяти зростанню їх конкурентоспроможності.

Дослідженню інновацій та їх ролі в економічному розвитку присвячені роботи таких видатних закордонних і вітчизняних економістів як А. Афталъон, М. Ленуар, М. Туган-Барановський, В. Парето, М. Кондратьєв, Й. Шумпетер та інші. У своїй роботі „Економічні цикли” Й. Шумпетер здійснив дослідження основних понять теорії інноваційних процесів, надав визначення категорії розвитку як переходу господарювання від заданого на кожний конкретний момент центру тяжіння до іншого або як здійснення нових комбінацій [476].

На думку німецького економіста Г. Менша коли базові нововведення вичерпують свій потенціал, виникає ситуація технологічного пату, яка визначає застій в економічному розвитку. Промисловий розвиток є переходом від одного технологічного пату до іншого.

Заслуговує уваги досвід американського економіста М. Портера, який базується на матриці стратегій фірми, що поєднує сфери конкуренції та конкурентні переваги. Підприємство має можливість досягти конкурентної переваги, здійснюючи виробництво з меншими витратами або за рахунок диференційованої якості продукції. На макрорівні М. Портер виділив чотири стадії конкурентоспроможності національної економіки – стадії факторів

виробництва, інвестицій, нововведень та багатства. Кожна окрема стадія визначена специфічним механізмом управління інноваціями й економікою в цілому.

На стадії аналізу факторів виробництва перевага окремої країни визначається через природні ресурси, кліматичні умови, надлишкові і дешеві трудові ресурси. Стадія інвестицій пов'язана з можливістю національних підприємств вкладати гроші в придбання технологічних ліцензій, сучасне обладнання. На стадії нововведень національні фірми спроможні вже вдосконалити іноземну технологію й створити нову. При цьому змінюється роль держави та характер її політики, коли значну питому вагу займають непрямі методи регулювання економіки.

Особливість України полягає в тому, що її економіка знаходиться на всіх конкурентних стадіях одночасно. Ці обставини викликають необхідність вирішення проблеми впровадження диференційованих стратегій розвитку для окремих галузей економіки, які знаходяться на різних стадіях розвитку.

Формування стратегій на макрорівні передбачає врахування конкретних аспектів державного регулювання інноваціями, такими як: обсяг покриття державою науково-технічних сфер і напрямів інноваційної діяльності; характер пересування технологій; характер генерації ідей; характер підтримки інноваційних процесів.

Більшість індустріально розвинених країн пов'язує свої надії з довгостроковим стійким економічним зростанням і переходом до інноваційного шляху розвитку. Підвищення інноваційної чутливості підприємств, економіки в цілому – одне з основних завдань сучасної індустріально розвиненої держави. Кожна країна це завдання може вирішувати з урахуванням конкретних умов, традицій, особливостей і вимог національної економіки та наявності усіх видів ресурсів.

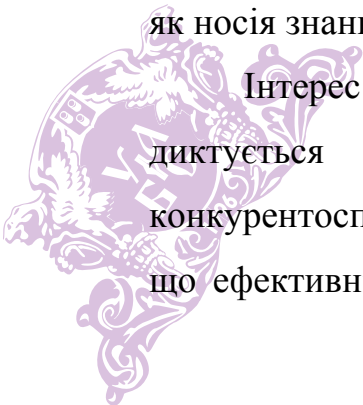
1.2. Аналіз відповідності сучасних тенденцій інноваційної діяльності в Україні умовам реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки

У сучасних умовах перебудови економіки перед Україною постає проблема вибору загальної моделі соціально-економічного розвитку. Аналіз розвитку економік багатьох країн свідчить про те, що у світовому просторі виявляються тенденції й закономірності економічного зростання, темпи якого все більше обумовлюються здатністю опанування новими технологіями в широкому розумінні.

Усвідомлення позитивної ролі інновацій на мікро- та макроекономічному рівнях, виходячи зі світових прикладів економічного зростання держав світу на основі широкого впровадження інновацій та активізації інноваційних процесів, свідчить про необхідність вибору оптимальних напрямів інноваційного розвитку, формування економічно обґрунтованої інноваційної політики та розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Інноваційний шлях розвитку завжди розглядався і розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки держави на шляху розвитку інноваційної національної системи.

Загальні тенденції й дані світового господарського розвитку поряд з реальною оцінкою рівня науково-технологічної та інноваційної діяльності свідчать про загрозу небезпеки залишитися осторонь глобальних процесів перебудови. Реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можливе тільки за рахунок впровадження пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій.

Інтерес досліджень сучасних інноваційних процесів в економіці диктується значенням технологічного розвитку як фактору конкурентоспроможності підприємств, фірм та країн. Безсумнівним є факт, що ефективність використання науково-технічних досліджень визначається

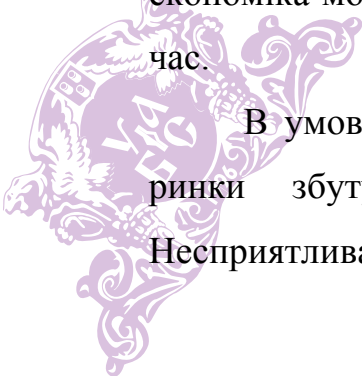
не тільки рівнем наукових досліджень та розробок, але й комплексом відповідних технічних, виробничих, організаційних, маркетингових, фінансових операцій, які є складовими інноваційного процесу. Формування інноваційної політики потребує побудови нової адекватної інформаційної бази щодо відображення процесів створення, впровадження та розповсюдження на ринку нових або удосконалених продуктів, послуг та технологій.

На сучасному етапі науково-технічного розвитку становлення нової соціально-економічної системи в Україні, проблеми результативності інноваційної діяльності, а також використання новітніх технологій стають ключовими з точки зору прогнозування національної довгострокової стратегії розвитку економіки. Інноваційний розвиток підприємства або регіону має здійснюватися комплексно у всіх напрямках і забезпечувати ефективну та динамічну їх діяльність в умовах ринкової економіки.

Необхідність цього зумовлена очевидним спадом промислового виробництва, зниженням життєвого рівня населення, криміналізацією економіки і суспільного життя, занепадом наукового, технічного і виробничого потенціалу.

Основними причинами істотного зниження інноваційної активності до 2000 року було зменшення централізованих капітальних вкладень та відсутність необхідних фінансових ресурсів у більшості регіонів, що обумовлена також високими рівнями податків і банківських ставок, скороченням питомої ваги довгострокових кредитів. Аналіз стану і динаміки інноваційної діяльності в Україні свідчить про те, що у цій сфері склалася критична ситуація. Без уживання державою термінових заходів національна економіка може втратити навіть той потенціал, який вона має на теперішній час.

В умовах зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через її низьку конкурентоспроможність. Несприятлива ринкова кон'юнктура, значне зношення основних фондів,

застарілі технології, відсутність джерел інвестування зумовлюють те, що багато які промислові підприємства і далі скорочують обсяг виробництва при одночасному зниженні рівня прибутковості.

До основних факторів, що стримували за останній період інноваційну активність, за визнанням обстежених Держкомстатом підприємств відносяться: відсутність коштів у замовника продукції – 46,1%; високі кредитні ставки банків – 38,8%; відсутність власних коштів – 37,8%; недосконалість законодавчої бази – 37,1%.

Головними причинами прояву негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності стала одночасна дія комплексу макроекономічних факторів. Серед них можна визначити такі: загальний спад економіки і промислового виробництва; різке зниження можливостей державної підтримки сфери досліджень і розробки; відрив фінансового ринку й інноваційних потоків від реального сектору економіки; здійснення приватизації промислової власності й суттєве скорочення державної участі в капітальних вкладеннях підприємств; зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку повинна відповідати трьом найважливішим вимогам: поліпшувати загальне економічне середовище та умови розвитку ділової активності; ініціювати зростання ділової активності в пріоритетних виробництвах; сприяти зростанню їх конкурентоспроможності.

Дослідженню інновацій та їх ролі в економічному розвитку присвячені роботи таких видатних закордонних і вітчизняних економістів як А. Афталъон, М. Ленуар, М. Туган-Барановський, В. Парето, М. Кондратьєв, Й. Шумпетер та інші. У своїй роботі „Економічні цикли” Й. Шумпетер здійснив дослідження основних понять теорії інноваційних процесів, надав визначення категорії розвитку як переходу господарювання від заданого на кожний конкретний момент центру тяжіння до іншого або як здійснення нових комбінацій [476].

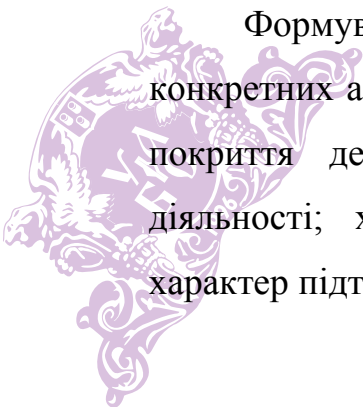
На думку німецького економіста Г. Менша коли базові нововведення вичерпують свій потенціал, виникає ситуація технологічного пату, яка визначає застій в економічному розвитку. Промисловий розвиток є переходом від одного технологічного пату до іншого.

Заслуговує уваги досвід американського економіста М. Портера, який базується на матриці стратегій фірми, що поєднує сфери конкуренції та конкурентні переваги. Підприємство має можливість досягти конкурентної переваги, здійснюючи виробництво з меншими витратами або за рахунок диференційованої якості продукції. На макрорівні М. Портер виділив чотири стадії конкурентоспроможності національної економіки – стадії факторів виробництва, інвестицій, нововведень та багатства. Кожна окрема стадія визначена специфічним механізмом управління інноваціями й економікою в цілому.

На стадії аналізу факторів виробництва перевага окремої країни визначається через природні ресурси, кліматичні умови, надлишкові і дешеві трудові ресурси. Стадія інвестицій пов'язана з можливістю національних підприємств вкладати гроші в придбання технологічних ліцензій, сучасне обладнання. На стадії нововведень національні фірми спроможні вже вдосконалити іноземну технологію й створити нову. При цьому змінюється роль держави та характер її політики, коли значну питому вагу займають непрямі методи регулювання економіки.

Особливість України полягає в тому, що її економіка знаходиться на всіх конкурентних стадіях одночасно. Ці обставини викликають необхідність вирішення проблеми впровадження диференційованих стратегій розвитку для окремих галузей економіки, які знаходяться на різних стадіях розвитку.

Формування стратегій на макрорівні передбачає врахування конкретних аспектів державного регулювання інноваціями, такими як: обсяг покриття державою науково-технічних сфер і напрямів інноваційної діяльності; характер пересування технологій; характер генерації ідей; характер підтримки інноваційних процесів.

Більшість індустріально розвинених країн пов'язує свої надії з довгостроковим стійким економічним зростанням і переходом до інноваційного шляху розвитку. Підвищення інноваційної чутливості підприємств, економіки в цілому – одне з основних завдань сучасної індустріально розвиненої держави. Кожна країна це завдання може вирішувати з урахуванням конкретних умов, традицій, особливостей і вимог національної економіки та наявності усіх видів ресурсів.

Усвідомлення потреби в інноваційному шляхові розвитку країни потребує впровадження організаційно-економічних заходів стимулювання інноваційної діяльності з урахуванням певного рівня господарювання. Структура таких заходів приведена в схематичному вигляді на рис. 1.7.

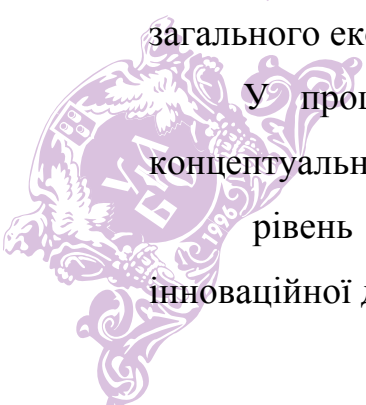
Сучасний стан світового розвитку визначив безумовних країн-лідерів за масштабами поширення інноваційних процесів, а саме: США, Великобританія, Японія, Німеччина, Франція. На їх долю за останні півстоліття припадає понад 60% усіх технічних інновацій у світі.

Аналіз сучасних інноваційних систем різних країн світу дозволяє визначити характерні риси інноваційної політики країн-лідерів інноваційного розвитку: поєднання діяльності корпорацій та малих інноваційних структур; визначеність пріоритетів інноваційного розвитку і напрямів фінансування; широкий набір фінансових інструментів реалізації інноваційної політики; широке використання венчурного капіталу; різноманітність форм заохочення підприємств до збільшення витрат на науково-дослідні роботи; сприяння інноваційному розвитку малих структур.

Тільки реалізація всього комплексу заходів дозволить створити умови для реального інноваційного розвитку промислового виробництва як основи загального економічного зростання України.

У процесі формування макроінноваційної стратегії враховуються концептуальні аспекти державного управління інноваціями, серед яких є:

рівень покриття державою науково-технічних сфер та напрямків інноваційної діяльності;

- характер переміщення (дифузії) технологій;
- характер генерації (продукування) ідей;
- характер підтримки інноваційних процесів.

Рис. 1.7. Структурна схема організаційно-економічних заходів підтримки інноваційної діяльності

Так, колективом провідних російських учених запропонована типізація макроінноваційних стратегій, яка наведена на рис. 1.8.

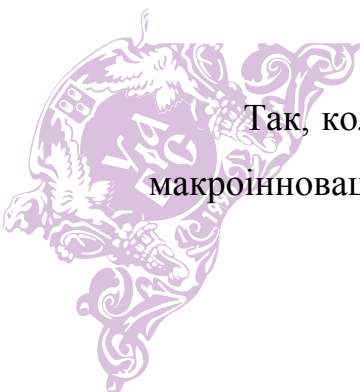

Рис. 1.8. Типізація макроінноваційних стратегій [165, с. 121]

Забезпечення інноваційного типу розвитку можливе за допомогою формування і реалізації інноваційної моделі, яка є теоретичним вираженням комплексу інноваційних пріоритетів, визначених напрямів, новітніх структур, систем мотивацій, стратегій та механізмів, спрямованих на формування інноваційного типу розширеного відтворення національної економіки.

Економічна наука виокремлює три базові моделі інноваційного розвитку індустріально розвинутих країн (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Характеристика моделей інноваційного розвитку індустріально розвинутих країн

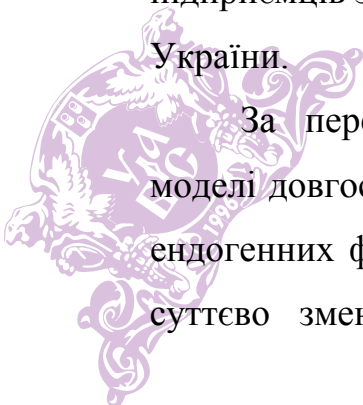
Тип моделі	Основні орієнтири	Країни впровадження
А	Орієнтація на резерви в науці та реалізацію великомасштабних цільових проектів, які охоплюють усі стадії науково-виробничого циклу	Сполучені Штати Америки, Франція, Великобританія
Б	Орієнтація на поширення нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища і раціоналізацію структури економіки	Німеччина, Швеція, Швейцарія
В	Орієнтація на стимулювання нововведень шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечення сприйнятливості досягнень науково-технічного прогресу й координацію дій різних секторів у сфері науки і технологій	Японія, Південна Корея

Джерело: Складено на основі узагальнення; [255]

При виборі моделі розвитку необхідно враховувати той факт, що в умовах дефіциту фінансових ресурсів інноваційна модель розвитку є найприйнятнішою для України, тому що вона дає можливість оптимально використати наявні власні економічні ресурси в межах національних потреб економіки.

Впровадження такої моделі можливе як для окремих територій, галузей, так і для окремих підприємств. Її конкурентними перевагами на рівні економіки є можливість об'єднання інтересів усіх економічних агентів, можливість формування гнучких наукомістких виробництв та ринку інноваційних продуктів, сприяння інтеграції спільних зусиль держави і підприємців з метою розробки й реалізації стратегічної інноваційної політики України.

За переконанням фахівців, формування національної інноваційної моделі довгострокового розвитку залежатиме від домінування екзогенних та ендогенних факторів. У сучасних умовах роль і вплив екзогенних чинників суттєво зменшується. Динамічний розвиток науково-технічних знань і

прискорення темпів ендogenous НТП із урахуванням традиційних та особливих рис української моделі інноваційно орієнтованої економіки дозволить забезпечити високі темпи економічного зростання саме за рахунок інноваційної складової.

Серед ключових факторів такого ендogenous орієнтованого зростання, на думку науковців, повинні стати електронізація і комп'ютеризація виробництва та управління, розвиток гнучких інтегрованих виробничих систем, створення матеріалів із завчасно заданими властивостями, а в майбутньому – це розвиток біо- та нанотехнологій, робототехніки.

Значний внесок у дослідження інновацій, їх екзогенних та ендogenous властивостей зробила С. Онишко [205], яка, спираючись на праці О. Голіченка, Р. Лукаса, В. Занга та Д. Норта, встановила та обґрунтувала двоїсту природу сутності інновацій (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Ендogenous та екзогенні характеристики сутності інновацій

№	Ознака	Характеристика інновацій	
		Ендogenous чинник	Екзогенний чинник
1	Джерело походження інновацій	іманентне (похідне)	трансцендентне (первинне)
2	Характер впливу	поступальний	радикальний
3	Об'єкт впливу	оптимізація рівня економічного процесу	збільшення абсолютної величини граничної продуктивності капіталу, праці
4	Фактори впливу	відомі знання	нові знання
5	Механізм впливу	динамічна рівновага економічної системи внаслідок дифузії інновацій	збурення, прорив, самоорганізація
6	Характер економічного зростання	екстенсивний	інтенсивний
7	Наслідки впливу	зростання ефективності суспільного виробництва в межах існуючого технологічного укладу	докорінна зміна технологічного укладу суспільства

Джерело: [323]

В умовах сьогодення дослідження проблеми інноваційного розвитку ґрунтується на підході, який дозволяє виокремити інформаційні технології як у особливий вид інновацій, що суттєво доповнюють основні характеристики становлення та розвитку сучасних економічних систем.

Вивчення досвіду економічної діяльності розвинутих країн світу та його узагальнення дозволяють визначити авторське бачення структури основних напрямків інноваційної політики України з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку, і зобразити її у вигляді схеми на рис. 1.9.

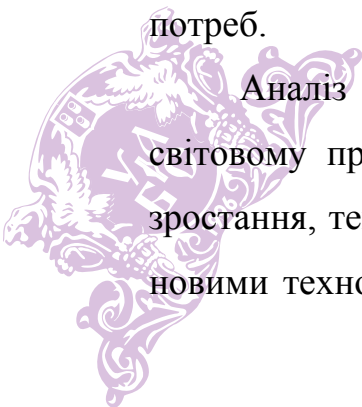
Рис. 1.9. Схема основних напрямків інноваційної політики України

Процеси інтеграції України у світовий економічний простір вимагають необхідності вирішення проблеми інноваційного розвитку її економіки на основі формування принципово нових теоретико-методологічних підходів та обґрунтування практичних заходів щодо впровадження результатів наукових досліджень. Формування інноваційної моделі розвитку — це завдання не тільки економічної політики. Його вирішення передбачає, насамперед, органічне поєднання політичних, гуманітарних, соціально-психологічних та інших факторів, які тільки в комплексі спроможні сприяти розвитку суспільства на інноваційній основі.

Тільки реалізація інноваційної моделі розвитку економіки спроможна забезпечити науково-технічний, економічний і соціальний прогрес України, застосувати невикористані творчі кадрові ресурси, зменшити сферу діяльності тіньового сектору економіки, сприяти підвищенню рівня соціального захисту населення. Необхідно зазначити, що інноваційний шлях розвитку завжди розглядався і розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки держави на шляху розвитку інноваційної національної системи.

Реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можлива тільки за рахунок впровадження пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій. Такий механізм передбачає реалізацію заходів, спрямованих на всебічний розвиток людського потенціалу, підтримку науково-технічної діяльності, організацію інформаційного менеджменту, модернізацію промисловості та орієнтацію її потужностей на нововведення, формування в суспільстві інноваційних потреб.

Аналіз розвитку економік багатьох країн свідчить про те, що у світовому просторі виявляються тенденції й закономірності економічного зростання, темпи якого все більше обумовлюються здатністю до опанування новими технологіями в широкому розумінні. Усвідомлення позитивної ролі

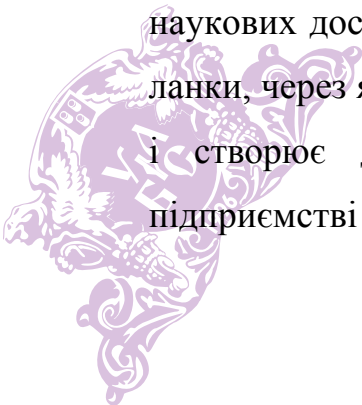

інновацій на мікро- та макроекономічному рівнях, виходячи зі світових прикладів економічного зростання держав на основі широкого впровадження інновацій та активізації інноваційних процесів, свідчить про необхідність вибору напрямів інноваційного розвитку, формування економічно обґрунтованої інноваційної політики в Україні [196, с. 218 – 221].

Складність проблеми забезпечення інноваційного розвитку передбачила появу багатьох концепцій, які концентрують увагу на вирішенні деяких її аспектів. Урахування положень цих концепцій та їх специфіки дозволило зробити висновок про появу загальної теорії інноваційних процесів (або науки інноватики), яка вивчає закономірності та тенденції їх розвитку.

Вибір стратегії розвитку економіки України пов'язаний з проблемою інноваційного розвитку промислових підприємств в умовах невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища. Система управління інноваційним розвитком підприємства, насамперед, ґрунтується на використанні прогресивних технологій і техніки, організаційних форм і методів управління науково-дослідними й дослідно-конструкторськими розробками (НДДКР), а також комплексної системи принципів та моделей з метою подальшого перетворення структурних елементів і ефективної реалізації нововведень.

Як свідчить практика роботи промислових підприємств України, висока ефективність заходів щодо підвищення технічного рівня нової продукції не може бути забезпечена без відповідного організаційного забезпечення. Удосконалення організації НДДКР обумовлює необхідність скорочення термінів їх реалізації. Вирішальна роль у цьому процесі належить науці, яка стає головним джерелом підвищення соціально-економічної ефективності наукових досліджень. Саме процес організації НДДКР виступає у якості тієї ланки, через яку продуктивні сили здійснюють вплив на виробничі відносини і створює достатні умови для реалізації інноваційних процесів на підприємстві [96, с. 7].

Сучасна наука все більш підтверджує статус головної компоненти інноваційної діяльності, яка здатна забезпечити її ефективність в умовах адаптації підприємств до постійних змін зовнішнього середовища.

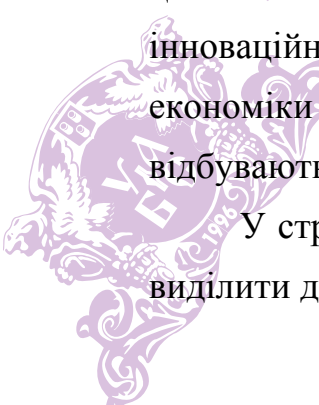
Інноваційний процес (ІП) відображає перетворення наукового знання в інновацію, тобто послідовний ланцюг випадків, у ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги та розповсюджується при практичному використанні в господарській практиці і суспільній діяльності [153, с. 18]. Такий процес вимагає створення адекватних ринків нових продуктів, нових технологій чи нових видів послуг. Основою ж інноваційного процесу виступає процес створення й освоєння нової техніки й технології.

На відміну від науково-технічного прогресу (НТП) інноваційний процес не переривається й після впровадження нової технології і появи нового продукту на ринку, а набуває нових споживчих властивостей у наслідок удосконалення нововведень по мірі їх поширення (дифузії).

Циклічний характер інноваційного процесу передбачає певне структурування його складових елементів (етапів), які, у свою чергу, слід розглядати як самостійні процеси з комплексом специфічних завдань. Реалізація цих завдань покладається на відповідні функціональні структури. Розгорнута принципова схема загальної моделі організації інноваційного процесу наведена на рис. 1.10.

Інноваційний менеджмент є одним із напрямків стратегічного управління економікою, що здійснюється на його вищому рівні і є сукупністю визначених організаційно-економічних методів і форм управління всіма стадіями й видами інноваційних процесів в економіці з максимальною ефективністю. Головним завданням реалізації інноваційних цілей є визначення стратегічних напрямів економічного розвитку. При чому, інноваційні цілі виступають складовою загальної системи цілей розвитку економіки й, у свою чергу, пов'язані з потребами оновлення процесів, що відбуваються в усіх її стадіях.

У структурі інноваційного менеджменту економічного розвитку можна виділити дві основні його складові – практичну й наукову.

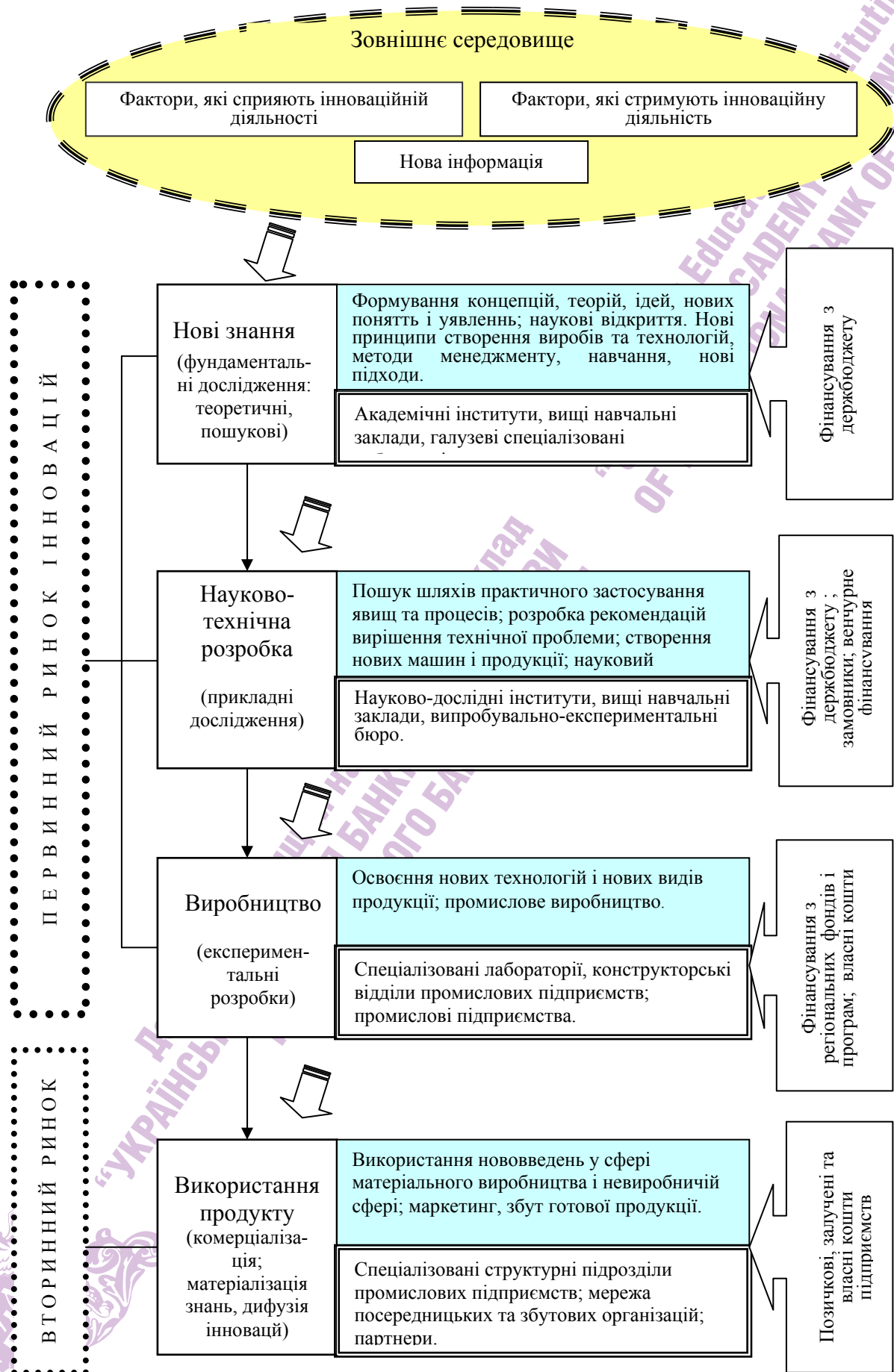

Рис. 1.10. Схема організації інноваційного процесу розвитку економіки

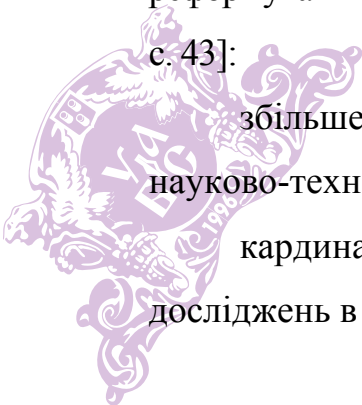
Практична складова має прояви в процесі реалізації конкретних управлінських дій у той чи іншій сфері. Але основою для таких дій є методологія, категорійний апарат, а також певні заходи, розробка яких відноситься до наукової складової.

Враховуючи узагальнення існуючих концепцій інноваційного розвитку, можна визначити складові інноватики як науки, основу якої складають наступні наукові дослідження [165, с. 10]:

- формування новацій та пошуку інноваційних рішень;
- технологічного прогнозування;
- чутливості до новацій і опору нововведенням;
- дифузії (розповсюдження новацій);
- адаптації до новацій людини та пристосування їх до її потреб;
- форм організації інноваційної діяльності;
- ринку нововведень;
- інноваційних стратегій;
- конкурентних переваг та стадій розвитку;
- державного регулювання інноваційної діяльності.

Основні напрями інноваційного розвитку, а також пріоритети та етапи його реалізації, визначаються потребами промислових і інших виробництв щодо технологічного переозброєння та необхідності забезпечення їх достатніми фінансовими ресурсами. Формування сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності дозволить здійснити модернізацію технологічної бази вітчизняних промислових підприємств і забезпечити випуск конкурентоспроможної продукції. Активізація наукової діяльності в умовах реформування економіки може бути досягнута за рахунок наступних заходів [431, с. 43]:

- збільшення фінансування фундаментальних досліджень і пріоритетних науково-технічних напрямків, які реалізуються у формі державних програм;
- кардинального підвищення якості фундаментальних і прикладних досліджень в галузі економіки, управління й маркетингу;

перерозподілу бюджетних ресурсів із метою збільшення питомої ваги коштів, які розподіляються на конкурсній основі;

радикального покращення інформаційного забезпечення, у тому числі за рахунок залучення комерційних структур до розвитку інформаційних технологій в інтересах організацій науки й освіти, а також інших інноваційних організацій;

стимулювання залучення молоді в науку та покращення матеріального становища робітників бюджетної сфери;

реструктуризації галузевих науково-дослідних інститутів в інжинірингові компанії з розвинутою фінансово-економічною, маркетинговою, комерційною структурою; санації та закриття організацій, які працюють неефективно;

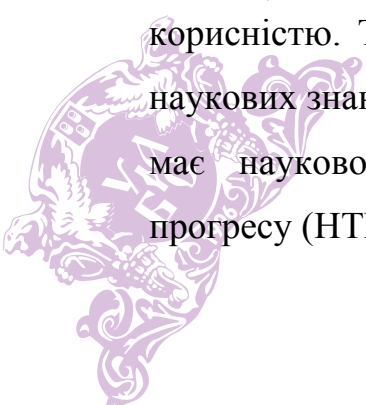
поглиблення інтеграції науки й освіти з метою підвищення конкурентоспроможності, підготовки фахівців із нових напрямків діяльності.

Формування ринку інновацій у сучасних умовах стає головним завданням технічного та економічного розвитку України. Відповідно до загального визначення даної категорії її можна охарактеризувати як систему економічних відносин між продавцями та покупцями з приводу створення, втілення, розповсюдження та споживання нововведень (інновацій) [44, с. 70].

Відповідно з думкою автора, нововведення, як товар ринку інновацій, має певні властивості:

нововведення можуть виступати як інноваційні напівфабрикати, так і мати вигляд кінцевого продукту як результат інноваційної діяльності;

повною мірою задовольняє або певним чином розвиває існуючі споживчі потреби, тим самим наділяється конкретною споживчою корисністю. Таким чином, реалізується інновація за рахунок матеріалізації наукових знань. Поряд із набуттям споживчої корисності, інноваційний товар має науково-технічну новизну і всебічно сприяє науково-технічному прогресу (НТП);

забезпечує дохід за рахунок спрямування нововведень на реалізацію комерційної складової.

Функціонування первинного ринку спрямоване на створення інноваційних напівфабрикатів інноваційного продукту виробничого призначення, а для їх фактичного виробничого споживання необхідно прикласти додаткові зусилля в межах кінцевих стадій інноваційного процесу [14, с. 87 – 92].

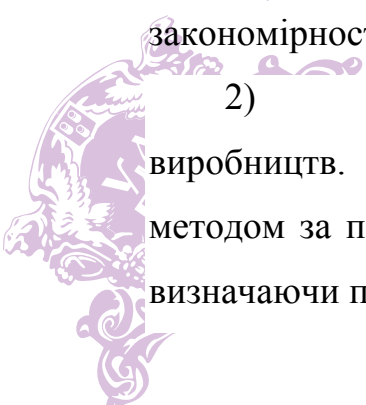
На вторинному ринку нововведення виступають у вигляді готового інноваційного продукту, а результатом виробничого споживання його є підвищення науково-технічної та формування ринкової новизни. Крім того, це сприяє загальному прогресу та технологічному удосконаленню засобів праці, підвищенню ефективності організації та управління економічним і соціальним процесами. Саме на вторинному ринку інновацій відбуваються процеси безпосереднього впровадження й використання нововведень в усіх сферах: матеріальному виробництві та в невиробничій сфері.

Результати узагальнення досліджень різних авторів підтверджують, що сучасна практика економічної оцінки технологічного розвитку країн базується переважно на порівняльному аналізі галузевого розвитку з різним ступенем деталізації галузевої структури [14, с. 86].

Так, на нашу думку, найбільш системною виглядає класифікація виробництв за критерієм їх належності до того чи іншого технологічного укладу, запропонована А. Я. Кузнєцовою (табл. 1.6).

Автором зазначається, що в основі систематизації переліку існуючих технологій та їх прогнозних оцінок покладено два основних методи:

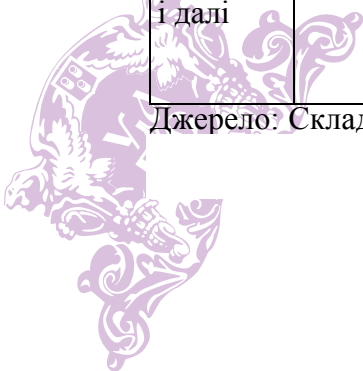
- 1) експертний метод аналітичного оцінювання історії закономірностей розвитку технологій та прогнозуванням їх майбутнього;
- 2) метод вимірювання показника наукомісткості різних виробництв. Даний метод вважається більш точнішим, оскільки за цим методом за показником наукомісткості впорядковують вибірку виробництв, визначаючи при цьому високо-, середньо- та низькотехнологічні галузі.

**Класифікація виробництв за критерієм їх належності
до технологічних парадигм**

Період	Країни	Основні галузі	Лідуючі сектори та ключові фактори
<i>Перший технологічний уклад</i>			
1770–1830	Великобританія, Франція, Бельгія	Текстильна промисловість, текстильне машинобудування, металообробка, будівництво магістральних каналів, машинобудування	Механізація у ткацтві
<i>Другий технологічний уклад</i>			
1830–1880	Великобританія, Франція, Бельгія, Німеччина, США	Виробництво парових двигунів, залізничне будівництво та пароплавобудівництво, верстато-інструментальна промисловість	Вугле-видобуток та паровий двигун
<i>Третій технологічний уклад</i>			
1880–1930	Німеччина, США, Великобританія, Франція, Бельгія, Швейцарія, Нідерланди	Електричне, електротехнічне та важке машинобудування, лінії електропередач, суднобудівництво, основна хімія	Чорна металургія
<i>Четвертий технологічний уклад</i>			
1930–1980	США, Німеччина, Великобританія, Франція, Японія, Швейцарія, Швеція, інші країни ЄС, СРСР, Канада, Австралія	Автомобіле-, тракторо-, літакобудування; виробництво споживчих товарів довгострокового користування, штучних матеріалів; нафтохімічна промисловість	Енергія (нафта разом з продуктами органічної хімії)
<i>П'ятий технологічний уклад</i>			
Від 1980–1990 до 2030–2040	Японія, США, Канада, Європа, СРСР та країни РЕВ, Тайвань, Корея, Австралія	Електронно-обчислювальна промисловість, програмне забезпечення та інформаційні послуги, оптичні волокна, банки даних	Космічна техніка, мікроелектроніка
<i>Шостий технологічний уклад</i>			
2040 і далі	Японія, США	Генна інженерія, молекулярна біологія, нанопромисловість	Біотехнологія, нано-технологія, робототехніка

Джерело: Складено на основі узагальнення [87; 135; 323]

Інтеграція України в загальносвітовий механізм техноекономічного розвитку відбулося наприкінці XIX століття на рівні 3-го технологічного укладу (ТУ). Згідно зі статистичними даними Інституту економічного прогнозування НАН України [119], за випуском продукції 3-й ТУ в Україні сьогодні становить майже 58%, 4-й ТУ – 38% і лише 4% – 5-й ТУ.

В розрізі фінансування науково-технічних розробок в Україні, то близько 70% припадає на фінансування 4-го і 23% – 5-го ТУ. За вкладеннями в інноваційні проекти 60% становлять витрати на фінансування інноваційної продукції 4-го ТУ й тільки 30% – 3-го ТУ. Частка витрат на інвестування в інноваційні розробки 5-го ТУ становить лише 8,6%. Щодо аналізу структури інвестицій, то 75% від їх загальної кількості вкладається в 3-й технологічний уклад і відповідно лише 20% та 4,5% – у 4-й і 5-й технологічні уклади.

При спрямуванні інвестицій у технічне переозброєння – у технологічній частині капітальних вкладень на 83% домінує 3-й технологічний уклад і лише 10% становить 4-й ТУ [133, с. 352].

Узагальнюючі показники наведеного аналізу є свідченням орієнтації економіки України на домінування галузей 3-го технологічного укладу, якому відповідають технології чорної металургії, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості, легкої промисловості та промисловості будівельних матеріалів, суднобудування, оброблення металу тощо.

На відміну від України, у розвинутих у технологічному плані країнах основні акценти робляться на розвитку біотехнології, технології аерокосмічної, електронної, фармацевтичної, комп'ютерної, автомобільної, хімічної промисловості. Тому можна зробити висновок, що визначені для вітчизняної економіки технологічні пріоритети знаходяться у невідповідності з тими, які переважно сформовані у світі.

Економічне зростання в галузях економіки України, за винятком аерокосмічної, відстає в усіх інших галузях економіки, які відповідають 3-му технологічному укладу. Така тенденція викликає особливе занепокоєння перед майбутнім України, зважаючи на той факт, що за джерелами

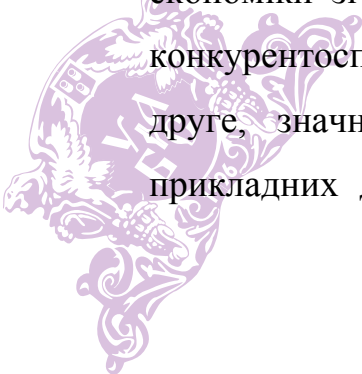

фінансування інвестицій найбільшу питому вагу (65,6%) займають власні кошти підприємств реального сектору економіки.

Аналіз динаміки та структури імпорту товарів з-за кордону, насамперед інвестиційного характеру, показав, що економічна, технологічна, науково-технічна діяльність концентруються виключно в секторі низьких чи середніх технологій, а саме: у секторі низьких технологій щодо імпорту Україна отримує майже 49% продукції, у секторі середніх технологій – 27%, у секторі високих технологій – лише 11 %.

В структурі експорту домінує частка низькотехнологічної продукції – 47%. Питома вага високотехнологічної продукції становить 8% і середньотехнологічної – 30% відповідно. Як стверджує академік В. Геєць: «... експортом Україна не покриває імпорт високотехнологічної продукції, тобто сьогодні національна економіка стає технологічно залежною від застарілих західних технологій, які в цих країнах виходять з обороту і продаються в Україні, результатом чого є отримання високорозвиненими країнами додаткових фінансових ресурсів для прискореної модернізації. Без принципових змін у напрямі хоча б еквівалентного обміну ми на майбутнє закладаємо стабільне економічне відставання, оскільки Україна не пропонує світові ті пріоритетні технологічні рішення, у яких він міг би бути зацікавленим» [133, с. 354].

Технологічна різноукладність вітчизняної економіки, наявність різних техноекономічних секторів, ринкових і галузевих сегментів становлять особливості перехідної змішаної економіки в технологічному і структурному вимірах. Наслідки застосування «доганяючої» моделі значною мірою і зумовили змішаний характер техноекономічної моделі національної економіки зі секторами різної конкурентоспроможності: по-перше, низьку конкурентоспроможність галузей і технологій масового використання, по-друге, значний потенціал перспективних напрямів фундаментальних і прикладних досліджень у низці виробництв і, по-третє, значні експортні

можливості у традиційно-індустріальних і сировинно-транзитних галузях [157].

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що на шляху інноваційного розвитку економіки України виникають певні перешкоди. Узагальнюючи їх характерні риси, можна визначити головні з них, а саме:

нерациональність структури економіки України, яка відображує переважною питому вагу в загальній кількості галузей добувної та сировинної галузей (неефективність впливу інноваційного фактору на їх подальший розвиток);

недостатність рівню інновативності вітчизняної економіки та невизначеність результатів проведення структурних змін в економіці країни;

тотальний дефіцит фінансових ресурсів для інвестування інновацій, науки, освіти та економіки в цілому;

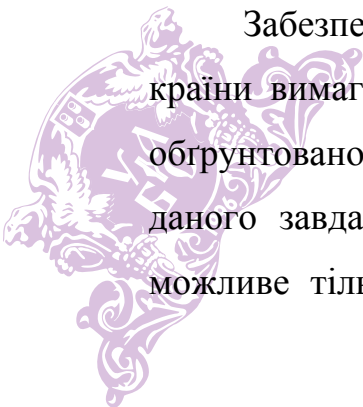
недостатність обсягів залучення інвестиційних ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку;

високі процентні ставки по банківських кредитах та недостатній рівень капіталізації всієї банківської системи України;

відсутність суттєвої підтримки держави наукових досліджень та її втручання в справу пріоритетної підтримки вітчизняної науки.

Недосконала структура національної економіки не відповідає загальним тенденціям процесу глобалізації, що мають місце у світі. Проблеми функціонування і перспективи розвитку новітніх галузей, поряд із традиційними, зумовлені процесами глобалізації і потребують розробки моделі розбудови постіндустріальної економіки, яка буде відповідати історичним, ментальним і соціальним особливостям вітчизняної економіки.

Забезпечення ефективного інноваційного розвитку на рівні окремої країни вимагає, передусім, необхідності створення якісно організованої та обґрунтованої системи фінансово-кредитного забезпечення. Вирішення даного завдання й усунення вищезазначених перешкод, на нашу думку, можливе тільки за рахунок прийняття і реалізації комплексної програми

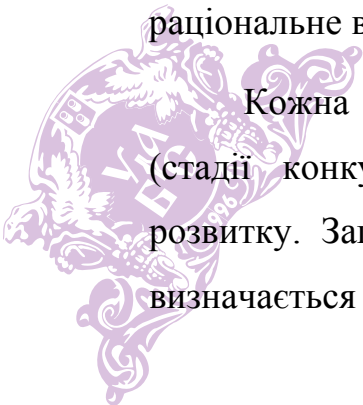
заходів щодо підтримки пріоритетних галузей економіки країни на шляху інноваційного розвитку з метою інтеграції України в Європейське співтовариство.

1.3. Обґрунтування стратегічних пріоритетів забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної економіки

Сучасний стан розвитку світової економіки вимагає від будь-якої індустріально розвиненої країни необхідності вирішення однієї з основних задач – задачі підвищення інноваційної сприйнятливості її підприємств і економіки країни взагалі. Реалізація такого підходу можлива тільки за умови переходу економіки на довгострокове стійке економічне зростання з орієнтацією на інноваційний шлях розвитку. Кожна окрема країна підходить до вирішення цієї проблеми з урахуванням своїх конкретних політичних і соціальних умов, національних потреб економіки, існуючих виробничих можливостей, накопиченого інноваційного капіталу та наявних ресурсів.

Світовий досвід і практика пропонує достатньо широкий спектр економічних інструментів, за допомогою яких можливо здійснювати управління інноваційним розвитком як на макроекономічному рівні так і на рівні окремого підприємства. Однак необхідно певною мірою враховувати той факт, що функціонування одних і тих самих інструментів в окремих економічних умовах здійснюється по-різному. Тому головним завданням інноваційного менеджменту на макроекономічному рівні є вибір та використання найбільш оптимальних у конкретних економічних умовах інструментів управління інноваційними процесами з тим щоб забезпечити раціональне використання наявних ресурсів суспільства.

Кожна країна з урахуванням певної стадії конкурентного розвитку (стадії конкурентного середовища) використовує всі основні джерела розвитку. Загальна конкурентоспроможність та ефективність її економіки визначається конкретною структурою джерел у певний період. Але пріоритет

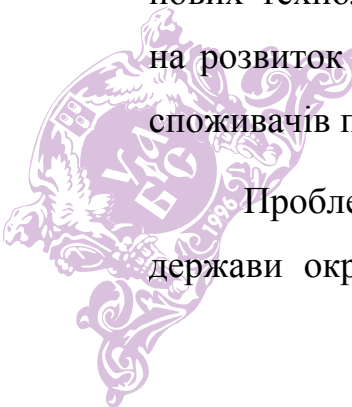
повинен бути надано не розвитку країни на основі факторів виробництва та інвестицій, а розвитку на основі активізації інноваційної діяльності.

З метою підтримки НДДКР у промисловості з боку держави використовується достатньо універсальний перелік економічних інструментів. Найбільше розповсюдження отримали адресні гранти й субсидії. За рахунок цих інструментів можуть забезпечуватись до 50% вартості окремих інноваційних проектів. Як підтверджує практика останніх років політика більшості розвинених країн стосовно НДДКР стала носити більш вибіркового характер. Можна виділити окремі напрямки, які є головними при забезпеченні державної підтримки, а саме:

1. Підтримка приватного сектору економіки щодо впровадження передових технологій, які мають важливе значення для підвищення конкурентоспроможності на світових ринках;
2. Сприяння посиленню науково-технічного потенціалу малого та середнього бізнесу;
3. Забезпечення заходів щодо удосконалення інфраструктури НДДКР у промисловому секторі економіки.

Аналіз структури інноваційних проектів з огляду на державну підтримку свідчить про головну точку зору щодо неможливості розпилення зусиль держави і наявних ресурсів по усіх напрямках розвитку. Необхідно робити обґрунтований вибір і забезпечувати концентрацію зусиль на стратегічних галузях промисловості, які є визначальними для всієї національної економіки. Так, на думку В. М. Аньшина, до стратегічних галузей слід відносити такі галузі промисловості, які завдяки забезпеченню нових технологічних можливостей здійснюють суттєвий позитивний вплив на розвиток багатьох інших галузей, промислових підприємств та кінцевих споживачів продукції.

Проблема вибору пріоритетів науково-дослідної підтримки з боку держави окремих галузей промисловості полягає в тому, щоб правильно

визначити найбільш важливі з них, виходячи з конкретних цілей соціально-економічного розвитку. Тому на перший план сьогодні висувається проблема визначення пріоритетів і критичних технологій, які вимагають основних зусиль держави.

Визначення національних пріоритетів науково-технічного розвитку є проблемою, що враховує триєдину складову, а саме: політичний, економічний і науковий аспект. Досягнення компромісу при виборі пріоритетів враховує бажання багатьох сторін, які мають певні інтереси в розподілі обмежених бюджетних ресурсів. У сучасних умовах дана проблема інноваційної політики стоїть не тільки перед індустриально розвиненими державами світу як Росія, США, Японія, Німеччина, Франція, а й перед такими державами, які в наслідок обмежених ресурсів вийшли на передові позиції тільки по окремих напрямках технологічного прогресу (Ізраїль, Фінляндія, Тайвань).

Визначені пріоритети інноваційного розвитку з врахуванням політичної, економічної і наукової складових мають суттєві особливості в окремих країнах, що підтверджують результати структурного статистичного аналізу та порівняння напрямків фінансування [165, с. 142 – 143]. Данні оцінки і аналізу 1998 року свідчать про суттєву структурну різницю, що відображено в табл. 1.7.

Рівень фінансування інноваційної діяльності в Україні на теперішній час не можна назвати достатнім. Як свідчать статистичні дані, із Держбюджету було виділено: в 1998 р. – 1,7%, 1999 – 10,1%, 2000 – 0,4%, в 2001 – 2,8% від загального обсягу інновацій. З місцевих бюджетів кошти на інноваційні потреби майже зовсім не виділяються. Основним джерелом інвестування інноваційної діяльності залишаються кошти промислових підприємств, які в 2001 р. становили 83,9% загального обсягу. Основними причинами істотного зниження інноваційної активності в Україні є зменшення централізованих капітальних вкладень та відсутність необхідних

фінансових ресурсів у більшості регіонів. Це обумовлене, у першу чергу, високими рівнями податків і банківських ставок, скороченням питомої ваги довгострокових кредитів.

Таблиця 1.7

Структура пріоритетів бюджетного фінансування НДДКР, %

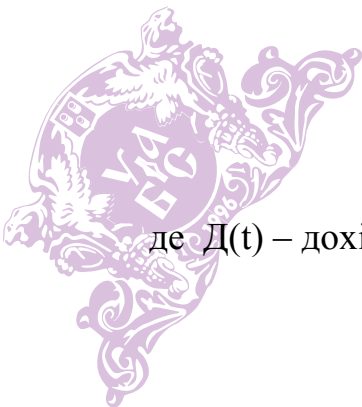
Напрямки досліджень	Країни світу			
	США	Німеччина	Японія	Великобританія
Оборона	54,1	10,0	10,0	37,7
Охорона здоров'я	19,3	3,4	4,0	15,0
Освоєння космічного простору	11,1	4,8	6,3	2,7
Енергетика	1,3	3,5	20,2	0,7
Фундаментальні наукові дослідження	5,9	53,6	48,2	30,3
Інші	8,3	24,7	11,3	13,6

Джерело: [165, с. 142 – 143]

В умовах функціонування економіки на основі ринкових принципів господарювання одним із визначальних підходів при виборі пріоритетних напрямків НДДКР може бути ступінь економічної обґрунтованості або економічної доцільності. Такий підхід можна реалізувати на основі проведення розрахунку загального обсягу прибутку (ПР) з урахуванням дисконтування через певний час (t) від реалізації певного інноваційного проекту в наступному вигляді:

$$\sum_{t_0}^{t_1} \text{ПР}(t) e^{-R(t-t_0)} dt - 0,15 \times K_i, \quad (1.1)$$

де $D(t)$ – дохід від використання результатів певного напрямку НДДКР;

R – ставка банківського процента;

Ki – обсяги інвестицій у виробництво й реалізацію інновацій;

0,15 – нормативний коефіцієнт.

Таким чином, забезпечення державної підтримки було й залишається ключовим напрямком та пріоритетом політики інноваційного розвитку країни. Ефективність реалізації такої політики залежить від упровадження принципових прогресивних інноваційних змін на основі низки взаємопов'язаних комплексних заходів в усіх складових процесу економічного розвитку.

У структурі останніх досліджень розвитку інноваційної теорії існує гіпотеза про те, що інновації з'являються в економічній системі нерівномірно, а у вигляді кластерів. Перші дослідження загальних підходів щодо інтеграції новацій у конкретний період часу пов'язані з іменами Й.Шумпетера та Г. Менша. Під кластером інновацій розуміють сукупність базисних інновацій, які сконцентровані на визначеному відрізку часу й у визначеному економічному просторі. Результати дослідження сутності даної категорії будуть надані далі в параграфі 2.3 роботи.

Як вважає переважна більшість науковців, інновації впливають на динаміку економічного росту. З одного боку, вони відкривають нові можливості для розширення економіки, а з іншого – забезпечують неможливість продовження подібного розширення в загально прийнятних напрямках. І, в решті-решт, інновації формують умови для руйнації економічної рівноваги, вносять збурення і розширюють невизначеність в економічній динаміці. Так, відповідно з висловлюванням Й. Шумпетера інновація супроводжується творчим руйнуванням економічної системи, обумовлюючи її перехід з одного стану рівноваги в інший.

Пояснення нерівномірності інноваційної активності суб'єктів економіки можна пояснити особливостями функціонування механізмів

ринкової економіки. Загальновідомо, що в основі механізму інноваційної діяльності лежить саме прибуток. Але дуже важливим для розуміння цього факту залишається також розуміння взаємозалежності взаємовідносин між нерівномірністю інноваційної діяльності та довгостроковими тенденціями зміни загальноекономічної кон'юнктури. Так країни, у яких поширення інновацій відбувається динамічно й у великих масштабах, розвиваються більш швидкими темпами, ніж ті країни, у яких подібні процеси розпочинаються пізніше і мають характеристики повільного просування.

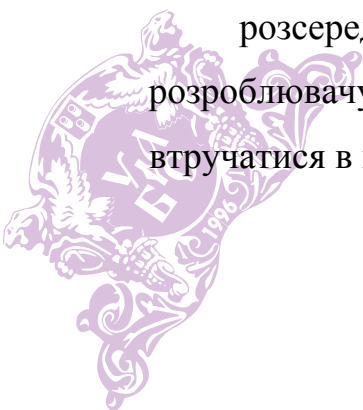
Результати досліджень Російського інституту проблем глобалізації свідчать про важливість цієї проблеми. У статті М. Делягіна „Інформаційна революція, глобалізація і криза світової економіки” визначені найбільш серйозні небезпеки для розвитку людської цивілізації, серед яких є [113]:

зростання загальної нестабільності – як фінансової, так і політичної;
набуття застійного характеру масової бідності та убогості в достатньо великій кількості регіонів світу;

посилення й обумовлення нездоланного розриву в розвитку між розвинутими країнами та іншим світом, що в подальшій перспективі може привести до формування „двох людств”.

За визначенням М. Делягіна, найважливішою тенденцією розвитку світової економіки залишається монополізація технологій формування свідомості (high-hume) і, головне, метатехнологій. Під метатехнологією він вважає якісно новий тип технологій, що в принципі виключає можливість конкуренції [113]. Використання таких технологій, у явній чи неявній формі, ставлять користувача в стан ліцензіата. Так, серед найбільш значущих існуючих прикладів метатехнологій можна навести наступні:

розсередження комп'ютерної пам'яті в інформаційній мережі надає розроблювачу доступ до всієї інформації користувача і дає можливість втручатися в його діяльність чи навіть управляти нею;

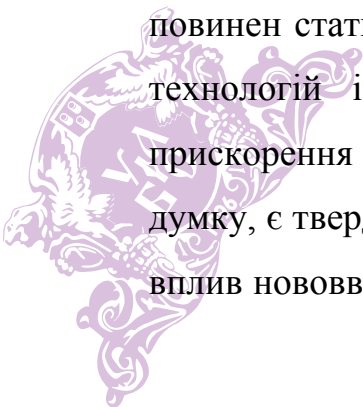
сучасні технології зв'язку, що дозволяють перехоплювати усі телефонні та Інтернет-повідомлення на земній кулі й комплексно аналізувати їх практично в режимі „on-line”;

високоорганізаційні технології, що впливають на культуру і формування системи цінностей того чи іншого суспільства, але не з метою його інтеграції, а послаблення його конкурентоспроможності (технології управління; технології формування масової свідомості).

Переконливою є думка російських учених Л. Бляхмана і М. Кротова (Санкт-Петербург) для визначення ефективних напрямків економічного розвитку, яку вони висловили в роботі „Глобалізаційний вимір реформи і завдання промислової політики”. Так, сьогодні вже немає ніяких сумнівів у тім, що псевдо ринкова економіка, що затвердилася в Росії в результаті реалізації обраної реформаційної моделі, відсунула нашу країну на узбіччя глобалізованої світової держави. Згідно з прогнозом ЦРУ, до 2025 року відставання Росії не тільки від західних країн, але й від Китаю, Бразилії, Мексики й інших подібного рівня розвитку держав стане незворотним; Євразія перетвориться в чисто географічний феномен, де Росія не буде відігравати ведучої ролі.

Запобігання реалізації такого прогнозу в життя можливе за умови зміни реформаційного курсу, у тому числі за рахунок проведення активної промислової політики з орієнтацією на перетворення підприємств з урахуванням кращих напрацювань сучасного світового економічного досвіду. На нашу думку, подібне твердження цілком відноситься й до України, державна економічна політика якої переважно співпадає з Росією.

Визначальним фактором у розвитку науки і виробництва в країні повинен стати фактор орієнтації вибору напрямку сприяння розробки нових технологій і завоювання нових ринків через використання механізму прискорення інноваційних процесів. Переконливою точкою зору, на нашу думку, є твердження провідних вчених, які наголошують, що „... зростаючий вплив нововведень на розвиток економіки і бізнесу вже стали усвідомлювати

більшість господарських керівників і підприємців України. Тільки з інноваціями сьогодні пов'язуються найбільші успіхи в бізнесі і підприємстві, а тому необхідно вивчати й застосовувати сучасні методи і форми інноваційного менеджменту” [58, с. 25].

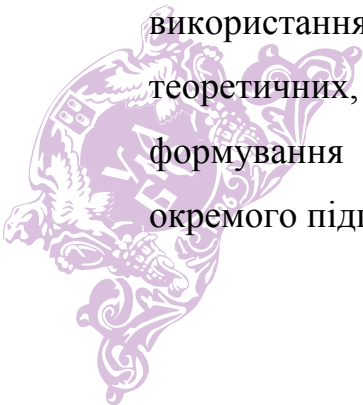
Дуже актуальними в умовах сучасної світової фінансової кризи залишаються запропоновані авторами інноваційної теорії підходи до подолання її руйнівних наслідків. Найбільш надійним засобом, з погляду даної концепції, залишається масове здійснення базисних інновацій. Але існує і певна їх диференціація з точки зору вибору конкретного механізму поведінки та засобу досягнення:

- пасивне очікування „природного завершення депресії (Г. Менш) [512];
- штучне стимулювання інновацій (Х. Фрімен) [501];
- здійснення інституційних змін.

Використання подібних механізмів може відбуватися, на думку А. Кляйнкнехта, з метою не тільки прискорення виходу з кризи, але й недопущення поглиблення кризи для того, щоб забезпечити економіці можливість самій використовувати стимулюючу роль депресії для активізації інноваційної діяльності [512].

Безперечною залишається обов'язкова умова реалізації усіх положень сучасної теорії інновацій – наявність ринкового середовища для забезпечення дії механізму інновацій. Тільки в такому середовищі можливий природний процес виникнення і поширення економічно ефективних інновацій [304].

Недостатній досвід інноваційної діяльності вітчизняних підприємств реального сектору економіки в умовах ринкових відносин визначає необхідність прийняття реальних практичних заходів для вивчення і використання досвіду країн з розвинутою ринковою економікою, розробки теоретичних, науково-методичних та практичних рекомендацій для формування системи менеджменту інноваційною діяльністю як на рівні окремого підприємства, так і на макроекономічному рівні.

Функціонування економіки України в умовах ринкового регулювання інноваційної діяльності потребує розробки нового інноваційного механізму, який відповідає існуючому характеру змін. Під інноваційним механізмом розуміють існуючу функціональну модель та сукупність методів регулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях управління економікою.

Реалізація державної інноваційної політики передбачає досягнення головної мети – створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій. виробництва та реалізація нових видів конкурентоспроможної продукції.

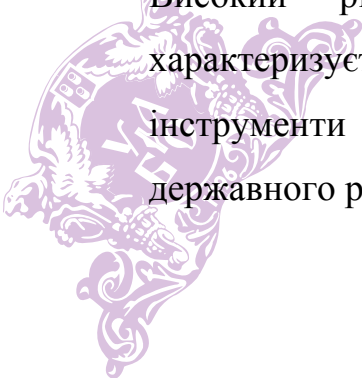
В умовах ринкової економіки на державу покладається функція стимулювання впровадження в економіку досягнень науково-технічного прогресу через механізм поповнення ринку інновацій і реалізацію стратегічних пріоритетів в інноваційній діяльності за рахунок виконання основних функціональних завдань, які наведені на рис. 1.11.

Механізм формування державних стратегічних пріоритетів у різних країнах має суттєві особливості, які пов'язані насамперед з їх економічним і політичним положенням у світі, а також визначається специфікою соціально-економічного розвитку і цілей конкретного етапу розвитку та внутрішніми традиціями регулювання інноваційних процесів.

На основі узагальнення світового досвіду державного регулювання інноваційних процесів можна виділити три її основних типа:

Централізована. При централізованій політиці держава використовує директивні заходи для організації робіт (Японія, Франція, Нідерланди).

Високий рівень централізації формування національного доходу характеризується суттєвою питомою вагою його вилучення через податкові інструменти до державного бюджету і є основою функціонування державного ринка науково-технічної продукції.

Децентралізована. У наявності існує більш складний механізм, при якому ведуча роль у виборі пріоритетів належить суб'єктам господарювання, а державі надається роль із забезпечення необхідних умов їхньої діяльності (США, Великобританія). Переважно має місце присутність недержавного ринку науково-технічної продукції.

Рис. 1.11. Схема стратегічних пріоритетів розвитку інноваційної діяльності

Змішана політика вимагає дотримання країною значної ваги державного сектора економіки (Швеція), при якій застосовується централізована політика, а стосовно приватного сектора – децентралізована.

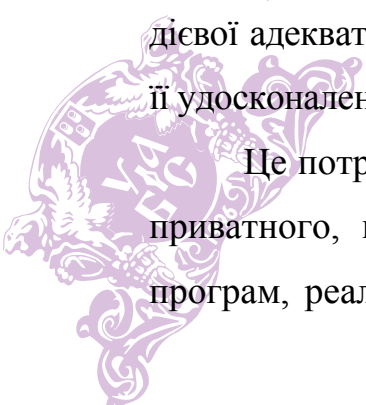
Велика увага до проблеми інноваційного розвитку сприяє диверсифікації економіки регіонів з високим рівнем спеціалізації

виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а і як соціально-політичної задачі.

Суттєве місце серед досліджень у галузі висвітлення тенденцій інноваційного розвитку займають праці Г. Андрощука, В. Гончарова, які було спрямовано на аналіз державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційних процесів, функціонування інноваційних організаційних структур. Дослідження закордонного досвіду розвитку інноваційного підприємництва та адаптації його до сучасних умов господарювання потребують подальшої розробки.

Узагальнення світового досвіду в сфері інноваційної діяльності і врахування специфічних умов функціонування вітчизняної економіки дозволило, на думку автора, визначити основні напрями роботи щодо активізації інноваційної діяльності в Україні й створення сприятливих умов для забезпечення стійкого економічного розвитку. Головними серед них слід уважати такі: забезпечення умов для капіталовкладень в інноваційну сферу; активізація наявних ресурсів на (регіональному) мезорівні; поширення технологічних трансфертів. Окремо, на думку автора, слід виділити напрям розвитку венчурних механізмів освоєння нововведень, як однієї з найвагоміших альтернатив державної форми участі у фінансуванні й підтримки в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Перспективи інноваційного розвитку реальні лише за умови опанування високотехнологічними виробництвами, програмно-цільовими методами управління ними. Необхідно зазначити, що організація високоефективного інноваційного сегменту ринку не можлива без існування дієвої адекватної нормативно-правової складової, що підтверджує необхідність її удосконалення.

Це потребує застосування державної підтримки з активним залученням приватного, в тому числі й іноземного, капіталу, цільових інноваційних програм, реалізація яких дозволить забезпечити не тільки вихід зі складної

економічної ситуації, а й забезпечити прорив вітчизняної конкурентоспроможної продукції і технологій на світові ринки. Вирішення окреслених завдань дозволить орієнтувати підприємства на економічне зростання інноваційного типу в конкретних умовах, що склалися у вітчизняній економіці, створювати передумови для зростання виробничої, інвестиційної та інноваційної активності, розробляти спеціальні заходи щодо стимулювання прогресивних структурних змін.

Принципово нове розуміння ролі інновацій в економічному розвитку надає А. Кузнєцова стверджуючи, що сьогодні в економічній науці переважає неокласичний підхід до пояснення феномена інновацій, утім, не можна категорично стверджувати, що інновації є винятково ендогенним чинником. Саме в цьому полягає слабе місце теорії економічної динаміки, яка розглядає інновації виключно як ендогенний фактор, не враховуючи їхніх екзогенних характеристик [260].

Неможливо не погодитись з точкою зору авторів В. О. Василенко та В. Г. Шматько, які вважають, що „...інноваційна активність на макро рівні обумовлена економічним і науково-технічних потенціалом країни, духовним станом суспільства, його спроможністю сформулювати національну інноваційну доктрину, стратегію науково-технічного розвитку, визначити напрямки і форми інноваційної політики, сконцентрувати ресурси на її реалізації. Інноваційна активність неможлива без розвитку ринку і конкурентного середовища” [58, с. 38].

Останні дослідження російських учених С. Курдюмова та Г. Малінецького [264] довели і дозволяють зробити висновок, що постіндустріальний розвиток суспільства головним чином характеризується обсягом ВВП, рівнем достатності фінансових ресурсів, а також рівнем розвитку освіти і науки в країні, який є визначальним чинником прийнятності суспільства до інноваційних нововведень.

Сучасний стан економічного розвитку України характеризується низьким рівнем розвитку ринку інновацій і науки. Тому при виборі

макроінноваційної стратегії необхідно керуватися завданням підвищення їх рівня, що, насамперед, забезпечує економічне зростання держави на новій технологічній основі. Безпосереднє втручання держави повинне мати форму надання державних замовлень, у проведенні досліджень і виробництві продукції відповідно з пріоритетними напрямками науки і техніки (стратегії фундаментального та кінцевого фінансування). На думку дослідників, система державних замовлень дозволить активізувати крупний сегмент ринку інновацій, безпосередньо ту його частину, яка пов'язана із задоволенням перспективних потреб щодо підвищення конкурентоспроможності економіки в цілому, а також забезпечення макроінноваційної безпеки.

Висновки до розділу 1

Результати дослідження, проведені в розділі 1, дозволили зробити наступні висновки:

Як свідчать сучасні реалії соціально-економічного життя України, інноваційна діяльність не стала реальним пріоритетом економічної політики, пріоритетні орієнтири вищих органів влади постійно знаходилися в сфері вирішення гострих поточних економічних проблем. За результатами аналізу провідних зарубіжних експертів, стан інноваційної діяльності в умовах обраної моделі економічного зростання визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у розвинутих країнах, а також національним потребам інноваційного розвитку.

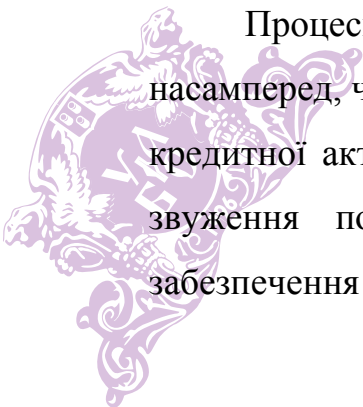
Аналіз динаміки і стану економічного розвитку в країні дозволяє зробити висновок, що процеси реформування національної економіки здійснюються за принципами частих змін цілей та завдань, без урахування загальновідомих факторів функціонування економіки і забезпечення науково-технічного розвитку, серед головних яких залишається: ефективна та передбачувана державна підтримка та формування попиту на наукові розробки з боку замовників реального сектора економіки. Це підтверджує

факт, що сьогодні йдеться не про доцільність чи можливість створення системи підтримки технологічних змін, а про формування концептуальних основ, критеріїв, інструментів й механізмів економічної політики, яка в рамках існуючих фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та реалізацію конкурентних переваг національної економіки на основі обраної інноваційної моделі розвитку.

Посилення глобалізаційних тенденцій в структурі відносин світової економіки висуває перед багатьма країнами актуальні проблеми пошуку нових форм і методів адаптації національного та політико-правового середовища до сучасних вимог підтримки міжнародних економічних відносин. Інноваційний шлях розвитку розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки на етапі формування її ефективної національної інноваційної системи. При цьому необхідно враховувати той факт, що реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можлива тільки за рахунок впровадження системи пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій.

Досягнення поставленої мети стає можливим, насамперед, через формування такого механізму, який передбачає реалізацію заходів, спрямованих на всебічний розвиток людського потенціалу, підтримку науково-технічної діяльності, організацію інформаційного менеджменту, модернізацію реального сектора економіки та орієнтацію його потужностей на нововведення, а також формування в суспільстві інноваційних потреб.

Процеси інвестування в економіку країни суттєво ускладнюються, насамперед, через обмеження доступу до зовнішніх запозичень, уповільнення кредитної активності та зниження довіри до банківської системи, значного звуження показників державного бюджету. За цих умов фінансове забезпечення управління інноваційним розвитком національної економіки

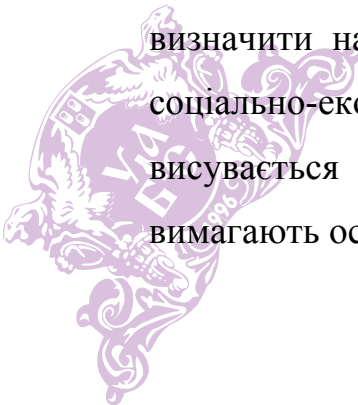
має досягатися за рахунок використання як існуючих, так і нетрадиційних джерел його фінансування.

Визначення головного напрямку вирішення проблеми пошуку додаткових джерел для фінансування інноваційного розвитку безпосередньо пов'язане з розробкою сучасних механізмів державного регулювання інноваційної діяльності.

Недосконала структура національної економіки не відповідає загальним вимогам і тенденціям розвитку світових глобалізаційних процесів, що певним чином стримує вирішення проблем функціонування перспективних і новітніх галузей, поряд із традиційними. Це потребує розроблення такої ефективної моделі розбудови економіки, яка буде відповідати історичним, ментальним і соціальним особливостям вітчизняної економіки.

Кожна окрема країна підходить до вирішення цієї проблеми з урахуванням своїх конкретних політичних і соціальних умов, національних потреб економіки, існуючих виробничих можливостей, накопиченого інноваційного капіталу та наявних ресурсів. Загальний рівень конкурентоспроможності та ефективності економіки з урахуванням певної стадії конкурентного розвитку (стадії конкурентного середовища) визначається конкретною структурою джерел у певний історичний період. Але пріоритет повинен бути надано не підходу щодо розвитку країни на основі факторів виробництва та інвестицій, а – розвитку на основі активізації інноваційної діяльності.

Проблема вибору пріоритетів науково-дослідної підтримки з боку держави окремих галузей промисловості полягає в тому, щоб правильно визначити найбільш важливішими із них, виходячи з конкретизації цілей соціально-економічного розвитку. Тому, на перший план сьогодення висувається проблема визначення пріоритетів і критичних технологій, які вимагають основних зусиль держави.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Детальний аналіз визначень науковців поняття «інновація» дозволив зробити певний висновок про те, що більшість дослідників, визначаючи його, беруть за основу концепцію Й. Шумпетера, який визначає відкриття, винахід нового пристрою або технології як початкову подію, а впровадження цього пристрою або технології – як завершальну. Інновація розглядається з точки зору економічного застосування, що означає створення нових ресурсів або використання у новий спосіб тих, що вже існують. Переважною більшістю авторів досліджень «інновація» визначається як процес. Деякі розбіжності виникають у підході до визначення сутності цього поняття, його складових елементів і фаз. Також має місце підхід до розуміння «інновації» як предмету (результату), який отримується шляхом комерціалізації результатів наукових досліджень. Можна також відзначити окремо підхід, який застосовується численними дослідниками, згідно з яким інновація – ідея, що містить певну новизну і є метою інноваційної діяльності.

Аналіз визначень науковців дозволяє зробити певні висновки, відзначаючи загальні положення щодо поняття «інновація», а саме: інновацію можна характеризувати, беручи до уваги її чітку спрямованість на остаточний результат (із точки зору одержання прибутку на ринку та задоволення суспільної потреби); інновацію можна розглядати як результат складного процесу, який передбачає системні зміни не тільки технічного, але й економічного, соціального та структурного видів; інновація забезпечує економічний, соціальний, науково-технічний та інші види ефектів.

В економічній літературі існують багаточисельні способи і підходи до класифікації інновацій на основі їх окремих класифікаційних ознак. Доведено, що досвід визначення й встановлення таких класифікаційних ознак окремими авторами чи методиками, насамперед, має суб'єктивний характер і залежить від певної орієнтації та той чи інший підхід в процесі дослідження сутності інновацій.

Загальний результат дослідження ефективності інноваційного процесу, тривалість життєвого циклу інновацій та їх ефективність в реаліях

визначається як самою класифікаційною схемою (структурним підходом) до вивчення інновацій, так й підходом до її наукового обґрунтування. Тому, на нашу думку, є дуже важливим в процесі даного дослідження визначення сутності самого поняття процесу «класифікації» інновацій. Так, класифікація інновацій передбачає їх розподіл відповідно за окремими групами ознак із метою досягнення конкретної мети на основі дотримання науково-обґрунтованих принципів і методів.

На основі отриманих результатів аналізу існуючих підходів до класифікації інновацій, їх узагальнення та систематизації пропонується комплексний авторський підхід з урахуванням і визначенням окремих груп класифікаційних ознак (групуванням ознак). На нашу думку, є доцільним здійснювати вибір певних груп класифікаційних ознак інновацій у відповідності з етапами процесу інноваційного розвитку економіки, коли кожна класифікаційна група ознак відображує певні визначальні характеристики інновацій. Відповідно з запропонованим узагальнюючим підходом до класифікації інновацій, після процедури визначення груп класифікаційних ознак, здійснюється конкретизація ознак інновацій за кожною визначеною групою.

Розвиток теоретичних уявлень про сутність інновацій та етапи процесу інноваційного розвитку, проведення їх дослідження й системної класифікації на основі запропонованого автором узагальнюючого підходу з урахуванням специфіки сучасного етапу розвитку, дозволить сформувати певні інструменти для розробки, забезпечення і реалізації концептуальних засад економічного зростання економіки на основі інноваційної моделі та визначити новітні підходи в процесі прийняття управлінських рішень.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [200; 208; 211; 213; 220; 224].

РОЗДІЛ 2

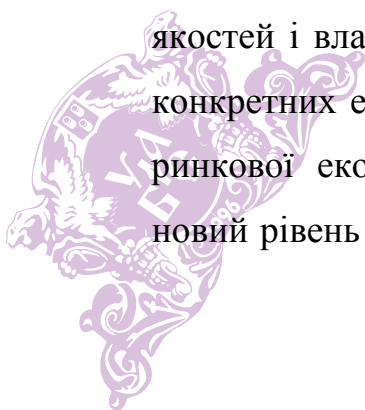
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Структурно-декомпозиційний аналіз фінансового забезпечення як сукупності економічних відносин

В основі ефективної системи фінансування економічного зростання економіки повинен бути закладений такий механізм її фінансового забезпечення, який би дозволив повною мірою реалізувати головне завдання інноваційного розвитку за умови відповідності високим стандартам розвинутих країн світу.

Дослідженню категорії «фінансового забезпечення» присвячено достатня кількість наукових праць. Але в економічній літературі на цей час та і не існує єдиного підходу до його визначення. Заслужують особливої уваги дослідження окремих аспектів фінансового забезпечення роботи вітчизняних науковців І. А. Бланка, М. Д. Білик, П. Ю. Буряка, О. Д. Василика, О. В. Васюренка, О. П. Кириленко, М. І. Крупки, С. В. Онишко, В. М. Опарина, Р. А. Слав'юка, С. І. Юрія та ін. Окремі позиції авторів мають певні варіації щодо трактування сутності означеної категорії, але цілком співпадають з узагальненою точкою зору переважної більшості науковців. Це потребує детального ознайомлення з особливостями авторських визначень сутності цього явища.

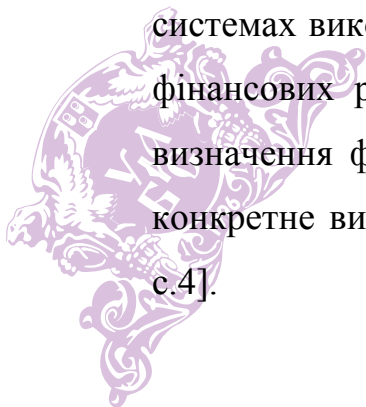
Економічний розвиток світового господарства передбачає появу нових якостей і властивостей вже існуючих категорій, які є теоретичним підґрунтям конкретних економічних процесів. Так, С. В. Онишко зазначає, що перехід до ринкової економіки характеризується кількісним та якісним переходом на новий рівень використання фінансів в економічній системі держави. Та все ж і

сьогодні теорія фінансів не має єдиного погляду на визначення їх ролі в економічній системі держави [323].

Результативність реалізації заходів економічної політики держави насамперед залежить, по-перше, від її ресурсного забезпечення в контексті усіх структурних його видів від природних, виробничих, інформаційних до інтелектуальних ресурсів. Але у якості головного залишається забезпеченість саме фінансовими ресурсами, які вважаються обов'язковими і необхідними в загальній системі складових забезпечення функціонування всієї економіки. Формування достатнього обсягу усіх видів ресурсів для її функціонування як за рахунок наявних, так і придбаних за кордоном можливо лише тільки за умови достатності наявних грошових коштів. По-друге, важливою умовою залишається необхідність формування умов для забезпечення ефективного використання доступних ресурсів в структурі сучасної економіки, на що і спрямовується дія фінансового механізму.

Узагальнення визначень науковців, авторів певних робіт дозволило конкретизувати трактування сутності категорії „фінансові ресурси”, який, на наш погляд, найбільш повно і точно характеризує її. Так, під „фінансовими ресурсами” розуміють суму коштів, які забезпечують процес суспільного виробництва у розрізі двох складових – початкових ресурсів, що спрямовані в основні та оборотні засоби при створенні підприємства, та ресурси, що перебувають в обороті на певний період. Такий підхід, на думку В. М. Опаріна з одного боку, дозволяє трактувати фінансові ресурси як явище, що споріднене з капіталом, а, з іншого, дає можливість провести чітку грань між ними і капіталом [327]. Так, є безперечним факт, що „...фінанси характеризуються матеріальним носієм – фінансовими ресурсами, хоча в різних економічних системах використовуються відмінні форми і методи створення і використання фінансових ресурсів. З позиції саме матеріального змісту потрібно оцінити визначення фінансів як сукупності економічних відносин, що знаходять своє конкретне вираження у фінансових ресурсах, формою руху яких є фонди [59, с.4].

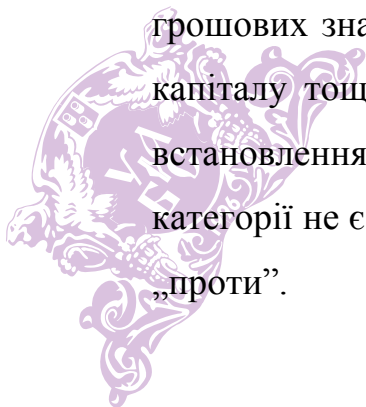

В процесі вивчення основних підходів дослідження системи фінансового забезпечення економічного розвитку економіки категорія „фінанси” виступає однією із ключових. Під фінансами в загальному вигляді розуміють комплексну категорію, що проявляє свою сутність через певні економічні відносини, що виникають на основі утворення, розподілу і використання ресурсів. До прибічників такого трактування сутності фінансів належить і О. П. Кириленко, яка також вважає за необхідне розглядати її як специфічний вид економічних відносин, пов'язаний з розподілом і перерозподілом ВВП, національного доходу, а в окремих випадках – національного багатства, і формуванням на цій основі централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. Так, є безперечним факт, що фінанси характеризуються матеріальним носієм – фінансовими ресурсами, хоча в різних економічних системах використовуються відмінні форми і методи створення і використання фінансових ресурсів. З позиції саме матеріального змісту потрібно оцінити визначення фінансів як сукупності економічних відносин, що знаходять своє конкретне вираження у фінансових ресурсах, формою руху яких є фонди [178].

В широкому сенсі О. В. Васюренко категорію „фінанси” визначає як „...денежные средства и совокупность методов управления денежными ресурсами. Финансы – это использование разнообразных приемов и методов для максимизации доходов фирмы. Управление финансами направлено на получение максимальной прибыли при минимальном риске” [63, с. 15].

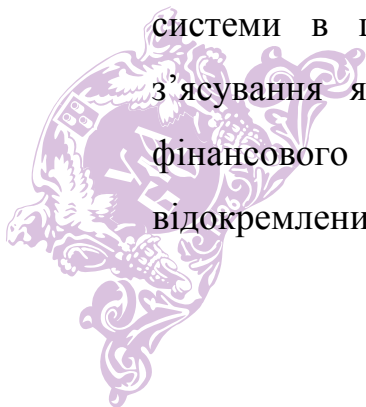
На відміну від переважної більшості науковців з аналогічним визначенням даної категорії, існує група фінансистів, яка розглядає фінанси не як відносини, а як кошти, які утворюються внаслідок утворення і використання ВВП та національного доходу. Самі кошти, при цьому, можуть набувати різних форм: грошових знаків, цінних паперів, дорогоцінних металів, трансфертних потоків капіталу тощо. Подібна точка зору також має право на життя, але завдання встановлення єдиного абсолютно вірного варіанта трактування сутності даної категорії не є предметом даного дослідження з ґрунтовним аналізом усіх „за” та „проти”.

Визначення „фінансів” у вузькому розумінні засновано на баченні їх як власне грошових фондів, чи певної суми грошових активів, які мають конкретні сценарії їх життя, а у широкому – передбачає врахування не лише фондів грошових коштів, але й також усіх видів цінних паперів, які обертаються на фондовому ринку. Більш як до теоретичного тлумачення даної категорії можна віднести думку М. Войтовича, яка заснована на розумінні „...фінансів як суспільного способу теоретизації економіки”, які сформувалися в процесі історичного розвитку на основі узагальнення оцінок вартісних властивостей товарів. Фінанси, ставши узагальненням вартісної сторони будь-яких речей, у цілому проявляють себе як всезагальний інтегрований абстрактний вираз вартості. Так, є безперечним факт, що „...фінанси характеризуються матеріальним носієм – фінансовими ресурсами, хоча в різних економічних системах використовуються відмінні форми і методи створення і використання фінансових ресурсів. З позиції саме матеріального змісту потрібно оцінити визначення фінансів як сукупності економічних відносин, що знаходять своє конкретне вираження у фінансових ресурсах, формою руху яких є фонди [78, с.34].

На сучасному етапі розвитку світової фінансової системи стає на порядок денний необхідність врахування глибини її впливу на фінансову систему України. В даному процесі важливим моментом постає процес переоцінки не тільки позитивної ролі та значення такого впливу для ефективного перерозподілу вітчизняного капіталу, але й визначення його негативної складової через дестабілізуючий характер кризових явищ. Тому питання стабільності фінансової системи є особливо актуальним.

Розробка та запровадження дієвого механізму підтримки фінансової системи в цілому та фінансового ринку зокрема, вимагає необхідності з'ясування як самої структури фінансової системи, так і місця та ролі фінансового ринку. Фінансову систему визначають як сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що

мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та забезпечення [381].

Необхідно зазначити, що фінансову систему можна розглядати за внутрішньою та організаційною будовою. Відповідно з характеристикою В. М. Опаріна – це сукупність відносно відособлених взаємопов'язаних сфер і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин; за організаційною будовою – це сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками. За внутрішньою будовою фінансова система включає в себе:

загальнодержавні фінанси (Державний бюджет і місцеві бюджети, державні цільові фонди, державний кредит, фінанси державного сектора);

фінанси суб'єктів господарювання (фінанси комерційних підприємств і організацій, фінанси некомерційних установ і організацій);

фінанси домогосподарств (сімейні фінанси).

Сфера фінансових відносин, в свою чергу, розкладається на складові:

міжнародні фінанси (рівень світового господарства);

державні фінанси (рівень макроекономіки);

фінанси суб'єктів господарювання (рівень мікроекономіки);

фінансовий ринок та страхування.

Принципове розуміння взаємодії складових сфери фінансових відносин зображено на рис. 2.1. З точки зору організаційної будови фінансова система держави представлена такими органами державної влади і управління як: Верховна рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, Міністерство фінансів, Державне казначейство, Державна податкова адміністрація України, Рахункова палата Верховної ради України, Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, фондова біржа, фінансові посередники, Пенсійний фонд, інші фонди соціального страхування.

На нашу думку, необхідно погодитись з найбільш системно обґрунтованою точкою зору автора, який розглядає фінансову систему як

сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, сконцентрованих у розпорядженні держави, не фінансового сектора економіки (суб'єктів господарювання), окремих фінансових інститутів і населення (домогосподарств) для виконання покладених на них функцій, а також – для задоволення економічних та соціальних потреб. Схематично трактування такої структури подано на рис. 2.2. [269].

Дана позиція обґрунтована наявністю декількох взаємопов'язаних елементів, а саме:

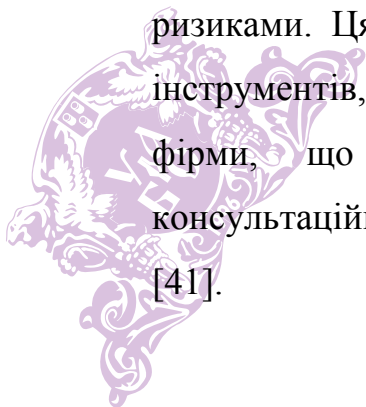
інфраструктури (правова система, платіжна система, система розрахунків та система обліку);

інститутів (банки, фірми, що займаються операціями з цінними паперами, інституціональні інвестори);

ринків (фондова біржа, грошовий ринок та ринок похідних фінансових інструментів) [470].

Існує дещо інша точка зору авторів щодо визначення сутності фінансової системи, характерна для країн з ринковою економікою

В процесі формування єдиного підходу до визначення сутності та складових елементів фінансової системи виникає багато дискусійних моментів і до теперішнього часу не існує цілісного узгодженого розуміння щодо даного моменту. В цілому автори досліджень як закордонні, так і вітчизняні погоджуються в одному, що категорію „фінансова система” необхідно вважати комплексною і багатоаспектною. При трактуванні змісту, на нашу думку, найбільш доречною є точка зору З. Боді та Р. Мертона, які виходять із необхідності розгляду її через призму сукупності ринків та інших інститутів, що використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками. Ця система включає ринки акцій, облігацій та інших фінансових інструментів, фінансових посередників (таких як банки і страхові компанії), фірми, що пропонують фінансові послуги (наприклад, фінансово-консультаційні компанії), і органи, які регулюють діяльність усіх цих установ” [41].

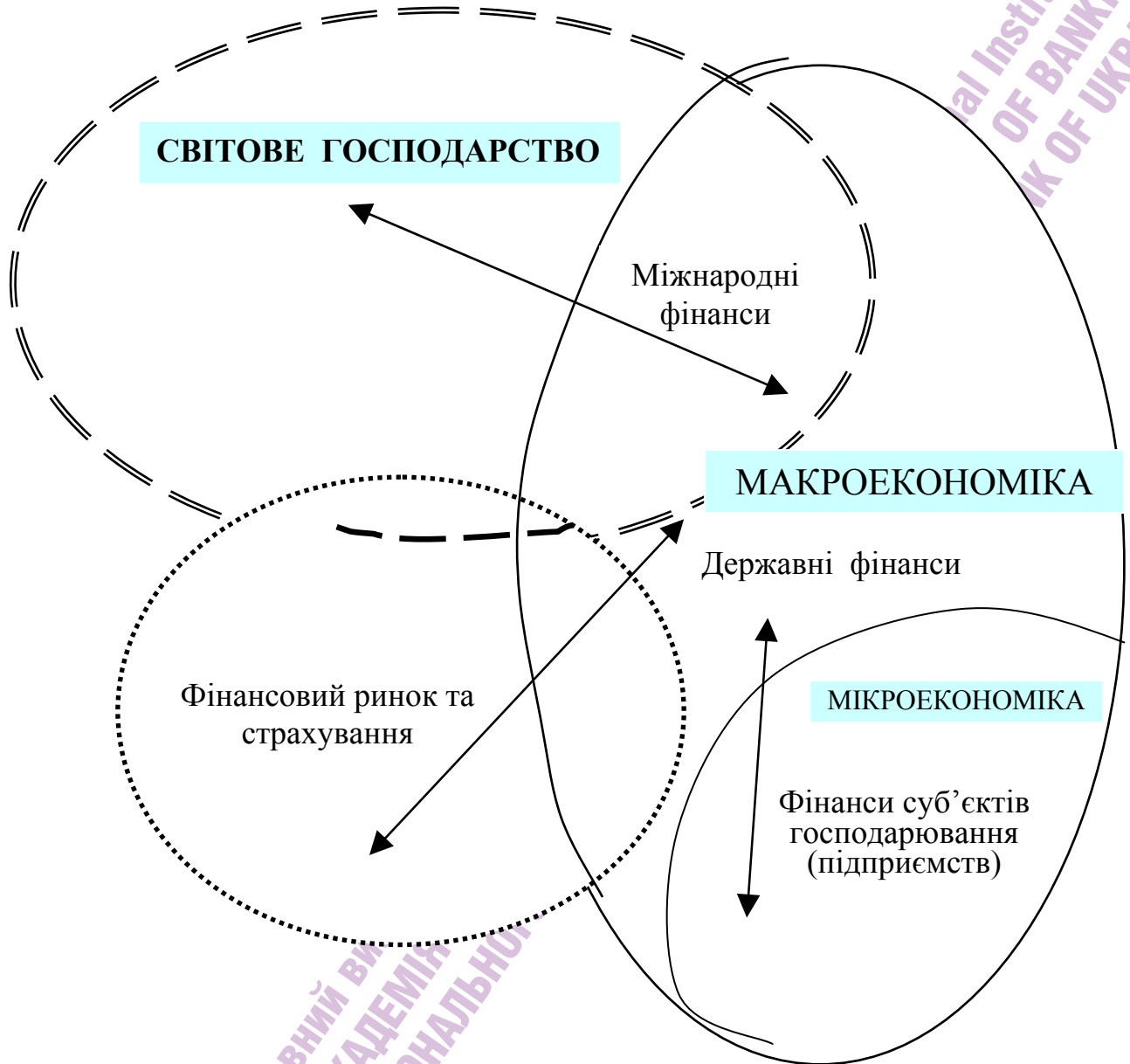

Рис. 2.1. Схема принципового розуміння взаємодії складових сфери фінансових відносин

Авторами були сформульовані концептуальні положення щодо принципового відображення закономірностей розвитку економіки та елементів фінансової системи на його окремих етапах, які, на нашу думку, у схематичному вигляді дозволять отримати більш системне і взаємопов'язане їх розуміння (рис. 2.3).

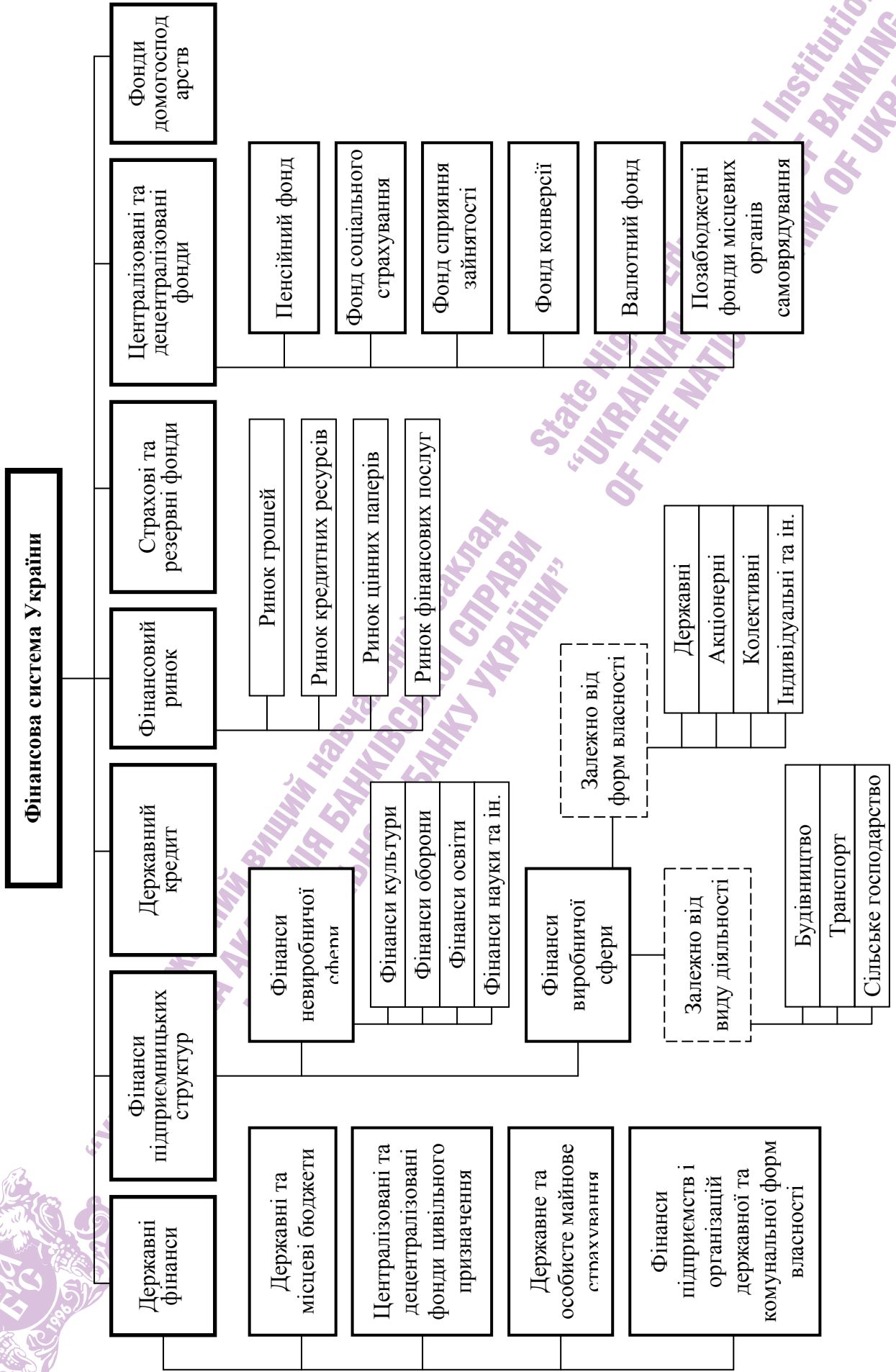
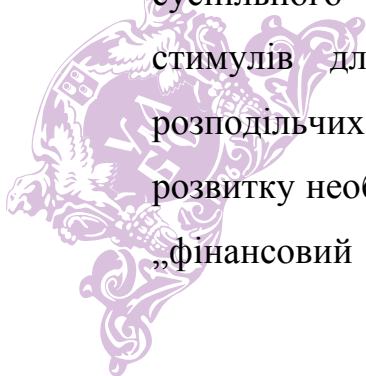

Рис. 2.2. Схема структури фінансової системи України

Свою сутність економічні категорії (явища, процеси) проявляють в процесі реалізації їх функцій. Тому, на нашу думку, для ефективного управління інноваційним розвитком економіки вкрай необхідним залишається наявність адекватного розуміння і тлумачення можливих наслідків прояву їх функції, що, в свою чергу, потребує впевненості щодо вірності їх вибору, класифікації та повноти.

Слід зауважити, що більшість вчених-фінансистів до однієї із головних функцій фінансів відносять їх розподільчу та контрольну функції. Крім окреслених, в конкретні періоди під впливом існування тієї чи іншої переважаючої концепції економічного розвитку, дослідниками пропонуються у якості додаткових специфічні функції фінансів, які, на їх думку, мали право на існування. Так, Л. Дробозіна пропонувала враховувати акумулювальну функцію [442], а А. М. Поддєрьогін обґрунтовує доцільність вивчення фондоутворюючої функції [444]. Крім того, В. М. Опарін вважає за необхідне виділення окремої стимулюючої функції фінансів. Більшість фінансистів позитивно ставляться до таких пропозицій авторів, але за умови наділення їх статусом «похідних». На нашу думку, таке ставлення є переконливим, сприймаючи той факт, що кожна з означених функцій відображує специфічні стадії розподільчої функції фінансів на кожному з етапів суспільного розподілу і перерозподілу. Крім того, стимулюючу функцію фінансів можна розглядати відокремлено від розподільчого процесу і враховувати її у якості самостійної загальної функції, яка забезпечує реалізацію завдання – підвищення ефективності функціонування економіки країни.

В системі економічного розвитку економіки основним призначенням фінансів залишається забезпечення фінансовими ресурсами потреби суспільного виробництва (відтворення), а також впровадження системи стимулів для підвищення його ефективності шляхом активізації ролі розподільчих відносин. Для дослідження фінансової складової інноваційного розвитку необхідно чітко визначитися з такими категоріями як „фінансування”, „фінансовий механізм”, „фінансове забезпечення”, „система фінансового

забезпечення”. Результати узагальнення визначень поняття «фінансове забезпечення» наведено в табл. 2.1.

Рис. 2.3. Схема позиціонування концептуальних положень розвитку економіки та елементів фінансової системи

В практичній діяльності „фінансове забезпечення” реалізується за допомогою основних елементів фінансового механізму, який в загальному вигляді є сукупністю фінансових методів, фінансових інструментів, системи важелів і стимулів, норм та нормативів, а також лімітів і резервів. Але таке загальне тлумачення не є переконанням щодо такого розуміння даної категорії абсолютно усіх фахівців у сфері фінансів, тому вважаємо за доцільне її уточнення, як і наведених вище категорій.

Відповідно з філософським визначенням термін «категорія» визначає загальні, фундаментальні поняття, що відображають найбільш суттєві, закономірні зв’язки та відносини реальної дійсності та пізнання» [435].

При такому підході вважаємо, що «відносини» – категорія, що характеризує взаємозв'язок елементів визначеної системи, а «система» – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють структуру та є відокремленими від зовнішнього середовища, але взаємодіють із цим середовищем. Під «елементом» розуміють найпростішу неподільну частину системи. Так, наприклад, інвестиційні відносини виникають з приводу інвестицій, тобто інвестиції – є елементом системи інвестиційних відносин.

Інвестиційні відносини, тобто суспільні економічні відносини, що складаються між суб'єктами інвестування щодо вкладення інвестицій, безпосередньо пов'язані з відносинами власності, оскільки передбачають володіння, користування та розпорядження інвестиціями й отриманим у результаті цього прибутком (доходом).

Таблиця 2.1

Результати узагальнення визначення поняття «фінансове забезпечення»

Автор	Тлумачення сутності поняття	Джерело
Гладій С. П.	Розглядає узагальнюючий метод інвестування через фінансові форми як конкретні прояви категорій фінансової сфери, зовнішнього вияву механізму та його структурних елементів. Виділяє такі методи інвестування: повне самофінансування, лізинг, селінг, акціонерне, венчурне, кредитне, бюджетне та змішане фінансування.	[86]
Кириленко О. П.	В структурі методів фінансового забезпечення фінансовому регулюванню надається особливе значення, яке відбувається, в першу чергу і головним чином, через оподаткування.	[177]
Ковальова А. М.	Функція забезпечення грошовими засобами тісно пов'язана з розподільчою функцією фінансів, яка здійснюється за допомогою фінансового механізму.	[440]
Москаль О. І.	Як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність. Реалізується через систему фінансування у формах самофінансування, кредитування і безповоротного фінансування з бюджету.	[305]
Олійник Д. С.	Організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково-обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів та нормативно-правового забезпечення.	[319]
Опарін В. М.	Реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись через самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування».	[326]

<i>Продовження табл. 2.1</i>		
Автор	Тлумачення сутності категорії	Джерело
Оспіщев В. І.	Регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнього фінансування.	[448]
Погріщук Г. Б.	Доцільно враховувати такі складові як: мета, завдання, функції, методи, джерела, обсяги фінансових ресурсів, а також діяльність як держави, так і суб'єктів господарювання.	[342]
Радіонова В. М.	Покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання і державою. До форм фінансового забезпечення відносить самофінансування, кредитування й державне фінансування. У якості інструментів механізму фінансового забезпечення визнає склад і структуру його джерел.	[439]
Романенко О. Р.	Як покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою. Визначає такі форми: бюджетне фінансування, кредитування, самофінансування, оренда (лізинг), інвестування.	[439]
Сокирська І. Г.	Розглядає фінансове забезпечення діяльності з позиції реалізації неперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних та залучених фінансових ресурсів з виокремленням механізму фінансового забезпечення, формування структури капіталу, планування і бюджетування та балансування грошових потоків.	[404]
Юрій С. І.	Як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання. Виділяють такі форми фінансового забезпечення: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда та інвестування.	[447]

На думку М. Романовського, сутність процесу „фінансування” трактується у якості „...специфической экономической формы управления общественным производством, ...осуществляемую государством на основе строгой регламентации процессов предоставления финансовых ресурсов в соответствии с заданными целями” [382, с. 86 – 87]. Аналогічної точки зору дотримується і С. В. Онишко, яка в роботі [323] розглядає категорію „фінансування” з точки зору триєдиного підходу: по-перше, як фінансову категорію; по-друге, як форму чи спосіб управління; по-третє, як систему форм і методів використання фінансових ресурсів. При цьому автор наголошує, що „...необхідність і правомірність такого підходу особливо чітко простежується стосовно фінансування інноваційної діяльності. Також можна знайти підтвердження іншого автора роботи, що „...на сучасному постіндустріальному

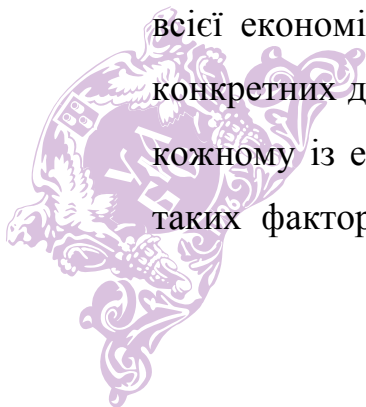
етапі розвитку фінансування інноваційної складової відіграє таку ж динамічну роль фактора розвитку, яку на індустріальному етапі відігравали природні ресурси, капітал і робоча сила” [323, с. 355].

Реалізація багатоаспектних процесів фінансування економічного розвитку країни, особливо на етапі інноваційних зрушень, потребує постійного коригування сутності і врахування появи нових якостей як самих фінансових категорій, так і практичної складової його фінансового забезпечення через основні елементи фінансового механізму. Морфологічний аналіз трактувань за результатами теоретичних досліджень авторів щодо розуміння „фінансового забезпечення” дозволяє зробити, на нашу думку, цілком однозначний висновок – єдиного, чітко сформульованого визначення цього поняття не існує.

На нашу думку, під фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку пропонується вважати – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки.

Під „фінансовими методами” розуміють форму вираження фінансових відносин, що визначає конкретні способи формування і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для забезпечення ефективного функціонування всіх складових ланок фінансової системи.

В процесі дослідження і аналізу існуючих економічних проблем країни та пошуку напрямів їх вирішення, на нашу думку, цілком доречною є необхідність дотримання принципу розмежування підходів до вивчення індивідуальних механізмів функціонування усіх можливих суб’єктів відносин, які сприяють ефективному функціонуванню фінансового механізму інноваційного розвитку всієї економіки. Крім того, подібна диференціація підходів до використання конкретних джерел, а також методів фінансування, повинна застосовуватися на кожному із етапів інноваційного розвитку. Врахування специфіки дії системи таких факторів на окремих його етапах можна розглядати у якості базової

компоненти до переходу функціонування економіки на основі (трансформованої) адекватної моделі фінансових відносин.

Функціонування економіки на засадах інноваційної моделі розвитку потребує створення адекватного механізму фінансового забезпечення, який би дозволив при наявності обмежених фінансових ресурсів, перетворити його із статусу витратного у механізм, що забезпечує її прогнозовану ефективність. Вирішення стратегічних завдань раціонального фінансового забезпечення інноваційного розвитку потребує раціонального використання наявних фінансових ресурсів на рівні як окремого підприємства, так і держави в цілому.

Ми погоджуємося з думкою науковців, які вважають, що паралельно з активним вирішенням кількісних характеристик фінансового забезпечення визріла необхідність вирішувати ряд питань якості такого забезпечення, досліджуючи можливості більш повної реалізації потенціалу, що продукується і ринковою природою господарювання, і тими особливостями інноваційного розвитку. Крім основної функції фінансового механізму – забезпечення інноваційних процесів необхідними фінансовими ресурсами, – важливо дбати про ефективність такого забезпечення, що реалізується через його регулятивну функцію [322].

Для розуміння природи виникнення нових якостей системи фінансового забезпечення необхідно звернутися до функцій, які вона реалізує на практиці. На переконання багатьох фінансистів, при дослідженні переліку функцій фінансового забезпечення насамперед необхідно враховувати відтворювальну, розподільчу та контрольну, які вважаються основними. Так, сутність відтворювальної функції проявляється у кругообігу інноваційних ресурсів у вигляді інвестицій. На всіх етапах кругообігу коштів необхідною умовою є дотримання принципів збалансованості матеріальних і фінансових ресурсів.

Саме розподільча функція фінансового забезпечення має прояв в процесі формування і використання фондів грошових коштів з метою підтримки ефективної структури капіталу як при задоволенні реальних потреб інноваційних підприємств, так і реалізації грошово-кредитної політики держави.

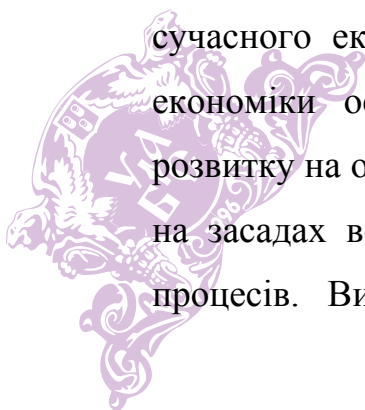
Зміст контрольної функції полягає у здійсненні фінансового моніторингу за реальним грошовим обігом в інноваційній сфері щодо реалізації контролю за умовами продукування інновацій, подальшим їх фінансуванням, станом платежів і здійсненням розрахунків суб'єктами інноваційної діяльності, а також за результатами діяльності на основі зміни фінансових показників.

Деякі науковці наголошують на необхідності виділення регулятивної функції фінансового забезпечення інноваційної діяльності з метою створення умов для запобігання серйозних прорахунків при фінансуванні великомасштабних державних програм соціально-економічного розвитку внаслідок відсутності ефективних механізмів фінансування. Ми цілком погоджуємось з даною точкою зору авторів, яка, на нашу думку, формує новий погляд на чинники, що забезпечують інноваційний розвиток в нових реаліях розвитку фінансових інтеграційних процесів.

2.2. Концепція векторної конвергенції фінансового забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної економіки

Умови функціонування економіки України на етапі подолання наслідків світової фінансової кризи вимагають наявності чітких орієнтирів щодо реалізації конкретних завдань забезпечення стабільності і передбачуваності її розвитку. При формуванні концепції фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки необхідно чітко визначити пріоритетні цілі і завдання забезпечення розвитку, шляхи та методи їх досягнення, які адекватно відображають роль фінансів у функціонуванні економіки.

На нашу думку, стає доцільним стверджувати, що з врахуванням сучасного економічного стану і характеру тенденцій розвитку національної економіки останнього періоду, можна визначити орієнтири подальшого розвитку на основі запропонованої концепції інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції – яка загалом відображає сутність даних процесів. Вихідним положенням концепції векторної конвергенції можна

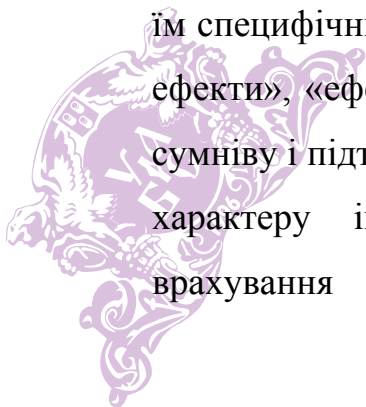
вважати постулат, згідно з яким національну економіку можна розглядати з позиції системного інтегратора комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами.

Вирішення поставлених завдань передбачає конкретизацію змісту концепції векторної конвергенції на основі коригування існуючих засад системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки, спрямованої на створення умов стабільного і поступального розвитку, функціонування інноваційної системи національної економіки та задоволення її потреб у необхідних ресурсах, а також формування передумов інтеграції України у європейський економічний простір.

Поряд із традиційним розумінням сутності, значення і ролі інновацій в системі фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки пропонується розглядати у якості ключового вихідного положення запропонованої концепції векторної конвергенції підхід щодо формування і прояву нових властивостей інновацій, пов'язаних з перманентним розвитком інноваційної системи національної економіки, як відкритої динамічної системи в умовах посилення впливу на неї глобалізаційних процесів світової економіки та адаптації механізмів і інструментів для боротьби з наслідками фінансової кризи.

Після розширення Європейського Союзу в 2004 р. нові країни-члени стали межувати з Україною, що надало відповідний імпульс для активізації інтеграційних намагань нашої країни. Євроінтеграційний курс України на сьогодні залишається основним вектором політичної, економічної і соціальної інтеграції.

Традиційне розуміння продуктивної значимості інновацій та притаманних їм специфічних властивостей, таких як «ефект масштабу», «мультиплікаційний ефекти», «ефект синергії», залишається тією базовою основою, яка не визиває сумніву і підтримується практично усіма науковцями. Але визнання системного характеру інноваційного розвитку економіки передбачає необхідність врахування нових підходів науковців в процесі дослідження даної

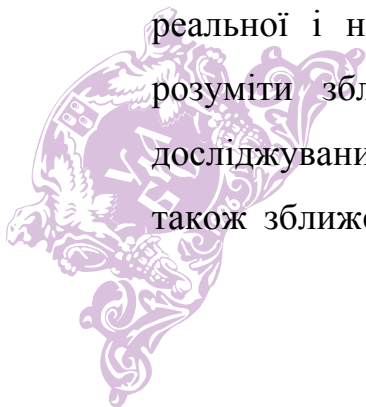

проблематики через уточнення механізмів взаємодії і конкретизації ієрархії елементів інноваційної системи в загальній структурі.

В даному контексті загальнометодологічне розуміння фінансового забезпечення набуває більш високого значення для досягнення стратегічних завдань інноваційного розвитку економіки і потребує розгляду його у якості ефективного заходу активізації та стимулювання соціально-економічних процесів. Саме концепцію векторної конвергенції фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки можна вважати основою розробки нової фінансової політики країни, яка забезпечить необхідні умови для вирішення завдань її економічної євроінтеграції.

В основу запропонованого концептуального бачення алгоритму інноваційного розвитку пропонується покласти систему взаємодії трьох ключових чинників, які формують вимоги до існування його ефективного фінансового забезпечення як комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами в структурі інноваційного розвитку. Вихідні параметри фінансового забезпечення інноваційного розвитку повинні бути узгодженими з принципами повноти забезпечення економічного зростання, відповідності певному рівню продуктивності забезпечення розвитку економіки з врахуванням загальних вимог економічної доцільності, а також принципом відповідності вимогам критеріїв конвергенції на шляху просування до членства України у складі ЄС. Останній принцип підтверджує визначеність орієнтирів – встановлення вектору розвитку – країни на європейську інтеграцію.

Поняття «конвергенції» передбачає зближення економік різних країн, подолання відмінностей між ними [520]. При цьому розрізняють поняття реальної і номінальної конвергенції. Під номінальною конвергенцією слід розуміти зближення номінальних характеристик економічного розвитку досліджуваних країн, у першу чергу відсоткових ставок і темпів інфляції, а також зближення таких номінальних змінних, як ціни, виробничі витрати та

валютні курси. Реальна конвергенція характеризує зниження різниці в таких реальних змінних, як продуктивність праці, доходи умови та рівень життя [299].

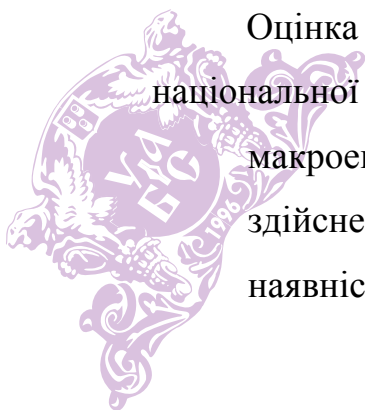
В розвитку інтеграційних процесів країн Європи можна виділити декілька етапів. Перший етап, з червня 1993 р., пов'язаний з офіційною заявою Ради Європи в Копенгагені про вступ асоційованих членів у ЄС за умови, що вони будуть спроможні взяти на себе зобов'язання, що передбачені членством, і виконати обов'язкові економічні та політичні умови. Дані програмні зобов'язання та умови отримали назву Копенгагенських критеріїв членства в ЄС [252], до яких належать:

- 1) політичні – стабільність інституцій, які забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та повагу національних меншин;
- 2) економічні – наявність функціонуючої ринкової економіки, готовність бути конкурентоспроможним у рамках ЄС;
- 3) членські – здатність виконувати зобов'язання, що впливають з повноправного членства в ЄС, зокрема, відповідність до критеріїв політичного, економічного та валютного союзу [91].

Зазначені критерії пропонується розглядати у якості орієнтирів розвитку для України і такими, які можна вважати прогнозованими параметрами розвитку. Наявність таких параметрів означає необхідність виконання двох головних умов як надання гарантії дотримання демократичних принципів і прав людини в країні та наявність повністю функціонуючої ринкової економіки. З врахуванням певних національних особливостей даного етапу розвитку існує ключове питання в цьому відношенні, пов'язане із спроможністю країни створити і гарантувати функціонування законодавчої системи та механізмів регулювання, які є основою зростання належним чином ринкової економіки.

Оцінка рівня відповідності економічної складової інноваційного розвитку національної економіки даним критеріям включає:

- макроекономічну стабільність;
- здійснення адміністративної реформи та структурних реформ;
- наявність ринкових інститутів;

лібералізацію торговельного режиму;
відповідне правове забезпечення ринкових перетворень;
поліпшення умов конкуренції;
створення середовища, сприятливого для підприємницької діяльності;
створення сприятливого інвестиційного клімату [367].

Другий етап розвитку інтеграційних процесів опосередкований розробкою Маастрихтських критеріїв, визначених Маастрихтським договором, відповідно до якого створюється ЄВС. Дані критерії дозволяють оцінювати життєдіяльність фінансової системи держави, відповідність рівня цін і рівень стабільності обмінного курсу. При визначенні названих критеріїв конвергенції наполягається на необхідності забезпечення того, щоб розвиток економіки в механізмі обмінного курсу ЄВС був урівноваженим і не створював невизначеності у відносинах між державами-членами.

Критерії стабільності державних фінансів (дефіциту бюджету і боргу) держава повинна також послідовно виконувати і після вступу в ЄВС. Показники динаміки зовнішнього боргу України за період 2006 – 2009 років наведені у табл. 2.2, а показники динаміки дефіциту державного бюджету – у табл. 2.3.

За даними Держкомстату України сума державного боргу на кінець 2008 року знаходилася на рівні 130,7 млрд. грн., в тому числі: зовнішнього – 86,0 млрд. грн. (65,8 % від суми державного боргу), внутрішнього – 44,7 млрд. грн. (34,2 %).

Таблиця 2.2

Дані про зовнішній борг України, млн. дол. США

Показники	Значення показника станом на 01.01 року					
	2006	2007	2008	2009	2009	2010
Сектор державного управління	10506	10924	11884	11959	15909	17806
Довгострокові	10506	10924	11884	11959	15909	17806
Облігації та інші боргові цінні папери	5496	6248	7414	6997	5757	5776
Кредити	5010	4676	4470	4962	10152	10105
Інші боргові зобов'язання*	0	0	0	0	0	1925
Органи грошово-кредитного регулювання	1254	880	462	4725	8225	6210
Довгострокові	1254	880	462	4725	8225	6210
Облігації та інші боргові цінні папери	0	0	0	0	0	0
Кредити	1254	880	462	4725	6150	6082
Інші боргові зобов'язання*	0	0	0	0	2075	128
Банки	6112	14089	30949	39471	33984	30788
Короткострокові	3084	6465	11723	9377	6468	4731
Інструменти грошового ринку	24	98	0	0	0	0
Кредити	1861	5381	9815	7850	3696	2524
Валюта і депозити	1199	986	1908	1480	2268	1683
Інші боргові зобов'язання	0	0	0	47	504	524

Продовження табл. 2.2

Показники	Значення показника станом на 01.01 року					
	2006		2006		2006	
Довгострокові Облігації та інші боргові цінні папери	3028	7624	19226	30094	27516	26057
Кредити	1232	3304	6998	6124	5063	4835
Валюта і депозити	1230	3515	10633	19157	18508	17634
	566	805	1595	4813	3945	3588
Інші сектори	20913	26676	33581	41255	41468	44091
Короткострокові	7860	8747	8954	10924	13561	14953
Кредити	634	736	838	800	707	525
Торгові кредити	5976	7277	7463	9006	10354	11522
Інші боргові зобов'язання	1250	734	653	1118	2500	2906
Довгострокові Облігації та інші боргові цінні папери	13053	17929	24627	30331	27907	29138
Кредити	1383	1963	2124	1634	892	2461
Торгові кредити	9384	13575	21286	27963	26777	26482
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	2286	2391	1217	734	238	195
	834	1943	3079	4249	5209	5078
Валовий зовнішній борг	39619	54512	79955	101659	104795	103973

Джерело: [154; 389]

Гарантований борг знаходився на рівні близько 58,7 млрд. грн., в тому числі: зовнішній – 56,7 млрд. грн. (96,6 %); внутрішній – 2,0 млрд. грн. (3,4 %). Відношення державного боргу до ВВП на кінець 2008 року складало близько 13,8 %. Очікується, що відношення показника державного боргу до ВВП у кінці 2009 року складатиме близько 18,9 % (рис. 2.4).

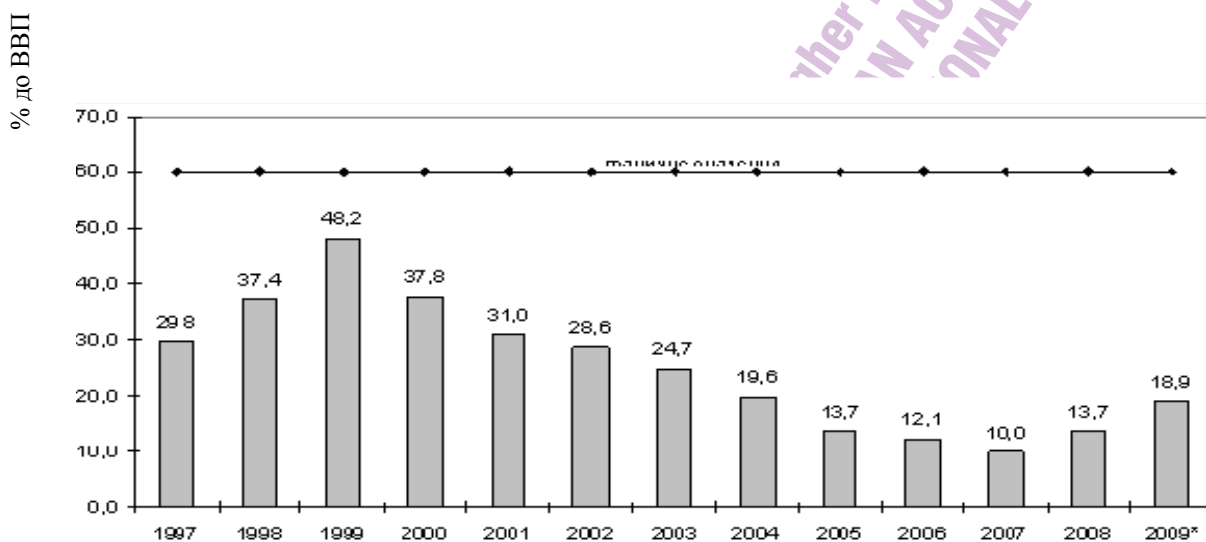

Рис. 2.4. Відношення обсягів державного боргу України до ВВП

Результати аналізу свідчать про постійне зменшення загалом до 2007 року відношення державного боргу до ВВП за рахунок підтримки його на відносно стабільному рівні, з одного боку, та високих темпах економічного зростання – з іншого. Однак, починаючи з 2008 року сума державного боргу та його відношення до ВВП зростає у зв'язку з розгортанням кризових явищ і, відповідно, зростанням потреб держави у державних запозиченнях, з одного боку, та у зв'язку з пригніченням економічної активності – з іншого.

На початок липня 2009 року державний і гарантований державою борг України складав 218,9 млрд. грн. (28,9 млрд. дол. США), в тому числі: зовнішній – 156,3 млрд. грн. (20,5 млрд. дол. США), внутрішній – 62,6 млрд. грн. (8,2 млрд. дол. США). В структурі державного та гарантованого державою боргу прямиий борг складав 67,7 % (148,2 млрд. грн., 19,4 млрд. дол. США), а

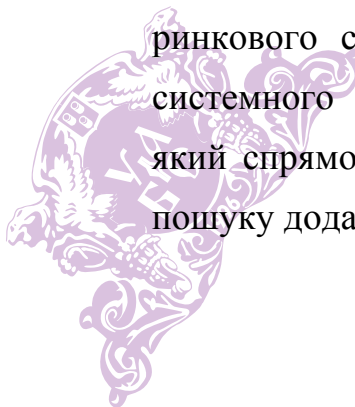
гарантований державою – 32,3 % (70,6 млрд. грн., 9,3 млрд. дол. США) від загальної суми.

Протягом січня - червня 2009 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася у гривневому еквіваленті на 29,5 млрд. грн. (15,6 %), в основному, за рахунок отримання другого траншу кредитної лінії МВФ у рамках спільної програми “Стенд-бай” в обсязі 1 млрд. СПЗ (спеціальні права запозичень) та за рахунок перевищення випуску ОВДП над погашенням за звітний період.

Виконання зазначених критеріїв стабільності державних фінансів є головною передумовою вступу країни до ЄВС. Це певні стабілізаційні вимоги, які складаються із дотримання так званих макроекономічних критеріїв валютно-фінансової конвергенції, яка передбачає зменшення розриву в показниках економічного розвитку між національними державами. Серед таких показників особлива увага приділяється номінальним змінним – ціни, виробничі витрати, валютні курси, та реальним змінним – продуктивність праці, доходи та рівень життя.

Проте, як свідчить практика розбудови провідних європейських країн, неможливо гарантувати стабільність номінальної та реальної конвергенції доти, доки вони не супроводжуватимуться інституційною конвергенцією, тобто гармонізацією діяльності економічних інституцій, а також установленням рамкових умов, які є орієнтиром для поведінки окремих суб'єктів ринку.

Впровадження запропонованих підходів в практику економічного розвитку країни вимагає від економічної теорії відповідей на конкретні питання стосовно визначення рівня впливу процесів інтеграції на динаміку регіональних диспропорцій, а також встановлення оптимального рівня державного регулювання щодо фінансового забезпечення інноваційного розвитку та ринкового середовища в країні. Інтеграцію необхідно розглядати у якості системного стимулятора змін в конкретних умовах економічного розвитку, який спрямований на усунення суттєвих відмінностей та перешкод на шляху пошуку додаткових можливостей для економічного зростання.

Таблиця 2.3

Дані про Державні фінанси України, (млн. грн.)

Період	Державний бюджет				у % до ВВП			Зведений бюджет				у % до ВВП		
	доходи	видатки	повернення кредитів до Державного бюджету та надання кредитів із Державного бюджету	дефіцит (-), профіцит (+)	доходи Державного бюджету	видатки Державного бюджету	дефіцит (-), профіцит (+) Державного бюджету	доходи	видатки	повернення кредитів до Зведеного бюджету та надання кредитів із Зведеного бюджету	дефіцит (-), профіцит (+)	доходи Зведеного бюджету	видатки Зведеного бюджету	дефіцит (-), профіцит (+) Зведеного бюджету
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2005	105 330	112 976	300	-7 946	23,9	25,6	-1,8	134 183	141 699	291	-7 806	30,4	32,1	-1,8
2006	133 522	137 108	190	-3 777	24,5	25,2	-0,7	171 812	175 284	228	-3 701	31,6	32,2	-0,7
2007	165 939	174 254	1 528	-9 843	23,0	24,2	-1,4	219 937	226 054	1 584	-7 702	30,5	31,4	-1,1
2008	231 686	241 454	2 732	-12 501	24,4	25,5	-1,3	297 845	309 216	2 811	-14 183	31,4	32,6	-1,5
2009	225 320	242 357	2 829	-19 866	...	...	...	288 580	307 312	2 874	-21 607	...	...	...

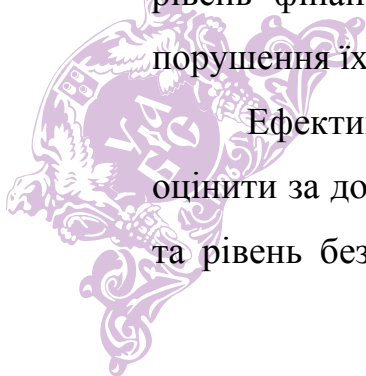
Джерело: [389]

Статистика змін показників розвитку країн Європейського Союзу при наявності розширення потоків товарів, капіталу і робочої сили, а також збереження спеціалізації країн в системі міжнародного розподілу праці, свідчить про синхронізацію макроекономічних процесів на основі подолання відмінностей функціонування їх економічних структур, забезпечення зближення цін на товари і послуги та формуванню умов для підвищення рівня конкурентоспроможності економік за рахунок використання інноваційних підходів і «кон'юнктурної» кооперації. Це дозволяє стверджувати, що така регіональна економічна система, «...состоящая из ряда национальных хозяйств, отличается нарастанием сближения уровней экономического развития стран-участниц» [471, с. 36].

Процеси стимулювання підвищення рівня конвергенції країн ЄС не забезпечують цілком повного вирішення національних проблем окремих країн-учасниць. Так, показники розвитку таких країн як Іспанія, Португалія, Фінляндія зі вступом до ЄС покращились, а Греція, наприклад, по теперішній час так і не змогла сформувані конкурентні переваги для забезпечення умов інтеграційного зростання. Крім того, для економіки Австрії політика інтеграції не принесла суттєвих позитивних наслідків. Такий стан речей підтверджує існування певних проблем і свідчить про необхідність усунення перешкод та вирішення завдання підвищення ефективності регулюючих і координуючих механізмів в політиці Європейського Союзу щодо стимулювання досягнення високого рівня однорідності соціально-економічного розвитку країн, як основної передумови подальшого поглиблення процесів євроінтеграції. Досягти цього можливо, насамперед, за рахунок компетентних дій наднаціональних органів управління в структурі ЄС, які повинні забезпечувати адекватний рівень фінансової підтримки і перерозподілу ресурсів між учасниками без порушення їх національних інтересів.

Ефективність політики регіональної інтеграції можна цілком виправдано оцінити за допомогою порівняння таких показників як ВВП на душу населення та рівень безробіття, рівень фінансування розвитку науки і техніки, освіти і

соціального забезпечення. Крім того, суттєво доповнюють результати загальної оцінки щодо зменшення диспропорцій між країнами, показники розвитку системи виробництва та її інфраструктури, можливостей економіки країни генерувати інновації, а також певні соціальні індикатори, такі як: показники розвитку системи охорони здоров'я, рівня екологічної безпеки країни, рівня освіти населення та кваліфікації робочої сили.

Досвід розвитку світового і європейського господарства підтверджує наявність загальних процесів щодо формування нової парадигми економічного розвитку на базі використання знань, інформаційних ресурсів та інновацій, які набувають статусу його головного ресурсу. За визначеними вище показниками Україна на теперішній час значно відстає у технологічному розвитку від високорозвинених країн, що визначає необхідність створення нової оптимальної системи управління науково-технічним прогресом на основі розробки і впровадження адекватної моделі інноваційного розвитку економіки.

Концепція фінансового забезпечення на засадах векторної конвергенції має власний понятійний апарат, до якого можна віднести такі поняття, як: «фінансове забезпечення», «механізм», «інтеграція інноваційної системи національної економіки», «вектор розвитку», «криза», «загроза», «ризик».

Основними принципами фінансового забезпечення інноваційного розвитку на засадах концепції векторної конвергенції є:

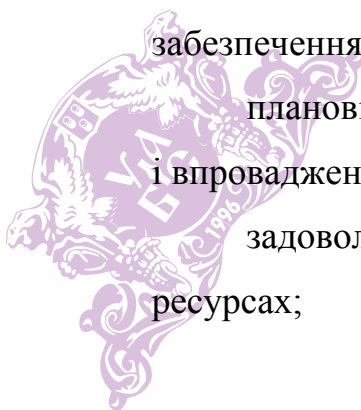
органічна єдність науки, освіти і практики в умовах формування нового типу суспільства, заснованого на знаннях;

збалансованість співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень;

комплексність підходу до розв'язання наукових проблем фінансового забезпечення інноваційної діяльності;

плановість, економічна доцільність та ефективність наукових досліджень і впровадження їх результатів;

задоволення потреб інноваційного розвитку економіки у фінансових ресурсах;

адекватність визначення фінансових можливостей (потенціалу) стабільного інноваційного розвитку економіки;

моніторинг внутрішніх та зовнішніх загроз фінансового забезпечення розвитку в умовах відповідного етапу боротьби з світовою фінансовою кризою;

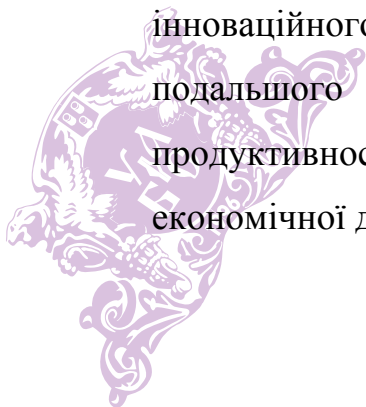
оперативність і гнучкість реагування на попередження виникнення загрозі дестабілізуючих чинників з використанням наявних можливостей;

своєчасність та ефективність інформаційного забезпечення на базі використання новітніх технологій і інноваційних програмних продуктів;

перманентність розробки заходів щодо підтримки адекватного рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку на усіх рівнях економіки, який відповідає визначеним орієнтирам (вектору розвитку).

За результатами досліджень інноваційного розвитку країн ЄС на основі аналізу динаміки інтегрального показника інноваційності – здатності до продукування або пошуку нових рішень, які базуються на знаннях, їх пристосування до конкретних умов підприємства і країни, впровадження у практику господарювання і подальшого поширення – розраховують ряд базових показників інноваційності підприємств і галузей, які об'єднані в п'ять категорій, кожна з яких має відношення до конкретної сфери з метою конкретизації її рівня інноваційної активності. За результатами такого аналізу на базі спеціальної методики формується Таблиця Результатів Європейських Інновацій (TRCI), яка містить певний набір інструментів інноваційності через виокремлення окремих механізмів (табл. 2.4), а саме: освітніх, фінансових, мотиваційних, господарчих та інституціональних [499].

При розробці стратегії інноваційного розвитку національної економіки автором пропонується визначати вихідні параметри фінансового забезпечення інноваційного розвитку, які повинні забезпечувати необхідні умови для подальшого економічного зростання у відповідності з певним рівнем продуктивності розвитку економіки з врахуванням загальних вимог економічної доцільності на етапі євроінтеграційної орієнтації України.

Характеристика показників інноваційності економіки країн

Категорія показника	Номер показника у категорії	Характеристика інноваційності в структурі певного механізму
<i>1. Показники інноваційності в освітніх механізмах</i>		
Відображають рівень інноваційної компетентності людей, через їх здатність до використання знань, носієм яких є інновації	1.1.	Рівень технічної світи суспільства, визначений кількістю випускників технічних факультетів
	1.2.	Освітній рівень суспільства, визначений кількістю населення з вищою освітою
	1.3.	Роль Internet у формуванні інноваційної економіки, визначена кількістю широкосмугових каналів
	1.4.	Активність у сфері підвищення кваліфікації, виміряна кількістю осіб, які беруть участь у безперервному навчанні, довільна форма освіти
	1.5.	Величина резервів людського капіталу, виміряна у відсотках населення з найнижчою середньою освітою у віці 20-24 років
<i>2. Показники, що відображають фінансові механізми</i>		
Характеризують спрямування дій і рішень для формування знань та розвитку економіки	2.1.	Включення країни в забезпечення інноваційності економіки, виміряне часткою бюджетних витрат на НДДКР у ВВП
	2.2.	Включення бізнесових сфер у підвищення інноваційності, виражене часткою витрат приватного сектора на НДДКР у ВВП
	2.3.	Включення витрат на НДДКР у заходи, що потребують високих технологій, виражене часткою витрат НДДКР на середні і високі технології
	2.4.	Ступінь фінансування інновацій державою, виражений часткою підприємств, що користуються цим фінансуванням з державних коштів
	2.5.	Ступінь розвитку приватно-державного партнерства, виражений величиною витрат університетів на НДДКР, фінансованих бізнесовими сферами
Категорія показника	Номер показника у категорії	Характеристика інноваційності в структурі певного механізму
<i>3. Показники, що відображають мотиваційні механізми</i>		
Спрямовані на визначення рівня активізації інноваційної діяльності малого бізнесу	3.1.	Включення малих підприємств до впровадження інновацій, виражене часткою у кількості інноваційних фірм у їх загальній кількості
	3.2.	Готовність малого бізнесу до інноваційної співпраці, виражена часткою малих підприємств, які кооперуються для інноваційної діяльності
	3.3.	Інноваційна орієнтація підприємств, виражена часткою витрат на інновації в загальних оборотах
	3.4.	Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, виражений часткою ВВП, яка витрачається на інформаційно-комунікаційні технології ІКТ

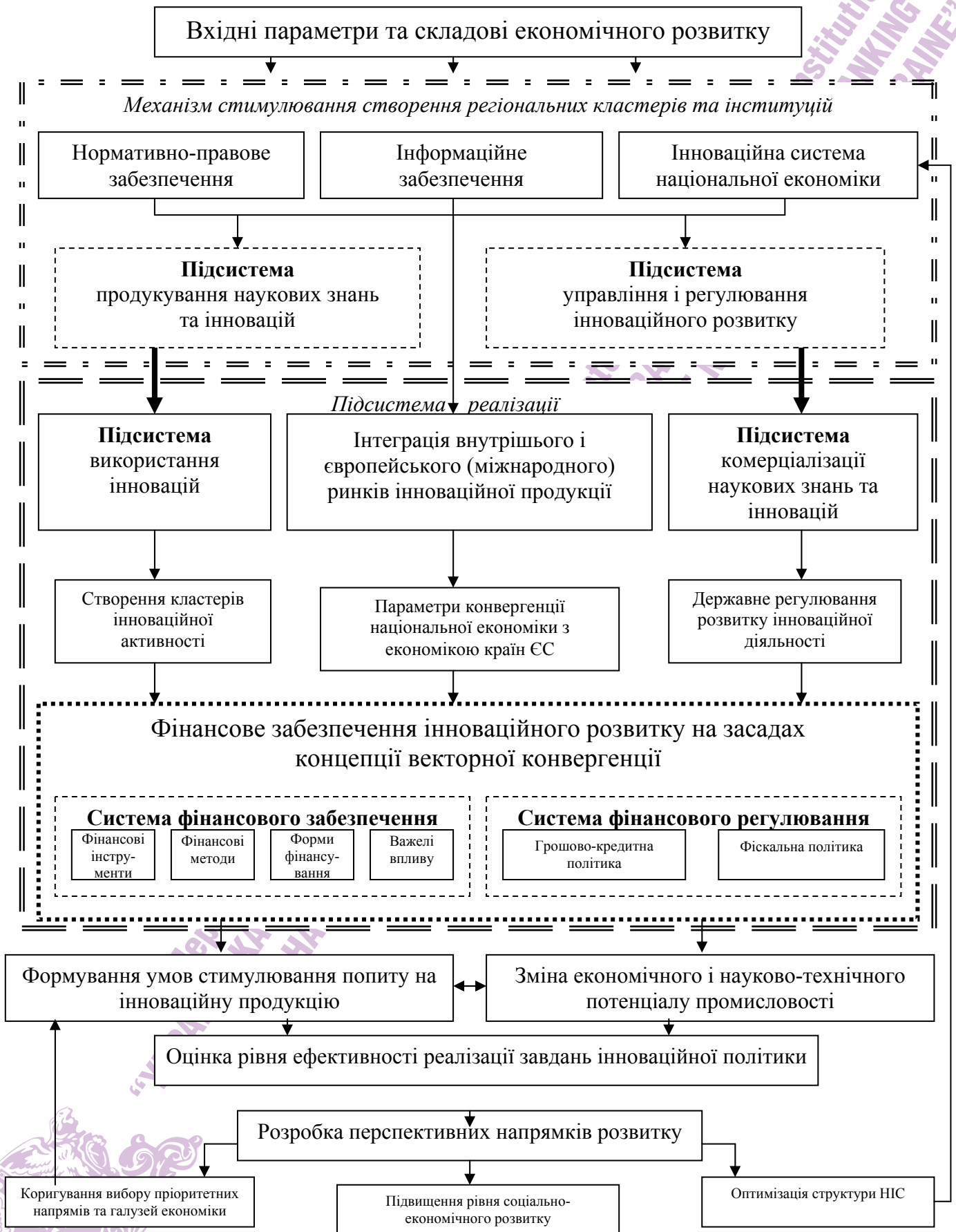
	3.5.	Мрсштаби нетехнічних інновацій, виміряні часткою підприємств, які застосовують інновації в організації, управлінні тощо, у загальній кількості малих підприємств
<i>4. Показники, що відображають економічні механізми</i>		
Характеризують відносний рівень технічного розвитку промислових підприємств у високотехнологічних секторах економіки	4.1.	Розвиток високотехнологічних послуг, виміряний часткою населення, зайнятого в цьому секторі, від загальної зайнятості
	4.2.	Рівень конкурентоздатності економіки, виміряний часткою високотехнологічного експорту в загальному експорті
	4.3.	Рівень інноваційності підприємства, виражений часткою продажу ринкових новинок в загальних оборотах
	4.4.	Рівень інноваційності підприємства, виражений часткою продажу продуктів, нових для підприємства, але не ринкових новинок, в загальних оборотах
	4.5.	Розвиток середньо- і високотехнічної промисловості, виражений часткою населення, зайнятого в ній, від загальної зайнятості
<i>5. Показники, що відображають інституціональні механізми</i>		
Надають оцінку рівня захищеності прав інтелектуальної власності	5.1.	Кількість патентів, виданих Європейським Патентним Управлінням ЕРО на 1 млн.населення
	5.2.	Кількість патентів, виданих Патентним Управлінням США USPTO на 1 млн.населення
	5.3.	Кількість так званих triadic patent families на 1 млн.населення
	5.4.	Кількість нових зареєстрованих товарних знаків на 1 млн. населення
	5.5.	Кількість зареєстрованих проектних зразків на 1 млн. населення

Джерело: складено на підставі [499]

За наведеною системою показників інноваційності економіки, який використовується в сучасній європейській практиці, вищий загальний її рівень досягають країни, у яких спостерігається незначна розбіжність у всіх категоріях показників, що є свідченням рівномірності і пропорційності зусиль влади, спрямованих на різні аспекти інноваційної діяльності. При цьому наголошується, що освіта виступає у якості базового засобу забезпечення інноваційності розвитку для подальшого формування і продукування інновацій, їх фінансування та впровадження з метою отримання кінцевого ефекту.

Реалізація моделі інноваційного розвитку національної економіки, наведеної на рис. 2.5, дозволить:

Рис. 2.5. Модель інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції

скоротити період створення інноваційних та регіональних промислових кластерів;

прискорити об'єднання малих та середніх підприємств у ділові мережі, а також забезпечити формування регіональних кластерів підприємств та інституцій;

сформувати умови для прискореного розвитку інноваційного сектору економіки за рахунок розробки і впровадження інноваційних моделей розвитку;

поліпшити інвестиційну привабливість регіонів розташування кластерів та забезпечити зростання залучення вітчизняних і іноземних інвестицій;

збільшити обсяги експорту товарів і послуг та надати взаємопідтримку при укладанні міжнародних контрактів;

підвищити ефективність системи підготовки кадрів для потреб економіки за рахунок залучення зусиль науковців до участі у виконанні регіональних інноваційних програм;

забезпечити інформаційно-освітню діяльність в галузі кластерного розвитку;

стимулювати розробку і впровадження в країні єдиної методики оцінювання результатів наукових досліджень з визначенням рівня їх ефективності.

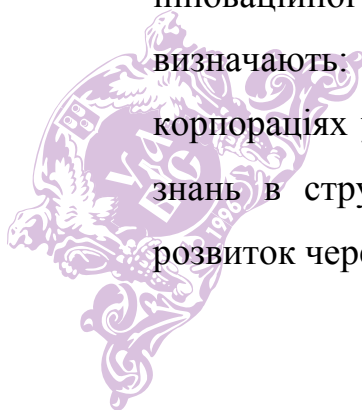
Велика увага до проблеми інноваційного розвитку сприяє диверсифікації економіки регіонів з високим рівнем спеціалізації виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість завдання забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а й як соціально-політичної задачі.

2.3. Розробка механізму перебудови національної інноваційної системи в межах концепції векторної конвергенції фінансового забезпечення

Забезпечення економічного зростання інноваційного типу в умовах функціонування сучасної національної економіки потребує узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційної структур, здатних об'єднати всі необхідні компоненти у загальний процес зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації та підвищення ефективності всієї вітчизняної економіки, у тому числі промислового виробництва. Основною метою забезпечення сталого розвитку економіки на основі інноваційного типу розвитку її промислового сектору є впровадження комплексу заходів щодо модернізації та структурної перебудови виробничого потенціалу, ефективного освоєння науково-технічних розробок. Термін «сталий розвиток» (Sustainable development) введено в широке використання Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку у 1987 році і характеризує процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямки інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку та інституційні зміни погоджені одне з одним і посилюють теперішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб та намірів [96].

Загально методичні принципи розробки концепції національних інноваційних систем були закладені відомими західними економістами К. Фріменом [502], Б. Вундвалом [516] та Р. Нельсоном [513], які в науковій літературі, поряд із Й. Шумпетером, вважаються засновниками сучасної теорії інноваційної діяльності. Серед базових принципів виступають такі, що визначають: конкуренцію на основі інновацій і наукових розробок у корпораціях у якості головних факторів економічного розвитку; провідну роль знань в структурі економічного розвитку; фактор впливу на інноваційний розвиток через зміни змісту та структури її інституціонального аспекту.

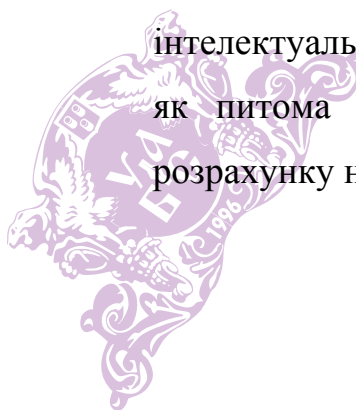
За визначенням російського вченого Н. І. Іванової, Національну інноваційну систему (НІС) необхідно розглядати як сукупність взаємопов'язаних організацій і структур, зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій в межах національних кордонів. У той же час, НІС – комплекс інститутів правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси та мають міцне національне коріння, традиції, політичні й культурні особливості [163].

В затвердженій Урядом України Концепції розвитку національної інноваційної системи конкретизовано сутність вихідної категорії «національна інноваційна система», що розглядається через сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу [236].

Динамічний розвиток економіки інноваційного типу потребує чималих інвестиційних ресурсів для безперервного створення нових видів продукції, новітніх технологій та впровадження нових методів виробництва. І саме інновації виступають у якості такого активного чинника надходження інвестицій в економіку, що дозволяє стверджувати про доцільність визначення показника кількості інвестицій, залучених на фінансування інноваційних проектів, при характеристиці рівня інтенсивності інноваційного розвитку.

До важливих показників, які характеризують результат втілення суспільством моделі інноваційного розвитку, на думку В. В. Зянько [151, с. 145], треба віднести також наступні:

кількість нових робочих місць у наукомісткій сфері. Для оцінки інтелектуального потенціалу цей показник доповнюють такими показниками, як питома вага населення з вищою освітою, чисельність дослідників у розрахунку на 1 тис. зайнятих;

число інноваційних підприємств, що функціонують в країні, обсяг виробленої ними інноваційної продукції. Цей показник характеризує результати використання інновацій;

рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і товарів та послуг (на світовому ринку його оцінюють визначенням питомої ваги високотехнологічного експорту в загальному промисловому експорті);

рівень розвитку інноваційної інфраструктури;

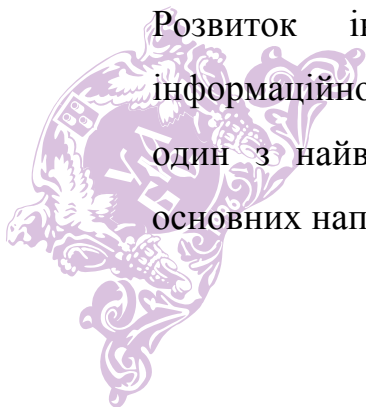
розмір фінансових витрат на НДДКР державних і приватних витрат на інформаційно-комунікаційні технології витрат, пов'язаних з інноваційним ризиком. Ці витрати, а також кількість поданих заявок на патенти характеризують рівень генерування нових знань та їх дифузію.

Комплексний аналіз наведених показників може бути використаний для оцінки рівня інноваційної спроможності країни.

До базисних сфер національної економіки, які створюють фундамент інноваційного процесу, на думку автора, можна віднести наступні підсистеми: генерації знань (включає науку і її сегменти в інших секторах економіки); поширення і застосування знань (етапи дослідження і розробки, виробництво товарів і послуг); комерціалізації нововведень (охоплює ринок науково-технічної продукції, ринкові інститути); професійної підготовки кадрів; інноваційної інфраструктури: фінансове забезпечення, управління і регулювання (правова база, державна макроекономічна й інноваційна політика, корпоративне управління, ринкові механізми), що наведені на рис. 2.6.

Практичним досвідом функціонування економік розвинутих країн доведено, що ефективність інноваційної діяльності головним чином визначається можливістю доступу до передової науково-технічної інформації.

Розвиток інноваційних процесів призвів до різкої інтенсифікації інформаційного обміну, перетворивши науково-інформаційну діяльність на один з найважливіших елементів наукової інфраструктури. Так, одним з основних напрямів удосконалення наукових досліджень стає інформатизація.

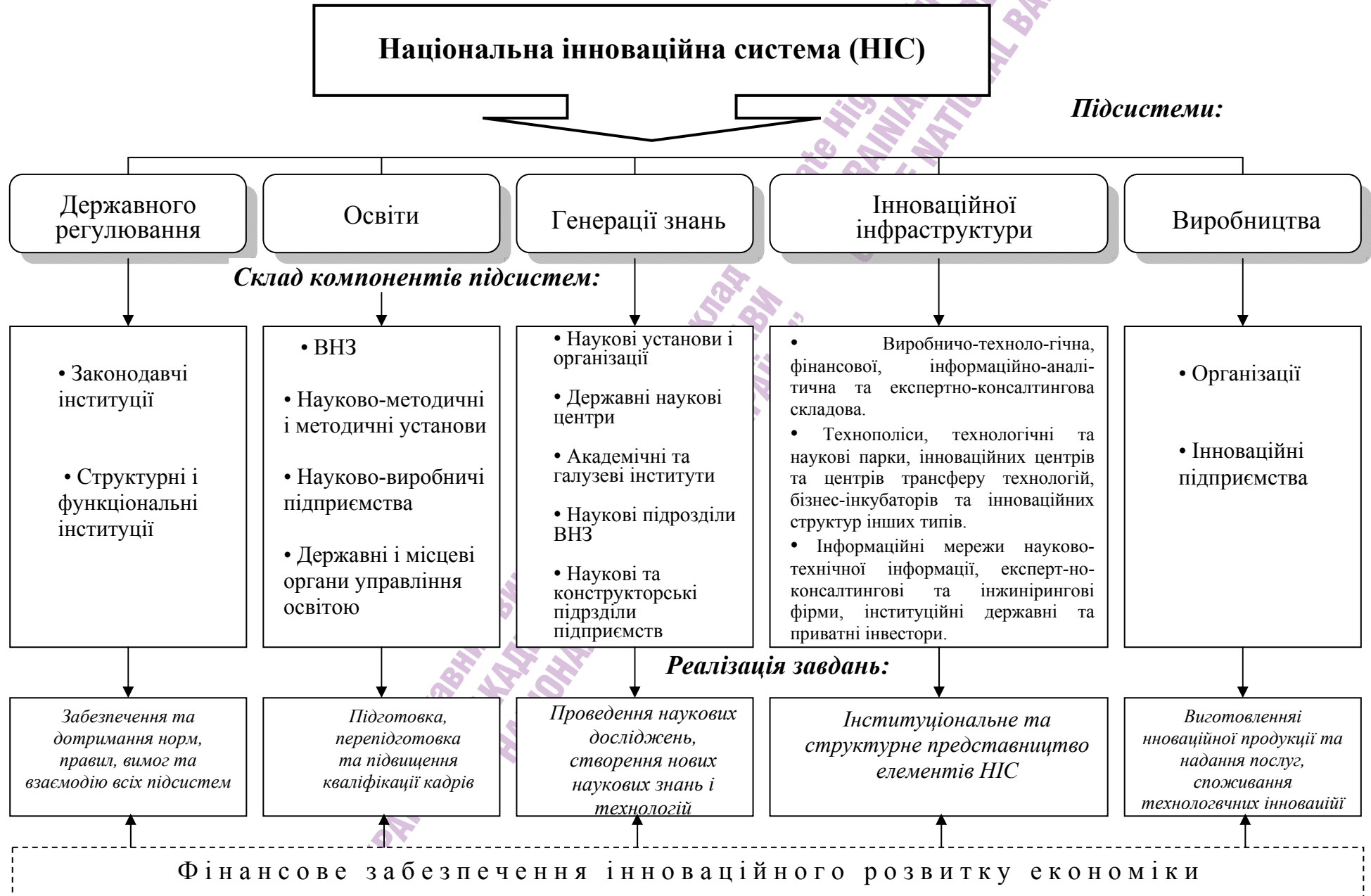

Рис. 2.6. Схема структурного взаємозв'язку підсистем національної інноваційної системи

Для реалізації програми інформатизації наукової діяльності необхідно сформувати в країні умови для забезпечення ефективної координації наукових досліджень і оптимізація використання інформації в структурі інноваційної системи національної економіки для забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках інноваційної діяльності. Головними напрямками подальшого розвитку інформаційного забезпечення інноваційної діяльності залишаються:

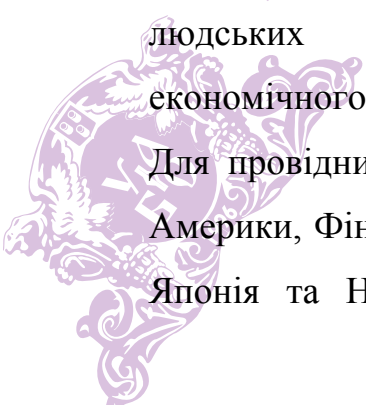
уніфікація правових, методичних, програмно-технічних і технологічних підходів, пріоритетність забезпечення наукових установ сучасною комп'ютерною технікою, розвиток і вдосконалення інформаційного обліку та системи гарантування інформаційної безпеки;

широке використання можливостей глобальної мережі Інтернет з метою апробації наукових досліджень (розміщення на веб-сторінках результатів наукових досліджень для широкого обговорення їх фахівцями).

Необхідність всебічної підтримки новітніх форм наукової діяльності, в яких використовуються сучасні інформаційні технології - телеконференції, експерименти з віддаленими та розмежованими інформаційними ресурсами тощо підтверджено вимогами сьогодення. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє проводити безперервний моніторинг процесу організації розвитку науки, включаючи такі аспекти, як статистика у сфері науки та інновацій, реструктуризація елементів структури інноваційної системи національної економіки, їх фінансування, інтеграцію вітчизняної вищої освіти і науки у світову, оцінки результатів реформування.

За оцінками Світового банку, індекс економіки знань, який розраховується з показників розвитку інноваційної системи, освіти і людських ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій та економічного режиму і державного управління, для України становить 5,55.

Для провідних країн світу він перевищує 8,21 (Швеція, Сполучені Штати Америки, Фінляндія, Ірландія, Великобританія, Канада, Франція, Німеччина, Японія та Нідерланди). За результатами аналізу інформації Українські

університети практично не представлені у світових і європейських рейтингах. Так, кількість науково-технічних статей, надрукованих українськими вченими в провідних світових наукових журналах у 2006 р. становила 4 044 (проти 96 449 – вченими Великобританії, 23 033 – вченими Росії, 14 240 – вченими Ізраїлю).

Структуру напрямків фінансування інноваційної діяльності в Україні наведено на рис. 2.7.

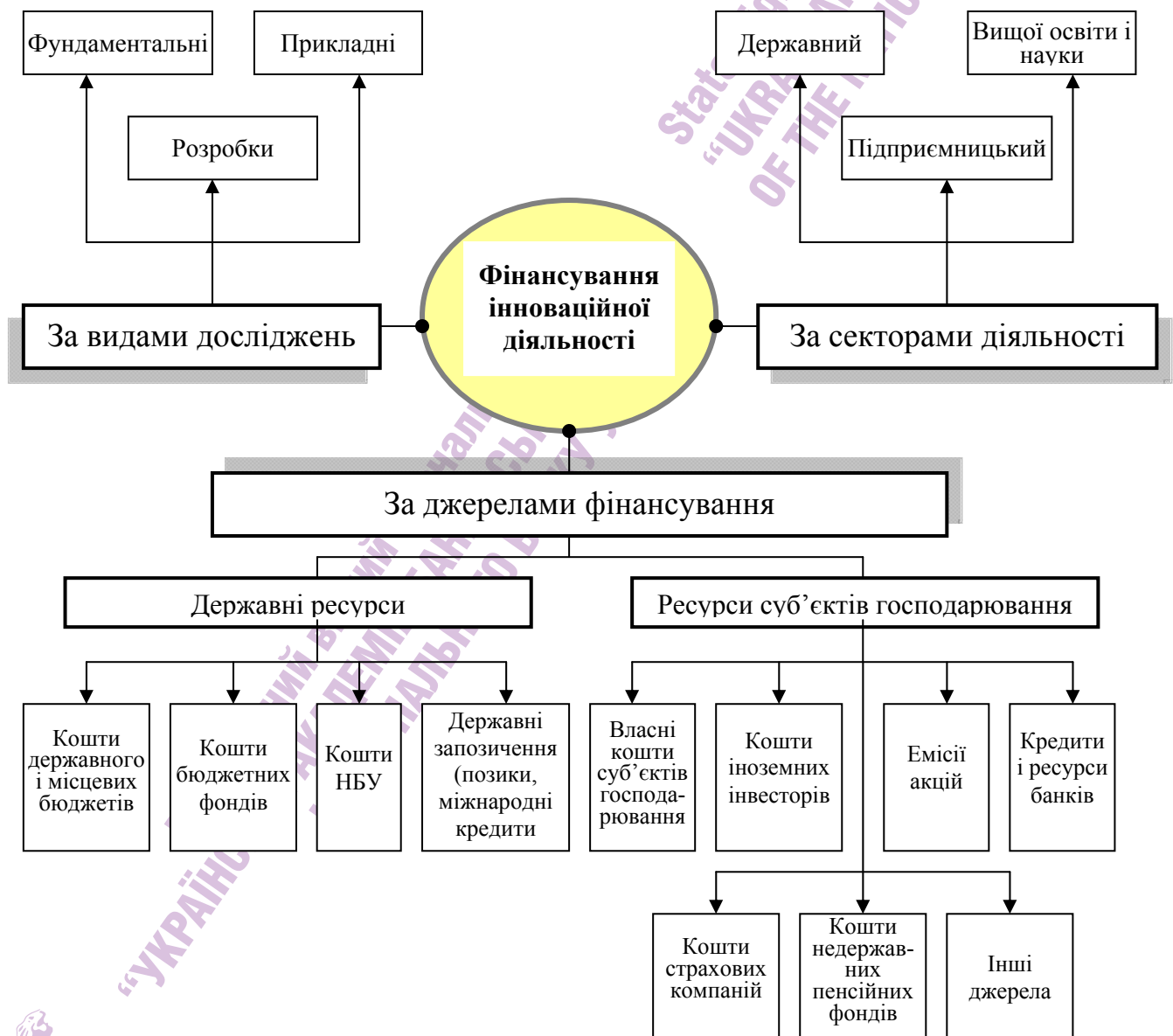

Рис. 2.7. Структура фінансування напрямків інноваційної діяльності

Застосування сучасних інформаційних технологій в економіці повинне спрямовуватися, насамперед, на забезпечення взаємозв'язку між наукою,

освітою та практикою, а також на підвищення якості і прискорення реалізації наукомістких проектів. Переважна кількість нововведень в управлінні пов'язані з використанням інформаційних технологій, наукових знань, розвитком горизонтальних структур і ефективно реалізується на практиці в сучасних умовах господарювання. Частка України на світовому ринку наукомісткої продукції є меншою 0,1%, питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт складає біля 1% ВВП України, інноваційна активність промислових підприємств залишається надзвичайно низькою, оновлення основних засобів не перевищує 5 % на рік, матеріально-технічна база наукових організацій швидко старішає. Рівень ресурсного забезпечення основних складових фінансової системи інноваційного розвитку України в динаміці за період 2000 – 2007 років, в порівнянні з 1995 роком, можна оцінити на основі аналітичних даних, наведених у табл. 2.5 та табл. 2.6.

Таблиця 2.5

Динаміка розподілу обсягів фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування (у фактичних цінах, млн. грн.)

Структура коштів за джерелами	Обсяги фінансування по роках								
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Всього:	652,0	2046,3	2432,5	2611,7	3597,4	4251,7	5160,4	5164,4	6149,2
<i>У т.ч. за рахунок:</i>									
Держбюджету	244,9	614,5	751,6	733,3	1070,7	1449,5	1711,2	2017,4	2815,4
Власних коштів	14,6	61,3	210,4	146,7	228,5	275,9	338,5	462,7	521,1
Вітчизняних	233,4	785,8	789,5	933,6	1321,5	1475,0	1680,1	1563,3	1725,8
іноземних держав	101,9	477,1	555,3	683,1	875,1	908,6	1258,0	1000,9	978,7
інших джерел	57,2	107,6	125,7	115,0	101,6	142,7	172,6	120,1	63,1

Джерело: [80]

В умовах обмеженості фінансових ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку національної економіки зростає актуальність адаптації світового досвіду формування джерел його фінансування. Подібні умови розвитку економіки не дозволяють збільшити показники кількості

підприємств, що впроваджують інновації та кількість освоєних у промисловому виробництві нових видів продукції. За період 2000 – 2008 років питома вага підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність у загальній чисельності промислових підприємств впала з 18% у 2000 році до 10% у 2008 році [310; 155].

Таблиця 2.6

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості (у фактичних цінах, млн. грн.)

Структура коштів за джерелами	Обсяги фінансування по роках				
	2000	2004	2005	2006	2007
Всього:	2046,3	4251,7	5160,4	5164,4	6149,2
<i>У т.ч. за рахунок:</i>					
Держбюджету	614,5	1449,5	1711,2	2017,4	2815,4
Власних коштів	61,3	275,9	338,5	462,7	521,1
Вітчизняних	785,8	1475,0	1680,1	1563,3	1725,8
Іноземних держав	477,1	908,6	1258,0	1000,9	978,7
Інших джерел	107,6	142,7	172,6	120,1	63,1

Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції тільки з 2006 по 2008 роки скоротилася майже на 1% і сьогодні складає менше 6%. Питома вага обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт у ВВП скоротилася з 1,38 % у 1996 році до 0,9 % у 2008 році [406]. Статистичні дані свідчать про подальше зниження інноваційної активності промислових підприємств. Так, у I кварталі 2009 року обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт зменшився порівняно з відповідним періодом 2008 року на 12%, а чисельність працівників, що виконували такі роботи скоротилася на 2,5%. Крім того, витрати вітчизняних підприємств на виконання таких робіт власними силами зменшилися на 16,1% (у порівняних цінах) [80].

Протягом досліджуваного періоду у розподілі обсягу робіт за видами постерігається деформація в бік зменшення частки прикладних досліджень і збільшення - фундаментальних, зокрема за період 2005 – 2009 років

спостерігаємо збільшення частки фундаментальних досліджень (на 9 %) і зменшення науково-технічних розробок (на 1,5 %). При цьому, дані табл. 2.7, демонструють, що має місце значне скорочення питомої ваги наданих науково-технічних послуг (на 7 %).

Дані статистики підтверджують наявність такої проблеми інноваційного процесу в національній економіці, як недостатню ефективність забезпечення надійного взаємозв'язку між наукою і виробництвом, що потребує кардинальної перебудови структури інноваційного підприємництва.

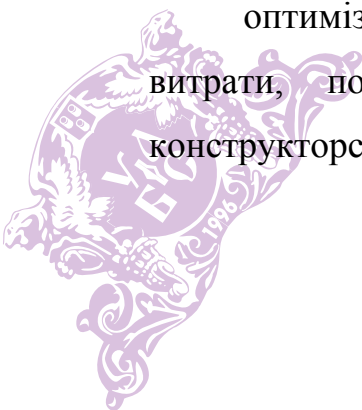
Таблиця 2.7

Розподіл виконання наукових та науково-технічних робіт за видами робіт, %

Види робіт	Питома вага робіт у I півріччі року				
	2005	2006	2007	2008	2009
Фундаментальні дослідження	18,4	22,7	22,3	22,6	23,1
Прикладні дослідження	12,9	14,3	15,5	16,9	16,3
Науково-технічні розробки	51,1	51,1	50,7	48,6	49,9
Науково-технічні послуги	17,6	11,9	11,5	11,9	10,7
Разом:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Як було зазначено вище, в економічній і соціальній думці на протязі останнього десятиріччя формується нова парадигма зростання на основі використання знань та інновацій як найголовніших економічних ресурсів економіки країни. Тому, на нашу думку, реформування системи фінансового забезпечення наукової діяльності наукових установ повинне включати:

оптимізацію бюджетних асигнувань на наукові розробки та інші витрати, пов'язані з проведенням науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

впровадження в практику фінансування наукової діяльності за рахунок виконання науковими установами на госпрозрахунковій основі науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Світова практика свідчить про використання різних моделей фінансування інноваційної діяльності. У вітчизняних умовах обмеженого доступу до коштів державного бюджету фінансування інновацій доцільно здійснювати за рахунок форми децентралізованого фінансування через розвиток системи інноваційних фондів: комерційних, некомерційних, державних, спільних з іноземними інвесторами, венчурних тощо.

Для виконання поставлених завдань необхідно здійснити такі заходи, як:

розвиток багатоканальної системи фінансового забезпечення наукової діяльності;

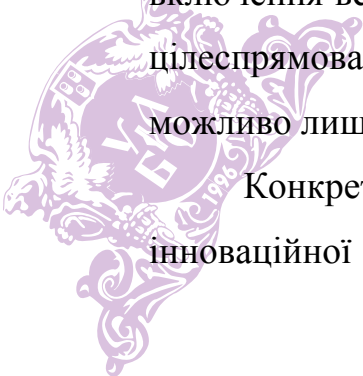
визнання фінансування наукових і науково-технічних розробок одним з пріоритетних напрямів видатків державного бюджету;

створення дієвої системи стимулювання наукової творчості фахівців наукового сектору;

забезпечення ефективності використання коштів на функціонування і розвиток науки.

Вирішення завдань фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України не можливе без дієвих зусиль щодо вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України, в основі змін якої будуть закладені системні функціональні принципи державного управління інноваційною діяльністю. Послідовна реалізація даних принципів здатна в подальшому забезпечити органічне включення всіх окремих елементів інноваційного розвитку в єдину активно і цілеспрямовано функціонуючу національну інноваційну систему (НІС), що можливо лише за умови дії потужних системоутворюючих факторів.

Конкретизація системи факторів, консолідуючих визначені пріоритети інноваційної політики країни, створює підґрунтя необхідних умов для

реалізації її загальнонаціональної ідеї, спрямованої на вирішення єдиної соціально-економічної мети формування нового інформаційного суспільства. Серед головних факторів забезпечення визначеного концептуального розвитку доцільно виділити:

забезпечення інтеграції України на паритетних засадах у світовий інформаційний простір за рахунок створення ефективної системи телекомунікації та забезпеченню трансферу інформації в усіх секторах економіки на основі новітніх технологій;

підвищення рівня науково-технічного потенціалу у сфері інноваційної діяльності за рахунок своєчасного і оптимального використання інформаційних ресурсів національної інноваційної системи;

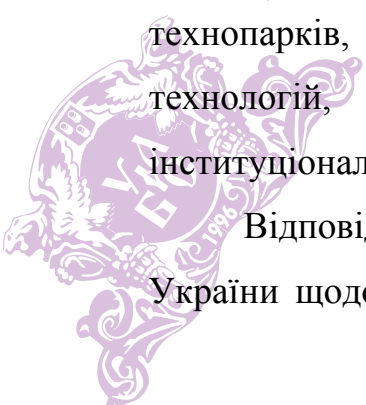
реалізація процесів планування та фінансування інноваційного розвитку на основі застосування програмно-цільових принципів і впровадження прогресивних систем організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів;

формування умов для прискореного впровадження інновацій та проведення оптимальної політики комерціалізації нововведень через організаційно-фінансову інфраструктуру інноваційної діяльності на всіх її етапах;

чітке визначення національних пріоритетів розвитку інноваційних галузей економіки, інноваційних проектів науково-технічного спрямування та їх першочергове забезпечення на основі узгодження інвестиційної, податкової та амортизаційної політик;

активізація дії існуючих та створення нових механізмів державного стимулювання діяльності інноваційних підприємств, а також розвитку технопарків, створення новітньої інфраструктури і інформаційних банків технологій, спеціальних інноваційних фондів з залученням інституціональних інвесторів, комерційних банків.

Відповідно з головним завданням стратегії інноваційної політики України щодо забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного,

виробничого та підприємницького потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки» стає необхідним визначити специфічні властивості обраної національної стратегії формування інноваційної моделі розвитку. Так, підвищення рівня національного науково-технологічного потенціалу та забезпечення всебічного розвитку інтелектуального капіталу нації, насамперед, передбачає поєднання зусиль влади як на національному, так і регіональному рівнях через заходи бюджетного фінансування інноваційних проектів і реалізацію регіональних інноваційних програм. Структура органів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні принципово відображена на схемі рис. 2.8.

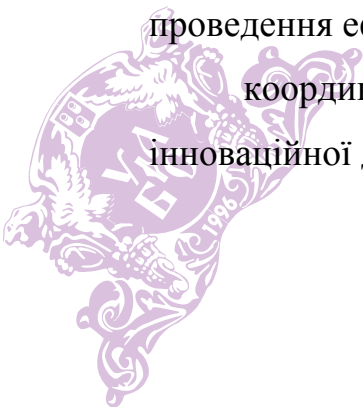
Реалізація визначеного комплексу заходів безумовно передбачає також консолідацію зусиль виконавчих державних інституцій з метою становлення системи нормативно-правового, організаційного, інформаційно-аналітичного та фінансового забезпечення інноваційних процесів в Україні, а також усіх суб'єктів національної економіки інноваційної діяльності щодо збільшення пропозиції інноваційних продуктів та здійснення інвестиційних заходів інноваційного спрямування в конкурентному середовищі.

Функціональне забезпечення виконання даної місії закріплене за такою структурою Кабінету Міністрів як Державне агентство України з інвестицій та інновацій. Згідно з Положенням про Держінвестицій на дану структуру покладені повноваження щодо реалізації його основних завдань, а саме:

формування та реалізація державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності;

створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики;

координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності.

I рівень

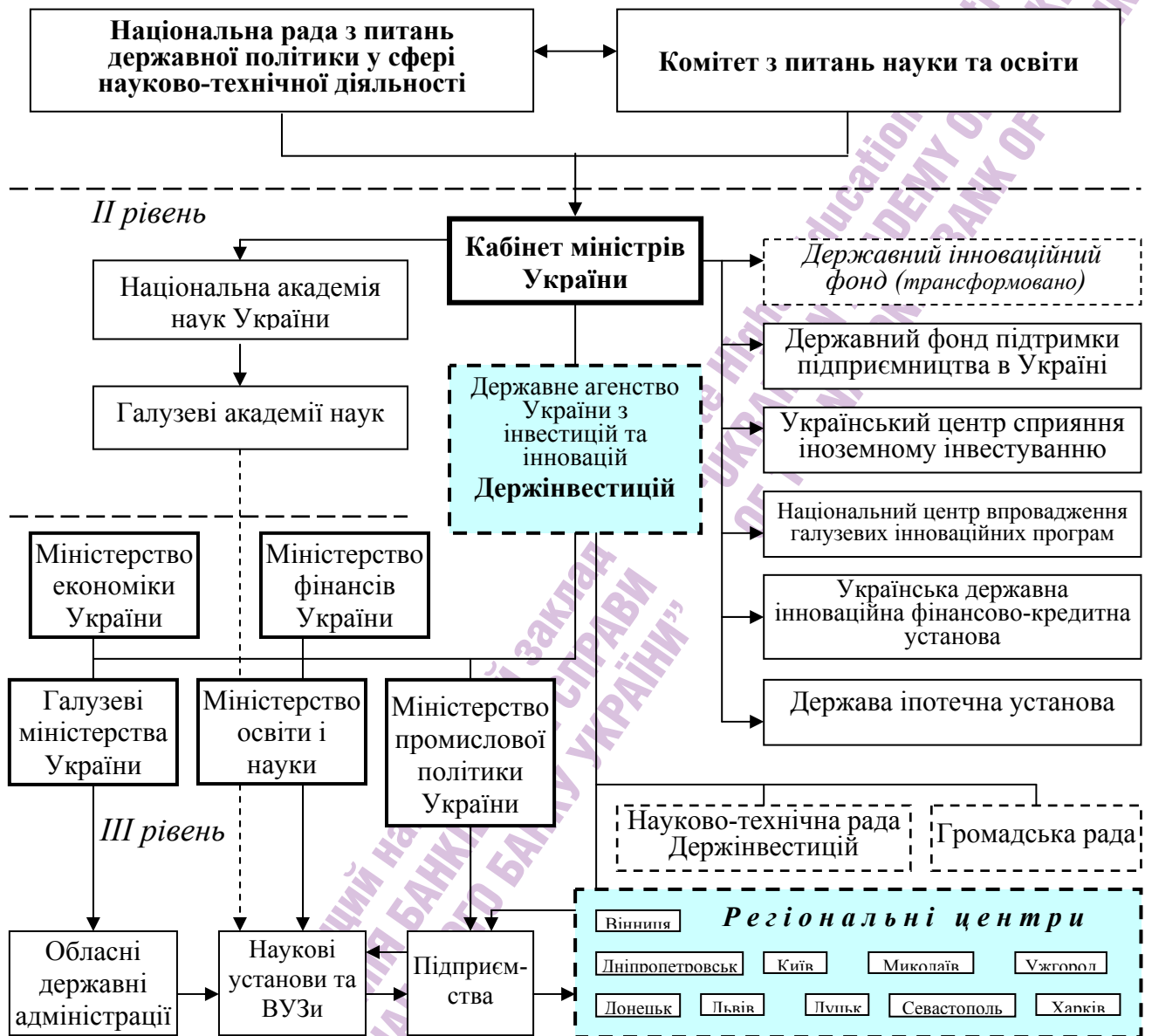

Рис. 2.8. Принципова схема національної системи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні (Розроблено автором)

В Концепції гуманітарного розвитку України визначено, що суспільство знань визначає тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку [235]. Стають зрозумілими вимоги сьогодення, коли формування суспільства знань, як нової суспільно-економічної формації у XXI сторіччі, зумовлене особливою роллю знання у сучасному цивілізаційному розвитку. Не можна не

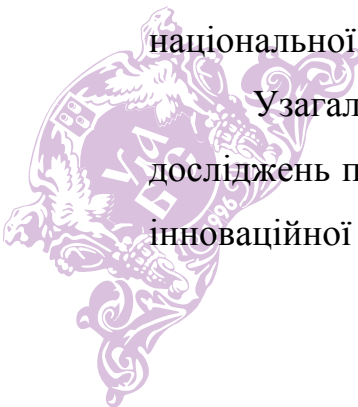
погодитись, що конкурентні переваги країн усе менше визначаються багатством природних ресурсів чи дешевою робочою силою і все більше – технічними інноваціями та конкурентним застосуванням знань, що посідають перше місце серед факторів суспільного розвитку.

Інноваційний розвиток економіки, обраний Україною в якості стратегічного пріоритету, має спиратися як на головну конкурентну перевагу - на реалізацію людського потенціалу, що передбачає якнайефективніше застосування праці, знань, вмінь, інтелектуального капіталу для забезпечення конкурентоспроможності економіки країни.

Організацією Об'єднаних Націй розраховується індекс людського розвитку (HDI - Human Development Index), що виступає у якості головного узагальнюючого показника, на основі якого формуються рейтинги рівня життя. Цей показник формується з чотирьох складових: тривалість життя, що очікується (life expectancy at birth), грамотність серед дорослого населення (adult literacy), доступність освіти - зведений показник того, наскільки вільним є доступ до вищих навчальних закладів всіх рівнів (combined primary, secondary and tertiary gross enrolment); валовий внутрішній продукт на душу населення (GDP per capita).

Фактор обмеженості інвестиційних ресурсів для забезпечення програм інноваційного розвитку економіки обумовлює необхідність опанування високотехнологічними виробництвами на основі програмно-цільових методів управління ними. Вирішення цього завдання потребує реалізації державної підтримки на основі впровадження програм залучення приватного, а також особливо іноземного капіталу, цільових інноваційних програм, що в комплексі дозволить забезпечити умови для виходу економічних агентів національної економіки на світові ринки.

Узагальнення практичних результатів діяльності і результатів досліджень провідних науковців дозволяють визначити пріоритетні завдання інноваційної політики України, які наведені в табл. 2.8.

**Пріоритетні завдання інноваційної політики України за результатами
узагальнення провідного світового досвіду**

Види завдань	Спрямування заходів на досягнення результату
Реструктуризація системи стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку України	<p>скорочення кількості пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, збереження тих, в яких Україна має суттєвий науковий здобуток і перспективи розвитку (освоєння новітніх, у тому числі відновлюваних, джерел енергії, високотехнологічних галузей промисловості, машинобудування, матеріалознавство, створення індустрії наноматеріалів, біотехнології, технологічний розвиток агропромислового комплексу, хіміко-фармацевтичні технології);</p> <p>впровадження новітніх технологій та обладнання у сфері медичного обслуговування; інформаційні технології та системи зв'язку);</p> <p>впровадження спеціальних програм, які стимулюють інноваційне підприємництво визначених пріоритетних напрямків, для чого доцільно використати практику країн Євросоюзу (зокрема, підтримку пріоритетних напрямів досліджень в 7-й Рамковій програмі);</p> <p>врегулювання діяльності складових національної інноваційної системи: бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів, венчурних фондів, "бізнес-ангелів" тощо, механізмів взаємодії їх між собою та з іншими суб'єктами інноваційної діяльності;</p> <p>становлення вертикально інтегрованих науково-виробничих структур в повний технологічний цикл від інноваційної розробки до виробництва, реалізації та технічної підтримки експлуатації нових продуктів на підґрунті економічної інтеграції галузевих НДІ та компаній-споживачів наукового продукту.</p>
Розробка та запровадження заходів фінансової підтримки інноваційних проектів	<p>вдосконалення механізмів державного програмно-цільового фінансування інноваційних проектів, у тому числі шляхом впровадження конкурсних засад;</p> <p>запровадження інструментів здешевлення кредитів і заохочення комерційних банків до активнішого кредитування інноваційних проектів;</p> <p>розробка адекватних критеріїв відбору інвестиційних та інноваційних проектів для державної підтримки, в тому числі – шляхом внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність»;</p> <p>відновлення системи податкових пільг на підтримку інноваційної діяльності, зокрема: передбачених Законом України «Про інноваційну діяльність», запровадження прискореної амортизації обладнання, придбаного в рамках інноваційних проектів, звільнення від імпортного мита обладнання, ввезеного в Україну в рамках реалізації таких проектів тощо.</p>
Формування належного захисту інтелектуальної власності	<p>вдосконалення законодавчої бази, що регламентує охорону інтелектуальної власності;</p> <p>спрощення процедури отримання патентів; створення загальної інформаційної електронної мережі, яка б містила інформацію стосовно існуючих науково-технічних розробок та можливостей впровадження розробок у виробництво;</p> <p>розвиток національної системи трансферу технологій та забезпечення належного її інформаційного супроводження.</p>
Стимулювання створення партнерств, альянсів та інших організаційних структур	<p>поєднання науки, вищої освіти, розробки, виробництва надають можливість реалізації великомасштабних міжгалузевих мегапроектів по створенню і освоєнню виробництва високотехнологічної продукції.</p>
Формування сучасної інноваційної культури, трансформація суспільних цінностей	<p>визнання пріоритетів творчої праці, самовдосконалення і самонавчання, соціально відповідального підприємництва, законотворчості та правової компетентності.</p>

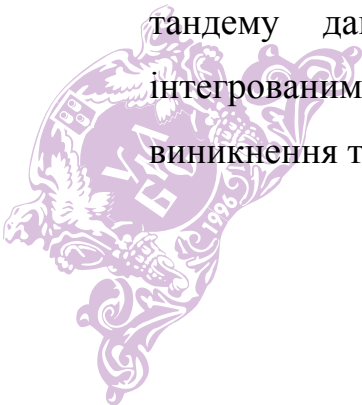
Джерело: узагальнено автором

До основних напрямків забезпечення інноваційного розвитку промислового виробництва фахівці відносять його науково – технологічне оновлення з урахуванням державних інноваційних пріоритетів, розробку окремо за кожним з цих пріоритетів цільових інноваційних програм, застосування спеціальних режимів інвестиційного забезпечення державних цільових програм; визначення на рейтинговій основі підприємств – національних інноваційних лідерів, на яких покладатиметься функція основних суб'єктів реалізації державних інноваційних програм [81].

Оцінюючи перспективи інноваційного розвитку в Україні, необхідно виходити з позицій інноваційного підходу ідеології побудови системи соціально-економічного розвитку в умовах інтеграційних зрушень, а також реалізації інноваційного підходу до побудови в країні системи управління всіма сферами діяльності. Перспективи інноваційного розвитку економіки України в умовах сьогодення необхідно розглядати на основі дослідження інновацій в поєднанні з комплексом економічних процесів у трьохвимірному просторі з позицій: самого інноваційного розвитку України; інноваційного розвитку підприємництва і бізнесу; оптимізації усіх структурних складових розвитку.

Дослідження розвитку інноваційної системи країни тільки на основі механізму виникнення та впровадження інновацій можна вважати недостатнім і не повним без врахування характеру та властивостей ринку і підприємництва. Відповідно з теорією Рональда Гаррі Коуза (зовнішні ефекти в економіці можуть бути досягнуто без втручання держави – за допомогою укладання договорів за умови визначених прав власності – автор.), зародження і впровадження інновацій необхідно розглядати у складі тандему даної категорії із відповідно сформованими вертикально інтегрованими структурами економіки, які надають можливості для виникнення та подальшої активізації інноваційного процесу [493].

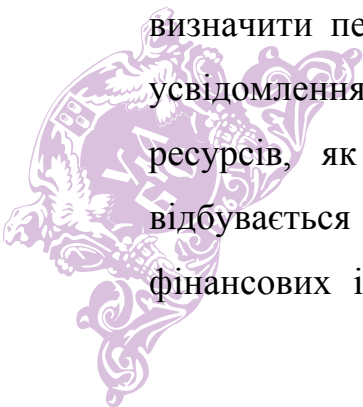
Висновки до розділу 2

Результати дослідження, проведенні в розділі 2, дозволили зробити наступні висновки:

Дослідження тенденцій розвитку світової економіки останнього періоду підтверджує динамічний характер змін, які відбуваються у сфері грошей та фінансових ринків – майже щоденно з'являються нові фінансові інструменти та інтегровані організаційні форми їх використання. Розвиток фінансових ринків характеризується значною динамікою та глибиною процесів трансформації, які на певних етапах приводять до фінансових криз. В контексті інтернаціоналізації світового господарства можна говорити про її основу – інтеграцію національних ринків грошей і капіталів, яка розпочалася з постійно прогресуючого зміцнення і переплетення зв'язків між національними фінансовими ринками.

В процесі об'єктивного подолання національних меж банківський капітал використовує підґрунтя тих змін в економіці, які відбуваються під впливом процесів розвитку продуктивних сил, посилення міжнародної конкуренції та зміцнення характеру інтернаціоналізації виробничих відносин. Переваги, які реалізують споживачі міжнародних фінансових послуг за рахунок отримання більш вигідних для них умов доступу до ресурсів та менш жорсткого державного регулювання фінансових операцій, в порівнянні з національними ринками, дозволяють обґрунтувати актуальність проблеми дослідження механізму виникнення фінансових інновацій, їх дії, поширення та подальшої трансформації.

Узагальнення результатів дослідження попереднього розділу дозволяє визначити певне розуміння сутності категорії «фінансова інновація» через усвідомлення залежності їх виникнення від наявних обсягів фінансових ресурсів, як певної критичної маси. Зі збільшенням обсягів ресурсів відбувається збільшення, урізноманітнення та підвищення складності фінансових інструментів за рахунок більшої ітерації можливих варіантів

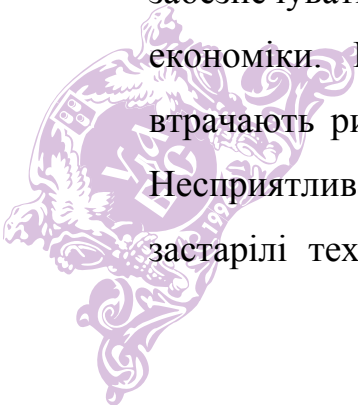

здійснення операцій із вкладенням своїх заощаджень у конкретні проекти. Головною передумовою зародження фінансових інновацій була й залишається спроможність (наявність та, водночас, можливість) до формування у неї нестандартного бачення при виборі одного з альтернативних варіантів фінансових вкладень.

Одним із важливіших теоретичних положень теорії інноваційного розвитку є те, що в умовах жорсткої конкуренції та достатньо високого рівня розвитку глобалізаційних процесів подолання руйнівних дій фінансової кризи можливе тільки через розвиток світової фінансової справи на інноваційній основі та запровадження і реалізації дієвого й ефективного механізму фінансових інновацій.

Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір обумовлює необхідність урахування наслідків міжнародного фінансового впливу на вітчизняну фінансову систему, дослідження й адаптацію міжнародного досвіду з метою формування оптимальної кількості і структури фінансових установ, наявності відповідного інформаційного забезпечення для ефективного функціонування всіх сегментів фінансового ринку. Реалізація такого підходу при вирішенні економічних проблем розвитку країни загалом дозволить забезпечити та сформувані реальну теоретичну і методологічну основу для розуміння того, як і яким чином фінансова система України може якісно змінитися у найближчому майбутньому.

Аналіз стану і динаміки інноваційної діяльності в Україні свідчить про те, що у цій сфері склалася критична ситуація. Інноваційний розвиток підприємства або регіону має здійснюватися комплексно у всіх напрямках і забезпечувати ефективну та динамічну їх діяльність в умовах ринкової економіки. В умовах зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через її низьку конкурентоспроможність. Несприятлива ринкова кон'юнктура, значне зношення основних фондів, застарілі технології, відсутність джерел інвестування зумовлюють те, що

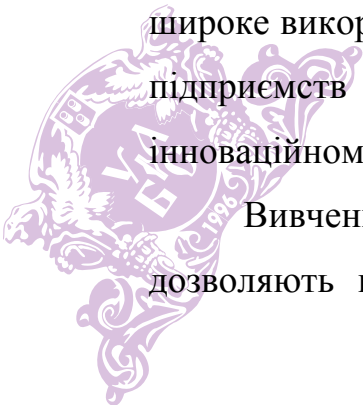
багато які промислові підприємства і далі скорочують обсяг виробництва при одночасному зниженні рівня прибутковості.

До основних факторів, що стримували за останній період інноваційну активність можна віднести: відсутність коштів у замовника продукції; високі кредитні ставки банків; відсутність власних коштів; недосконалість законодавчої бази. Головними причинами прояву негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності стала одночасна дія комплексу макроекономічних факторів, а саме: загальний спад економіки і промислового виробництва; різке зниження можливостей державної підтримки сфери досліджень і розробки; відрив фінансового ринку й інноваційних потоків від реального сектору економіки; здійснення приватизації промислової власності й суттєве скорочення державної участі в капітальних вкладеннях підприємств; зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Велика увага до проблеми інноваційного розвитку сприяє диверсифікації економіки регіонів з високим рівнем спеціалізації виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а і як соціально-політичної задачі.

Аналіз сучасних інноваційних систем різних країн світу дозволив визначити характерні риси інноваційної політики країн-лідерів інноваційного розвитку: поєднання діяльності корпорацій та малих інноваційних структур; визначеність пріоритетів інноваційного розвитку і напрямів фінансування; широкий набір фінансових інструментів реалізації інноваційної політики; широке використання венчурного капіталу; різноманітність форм заохочення підприємств до збільшення витрат на науково-дослідні роботи; сприяння інноваційному розвитку малих структур.

Вивчення досвіду економічної діяльності розвинутих країн світу дозволяють визначити авторське бачення структури основних напрямків

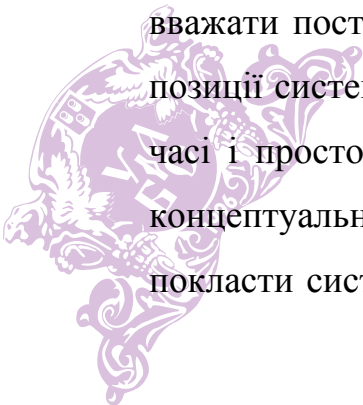

інноваційної політики України з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансфер технологій; захист вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

При формуванні концепції фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки необхідно чітко визначити пріоритетні цілі і завдання забезпечення розвитку, шляхи та методи їх досягнення, які адекватно відображають роль фінансів у функціонуванні економіки. На нашу думку, стає доцільним стверджувати, що з врахуванням сучасного економічного стану і характеру тенденцій розвитку національної економіки останнього періоду, можна визначити орієнтири подальшого розвитку на основі запропонованої концепції інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції – яка загалом відображає сутність даних процесів.

Вихідним положенням концепції векторної конвергенції можна вважати постулат, згідно з яким національну економіку можна розглядати з позиції системного інтегратора комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами. В основу запропонованого концептуального бачення алгоритму інноваційного розвитку пропонується покласти систему взаємодії трьох ключових чинників, які формують вимоги

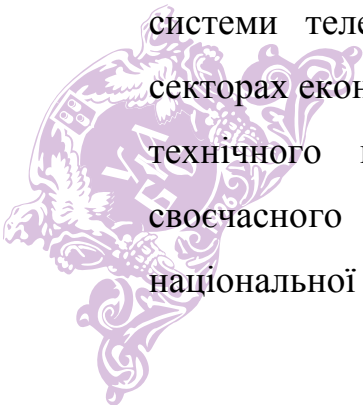
до існування його ефективного фінансового забезпечення як комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами в структурі інноваційного розвитку.

Вихідні параметри фінансового забезпечення інноваційного розвитку повинні бути узгодженими з принципами повноти забезпечення економічного зростання, відповідності певному рівню продуктивності забезпечення розвитку економіки з врахуванням загальних вимог економічної доцільності, а також принципом відповідності вимогам критеріїв конвергенції на шляху просування до членства України у складі ЄС. При цьому наголошується, що останній принцип підтверджує визначеність орієнтирів – встановлення вектору розвитку – країни на європейську інтеграцію.

При розробці стратегії інноваційного розвитку національної економіки запропоновано визначати вихідні параметри фінансового забезпечення інноваційного розвитку, які повинні забезпечувати необхідні умови для подальшого економічного зростання у відповідності з певним рівнем продуктивності розвитку економіки з врахуванням загальних вимог економічної доцільності на етапі євроінтеграційної орієнтації України.

Конкретизація системи факторів, консолідуючих визначені пріоритети інноваційної політики країни, створює підґрунтя необхідних умов для реалізації її загальнонаціональної ідеї, спрямованої на вирішення єдиної соціально-економічної мети формування нового інформаційного суспільства.

Серед головних факторів забезпечення визначеного концептуального розвитку доцільно виділити: забезпечення інтеграції України на паритетних засадах у світовий інформаційний простір за рахунок створення ефективної системи телекомунікації та забезпеченню трансферу інформації в усіх секторах економіки на основі новітніх технологій; підвищення рівня науково-технічного потенціалу у сфері інноваційної діяльності за рахунок своєчасного і оптимального використання інформаційних ресурсів національної інноваційної системи; реалізація процесів планування та

фінансування інноваційного розвитку на основі застосування програмно-цільових принципів і впровадження прогресивних систем організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів; формування умов для прискореного впровадження інновацій та проведення оптимальної політики комерціалізації нововведень через організаційно-фінансову інфраструктуру інноваційної діяльності на всіх її етапах; чітке визначення національних пріоритетів розвитку інноваційних галузей економіки, інноваційних проектів науково-технічного спрямування та їх першочергове забезпечення на основі узгодження інвестиційної, податкової та амортизаційної політик; активізація дії існуючих та створення нових механізмів державного стимулювання діяльності інноваційних підприємств, а також розвитку технопарків, створення новітньої інфраструктури і інформаційних банків технологій, спеціальних інноваційних фондів з залученням інституціональних інвесторів, комерційних банків.

Аналіз результатів процесу трансформаційного розвитку економіки України на засадах інноваційної моделі розвитку дозволяє визначити проблему пошуку нових ефективних для ринкової економіки, в контексті як механізму організації функціонування підприємств різних галузей економіки, так і механізму його фінансового забезпечення, у якості однієї із центральних проблем.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [102; 196; 211; 223; 227; 230; 240].

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження механізму фінансового забезпечення в структурі економічних відносин

Сучасні реалії розвитку світової економіки в умовах концентрації зусиль виходу з фінансової кризи значно активізують наукові дослідження щодо розгляду специфіки відносин в системі інноваційного розвитку, необхідності структурування існуючих і обґрунтуванні нових принципів і підходів до його вивчення. Дослідження фінансової складової інноваційного розвитку в конкретних умовах сьогодення вимагає здійснення критичного аналізу базових понять й концептуальних категорій з позиції адаптації деяких вихідних теоретичних положень відповідно до вимог сучасності, конкретизації існуючих форм і методів їх впровадження в практику господарювання.

Переважна кількість економічних понять, що використовуються при інтерпретації сутності та закономірностей певних процесів, у тому числі і фінансових, не дозволяють розуміти їх однозначно. Це приводить до закладення хиткого не ефективного підґрунтя при виборі загальної концепції розвитку економіки країни і використанні тактичних заходів у розбудові її майбутнього.

В глобальному науковому середовищу економічна думка, на жаль, не надала універсального єдиного розуміння сутності певних фінансових термінів, що дозволяє доволі вільно трактувати і використовувати їх в процесі реалізації тієї чи іншої концепції розвитку. Вивченню існуючої проблеми присвячено багато робіт науковців, серед яких окремо можна виокремити результати досліджень Василика О. Д., Васильєвої Т. А.,

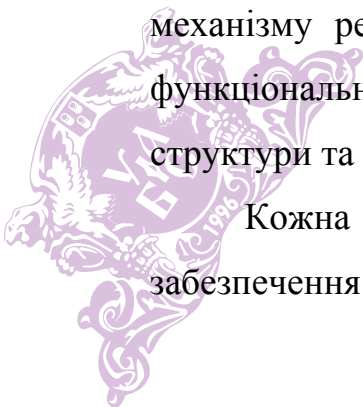
Васюренка О. В., Гальчинського А. С., Корнеєва В. В., Крупки М. І., Кузнєцової А. Я., Львовичкіна С. В., Огородник С. Я., Онишко С. В., Опаріна В. М., Поддерьогіна А. М., Федосова В. М. та інших.

За переконанням науковців розмаїття тлумачень фінансових термінів створює інформаційний простір, який досить часто містить полярну, інколи суперечливу інформацію про ті чи інші процеси, що перешкоджає реальній оцінці їх перебігу та впливу на досягнення максимально ефективних результатів у процесі здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності [262].

Характер функціонування економіки в умовах ринкових відносин потребує постійного набуття ними нових властивостей, що є перманентним процесом. Такий характер трансформацій якостей є притаманним і вітчизняній економіці сучасного етапу розвитку, впевнений С. І. Юрій – „...вдосконалення фінансових відносин в Україні є одним із найскладніших процесів формування господарського механізму незалежної держави” [477, с. 7],

Запорукою ефективної реалізації інноваційної політики країни виступає комплексний підхід до формування і забезпечення необхідних умов функціонування організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, який враховує такі його основні аспекти як: організаційний, економічний, фінансовий і нормативно-правовий. Конкретизація визначених аспектів процесу регулювання дозволяє стверджувати на доцільності виділення наступних принципових функціональних блоків в його загальній структурі, а саме: економічно-фінансового, нормативно-правового та організаційного. Необхідно враховувати, що ефективність функціонування організаційно-економічного механізму регулювання залежить не тільки від ефективності кожного із функціональних блоків, але й від необхідного рівня збалансованості його структури та якості взаємозв'язків між складовими.

Кожна країна має свій особливий господарський механізм для забезпечення впливу на процеси відтворення в економіці. Склад і структура

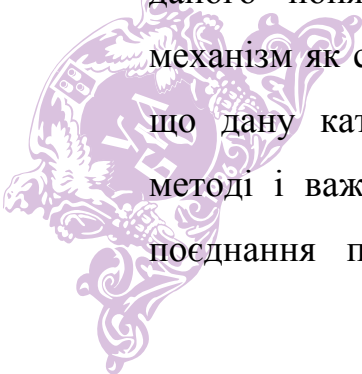

господарського механізму залежить від досягнутого рівня розвитку економіки, усталеними відносинами власності, а також враховує історичні та національні особливості етапів соціально-економічного розвитку.

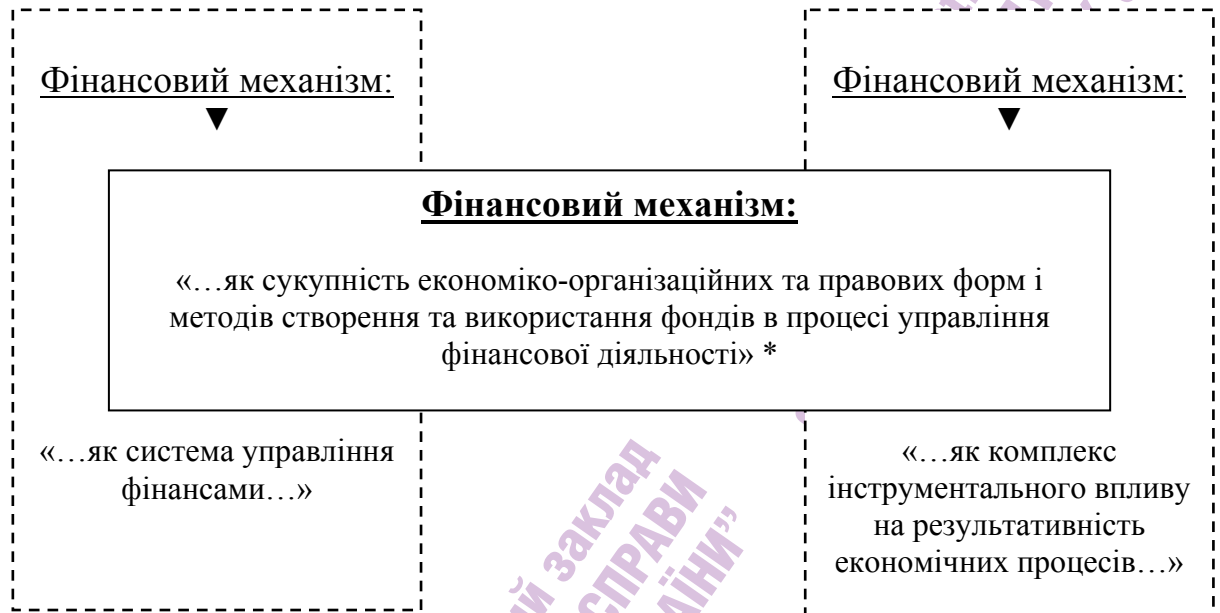
Так, організаційний тип регулювання спрямований на розвиток інноваційної інфраструктури, забезпечення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності, дієве моральне стимулювання новаторів, всебічну підтримку процесів модернізації та поширення міжнародного співробітництва. Нормативно-правове регулювання передбачає надання і дотримання гарантій прав учасників інноваційної діяльності, забезпечення вільного володіння, користування і розпорядження результатами від використання інновацій, а також захисту інтелектуальної власності.

Фінансовий механізм є одним з елементів господарського механізму і розглядається як сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільних відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів. Саме фінансовий механізм реалізує вплив на соціально-економічний розвиток суспільства і забезпечує за допомогою конкретних форм і методів розподіл і перерозподіл виробленого в суспільстві національного продукту і національного доходу. Фінансовий механізм, як і господарський, пронизує усі рівні економіки, причому на кожному з них функціонує за рахунок свого особливого набору форм, методів, важелів та інструментів, за допомогою яких реалізується управління тією чи іншою ланкою певної галузі.

Поняття категорії «фінансовий механізм», його структура і призначення в наукових дослідженнях авторів і економічній літературі має різні трактування. Існують три основних підходи до розуміння сутності даного поняття. Так, певна група науковців розглядають фінансовий механізм як систему управління фінансами, а інші дослідники стверджують, що дану категорію слід інтерпретувати через використання фінансових методів і важелів. Звичайно існують автори, наукові роботи яких містять поєднання поглядів двох згаданих підходів як сукупності економіко-

організаційних та правових форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів в процесі управління фінансової діяльності. Результати узагальнення існуючих підходів подано у схематичному вигляді на рис. 3.1.

* Узагальнено за результатами досліджень науковців: [185; 255; 274; 327; 437]

Рис. 3.1. Позичування підходів науковців до визначення сутності категорії «фінансовий механізм»

Переважає більшість науковців, досліджуючи процеси фінансового забезпечення, пояснюючи підходи до його реалізації, переконливо включають до складу формуючих елементів „фінансового механізму” наступні: фінансові інструменти, фінансові методи, систем стимулів і санкцій, економічних важелів впливу, норм і нормативів, а також ліміти і резерви. Даний підхід до розуміння сутності фінансового механізму дозволяє зрозуміти його зовнішній аспект прояву. Саме такий підхід можна використовувати у якості інтегрального інструменту реалізації фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Альтернативним підходом до попереднього можна вважати бачення авторів, які пропонують розуміти фінансовий механізм як безпосередній

механізм функціонування фінансів. Така точка зору, на нашу думку, враховує той факт, що матеріальним супроводженням фінансових відносин в системі суспільного відтворення благ залишається рух фінансових ресурсів. І саме фінансовий механізм виступає у якості „технічного інструменту” для формування і спрямування грошових потоків. Подібне розуміння фінансового механізму відображає тільки організаційну сторону фінансових відносин, що, на нашу думку, має досить вузьку його інтерпретацію. Тому, вважаємо за доцільне, погодитись з думкою науковців, які дотримуються першого підходу до розуміння сутності фінансового механізму.

Поняття „фінансового механізму”, з точки зору системи відносин, передбачає взаємодію керованої та керуючої підсистем через реалізацію їх специфічних функцій. Для ефективного його використання, з метою фінансового забезпечення інноваційного розвитку, необхідно визначити оптимальну структуру фінансового механізму і забезпечити запровадження новітніх методів управління ним. Тому необхідно приділити пильну увагу в дослідженні сутності категорії „фінансовий механізм” і визнати її ключовою для розуміння специфіки прояву і функціонування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки.

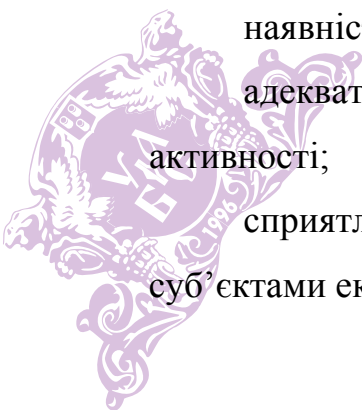
В контексті реалізації стратегії інноваційного розвитку економіки, на думку М. І. Крупки, „...фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку необхідний для стійкого економічного зростання, тому ґрунтується на системі інноваційно-утворювальних чинників” [255, с. 68]. В такій структурі чинників необхідно враховувати наступні:

відповідний рівень знань, необхідний для вирішення проблем суспільства;

наявність інноваційних фінансових ресурсів в економіці;

адекватність взаємодії сфери, об’єктів і суб’єктів інноваційної активності;

сприятливий інноваційний клімат для впровадження інновацій суб’єктами економіки;

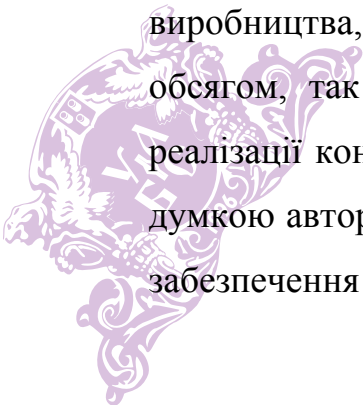

інноваційне підприємництво як основа економічного розвитку, що ґрунтується на розумінні його через „...осуществление новых комбинаций” [476, с. 159].

Оскільки, за переконанням М. І. Крупки, фінансові й кредитні ресурси тісно пов'язані між собою, автор вважає обґрунтованим виділення у складі фінансово-кредитного механізму двох підсистем: фінансово-кредитного забезпечення і фінансово-кредитного регулювання [255]. При чому наголошується на необхідності розгляду єдиного „фінансово-кредитного механізму” у контексті єдиної „фінансово-кредитної політики”. Але подібну точку зору не розділяють деякі науковці. Так, С. В. Львовчкін вважає не доцільним вживання категорії „фінансово-кредитний механізм” тому, що за його переконанням „... кредит є складовою фінансів, а кредитна система, як частина фінансового ринку, відноситься до фінансової системи” [274, с. 26].

На думку С. В. Львовчкіна, в основі структурного розуміння „фінансового механізму” знаходяться дві підсистеми, що відображають методи фінансового впливу – фінансове забезпечення і фінансове регулювання, а також систему управління, яка заснована на взаємодії фінансових індикаторів і інструментів. В загальному вигляді під фінансовим механізмом автор розуміє сукупність форм і методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, що охоплює систему фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити та реалізувати цей вплив [274]. При цьому науковець наголошує на забезпечувальній і регулятивній дії фінансового забезпечення при вирішенні конкретних завдань фінансової політики. Пасивний вплив фінансового забезпечення спрямований на покриття реальних потреб відтворення виробництва, а регулятивна дія – через виділення достатніх коштів як за обсягом, так і за формами – відображає активний характер впливу при реалізації конкретних задач. На нашу думку, не можна цілком погодитись з думкою автора щодо трактування однозначно пасивного впливу фінансового забезпечення на економічний розвиток.

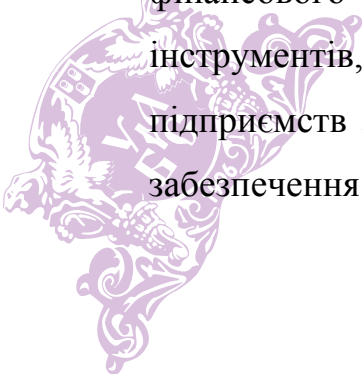

Результати ґрунтовних досліджень С. В. Львовчкіна дозволяють звернути увагу на наявність двох підходів науковців до визначення структури фінансового механізму. Найбільш типовим представником першого підходу є В. К. Сенгачов, який ще у середині 70-х років минулого сторіччя стверджував про доцільність виділення в структурі „фінансово-кредитного механізму” трьох підсистем, а саме: фінансово-кредитне планування; фінансово-кредитні важелі; організаційні структури і правовий режим фінансово-кредитної системи [398].

Представники другого підходу, серед яких є С. Я. Огородник, В. М. Федосов та В. М. Опарін наголошують на доцільності більш укрупненого бачення структури фінансового механізму і виділення тільки двох підсистем: фінансово-кредитного забезпечення і фінансово-кредитного регулювання [437]. При цьому характерною ознакою такого структурування є виділення наступних організаційних структур: правового регламентування, планування та управління. За переконанням науковців, саме за допомогою цих елементів реалізується фінансовий вплив на соціально-економічні процеси, де особливе місце відводиться певним важелям впливу: стимулам і санкціям, нормам і нормативам, а також враховуються специфічні умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів.

В подальшому В. М. Опарін конкретизує сутність фінансового механізму як „...сукупність методів і форм, інструментів та важелів впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства” [327, с. 17 – 18].

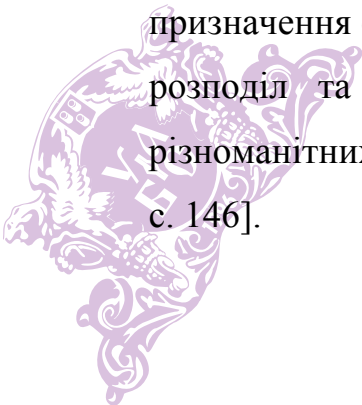
Споріднене відношення до сутності даної категорії ми спостерігаємо в монографії „Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики)” О. М. Ковалюка [185], де надано авторське бачення фінансового механізму як системи фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовуються у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення фінансовою політикою на мікро-, макрорівні. Особливо

автором наголошується на неспівпаданні сутності понять „механізм організації фінансів” і „фінансовий механізм організації”.

На нашу думку, цілком вірним є трактування фінансового механізму організації через сукупність фінансових форм і методів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів (підприємств, установи, тощо). Але щодо визначення поняття механізму організації фінансів як сукупності форм і методів, за допомогою яких упорядковують фінанси і фінансову діяльність суб'єктів господарювання, на думку С. В. Львовчкіна, з якою ми погоджуємося, існують певні не співставлення і аналогії з розумінням його як засобу реалізації фінансової політики держави”.

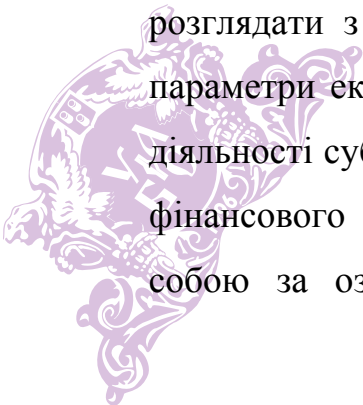
Такої ж точки зору дотримується і С. В. Онишко і не поділяє позиції О. М. Ковалюка, яка вважає, що запропоноване автором трактування поняття не пояснює, яким чином фінансовий механізм як складова фінансової системи, а також – самостійна, відокремлена її ланка, з притаманними їй способами і методами управління фінансовими процесами і відповідним нормативно-правовим забезпеченням, буде повною мірою впливати на всі інші ланки (державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, міжнародні фінанси, страхування) та сфери (світовий, макро- та мікрорівень) фінансової системи” [323]. У підході С. В. Онишко до визначення структури складових фінансового механізму спостерігаємо за розумінням цієї категорії як такої, що постійно змінюється під впливом об'єктивних факторів економічного розвитку: „...фінансовий механізм динамічно розвивається під дією специфічних факторів; внутрішня структура фінансового механізму полягає у виконанні завдань, визначених економічною стратегією; основне призначення структурних елементів фінансового механізму – це формування, розподіл та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб держави, суб'єктів господарювання та населення” [323, с. 146].

За визначенням А. Я. Кузнецової під „фінансовим механізмом” необхідно розуміти складну систему взаємопов’язаних фінансових методів, які впливають на соціально-економічний розвиток суспільства, а з іншого – сукупність фінансових важелів, індикаторів та інструментів, за допомогою яких можна оцінити ефективність його впливу [260].

В процесі дослідженні сутності категорії „фінансовий механізм”, визначення його структурних складових та спостереження за зміною вагомості певних елементів в загальній структурі під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку, більшість науковців висловлюють свою власну позицію до розуміння її сутності, які мають співпадаючі риси. Узагальнення позицій науковців щодо визначення сутності даної категорії дозволяє висловити обґрунтовану думку, що „...фінансовий механізм – це комплекс соціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення і використання фінансових ресурсів для регулювання економічних і соціальних процесів у державі. Основною метою такого регулювання є фінансове забезпечення темпів і пропорцій розвитку економіки, а також соціальних гарантій населенню [323, с. 80].

Сучасний етап розвитку економіки на засадах інноваційної моделі розвитку визначає певні базові компоненти щодо розуміння сутності фінансового механізму. Так, по-перше, фінансовий механізм є ключовим елементом загальної системи управління економікою; по-друге, призначення структурних складових фінансового механізму на усіх етапах суспільного виробництва спрямовано на забезпечення всіляких потреб учасників процесу відтворення; по-третє, сутність фінансового механізму об’єктивно пов’язана зі змістом категорії фінансів; у четвертих, фінансовий механізм необхідно розглядати з позиції інструменту зворотного впливу на кількісні і якісні параметри економічного розвитку держави як в цілому, так і на результати діяльності суб’єктів економіки; по-п’яте, взаємозв’язок внутрішніх елементів фінансового механізму формує взаємодіючі підсистеми, що об’єднані між собою за ознаками їх цільового використання; по-шосте, на кожному

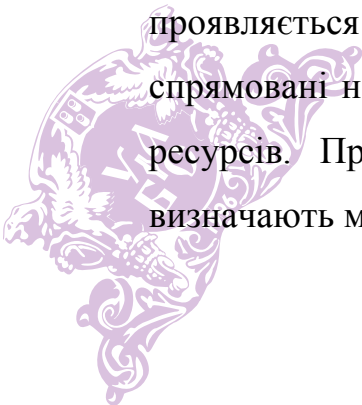

конкретному етапі економічного розвитку фінансовий механізм має певні особливості, що впливають внаслідок дії специфічних факторів. Характер комплексної взаємодії цих компонент, на нашу думку, і визначає економічну сутність поняття «фінансовий механізм».

При визначенні складових «фінансового механізму» І. Г. Сокирська поділяє його на зовнішній (державного регулювання) і внутрішній (внутрішньогосподарський), та розглядає дану категорію через «...сукупність форм і методів зовнішнього і внутрішнього впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства, призначених для підвищення ефективності фінансових результатів виробництва» [404, с. 91].

Реалізація завдань в структурі досліджуваних процесів знаходить відображення у фінансовому плануванні — діяльності по складанню планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, галузевих структур, територіально адміністративних одиниць, країни в цілому. У фінансових планах вказуються основні пропорції розподілу створеної вартості через задоволення власних виробничих потреб, спрямування частини коштів на сплату податків і обов'язкових зборів, стимулювання працюючих, інвестування тимчасово вільних коштів та ін. У фінансовому плануванні важливим є застосування принципів наукового обґрунтування показників плану і забезпечення їх стабільності, використання прогресивних норм і нормативів та математичних методів.

Фінансові методи – це конкретні способи дії, засоби впливу фінансових відносин на господарський процес, спрямованих на практичне досягнення завдань конкретного етапу економічної політики. Дія фінансових методів проявляється в утворенні й використанні грошових фондів. Фінансові методи спрямовані на забезпечення дії у напрямку управління рухом інвестиційних ресурсів. При цьому, в залежності від спрямування і засобу впливу, визначають методи прямого і непрямого впливу.

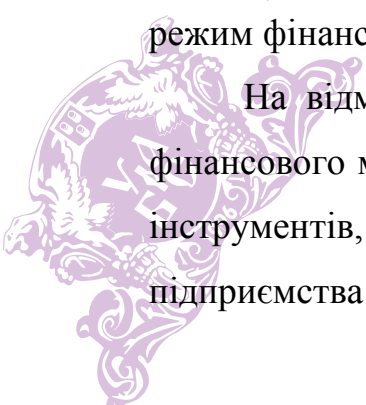
В процесі дослідження сутності визначених категорій необхідно виходити із ключового положення, що фінансовий механізм і фінансова система взаємопов'язані і мають певні особливості визначення його форм прояву, таких як механізм підприємств, механізм некомерційних організацій і установ, механізм фінансового ринку, механізми функціонування державних та міжнародних фінансів. В подальшому детальному дослідженні можна спостерігати за конкретизацією прояву, наприклад, механізму державних фінансів у формах бюджетного механізму та механізму функціонування позабюджетних фондів.

При виконанні фінансових планів головним завданням залишається необхідність в ефективному оперативному управлінні, як діяльності, пов'язаній із втручанням в розподільчі процеси з метою усунення диспропорцій, подолання «вузьких місць», своєчасного перерозподілу коштів, забезпечення досягнення запланованих результатів. На кожному етапі фінансової діяльності проводиться фінансовий контроль, спрямований на перевірку правильності вартісного розподілу і перерозподілу ВВП і НД за відповідними фондами грошових коштів та їх використанням за цільовим призначенням.

На думку О. Д. Василика, фінансовий механізм виступає у якості «...сукупності форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [60, с. 104].

В своїй роботі В. К. Сенчаков стверджує, що фінансово-кредитний механізм «...поділяється на три підсистеми, а саме: фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі, організаційні структури і правовий режим фінансово-кредитної системи» [441, с. 19].

На відміну від них, О. М. Ковалюк надає своє власне визначення фінансового механізму, як «...системи фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного

їхнього забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні» [185, с. 22].

Досліджуючи особливості фінансового менеджменту на мікрорівні в загальній структурі фінансових відносин, А. М. Поддєрьогін надає своє власне трактування категорії «фінансовий механізм» як «...системи управління фінансами, призначеної для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності» [343, с. 18]. При цьому автор наголошує на необхідності розуміння досліджуваної категорії через призму системного підходу і реалізації вихідної функції оптимізації впливу на отримання кінцевого результату такої дії.

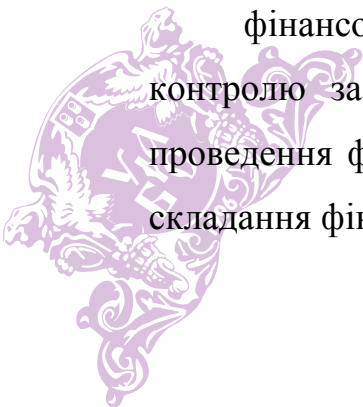
До основних елементів фінансового механізму відносять:

фінансове планування – як певної діяльності з формування, використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, призначених для цілей розширеного відтворення та матеріального стимулювання;

фінансові важелі, стимули, нормативи, які характеризують конкретний рівень забезпечення видатків та певних видів витрат. При цьому необхідно розуміти, що фінансові показники є абсолютними величинами, які надають характеристику процесам створення і використання фінансових ресурсів в економіці, її фінансовий стан, результати господарської діяльності економічних агентів, рівень доходів населення та структуру розподілу і перерозподілу валового національного продукту за допомогою фінансів;

управління фінансами – як сукупності прийомів і методів впливу на об'єкт для досягнення визначеної мети;

фінансовий контроль – як комплекс заходів з боку держави щодо контролю за формуванням і використанням грошових коштів, а також проведення фінансового аудиту на основі детальної перевірки правильності складання фінансової звітності та аналізу фінансового стану підприємств;

фінансове право – як сукупності юридичних норм, які регламентують фінансові відносини усіх рівнів.

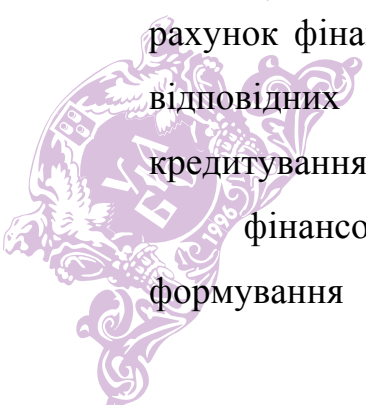
Конкретний етап розвитку економічних відносин в країні визначає якісно нові підходи до функціонування суб'єктів економіки, що безпосередньо відображено в основних напрямках фінансової політики і реалізується через формування відповідного фінансового механізму. Саме через фінансовий механізм за допомогою конкретного інструментарію здійснюється безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток країни і ефективність реалізації фінансової політики. Формування ефективного фінансового механізму передуює реалізації цілей і завдань фінансової політики держави, визначеної з урахування специфіки конкретного історичного періоду. Тільки за умови відповідності визначеним критеріям вибору адекватної структури фінансового механізму держава може забезпечити виконання поставлених завдань фінансової політики.

Можна цілком погодитись з точкою зору, наведеної в роботі І. С. Козій, де автор за результатами узагальнення дослідження сутності поняття «фінансовий механізм» і врахування специфіки підходів науковців до його трактування, надав своє власне визначання сутності, яке зводиться до розуміння того факту, що «... за допомогою фінансового механізму в процесі управління фінансами підприємств досягається забезпеченість їх необхідними фінансовими ресурсами ...з виділенням одного із головних елементів фінансового механізму, без якого неможливе створення умов для функціонування підприємств, а саме – фінансове забезпечення» [188, с. 223].

Фінансові методи як складова фінансового механізму включають:

фінансове забезпечення – як процес формування покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів держави і економічних агентів, яке вступає у відповідних формах самофінансування, бюджетного фінансування, кредитування, оренди або у формі інвестування;

фінансове стимулювання спрямоване на реалізацію заходів щодо формування сприятливих умов ефективного розвитку за допомогою

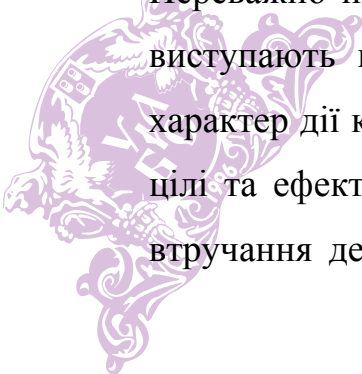
фінансових важелів і стимулів (диференціація ставок податків, обов'язкових зборів, впровадження механізму прискореної амортизації, надання субсидій та застосування штрафних санкцій);

фінансове регулювання – як процес визначення ефективної структури у частинах доходів підприємств, організацій і населення з метою подальшого спрямування їх в бюджети різних рівнів на задоволення потреб державного управління.

Фінансове регулювання у якості головної мети визначає підтримку зусиль щодо впровадження інновацій та стимулювання попиту на них, стимулювання розвитку інноваційного підприємництва на засадах ринкової конкуренції та збільшення притоку іноземних інвестицій за рахунок формування сприятливого інвестиційного клімату в країні. Зростання наукового потенціалу країни та розширення його відтворення можливе лише в умовах соціально прийняттого рівня фінансового забезпечення функціонування інноваційної сфери на основі використання ефективних фінансово-бюджетних та кредитно-інвестиційних методів.

Підсистема фінансового регулювання, як складова фінансового механізму, дозволяє забезпечувати регламентацію розподільчих відносин в структурі фінансових відносин на основі використання певних методів розподілу (нормативний, сальдовий) для досягнення встановлених критеріїв. Саме вибір конкретного методу фінансового регулювання формує характер реалізації дії існуючого фінансового механізму для досягнення завдань фінансової політики держави. У складі фінансового механізму формується певний набір фінансових інструментів за допомогою який здійснюється безпосередній вплив на основні напрямки соціально-економічного розвитку.

Переважно на практиці у якості основних видів таких інструментів впливу виступають податки, внески і відрахування. При цьому рівень впливу і характер дії конкретного інструменту визначається також і вибором функцій-цілі та ефективністю її реалізації. І чим активнішою і ширшою є політика втручання держави в процеси регулювання фінансової діяльності суб'єктів

господарювання, тим більш досконалого і гнучкого набору інструментів вона потребує у своєму розпорядженні.

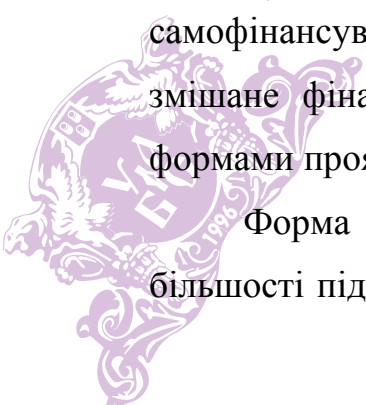
Забезпечення високих темпів інноваційного розвитку економіки значною мірою визначається рівнем її фінансового потенціалу і саме фінансове забезпечення визначає ефективність функціонування суб'єктів господарювання будь-якої галузі економіки. Це вимагає ґрунтовних знань теорії і практики в області обґрунтування і вибору фінансової стратегії, визначення адекватної структури активів і капіталу, а також чітких відповідей на питання при вирішенні ключових завдань щодо визначення місця фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму; вибору пріоритетних напрямів розвитку фінансового забезпечення як підприємництва, так і усіх інших сфер інноваційної діяльності.

3.2. Взаємодія складових механізму фінансового забезпечення структурної перебудови національної економіки на інноваційних засадах

Як було визначено в попередньому параграфі, фінансове забезпечення реалізується на основі сформованої системи фінансування, яка може здійснюватись у трьох основних формах: самофінансування, кредитування та бюджетного фінансування. Практика функціонування економічних суб'єктів в масштабах економіки України підтверджує наявність існування усіх форм фінансового забезпечення одночасно.

Фінансові форми характеризують конкретні прояви категорій фінансової сфери, зовнішній вияв механізму та його структурних елементів. Так, серед основних методів інвестування виокремлюють: повне самофінансування, лізинг, селінг, акціонерне, кредитне, бюджетне та змішане фінансування, які, на думку переважної більшості науковців, є формами прояву дії узагальнюючого методу – фінансового забезпечення.

Форма самофінансування залишається основною для переважної більшості підприємств і організацій, яка забезпечує ефективне використання

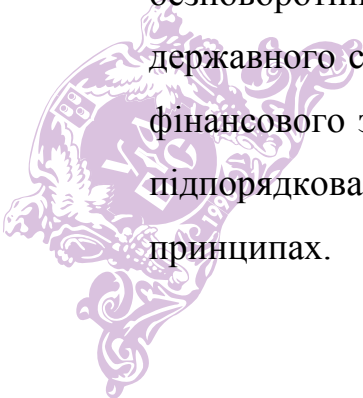

власних ресурсів в процесі господарської діяльності і отримання такого прибутку, який після сплати обов'язкових платежів, покриття видатків і витрат дозволяє підприємству реалізувати потреби на розширене відтворення. Принцип самофінансування означає, що процес регулювання фінансової забезпеченості підприємства здійснюється за рахунок власного капіталу і залежить від існуючої форми власності (приватної, пайовій, акціонерній).

Кредитування в умовах розвитку ринкових відносин стає провідною формою фінансового забезпечення. Реалізація принципів кредитування в практиці господарювання потребує чіткого визначення співвідношення між власними та запозиченими ресурсами. Тільки за рахунок дотримання принципів щодо встановлення такої рівноваги стає реальністю процес досягнення переваг використання такої форми фінансового забезпечення. Це надає можливості для отримання максимального ефекту від використання усієї сукупності ресурсів, як власних, так і запозичених на основі прискорення кругообігу коштів.

За необхідності вирішення проблеми з відсутністю великих за обсягами коштів стає доцільним пошук джерел додаткового фінансування за рахунок використання комплексу майнових відносин з лізингу. Здійснюючи операції купівлі-продажу, оренди, кредитування та інвестування у зв'язку з передачею компонентів основного капіталу у тимчасове користування, суб'єкти господарювання вирішують завдання розвитку і зростання вартості власного бізнесу.

Бюджетне фінансування (асигнування), як форма фінансового забезпечення, передбачає виділення коштів державного бюджету на безповоротній і безоплатній основі тим сферам економіки, які потребують державного субсидювання. Дана форма фінансування, відносно таких форм фінансового забезпечення як самофінансування і кредитування, залишається підпорядкованою в умовах функціонування економіки на ринкових принципах.

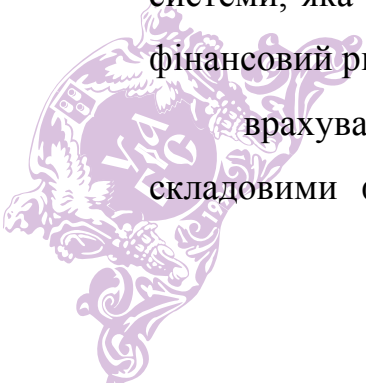
Кожна з існуючих форм фінансового забезпечення характеризується особливими умовами своєї реалізації і перерозподіл ресурсів між ними в загальному обсязі наявних ресурсів здійснюється з урахуванням фактору доцільності застосування конкретних механізмів в існуючих умовах через інструменти впливу засобами фінансової політики.

На окремій позиції в системі фінансового забезпечення знаходиться така форма залучення необхідних ресурсів у форс-мажорних випадках як страхування. Фінансові ресурси, створені в процесі їх акумуляції на умовах, визначених діючим законодавством, спрямовуються на забезпечення безперервності процесу суспільного відтворення і за певних обставин можуть розглядатися у якості інвестиційних. Така форма фінансового забезпечення може значно доповнити резерви фінансування економіки поряд із залученням ресурсів у формі додаткової емісії акцій. Крім того, остання форма фінансового забезпечення надає певні можливості суспільству для організації контролю за ефективністю використання коштів через вторинний ринок цінних паперів. Дана форма характеризується надзвичайною мобільністю і виступає найбільш раціональною формою концентрації і перерозподілу фінансових ресурсів в умовах достатнього рівня розвиненості фінансового ринку.

Для аналізу ефективності функціонування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України на сучасному етапі необхідно обґрунтовано вірно визначати його ключові орієнтири. На думку провідних науковців-економістів, серед таких напрямів дослідження насамперед потребують пильної уваги:

проблеми трансформації і вибору оптимальної структури фінансової системи, яка включає державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, міжнародні фінанси та страхування (рис. 3.2);

врахування специфіки взаємозв'язків між окремими структурними складовими фінансової системи, а також існуючих методів фінансового

забезпечення в умовах інтеграції національної економіки у світовий економічний простір;

розробки стратегії фінансування як фундаментального способу забезпечення інноваційного розвитку економіки та окремих інноваційно орієнтованих її галузей.

Відображення місця фінансової системи і характеру взаємозв'язків системи фінансового забезпечення з компонентами реалізації бізнес-процесів в економіці подано у вигляді принципової схеми на рис. 3.2.

Необхідно нагадати про багатогранність взаємозв'язку та взаємодії не лише між окремими складовими наведеної схеми, але й з усією системою відносин, що викликають, супроводжують і забезпечують інноваційний процес. Економіка будь-якої країни представляє собою складну і відкриту систему, яка постійно трансформується і динамічно розвивається. І тому на її розвиток також впливає дія факторів не тільки внутрішнього, але й зовнішнього середовища з врахуванням як регіональних, національних, так і транснаціональних особливостей.

Існують вагомі підстави вважати, що дія таких факторів може призводити до появи певних дисбалансів в економіці та спрямована на формування ризиків щодо виведення існуючої системи із стану рівноваги. При чому, варіанти загального результату взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів можливо класифікувати як позитивними, так і негативними – в залежності від спрямування та сили такої взаємодії.

Відомо, що істотний внесок в теорію економічної рівноваги вніс К. Маркс, який уперше науково обґрунтував загальний методологічний принцип, згідно з яким кризові спади в економіці розглядалися як відхилення від стану рівноваги. Він стверджував, що „постійна тенденція різних сфер виробництва до рівноваги є реакцією проти постійного порушення цієї рівноваги [286].

Економічна рівновага відображає такий стан економіки, при якому досягається стійке врівноваження структур, котрі, взаємодіючи, протистоять одна іншій, і тим самим забезпечують взаємне їх збалансування.

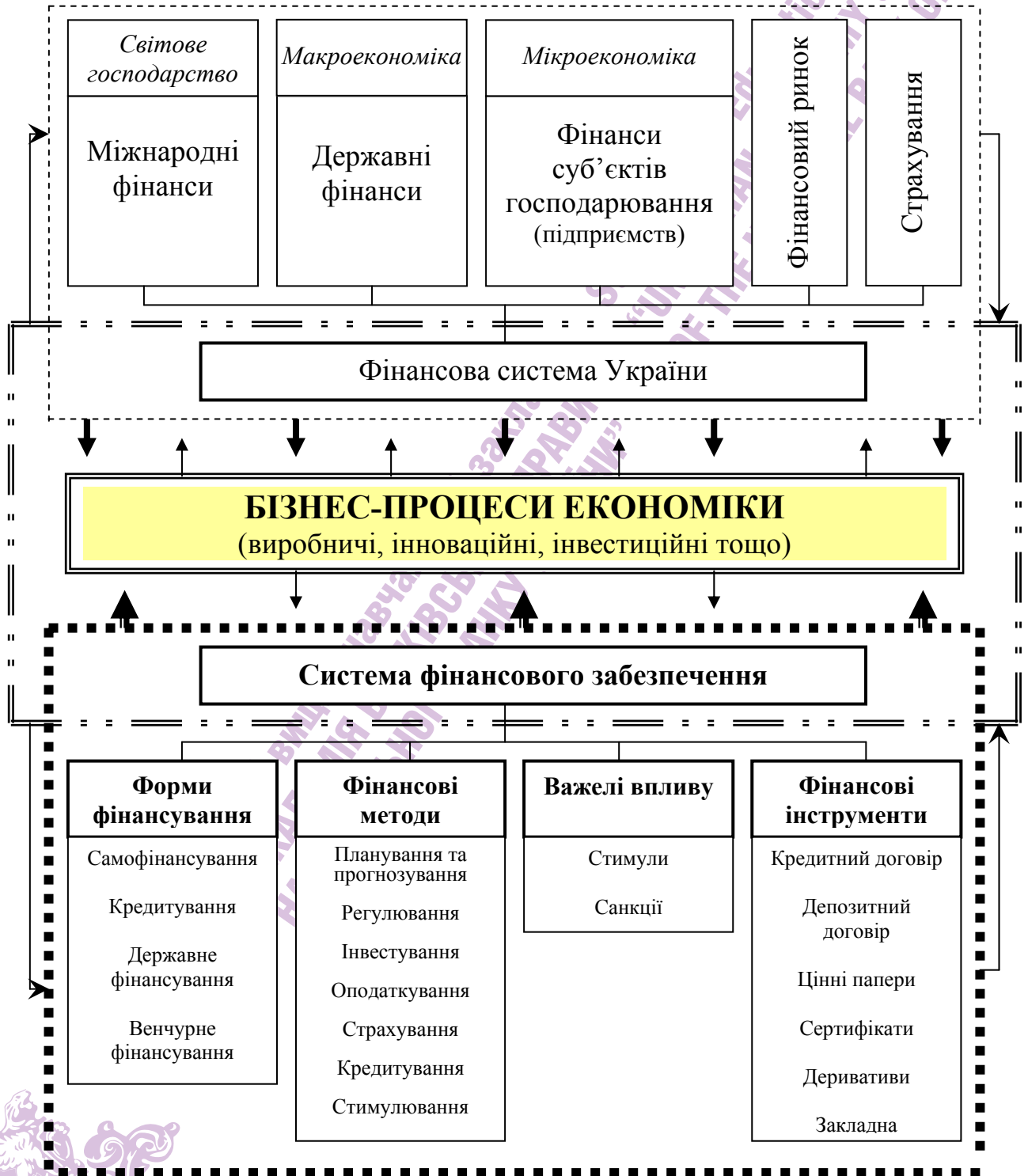

Рис. 3.2. Принципова схема взаємозв'язку фінансової системи із системою фінансового забезпечення бізнес-процесів в економіці

При цьому, необхідно враховувати, що врівноваження економічної системи здійснюється саморегуляторами ринкового механізму. Будь-які відхилення економічної системи від збалансованого стану, котрі виникають під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, автоматично викликають до дії певних сил, що спрямовані на відновлення порушених структурних зв'язків.

Заслуговують на увагу ґрунтовні результати наукового пошуку С. В. Онишко, яка в своїх дослідженнях обґрунтувала основні принципи, що підлягають, на думку автора, обов'язковій реалізації з метою втілення механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку, здатного суттєво підвищити його результативність [323]. Для більш наочного відображення запропонованих принципів ми пропонуємо графічне зображення вищенаведених принципів у вигляді схеми на рис. 3.3.

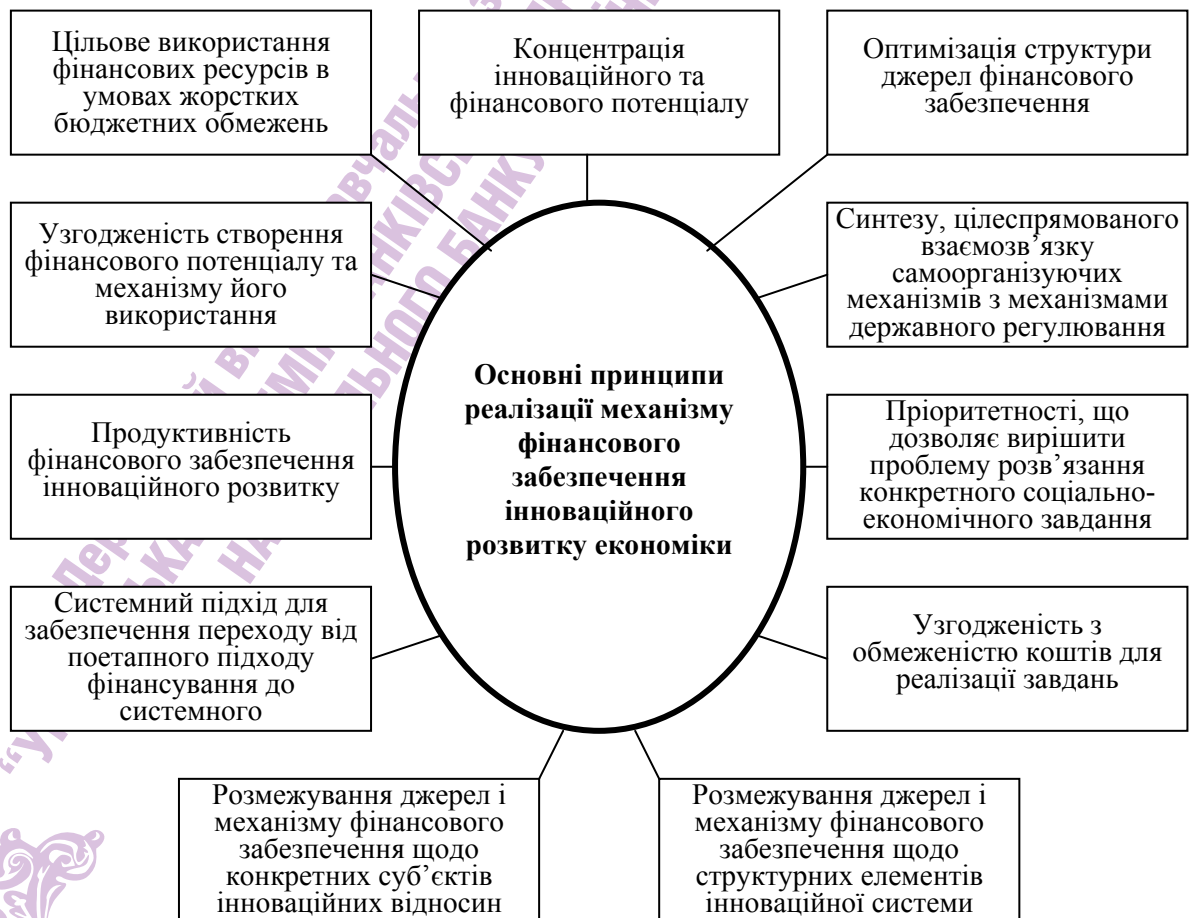

Рис. 3.3. Схема принципів реалізації механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки [323]

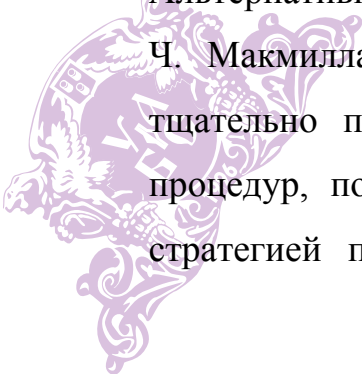
Впровадження даної системи принципів фінансового забезпечення інноваційного розвитку в практику господарювання дозволить забезпечити поступове формування нової моделі фінансових відносин в економіці з новими специфічними рисами та особливостями.

Ефективність реалізації фінансового механізму насамперед характеризується максимально можливим результатом використання фінансового потенціалу економіки за умови забезпечення вимог розширення суспільного виробництва, а не тільки фактом задоволення потреб у необхідних фінансових ресурсах. Тому обов'язковою умовою для формування продуктивного фінансового механізму залишається необхідність реалізації економічної функції зростання через адекватне виконання ним функцій фінансового забезпечення. Створення подібного фінансового механізму, який задовольняв би цим вимогам, потребує на макрорівні розробки нової стратегії формування і використання фінансових ресурсів держави для забезпечення інноваційного розвитку.

Термін „стратегія” характеризує мистецтво постановки головних завдань та вибору шляхів їх виконання, здатних забезпечити найбільш вигідний (оптимальний) варіант досягнення певної мети. Взагалі під „стратегією” більшість науковців пов'язує з плановим розподілом ресурсів певного економічного суб'єкта. Так, на переконання А. І. Богданова, стратегія розглядається у якості „...організаційного розподілу ресурсів з метою досягнення визначених цілей” [40, с. 42].

Інші автори досліджень, такі як Б. Санто, під стратегією розуміють „долгосрочное планирование и программу рабочих действий, которые распространяются на всю его продолжительность во времени...” [393, с. 195].

Альтернативне бачення щодо розуміння сутності даної категорії висловлює Ч. Макмиллан, який вважає, що „...стратегия здесь вовсе не означает тщательно продуманного, логически взаимосвязанного набора правил и процедур, позволяющих перейти от А к В и далее к С. В Японии под стратегией понимается готовность к событиям, которые происходят за

границами действенности системы управления [282, с. 44]. За переконанням Д. Девиса, під стратегією необхідно вважати „...процесс, с помощью которого организация маневрирует в своем окружении [511, с. 266].

Інноваційну стратегію можна розглядати як частину загальної соціально-економічної стратегії розвитку економіки країни. Найбільш точне визначення економічної (соціально-економічної) стратегії, на нашу думку, надав В. М. Аньшин, визначивши її як „...систему долгосрочных, определенных целью развития концептуальных установок (ориентиров) на принятие решений, позволяющих распределять ресурсы между альтернативными траекториями развития и корректировать их распределение при изменении внешних и внутренних условий функционирования” [165, с. 32]. Тому, стосовно конкретизації сутності інноваційної стратегії, можна визначити її як систему довготермінових концептуальних установок розподілу ресурсів між траекторіями інноваційного розвитку системи, а також їх перерозподілу при змінах внутрішніх і зовнішніх умов її функціонування.

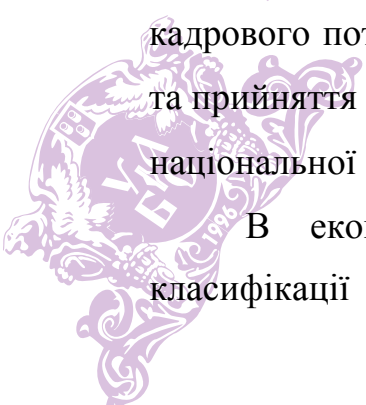
Не зважаючи на специфіку та умови функціонування суб'єктів економіки в сучасних реаліях господарювання, віддаючи переваги тим чи іншим джерелам та формам фінансування їх інноваційного розвитку, основні завдання системи фінансування залишаються незмінними, а саме:

вибір, збереження і подальший розвиток стратегічного науково-технічного потенціалу пріоритетних галузей економіки;

формування необхідних умов для ефективного впровадження технічних інновацій у всіх ланках вітчизняної економіки;

створення реальних матеріальних умов і стимулів для збереження кадрового потенціалу науки і техніки, розвитку системи національної освіти та прийняття дієвих заходів з метою збереження їх для використання в межах національної економіки.

В економічній літературі існують багаточисельні підходи до класифікації джерел фінансування інноваційної діяльності суб'єктів

господарювання, узагальнення яких дозволяє визначити їх принципові напрями. Так, до основних джерел фінансування можна віднести: фінансування за рахунок власних і прирівняних до них засобів (самофінансування), використання позикових коштів та залучення коштів, як за рахунок додаткового випуску нових акцій чи від розміщення їх на фондовому ринку, так і за рахунок використання інших нетрадиційних джерел фінансування (інноваційний кредит, укладення форвардних контрактів тощо). На рис. 3.4 запропонована схема моделі фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання на засадах інноваційного розвитку економіки, яка представляє собою взаємозв'язок складових підсистем та ключових елементів.

Під терміном „модель” необхідно розуміти – (від лат. *modelus* – міра, зразок, норма), узагальнений, створюваний з метою одержання і (або) збереження інформації, специфічний об'єкт (у формі уявного образу, опису знаковими засобами або матеріальною системою), що відбиває властивості, характеристики, зв'язки об'єкта оригіналу довільної природи, істотні для завдань, розв'язуваних суб'єктом.

Реалізація даної моделі наочно демонструє структуру механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки як упорядкованої, узгодженої системи взаємопов'язаних елементів – фінансових методів, важелів, фінансових інструментів та існуючих форм фінансування, спрямованої на досягнення цілей інноваційної діяльності.

На сучасному етапі інноваційного розвитку вітчизняної економіки залишаються невирішеними проблеми забезпечення конкурентної позиції національних товаровиробників в глобальному конкурентному середовищі, що насамперед потребує інтенсифікації теоретичних пошуків й впровадження новітніх заходів в практику їх господарювання, спрямованих на формування технологічного лідерства в окремих галузях економіки.

В структурі наведеної моделі фінансового забезпечення виділені основні складові, до яких відносяться підсистеми фінансового, інформаційного, інституціонального та нормативно-правового забезпечення.

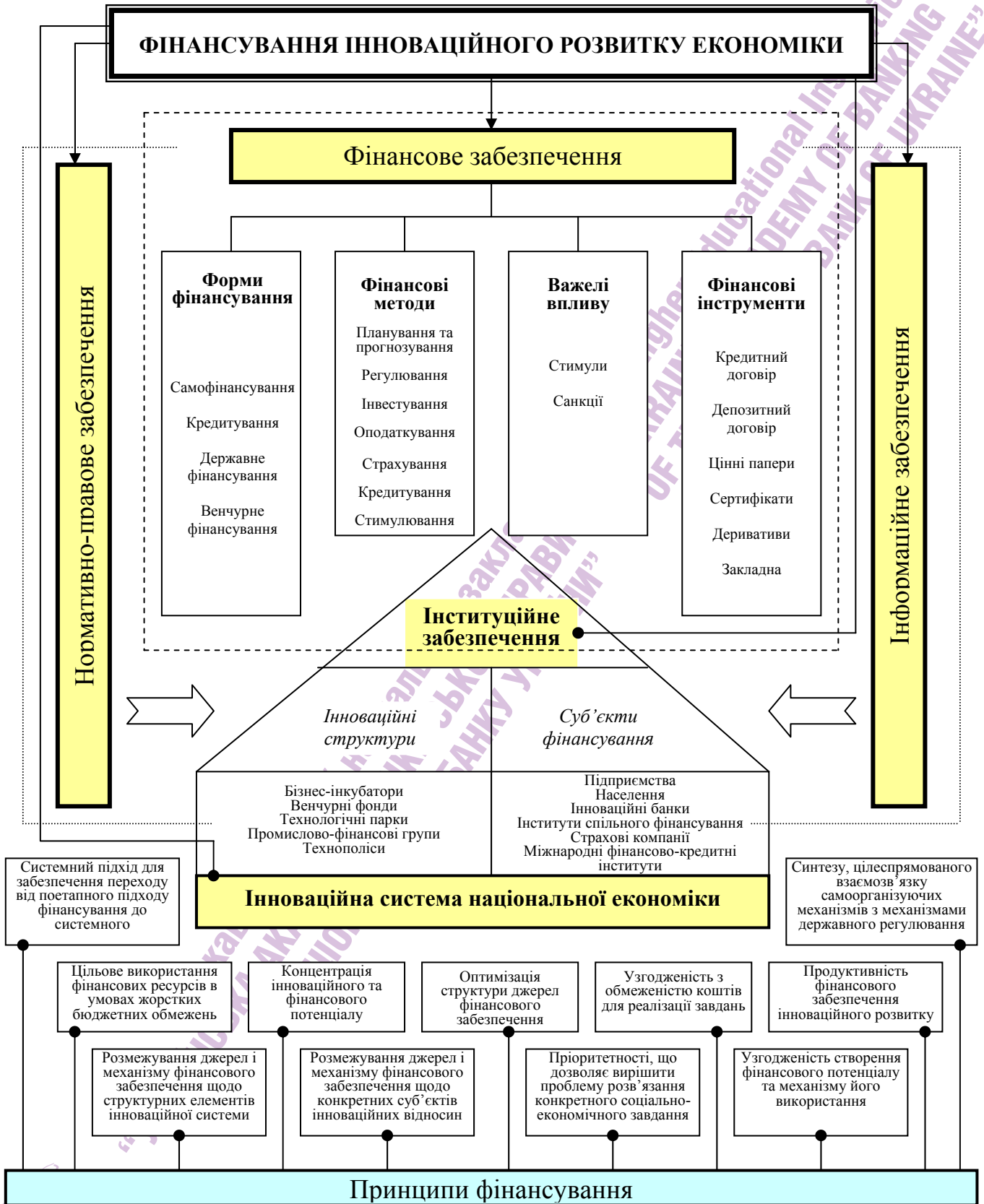
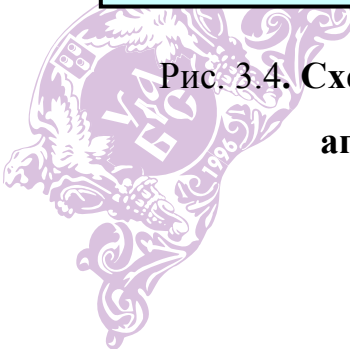

Рис. 3.4. Схема моделі фінансового забезпечення діяльності економічних агентів на засадах інноваційного розвитку економіки

Детальні композиції змісту інформаційного та нормативно-правового забезпечення зображені на рис. 3.5 та рис. 3.6.

Для ефективної реалізації інноваційних програм розвитку необхідні розробки відповідних механізмів фінансового забезпечення, які відповідали б реальним вимогам сьогодення.

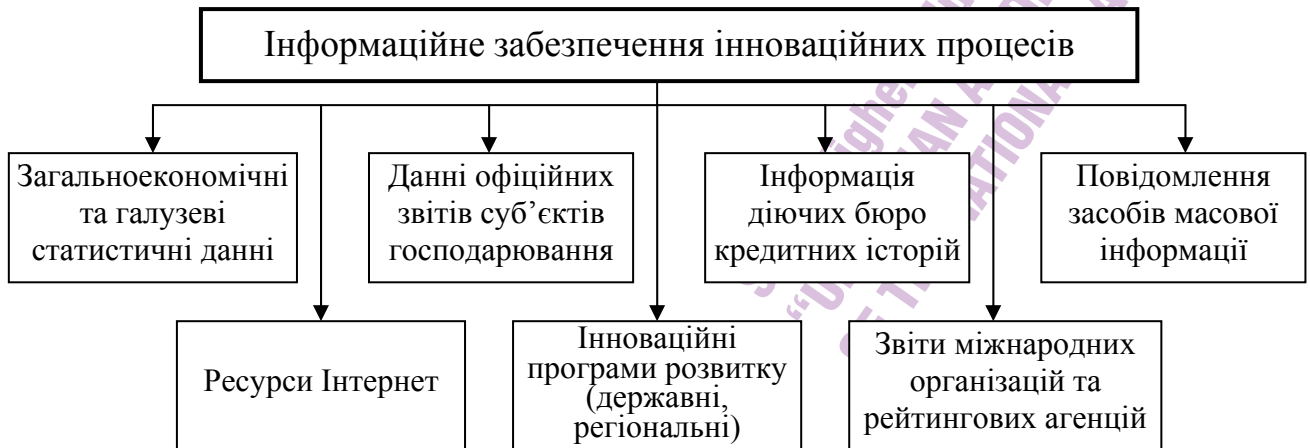

Рис. 3.5. Схема композиції підсистеми інформаційного забезпечення

Конкретизація і вибір оптимальних бізнес-процесів сприятиме нагромадженню фінансового потенціалу для інноваційного розвитку в інтересах соціально-економічного прогресу й відтворення фінансових ресурсів.

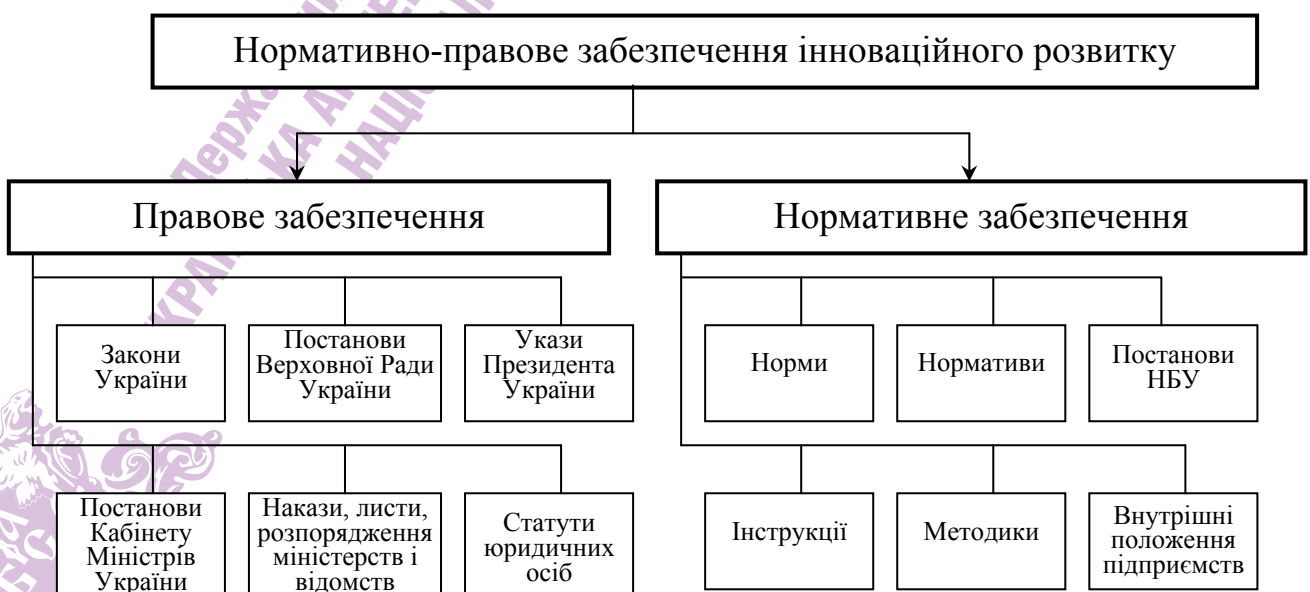

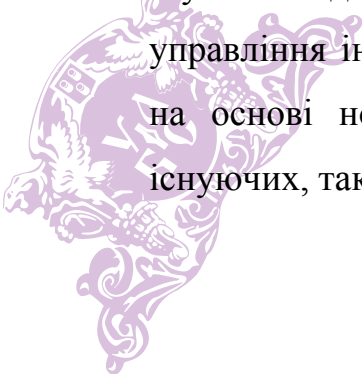
Рис. 3.6. Схема композиції підсистеми нормативно-правового забезпечення

Функціонування таких механізмів повинно враховувати певні зміни, які відбулися у напрямку від простого врахування достатнього рівня фінансового забезпечення інновацій до комплексного поєднання його із мотиваційними і стимулюючими засадами фінансового менеджменту. Більш широкою стала сфера впливу фінансового забезпечення за рахунок інтеграції процесів акумулювання фінансових ресурсів з системою відносин, які продукують інноваційні перетворення.

3.3. Напрямки формування стратегічної моделі функціонування механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України

Усвідомлення позитивної ролі інновацій на мікро- та макроекономічному рівнях економіки, виходячи зі світових прикладів економічного зростання держав на основі широкого впровадження інновацій та активізації інноваційних процесів, свідчить про необхідність вибору напрямів інноваційного розвитку, формування економічно обґрунтованої інноваційної політики в Україні. Аналіз розвитку економік країн свідчить про те, що в світовому просторі виявляються тенденції й закономірності, які все більше обумовлюються здатністю до опанування новими технологіями в широкому розумінні.

В умовах подолання негативних наслідків світової фінансової кризи суттєво ускладнюються процеси інвестування в економіку України, насамперед, через обмеження доступу до зовнішніх запозичень, уповільнення кредитної активності та зниження довіри до банківської системи, значного звуження державного бюджету. За цих умов фінансове забезпечення управління інноваційним розвитком національної економіки має досягатися на основі нових концептуальних підходів за рахунок використання як існуючих, так і нетрадиційних джерел його фінансування.

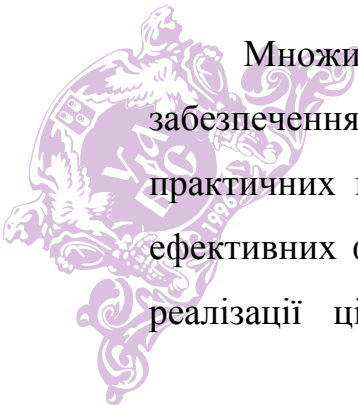

Створення нової інноваційної економіки й забезпечення на цій основі її сталого економічного зростання та зміни формату соціальної економічної політики потребує проведення адекватної політики змін, що неможливе без відповідного її науково-теоретичного забезпечення. Вирішення проблеми модернізації економіки є неможливим без формування ефективної системи управління фінансовим забезпеченням її інноваційного розвитку. Це потребує суттєвої зміни існуючих принципіальних підходів як для забезпечення формування адекватних умов, так і функціонування системи його фінансового забезпечення. Тому актуальність теми даного дослідження не викликає сумніву і дозволяє отримати певні відповіді на визначені проблемні питання.

Теоретичні засади дослідження впливу інноваційних процесів на економічне зростання та рекомендації щодо формування ефективної системи його фінансового забезпечення містяться в роботах відомих науковців: С. Глазьева, М. Кондратьєва, Г. Менша, Д. Норта, Б. Санто, М. Туган-Барановського, Р. Фатхутдінова, К. Фрімена, Ю. Яковца та ін.

Провідними вітчизняними дослідниками у вирішенні проблем даного напрямку є І. Алексєєв, О. Барановський, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Корнєєв, М. Крупка, О. Лапко, І. Лютий, С. Онишко, В. Опарін, А. Чухно, С. Юрій, які в своїх роботах надали відповіді на велику кількість означених питань. Проте особливої актуальності набувають питання побудови комплексної системи фінансового забезпечення на основі вибору ефективних методів регулювання, пошуку резервів та оптимальних варіантів джерел фінансування, а також визначення пріоритетних напрямів державної фінансової підтримки в структурі інноваційного розвитку економіки України.

Множина питань, пов'язаних з вирішенням проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку, вимагає ґрунтовних знань теорії і практичних навичок в області обґрунтування фінансової стратегії, вибору ефективних форм і конкретизації джерел фінансування, а також розробки і реалізації цілеспрямованих інвестиційних програм розвитку економіки

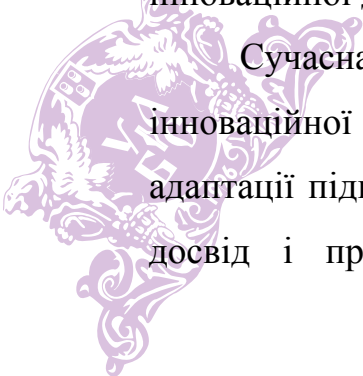
країни. Для вирішення цих нагальних проблем стає за потрібне необхідність узагальнення теоретичних підходів до окремих питань фінансового забезпечення інноваційної діяльності усіх економічних суб'єктів та формування новітнього розуміння і трактування сутності основних складових цього комплексного явища на основі їх авторського бачення.

Досягнення окресленої мети дослідження досягається шляхом розв'язання таких завдань: визначення ролі і місця фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму; врахування інноваційних властивостей складових фінансового механізму та їх адаптація в існуючу систему фінансових відносин; інтеграція основних напрямів розвитку фінансового забезпечення як на макроекономічному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання; формування оптимального алгоритму управлінських рішень щодо реалізації функцій фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

Складність проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки передбачила появу багатьох концепцій (від лат. *concepto* – розуміння, система), які концентрують увагу на вирішенні певних її аспектів. Врахування положень цих концепцій та їх специфіки дозволило зробити висновок про появу загальної теорії інноваційних процесів (або науки інноватики), яка вивчає закономірності та тенденції їх розвитку.

Одним з найефективніших стимулів активізації інноваційного розвитку економіки стають питання, пов'язані з формуванням і подальшим вдосконаленням системи його фінансового забезпечення на основі пошуку і диференціації джерел фінансування, створення ефективних форм фінансового забезпечення з врахуванням конкретних умов конкретного етапу інноваційної діяльності.

Сучасна наука все більш підтверджує статус головної компоненти інноваційної діяльності, яка здатна забезпечити її ефективність в умовах адаптації підприємств до постійних змін зовнішнього середовища. Світовий досвід і практика пропонує достатньо широкий спектр економічних

інструментів, за допомогою яких можливо здійснювати управління інноваційним розвитком як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремого підприємства. Однак необхідно певною мірою враховувати той факт, що функціонування одних і тих самих інструментів в окремих економічних умовах здійснюється по-різному. Тому, головним завданням інноваційного менеджменту на макроекономічному рівні є вибір та використання найбільш оптимальних у конкретних економічних умовах інструментів управління інноваційними процесами з тим, щоб забезпечити раціональне використання наявних ресурсів суспільства.

Кожна країна з урахуванням певної стадії конкурентного розвитку (стадії конкурентного середовища) використовує всі основні джерела розвитку. Загальна конкурентоспроможність та ефективність національної економіки визначається конкретною структурою джерел фінансування у певний період. Але пріоритет повинен бути надано не розвитку країни на основі факторів виробництва та інвестицій, а – розвитку на основі активізації інноваційної діяльності.

Переважає більшість науковців вважають, що інновації впливають на динаміку економічного росту. З одного боку, вони відкривають нові можливості для розширення економіки, а з іншого, – забезпечують неможливість продовження подібного розширення в загальноприйнятних напрямках. І, в решті-решт, інновації формують умови для руйнації економічної рівноваги, вносять збурення і розширюють невизначеність в економічній динаміці. Так, відповідно з висловлюванням Й. Шумпетера інновація супроводжується творчим руйнуванням економічної системи, обумовлюючи її перехід з одного стану рівноваги в інший.

Показними є результати аналізу ситуації, що склалася в економіці України, наданні у виступі Першого заступника Голови Державного агентства України з інвестицій та інновацій (далі – Держінвестицій) щодо оцінки стану державного регулювання й управління у сфері розвитку інноваційної діяльності – нині в інноваційній сфері України чимало проблем. Це, зокрема,

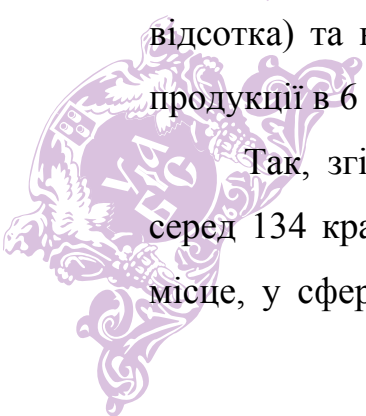

– відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку економіки, недосконалість нормативно-правової бази, недостатній рівень фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної політики, неефективне використання наявних фінансових ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики, невідповідність корпоративної структури вимогам інноваційного розвитку, повільне формування ринку інноваційної продукції тощо [362].

З метою розробки конкретного плану дій Урядом України відповідно з прийнятою «Концепцією розвитку національної інноваційної системи» - (далі Концепція) (Розпорядження Кабінету міністрів № 680-р від 17 червня 2009 року) було запропоновано комплекс заходів щодо її реалізації. В Концепції наголошується, що унаслідок непослідовності у проведенні та низької ефективності державної науково-технічної та інноваційної політики спостерігаються тенденція щодо подальшого відставання України у технологічному розвитку від розвинутих країн світу. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств, гальмується розвиток високотехнологічних галузей промисловості. Це призводить до зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Відповідно із даними статистики, при збільшенні протягом 2000–2007 років обсягу фінансування з державного бюджету технологічних інновацій майже у 19 разів (з 7,7 млн. до 144,8 млн. гривень), щорічного обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у 3,4 рази (з 1978,4 млн. до 6700,7 млн. гривень) зменшилася частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції з 6,8 до 6,7 відсотка, частка підприємств, які провадили інноваційну діяльність, у 1,27 рази (з 18 до 14,2 відсотка) та кількість освоєних такими підприємствами інноваційних видів продукції в 6 разів (з 15 323 до 2526).

Так, згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 134 країн зайняла у 2009 році у сфері розвитку початкової освіти 37 місце, у сфері розвитку вищої освіти — 45, у сфері формування факторів

інноваційного розвитку — 52, за оснащеністю сучасними технологіями — 65, у сфері захисту прав інтелектуальної власності — 114 місце, що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу, перетворення України в державу, яка експортує сировинні ресурси з незначною часткою доданої вартості, та виникнення загрози економічній та національній безпеці.

Результати аналізу економічного зростання країн-лідерів рейтингів конкурентоспроможності свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки» [236].

Аналіз сучасного стану інноваційного розвитку економіки України дозволив визначити не лише проблемні сторони, а й відслідкувати позитивні тенденції протягом 2004 – 2007 років, що зводяться до:

створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення;

поступового зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку;

формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці;

зростання споживчого попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології, знання;

зростання завдяки постійному збільшенню доходів населення споживчого попиту, що супроводжується приростом попиту на складну наукомістку продукцію;

посилення конкурентного тиску на внутрішньому і зовнішньому ринках, що поступово підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації виробництва;

активізації участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, які висувають додаткові жорсткі вимоги до їхньої інноваційної адекватності;

збільшенню частки іноземних замовлень українським науковцям на виконання досліджень, в тому числі з боку США та країн Євросоюзу, що є свідченням збереження ще не до кінця втраченого потенціалу фундаментальної науки;

підсилення ролі регіональних органів управління в забезпеченні науково-технічної діяльності [520].

Результати аналізу позитивних тенденцій підтверджують факт, що вони з'явилися не завдяки виваженій державній політиці по підтримці і розвитку інноваційних процесів, а завдяки саморегулюючим ринковим механізмам. Держава у даному процесі не займає провідних позицій. Саме відсутність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дозволяє розв'язувати існуючі проблеми, а й сприяє породженню нових проблем, що ще більше ускладнює ситуацію з забезпеченням розвитку інноваційних процесів в Україні.

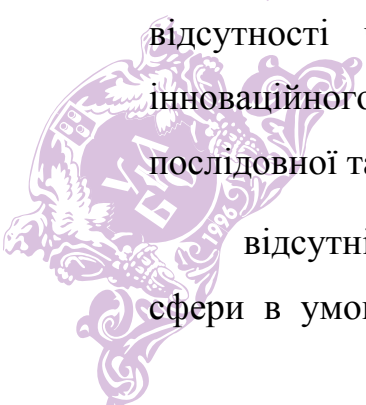
Розвиток національної економіки на засадах інноваційної моделі в умовах формування суспільства нового типу вимагає вирішення комплексу проблем, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні:

відсутність ґрунтовної науково-методологічної бази формування інноваційної системи;

відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації існуючого інноваційного потенціалу національної економіки;

державне управління інноваційною діяльністю здійснюється за умови відсутності чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, програми та конкретних дій її реалізації, а також послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики;

відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери в умовах формування суспільства знань (knowledge society) - типа

суспільства, в якому знання відіграють вирішальну роль, а їх продукування стає джерелом розвитку.

Практика впровадження у життя задекларованих заходів свідчить, що пріоритети інноваційного розвитку економіки України проголошені суто формально, механізми їх реалізації недостатньо повно відпрацьовані.

Крім того, до наявних проблем, що перешкоджають розвитку, слід зазначити:

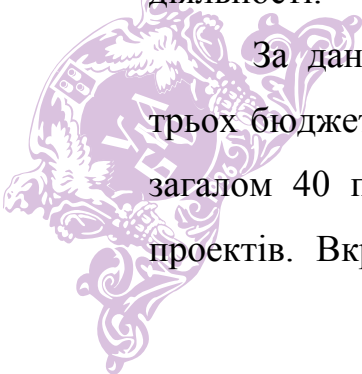
неготовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки із прогнозованим результатом;

державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом, при цьому має місце недостатня координація дій суб'єктів інноваційної діяльності;

недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок в практичну діяльність суб'єктів.

Протягом останніх років в економіці України не вдається досягти відчутних результатів у створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних виробників. Зменшення обсягів іноземних інвестицій в національну економіку підтверджує факт того, що не створено сприятливого інвестиційного клімату в країні, інноваційна сфера і досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів. Це свідчить, про те, що такий результат пов'язаний з обмеженими можливостями держави в спрямуванні фінансових потоків в інноваційний розвиток економіки і недостатнім державним стимулюванням інноваційної діяльності.

За даними Держінвестицій, 2007 року було забезпечено реалізацію трьох бюджетних програм на суму понад 900 млн. грн. Підтримку отримали загалом 40 проектів, у тому числі чотири із семи поданих інноваційних проектів. Вкрай важливим залишається необхідність вирішення завдання

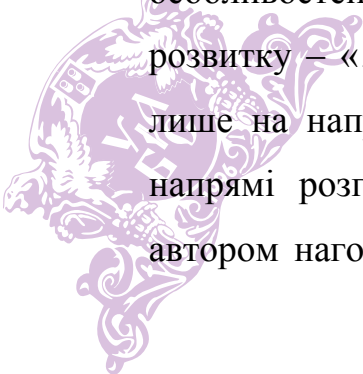
щодо створення системи доведення наукових розробок до показників світового рівня, формування гнучкого механізму поєднання інтересів розробників і впроваджувальних структур, у тому числі через механізми державно-приватного партнерства [362].

На теперішній час в Україні так і не завершилися процеси перерозподілу власності, має місце недовершеність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності, розвиток ринку інноваційної продукції стримується вкрай недостатньо ефективною інноваційною інфраструктурою, нерозвиненістю системи захисту інтелектуальної власності, надмірним фіскальним тиском, існуючою неефективною інституційною структурою економіки.

Значна кількість податків, величина ставок податків (табл. 3.1) та не прогнозованість змін умов оподаткування при існуючій неузгодженості регуляторно-правового механізму в Україні є підтвердженням існування неефективної політики економічного регулювання, в порівнянні з країнами-членами ЄС.

На реалізацію вирішення завдання розбудови інноваційної інфраструктури були спрямовані спільні зусилля влади країни та Держінвестицій щодо створення у 2007 році національної мережі з 11 регіональних центрів інноваційного розвитку, діяльність яких охоплює усю територію України.

В процесі трансформації розуміння щодо доцільності вибору тієї чи іншої моделі інноваційного розвитку необхідно виходити із методологічних підходів до інноваційного процесу стосовно реально існуючих умов функціонування економічної системи, її структури, динаміки і національних особливостей функціонування. На думку В. В. Зянько, модель інноваційного розвитку – «...складовий елемент сучасної економічної системи, що вказує лише на напрям її розвитку, яка не втрачаючи цілісності, розвивається у напрямі розгортання й активізації інноваційної діяльності». При цьому, автором наголошується, що її необхідно трактувати як «...сукупність чітко

визначених соціально-економічних пріоритетів, схем управління інноваціями, якісних і кількісних критеріїв, що характеризують ефективність інноваційного напрямку розвитку економіки, які покладені в основу стратегічної інноваційної політики держави» [151, с. 152].

Таблиця 3.1

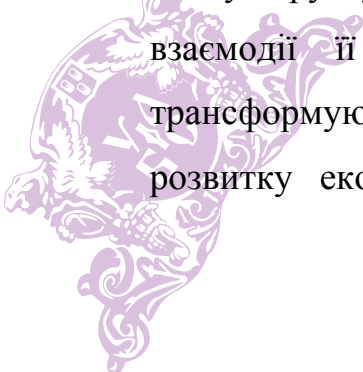
Ставки податків в Україні та країнах-членах ЄС

Країна	ПДВ	Податок на прибуток	Податок на доходи фізичних осіб	Податкове навантаження*
Україна	20	25	13	28,9
Великобританія	17,5	19	40	36
Кіпр	15	10	30	34,1
Німеччина	16	38,7	42	38,7
Франція	19,6	33,3	48,9	43,4
Швеція	25	28	25	50,5
Люксембург	15	22	38	40,1
Польща	22	19	40	32,9
Угорщина	25	16	38	39,1
Словаччина	19	19	19	30,3
Чехія	19	24	32	36,6
Латвія	18	15	25	28,6
Литва	18	15	27	28,4

Джерело: [325]

* - Відношення суми податкових надходжень і соціальних внесків до ВВП (%).

Як і будь-яку комплексну категорію, модель інноваційного розвитку як певну структуру необхідно досліджувати через визначення закономірностей взаємодії її складових елементів, які постійно вдосконалюються і трансформуються. Склад головних компонентів моделі інноваційного розвитку економіки, за визначенням науковців Г. Н. Климка і В. П.

Нестеренка [329], включає структурні системи, які для наочності зображені на рис. 3.7.

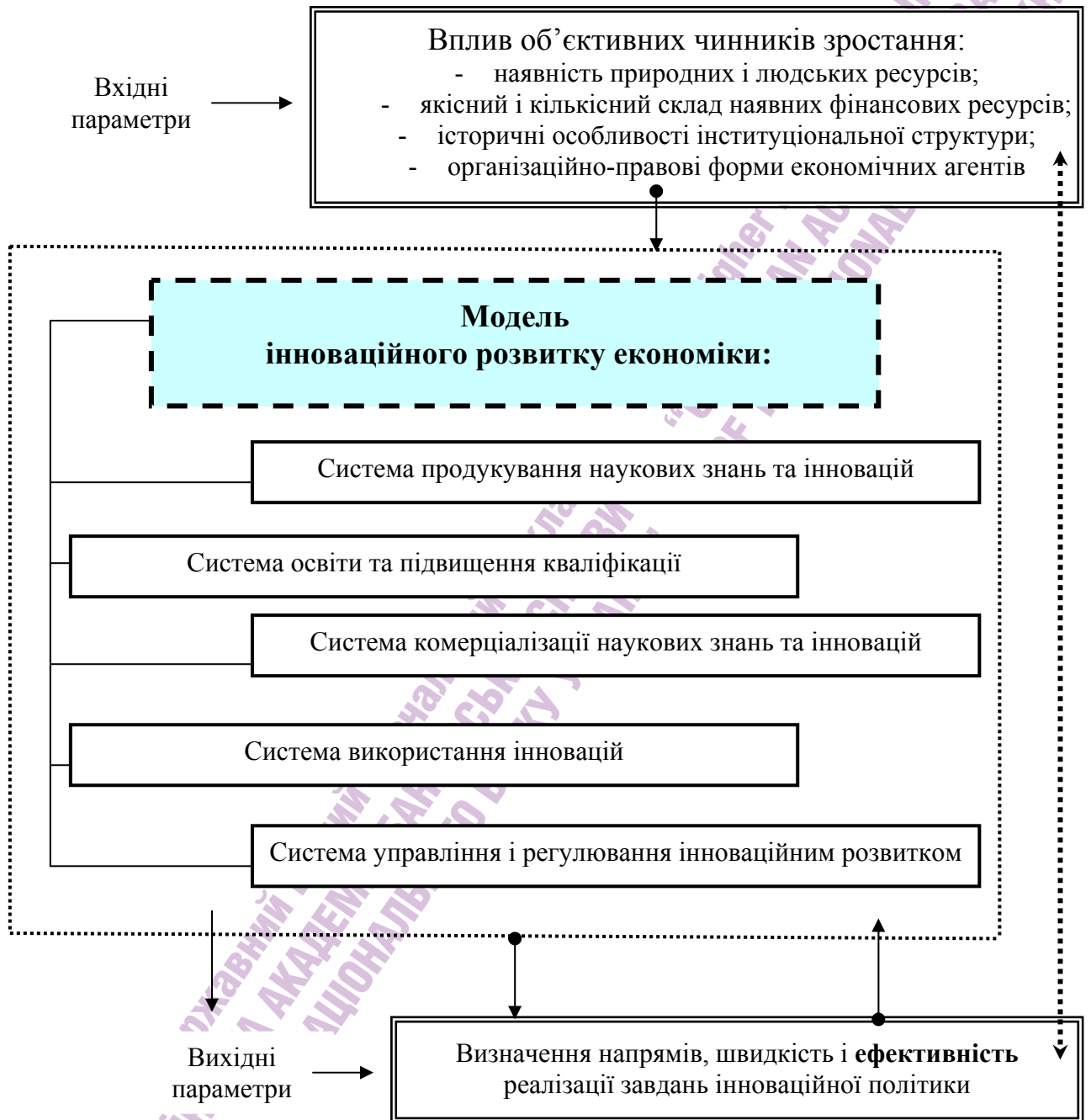

Рис. 3.7. Структура елементів моделі інноваційного розвитку економіки

(Складено автором на основі узагальнення [329])

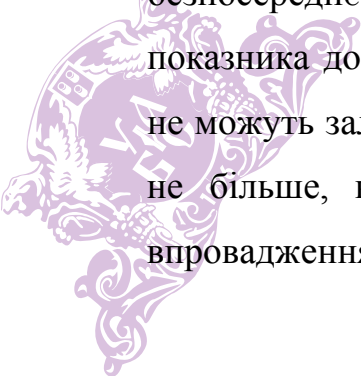
В структурі інноваційного процесу, як певної системи, можна виділити три принципових складових: блок продукування (виробництва) інновацій, представлений прикладною наукою; блок споживання інновацій –

конкретною сукупністю товаровиробників та інфраструктурний блок, відповідальний за надання послуг консалтингу, венчурного кредитування, а також реалізації заходів державного протекціонізму тощо.

В існуючих умовах функціонування НІС має місце так званий парадокс «відторгнення інновацій» щодо небажання використовувати інновації виробниками продукції з метою забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності їх бізнесу. Але ж теорія конкурентного лідерства стверджує, що як раз саме інновації є тим інструментом, який дозволяє забезпечити реалізацію такого роду завдань. Чому ж товаровиробники не конкурують друг з другом, не створюють постійного змагання за право використовувати інновації в структурі свого технологічного циклу? Відповідь на дане питання криється, насамперед, у відсутності в економіці ефективної системи мотивації щодо здійснення довгострокової інвестиційної та інноваційної діяльності, існуючому недосконалому організаційно-правовому середовищу, яке спрямовано на підтримку переважно короткострокового невиробничого споживання. Це вимагає принципових змін в процесі формування нової інноваційної політики країни.

Крім того, вирішення проблеми «відторгнення інновацій» неможливе без наявності ефективного механізму реалізації інновацій. Необхідно наголосити на його відсутності в умовах сьогодення, принаймні у його повному комплексному розумінні, в глобальній структурі відносин інноваційної діяльності національної економіки.

Створення такого механізму є нагальним завданням і його виконання потребує чіткого розуміння базових підходів. По-перше, безперечним є розуміння кінцевого призначення інвестицій, яке завжди визначає – безпосереднє споживання. По-друге, рівень споживання є похідною від показника доходу, його рівня, а самі характеристики процесу споживання – не можуть залежати тільки від самої пропозиції. Будь-який суб'єкт споживає не більше, ніж його реальні доходи. По-третє, стимулювання процесу впровадження інновацій на всіх стадіях виробничого процесу можливе тільки

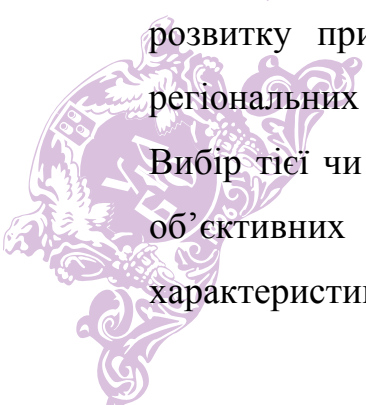

через механізм активізації збільшення інвестиційних потоків в економіку країни за рахунок надання об'єктивних і сприятливих умов для розвитку підприємництва та зростання доходів населення. Четверте, є об'єктивно необхідним формування відповідного вимогам ринкової економіки інноваційної інфраструктури, яке не можливе без чіткого і зрозумілого ставлення до інтелектуальної власності. По-п'яте, є ключовим інноваційний підхід у виборі пріоритетних напрямків (інноваційних програм, схем) фінансування інноваційного розвитку, який забезпечує саме формування доходу і створює перепони для вилучення доходів населення через бюджетно-фінансові механізми у разі відсутності інновацій в економіці.

Економічні реалії національної економіки характеризують отриману спадщину радянської економіки, яка містить наслідки освоєння і накопичення застарілих виробництв, технологічний рівень яких належить до середини минулого століття і яка не сприяла процесу освоєння інновацій. За висновками експертів радянська модель прогнала «холодну війну» конкуренції саме тому, що вона не змогла перебудуватися відповідно з новітніми кроками техніки, технології, інтелекту [266].

Так, за результатами узагальнення характеристик існуючих типів моделей інноваційного розвитку, науковці П. М. Завлін, А. К. Казанцев, Л. Е. Мінделі та інші визначили три головних їх типи, характерні для певного етапу економічного розвитку розвинутих країн світу (див. табл. 2.4, с. 79) [164, с.234].

В залежності від конкретних історико-економічних чинників певного етапу розвитку країни досягнення ефективного результату стає можливим лише за умови, що всім складовим компонентам моделі інноваційного розвитку приділяється адекватна увага як з боку уряду, так і з боку регіональних органів управління та керівників підприємств та організацій. Вибір тієї чи іншої моделі розвитку залежить, насамперед, від сили впливу об'єктивних зовнішніх і внутрішніх чинників, що формують системну характеристику наявної економічної ситуації в країні, серед яких ключовим

залишається - створення сприятливих умов економічного зростання або забезпечення сприятливого інноваційного та інвестиційного клімату для потенційних інвесторів.

При визначенні та виборі ефективної моделі інноваційного розвитку на етапі формування параметрів такої моделі головним завданням залишається адекватне врахування особливостей і мотивів зміни поведінки економічних агентів, що є результатом існування «...в економічних системах різного рівня розвитку різних мотиваторів поведінки суб'єктів економічних відносин, сигналів й механізмів управління, ролі держави та суспільних наслідків» [234, с.236].

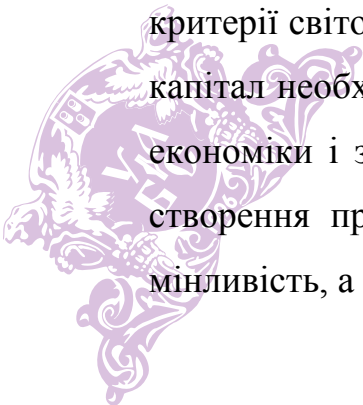
При визначенні параметрів моделі інноваційного розвитку доцільно враховувати наступні вихідні моменти:

процеси трансформації суспільства впливають на специфічні прояви економічних законів і законів управління;

характер розвитку економічних відносин носить перманентний характер і потребує врахування можливостей модифікації моделі інноваційного розвитку під впливом «...створення своєї політичної моделі, моделі соціально-економічного розвитку, моделі власності, які відповідають її особливостям економічним, політичним, ідеологічним, національним, історичним, ментальності» [475, с. 15];

національна модель розвитку повинна забезпечувати орієнтацію на досягнення економічного рівня розвинутих європейських країн на базі реалізації конкурентних переваг – інтелектуального потенціалу нації – як однієї з продуктивних сил суспільства.

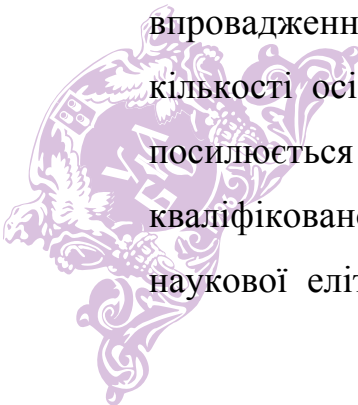
Інноваційна модель розвитку України повинна бути націлена на критерії світового лідерства в окремих галузях економіки. Тому, вітчизняний капітал необхідно спрямовувати на його реалізацію в структурі національної економіки і забезпечувати реалізацію принципу «від реалізації ідеї – через створення промислового зразка – до реалізації». Пріоритетом розвитку є мінливість, а не сталість форм організації підприємства, які на теперішній час

є застарілими. Тривалість збереження форми підприємства має відповідати терміну морального старіння технології. За висновками експертів, сама технологія конкурентоспроможна 5 – 10 років в електроніці, в деяких інших сучасних галузях – навіть 3 роки. Це потребує пошуку нових рішень, гнучкості, подолання організаційно - технологічної відсталості всієї економіки на основі формування умов для випереджаючого зростання кількості впроваджених інноваційних технологій, в порівнянні з кількістю інноваційних продуктів.

В існуючих умовах розвитку економіки нагальним постає питання ідентифікації інтелектуального продукту в Україні. Світова статистика підтверджує, що Україна посідає четверте місце за кількістю програмістів, які мають міжнародний сертифікат. Це свідчить про наявність прихованої проблеми оцінки інтелектуальної власності і відповідно ринкової дооцінки її, як товару в умовах ринкових відносин. Проведення капіталізації інтелектуальної власності в Україні дозволить підвищити вартість як окремих підприємств в десятки разів, так і сприяти процесу «докапіталізації» цілком всієї країни. Капіталізація інтелектуальної власності, після введення її в обіг, буде відігравати ключову роль при формуванні фінансових потоків, які мають в подальшому забезпечити фінансування інноваційного розвитку.

Так, порівняно з Україною, в структурі економіки США сьогодні обсяги фінансових послуг перевищують обсяги промислового виробництва, кількість працівників розумової праці перевищує половину працездатного населення країни. Інноваційний процес починається з освіченості нації, що потребує заходів щодо формування в суспільстві механізму продукування знань на основі їх оволодіння і випереджаючого розповсюдження та впровадження «культу знань». Данні статистики, на фоні збільшення кількості осіб із науковими ступенями погіршується якість їх підготовки, посилюється відтік кадрів в інші сфери діяльності, міграція найбільш кваліфікованої та професійно придатної до творчого пошуку частини наукової еліти, зростає середній вік дослідників. Як наслідок, за даними

глобального індексу конкурентоспроможності у 2007 р. серед 131 країни Україна, займаючи за рівнем вищої освіти та фахової підготовки 53 місце, за технологічним розвитком посіла 93, а за інноваціями – 65 місце.

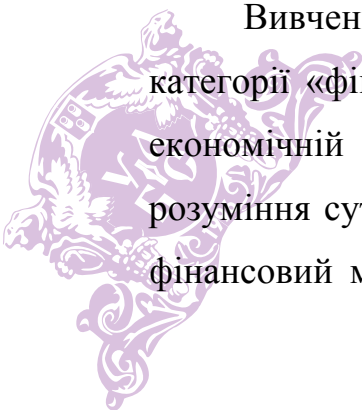
Слід відзначити, що протягом останнього періоду зростає роль регіональної складової фінансового механізму інвестування інноваційного розвитку. Саме в структурі регіонального управління реалізуються підходи щодо забезпечення дієвості й гнучкості інституційних форм стимулювання інноваційно-інвестиційної активності. Враховуючи, вищевикладені підходи, можна говорити про необхідність створення оптимальних умов реалізації завдань інноваційного розвитку національної економіки на основі впровадження раціональної системи використання фінансових ресурсів і фінансового потенціалу країни з врахуванням специфіки економічної динаміки, глибини змін й рухливості меж наявних фінансових резервів на кожному етапі інноваційного процесу, а також за рахунок адекватного механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку.

Висновки до розділу 3

Результати дослідження, проведені в розділі 3, дозволили зробити наступні висновки:

Дослідження фінансової складової інноваційного розвитку в умовах сьогодення вимагає здійснення критичного аналізу базових понять й концептуальних категорій з позиції адаптації деяких вихідних теоретичних положень відповідно до вимог сучасності, конкретизації існуючих форм і методів їх впровадження в практику господарювання.

Вивчення особливостей генезису теоретичних уявлень щодо сутності категорії «фінансовий механізм», його структури і призначення в науковій економічній літературі дозволив виокремити три основних підходи до розуміння сутності даного поняття. Так, певна група науковців розглядають фінансовий механізм як систему управління фінансами, а інші дослідники

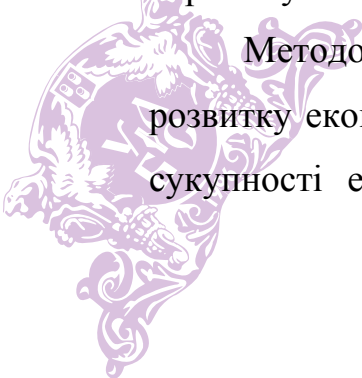

стверджують, що дану категорію слід інтерпретувати через використання фінансових методів і важелів. Існують автори, наукові роботи яких містять поєднання поглядів двох згаданих підходів як сукупності економіко-організаційних та правових форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів в процесі управління фінансової діяльності. Результати узагальнення існуючих підходів автором подано у схематичному вигляді і надають підставу вважати вірним трактування фінансового механізму організації через сукупність фінансових форм і методів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів (підприємств, установи, тощо).

До основних елементів фінансового механізму відносять: фінансове планування; фінансові важелі, стимули, нормативи; управління фінансами; фінансовий; фінансове право. Фінансові методи як складова фінансового механізму включають: фінансове забезпечення, фінансове стимулювання, фінансове регулювання.

Процес формування ефективної системи фінансування економічного зростання економіки потребує такого механізму її фінансового забезпечення, який би дозволив повною мірою реалізувати головне завдання інноваційного розвитку – досягнення результативності реалізації заходів інноваційної політики держави за рахунок забезпечення саме фінансовими ресурсами, які вважаються обов'язковими і необхідними в загальній системі складових забезпечення функціонування всієї економіки – за умови відповідності високим стандартам розвинутих країн світу. При цьому важливою вимогою залишається необхідність формування умов для забезпечення ефективного використання доступних ресурсів в структурі сучасної економіки, на що і спрямовується дія фінансового механізму.

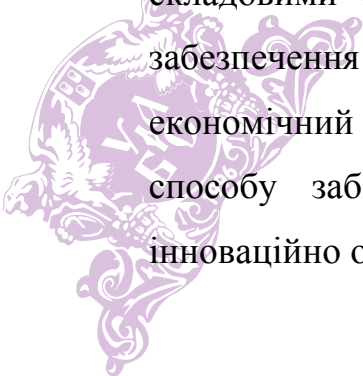
Методологічні підходи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки базуються на визначенні ролі і місця фінансів з позиції сукупності економічних відносин, що мають прояви свого конкретного

вираження у фінансових ресурсах, які, в свою чергу, виступають у якості матеріального носія таких відносин.

Розробка та запровадження дієвого механізму підтримки функціонування фінансової системи країни, як в цілому, так і фінансового ринку зокрема, вимагає необхідності не тільки переоцінки її позитивної ролі та вирішального значення для ефективного перерозподілу наявних фінансових ресурсів, але й визначення його негативної складової впливу через прояви дестабілізуючого характеру кризових явищ. Логіка формування підходів до визначення сутності та складових елементів фінансової системи на окремих етапах розвитку економіки дозволила визначити концептуальні положення щодо відображення його закономірностей: перманентний характер еволюції елементів фінансової системи; визначеність форм функціонування фінансових інститутів логічно витікають з їх функцій; стабільний характер функцій фінансової системи країни в порівнянні із складом її інститутів; конкуренція між інститутами та впровадження фінансових інновацій на ефективність фінансової системи; специфічність та особливість структурування національних фінансових систем окремих країн.

В процесі аналізу ефективності функціонування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку України на основі визначення обґрунтованих ключових орієнтирів сучасного етапу визначені основні проблеми і напрями досліджень, які потребують нагального вирішення: проблема трансформації і вибору оптимальної структури фінансової системи, яка включає державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, міжнародні фінанси та страхування; необхідність врахування специфіки взаємозв'язків між окремими структурними складовими фінансової системи, а також існуючих методів фінансового забезпечення в умовах інтеграції національної економіки у світовий економічний простір; розробка стратегії фінансування як фундаментального способу забезпечення інноваційного розвитку економіки та окремих інноваційно орієнтованих її галузей.

Вибір моделі фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання на засадах інноваційного розвитку як взаємоузгодженого зв'язку її складових підсистем та ключових елементів потребує конкретизації сутності інноваційної стратегії через розуміння довготермінових концептуальних установок розподілу ресурсів між траєкторіями інноваційного розвитку системи, а також можливостей їх перерозподілу при змінах внутрішніх і зовнішніх умов функціонування. При цьому основними завданнями системи фінансування визначено наступні: вибір, збереження і подальший розвиток стратегічного науково-технічного потенціалу пріоритетних галузей економіки; формування необхідних умов для ефективного впровадження технічних інновацій у всіх ланках вітчизняної економіки; створення реальних матеріальних умов і стимулів для збереження кадрового потенціалу науки і техніки, розвитку системи національної освіти та прийняття дієвих заходів з метою збереження їх для використання в межах національної економіки.

Динаміка змін концептуальних пріоритетів розвитку підтверджує зростання ролі регіональної складової фінансового механізму інвестування інноваційного розвитку. Практика функціонування свідчить, що саме в структурі регіонального управління реалізуються підходи щодо забезпечення дієвості й гнучкості інституційних форм стимулювання інноваційно-інвестиційної активності.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [98; 200; 204; 211; 225; 226].

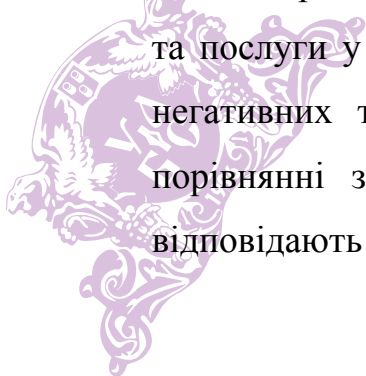
РОЗДІЛ 4

ІЄРАРХІЧНА УЗГОДЖЕНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

4.1. Принципи суб'єктної та об'єктної узгодженості елементів механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку

Протягом останнього періоду інноваційні процеси в Україні, незважаючи на свою актуальність в науковій та практичній сферах, гальмуються. Про це свідчить низький рівень інноваційної активності промислових підприємств, де близько 90 % від загальної кількості промислових підприємств взагалі не здійснюють інновацій, а частка інноваційної продукції на інших підприємствах в середньому становить приблизно 10 %. Все це обумовлює незначну частку інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості України. При цьому тенденція зростання кількості освоєних нових технологічних процесів в економіці спостерігається вже досить тривалий час, проте бажаних результатів не спостерігається, що свідчить про нерациональне використання наявного потенціалу таких інноваційних процесів.

Досліджуючи розвиток української науково-технічної та інноваційної діяльності, Є. В. Макаренко відзначає її суперечливий характер: з одного боку, відбуваються процеси адаптації та модернізації; наука більшою мірою відповідає вимогам економічної доцільності, незважаючи на політичні та ідеологічні настанови; здійснюються спроби пошуку української ніші на світових ринках; високими темпами розвиваються деякі напрямки виробництва та послуги у сфері хай-тека. З іншого боку, як відмічає дослідник, проблем і негативних тенденцій існує значно більше, і вони особливо помітні при порівнянні з міжнародним досвідом: рівні та тенденції фінансування не відповідають а ні потребам України, а ні практиці господарювання країн-

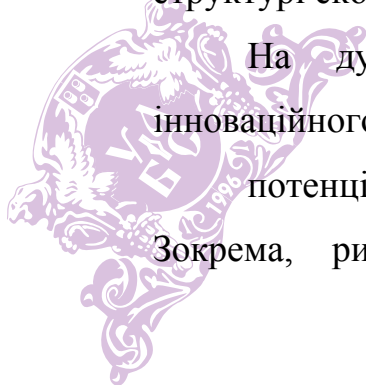
лідерів світової економіки; має місце відрив української науки за результатами реалізації відкриттів і винаходів, за рівнями технологічного розвитку, за ефективністю реалізації державних науково-технічної та інноваційної політик не тільки від розвинутих країн, але й від країн, які розвиваються [157; 278].

Особливої уваги в умовах сьогодення потребує проблема застарілих основних фондів та велика ресурсоемність сучасного виробництва вітчизняних підприємств, що не дає можливості їм бути конкурентоспроможними і прибутковими. Собівартість, внаслідок означених проблем, зростає. Проте забезпечення відповідного рівня їх конкурентоспроможності потребує формування невисокої додаткової вартості, що не дає можливості для підтримки повноцінних відтворювальних процесів вітчизняних підприємств. Такий стан речей виникає внаслідок того, що прибуток від реалізації отримується незначний, а процес поновлення основних фондів з переходом на ресурсозберігаючі технології потребує значних капіталовкладень, яких підприємства не мають. У даній ситуації важливу роль повинна відігравати ефективна бюджетна політика держави, спрямована на створення відповідних умов для забезпечення інноваційного розвитку підприємств та економіки в цілому, проте в Україні переважно бюджетні кошти спрямовувалися на утримання збиткових галузей. Однією з причин тому була знову ж таки велика ресурсоемність виробництва, що призвело до ситуації, коли економіка підтримується ресурсами тих галузей, які виробляють високоліквідну продукцію.

Таким чином, сучасна економічна ситуація в країні свідчить про необхідність кардинальних змін у напрямку активізації інноваційних процесів в структурі економіки України.

На думку експертів, основними причинами щодо відсутності інноваційного ентузіазму в країні є наступні [379, с. 20]:

потенціал екстенсивного зростання в Україні ще не повністю вичерпаний. Зокрема, ризик втратити ринки збуту внаслідок торгових обмежень

залишається більшим, ніж в результаті технологічного виробництва і поліпшення якості продукції;

період окупності інновацій все ще перевищує прогнозний період розвитку більшості підприємств в Україні;

постійні кадрові зміни в органах влади перешкоджають проведенню послідовної інноваційної політики в країні: прихід нової влади в Україні означає нову епоху і перерозподіл власності.

Науковці О. І. Бутенко, Є. В. Лазарева [48, с. 70] також серед низки факторів, що негативно впливають на вітчизняну інноваційну інфраструктуру, виділяють недостатні обсяги і неякісну структуру інвестицій та розвиток компонентів інноваційного середовища. На відміну від них, В. В. Зянько. головну причину низької інноваційної активності бачить у відсутності власних коштів (прибутку, амортизаційних відрахувань, отриманих страхових виплат тощо), зростання цін на паливо і сировину, надмірний тиск оподаткування.

Дослідники А. Гальчинський, В. Геєць та В. Семиноженко досліджуючи чинники, які гальмують впровадження ефективних заходів інноваційної політики, виділили наступні [82]:

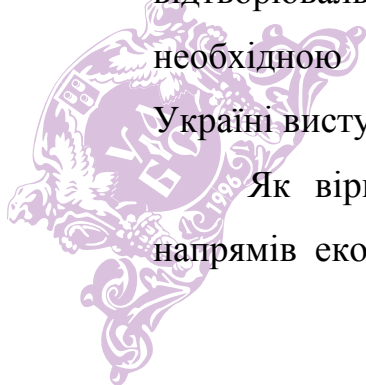
відсутність фінансових ресурсів та високі ставки по кредитах комерційних банків;

«стиснення» внутрішнього попиту та високий економічний ризик при освоєнні нової продукції;

відсутність необхідних НДДКР та інформації про новітні технології.

За визначенням авторів, платіжна та бюджетна криза, в якій опинилася промисловість та фінансова система держави, призвели до розриву відтворювального процесу, при цьому А. М. Золотарьов [149] наголошує, що необхідною умовою ефективного здійснення відтворювальних процесів в Україні виступає інвестування.

Як вірно зазначає Є. В. Макаренко [278], в умовах невизначеності напрямів економічного зростання в Україні надзвичайного значення набуває

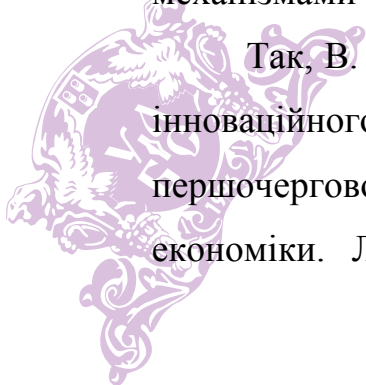

роль держави у фінансуванні та впровадженні ефективної інноваційної стратегії.

Важлива роль у цьому контексті належить державній інвестиційній політиці, яка на думку В. О. Гусєва [109], є стрижневою складовою державної політики як організуюча, регулятивна та спрямовуюча інституційна субстанція суспільства щодо утвердження сталого інвестиційного розвитку національної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності та прогресивних змін технологічної структури і є цілеспрямованою та скоординованою діяльністю органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу заходів, спрямованих на створення системних інституційних, науково-технічних та інших засад, а також запровадження відповідних механізмів їх реалізації через залучення необхідних інвестиційних, інтелектуальних, інформаційних, матеріально-технічних, організаційних та інших ресурсів (державних і недержавних), для стимулювання генерації та підтримки розвитку інноваційних процесів на всіх рівнях та галузях національної економіки, але з переважною їх державною підтримкою за встановленими законодавством пріоритетними напрямками.

На необхідність розглядання у безперервному взаємозв'язку фінансового механізму з механізмами управління інноваційним розвитком на різних рівнях наголошують багато вчених та практиків, зокрема О. І. Бутенко, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, О. О. Дагаєв, В. В. Зянько, А. Я. Кузнєцова, В. О. Колоколов, Є. В. Лазарєва, С. В. Онишко, В. П. Семиноженко, Л. І. Федулова, П. Шеко. Погоджуючись із цим вихідним положенням, виникає необхідність визначити принципи та особливості взаємодії фінансового механізму з механізмами управління інноваційним розвитком на різних рівнях.

Так, В. В. Зянько [151] вважає, що забезпечення належного фінансування інноваційного процесу є одним з найголовніших завдань, що потребує першочергового вирішення при створенні конкурентоспроможної національної економіки. Л. І. Федулова зазначає [433], що серед численної кількості

представлених у літературі визначень найпоширенішим слід вважати таке: національна інноваційна система – це сукупність взаємопов'язаних організацій (структур), з одного боку, зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань та технологій у межах національних кордонів: малих та великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів; з другого — комплекс інститутів правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси та спираються на національні звичаї, традиції, економічні, політичні та культурні особливості, тим самим акцентуючи увагу на ролі фінансового механізму у розвитку інноваційного комплексу країни.

Науковець П. Шеко виділяє п'ять чинників, які визначають характеристики процесу інноваційної діяльності: світовий поріг знань, інноваційні фінансові ресурси інноваційних підприємців, поле інноваційної активності, інноваційний клімат [465]. З приводу виділених чинників можна визначити, що в цілому вони в значній мірі дійсно визначають рівень розвитку інноваційних процесів. Але, як вірно відзначив В. О. Колоколов, по-перше, чинники неоднакові за своїм масштабом; по-друге, виділення інноваційних підприємців, як чинник без вказівки на необхідність підвищення інноваційної активності підприємницького сектора в цілому, призводить до необгрунтованого виділення перших як відособленої частини підприємницького співтовариства.

При дослідженні механізму інноваційного розвитку О. О. Дагаєв пропонує визначити основні важелі економічного управління, які дозволять вийти на траєкторію інноваційного зростання з якнайменшими витратами найдефіцитніших ресурсів [111]. Таким чином, автор вважає найбільш універсальними важелями економіки наступні:

розвиток венчурних механізмів освоєння нововведень;

створення сприятливих умов для приватних капіталовкладень в сферу НІОКР і освоєння нових технологій;

вирівнювання (у бік підвищення) інноваційного потенціалу регіонів і територій шляхом активізації у них пошуку науково-технічних ресурсів;

більш широке використання прихованих можливостей технологічних трансфертів в національному і міжнародному масштабах.

Проте перелік цих механізмів в контексті інноваційного розвитку держави не є вичерпним, що потребує подальших досліджень у цьому напрямку.

Дослідник В. О. Колоколов в структурі системи інноваційних механізмів виділяє механізм організації інноваційної діяльності, механізм розробки і впровадження інновацій, механізми фінансування і стимулювання та механізм технологічного трансферту [238].

Таким чином, автор спробував комплексно дослідити інноваційний механізм, виділяючи при цьому значення його фінансової складової виключно як стимулюючу.

Згідно із структурою державного управління, інноваційні механізми існують на трьох основних рівнях: макрорівні, мезорівні - регіональному рівні, мікрорівні – рівні окремого підприємства. Для кожного рівня управління існує певна специфіка інноваційних механізмів, які визначають та реалізують свої специфічні завдання. Так, на макрорівні розв'язуються три основних завдання: визначається державна інноваційна стратегія, створюється сприятливий інноваційний клімат для розвитку економіки в цілому, реалізуються державні інноваційні програми.

На регіональному рівні присутні схожі завдання, але вони визначаються особливостями соціально-економічних умов конкретних регіонів. Макро- і мезорівень створюють умови для інтенсивного розвитку інноваційних процесів на рівні підприємницьких структур. Ці інноваційні механізми дозволяють забезпечити реалізацію державних і регіональних інноваційних стратегій на мікрорівні, спрямувати підприємницьку ініціативу в руслі реалізації інноваційних пріоритетів.

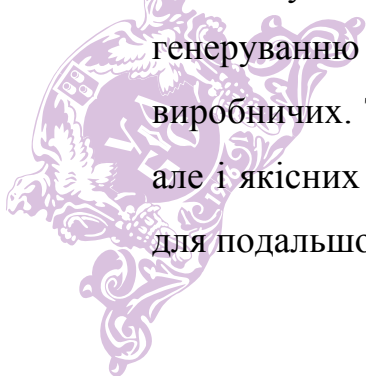

В контексті забезпечення реалізації державної інноваційної стратегії та сприяння економічному прогресу фінансовий механізм виконує підтримуючу (стимулюючу) та одночасно обмежуючу функції, що обумовлюється наявним дефіцитом фінансових ресурсів та необхідністю їх раціонального та оптимального використання.

При розгляданні першопричинності взаємозв'язку між фінансовим механізмом та інноваційними механізмами, а також визначення його характеру, слід відмітити, що цей зв'язок є діалектичним та зворотним, тобто «така співпраця» відбувається не однобоко, а залишається взаємовигідною. Незважаючи на первинне сприйняття взаємодії фінансового механізму з інноваційними механізмами, виключно як витратної, інноваційні механізми в реаліях економічного розвитку виступають акумуляторами фінансових потоків та можуть навіть забезпечити їх відтворення на розширеній основі. Не можна погодитись з твердженням науковців, що реалізація інноваційних проектів відкриває нові можливості, які обумовлюють якість, конкурентоспроможність продукції, а отже – сприяє нарощенню обсягів фінансових ресурсів, покращенню їх структури, за рахунок чого формується та поліпшується фінансовий потенціал.

Проте такий результат досягається за певних умов або на основі дотримання ряду принципів взаємодії фінансового механізму в інноваційному розвитку на різних рівнях економіки. Склад таких принципів подано на рис. 4.1.

Перший принцип продуктивності полягає у забезпеченні процесу відтворення інновацій на розширеній основі, тобто, коли фінансові ресурси не тільки поглинаються і використовуються, але й генеруються, причому в більшому обсязі. У цьому аспекті слід зазначити, що інновації сприяють генеруванню практично усіх видів ресурсів – фінансових, трудових, виробничих. Так чи інакше це призводить до покращення не тільки кількісних, але і якісних показників фінансового потенціалу, а отже – створюються умови для подальшої реалізації інноваційних проектів на різних економічних рівнях.

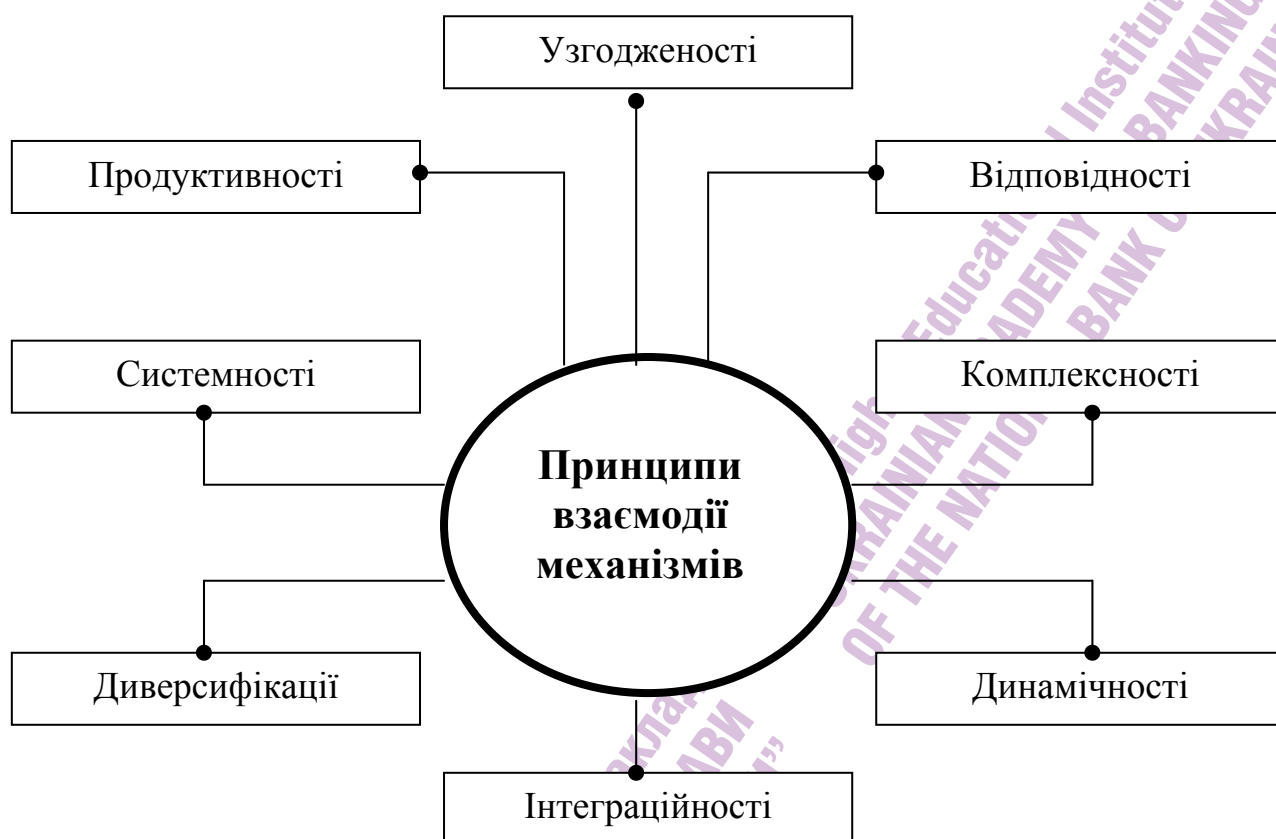

Рис. 4.1. Схема принципів взаємодії фінансового механізму в інноваційному розвитку економіки

Однак, за наявності дефіциту фінансових ресурсів, необхідною умовою інноваційного розвитку економіки виступає визначення пріоритетності напрямів інвестування, що передбачає пильний відбір інноваційних проектів у відповідності із забезпеченням інноваційного потенціалу країни. У цьому сенсі державна інноваційна політика повинна орієнтуватися на великі підприємства. Так, дослідник М. В. Гаман [84] вважає, що науково-технічний рівень вироблюваної у країні продукції не можна кардинально підвищити, спираючись на дрібні підприємства та індивідуальний бізнес. Державі, на його думку, необхідно звернути увагу на структуру національного виробництва, місце в ньому великих підприємств, здатних йти на гребені технічного прогресу.

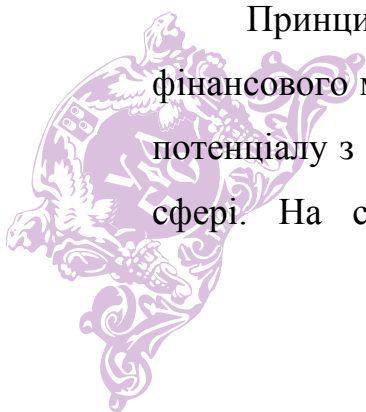
Провідні науковці, а саме А. Гальчинський, В. Геєць та В. Семиноженко [82] також наполягають на необхідності розробки і реалізації програми

формування національних інноваційних і технологічних лідерів, великих підприємств, холдингів, високотехнологічних виробництв і підприємств, які мають пріоритетне значення для формування національної моделі промислово-економічного зростання.

Визначення пріоритетності інвестування також передбачає орієнтацію бюджетної політики країни виключно на підтримку базових інновацій, які створюють принципіально нові можливості, відповідні їм потреби та ринки. На переконання дослідників [82], до пріоритетів бюджетної політики треба віднести підтримку експортоорієнтованих підприємств, насамперед тих, які впроваджують базові (фундаментальні) інновації та нові технології, тому що саме вони є рушійною силою прогресу й запорукою технологічного лідерства держави в певній галузі. Спостерігається негативна проте цілком зрозуміла тенденція, коли приватні компанії схильються до фінансування прикладних досліджень і проектно-конструкторських рішень із великими шансами на реалізацію, уникаючи фундаментальних досліджень, які за своєю природою є досить витратними та досить рідко здатні принести комерційні результати. Це зумовлено високим фінансовим ризиком проведення науково-дослідних робіт і суб'єкти, які проводять таку діяльність, намагаються звести такі ризики до мінімуму, що і проявляється у зменшенні глибини проведення НДДКР.

Принцип узгодженості взаємодії передбачає координацію дій фінансового та інноваційних механізмів, а також їх спрямованість на загальний результат, тобто у цьому аспекті – фінансовий механізм повинен виконувати стимулюючу функцію із врахуванням об'єктивних умови і потреб розвитку вітчизняного інноваційного комплексу.

Принцип відповідності реалізується через відповідність рівня розвитку фінансового механізму та інноваційних механізмів для реалізації інноваційного потенціалу з подальшим забезпеченням конкурентного положення країни у цій сфері. На сучасному етапі інноваційного розвитку країни забезпечення

конкурентоспроможності вітчизняних інновацій є важливим завданням, вирішення якого супроводжується наявністю проблем у цьому напрямку.

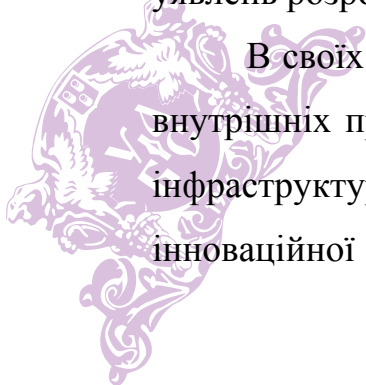
Так, на даний момент, незалежно від рівня якості вітчизняних інновацій, перевага надається іноземним технологічним інноваціям, оскільки вони мають більш короткий життєвий цикл. При цьому відбувається майже неконтрольований приток іноземних технологій, що не тільки не сприяє ефективному функціонуванню інноваційного механізму держави, але й спричиняє появу ризику залежності вітчизняної промисловості від іноземних інновацій.

Принцип системності або принцип єдності передбачає взаємне узгодження усіх дій механізмів та усунення протиріч між ними. В результаті такого підходу створюється система управління інноваційною діяльністю, в межах якої усі її складові взаємно узгоджені і діють в інтересах ефективного функціонування усієї системи, що є основою загальної результативності.

Принцип комплексності передбачає врахування всіх напрямів дії механізмів у тісному взаємозв'язку: від організаційно-правових аспектів до екологічного ефекту реалізації інновацій, а також синергетичного ефекту від їх взаємовпливової дії.

Принцип динамічності передбачає при здійсненні взаємодії фінансового механізму з механізмами управління інноваційним розвитком врахування впливу чинників мінливого зовнішнього середовища, зокрема «...орієнтації на попит, оскільки, як свідчить практика, однією з причин провалу впровадження багатьох інновацій на Україні є той факт, що при їх розробці – потреби і запити споживачів не аналізувалися, а якщо і враховувалися, то лише через призму уявлень розробників» [140].

В своїх дослідженнях науковці О. І. Бутенко та Є. В. Лазарева серед груп внутрішніх проблем, що спричинили «проблемність» вітчизняної інноваційної інфраструктури, виділили головну – відсутність єдиного замовника розбудови інноваційної інфраструктури, яка має багатогалузевий склад [48]. Для

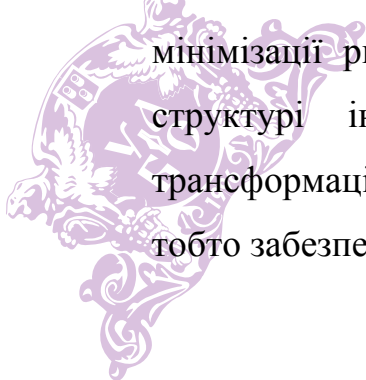

вирішення цієї проблеми автори наголошують на необхідності забезпечення єдиного державного замовника формування і розвитку інноваційної інфраструктури зі створенням спеціальних фондів (інноваційних, венчурних, інвестиційних), координації процедур виділення коштів та залучення їх із різних джерел. Виходячи з Концепції Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008 – 2012 роки» такими державними замовниками передбачено вважати: у якості координатору – Міністерство освіти і науки України, а головним розпорядником коштів з держбюджету на виконання цієї програми – Агентство з інвестицій та інновацій.

Методи стимулювання державою підвищення інноваційної активності й ефективності управління НДДКР за напрямом їх впливу фахівці [263] поділяють на чотири групи:

- 1) створення державою попиту на певну інноваційну продукцію та використання його у якості опосередкованого інструмента управління напрямом проведення науково-технічних досліджень (наприклад – державні замовлення з боку силових відомств);
- 2) надання прямої фінансової підтримки, державних субсидій і дотацій, технічне сприяння – тобто створення пропозиції з боку держави;
- 3) модифікація нормативно-правового середовища, в якому активно функціонують інноваційні компанії;
- 4) розбудова інфраструктури середовища функціонування інноваційних організацій у визначеному державою напрямі.

Принцип диверсифікації передбачає формування коштів для фінансового забезпечення інноваційної діяльності із різних джерел з метою визначення та мінімізації ризику, а також створення багатопрофільних напрямків в самій структурі інноваційної діяльності. Безперервний потік інновацій, їх трансформація і диверсифікація сприяють приросту обсягів фінансових коштів, тобто забезпечують можливість реінвестицій в національну економіку.

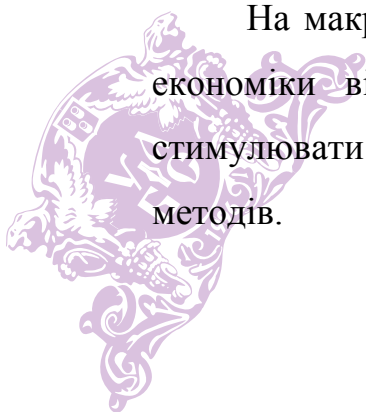
Принцип інтеграційності передбачає формування тісного взаємозв'язку між фінансовим механізмом та механізмами управління інноваційним розвитком через наявність загального інформаційного середовища, що дає можливість для сприйняття дії цих механізмів як певних підсистем загальної системи фінансування інноваційного розвитку національної економіки.

Для процесу реалізації інновацій, за умови отримання економічного ефекту, доміантного значення набуває саме фінансовий механізм, оскільки економічне обґрунтування доцільності впровадження інновацій є трудомістким процесом і з цієї позиції, взаємодія елементів фінансового в інноваційному розвитку, базується на обміні інформацією, без чого неможливе здійснення її основних етапів, алгоритм реалізації якої зображено на рис. 4.2.

При цьому слід відмітити, що ціну помилок та ризик фінансових та інших втрат і збитків можна суттєво знизити при попередньому віртуальному опрацюванні реалізації інноваційних проектів і забезпечити при цьому їх подальше розширене відтворення, тобто не тільки відшкодування витрачених ресурсів, але й створення відповідної бази для реінвестування подальших інноваційних розробок.

Таким чином, усі принципи взаємодії фінансового механізму з механізмами управління інноваційним розвитком є взаємообумовлюючими та взаємопов'язаними і забезпечують єдиний процес формування та реалізації інноваційного потенціалу країни, що дозволяє їй розвиватися за прогнозованими темпами і зайняти високе соціально-економічне, політичне та військове положення в структурі міжнародних відносин. Схему такої принципової взаємодії наведено на рис. 4.3.

На макроекономічному рівні реалізація стратегії інноваційного розвитку економіки відбувається через бюджетну політику держави, яка повинна стимулювати інноваційну діяльність, зокрема через використання фінансових методів.

В свою чергу, фінансові методи стимулювання інноваційної діяльності поділяються на два основних типи, структура яких наведена на рис. 1.4. Серед державних методів впливу розрізняють прямі і непрямі [420, с. 299]. Прямі методи безпосередньо діють на функціонування суб'єктів ринку. Прямі методи впливу передбачають безпосереднє фінансування інноваційних проектів за рахунок коштів державного бюджету чи державних позабюджетних фондів. Використання таких методів впливу спрямоване на збільшення видатків бюджету. При цьому допомога передбачає орієнтацію на пріоритетні, стратегічно важливі для держави напрями досліджень, переважно фундаментального характеру, а також на інфраструктурні проекти, закупівлю передових іноземних технологій, ліцензій і патентів, участь у міжнародних науково-технічних програмах.

Слід відзначити, що «...в усіх розвинутих країнах спостерігається тенденція до поступового скорочення безпосереднього державного фінансування, в свою чергу через лібералізацію фінансових ринків зріс рівень залучення до цього процесу приватної ініціативи» [263 с. 25]. Основний напрям державної допомоги приватним науково-технічним дослідженням спостерігається у стимулюванні проведення ними саме фундаментальних досліджень.

Розрізняють адміністративно-відомчу та програмно-цільову форми державної підтримки інноваційного розвитку економіки. Перша форма полягає у прямому дотаційному інвестуванні, друга – передбачає використання цільових програм, за якими розвиваються контрактні й субпідрядні системи і вважається більш відповідною сучасним національним умовам господарювання й перспективною, оскільки дає змогу не розпорошувати обмежений наявний обсяг коштів між усіма інноваційними підприємствами і організаціями, а спрямовувати їх на фінансування визначених пріоритетних для держави напрямків інноваційного розвитку економіки.

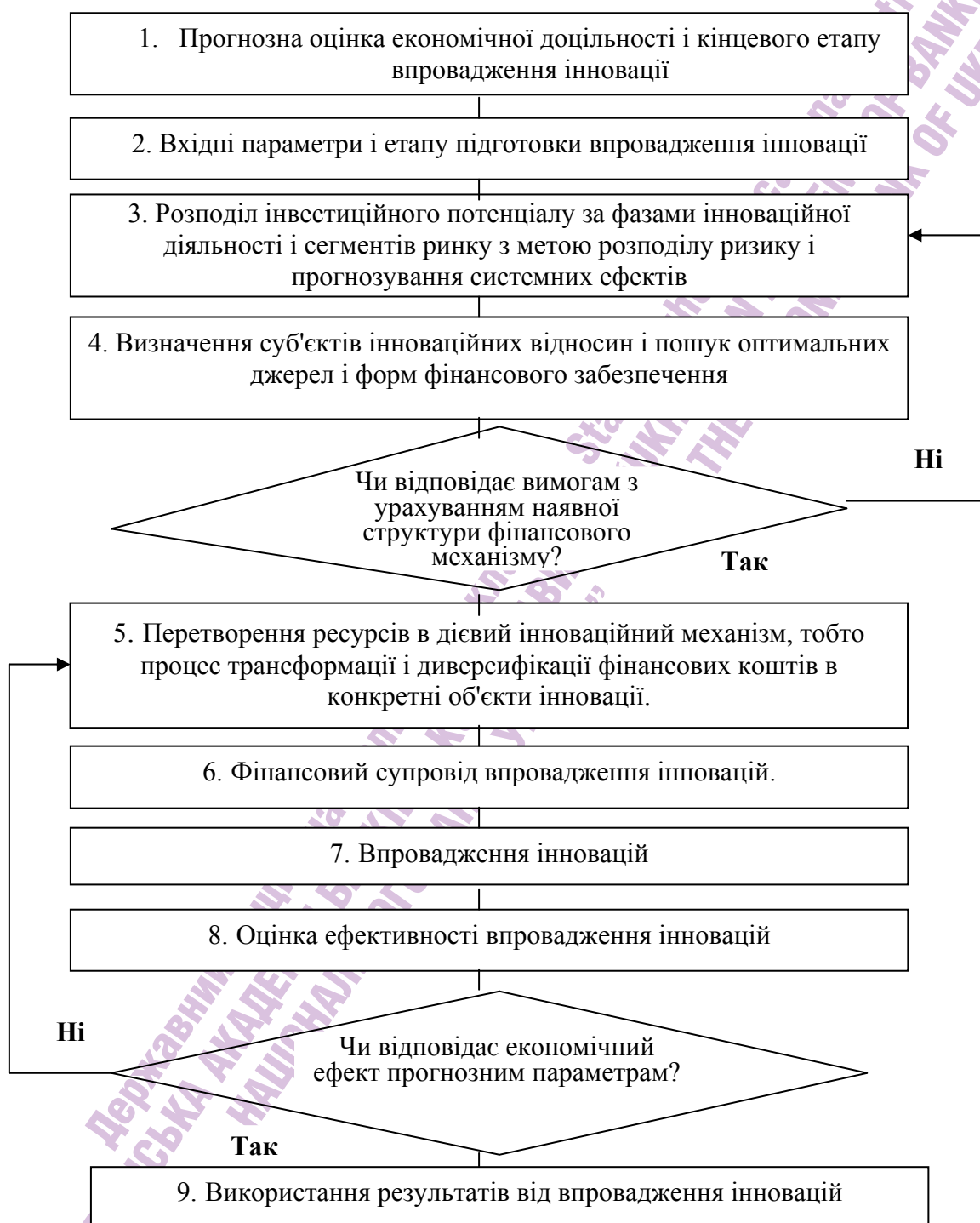

Рис. 4.2. Схема етапів і формування алгоритму взаємодії елементів фінансового механізму в інноваційному розвитку економіки

Зовнішнє середовище

Умовне ринкове (квазіринкове) середовище

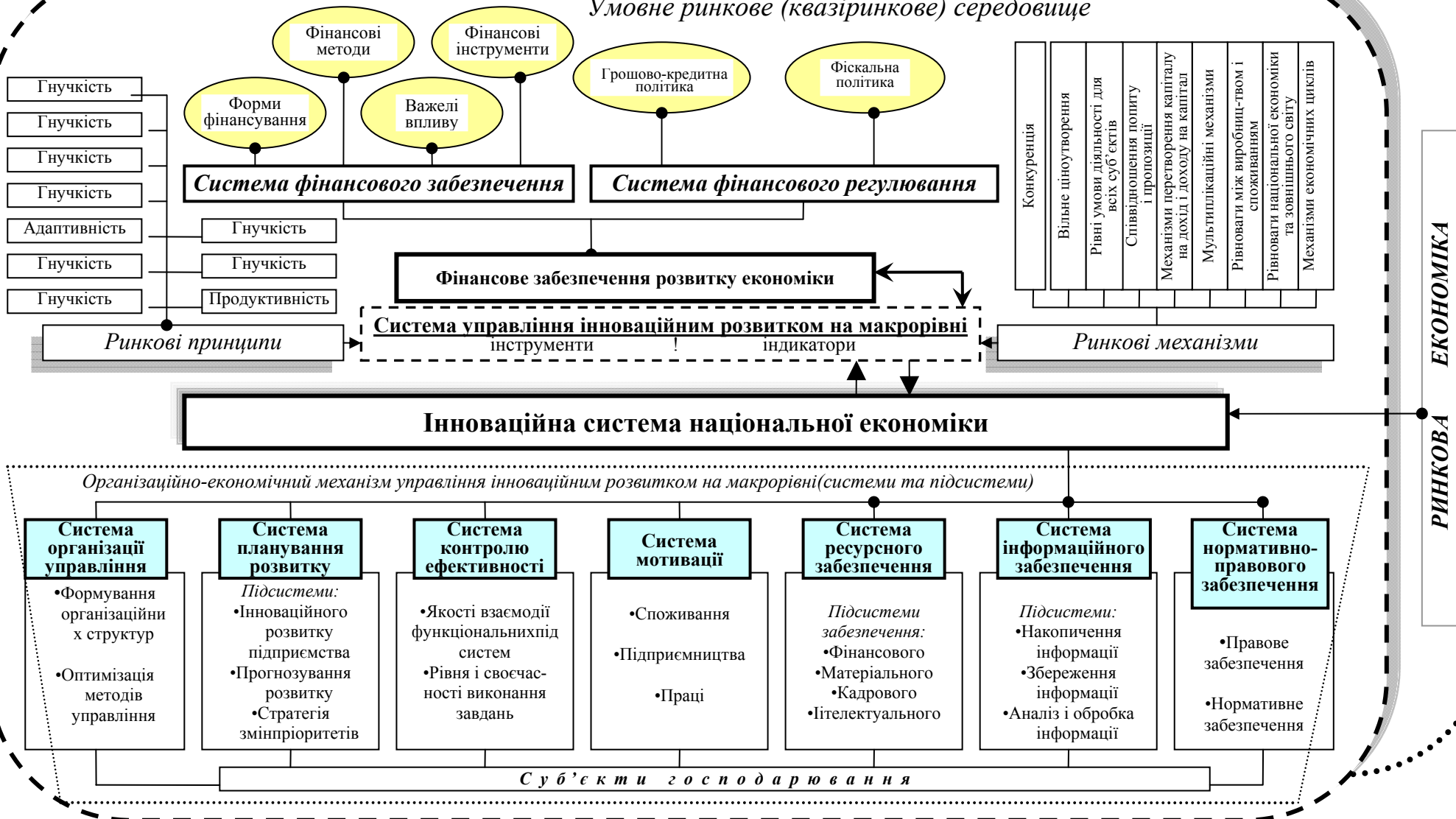

Рис. 4.3. Напрямки дотримання об'єктної ієрархічної узгодженості фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки

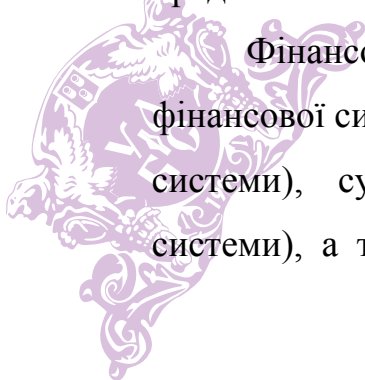

Непрямі (опосередковані) методи впливають на економічні інтереси суб'єктів господарювання і спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату і стимулювання інноваційного розвитку. До непрямих фінансових методів стимулювання інноваційної діяльності належать такі, що в разі їх використання має місце зменшення обсягів надходжень із державного бюджету. Така підтримка інноваційної діяльності реалізується переважно через податкові пільги та надання дозволу на застосування прискореного нарахування амортизації тощо. З розвитком ринкової економіки суттєво розширюється сфера застосування даних методів, при чому водночас реалізується зменшення прямого втручання держави у процеси розширеного відтворення.

Так, у податковому регулюванні виділяють два основних інструмента податкової системи – ставки та пільги. Стосовно визначення механізму їх дії, податкові ставки здійснюють прямий (загальний) вплив на економіку, а податкові пільги – цільовий стимулюючий (непрямий) вплив. Поєднання таких інструментів в світовій практиці використовується як засіб впливу на розвиток інноваційно активних підприємств.

З метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки вкрай необхідно залишається роль таких інструментів податкового впливу, як податкові пільги. Це, насамперед, інвестиційний податковий кредит та інвестиційна податкова знижка, які виконують роль вагомих стимуляторів активізації інноваційної діяльності підприємств в багатьох розвинутих країнах. Узагальнення досвіду активізації діяльності підприємств в країнах ЄС за рахунок використання пільг інноваційно-інвестиційного спрямування представлені в табл. 4.1.

Фінансовий механізм необхідно розглядати в якості складової частини фінансової системи, яка охоплює сферу фінансових відносин (об'єкт фінансової системи), сукупність існуючих фінансових органів (суб'єкт фінансової системи), а також забезпечує їх ефективну взаємодію за рахунок створення

організаційних передумов для розподілу та подальшого перерозподілу наявних ресурсів. Реалізація фінансової політики держави, в решті-решт, здійснюється через фінансовий механізм безпосередньо засобами впливу суб'єкта фінансової системи на її об'єкт.

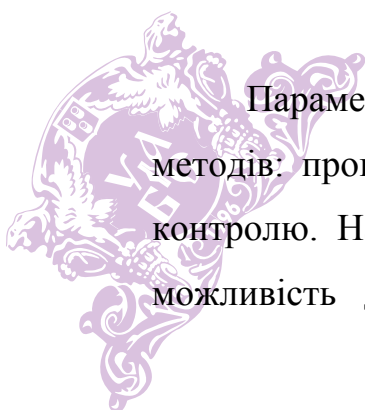
Таблиця 4.1

Результати узагальнення досвіду країн ЄС щодо системи пільг з податку на прибуток

Країна	Види пільг для стимулювання інноваційного розвитку						
	Диференціація ставок податків	Інвестиційна податкова знижка	Інвестиційний податковий кредит	Неоподатковувані резерви	Податкові канікули	Прискорена амортизація	Спрощений режим оподаткування
Бельгія	+	+	-	+	-	+	+
Великобританія	+	+	-	+	-	+	+
Греція	+	-	-	+	-	+	+
Данія	+	+	-	+	-	+	+
Ірландія	+	-	+	+	-	+	+
Італія	+	+	-	+	+	+	-
Іспанія	+	+	+	+	-	+	+
Люксембург	+	-	+	+	-	+	-
Нідерланди	+	+	-	+	-	+	+
Португалія	+	+	+	+	+	+	-
Фінляндія	-	-	-	+	-	+	+
Франція	+	-	+	+	+	+	-
Швеція	+	-	-	+	-	+	-
Україна	+	-	-	+	-	+	+

Джерело: узагальнено за статистичними даними: [517]

Параметри такого впливу визначаються формами – дії фінансових методів: прогнозування та планування, забезпечення і регулювання, а також контролю. Наведені методи мають узагальнюючі характеристики і це надає можливість до розгляду їх у якості окремих функціональних підсистем

фінансового механізму. Такі підсистеми певною мірою характеризують сутність та напрямок впливу фінансів на якісні і кількісні параметри інноваційного розвитку економіки.

До універсальних фінансово-кредитних важелів інноваційного розвитку української економіки М. І. Крупка [254, с. 60] відносить:

поширення венчурних механізмів освоєння нововведень;

сприяння залученню приватних інвестицій у сферу НДДКР та освоєнню нових технологій;

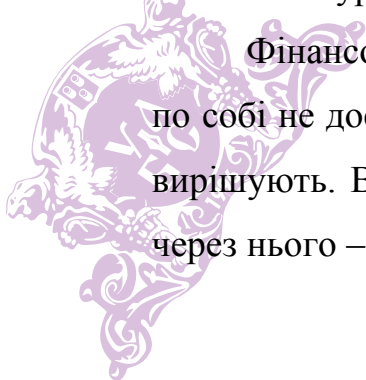
вирівнювання і збільшення інноваційного потенціалу регіонів шляхом активізації наявних у них науково-технічних ресурсів;

використання можливостей технологічних трансфертів у національних і міжнародних масштабах.

Фінансові важелі, в свою чергу, характеризують в системі фінансових відносин прийоми або засоби дії фінансових методів. Під поняттям «прийом» слід вважати техніку, або інструментарій, впливу фінансових методів. В процесі аналізу ефективності впливу на об'єкт фінансової системи саме важелі визначають характер спрямування та регулюють такі кількісні параметри впливу, як сила й інтенсивність дії фінансових інструментів.

Теорія фінансових відносин дозволяє визначити основні фінансові важелі інноваційного розвитку економіки, як: податкове стимулювання інноваційної діяльності, пільгове кредитування певних галузей та напрямків діяльності суб'єктів господарювання, розвиток системи венчурного фінансування та трансферту технологій. До основних фінансових інструментів відносять: амортизаційні відрахування; податки і внески; дотації, субсидії і субвенції; валютний курс; штрафи і премії тощо.

Фінансові важелі та фінансові інструменти, як обособлені категорії, самі по собі не досягають завершеного результату, нічого не визначають і нічого не вирішують. Вони опосередковано впливають на дію фінансового механізму, а через нього – на різні соціально-економічні процеси. Саме через механізм зміни

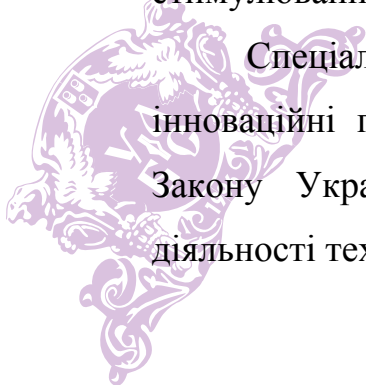

кількісних характеристик певного важеля досягаються конкретні якісні показники інноваційного розвитку. Ефективність фінансового механізму залежить від вибору «оптимального пулу фінансових інструментів» та рівня дієвості їх впливу. При цьому фінансові інструменти підрозділяють на стимули і санкції. На практиці фінансові інструменти визначаються з врахуванням конкретних умов і принципів економічних процесів: формування доходів; визначення і спрямування певної частини нагромаджень на конкретні цілі; порядок здійснення витрат; впровадження конкретних норм з врахуванням конкретного етапу розвитку економіки.

Податкові пільги при здійсненні інноваційної діяльності в Україні існують. Так, від сплати податків звільняються державні навчально-виховні заклади, наукові установи і організації, діяльність яких повністю чи частково фінансується за рахунок коштів бюджетів. Прибуток (дохід) дослідно-конструкторських, конструкторсько-технологічних організацій та дослідних виробництв при цих установах оподатковується у розмірі 25 % від ставки податку, встановленого для підприємств в Україні; у розмірі 50 % від ставки податку оподатковується прибуток (дохід) дослідних заводів, частка дослідної продукції яких становить не менше 80 %; звільняються від сплати податку Державний фонд фундаментальних досліджень та інноваційні фонди, які зареєстровані в установленому порядку, а оподаткований прибуток підприємств та об'єднань, що здійснюють добровільні внески до цих фондів, зменшується на суму таких внесків.

Принципову схему механізму активізації інноваційної діяльності економічних суб'єктів на основі формування «оптимального пулу методів стимулювання» подано на рис. 4.4.

Спеціальний режим оподаткування поширювався донедавна і на інноваційні проекти технопарків, які були зареєстровані і діяли відповідно Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків» [236].

Після того, як спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків та спеціальних економічних зон (СЕЗ) навесні 2005 року був скасований, як такий, що не перешкодив зловживанням у сфері оподаткування. У січні 2006 року Верховна Рада України після повторного розгляду прийняла в новій редакції Закон України (№ 3333-IV) «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України» [236], який підписав Президент України. Але в цілому система оподаткування в Україні недостатньо спрямована на стимулювання розвитку інноваційного підприємництва і відповідає практиці розвинутих країн. Практично в структурі національної інноваційної системи відсутній механізм щодо заохочення підприємств до інвестування частин їх прибутку у виробництво, не створено стимулів щодо активізації процесів впровадження результатів науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт. Існує значна неадекватність між наявними джерелами фінансування та потребами інноваційного розвитку. Традиційні засоби фінансування непристосовані до впровадження інновацій. Це особливо стосується ранніх стадій інноваційного циклу» [151].

Не менш важливою для ефективності загальної політики стимулювання процесів фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів підприємств є амортизаційна політика. «У багатьох країнах, що зробили ставку на розвиток інновацій, законодавчо дозволено нараховувати прискорену амортизацію тих основних засобів, що були задіяні у процесі провадження НДДКР, або навіть одразу їх списувати. Така форма стимулювання за допомогою непрямих методів реалізується або через зменшення терміну експлуатації фондів, або через нерівномірне нарахування амортизації, коли в перші роки експлуатації (доки обладнання нове та відповідає нормам інноваційності) вона нараховується прискорено, а надалі, в міру морального й фізичного старіння обладнання, уповільнюється» [263].

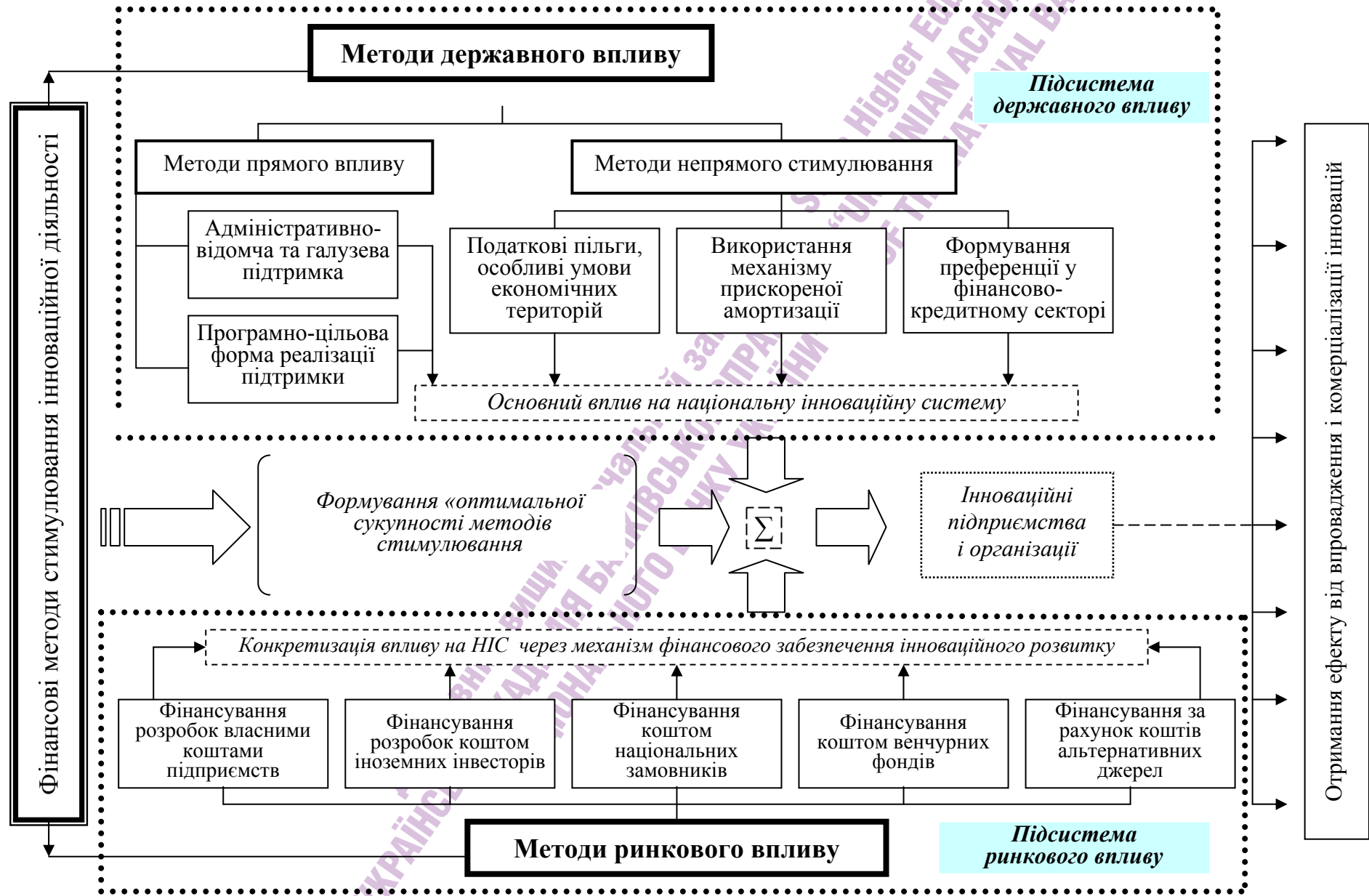

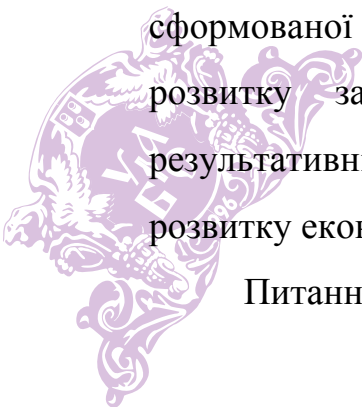
Рис. 4.4. Напрямки дотримання суб'єктної узгодженості при формуванні оптимальної сукупності методів стимулювання розвитку економіки

Проте в процесі аналізу і оцінці результатів здійснення прискореної амортизації в Україні виникає деяке замкнуте коло, суть якого полягає в ефективності цього непрямого методу саме в галузях с високою доданою вартістю. Такими галузями є або галузі з високотехнологічною продукцією, або галузі, в яких відбувається збільшення розриву між собівартістю і ціною продажу за рахунок використання ресурсозберігаючих технологій та постійного поновлення технологічного обладнання. Відповідно з розрахунками фахівців, обсяги коштів, спрямовані на заходи ресурсозбереження, звичайно в 2–3 рази, а іноді в 5–6 разів є меншими розмірів капітальних вкладень, що необхідні для розширення виробництва відповідних ресурсів та їх доставки споживачам. Таким чином, спостерігається тенденція, яка свідчить про наявність «...достатньої кількості вітчизняних підприємств, яким необхідно це замкнуте коло розірвати, проте підійти до відбору таких підприємств необхідно з точки зору економічної доцільності, що дозволить цим підприємствам в подальшому відповідати потребам сучасності» [28; 30; 116; 170; 265; 328].

4.2. Напрямки формування багаторівневої системи показників оцінки ефективності фінансування інноваційної діяльності

Досягнення належного фінансового забезпечення інноваційного розвитку держави неможливе без його обґрунтованого планування, ефективної організації, структурного аналізу, оцінювання результативності, динамічного контролю, що в свою чергу потребує наявності адекватного вимірювання, уособленням якого є система показників. Від якості сформованої системи показників фінансового забезпечення інноваційного розвитку залежать не тільки віддача фінансових ресурсів, а й результативність самої інноваційної діяльності, а отже й динаміка та якість розвитку економіки України.

Питанням фінансового забезпечення інноваційного розвитку

присвячена низка праць провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Бажал Ю. М. [14], Васильєва Т. А. [369], Гальчинський А. С. [83], Геєць В. М. [82; 83], Єгоров С. О. [129], Корецький Ю. М. [239], Крупка М. І. [255; 256], Кузнєцова А. Я. [260], Онишко С. В. [320; 323], Пасічник І. В. [335], Федулова Л. І. [433].

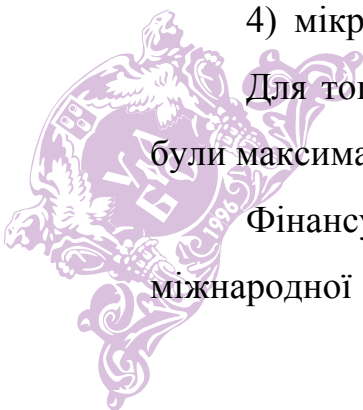
Аналіз робіт зазначених авторів показав, що цілісної системи показників фінансового забезпечення інноваційного розвитку, яка б враховувала ключові аспекти процесу фінансування інноваційної діяльності, не існує. У зв'язку із цим виникає необхідність поглибленого аналізу та вдосконалення існуючих розробок.

Для формування системи показників, що характеризують фінансове забезпечення інноваційного розвитку, передусім визначимо, що показник – це кількісна характеристика певної властивості соціально-економічних об'єктів і процесів, якісно визначена величина, що є результатом виміру чи розрахунків [134, с. 786], а під системою будемо розуміти множину елементів, що мають відносини та пов'язані між собою і утворюють деяку цілісність, єдність [315, с. 1113]. Відомо, що масштаби ієрархії системи показників залежать від кількості рівнів об'єкту оцінювання (в даному випадку це фінансування інноваційної діяльності), які намагається охопити суб'єкт оцінювання, тобто дослідник. З точки зору традиційної економічної науки, економічні явища можна спостерігати на чотирьох основних рівнях:

- 1) світовий або глобальний рівень (міжнародна економіка);
- 2) макроекономічний рівень (економіка окремої держави);
- 3) мезорівень (регіональна економіка);
- 4) мікрорівень (економіка суб'єкта господарювання).

Для того, щоб результати оцінювання та аналізу об'єкту дослідження були максимально повними слід охопити всі зазначені рівні.

Фінансування інноваційної діяльності в Україні з точки зору міжнародної економіки доцільно оцінювати за допомогою інтегральних

показників, серед використовуваних у міжнародній практиці є такі:

- 1) індикатор «Фінансування інновацій, продажі і ринки» Європейського інноваційного табло – European Innovation Scoreboard, скорочено EIT (додаток Ж, табл. Ж.1);
- 2) європейський інноваційний індекс – Summary Innovation Index, скорочено, SII (додаток Ж, табл. Ж.2.);
- 3) індикатор технологічної якості (АРКО);
- 4) величина інноваційного потенціалу країни, складовими якої є ринковий індикатор, індикатор інноваційної сприйнятливості, індикатор інноваційної віддачі (додаток Ж, табл. Ж.3) [481, с. 384];

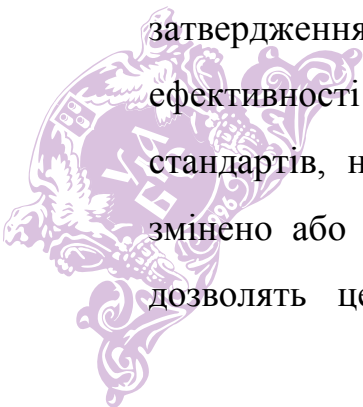
Використання вже існуючих розробок є доцільним, оскільки міжнародний рівень оцінювання передбачає наявність інформації по інших країнах світу для порівняння рівня розвитку інноваційної діяльності цих країн з аналогічними даними про Україну. Але слід зауважити, що існують декілька обмежень безпосереднього застосування EIS або SII:

по, перше, наявні статистичні форми Державного комітету статистики не дозволяють отримати повну інформацію, яку необхідно використовувати для розрахунків EIT та SII;

по-друге, існують розбіжності між методологією розрахунків окремих показників, що використовуються на міжнародному рівні, та методологією Державного комітету статистики України;

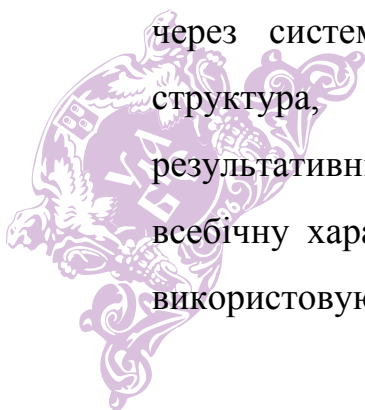
по-третє, висока питома вага показників, які розраховують на основі експертного оцінювання [8; 383].

Проте, дані обмеження можна обійти, якщо ініціювати затвердження на державному рівні обов'язкового моніторингу результатів та ефективності інноваційної діяльності у відповідності до міжнародних стандартів, наприклад європейських, у зв'язку із чим, як наслідок, буде змінено або розроблено нові, більш інформативні статистичні форми, які дозволять це здійснювати на практиці. Таке розв'язування проблеми

пояснюється загальновідомими об'єктивними законами функціонування та розвитку систем, а саме у відповідність до пріоритетності реалізації інтересів системи вищого рівня над інтересами нижчого рівня, тобто переважання вагомості стандартів Європейського Союзу над аналогічними або схожими стандартами окремої держави, в даному випадку України. Це неодноразово було підтверджено на практиці, зокрема в Україні з 1998 року діють Міжнародні стандарти обліку у банківській діяльності, а з 2002 року і у діяльності всіх інших суб'єктів господарювання; іншим прикладом може слугувати пріоритетність, та більша значущість міжнародних стандартів якості продукції ISO у порівнянні з державними стандартами якості. Таким чином, оцінювання фінансування інноваційного розвитку економіки та фінансування інноваційної діяльності з позиції світового рівня та відповідно до затверджених міжнародних стандартів є не тільки доцільним, а й закономірним і проводити таке оцінювання слід за допомогою загальноживаних показників, які визнаються системою EUROSTAT та європейським співтовариством, до якого прагне приєднатися й Україна.

Наступний рівень оцінювання – це макроекономічний рівень. Звертаючись до визначення поняття «показник», яке представлено вище, зазначимо, що воно показує, що показник характеризує окрему властивість (сторону, аспект) досліджуваного об'єкту. Оскільки завданням даного підрозділу є формування системи показників, тобто взаємопов'язаної їх сукупності, необхідно окреслити склад характеристик, які визначено у якості ключових аспектів аналізу та оцінювання (рис. 4.5). На рисунку наведені основні характеристики (аспекти), про які необхідно отримати інформацію через систему показників фінансування інноваційної діяльності: його структура, динаміка, спрямованість, достатність, ризикованість та результативність. Окрім часткових показників, які дозволяють надати всебічну характеристику об'єкта пізнання, в сучасних умовах все частіше використовуються узагальнені, так би мовити штучно створені, інтегральні

показники. Для того, щоб характеристика фінансування інноваційної діяльності була максимально повною та дозволяла проводити компаративістський аналіз, на погляд автора, доцільно систему часткових показників доповнювати існуючими інтегральними або будувати нові інтегральні показники на основі сукупності часткових. При чому, система часткових показників надає можливість отримати аналітичну характеристику об'єкта дослідження, а інтегральні показники дають синтетичну характеристику.

Рис. 4.5. Схема основних аспектів оцінювання процесу фінансування інноваційної діяльності

Першою суттєвою характеристикою, яка розкриває один із аспектів фінансування інновацій, є структура. Структура за [315, с. 1169] – «...це сукупність стійких зв'язків об'єкту, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі». В економіці, як правило, для аналізу та оцінювання структури будь-якого об'єкту, застосовуються показники питомої ваги одного з елементів в сукупності всіх елементів об'єкта. І, якщо скласти суму показників питомої ваги всіх структурних елементів об'єкту, вона становитиме 100 %, що й забезпечує тотожність досліджуваного об'єкта.

Зазначимо, що сукупністю елементів фінансування інновацій будемо

вважати витрати. Проаналізуємо, існуючі розробки. Так, Пасічник І. В. пропонує такі показники структури джерел фінансування: питома вага власних коштів; питома вага прямих бюджетних асигнувань; питома вага державного інноваційного фонду; питома вага кредитів; питома вага інвестицій; питома вага інших джерел [335, с. 10].

Кузнєцова А. Я. виділяє такі показники, що характеризують джерела фінансування інноваційної діяльності:

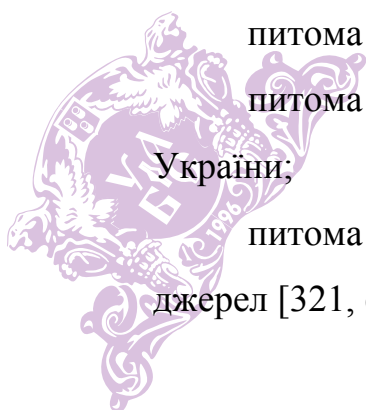
- витрати на інноваційну діяльність усього;
- власні кошти підприємств, установ, організацій;
- кошти державного бюджету України;
- кошти позабюджетного фонду – державного інноваційного фонду;
- кредитування;
- кошти вітчизняних інвесторів;
- кошти іноземних інвесторів;
- інші кошти [258, с. 93].

Корецький Ю. М. пропонує виділяти такі показники:

- питома вага коштів замовників наукових та науково-технічних робіт;
- питома вага коштів державного бюджету;
- питома вага власних коштів, тобто коштів виконавців наукових та науково-технічних робіт;
- питома вага інших джерел [239, с. 15].

Онишко С. В. пропонує іншу структуру джерел фінансування наукової та науково-технічної діяльності в Україні:

- питома вага видатків бюджету на НДДКР;
- питома вага позабюджетних коштів;
- питома вага коштів замовників НДДКР – підприємств, організацій України;
- питома вага коштів замовників іноземних держав; питома вага інших джерел [321, с. 261].

Зазначимо, що у зв'язку із ліквідацією Державного інноваційного фонду, представлена структура витрат на інновації не є адекватною. Відповідно до річних звітів Державного агентства з інвестицій та інновацій структура витрат виглядає таким чином: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів України; власні кошти суб'єктів господарювання; кредитні кошти; кошти вітчизняних інвесторів; кошти іноземних інвесторів; інші джерела [147, с. 9].

Отже, показниками структури фінансування інноваційної діяльності на рівні держави буде питома вага:

коштів Державного бюджету України;
 коштів місцевих бюджетів України;
 власних коштів суб'єктів господарювання;
 кредитних коштів;
 коштів вітчизняних інвесторів;
 коштів іноземних інвесторів;
 інших джерел (рис. 4.6).

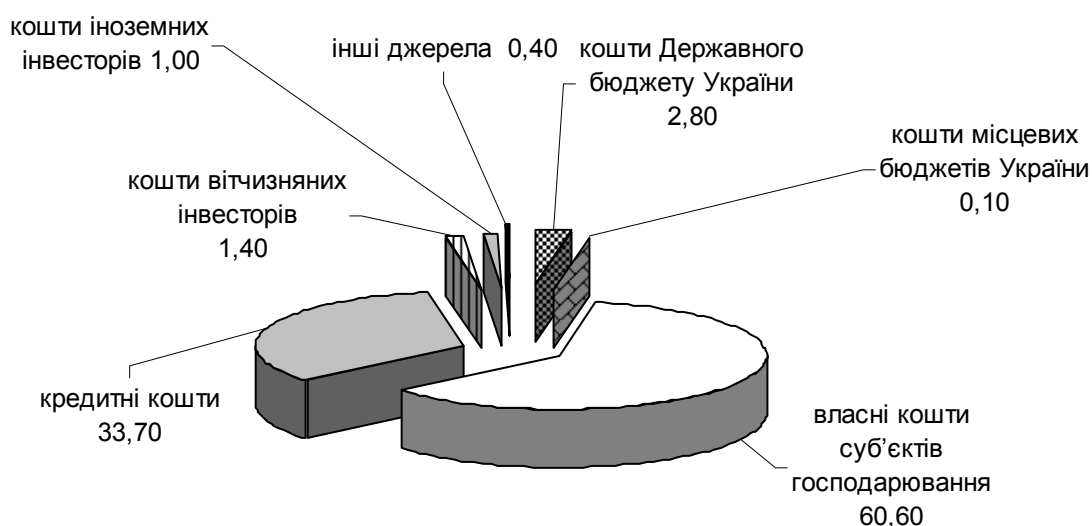

Рис. 4.6. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2008 році за даними Державного агентства з інвестицій та інновацій (%) [147]

Дані рис. 4.6 показують, що у 2008 році більш ніж на 90 % інноваційна діяльність в Україні фінансувалась за рахунок коштів підприємств, які впроваджували інновації, – 60,60 % від загального обсягу фінансування, та за рахунок кредитування – 33,70 % від загального обсягу фінансування.

Більш узагальнена структура фінансування інновацій пропонується офіційною статистичною звітністю України [311], яка виділяє такі джерела:

- кошти державного бюджету України;
- власні кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти іноземних інвесторів;
- інші джерела фінансування (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Структура джерел фінансування технологічних інновацій

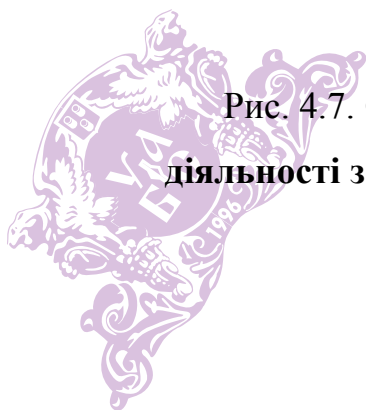
Роки	Загальна сума витрат, млн. грн	У тому числі за рахунок коштів							
		власних		Держбюджету		іноземних інвесторів		інших	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2000	1757,1	1399,3	79,64	7,7	0,44	133,1	7,57	217,0	12,35
2001	1971,4	1654,0	83,90	55,8	2,83	58,5	2,97	203,1	10,30
2002	3013,8	2141,8	71,07	45,5	1,51	264,1	8,76	562,4	18,66
2003	3059,8	2148,4	70,21	93,0	3,04	130,0	4,25	688,4	22,50
2004	4534,6	3501,5	77,22	63,4	1,40	112,4	2,48	857,3	18,91
2005	5751,6	5045,4	87,72	28,1	0,49	157,9	2,75	520,2	9,04
2006	6160,0	5211,4	84,60	114,4	1,86	176,2	2,86	658,0	10,68
2007	10850,9	7999,6	73,72	144,8	1,33	321,8	2,97	2384,7	21,98
2008	11994,2	7264,0	60,56	336,9	2,81	115,4	0,96	4277,9	35,67
2009	7949,9	5169,4	65,03	127,0	1,59	1512,9	19,03	1140,6	14,35

Джерело: розраховано на основі даних офіційного сайту Державного комітету статистики України [311]

Оскільки оцінюванню підлягає структура фінансування, то необхідно визначити вагу кожного з показників, перелічених вище в загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність, для чого необхідно доповнити дані Держкомстату про абсолютні величини витрат з різних джерел, дані про питому вагу витрат кожного джерела.

Рис. 4.7. Схема порівняння структури фінансування інноваційної діяльності за даними Державного агентства з інвестицій та інновацій та Державного комітету статистики України

Порівняння даних рис. 4.7 і табл. 4.2 показують, що значення показників питомої ваги власних коштів суб'єктів господарювання, питомої ваги коштів Держбюджету та питомої ваги коштів іноземних інвесторів у структурі джерел фінансування інновацій співпали. Відмінність полягає у тому, що інформація зі звітів Державного агентства з інвестицій та інновацій є більш детальною і розкриває додатково обсяги витрат на інновації вітчизняних інвесторів, обсяги витрат місцевих бюджетів, обсяги кредитного фінансування (рис. 4.7), а дані Державного комітету статистики України дозволяють згрупувати ці статті витрат і подати їх як обсяги фінансування за рахунок інших джерел.

Вибір однієї з представлених схем структуризації джерел фінансування інноваційної діяльності залежить від завдань дослідження: більш повну характеристику можна отримати за детальнішою схемою, отже в подальшому будемо користуватися саме нею.

Наступною ознакою фінансування інноваційної діяльності, яку необхідно охарактеризувати, згідно зі схемою рис. 4.5, є динаміка. Загально відомо, що основними показниками динаміки розвитку є абсолютне та відносне відхилення (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Динаміка фінансування інноваційної діяльності в Україні

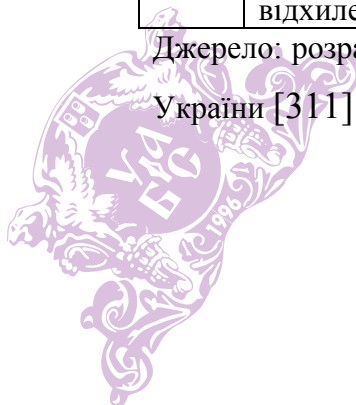
Роки	Показники	Фінансування інновації (млн. грн.)	У тому числі за рахунок коштів (млн. грн.)			
			власних	Держбюджету	іноземних інвесторів	інших
2000	Обсяги	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	Обсяги	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
	Абсолютне відхилення	214,3	254,7	48,1	-74,6	-13,9
	Відносне відхилення, %	12,2	18,2	624,7	-56,0	-6,4
2002	Обсяги	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
	Абсолютне відхилення	1042,4	487,8	-10,3	205,6	359,3

	Відносне відхилення, %	52,9	29,5	-18,5	351,5	176,9
--	------------------------	------	------	-------	-------	-------

Продовження табл. 4.3

2003	Обсяги	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
	Абсолютне відхилення	46,0	6,6	47,5	-134,1	126,0
	Відносне відхилення, %	1,5	0,3	104,4	-50,8	22,4
2004	Обсяги	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
	Абсолютне відхилення	1474,8	1353,1	-29,6	-17,6	168,9
	Відносне відхилення, %	48,2	63,0	-31,8	-13,5	24,5
2005	Обсяги	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
	Абсолютне відхилення	1217,0	1543,9	-35,3	45,5	-337,1
	Відносне відхилення, %	26,8	44,1	-55,7	40,5	-39,3
2006	Обсяги	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
	Абсолютне відхилення	408,4	166,0	86,3	18,3	137,8
	Відносне відхилення, %	7,1	3,3	307,1	11,6	26,5
2007	Обсяги	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
	Абсолютне відхилення	4690,9	2788,2	30,4	145,6	1726,7
	Відносне відхилення, %	76,2	53,5	26,6	82,6	262,4
2008	Обсяги	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
	Абсолютне відхилення	1143,3	-735,6	192,1	-206,4	1893,2
	Відносне відхилення, %	10,5	-9,2	132,7	-64,1	79,4
2009	Обсяги	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
	Абсолютне відхилення	-4044,3	-2094,6	-209,9	1397,5	-3137,3
	Відносне відхилення, %	-33,7	-28,8	-62,3	1211,0	-73,3

Джерело: розраховано на основі даних офіційного сайту Державного комітету статистики України [311]

Дані табл. 4.3 дозволяють здійснити аналіз динаміки фінансування інноваційної діяльності протягом 2000-2009 років. Так, за цей період загальні обсяги фінансування інновацій в Україні зростали з року в рік, проте обсяги зростання були нерівномірними. Так, найбільший приріст спостерігається протягом 2004 року, коли фінансування інновацій збільшилось у півтора рази, з 3 059,8 млн. грн. до 4 534,6 млн. грн., або на 48,2 %, а також протягом 2007 року, за який фінансування зросло з 6 160,0 млн. грн. до 10 850,9 млн. грн. або на 76,2 %. 2009 рік був складним з економічної, політичної та інших точок зору, у зв'язку із цим, як видно з даних табл. 5.2, відбулося скорочення загальної суми витрат держави на інновації, що відповідає позначці -33,7 %, в тому числі фінансування за рахунок Державного бюджету України скоротилося на 62,3 % у порівнянні з 2008 роком, фінансування за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання скоротилось на 28,8 %, фінансування з інших джерел – на 73,3 % стало меншим. Проте варто зауважити, що фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів іноземних інвесторів сягнуло найбільших своїх обсягів за період останніх 10-ти років, і становило у 2009 році 1 512,9 млн. грн., що на 1 211,0 % більше, ніж у 2008 році. Наочність динаміки фінансування інновацій можна забезпечити за допомогою стовпчикової гістограми (рис. 4.8).

Зростання обсягів фінансування інновацій за рахунок різних джерел також була нерівномірною, за винятком фінансування власними коштами суб'єктів господарювання, що впроваджували інновацій. За даними табл. 4.3 видно, що витрати Держбюджету на інновації мали циклічний характер (рис. 4.9): у 2001 році спостерігається зростання фінансування за рахунок Державного бюджету, 2002 рік – спадання, 2003 рік – знову зростання, а протягом 2004 і 2005 років – спадання, наступні три роки обсяги фінансування Держбюджету зростали, а 2009 рік позначився різким спадом, що можна пояснити значним відволіканням коштів для фінансування підготовки та проведення виборів

президента України. Відповідне скорочення можна побачити і протягом 2004-2005 років, яке також можна пояснити політичною нестабільністю у зв'язку із виборами.

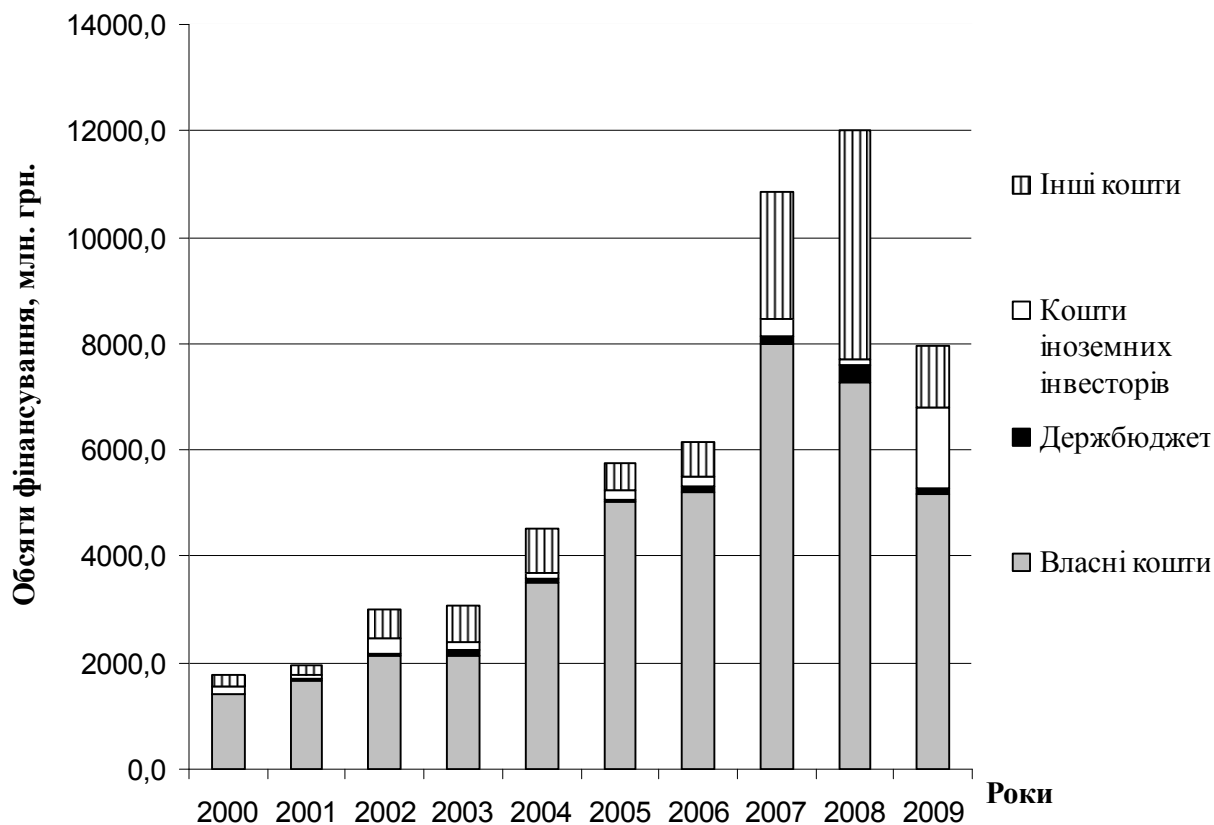
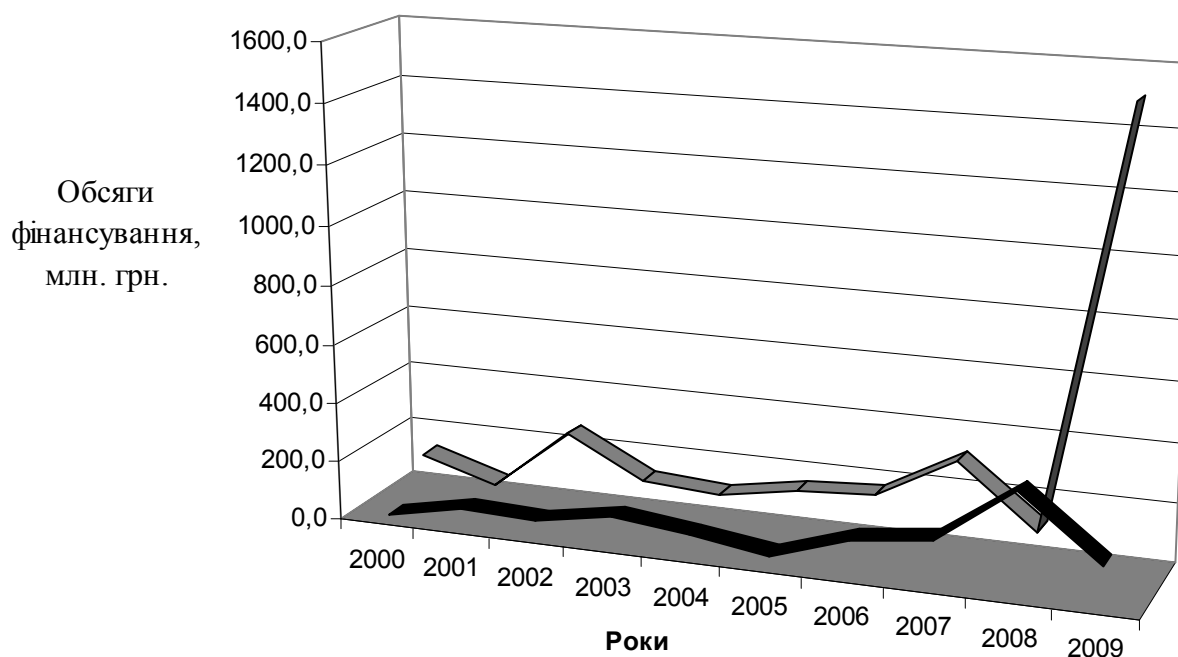

Рис. 4.8. Динаміка обсягів фінансування інновацій в Україні

Обсяги інвестицій з-за кордону (рис. 4.9) також мають значні коливання за аналізований період: різке спад у 2001 та у 2003 роках, зростання протягом 2004-2007 років, і знову різкий спад у 2008 році (останнє можна пояснити наслідками світової фінансової кризи), проте у 2009 році стрімке збільшення обсягів іноземних вливань у інновації на території України. Слід відзначити, що у роки значного зменшення обсягів іноземних інвестицій у інновації зростала підтримка держави (2001, 2003 і 2008 роки), проте ситуація змінилася у 2009 році, коли фінансування з Держбюджету скоротилось більше ніж удвічі, а іноземні інвестиції зросли більше ніж 12 разів.

Рис. 4.9. Фінансування інновацій за рахунок коштів Державного бюджету України та іноземних інвесторів

Наступною характерною ознакою фінансування інновацій є спрямованість. Для визначення показників спрямованості фінансування інновацій слід звернутися до напрямків витрат, які за предметною ознакою Державним комітетом статистики поділено на [311]: витрати на дослідження і розробки; витрати на придбання нових технологій; витрати на підготовку виробництва для впровадження інновацій; витрати на придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій. Отже, предметну спрямованість фінансування інновацій можна визначити за обсягами і структурою цих витрат за допомогою таких показників: (табл. 4.4):

1. Абсолютні показники:

обсяг витрат на дослідження і розробки (C_1);

обсяг витрат на придбання нових технологій (C_2);

обсяг витрат на підготовку виробництва до впровадження інновацій

(C₃);

обсяг витрат придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій (C₄);

– обсяг витрат на інші види інноваційної діяльності (C₅).

Таблиця 4.4

Напрямки фінансування інновацій в Україні

Роки	Загальна сума витрат		У тому числі:									
			дослідження і розробки		придбання нових технологій		підготовка виробництва для впровадження інновацій ¹		придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій		інші витрати	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2000	1760,1	100,0	266,2	15,1	72,8	4,1	163,9	9,3	1074,5	61,0	182,7	10,4
2001	1979,4	100,0	171,4	8,7	125,0	6,3	183,8	9,3	1249,4	63,1	249,8	12,6
2002	3018,3	100,0	270,1	8,9	149,7	5,0	325,2	10,8	1865,6	61,8	407,7	13,5
2003	3059,8	100,0	312,9	10,2	95,9	3,1	527,3	17,2	1873,7	61,2	250,0	8,2
2004	4534,6	100,0	445,3	9,8	143,5	3,2	808,5	17,8	2717,5	59,9	419,8	9,3
2005	5751,6	100,0	612,3	10,6	243,4	4,2	991,7	17,2	3149,6	54,8	754,6	13,1
2006	6160,0	100,0	992,9	16,1	159,5	2,6	954,7	15,5	3489,2	56,6	563,7	9,2
2007	10850,9	100,0	986,5	9,1	328,4	3,0	-	-	7471,1	68,9	2064,9	19,0
2008	11994,2	100,0	1243,6	10,4	421,8	3,5	-	-	7664,8	63,9	2664,0	22,2
2009	7949,9	100,0	846,7	10,7	115,9	1,5	-	-	4974,7	62,6	2012,6	25,3

¹ – з 2007 року показник віднесено до інших витрат (-" - відсутня інформація).

Джерело: розраховано на основі даних офіційного сайту Державного комітету статистики України [311]

2. Відносні показники:

- питома вага витрат на дослідження і розробки;
- питома вага витрат на придбання нових технологій;
- питома вага на підготовку виробництва до впровадження інновацій;
- питома вага витрат придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій;
- питома вага обсяг витрат на інші види інноваційної діяльності.

Дані табл. 4.4 показують, що інноваційна діяльність в Україні в основному (більш ніж на 60%) спрямована на придбання машин та обладнання, які пов'язані з упровадженням інновацій. Витрати на власні інноваційні розробки протягом останніх дев'яти років не перевищують 10% від загального обсягу витрат. Низький відсоток витрат (за останні роки не перевищує 6,3 %) спрямовується на придбання нових технологій. Показники спрямованості фінансування інновацій говорять про споживчий характер інноваційної діяльності, тоді як у розвинених країнах від дослідницький. Протягом 2009 року спрямованість фінансування інноваційної діяльності істотних змін не зазнала.

За обсягами фінансування інноваційної діяльності в розрізі адміністративно-територіальних одиниць України можна визначити регіональну спрямованість фінансування.

Достатність фінансування інноваційного розвитку є відносною величиною, яку можна визначити за допомогою відповідних коефіцієнтів. Для цього необхідно визначитися з базою порівняння, тобто з переліком показників з якими необхідно порівнювати обсяги витрат на інновації. Більшість авторів, чиї роботи присвячено даному питанню або пов'язано з ним, базою порівняння обирають обсяг ВВП [8; 83; 131; 134; 239; 254; 258; 285; 321; 369], отже показниками достатності фінансування інноваційної діяльності будуть:

питома вага витрат на інновації у ВВП (D_1);

питома вага іноземних інвестицій в інновації у сукупних іноземних

інвестиціях (D_2);

питома вага витрат на інновації з Держбюджету сукупних витратах Держбюджету (D_4);

питома вага витрат на інновації підприємств у валюті балансу цих підприємства (табл. 4.5 і табл. 4.6).

Таблиця 4.5

Показники загального обсягу фінансування інновацій та обсягів фінансування за рахунок коштів іноземних інвесторів

Роки	Загальна сума витрати на інновації, млн. грн.	Обсяги ВВП, млн. грн.	Питома вага витрат на інновації у ВВП, %	Іноземні інвестиції в інновації, млн. грн.	Обсяг іноземних інвестицій в Україну, млн. грн.	Питома вага іноземних інвестицій у сукупних іноземних інвестиціях, %
2000	1760,1	170070	1,03	133,1	17853,6	0,75
2001	1979,4	204190	0,97	58,5	20816,9	0,28
2002	3018,3	225810	1,34	264,1	24264,3	1,09
2003	3059,8	267344	1,14	130,0	29179,5	0,45
2004	4534,6	345113	1,31	112,4	36140,8	0,31
2005	5751,6	441452	1,30	157,9	46363,2	0,34
2006	6160,0	544153	1,13	176,2	85294,5	0,21
2007	10850,9	720731	1,51	321,8	109116,9	0,29
2008	11994,2	948056	1,27	115,4	155607,9	0,07

Джерело: розраховано на основі даних офіційного сайту Державного комітету статистики України [8; 311; 370]

Показники табл. 4.5 свідчать, що фінансування інновацій в Україні є недостатнім, оскільки обсяг загальних витрат займає не більше 1,5 % (за винятком результатів 2007 року, коли витрати на інновації склали 1,51 %

від ВВП) від обсягів валового внутрішнього продукту. Якщо ж порівнювати обсяги вкладень іноземних інвесторів в інновації із загальними обсягами іноземних інвестицій в Україну, то висновок буде аналогічним: обсяги фінансування інновацій є недостатніми.

Таблиця 4.6

**Показники фінансування інновацій за рахунок коштів
Державного бюджету України та власних коштів підприємств**

Роки	Сума витрати на інновації за рахунок Держбюджету України, млн. грн.	Витрати Держбюджету України, млрд. грн.	Питома вага витрат на інновації з Держбюджету сукупних витратах Держбюджету, %	Власні кошти підприємств, спрямовані в інноваційну діяльність, млн. грн.	Валюта балансу підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, млн. грн.	Питома вага витрат на інновації підприємств у валюті балансу, %
2000	7,7	7,7	0,02	1399,3	Дані відсутні	-
2001	55,8	55,8	0,10	1654,0	Дані відсутні	-
2002	45,5	45,5	0,08	2141,8	Дані відсутні	-
2003	93,0	93,0	0,12	2148,4	Дані відсутні	-
2004	63,4	63,4	0,06	3501,5	172580,05	2,03
2005	28,1	28,1	0,02	5045,4	175865,58	2,87
2006	114,4	114,4	0,07	5211,4	203430,64	2,56
2007	144,8	144,8	0,06	7999,6	346636,47	2,31
2008	336,9	336,9	0,11	7264,0	421905,28	1,72

Джерело: розраховано на основі даних офіційного сайту Державного комітету статистики України [142; 311; 413]

Так, починаючи з 2002 року, коли питома вага витрат іноземних інвесторів у сумі загальних іноземних інвестицій в Україну була найбільшою і складала 1,09 %, спостерігається різке (більше ніж у двічі) падіння показника, і за даними 2008 року іноземні інвестиції в інновації склали всього лише 0,07 % від загального обсягу іноземних інвестицій. Показники

достатності фінансування інновацій за рахунок Державного бюджету та за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання, що впроваджували інновації, можна розрахувати за допомогою співставлення витрат на інновації з відповідного джерела до загальних витрат цього джерела (у випадку суб'єктів господарювання до валюти балансу).

Результати розрахунків (табл. 4.6) показують, що фінансування за рахунок Державного бюджету України також займає незначну частину витрат бюджетних коштів, яка за останні дев'ять років не перевищила 0,11 %. Найбільш вагомими, з огляду на аналіз структури джерел фінансування (табл. 4.2), є власні кошти підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, їх витрати на інновації становлять приблизно 2-3 % від загальної вартості активів, що є значимим у порівнянні з показниками достатності фінансування за рахунок інших джерел.

Ризикованість фінансування інноваційної діяльності є імовірнісною величиною і показує ймовірність виникнення витрат в результаті вкладень в інновації. Зазначимо, що аналіз робіт провідних вчених з питань інноваційного розвитку та його фінансування показав, що аспект ризикованості фінансування інновацій є найменш дослідженим.

Як зазначає І. Г. Манцуров, основними показниками ефективності інноваційних заходів є: наукомісткість ВВП, середній обсяг науково-технічних розробок, виконаних за рік однією науковою організацією; питомі витрати на науку на одного науковця; вартість виконаних за рік науково-технічних розробок на одного фахівця (доктора наук, кандидата наук) [285, с. 55]. Зазначимо, що представлені показники не враховують ту частину інноваційної діяльності, яка здійснювалась через придбання нових технологій, шляхом підготовки виробництва для впровадження інновацій, через придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій.

Колеснік В. І. пропонує у якості основних показників результативності інноваційної діяльності використовувати: прибуток від реалізації

інноваційних проектів; обсяг реалізованої інноваційної продукції (додаток Ж, табл. Ж.4) [190].

Колектив авторів Онишко С. В., Єгоров С. О., Черненко Ю. М., Федчук С. І., Білецька Г. М., Мажорова С. В. [156] запропонували п'ять основних показників, які дозволяють оцінити ефективність інноваційних проектів (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Показники оцінки ефективності інноваційних проектів [156]

Показник	Порядок розрахунку
Бюджетний ефект	Різниця між прибутками відповідного бюджету від інноваційної діяльності та витратами цього бюджету на здійснення такої діяльності
Інтегральний бюджетний ефект	Різниця між інтегральними прибутками відповідного бюджету від інноваційної діяльності та інтегральними витратами цього бюджету на здійснення такої діяльності
Індекс бюджетної прибутковості дисконтованих інвестицій	Відношення дисконтованих притоків від операційної діяльності до суми дисконтованих відтоків від інвестиційної діяльності
Дисконтований період бюджетної окупності	Тривалість періоду з початку реалізації до того найбільш раннього моменту розрахунку проекту, після якого дисконтований дохід стає і надалі залишається позитивним
Ступінь фінансової участі держави у реалізації проекту	Відношення загальних витрат на реалізацію інноваційного проекту та інтегральних витрат держави за цим проектом.

Автори Т. А. Васильєва та В. Г. Боронос [369] запропонували два інтегральні показники: приведений оціночний ефект (формула 4.1) і коефіцієнт безпеки фінансування проекту (формула 4.2).

$$POE = \sum_{t=1}^{GZP} \frac{BP + LB \pm CR \pm EP - PB + A - I}{(1 + r_{альт})^t}, \quad (4.1)$$

де BP – виручка від реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках усієї продукції, в реальних фінансових цінах;

LB – виручка від продажу майна (за ліквідаційною вартістю) і інтелектуальної власності, що створюється учасниками проекту в ході його реалізації;

CR – соціальні результати проекту, що піддаються вартісній оцінці, розраховані в частині, що стосується працівників підприємства і членів їх сімей;

EP – екологічні результати проекту, що піддаються вартісній оцінці, у розмірі плати за забруднення навколишнього середовища;

PB – поточні витрати проекту;

A – амортизаційні відрахування;

I – запланований обсяг вкладень, необхідний для реалізації проекту;

$r_{альт}$ – ставка дисконту, що характеризує максимально можливу дохідність альтернативних джерел вкладення зарезервованого для проекту обсягу вкладень;

GZP – життєвий цикл проекту (запланований) [369].

Показник приведенного оціночного ефекту є аналогом чистої поточної вартості, проте його розрахунок проводиться на підставі даних, що використовуються у рамках попереднього аналізу проекту (тобто неповної і неточної інформації) [369].

$$K_{БФ} = \frac{IRR - WACC}{IRR}, \quad (4.2)$$

де $K_{БФ}$ – коефіцієнт безпеки фінансування проекту;

IRR – середньозважена норма рентабельності;

WACC – середньозважена вартість витраченого капіталу [280].

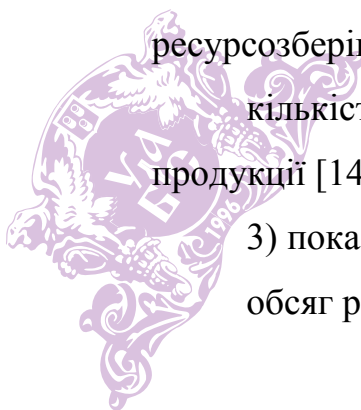

Чим більше значення показника безпеки фінансування проекту наближене до 1, тим більша імовірність того, що проект буде ефективний, навіть у разі зміни зовнішніх та внутрішніх умов його реалізації [369].

Оскільки фінансування інноваційної діяльності за окремими ознаками є інвестуванням, то до оцінювання його ефективності можна застосувати показники ефективності інвестицій (додаток Ж).

Останнім рівнем розгляду об'єкта оцінювання – процесу фінансування інноваційної діяльності – є мікрорівень. Показниками розвитку інноваційних структур, згідно зі Звітом Державного агентства України з інвестицій та інновацій є:

- 1) показники інноваційної активності промислових підприємств:
  - кількість підприємств, що займались інноваційною діяльністю;
  - кількість підприємств, що витрачали кошти на внутрішні НДР;
  - кількість підприємств, що витрачали кошти на зовнішні НДР;
  - кількість підприємств, що витрачали кошти на придбання нових технологій;
  - кількість підприємств, що витрачали кошти на придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з впровадженням інновацій;
- 2) показники активності інноваційної діяльності:
  - кількість підприємств, що впроваджували інновації;
  - кількість підприємств, що проводили комплексну механізацію та автоматизацію виробництва;
  - кількість підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси;
  - кількість підприємств, що впроваджували маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні процеси;
  - кількість підприємств, що освоювали виробництво інноваційних видів продукції [147, с. 9];
- 3) показники результативності інноваційної діяльності:
  - обсяг реалізованої інноваційної продукції;

співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції і витрат на інноваційну діяльність [147, с. 10].

Кузнецова А. Я. запропонувала такі критерії інноваційності фірми, до яких віднесла:

фактичні витрати на проведення науково-дослідних та конструкторських розробок;

співвідношення витрат на такі дослідження та обсягів продажу продукції фірми;

річний приріст витрат на науково-технічні розробки;

відношення загальної чисельності наукових та інженерних кадрів, зайнятих у створенні та впровадженні інновацій, до загальної чисельності зайнятих у фірмі

показники якості продукції, ціни та вартості продукції, характеристики каналів збуту;

структура і частка на ринку;

диференціація та диверсифікація продукції;

рівень сервісного обслуговування

частка виробів, що знаходять збут за кордоном;

частка продукції, що реалізується за вільно конвертовану валюту;

частка ринку окремих країн або навіть регіонів, яка належить даній фірмі;

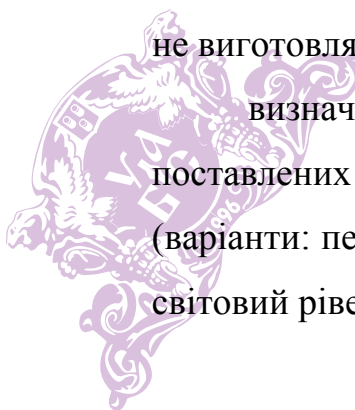
співвідношення цін реалізації та світових цін на аналогічну продукцію

коефіцієнт оновлення продукції (відношення нової продукції до всього обсягу виробництва фірми);

частка принципово нової продукції, яка раніше не виготовлялась підприємствами України чи світу;

визначення нових видів машин, устаткування, апаратів та приладів, поставлених на виробництво, шляхом їх віднесення до таких категорій

(варіанти: перевищує світовий рівень; відповідає світовому рівню; нижчий за світовий рівень або не визначений;

сертифікація продукції [258, с. 186].

З перелічених вище критеріїв та показників до оцінювання саме фінансування інноваційної діяльності можна віднести:

- 1) витрати підприємства загальні на інновації (Π_0);
- 2) витрати підприємства на внутрішні НДР (Π_1);
- 3) витрати підприємства на зовнішні НДР (Π_2);
- 4) витрати на придбання нових технологій (Π_3);
- 5) витрати на придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій (Π_4);
- 6) обсяг реалізованої інноваційної продукції (Π_5);
- 7) співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції і витрат на інноваційну діяльність;
- 8) фактичні витрати на проведення науково-дослідних та конструкторських розробок;
- 9) співвідношення витрат на такі дослідження та обсягів продажу продукції фірми;
- 10) річний приріст витрат на науково-технічні розробки.

За результатами аналізу і узагальнення пропонується доповнити зазначений перелік відповідно до схеми (рис. 4.5) для характеристики структури, динаміки, спрямованості, достатності, ризикованості та ефективності фінансування інноваційної діяльності окремого суб'єкта господарювання, що значно розширить сукупність показників, проте надасть сформованій сукупності повноти та адекватності (табл. 4.8).

Проведені аналіз та узагальнення дозволяють сформулювати сукупність показників для оцінювання фінансування інноваційної діяльності (рис. 4.10):

За даними рис. 4.10, видно, що на світовому рівні оцінити фінансування інноваційної діяльності дозволяють індикатори групи «Фінансування інновацій, продажі і ринки» Європейського інноваційного табло у абсолютному вимірі та Європейський інноваційний індекс у відносному.

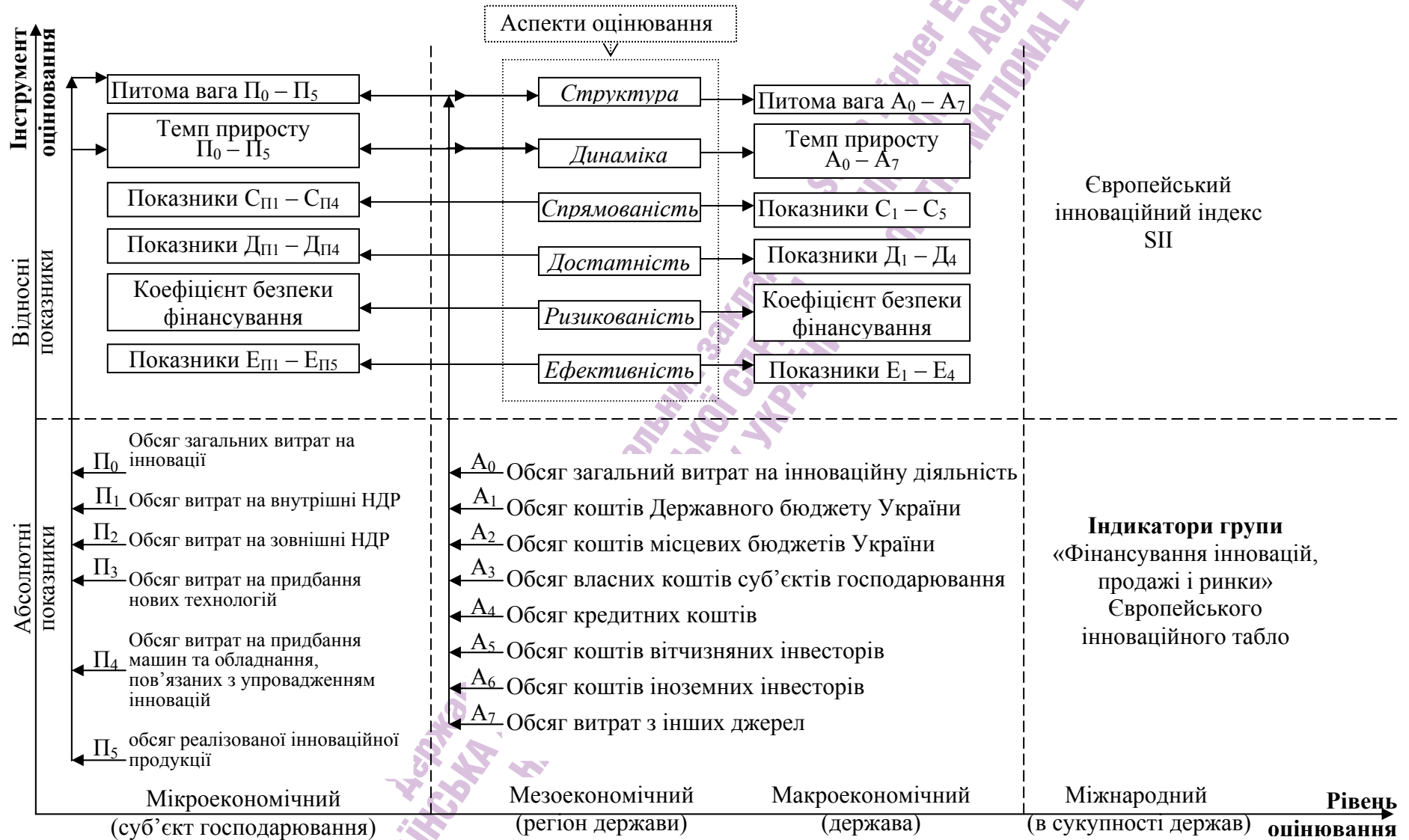
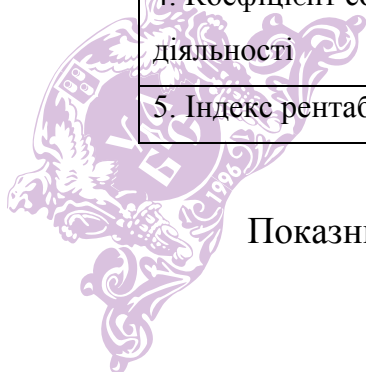

Рис. 4.10. Система показників оцінювання фінансування інноваційної діяльності

**Показники спрямованості, достатності та ефективності
фінансування інновацій суб'єкта господарювання**

Назва показника	Позначення
Показники спрямованості фінансування інновацій суб'єкта господарювання	
1. Обсяг витрат на дослідження і розробки, в тому числі:	
1.1. Обсяг витрат на внутрішні НДР;	С _{П1}
1.2. Обсяг витрат на зовнішні НДР.	С _{П2}
2. Обсяг витрат на придбання нових технологій	С _{П3}
3. Обсяг витрат на придбання машин та обладнання, пов'язаними з упровадженням інновацій	С _{П4}
Показники достатності фінансування інновацій суб'єкта господарювання	
1. Співвідношення витрат на дослідження і розробки і загальної вартості нематеріальних активів підприємства	Д _{П1}
2. Співвідношення витрат на придбання нових технологій і загальної вартості наявних технологій	Д _{П2}
3. Співвідношення витрат на придбання машин та обладнання, пов'язаними з упровадженням інновацій, до загальної вартості основних фондів, що надійшли на підприємство	Д _{П3}
4. Співвідношення витрат на інновації із загальними витратами підприємства	Д _{П4}
Показники ефективності фінансування інновацій суб'єкта господарювання	
1. Співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції із загальними обсягами реалізації підприємства	Е _{П1}
2. Співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції із загальними витратами на інноваційну діяльність підприємства	Е _{П2}
3. Коефіцієнт економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємств	Е _{П3}
4. Коефіцієнт соціально – економічної ефективності інвестиційної діяльності	Е _{П4}
5. Індекс рентабельності	Е _{П5}

Показники, що характеризують спрямованість і достатність фінансування

описані вище (табл. 4.4 – табл. 4.6). Зупинимось більш детально на підгрупі показників, яка дає змогу охарактеризувати ефективність фінансування:

бюджетний ефект (E_1);

інтегральний бюджетний ефект (E_2);

індекс бюджетної прибутковості дисконтованих інвестицій (E_3);

приведений оціночний ефект (E_4).

Показники спрямованості ($C_{П1} - C_{П5}$), достатності ($D_{П1} - D_{П4}$) та ефективності ($E_{П1} - E_{П4}$) фінансування інновацій на рівні окремого підприємства подані в табл. 4.8.

Основними особливостями і, водночас, перевагами, сформованої сукупності показників, що схематично наведена на рис. 4.10, є наступні: системність; ієрархічність; повнота охоплення, оскільки дозволяє охарактеризувати об'єкт оцінювання на чотирьох рівнях (мікро-, мезо-, макроекономічному та світовому); багатоаспектність, оскільки показники дозволяють проаналізувати та оцінити структуру, динаміку, спрямованість, достатність, ризикованість і ефективність фінансування інноваційної діяльності.

4.3. Розробка багаторівневої ієрархічної системи економетричних моделей залежності результативності розвитку національної економіки від параметрів фінансового забезпечення інновацій

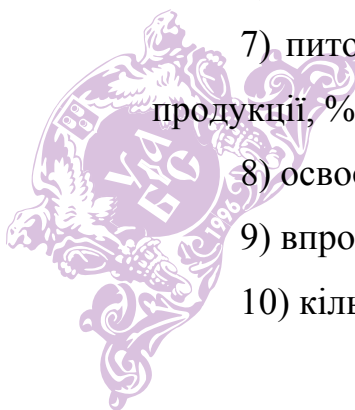
Позитивна динаміка інноваційного розвитку національної економіки України означає зростання сукупного попиту на інноваційну продукцію, що в свою чергу сприяє активному зростанню обсягів виробництва підприємств наукоємних галузей та забезпечує приріст ВВП. Загальний вплив факторів, що підвищують рівень інноваційної активності підприємств і організацій та, відповідно, динаміку фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки можна описати за допомогою ланцюга економіко-статистичних моделей, які представляють собою системи математичних

співвідношень, які описують певний економічний об'єкт, процес чи явище, параметри якого оцінюються на основі фактичних даних за допомогою статистичних методів [270].

Будь-яку економетричну модель слід розглядати як логічний математичний опис того, що економічна теорія вважає особливо важливим при дослідженні певної проблеми. Такий метод досліджень забезпечується з певним рядом припущень та припустимою імовірністю вимірювання впливу факторів-аргументів на результативні показники. Послідовність етапів моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку наведена на рис. 4.11.

За результатами виконання першого етапу моделювання сформована система найбільш значущих факторів, які прямо або опосередковано впливають на динаміку показників, що характеризують фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. Методом логічного аналізу до таких факторів віднесені наступні:

- 1) обсяги фінансування підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.;
- 2) обсяги фінансування підприємств на придбання нових технологій, млн. грн.;
- 3) обсяги фінансування підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, млн. грн.;
- 4) обсяги фінансування підприємств на придбання машин та обладнання, що пов'язані з упровадженням інновацій, млн. грн.;
- 5) питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %;
- 6) питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %;
- 7) питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %;
- 8) освоєно інноваційних видів продукції, найменувань;
- 9) впроваджено нових технологічних процесів, процесів;
- 10) кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки;

- 11) чисельність науковців, осіб;
- 12) чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України, осіб;
- 13) обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.

Рис. 4.11. Етапи моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку

На другому етапі процесу моделювання сформовано систему функціональних характеристик, які покладено в основу розробки економетричних моделей. Методом логічного аналізу обрано наступні показники, а саме:

- 1) обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн. грн.;
- 2) обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету України, млн. грн.;
- 3) обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.;
- 4) загальні обсяги фінансування технологічних інновацій, млн. грн.;
- 5) обсяг ВВП, млн. грн.

В результаті реалізації третього етапу моделювання сформовано принципову багаторівневу ієрархічну систему економетричних моделей (див. рис. 4.12), кількість і склад факторів яких визначено за результатами досліджень, наведених в параграфі 4.2. на основі врахування специфіки та економічного змісту функціональних показників, наведених в табл. 4.9.

На четвертому етапі здійснюється формування і систематизація вхідних статистичних даних на основі їх групування (додаток 3, табл. 3.1) [181]. Джерелами інформації для проведення кореляційно-регресійного аналізу виступають щорічні статистичні дані, що надаються Державним комітетом статистики України, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг та Національним банком України.

Завданням п'ятого етапу відповідно зі схемою реалізації етапів моделювання є обрання виду економетричних моделей, забезпечення їх відповідності умовам статистичної значущості та отримання оцінок параметрів моделі (параметризація рівняння регресії); високих коефіцієнтів кореляції отриманих моделей; підтвердження відсутності мультиколінеарності між факторами та гетероскедастичності.

На шостому етапі здійснюється вибір виду моделей, оцінка їх параметрів та виявлення найбільш значущих факторів, які справляють істотний вплив на показники, що визначають рівень та обсяги фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки, яке, в свою чергу, здійснює

істотний вплив на динаміку ВВП. Завершенням даного етапу є процедура перевірки адекватності та значущості досліджуваних моделей.

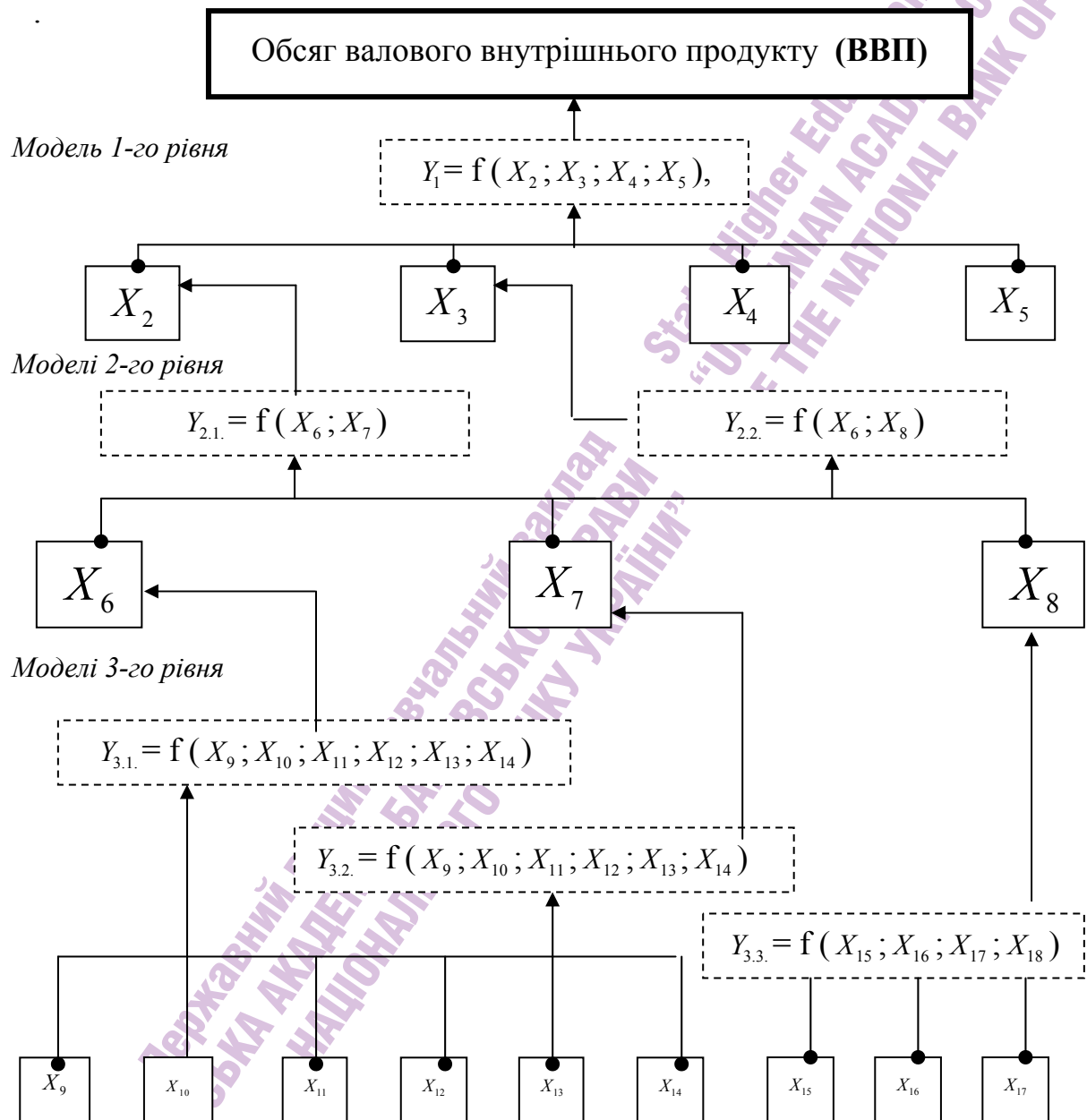

Рис. 4.12. Схема формування ієрархічної системи економетричних моделей

Запропонований узагальнений алгоритм моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки наведений на рис. 4.13.

Перелік функціональних показників економетричних моделей

Індекс показника	Назва показника
x_2	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн. грн.
x_3	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету України, млн. грн.
x_4	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.
x_5	Обсяги фінансування з інших джерел, млн. грн.
x_6	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %
x_7	Освоєно інноваційних видів продукції, найменувань
x_8	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.
x_9	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %
x_{10}	Обсяги фінансування підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.
x_{11}	Обсяги фінансування підприємств на придбання нових технологій, млн. грн.
x_{12}	Обсяги фінансування підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, млн. грн.
x_{13}	Обсяги фінансування підприємств на придбання машин та обладнання, що пов'язані з упровадженням інновацій, млн. грн.
x_{14}	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів.
x_{15}	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки
x_{16}	Чисельність науковців, осіб
x_{17}	Чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України, осіб

Логіка дослідження базується на тому, що інноваційний розвиток країни визначається характером провідного впливу науково-технічного прогресу через механізм інтелектуалізації основних складових процесу виробництва в усіх галузях економіки, спрямований на активізацію інноваційної діяльності.

Впровадження інновацій в практику функціонування економічних агентів країни залежить від ефективного фінансового забезпечення, насамперед, достатнього обсягу фінансових ресурсів та рівня диверсифікації джерел фінансування. Тому, в процесі дослідження залишається доцільним вирішення завдання оцінки рівня впливу окремих факторів на загальний результат економічного розвитку та виявлення найбільш значущих серед них факторів, які забезпечують підвищення як кількісних, так й якісних характеристик

визначених складових фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

За допомогою системи математичних співвідношень можна описати певний економічний об'єкт, процес чи явище, параметри якого оцінюються на основі фактичних даних з використанням статистичних методів. При цьому приймаємо за основу, що побудова такої системи ґрунтується на базі певної кількості припущень щодо незмінного характеру прояву властивостей й умов розвитку самого процесу.

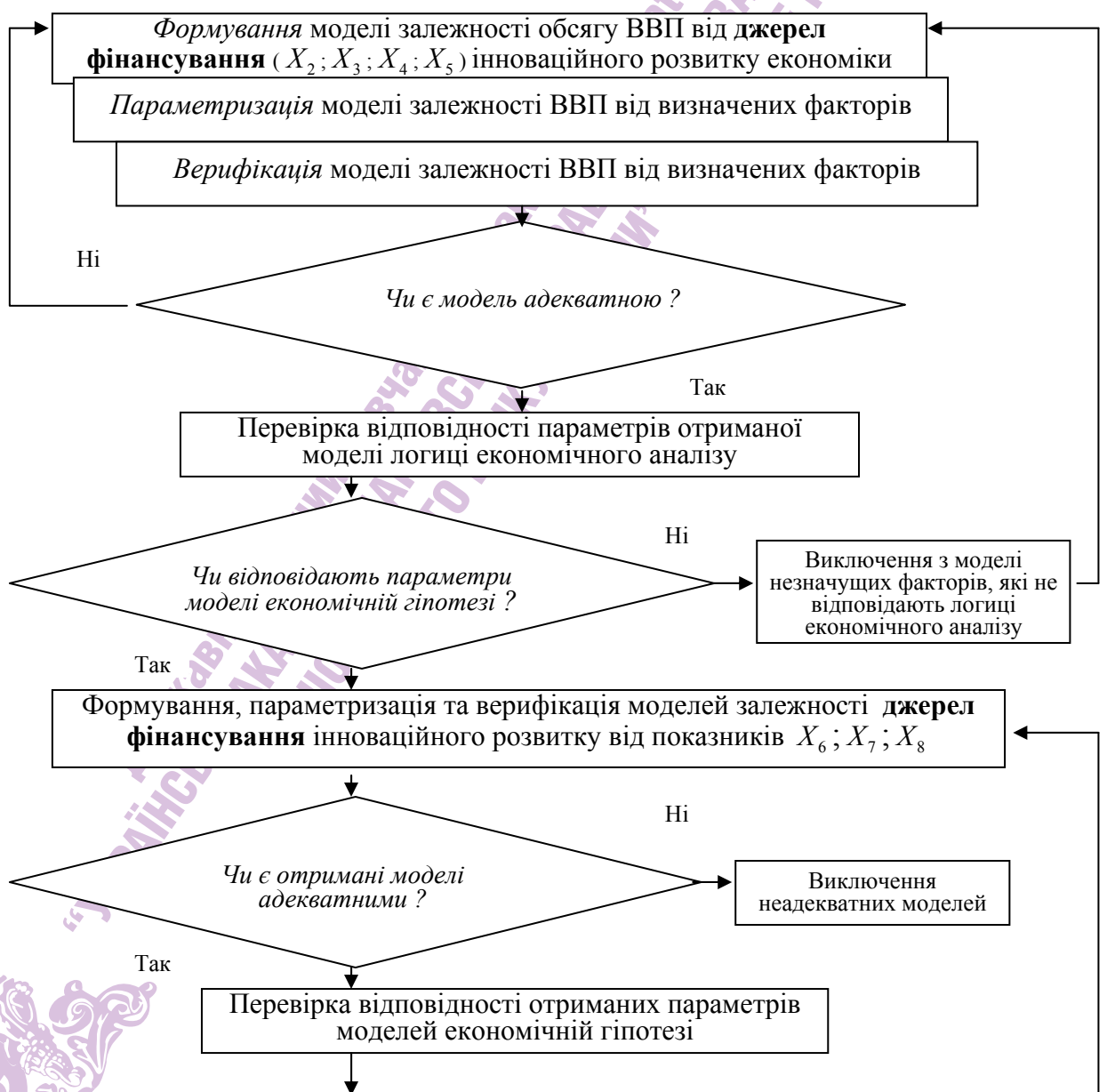

Рис. 4.13. Алгоритм реалізації етапів моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки (початок)

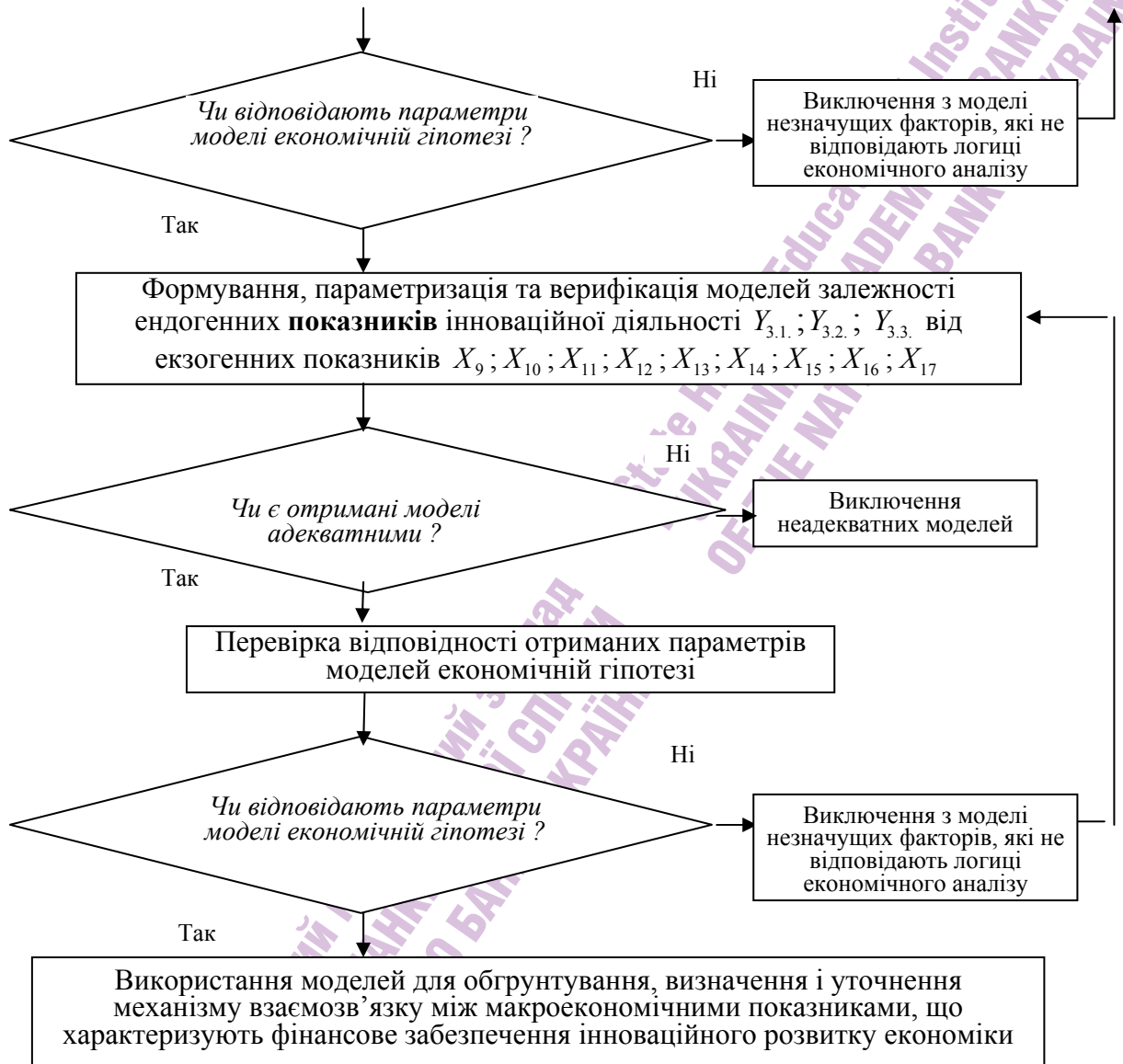

Рис. 4.13. Алгоритм реалізації етапів моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки (продовження)

Тому, ми маємо спостерігати за функціонуванням досліджуваних об'єктів чи процесів за умови певного абстрагування від реальних особливостей та характеристики динаміки їх розвитку, а також вважати їх відмінними несуттєво від прийнятих або цілком тотожним протягом певного довгострокового періоду.

В процесі дослідження особливостей динаміки складових фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки з використанням математичних

методів необхідно здійснювати його формалізацію, для чого доцільно: визначити основні характеристики й параметри, їх умовне позначення та класифікацію з використанням певних ознак, встановити рівень співвідношень та тісноту зв'язків між ними. Використання лінійних моделей дозволяє переконливо проводити математико-статистичний аналіз їх властивостей щодо теоретичного обґрунтування вибору відповідних критеріїв в процесі прийняття необхідних рішень. На нашу думку, важливим, з точки зору програмного забезпечення, також є простота здійснення розрахунків лінійних моделей з використанням пакету прикладних програм STATGRAPHICS та STATISTICA

6. Головним завданням використання множинного лінійного регресійного аналізу є визначення аналітичного виразу, який найкраще описує зв'язок факторних ознак з результативним показником, відповідно з визначенням моделі:

$$Y_x = a_0 + \sum_{j=1}^k a_j x_j, \quad (4.3)$$

де Y_x – результативний показник, або залежна змінна, змінювання якої описує дане рівняння (регресант);

a_j – коефіцієнти регресії, що поєднують змінні у певних співвідношеннях і визначають структуру рівняння: вони вказують на характер припустимих співвідношень між змінними (параметри моделі, які у будь-якій ситуації мають фіксоване значення і, припускається, що залишаються незмінними протягом усього періоду спостереження);

x_j – факторні ознаки (регресори) ($j = \overline{1, k}$), або незалежні змінні, що визначають поведінку залежної змінної Y_x ;

a_0 – вільний член, який дозволяє привести значення факторів і функцій до однієї оціночної шкали значущих та не впливають на

значущість кожного окремого фактора (містить ту частину руху Y_x , що не пояснюється змінними і має випадковий характер).

Вхідні дані для формування моделей наведені в (табл. К.1 у додатку К) Результати проведеного аналізу представлені в табл. М.1 – табл. М.6 додатку М та табл. 4.10 – табл. 4.15.

За результатами обробки статистичних даних моделі першого рівня отримана кореляційна матриця, наведена в табл. 4.10. Критерієм надання переваги при підключенні показників в модель будемо вважати значення коефіцієнтів частинної кореляції. Виброкуванню будуть підлягати змінні з найменшими (за модулем) коефіцієнтами частинної кореляції. Крім того, тісний кореляційний зв'язок між факторами аргументами може призвести до ефекту «прохлопування» з виродженням матриці, що є нівідемною ознакою наявності мультиколеніарності.

Таблиця 4.10

Кореляційна матриця (модель першого рівня)

Показники	Значущість внутрішнього кореляційного зв'язку				
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
X_1	1,00	0,88	0,80	0,55	0,78
X_2		1,00	0,71	0,23	0,77
X_3			1,00	0,09	0,95
X_4				1,00	0,03
X_5					1,00

Як видно з кореляційної матриці найменший коефіцієнт кореляції спостерігається для показника (X_4) – «Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів», між показниками (X_3) та (X_5) спостерігається тісний кореляційний зв'язок, що дозволяє зробити припущення про виродність наявності мультиколінеарності.

Отримане рівняння регресії (Модель 1.1, табл. 4.11) з використанням запропонованого алгоритму буде мати наступний вигляд:

$$Y_1 = -3179,89 + 62,6399 * X_1 + 1612,39 * X_2 + 314,96 * X_3 - 25,8481 * X_4 \quad (4.4)$$

Побудована модель є адекватною, оскільки усі коефіцієнти регресії значимі за критерієм Стюдента. Обчислений критерій Фішера (*F-Ratio*) дорівнює 95,87. Він показує у скільки разів мінливість розрахункових значень переважає мінливість шуму. Імовірність того, що це усього лише випадкове відхилення від одиниці (нуль-гіпотеза), дорівнює (*P-Value*) 0,0001. З чого виходить, що модель статистично значима з імовірністю 100%.

Коефіцієнт детермінації (*R-squared* = 98,7129%) показує, що 98,71% повної мінливості залежної змінної пояснюється внеском показників X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 . Високий рівень цього показника свідчить про те, що модель добре відтворює дані і може бути використана для інтерполювання.

Таблиця 4.11

Результати кореляційно-регресійного аналізу (Модель 1.1.)

Факторні ознаки моделі (незалежні змінні) x_j	Значення параметра a_j	Стандартна похибка <i>Standard Error</i>	Коефіцієнт Стюдента <i>T-Statistic</i>	Рівень значущості фактора <i>P-</i>
Модель 1.1. $Y_1 = f(X_2; X_3; X_4; X_5)$				
a_0 - вільний член	-	357	-	0,
X_2 - обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн. грн.	62,6399	11,1775	5,60411	0,0025
X_3 - обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету України, млн. грн.	1612,39	535,73	3,00971	0,0298
X_4 - обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.	314,96	39,2148	8,03166	0,0005
X_5 - обсяги фінансування з інших джерел, млн. грн.	-	45,	-	0,
<i>R-squared</i> = 98,7129% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 97,6832%	<i>Standard Error of Est.</i> <i>SE</i> = 46391,5	<i>Mean absolute error</i> <i>MAE</i> = 27255,8	<i>Durbin-Watson statistic</i> <i>DW</i> = 1,71089	

Скоригований коефіцієнт детермінації (*R-squared (adjusted for d.t.)* = 97,6832%) вказує на те, що 97,68% мінливості залежної змінної пояснюється впливом X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 . Стандартна похибка рівняння (точкова оцінка емпіричної дисперсії залишків) (*Standard Error of Est.* = 46391,5) є малою. Її значення можна використовувати для формування меж прогнозування ендогенної змінної. Критерій Дарбіна-Уотсона (*Durbin-Watson statistic* =

1,71089) свідчить про наявність автокореляції між залишками моделі (цей критерій змінюється від 0 до 4, а стану щодо відсутності автокореляції відповідає значення 2). Таким чином, на підставі обчислених критеріїв можна зробити висновок, що отримана модель в цілому є доброякісною і може використовуватись для подальшого інтерполювання.

Результати аналізу даної моделі дозволяють стверджувати про те, що зростання рівня ВВП (Y_1) є залежним від усіх джерел фінансування інноваційного розвитку, а саме: «Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності» – (X_2); «Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету України» – (X_3); «Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів» – (X_4) та «Обсяги фінансування з інших джерел» – (X_5). Але фактор (X_5) «Обсяги фінансування з інших джерел» за результатами верифікації моделі визнаний статистично незначущим і може бути вилученим.

За результатами обробки статистичних даних моделі другого рівня отримана кореляційна матриця, наведена в табл. 4.12.

Таблиця 4.12

Кореляційна матриця (моделі другого рівня)

Показники	Значущість внутрішнього кореляційного зв'язку						
	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8
X_2	1,00	0,71	0,23	0,77	-0,39	-0,36	0,87
X_3		1,00	0,09	0,95	-0,71	-0,32	0,77
X_4			1,00	0,03	0,21	-0,18	0,57
X_5				1,00	-0,77	-0,31	0,75
X_6					1,00	0,02	-0,33
X_7						1,00	-0,31
X_8							1,00

Результати аналізу даних кореляційної матриці свідчать про достатній рівень впливу на показники X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 лише показника (X_8) – «Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах». Тобто

первинне припущення щодо складу факторів-аргументів для моделей другого рівня не підтверджується. Це свідчить про необхідність дослідження найбільш суттєвого кореляційного зв'язку між показниками фінансування інноваційного розвитку за відповідною структурою його джерел та показником обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт. Параметризації підлягають чотири моделі другого рівня:

$$Y_{2.1} = f(X_8); \quad (4.5)$$

$$Y_{2.2} = f(X_8); \quad (4.6)$$

$$Y_{2.3} = f(X_8); \quad (4.7)$$

$$Y_{2.4} = f(X_8); \quad (4.8)$$

де у якості залежних змінних виступають джерела фінансування інноваційного розвитку ($X_2 \rightarrow Y_{2.1}$; $X_3 \rightarrow Y_{2.2}$; $X_4 \rightarrow Y_{2.3}$; $X_5 \rightarrow Y_{2.4}$).

Отримані рівняння регресії (моделей другого рівня) з використанням запропонованого алгоритму будуть мати наступний вигляд:

$$Y_{2.1} = 157,67 + 0,82816 * X_8 \quad (4.9)$$

$$Y_{2.2} = -39,8231 + 0,0293236 * X_8 \quad (4.10)$$

$$Y_{2.3} = -375,995 + 0,157413 * X_8 \quad (4.11)$$

$$Y_{2.4} = -688,01 + 0,381142 * X_8 \quad (4.12)$$

Побудовані моделі є адекватними, оскільки усі коефіцієнти регресії значимі за критерієм Стьюдента. Обчислені критерії Фішера (*F-Ratio*) надають можливість оцінити у скільки разів мінливість розрахункових значень переважає мінливість шуму (табл. 4.13). Імовірність того, що це усього лише випадкове відхилення від одиниці (нуль-гіпотеза), дорівнює достатньо незначним значенням (*P-Value*), з чого виходить, що моделі є статистично значимими з імовірністю 100%.

Коефіцієнти детермінації (*R-squared*) отриманих моделей показують, що значний обсяг повної мінливості залежних змінних пояснюється внеском показнику X_8 . Високий рівень показника свідчить про те, що моделі добре відтворюють дані і можуть бути використані для інтерполювання. Скориговані коефіцієнти детермінації (*R-squared (adjusted for d.t.)*) кожної з моделей

вказують на те, що переважна частина мінливості залежних змінних пояснюється саме впливом X_8 . Стандартні похибки (*Standard Error of Est.*) є малими. Їх значення можна використовувати для формування меж прогнозування ендогенних змінних. Критерій Дарбіна-Уотсона (*Durbin-Watson statistic*) моделей свідчить про імовірність автокореляції між залишками кожної з моделей. Таким чином, на підставі обчислених критеріїв можна зробити висновок, що отримані моделі в цілому є доброякісними і можуть використовуватись для подальшого прогнозування.

Таблиця 4.13

Результати кореляційно-регресійного аналізу (моделі другого рівня)

Факторні ознаки моделі (незалежні змінні) x_j	Значення параметра a_j	Стандартна похибка <i>Standard Error</i>	Коефіцієнт Стьюдента <i>T-Statistic</i>	Рівень значущості фактора <i>P</i>
Модель 2.1. $Y_{2.1} = f(X_8)$				
a_0 - вільний член	57,697 ¹	,015 ⁸⁸⁵	178186 ^{0,}	8630 ^{0,}
X_8 - обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.	,82816 ⁰	64957 ^{0,1}	02046 ^{5,}	0010 ^{0,}
<i>R-squared</i> = 75,9073% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 72,8957%	<i>Standard Error of Est.</i> <i>SE</i> = 1223,91	<i>Mean absolute error</i> <i>MAE</i> = 768,747	<i>Durbin-Watson statistic</i> <i>DW</i> = 1,22865	
Модель 2.2. $Y_{2.2} = f(X_8)$				
a_0 - вільний член	39,8231 ⁻	52 ^{45,}	0,874848 ⁻	4072 ^{0,}
X_8 - обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.	293236 ^{0,0}	0848442 ^{0,0}	45617 ^{3,}	0086 ^{0,}
<i>R-squared</i> = 59,8899% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 54,8761%	<i>Standard Error of Est.</i> <i>SE</i> = 62,9509	<i>Mean absolute error</i> <i>MAE</i> = 40,5653	<i>Durbin-Watson statistic</i> <i>DW</i> = 2,45896	
Модель 2.3. $Y_{2.3} = f(X_8)$				
a_0 - вільний член	375,995 ⁻	,109 ²⁴⁰	1,56594 ⁻	1613 ^{0,}
X_8 - обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.	,157413 ⁰	491335 ^{0,0}	20378 ^{3,}	0150 ^{0,}
<i>R-squared</i> = 59,4536% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 53,6613%	<i>Standard Error of Est.</i> <i>SE</i> = 309,673	<i>Mean absolute error</i> <i>MAE</i> = 232,847	<i>Durbin-Watson statistic</i> <i>DW</i> = 1,3818	
Модель 2.4. $Y_{2.4} = f(X_8)$				
a_0 - вільний член	668,01 ⁻	,791 ⁶⁴⁴	1,06703 ⁻	3171 ^{0,}
X_8 - обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.	81142 ^{0,3}	20182 ^{0,1}	17138 ^{3,}	0132 ^{0,}
<i>R-squared</i> = 55,6975% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 50,1597%	<i>Standard Error of Est.</i> <i>SE</i> = 891,7	<i>Mean absolute error</i> <i>MAE</i> = 563,0	<i>Durbin-Watson statistic</i> <i>DW</i> = 2,12715	

Імовірність того, що це усього лише випадкове відхилення від одиниці (нуль-гіпотеза), дорівнює (*P-Value*) 0,0001. З чого виходить, що модель є статистично значимою з імовірністю 100%. Коефіцієнт детермінації (*R-squared* = 98,7114%) показує, що 98,71% повної мінливості залежної змінної пояснюється внеском показників X_{10} ; X_{12} ; X_{13} ; X_{17} . Високий рівень цього показника свідчить про те, що модель добре відтворює дані і може бути використана для інтерполювання.

Таблиця 4.15

Результати кореляційно-регресійного аналізу (Модель 3.1.)

Факторні ознаки моделі (незалежні змінні) x_j	Значення параметра a_j	Стандартна похибка <i>Standard Error</i>	Коефіцієнт Стьюдента <i>T-Statistic</i>	Рівень значущості фактора <i>P-</i>
Модель 3.1 . $Y_{3.1} = f(X_{10}; X_{12}; X_{13}; X_{17})$				
a_0 - вільний член	8096,47	8825,3	0,917416	0,4010
X_{10} - обсяги фінансування підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.	0,996882	1,25129	0,796682	0,4618
X_{12} - обсяги фінансування підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, млн. грн.	0,61797	1,10074	0,561416	0,5987
X_{13} - обсяги фінансування підприємств на придбання машин та обладнання, що пов'язані з упровадженням інновацій, млн. грн.	0,245077	0,131724	1,86054	0,1219
X_{17} - чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України, осіб	0,135137	0,131816	1,0252	0,3523
<i>R-squared</i> = 98,7114% <i>R-squared (adjusted for d.t.)</i> = 97,6806%	<i>Standard Error of Est. SE</i> = 376,658	<i>Mean absolute error MAE</i> = 218,751	<i>Durbin-Watson statistic DW</i> = 2,19567	

Скоригований коефіцієнт детермінації (*R-squared (adjusted for d.t.)* = 97,6806%) вказує на те, що 97,68% мінливості залежної змінної пояснюється впливом X_{10} ; X_{12} ; X_{13} ; X_{17} . Стандартна похибка рівняння (точкова оцінка емпіричної дисперсії залишків) (*Standard Error of Est.* = 376,658) є малою. Її значення можна використовувати для формування меж прогнозування ендогенної змінної. Критерій Дарбіна-Уотсона (*Durbin-Watson statistic* = 2,19567) свідчить про імовірність автокореляції між залишками моделі. Таким чином, на підставі обчислених критеріїв можна зробити висновок, що отримана

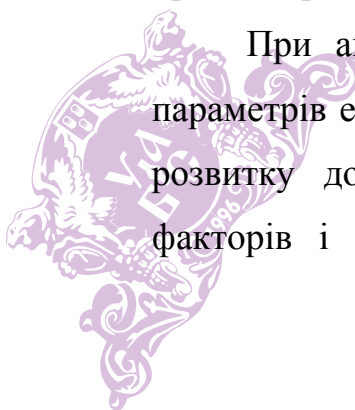
модель є доброякісною і може використовуватись для подальшого прогнозування.

Таким чином, в результаті проведеного кореляційно-регресійного аналізу моделей можна стверджувати, що економічна гіпотеза про обумовленість зростання ВВП зростанням складових фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки (обсягів фінансування інноваційного розвитку за визначеною структурою його джерел) не суперечить даним спостережень. Таким самим чином висновок стосується і впливу показника «Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах» на показники джерел фінансування інноваційного розвитку України. В свою чергу, отримала підтвердження економічна гіпотеза щодо впливу фактору «Чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України» на показник «Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах».

Проведені економетричні дослідження підтверджують, що в макроекономіці взаємозв'язки величин часто є неочевидними та мінливими. В реальних макроекономічних системах виникають певні ситуації, коли модель раптом стає неадекватною через виникнення або активізацію будь-якого фактору (податкова політика, державний бюджет, страхування, ощадна справа, прояви фінансової кризи).

Саме цим, на нашу думку, можна пояснити те, що ряд моделей, отриманих шляхом економічних припущень не отримали підтвердження результатами статистичних спостережень, які були скориговані за результатами математичної обробки статистичного матеріалу. Отримані моделі, на наш погляд, безперечно мають теоретичне значення і можуть бути використані в процесі прогнозування економічних ситуацій майбутніх періодів.

При аналізі результатів дослідження на завершальному етапі оцінки параметрів економетричних моделей необхідно визначити прогнозу динаміку розвитку досліджуваних економічних подій, явищ під впливом обраних факторів і певних припущень щодо можливостей виникнення критичних

(принципових) змін, які будуть вимагати коригування отриманих результатів внаслідок існування їх взаємообумовленого зв'язку.

Зауважимо, що екзогенні змінні в моделі третього рівня можна вважати керованими, тобто за допомогою інструментів державного регулювання та управлінських рішень керівництва підприємств можна досягти їх збільшення. Розрахуємо прогноз динаміки ВВП при зростанні екзогенних змінних моделі третього рівня на 1 %.

Результати розрахунку значень екзогенних змінних моделі третього рівня при зростанні їх на 1% наведені в табл. 4.16. За результатами розрахунків можна зробити висновок, що збільшення на 1 % керованих екзогенних змінних, в якості яких обрано показники (X_{10}) – «Обсяги фінансування підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.»; (X_{12}) – «Обсяги фінансування підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, млн. грн.»; (X_{13}) – «Обсяги фінансування підприємств на придбання машин та обладнання, що пов'язані з упровадженням інновацій, млн. грн.»; (X_{17}) – «Чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України, осіб» призводить до прогнозованого збільшення ВВП на 0,6 % $[(920635,66 - 914720) / 914720] * 100\%$].

Таблиця 4.16

Результати розрахунку значень екзогенних змінних

Екзогенна змінна	Емпіричне значення показника	Значення показника при зростанні на 1%	Значення 1 % в натуральних
X_{10}	1846,7	1865,17	18,47 млн.
X_{12}	1296,1	1309,06	12,96 млн.
X_{13}	4974,7	5024,44	49,74 млн.
X_{17}	95035	95985	950 осіб

Розрахунок прогнозних значень ендогенних змінних наведені в табл. 4.17.

Аналіз статистичних даних динаміки показників інноваційного розвитку національної економіки за період з 2000 по 2009 роки здійснено з врахуванням

макроекономічного характеру досліджень на основі використання загальноекономічних моделей, які описують інноваційний процес з певним ступенем адекватності. Особливе місце в процесі дослідження займають економіко-математичні моделі, які є концентрованим виявом суттєвих взаємозв'язків й закономірностей, опосередкованих в математичній формі окремих аспектів інноваційної діяльності підприємств реального сектору економіки.

Таблиця 4.17

Результати прогнозних значень ендогенних змінних

Ендогенні	Розрахунок значення відповідно отриманих
$Y_{3.1}$	$- 8096,47 + 0,996882*865,17 + 0,61797*1309,06 + 0,245077*5024,44 + 0,135137*95085 = 7767,55$ млн. грн.
$Y_{2.4}$	$- 688,01 + 0,381142*7767,55 = 2272,53$ млн. грн.
$Y_{2.3}$	$- 375,995 + 0,157413*7767,55 = 846,72$ млн. грн.
$Y_{2.2}$	$- 39,8231 + 0,0293236*7767,55 = 187,95$ млн. грн.
$Y_{2.1}$	$157,67 + 0,82816*7767,55 = 6590,44$ млн. грн.
Y_1	$- 3179,89 + 62,6399*6590,44 + 1612,39*187,95 + 314,96*846,72 - 25,8481*2272,53 =$

Ефективне застосування економіко-математичних моделей може бути реалізоване через правильний вибір математичного апарату. Кінцеві результати оцінки ефективності механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки мають велике значення з точки зору вибору інструментарію при визначенні оптимальних напрямів реалізації інноваційної політики на певний історичний період через економіко-математичне моделювання процесів пошуку резервів її фінансування.

4.4. Напрямки застосування кластерного підходу для забезпечення територіальної узгодженості при переході на інноваційну модель розвитку економіки

Проблема конкурентоспроможності національної економіки набуває для України все більшої актуальності. За даними 2005 – 2008 років щодо індексу зростання конкурентоспроможності, визначеним Всесвітнім економічним форумом, місце України не є задовільним: якщо у 2005 році Україна була на 85 позиції серед 117 країн за індексом зростання конкурентоспроможності, значно відстаючи від Китаю та Індії (49 та 50 позиція відповідно), Польщі (51 місце) та Росії (75 місце), то хоча у 2008 році її позиція покращилася (72 місце), проте відставання від зазначених країн збільшилося – Росія (51), Польща (53), Китай (17). За рейтингом інвестиційної привабливості Україна постійно займає 125 – 135 позицію серед 185 країн світу. Так, британський щотижневик “Economist” віддав Україні 70 місце (з 82-х можливих) за підприємницькою привабливістю на 2009 – 2012 роки [391; 426].

Світовий досвід свідчить, що значні зміни в організації виробництва як на національному, так і на міжнародному рівнях, сприяють створенню територіально-галузевих та інтеграційних об'єднань – кластерів. Кластерний розвиток країн є однією з властивостей сучасного етапу інноваційного розвитку їх економік і вважається таким, що забезпечує підвищення рівня конкурентоспроможності на світовому ринку.

Аналіз результатів процесу трансформаційного розвитку економіки України на засадах інноваційної моделі розвитку дозволяє визначити проблему пошуку нових ефективних для ринкової економіки, в контексті як механізму організації функціонування підприємств різних галузей економіки, так і механізму його фінансового забезпечення, у якості однієї із центральних проблем. Її вирішення, попри зростання інтересу до нових виробничих систем в Україні, стримується конкретними факторами. Основними з таких факторів сприяння розвитку є – відсутність нормативного визначення самої категорії

«кластер», недостатність інформаційного забезпечення щодо реалізації кластерних підходів у реальний сектор економіки, відсутність практичного досвіду та інші.

В основі формування нової парадигми техніко-економічних систем або технологічного укладу лежить категорія „інновації“, яка в процесі подальшого розвитку дозволяє спостерігати за утворенням „кластеру інновацій“. Кластер (англ. cluster скупчення) — об'єднання декількох однорідних елементів, яке можна розглядати у якості самостійної одиниці і вважати такою, що наділена певними властивостями.

Питанням значення та ролі кластерних систем в структурі інноваційного розвитку присвячені дослідження М. Портера, який став послідовником використання кластерного підходу, започаткованого Й. Шумпетером. Відповідно з теорією Майкла Портера, кластер в економіці – «група географічески соседствующих взаимосвязанных компаний (поставщики, производители и др.) и связанных с ними организаций (образовательные заведения, органы государственного управления, инфраструктурные компании), действующих в определенной сфере и взаимодополняющих друг друга» [348].

У 80-х роках на базі концепції концентрації інноваційного середовища, розробленої групою ГРЕМІ (Group de Recherchй European sur les Milieux Innovateurs), були проведені дослідження інноваційної активності як економічно розвинутих, так і відстаючих та слаборозвинутих регіонів. В матеріалах досліджень міститься визначення «кластера інноваційної активності», під яким розуміють – сукупність базисних нововведень, сконцентрованих на відповідному відрізку часу і в певному просторі.

В прийнятій Концепції створення кластерів в Україні запропоновано вихідне визначення поняття, де кластер – являє собою групу географічно локалізованих взаємопов'язаних компаній, постачальників обладнання, комплектувальних, спеціалізованих виробничих послуг, інфраструктури, науково-дослідних центрів, вузів та інших організацій, взаємодоповнюючих

один одного для досягнення конкретного господарського ефекту та посилюючих конкурентні досягнення окремих компаній і, відповідно, кластера в цілому [237]. Подібне трактування сутності даної категорії дозволяє визначити у якості однієї з ознак кластеру в структурі організаційно-правових форм об'єднань підприємств – принцип територіальної локалізації.

Так, М. О. Кизим надає своє розуміння категорії «кластер» – як «...системи взаємозалежних підприємств, суспільних і наукових організацій і державних органів, що планують і координують свою діяльність відповідно до єдиної мети, вираженої в підвищенні конкурентоспроможності продукції кластера, на основі ефекту синергізма» [227, с. 29]. За переконанням автора «...саме наявність так званого синергетичного ефекту відрізняє кластер від існуючих раніше виробничих комплексів, де враховувалася роль і внесок кожного елемента комплексу, але загальний валовий ефект не розглядався як необхідна його частина».

За визначенням С. А. Єгорова інноваційний кластер – це «...это объединение различных организаций (промышленных компаний, исследовательских центров, научных учреждений, органов государственного управления, профсоюзов, общественных организаций и пр.), которое позволяет использовать преимущества внутрифирменной координации и рыночного механизма – для более быстрого и эффективного освоения новых знаний и эффективного освоения новых знаний. При этом инновации распространяются по сети взаимосвязей в общем экономическом пространстве, облегчая комбинацию факторов производства» [129, с. 18].

В умовах необхідності впровадження дієвих заходів та розробки інструментів для боротьби із наслідками світової фінансової кризи проблема забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності національної економіки для України залишається достатньо актуальною. З прийняттям Коцепції створення кластерів в Україні вирішення означеної проблеми стає можливим за рахунок визначення конкретних можливостей щодо впровадження ринкових механізмів, що компенсують різні деструктивні

стихійні процеси на основі гнучких форм кооперації, координації та інтеграції спільних дій окремих суб'єктів господарської діяльності.

В Україні вже сьогодні існує досвід і технології впровадження й забезпечення високих технологій, але лише невелика кількість підприємств проходять або пройшли стадію неформальної кластеризації. Прикладом тому є функціонування технопарків, зокрема, НТУУ „Київський політехнічний інститут“, Інституту теплофізики Національної академії наук України, який представляє собою чітку систему впровадження високих технологій енергозбереження, екології. На цей час в Україні продовжується робота над розробкою та впровадженням проектів інноваційно-інвестиційного розвитку на основі технологічного передбачення двох областей – Чернівецької і Черкаської. Так, в Чернівцях виділено п'ять стратегічних напрямів розвитку регіону і відпрацьовується механізм створення п'яти інноваційно-інвестиційних кластерів. Передбачено, що дані структурні угруповання повністю забезпечать систему фінансування результатів наукових розробок при розподілі як ризиків, так і прибутків від їх впровадження.

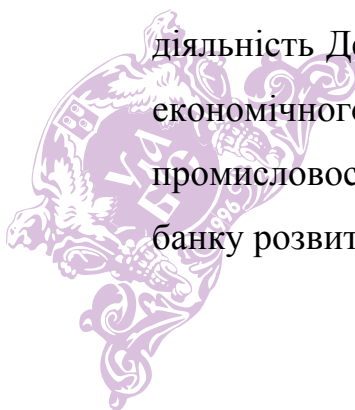
Зростання інтересу науковців до проблеми розвитку кластерів обумовлена тими новими очікуваннями, які можуть бути реалізовані за рахунок їх впровадження в практику функціонування національної економіки у якості інструмента стимулювання розвитку інноваційної діяльності підприємств і забезпечити тим самим підвищення загального рівня конкурентоспроможності економіки.

Як приклад, досвід реалізації кластерного підходу в Росії має свої особливості, які реалізуються при розробці регіональних стратегій розвитку (рис. 2.12). При чому, активізація процесів кластеризації спостерігається в багатьох регіонах Росії. На думку експертів, для України кластеризація є одним із шляхів розбудови економіки та підтримки її на належному рівні в системі світових господарських відносин. При цьому, проблема полягає у тому, щоб шляхом структурної перебудови виробництва забезпечити координацію діяльності усіх ланок технологічного ланцюга і залучити великі фінансові

ресурси з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів та держави, а також внутрішні та іноземні інвестиції, створити нові підприємства, сприяти інноваційному розвитку [237].

Тому, на нашу думку, у відповідності з головною метою реалізації Концепції модель інноваційного розвитку визначається в існуючих умовах функціонування національної економіки на загальних засадах створення та розвитку кластерів для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки, а також з метою створення інноваційних кластерів; заохочення об'єднання малих та середніх підприємств у ділові мережі; формування регіональних кластерів підприємств та інституцій; сприяння створенню регіональних промислових кластерів, передусім у найбільш наукоємних і високотехнологічних галузях та виробництвах, здатних кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості через формування умов для стимулювання попиту на інноваційну продукцію.

При виборі напрямів вирішення проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки необхідно розуміти позитивні моменти, які визначають те, що внаслідок консолідації капіталів великим компаніям належить провідна роль в забезпеченні науково-технічного прогресу, вдосконалення продукції та технологій, великі підприємства мають перевагу у формуванні багатогалузевих моделей, які дозволяють якнайкраще реалізувати науково-технічні, виробничі, збутові можливості та забезпечити найрізноманітніші потреби ринку. Інноваційному розвитку економіки повинна сприяти подальша робота щодо відпрацювання механізмів фінансування інвестиційних проектів через спеціалізовані банки розвитку. Прикладом тому є діяльність Державного банку розвитку Німеччини (KfW), Національного банку економічного і соціального розвитку Бразилії (BDNES), Банку розвитку промисловості Індії (IDBI), Китайського банку розвитку (CDB) та Корейського банку розвитку (KDB).

**Вихідні дані узагальнення досвіду функціонування кластерів
в структурі економік країн світу**

Країна	Рівень кластеризації (кількісні характеристики)	Структурна ознака, критерії ідентифікації кластерів	Рівень впливу процесів кластеризації на розвиток економіки країни
Фінляндія	9 національних кластерів в структурі галузей промисловості (інформаційний та телекомунікаційний; металургійний; енергетичний; бізнес-послуг; охорони здоров'я; машинобудування; харчової; будівельний)	Економіка повністю кластеризована. Фундаментальні і прикладні дослідження все частіше здійснюють за межами одного кластеру.	Абсолютний вплив на забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економіки
Велико-британія	154 (потенційно) регіональних кластера. На півдні переважно у сфері послуг (програмне забезпечення, ділові послуги).	Визначають наявність кластеру на основі інтерв'ю з науковцями і представниками приватного сектору з врахуванням рівня концентрації спеціалізованої робочої сили.	Забезпечують 40% загальної зайнятості в Лондоні та 15% - на північно-заході країни.
Нідерланди	20 мегакластерів. Забезпечують 30% загального виробництва товарів.	Структурний розподіл економіки . За методом Портера визначає 12 крупних взаємопов'язаних конгломератів, а дані соціологічних досліджень свідчать про наявність 60 регіональних кластерів.	Визначає пріоритети інноваційної політики
Данія	29 кластерів. Розподілені на 13 регіональних і 16 національних («компетентних») кластерів. Сформовані за участю 40 % підприємств	Політика орієнтації на експорт (забезпечує 60 % експорту). Регіональні кластери формуються за критеріями традиційних галузей промисловості (виробництво тканини, одягу, меблів, садівництва), а також на основі використання нових технологій (мобільний зв'язок).	Вагомий вплив на формування політичної стратегії, адаптованої під потреби датських кластерів.

Продовження табл. 4.18

Країна	Рівень кластеризації (кількісні характеристики)	Структурна ознака, критерії ідентифікації кластерів	Рівень впливу процесів кластеризації на розвиток економіки країни
Австрія	16 індустріальних кластерів Трансграничні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, Францією, Великобританією	Визначаються орієнтацією на споживача, горизонтальні і вертикальні відносини. Забезпечують відповідний рівень конкурентоспроможності економіки країни на міжнародному рівні за рахунок формування центрів конкурентоспроможності.	Політика стимулювання розвитку зв'язків між дослідними інститутами та промисловістю. Зниження регуляторних бар'єрів інноваційних програм.
Німеччина	Дослідження щодо визначення кластерів доки не завершені. Результати отримані тільки у Північній Вестфалії, які свідчать про наявність 11 кластерів.	За своєю ознакою є промисловими кластерами.	
Італія	199 індустріальних районів функціонують на принципах гнучкого и «рівнозначного» співробітництва підприємств малого, середнього та крупного бізнесу.	В процесі ідентифікації кластерів використані різні критерії для класифікації індустріальних районів. Доходність компаній є вищою порівняно з ідентичними по країні.	Забезпечують 42,5% робочих місць від загальної кількості по країні.
Франція	Існує 144 регіональних кластерів і приблизно 82 кластерів, які знаходяться в процесі становлення або носять віртуальний характер.	Врахована специфіка місцевої системи виробництва, яка характеризується за відповідними ознаками: місцевої концентрації малого і середнього бізнесу; приналежності малого і середнього бізнесу до однієї чи декількох галузей промисловості; фірми співробітничать і водночас конкурують; наявність фірм підтримки; визначені на основі єдиних норм і культурних традицій.	В цілому місцеві системи виробництва відрізняються більш високим рівнем економічного зростання ніж у інших.

Продовження табл. 4.18

Країна	Рівень кластеризації (кількісні характеристики)	Структурна ознака, критерії ідентифікації кластерів	Рівень впливу процесів кластеризації на розвиток економіки країни
Іспанія	Присутні 142 регіональних кластера	Місцеві особливості концентрації дрібного і середнього бізнесу. Враховують питому вагу кількості висококваліфікованого персоналу.	Формують більш високі відносні показники зайнятості і доходу.
Португалія	Сформовані 33 регіональних кластера	Присутні індустріальні райони з експортною спеціалізацією. Висока ступінь географічної концентрації. Низький рівень взаємодії між фірмами і підприємствами кластера.	Неоднорідний розвиток регіонів. Кластери мають високий потенціал для посилення своїх позицій.
Норвегія	Виділено 62 регіональних кластера (з них 55 відносяться до промисловості)	При визначенні кластеру враховують три основних критерії: – охоплюють ринок робочої сили; – спеціалізований ринок робочої сили; – включає не менш ніж 10 фірм і 200 робочих місць.	Забезпечують 22% від загального рівня зайнятості у країні. Більш високий рівень зайнятості порівняно з аналогічними фірмами
Словенія	Кластери технічного спрямування	Створюється програма національного розвитку кластерів.	Забезпечують реалізацію стратегії зростання конкурентоспроможності промисловості
Росія	В різних галузях економіки «спонтанні протокластери», сформовані в межах ключових галузей промисловості (хімічний, нафтогазовий, металургія, машинобудування і ін.)	Кластерний підхід при розробці регіональних програм розвитку. До проблем реалізації кластерної політики в Росії відносять: 1 - недостатній розвиток малого бізнесу; 2- слабкий рівень довіри між основними суб'єктами економічної діяльності; 3 – відсутність факторних умов (в основному – доступу до ресурсів) як бази для розвитку кластерів.	Визначають пріоритетні галузі. Кластерний підхід використовується в процесі розробки регіональних стратегій розвитку.

Продовження табл. 4.18

Країна	Рівень кластеризації (кількісні характеристики)	Структурна ознака, критерії ідентифікації кластерів	Рівень впливу процесів кластеризації на розвиток економіки країни
Україна	Існують територіально-виробничі комплекси (елементи територіальної структури). Активний розвиток кластерних програм на базі формування кластерних об'єднань.	Сформовано в цілому законодавство щодо визначення організаційно-правових форм об'єднань підприємств на базі територіально-виробничих комплексів.	Супроводжують суттєві зміни в галузевій структурі виробництва і продуктивних сил. Планується фінансова підтримка до 50 інноваційних проектів регіонів, в т.ч. тих, які базуються на кластерах. Проекти повинні пройти через «Біржу проектів», яка формується в Україні по стандартам ЮНІДО.

Джерело: (узагальнено автором)

Механізм процесів кластеризації спрямований на підсилення позитивних сторін альтернативного підходу і дозволяє подолати недоліки, забезпечуючи конкурентоспроможність економіки регіонів та в цілому країни. Крім того, політика кластеризації національної економіки може забезпечити умови для об'єднання як підприємств і установ регіонів, так і різних країн для підвищення ефективності їх діяльності, росту виробництва праці і якості продукції, стимулювання розвитку конкуренції та впровадження інновацій.

Ефективність впровадження подібних механізмів спрямована на сприяння формуванню нових підприємств з урахуванням їх вигідного географічного розташування та нових робочих місць. Також необхідно враховувати, що в умовах недостатньої визначеності прогнозів щодо виходу економіки країни з фінансової кризи, функціонування кластерів надає можливості для більш гнучкого реагування на негативні зміни умов ведення підприємницької діяльності.

Прикладом світового досвіду впровадження галузевих кластерів на рівні регіонів можна вважати Італію, де в регіоні П'ємонт, протягом 20 років були відпрацьовані подібні механізми, які дозволили отримати значні результати за умови зайнятості приблизно 70 % всього населення даного регіону.

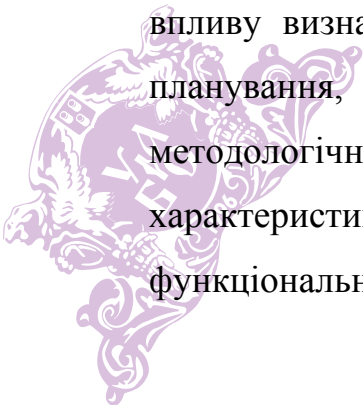
Висновки до розділу 4

Результати дослідження, проведені в розділі 4, дозволили зробити наступні висновки:

Для кожного рівня управління існує певна специфіка інноваційних механізмів, які визначають та реалізують свої специфічні завдання. Структурою державного управління визначено існування інноваційних механізмів на трьох основних рівнях: макрорівні, мезорівні - регіональному

рівні, мікрорівні – рівні окремого підприємства. Для кожного рівня управління існує певна специфіка інноваційних механізмів, які визначають та реалізують свої специфічні завдання. Так, на макрорівні розв'язуються три основних завдання: визначається державна інноваційна стратегія, створюється сприятливий інноваційний клімат для розвитку економіки в цілому, реалізуються державні інноваційні програми. На регіональному рівні присутні схожі завдання, але вони визначаються особливостями соціально-економічних умов конкретних регіонів. Макро- і мезорівень створюють умови для інтенсивного розвитку інноваційних процесів на рівні підприємницьких структур.

Створення умов для ефективної дії інноваційних механізмів дозволить забезпечити реалізацію державних і регіональних інноваційних стратегій на мікрорівні, спрямувати підприємницьку ініціативу в руслі реалізації інноваційних пріоритетів на основі дотримання принципів взаємодії фінансового механізму з механізмами управління інноваційним розвитком на різних рівнях економіки: узгодженості, продуктивності, системності, диверсифікації, відповідності, комплексності, динамічності та інтеграційності. Обґрунтування методичних підходів до реалізації фінансової політики держави через фінансовий механізм безпосередньо засобами впливу суб'єкта фінансової системи на її об'єкт дозволило розглядати його в якості складової частини фінансової системи, яка охоплює сферу фінансових відносин (об'єкт фінансової системи), сукупність існуючих фінансових органів (суб'єкт фінансової системи), а також забезпечує їх ефективну взаємодію за рахунок створення організаційних передумов для розподілу та подальшого перерозподілу наявних ресурсів. При цьому параметри такого впливу визначаються формами дії фінансових методів: прогнозування та планування, забезпечення і регулювання, а також контролю. З методологічної точки зору, наведені методи мають узагальнюючі характеристики і це надає можливість до розгляду їх у якості окремих функціональних підсистем фінансового механізму. Саме такі підсистеми

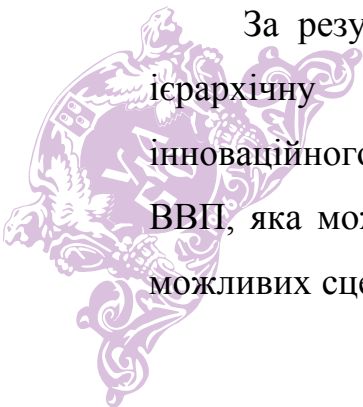
певною мірою дозволяють отримати певні характеристики щодо розуміння сутності та визначення напрямків впливу фінансів на якісні і кількісні параметри інноваційного розвитку економіки.

Формування сприятливих умов для активізації інноваційного розвитку стає можливим при виборі ефективних підходів до їх стимулювання. Фінансові важелі та фінансові інструменти, як обособлені категорії, самі по собі не досягають завершеного результату, нічого не визначають і нічого не вирішують, але опосередковано впливають на дію фінансового механізму, а через нього – на різні соціально-економічні процеси. Саме через механізм зміни кількісних характеристик певного важеля досягаються конкретні якісні показники інноваційного розвитку.

Ефективність фінансового механізму залежить від вибору оптимальної сукупності методів стимулювання та рівня дієвості їх впливу. При цьому фінансові інструменти підрозділяють на стимули і санкції, застосування яких на практиці визначається з врахуванням конкретних умов і принципів економічних процесів: формування доходів; визначення і спрямування певної частини нагромаджень на конкретні цілі; порядок здійснення витрат; впровадження конкретних норм з врахуванням конкретного етапу розвитку економіки.

На основі аналізу і узагальнення пропонується доповнити існуючий перелік показників характеристиками структури, динаміки, спрямованості, достатності, ризикованості та ефективності фінансування інноваційної діяльності окремого суб'єкта господарювання, що значно розширить сукупність показників і надасть сформованій сукупності повноти та адекватності.

За результатами економетричних досліджень отримано трьохрівневу ієрархічну систему економетричних моделей впливу показників інноваційного розвитку, складових механізму фінансового забезпечення на ВВП, яка може бути використана в процесі прогнозування або для імітації можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку досліджуваної системи

за умови, що деякі показники можна змінювати цілеспрямовано з метою досягнення адекватних прогнозів.

Оцінка ефективності механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки має велике значення з точки зору вибору інструментарію при визначенні оптимальних напрямів реалізації інноваційної політики на певний історичний період через економіко-математичне моделювання процесів пошуку резервів її фінансування.

В основі формування нової парадигми техніко-економічних систем або технологічного укладу лежить категорія „інновації“, яка в процесі подальшого розвитку дозволяє спостерігати за утворенням „кластеру інновацій“.

На нашу думку, у відповідності з головною метою реалізації Концепції модель інноваційного розвитку визначається в існуючих умовах функціонування національної економіки на загальних засадах створення та розвитку кластерів для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки, а також з метою створення інноваційних кластерів; заохочення об'єднання малих та середніх підприємств у ділові мережі; формування регіональних кластерів підприємств та інституцій; сприяння створенню регіональних промислових кластерів, передусім у найбільш наукоємних і високотехнологічних галузях та виробництвах, здатних кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості через формування умов для стимулювання попиту на інноваційну продукцію.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [98; 200; 204; 211; 225; 226].

РОЗДІЛ 5

РОЛЬ ТА МІСЦЕ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ФІНАНСОВОМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

5.1. Оцінка можливостей використання ресурсів банківської системи для вирішення завдань ресурсного забезпечення інноваційної моделі структурної перебудови економіки України

Дослідженню сутності та механізмів процесу кредитування присвячені роботи таких відомих зарубіжних вчених, як І. Ансофф, П. Друкер, А. Сміт, М. Кейнс, Ф. Мишкін, І. Фішер. Також вивченню проблем банківського кредитування присвячені наукові праці вітчизняних учених-фінансистів, таких як М. Алексеєнко, З. Васильченко, О. Кіреєв, С. Козьменко, В. Міщенко, А. Мороз, В. Опарін, Л. Примостка, М. Савлук та ін.

Аналіз структури кредитних ресурсів вітчизняних банків та ефективності їх використання свідчить про той факт, що протягом тривалого періоду в банківській сфері відбувалися доволі складні процеси трансформації загальних тенденцій, зміни вектору її економічного розвитку від напряму сталого фінансового зростання до зворотного, який характеризує конкретні зусилля щодо пошуку дієвих заходів виходу з фінансової кризи та в подальшому подолання її негативних наслідків.

Безпосереднім завданням такого дослідження є аналіз факторів, що визначають діяльність банків з позиції залучення і розміщення ресурсів, а також розгляду їх як внутрішніх умов, причин, які об'єктивно впливають на подальший розвиток вітчизняної банківської системи. З метою визначення оптимальних процентних ставок і конкретизації можливих заходів щодо недопущення виникнення проблем в процесі оперативного управління кредитними операціями. Для цього є необхідним виявити фактори, що впливають на їх рівень та визначити комплекс організаційно-методичних

заходів з метою забезпечення умов для ефективного банківського кредитування на етапі посилення банківської конкуренції.

В умовах сьогодення позитивних тенденцій виходу з кризового стану в економіці України намітилися позитивні тенденції економічного зростання, темпи та стійкість якого залежать насамперед від спроможності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними кредитними ресурсами. Надання кредитів і проведення ефективної кредитної політики є найдохіднішими операціями банківських установ. Однак аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить про той факт, що більшість банків зазнає фінансового краху внаслідок надзвичайної ризикової кредитної політики.

У зв'язку з цим основну увагу необхідно зосередити на виявленні тих тенденцій, що на даному етапі переважають у кредитних взаємовідносинах банків з клієнтами, та пошуку шляхів удосконалення сучасних форм кредитування.

До тенденцій, що відображають кількісні та якісні зміни розвитку системи банківського кредитування протягом періоду з 2000–2008 років можна віднести наступні:

1. На протязі кожного року спостерігалася позитивна тенденція – обсяги наданих кредитів зростали. У період з 2000 р. по 2008 р. кредитні вкладення зросли у 24,8 рази (рис. 5.1).

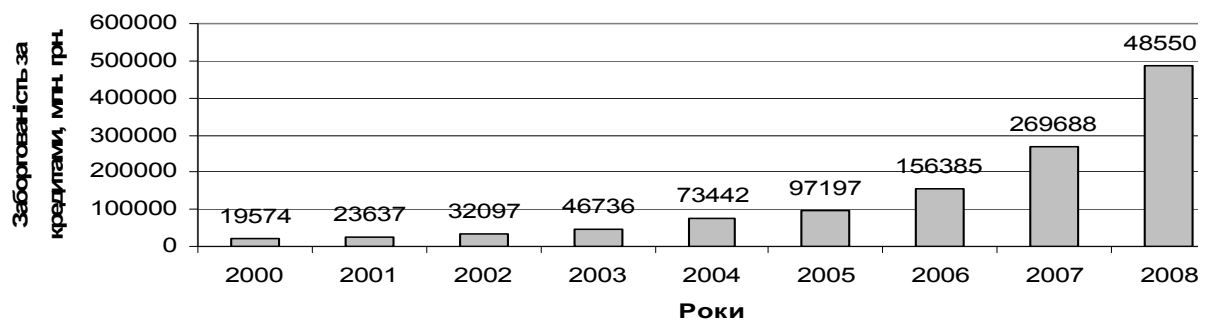

Рис. 5.1. Динаміка вимог банків за кредитами, наданими банками економіці України

2. Протягом досліджуваного періоду частка кредитів у загальній сумі активів банків зростає з 47,6 % до 78,43 %, а деяке її зниження у 2004 та 2006 рр. не вплинуло на загальну позитивну динаміку (табл. 5.1).

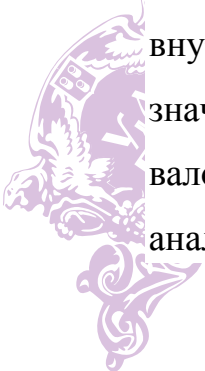
3. У кредитно – розрахункових відносинах банків з позичальниками останніми роками намітилась стійка тенденція до випередження темпів збільшення обсягів кредитування над темпами зростання валового внутрішнього продукту. Відповідно до даних аналізу можна стверджувати, що в розвитку економіки країни переважають екстенсивні процеси, які створюють передумови для спрямування великих сум кредиту на покриття витрат, що підлягають фінансуванню за рахунок власних коштів підприємств і бюджетних асигнувань.

Таблиця 5.1

**Частка кредитного портфеля в обсязі сукупних активів
банківських установ України**

Показники	Значення показника по роках								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Загальні активи, млн. грн.	36979,5	50391,7	67773,5	100234,4	158946,5	179548,9	252179,3	353086	619004
У тому числі кредитний портфель, млн. грн.	17599,9	31862,7	46735,6	62503,0	82167,1	93758,9	129468,2	269688	485507
Частка кредитного портфеля в загальній сумі активів, %	47,6	63,2	69,2	62,4	51,7	52,2	51,1	76,38	78,43

4. Протягом 2000 – 2008 рр. частка кредитів у валовому внутрішньому продукті становила лише 11,5 - 49,75 % (табл. 5.2). Безумовно, це можна розцінити як прийнятну, але доволі скромну тенденцію, яка спостерігається у рамках суттєвого відставання ролі кредиту в опосередкуванні валового внутрішнього продукту. Проте, в останні роки (2004 – 2008 рр.) ситуація значно покращилась і, за даними на 1 січня 2008 року частка кредитів банків у валовому внутрішньому продукті України, наблизилась до розміру аналогічного показника у розвинутих країнах 30,0 %.

Таблиця 5.2

Темпи зростання кредитних вкладень і валового внутрішнього продукту України

Показники	Значення показника по роках								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Темп зростання ВВП, %	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,6	107,3	102,1
Темпи зростання кредитів, %	166,1	145,0	148,1	161,4	130,5	108	143,6	172,45	180,03
Випередження (+), сповільнення (-) темпів зростання кредитів над темпами зростання ВВП (пунктів)	1,57	1,33	1,41	1,47	1,16	1,05	1,33	1,61	1,76

5. Позитивним явищем у сфері банківського кредитування суб'єктів господарювання була наявність стійкої тенденції до зростання обсягів довготермінового кредитування (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

Частка банківських кредитів у валовому внутрішньому продукті України

Показники	Значення показника по роках								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Обсяг валового внутрішнього продукту, млн. грн.	170070	204190	225810	263228	345113	418529	470122	720731	949864
Кредити, надані банківськими установами суб'єктам господарювання, всього	19574	28373	42035	67835	88579	95667	137415	276184	472584
Частка кредитів банків у валовому внутрішньому продукті, %	11,5	13,9	18,6	25,8	25,7	22,8	30,0	38,32	49,75
Частка збиткових підприємств	37,7	38,2	38,8	41,0	37,2	35,5	34,0	32,5	37,2

У 1998 році з'явилися перші ознаки тенденції до зростання частки довгострокових кредитів, які за даний період досягли рівня 18 %. Станом на початок 2009 року в Україні абсолютна більшість кредитів, що надаються комерційними банками, – довгострокові. Впродовж десяти останніх років обсяги довгострокового кредитування збільшилися майже у 179 разів і станом на 01.01.2008 р. складають 291 963 млн. грн., що становить 60,14 % від загального обсягу наданих банківськими установами в економіку кредитів (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

Динаміка кредитів, наданих банківськими установами в економіку України, за термінами користування

Станом на кінець періоду	Короткотермінові кредити		Довготермінові кредити		Усього	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
1998	7 240	82	1 633	18	8 873	100
1999	9 142	78	2 645	22	11 787	100
2000	16 060	82	3 514	18	19 574	100
2001	22 218	78	6 156	22	28 373	100
2002	30 185	72	11 849	28	42 035	100
2003	37 282	55	30 553	45	67 835	100
2004	40 575	46	48 003	54	88 579	100
2005	43 648	45	52 019	55	95 667	100
2006	53 984	39	83 431	61	137 415	100
2007	131 501	30,81	295 362	69,19	426 863	100
2008	193 544	39,86	291 963	60,14	485 507	100
2009	245 657	44,43	307 345	55,57	553 002	100

Результати аналізу зміни облікової ставки НБУ свідчать, що протягом періоду з 1999 р. по 2008 р. вона була стабільною. Слід відмітити, що, починаючи з 2005 р., вона має тенденцію до зростання з рівня 7 % у 2004 р. і досягла рівня 10 % у 2008 р., тобто зросла у 2,89 рази (рис. 5.2).

У відповідності із наявністю такої тенденції, значно збільшилися темпи зростання зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки

суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Ситуація в банківській системі, що склалася, була наведена у табл. 5.5.

6. Протягом останніх років на досліджуваному етапі розвитку змінилась на краще і якість кредитного портфеля банків. Так, з даних табл.2.8 видно, що частка проблемних банківських кредитів (прострочених та сумнівних) у загальному обсязі кредитного портфеля знизилася з 11,3 % відповідно зі станом на 1 січня 2001 року до 1,31% - на 1 січня 2008 року.

Таблиця 5.5

Динаміка інфляційних процесів, облікової ставки НБУ та частки довгострокових кредитів у кредитному портфелі банківських установ України

Показники	Значення показника по роках									
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Темп інфляції, % до попереднього року	19,2	25,8	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3
Облікова ставка Національного банку України, %	50,0	30,6	19,7	9,5	7,0	7,0	9,0	9,0	8,0	10,0
Темпи зростання зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб	46,9	54,2	37,0	46,9	62,7	67,1	72,6	74,8	73,1	66,4
Частка довгострокових зобов'язань у загальному обсязі зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, %	5,5	6,1	13,8	24,3	32,2	38,4	41,6	45,7	40,16	33,94
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитного портфеля банків України, %	22,4	17,9	21,7	28,2	45,0	54,2	55,1	61,3	58,3	60,1

7. Як свідчить статистика, в Україні більшість кредитів (56,89 %) банківські установи надають суб'єктам господарювання (табл. 5.6). Однак

позитивним фактом є той, що банки продовжують нарощувати обсяги кредитування фізичних осіб. Так, станом на 1 січня 2007 року частка кредитів, наданих фізичним особам, становила 28,83 %, а на 1 січня 2008 р. – 31,64 %.

Диспропорцію, що спостерігається між кредитами, наданими юридичним і фізичним особам, зумовлюють несприятливі умови для приватного підприємництва, недосконалість законодавчого забезпечення споживчого кредитування, нестабільність ринку праці, низький рівень доходів фізичних осіб.

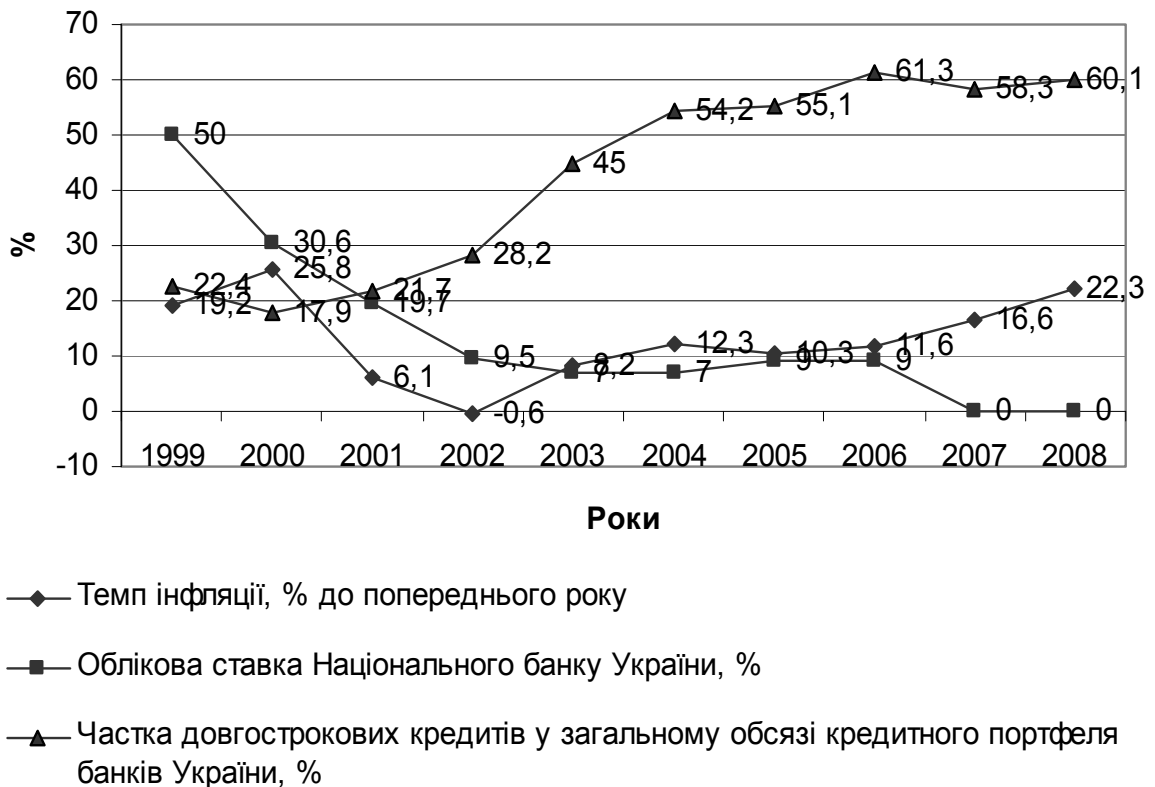

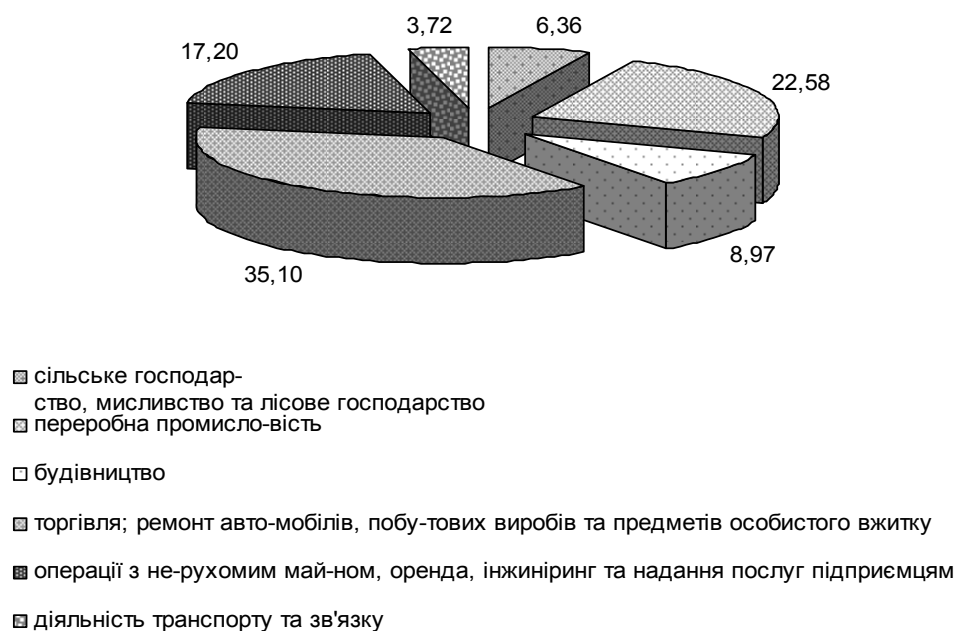
Рис. 5.2. Динаміка інфляційних процесів, облікової ставки НБУ та частки довготермінових кредитів у кредитному портфелі комерційних банків України

Виходячи з даних табл. 5.7 можна спостерігати, що найбільшу питому вагу в обсягах кредитів, наданих банками, займають обсяги кредитів в

торгівлю; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку загальним обсягом 160 571,25 млн. грн. На другому місці за обсягами кредитів знаходиться переробна промисловість, до якої спрямовується близько 23 % усіх наданих кредитів, третє місце – посідають операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (рис. 5.3).

До тенденцій, що відображають якісну сторону розвитку системи кредитування, на нашу думку, можна віднести наступні:

1. Кредитні процеси в Україні фактично не мають спеціального законодавчого забезпечення щодо діяльності банківської системи в умовах стресового періоду. Також варто зазначити, що нормативне регулювання кредитних відносин Національним банком України не має достатньо системного характеру й не забезпечує функціонування і розвитку системи банківського кредитування в умовах виходу з фінансової кризи в Україні.

Рис. 5.3. Структура кредитів, наданих банками суб'єктам господарювання, на кінець вересня 2009 р. (за видами економічної діяльності)

У сучасній практиці застосовуються такі основні методи кредитування як цільова позика та кредитування поточного рахунка у міру надходження платіжних документів до нього в межах відкритого ліміту кредитування. Результати аналізу динаміки частки овердрафт в структурі кредитного портфеля банків свідчать, що поки є незначною.

При встановленні процента за кредит банківські установи враховують цілу низку чинників. Але, незважаючи на незначне збільшення облікової ставки, ставки за кредитами зростають порівняно високими темпами.

Таблиця 5.6

Динаміка структури заборгованості за кредитами, наданими банками України

Показники	Значення показника по роках							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кредитний портфель, млн. грн.	23637	32097	46736	67696	97300	156800	269688	485507
Проблемні кредити (прострочені і сумнівні), млн. грн.	2679	1863	2113	2445	3317	4657	4456	6357
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	11,3	5,80	4,52	3,61	3,41	2,97	1,65	1,31

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать, що, по-перше, банкам в умовах реалій сьогодення доцільно знизити ціну кредиту та розширити його доступ для широкого кола клієнтів, що забезпечить підвищення довіри до банків. Процентна ставка банків за кредитами може бути зменшена, якщо за допомогою позики здійснити диверсифікацію кредитного портфеля банку. Пропонується при укладанні кредитних договорів передбачати постійне коригування процентної ставки у випадку зміни облікової ставки НБУ, темпів інфляції тощо.

По-друге, для стимулювання надання банками довготермінових позик необхідно вирішити питання надання пільг щодо створення обов'язкових резервів, оподаткування доходів і використання прибутку банків, створити умови для акумуляції у банках значних вкладів.

По-третє, здійснити адаптацію міжнародного досвіду кредитування до української банківської практики, звернути особливу увагу на розвиток кредитних ліній, овердрафта, контокоренту, консорціумних кредитів.

Таблиця 5.7

**Динаміка кредитів, наданих установами банків в економіку України
(за видами економічної діяльності)**

Види економічної діяльності	Кредити станом на 30.09.2009 р.	
	млн. грн.	%
1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	29 112	6,36
2. Рибальство, рибництво	211	0,05
3. Добувна промисловість	6 832	1,49
4. Ппереробна промисловість	103 332	22,58
5. Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	8 926	1,95
6. Будівництво	41 051	8,97
7. Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	160 571	35,10
8. Діяльність готелів та ресторанів	4 390	0,96
9. Діяльність транспорту та зв'язку	17 003	3,72
10. Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	78 686	17,20
11. Освіта	252	0,06
12. Оохорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 638	0,36
13. Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	5 521	1,21
Всього	457 525	100

Виходячи з практики функціонування будь-якої окремої банківської установи, можна зробити узагальнюючі висновки стосовно того, що окремі зовнішні фактори, які впливають на кредитну політику банку, зберігають певний рівень впливу також і на банківську систему в цілому. В умовах сьогодення актуальною залишається оцінки рівня достатності ресурсної бази

вітчизняних банків та забезпечення дієвої системи організаційних заходів щодо встановлення його оптимального рівня. Складовою загального аналізу ефективності банківського кредитування є аналіз операцій з надання кредитів у формі овердрафту. Необхідно дослідити динаміку нарощення обсягів ресурсної бази комерційних банків та визначити основні тенденції банківського кредитування на прикладі змін в структурі кредитних ресурсів окремих банків.

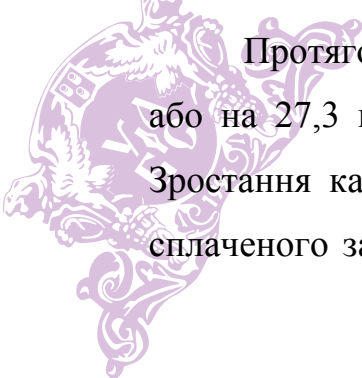
Протягом 2003-2009 рр. триває позитивна тенденція щодо підвищення рівня капіталізації банків, передусім — за рахунок збільшення їх статутного капіталу – відповідно до вимог Закону України „Про банки і банківську діяльність” та нормативно-правових актів НБУ.

Станом на кінець 2008 року банківська система поповнилася 5 банками. За станом на 1 жовтня 2009 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 185 банків, у тому числі: 166 банків (89,7% від загальної кількості банків, що мають ліцензію) – акціонерні товариства (з них: 103 банки (55,7%) – відкриті акціонерні товариства, 10 банків (5,4%) – закриті акціонерні товариства, 52 банки (28,1%) – публічні, 1 банк (0,5%) – приватне), 19 банків (10,3%) – товариства з обмеженою відповідальністю.

У стані ліквідації перебуває 12 банків, з них 9 банків ліквідуються за рішеннями НБУ, 3 – за рішеннями господарських (арбітражних) судів (табл. 5.8).

Основним джерелом банківського кредитування є зобов’язання банків, зокрема, строкові та поточні депозити. Від їх обсягу та динаміки залежить обсяг кредитних вкладень. Динаміка ресурсної бази банків України наведена в табл. 5.9.

Протягом 2007 рік власний капітал банків України збільшився на 64,2% або на 27,3 млрд. грн. і за станом на 01.01.2008 р. склав 69,9 млрд. грн. Зростання капіталу банків, в основному, відбулося за рахунок збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу - на 16,6 млрд. грн. або на

63,2%, загальних резервів, резервного фонду та інших фондів банків – на 2,1 млрд. грн. або на 44,0% та результату переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестицій в асоційовані компанії – на 2,6 млрд. грн. або на 47,2%.

Таблиця 5.8

Динаміка кількості банків України

Показники	Значення показника станом на 01.01 року						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість зареєстрованих банків	182	179	181	186	193	193	198
Вилучено з Державного реєстру банків	12	8	4	1	6	6	1
Кількість банків, що знаходиться у стадії ліквідації	24	20	20	20	19	19	19
Кількість діючих банків	157	158	160	165	170	170	175
з них: з іноземним капіталом	20	19	19	23	35	35	47
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	7	7	7	9	13	13	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	27,6	35,0

Власний капітал банків має таку структуру. Спlachений зареєстрований статутний капітал складає 61,4% від капіталу; дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу – 0,4%; емісійні різниці – 4,6%; загальні резерви, резервний фонд та інші фонди банків – 9,6%; результат минулих років – 2,4%; результат поточного року – 10,1%; результат переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестицій в асоційовані компанії – 11,5%.

Так, зобов'язання банків України збільшилися на 230,8 млрд. грн. або на 77,5% і на 01.01.2008 р. становили 528,4 млрд. грн. Зобов'язання банків мають таку структуру: кошти Національного банку України складають 0,3% від загальної суми зобов'язань; залишки на коррахунках інших банків – 2,4%; строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків – 29,4%; кошти суб'єктів господарювання – 21,2%; кошти фізичних осіб – 30,9%; кошти небанківських фінансових установ – 3,0%; кошти

бюджету та позабюджетних фондів – 0,8%; кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій – 3,5%; цінні папери власного боргу – 3,7%; субординований борг – 1,5%; інші зобов'язання – 3,3%. Динаміка залучення депозитів банками України наведена в табл. 5.10.

Таблиця 5.9

Динаміка ресурсної бази банків України, (млн. грн.)

Складові ресурсної бази банків	Значення показника станом на 01.01 року						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Пасиви, усього	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	599 396	926 086
Балансовий капітал	9 983	12 882	18 421	25 451	42 566	69 578	119 263
з нього: статутний капітал	5 998	8 116	11 605	16 111	26 266	42 873	82 454
Частка капіталу у пасивах (капіталоемкість)	15.6	12.9	13.7	11,9	12,5	11,6	12.9
Зобов'язання банків	53 913	87 352	115 926	188 427	297 613	529 818	806 823
з них: кошти суб'єктів господарської діяльності	19 703	27 987	40 128	61 214	76 898	111 995	143 928
з них: строкові кошти суб'єктів господарської діяльності	6 161	10 391	15 377	26 807	37 675	54 189	73 352
вклади фізичних осіб	19 092	32 113	41 207	72 542	106 078	163 482	213 219
з них: строкові вклади фізичних осіб	14 128	24 861	33 204	55 257	81 850	125 625	175 142

Банки України мають досить прогресивну структуру вкладів населення з точки зору строковості. Строкові кошти складають 125,6 млрд. грн. або 76,8% від загальної суми коштів населення, а кошти до запитання – 37,9 млрд. грн. або 23,2%. Це свідчить про те, що населення віддає перевагу вкладам в національній валюті, які складають 57,3 % від загальної суми вкладів фізичних осіб, що є проявом зростання довіри громадян.

Частка коштів населення у зобов'язаннях є непрямим, але доволі виразним показником надійності та привабливості банку з точки зору користувачів банківськими послугами, однією із яких є овердрафт.

Позитивним у розвитку вітчизняної банківської системи є те, що вона дедалі більшою мірою стає соціально орієнтованою, зростає довіра до неї з боку населення, про що свідчать високі темпи збільшення обсягів наданих фізичним особам кредитів, які зросли впродовж 2008 року на 77,07 % і на 01.01.2009р. дорівнювали 264 210,31 млн. грн. Вклади фізичних осіб є одним із основних джерел ресурсного забезпечення банків. З 2003 року їхні обсяги

збільшилися на 1016 %, впродовж 2008 року вклади фізичних осіб зросли на 30,42 % і на 01.01.2009 р. дорівнювали 213 219 млн. грн.

Таблиця 5.10

Динаміка залучення депозитів банками України, (млн. грн.)

Період	Усього	У тому числі									
		у національній валюті					в іноземній валюті				
		усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками			
на вимогу	до 1 року		Від 1 року до 2 років ¹	більше 2 років	на вимогу	до 1 року		Від 1 року до 2 років ¹	більше 2 років		
2005	87 769	40 226	18 612	28 931	...	46 985	10 408	14 310	22 267	...	87 769
2006	115102	49 036	23 097	42 970	...	70 814	13 520	19 666	37 628	...	115102
2007	192297	72 389	38 222	65 212	16 476	91 577	21 016	22 396	41 010	7 155	192297
2008	359740	107589	92 912	122 344	36 897	201 35	71 737	46 355	62 228	21 514	157905
2009											
січень	342096	105291	88 141	113 811	34 853	187 51	66 314	42 799	58 379	20 158	154446
лютий	323296	98 239	86 673	106 013	32 370	179 35	64 247	42 303	54 176	18 410	144161
березень	316890	101130	86 773	98 806	30 181	177 75	66 394	43 710	50 108	17 063	139615
квітень	315312	99 963	92 643	93 995	28 711	174 30	63 834	46 111	48 606	15 879	140882
травень	319037	103924	97 541	89 400	28 172	175 12	65 343	48 187	46 723	15 358	143426
червень	321679	114390	98 538	81 714	27 036	179 45	74 745	47 488	42 470	14 641	142335
липень	320013	114281	106322	74 336	25 073	175 27	74 802	48 689	38 257	13 679	144586
серпень	330397	118624	118112	70 628	23 033	168 96	73 418	48 171	35 330	11 477	162001
вересень	327107	115354	124 264	65 933	21 556	168 72	73 315	51 412	33 195	10 250	158935

Зростання обсягів залучених коштів фізичних осіб свідчить про поступове посилення функції посередника між заощадженнями населення та інвестиціями у виробництво, яку виконує банківська система країни.

Що стосується зобов'язань банків, то впродовж звітнього періоду їх обсяги продовжували зростати, причому вищими темпами, ніж пасиви, капітал та активи.

Здійснення заходів з боку Національного банку України, спрямованих на створення монетарних передумов для підтримки позитивної динаміки економічних показників, та зростання доходів населення до кінця 2008 року сприяли розширенню ресурсної бази банків та поступовому зниженню її вартості.

Грошово-кредитна політика Національного банку України у 2009 році проводилася за складних умов економічної та фінансової кризи і спрямовувалася на виконання основної функції Національного банку України – забезпечення стабільності грошової одиниці.

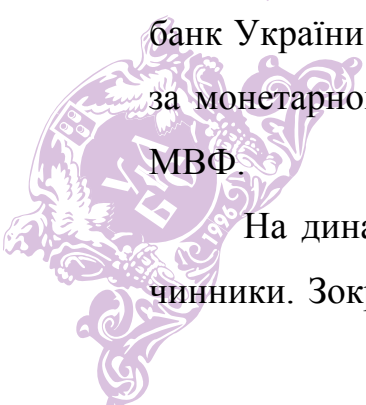
Відповідно до змін у макроекономічному та політичному середовищі розвиток грошово-кредитного ринку протягом 2009 року мав суттєві відмінності. Погіршення економічної ситуації, пік якого прийшовся на I квартал 2009 року, на грошово-кредитному ринку знаходило відображення у продовженні відпливу коштів з банків, зниженні ліквідності банківської системи, дефіциті іноземної валюти та ін. Натомість поліпшення показників розвитку реального сектора економіки, платіжного балансу та скасування законодавчих обмежень у проведенні грошово-кредитної політики, починаючи з II кварталу, сприяли поліпшення ситуації. Ще одним вагомим фактором, який позитивно вплинув на ситуацію у фінансовій сфері, було отримання ефекту від стабілізаційних заходів, ужитих Національним банком України, та продовження співробітництва з МВФ в рамках програми “Стенд-бай”.

Як результат, починаючи з квітня 2009 року спостерігався щомісячний приріст депозитів населення (крім незначного зниження у вересні). Утім, така динаміка не змогла компенсувати падіння депозитів населення в I кварталі і річні темпи їх приросту залишились від’ємними.

Зниження обсягу депозитів з початку року відповідним чином вплинуло на динаміку грошової маси, обсяг якої у 2009 року зменшився на 5,5% – до 487,5 млрд. грн. Падіння показника широких грошей було відображенням скорочення економічної активності в цілому.

Натомість обсяг монетарної бази за підсумками 2009 року збільшився на 4,4% до 195,0 млрд. грн. Такий показник приросту грошової бази за рік знаходиться в межах прогнозного індикатора, визначеного Основними засадами грошово-кредитної політики на 2009 рік (6%). Також Національний банк України упродовж року забезпечував виконання критерію ефективності за монетарною базою програми “Стенд-бай”, яка реалізується за підтримки МВФ.

На динаміку монетарної бази у 2009 році суттєво впливали фіскальні чинники. Зокрема, обсяг коштів Уряду в національній валюті на рахунках у

Національному банку України за 2009 рік зменшився на 86,1% – до 1,1 млрд. грн.

Крім цього, у 2009 році Національний банк України здійснив операції з викупу у банків державних облігацій України на загальну суму 34,89 млрд. грн. (за номінальною вартістю), переважна більшість з яких (на суму 29,34 млрд. грн.) була проведена відповідно до статті 2 Закону України “Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” і пов’язана з монетизацією облігацій, випущених урядом із метою капіталізації банків.

Заходи Національного банку України щодо стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку спрямовувалися переважно на обмеження спекулятивного попиту на іноземну валюту і не мали на меті обмеження банками кредитної підтримки економічного розвитку.

Національний банк України постійно вживає заходи, спрямовані на стимулювання кредитної підтримки банками процесів економічного розвитку. Зокрема, для підвищення ефективності дій із забезпечення виконання покладених на нього функцій Правління Національного банку України затвердило План додаткових заходів Національного банку України щодо забезпечення стабільності грошової одиниці України та банківської системи. Ці заходи розділені на 4 групи:

- забезпечення стабільності грошової одиниці;
- забезпечення своєчасності виконання зобов'язань банків перед клієнтами;
- забезпечення програм рекапіталізації банків;
- активізація інвестиційної складової діяльності банків.

Обсяги іноземного капіталу в структурі капіталу самостійних банків регіональних банківських систем представлені досить нерівномірно по регіонах України.

Зміни у структурі ресурсів свідчать про дотримання вимог щодо

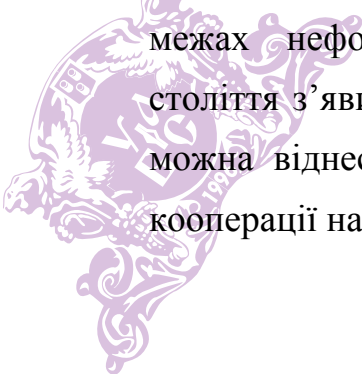

забезпечення стійкості банківської діяльності, визначеної політикою НБУ, і разом з тим – про підвищення здатності банків залучати депозити і кредити. Можна спостерігати тенденцію швидкого нарощування коштів фізичних осіб банків, і переважно за рахунок строкових коштів. Це розширює їх депозитну базу і, відповідно, кредитний потенціал. Кошти суб'єктів господарювання також мають високі теми приросту.

Вираженою тенденцією є прискорення темпів залучення строкових коштів юридичних осіб, і їх питома вага у загальному обсязі коштів клієнтів зростає. Характерною особливістю сучасного стану та подальшого розвитку світової економіки є поглиблення та активізація процесів її глобалізації. Наслідки цього процесу мають прояви в усіх індустріальних країнах, враховуючи й Україну. Ефективний розвиток економіки країни досліджуваного періоду значною мірою визначався ефективністю інноваційних процесів, поступовим перетворенням результатів науково-випробувальних робіт у реально потрібні розробки та їх упровадженням у життя.

Економічне зростання будь-якої держави передбачає створення відповідних умов і застосування певних заходів щодо стимулювання інноваційного розвитку промислових підприємств. Процеси глобалізації світового господарства призводять до загострення конкуренції на рівні транснаціональних корпорацій, які примушені орієнтуватися при організації своїх виробництв на кращі технічні рішення та пристосовувати їх до умов та вимог локальних регіональних ринків.

Як свідчить світова статистика, це призводить до поглиблення міжнародної науково-технічної кооперації на принципах стратегічного партнерства. Поява стратегічних альянсів передбачає, насамперед, бажання реалізувати перспективні загальні економічні інтереси, що визначаються в межах неформальних транснаціональних угруповань. Наприкінці ХХ століття з'явилися відносно нові форми міжнародного партнерства, до яких можна віднести розвиток науково-технічної, виробничої та маркетингової кооперації на базі формування стратегічних альянсів.

Така організаційна форма партнерства передбачає певну кооперацію між промисловими підприємствами на міжнародному рівні, коли усі учасники вносять свій особистий вклад у досягнення загальної мети, розподіляють між собою усі переваги такого співробітництва та користуються правом контролю за процесом його реалізації. При цьому усі учасники кооперації зберігають формальну самостійність та незалежність один від одного.

Головною метою формування таких форм кооперації було й залишається спільне освоєння нових технологій на попередніх стадіях інноваційного циклу, створення так званих міжнародних стратегічних технологічних альянсів. Особливо важливим це стає з точки зору перспектив інноваційно-технологічного розвитку.

Інтерес дослідження сучасних інноваційних процесів в економіці визначено суттєвістю технологічного розвитку як фактора конкурентоспроможності компаній та країн. Є безперечним той факт, що ефективність використання науково-технічних досягнень визначається не тільки рівнем наукових досліджень і розробок, але й комплексом відповідних технічних, виробничих, організаційних, маркетингових та фінансових операцій, які є складовими інноваційного процесу.

Сучасні ж міжнародні стратегічні альянси використовують велику кількість організаційних форм кооперації з врахуванням взаємозалежності партнерів та ступеня інтернаціоналізації відносин на світовому ринку. За результатами досліджень провідних учених у даній області можна зробити узагальнення про те, що співробітництво у формі акціонерного капіталу є більш доцільним для відносно зрілих галузей економіки, а неакціонерна форма – знаходить розповсюдження в тих галузях, які можна віднести до категорії наукомістких.

Так, за умови успішного вирішення загальних економічних та організаційних проблем міжнародного технологічного співробітництва, таку форму співпраці, як стратегічні технологічні альянси, можна розглядати як форму передачі досвіду інноваційної діяльності українським спеціалістам в умовах ринкових перетворень і подальшої участі України в процесі глобалізації світової економіки.

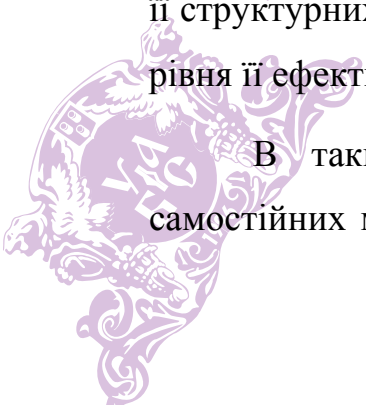
Теоретичні дослідження і практичний досвід участі промислових корпорацій у міжнародних стратегічних альянсах необхідно розглядати як один із перспективних напрямів реалізації стратегічних пріоритетів інноваційно-технологічного розвитку України.

5.2. Обґрунтування регіональних особливостей банківського фінансування інноваційного розвитку економіки на прикладі Харківської області

Характерною ознакою сучасного розвитку економіки України є високий рівень соціально-економічної диференціації регіонів. Саме від колективних зусиль місцевої влади та керівників, засновників і власників самостійних банків конкретного регіону залежать результати реалізації регіональних програм розвитку, підвищення рівню економічного потенціалу області, відродження й забезпечення подальшого сталого розвитку її промисловості, сільського господарства, торгівлі. Тому, диференціація показників розвитку регіонів обов'язково повинні бути враховані при формуванні регіональної політики з метою забезпечення його необхідного рівня конкурентоспроможності.

Розвиток України в умовах здійснення реальних кроків її інтеграції у Європейське співтовариство вимагає перетворення банківської системи України в ефективну систему акумулювання заощаджень та спрямування їх у найперспективніші сектори економіки. Це потребує зміцнення як всієї банківської системи країни в цілому, так і регіональних банківських систем – її структурних складових, що формують і визначають підвищення загального рівня її ефективності, надійності й стійкості [154].

В таких умовах вагомою і визначальною залишається участь самостійних місцевих банків через механізми кредитування у визначенні та

реалізації соціальних регіональних програм, будівництві й роботі міської транспортної інфраструктури, активізації кредитування населення.

Безперечним, на думку автора, є твердження, що саме їх діяльність забезпечує фінансову (кредитну) підтримку при визначенні загальної стратегії розвитку регіону, формує тенденції та ефективність її реалізації.

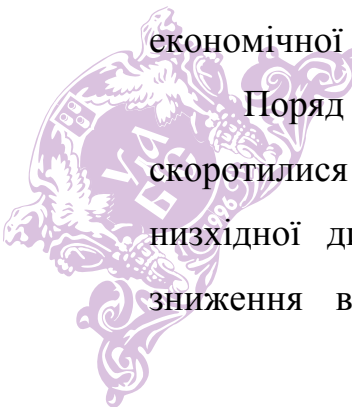
Метою дослідження параграфу є проведення аналізу на прикладі Харківської області, який підтвердить, що даний регіон залишається привабливим для присутності банків інших регіонів для організації своєї діяльності. За результатами дослідження планується довести, що на практиці така ситуація може реально супроводжуватися значним відтоком фінансових ресурсів із регіону при наявності недостатнього рівня забезпечення кредитної підтримки економіки регіону власними самостійними банками.

Залишаються невирішеними і виникають питання про ефективність кредитування бізнесу в окремих регіонах. Потребують відповіді питання - на які цілі спрямовуються кредитні ресурси і чи повернуться вони в економіку власного регіону?

Як свідчать результати досліджень більше шести останніх років, не зважаючи на суттєвий вплив світової фінансової кризи, економіка Харківщини динамічно розвивається. Це підтверджують достатні темпи економічного зростання. На переконання автора, у цьому чималою заслугою є діяльність регіональної банківської системи, яка виступає посередником у взаємовідносинах між суб'єктами економіки.

Аналіз економічної ситуації сучасного періоду виходу з кризи дозволяє стверджувати про поліпшення основних показників економічного розвитку області в останні місяці поточного року, що свідчить про появу певних ознак економічної стабілізації.

Поряд із цим за 2009 рік обсяги промислового виробництва в області скоротилися порівняно з 2008 роком на 20,4%. Основними факторами низхідної динаміки розвитку економіки були: збереження тенденції до зниження внутрішнього попиту внаслідок фактичного та очікуваного

зменшення доходів населення, низька кредитна активність банків через високі ризики неплатоспроможності позичальників та ускладнений доступ до зовнішніх фінансових ресурсів. На нашу думку, є доцільним провести структурний аналіз економічної ситуації в розрізі основних сегментів діяльності суб'єктів господарювання області з метою визначення резервів фінансування інноваційних програм розвитку Харківської області за участю банківських установ.

За даними державної статистики у грудні місяці протягом 2009 року вперше індекс промислового виробництва перевищив значення відповідного місяця 2008 року на 8,0% та попереднього місяця звітного року на 10,8%, проте одним із основних чинників такої динаміки стала низька порівняльна база (рис. 5.4).

У машинобудуванні індекс промислової продукції до листопада поточного року становить 105,4%, до попереднього року становив 66,2%. Причиною зменшення виробництва порівняно з відповідним періодом минулого року залишався низький попит на внутрішньому та зовнішньому ринках на продукцію машинобудування.

У добувній промисловості спостерігалось зростання обсягу промислової продукції проти грудня 2008 року на 2,8%, проти листопада 2009 року – на 1,5%, в цілому за рік зафіксоване незначне скорочення виробництва – на 0,5% [141; 184].

Порівняно з попереднім роком на 34 – 45% менше виготовлено продукції у легкій промисловості, обробленні деревини та виробництві виробів із неї (крім меблів), металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції, на 10% – у целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності та у виробництві коксу і продуктів нафтопереробки.

За 2009 рік вироблено 7,1 млрд. кВт год електроенергії, що на 1,2 млрд. кВт год менше, ніж у попередньому році. У січні-листопаді 2009 року підприємствами області реалізовано промислової продукції на 35,7 млрд.

грн., у тому числі: на 11,2 млрд. грн. (31,4%) – у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, на 6,4 млрд. грн. (17,9%) – у машинобудуванні, на 6,8 млрд. грн. (19,0%) – у виробництві та розподіленні електроенергії, газу, води. У загальному обсязі реалізації 81,0% припадає на продукцію добувної і переробної промисловості, що складає 28,9 млрд. грн.

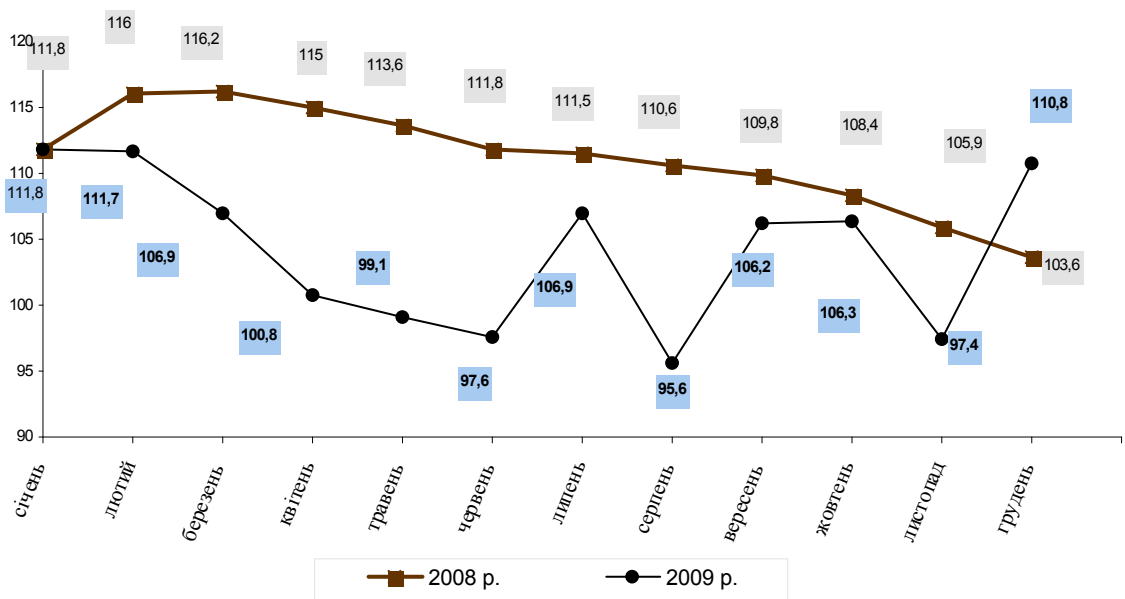

Рис. 5.4. Зміни обсягів промислового виробництва (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

У IV кварталі 2009 року продовжувалося падіння обсягів виробництва у сільському господарстві. За звітний рік загальне виробництво продукції сільського господарства області (за попередніми даними) порівняно з попереднім роком скоротилось на 10,5%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 14,8%, у господарствах населення – на 6,4%.

Негативні тенденції простежуються і щодо діяльності підприємств транспортної галузі, хоча темпи падіння виконаних транспортними підприємствами робіт дещо уповільнилися. За 2009 рік всіма видами транспорту перевезено (відправлено) 39,4 млн. т. вантажів, виконано 20921,9

млн. ткм. вантажної роботи. Проти 2008 року обсяги вантажних перевезень та вантажної роботи скоротилися на 11,1% та 25,9% відповідно.

На Південній залізниці загальне навантаження склало 28,9 млн. т. вантажів, у порівнянні з минулим роком обсяги навантажень скоротилися на 8,8%. Загальні обсяги пасажирських перевезень всіма видами транспорту становили 617,1 млн. пасажирів, обсяг пасажирської роботи – 1 0751 млн. пас.км. Порівняно з минулим роком кількість перевезених (відправлених) пасажирів зменшилася на 14,7%, пасажирооборот – на 13,4%.

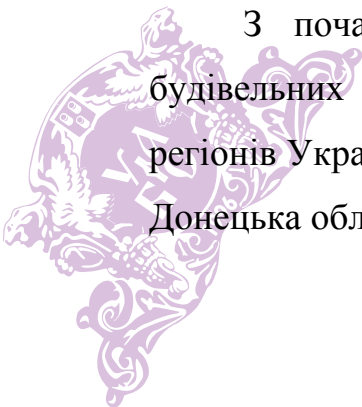
Найбільший обсяг перевезень припадає на Південну залізницю: за рік відправлено 66,3 млн. пасажирів, виконано 6 371,9 млн. пас.км пасажирської роботи. Порівняно з минулим роком обсяги відправлених пасажирів знизилися на 4,9%, пасажирооборот – на 10,3%. Підприємствами зв'язку Харківської області за січень-листопад 2009 року було надано послуг пошти та зв'язку на суму 1 748,5 млн. грн., з них 819,2 млн. грн. – населенню, що складає 46,8% від загального підсумку. Порівняно з минулим роком обсяги наданих послуг зв'язку зросли на 1,3% (у порівняних цінах).

Найбільша питома вага із загальної суми доходів припадає на послуги мобільного – 51,9%, міжміського (включаючи міжнародний) – 10,2%, міського телефонного зв'язку – 14%.

Найбільш сильно вплив фінансово-економічної кризи відобразився на будівництві (35,8% падіння за рік), що в першу чергу зумовлено все ще досить обмеженим доступом до кредитних ресурсів.

У 2009 році підприємствами області виконано власними силами будівельних робіт на суму 2 829 493 тис. грн., що в порівняних цінах становить 64,2% до обсягів будівництва у 2008 році.

З початку року не працювали 15,0% від загальної кількості будівельних підприємств. За обсягами виконаних будівельних робіт серед регіонів України Харківська область посідає третє місце (попереду м. Київ та Донецька область).

Структура будівельних робіт за видами будівельної діяльності в порівнянні з 2008 роком майже не зазнала змін.

Скорочення обсягів будівельних робіт проти відповідного періоду попереднього року відбулося за всіма основними видами будівельної діяльності. На загальну тенденцію найбільше вплинула діяльність підприємств, що займаються будівництвом будівель і споруд (частка яких у загальному обсязі становить 92,8%). Серед них значно скоротили обсяги робіт підприємства, що здійснюють будівництво будівель (на 55,8% проти 2008 року). Темп робіт з установлення інженерного устаткування будівель та споруд (частка якого у загальному обсязі становить 6,9%) знизився на 47,7% проти 2008 року.

У 2009 року відбувалося поступове зниження інфляційного тиску з 23,8% у 2008 році до 12,9% у грудні 2009 року (по Україні відповідно з 22,3% до 12,3%), що відображено у табл. 5.11. Однією з основних причин зниження інфляції виступило падіння сукупного попиту, спричинене зниженням економічної активності, що призвело до скорочення прибутковості підприємств, та як наслідок – зменшення доходів населення.

Таблиця 5.11

Дані щодо показників інфляції по Україні та Харківській області

(у відсотках до грудня попереднього року)

Показник	Станом на грудень року			
	2009		2008	
	Україна	Харківська область	Україна	Харківська область
Індекс споживчих цін	112,3	112,9	122,3	123,8
Індекс цін виробників	114,3	112,9	123,0	125,9

Джерело: ХОУ НБУ, [141]

Індекс споживчих цін (ІСЦ) по області в грудні становив 100,8%.

Індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) становив 100,5%.

За 2009 рік ціни виробників підвищилися на 12,9%, в тому числі: у добувній промисловості – на 0,2%, в переробній промисловості – на 16,3%, у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води - на 3,7% [141].

Доходи населення виступають у якості одного з джерел фінансування розвитку регіону і якість динаміки їх зростання в цілому характеризують реальні можливості щодо залучення цих коштів щодо виконання інноваційних програм. Так, середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника області за січень- листопад 2009 року становила 1 775 грн. та на 6,8% перевищила дані відповідного періоду 2008 року, тоді, як за одинадцять місяців 2008 року, відносно даних за аналогічний період 2007 року, темп зростання заробітної плати був значно вищим – 35,9% (рис. 5.5) [141; 184].

Середній розмір номінальної заробітної плати одного штатного працівника у листопаді поточного року складав 1 859 грн. і перевищував законодавчо встановлені державні соціальні стандарти: рівень мінімальної заробітної плати та прожитковий мінімум для працездатної особи (744 грн.) – у 2,5 рази.

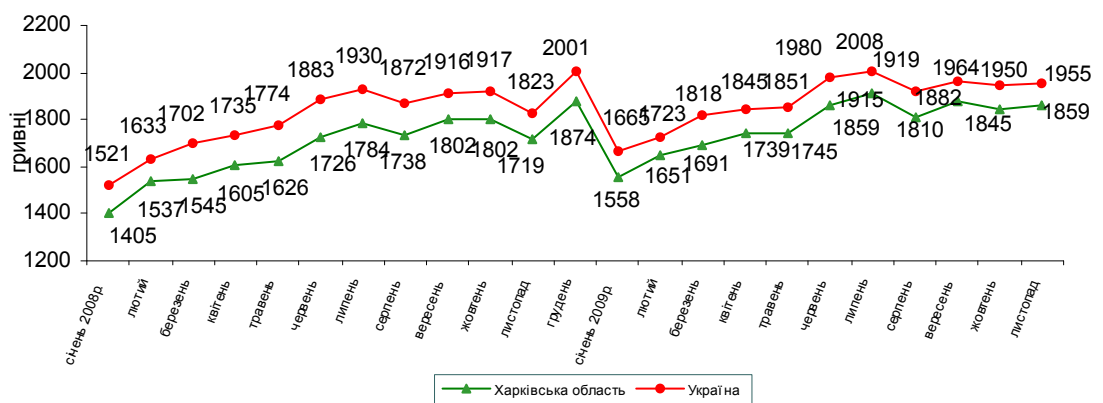
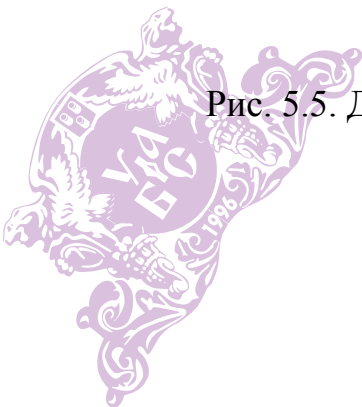

Рис. 5.5. Динаміка середньомісячної заробітної плати по Україні та Харківській області у 2008 - 2009 рр.

За місяць заробітна плата працівників області зросла на 0,8%, порівняно з листопадом попереднього року – на 8,1%. Найвищі темпи зростання заробітної плати за місяць спостерігались у працівників мисливства, авіаційного транспорту та в організаціях, працівники яких зайняті дослідженнями та розробками (на 6,6% – 18,2%).

Основною причиною неефективного використання трудових ресурсів на підприємствах, в установах та організаціях області є вимушена неповна зайнятість. Чисельність працівників, які перебували у відпустках із дозволу та ініціативи адміністрації, становила 14,1 тис. осіб (2,2% кількості штатних працівників), що на 8% менше, ніж у попередньому місяці, тоді як чисельність працюючих у режимі скороченого робочого дня (тижня) у листопаді порівняно з жовтнем збільшилась на 1,7% і становила 59 тис. осіб, або 9,2% кількості штатних працівників.

Чисельність економічно активного населення віком 15–70 років у середньому за 9 місяців 2009 року становила 1 379,8 тис. осіб, з них 1274,3 тис. осіб, або 92,4%, були зайняті економічною діяльністю, решта – не мали роботи, але активно її шукали та були готові приступити до неї, тобто відповідно до методології Міжнародної Організації Праці (МОП) класифікувались як безробітні.

За адміністративними даними обласного державного центру зайнятості, у 2009 році його послугами скористалися 122 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян, що на 10,3% менше, ніж у 2008 року. З них упродовж 2009 року було зареєстровано більше половини, або 73,8 тис. осіб.

Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування (крім малих, та установ, що утримуються за рахунок бюджету) за січень-листопад 2009 року становив 1 561,1 млн. грн. збитку. Для порівняння: фінансовий результат за січень-листопад 2008 року становив 2 768,6 млн. грн. прибутку.

Питома вага прибуткових підприємств становить 51,7%, загальні обсяги прибутку складають 3 595,5 млн. грн., що на 1 573,3 млн. грн. менше,

ніж за відповідний період минулого року. Найбільші обсяги прибутку отримано у промисловості (63,7%), у торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (14,4%), у діяльності транспорту та зв'язку (10,8%).

Питома вага збиткових підприємств становить 48,3%, що більше відповідного періоду 2008 р. на 9,5%. Загальні обсяги збитку становлять 5 156,6 млн. грн., що на 2 756,4 млн. грн. більше, ніж за відповідний період минулого року. Найбільші обсяги збитків спостерігалися у фінансовій діяльності 2 286,2 млн. грн., у промисловості 1 447,2 млн. грн., у торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку 694,7 млн. грн.

Розвиток банківської системи Харківської області протягом 2009 року відбувався за відчутного впливу світової фінансової кризи та складних макроекономічних умов. За підсумками року практично всі показники розвитку банківського сектора мали менші значення, ніж на початок року. Однак у IV кварталі з'явилися певні ознаки відновлення розвитку, які в першу чергу характеризувалися позитивною динамікою депозитів населення, поступовим відновленням довіри до банківської системи та стабілізацією ситуації на валютному ринку.

Таким чином, банківські установи Харківської області упродовж минулого 2009 року працювали стабільно, динамічно нарощуючи основні показники діяльності, що відповідало загальній динаміці розвитку банківської системи країни в цілому (табл. 5.12) [22].

Нарощування економічного потенціалу Харківського регіону сприяло розвитку банківської системи та її зміцненню. В умовах економічного зростання області була й залишається провідною роль саме самостійних банківських установ в загальній кількості банків, діючих на її території.

За станом на 01.01.2010 р. на території Харківської області здійснювали діяльність 51 банківська установа, у тому числі 10 самостійних банків, 40 філій, 1 представництво та 1 195 відділень (довідково: на 01.01.2009 р. -

здійснювали діяльність 66 банківських установ, у т.ч. 11 банків, 51 філія, 4 представництва та 1 306 відділень). Загальні активи банківських установ області за станом на 01.01.2010 р. дорівнювали 3 9719,4 млн. грн. та зменшилися за звітний рік на 8,1% (рис. 5.6).

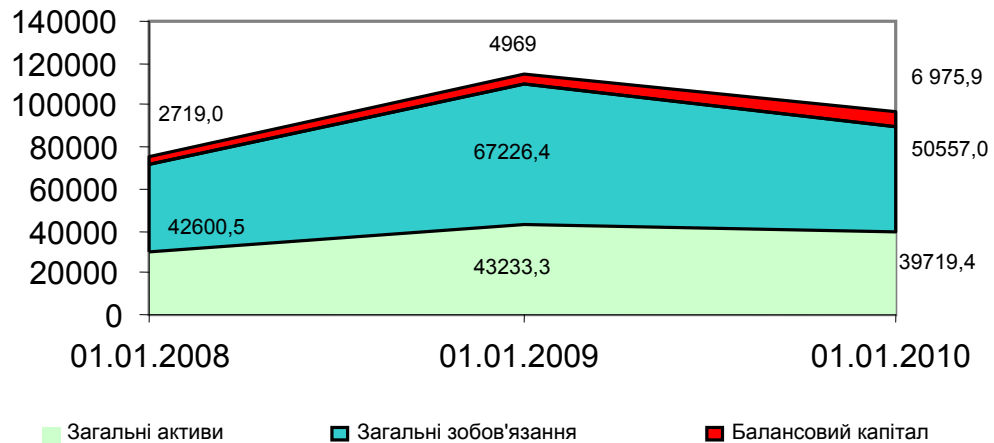

Рис. 5.6. Динаміка загальних активів та зобов'язань банків

Харківської області (млн. грн.)

Зобов'язання досягли 50 557,0 млн. грн. та зменшилися проти початку звітнього року на 24,8%. Балансовий капітал станом на 01.01.2010 р. склав 6975,9 млн. грн. та збільшився порівняно з 01.01.2009 р. на 40,4%. Структура балансового капіталу на 01 січня 2010 року характеризувалася такими даними: статутний капітал – 6 548,3 млн. грн., або 93,9% у структурі, резервні фонди – 1 100,3 млн. грн. (15,8%), результати минулих років – 58,0 млн. грн. (0,8%), результати звітнього року, що очікують затвердження – 1 296,2 млн. грн. (-18,6%), інший капітал – 565,5 млн. грн. (8,1%).

Регулятивний капітал всіх Харківських банків на 01.01.2010 р. відповідав вимогам Національного банку України до капіталу залежно від обсягу операцій та територіальної діяльності та дорівнював 8 787,9 млн. грн., що більше проти 01.01.2009 р. на 18,7%. Основною складовою регулятивного капіталу залишився акціонерний капітал, питома вага якого на звітну дату становила у структурі 74,5%.

Основні показники діяльності банків України

№ п/п	Назва показника	Значення показника станом на 01.01 року						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Кількість зареєстрованих банків	179	181	186	193	198	198	197
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	8	4	1	6	1	7	6
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	20	20	20	19	19	13	14
4	Кількість діючих банків	158	160	165	170	175	184	182
4.1	з них: з іноземним капіталом;	19	19	23	35	47	53	51
4.1.1	У тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	7	9	13	17	17	18
5	Настка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	11,3	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8
Активи, млн. грн..								
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	105539	141497	223024	353086	619004	973332	1001626
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	100234	134348	213878	340179	599396	926086	880302
2	Високоліквідні активи	16043	23595	36482	44851	63587	79702	96384
3	Кредитний портфель	73442	97197	156385	269688	485507	792384	747348
3.1	У тому числі:							
	Кредити, надані суб'єктам господарювання	57957	72875	109020	167661	276184	472584	474991
3.2	Кредити, надані фізичним особам	8879	14599	33156	77755	153633	268857	222538
4	Довгострокові кредити	28136	45531	86227	157224	291963	507715	441778
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	23239	34693	58528	90576	156355	266204	244412
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2500	3145	3379	4456	6357	18015	69935
6	Вкладення в цінні папери	6534	8157	14338	14466	28693	40610	39335
7	Резерви за активними операціями банків	5355	7250	9370	13289	20188	48409	122433
Відсоток виконання формування резерву		98,2	99,7	100,1	100,1	100,0	100,1	100,05
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	4631	6367	8328	12246	18477	44502	99238
Пасиви, млн. грн..								
1	Пасиви, всього	100234	134348	213878	340179	599396	926086	880302
2	Балансовий капітал	12882	18421	25451	42566	69578	119263	115175
2.1	У тому числі:							
	Сплатений зареєстрований статутний капітал	8116	11648	16144	26266	42873	82454	119189
2.2	Настка капіталу у пасивах	12,9	13,7	11,9	12,5	11,6	12,9	13,1
3	Зобов'язання банків	87352	115927	188427	297613	529818	806823	765127
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	27987	40128	61214	76898	111995	143928	115204
3.1.1	з них строкові кошти суб'єктів господарювання	10391	15377	26807	37675	54189	73352	50511
3.2	Кошти фізичних осіб	32113	41207	72542	106078	163482	213219	210006
3.2.1	з них строкові кошти фізичних осіб	24861	33204	55257	81850	125625	175142	155201
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	13274	18188	26373	71148	72265	123066	135802
2	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	15,11	16,81	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08
3	Доходи, млн. грн.	13949	20072	27537	41645	68185	122580	142995
4	Витрати, млн. грн.	13122	18809	25367	37501	61565	115276	181445
5	Результат діяльності, млн. грн.	827	1263	2170	4144	6620	7304	-38450
6	Рентабельність активів, %	1,04	1,07	1,31	1,61	1,50	1,03	-4,38
7	Рентабельність капіталу, %	7,61	8,43	10,39	13,52	12,67	8,51	-32,52
8	Чиста процентна маржа, %	5,78	4,90	4,90	5,30	5,03	5,30	6,21
9	Чистий спред, %	6,97	5,72	5,78	5,76	5,31	5,18	5,29

Джерело: [http://bank.gov.ua]

Зростання балансового капіталу пов'язане насамперед зі збільшенням статутного капіталу – на 30,3% та резервних фондів – на 75,0%.

Стабільним за результатами діяльності у 2005 – 2006 роках залишався рейтинг самостійних банківських установ в порівнянні з іншими регіонами України, що відображено у табл. Б.1 додатку Б.

Проблема підвищення рівня капіталізації залишається для переважної більшості банків області актуальною. Рівень капіталізації банків є найважливішим фактором, який визначає фінансовий стан банку, можливості розширення обсягів його діяльності, а також є показником надійності та стійкості банку до ризиків. Згідно з вимогами Національного банку України для здійснення операцій з валютними цінностями в частині залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках, інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб, харківським банкам необхідно до 31.12.2012 р. збільшити розмір регулятивного капіталу до 20 млн. євро.

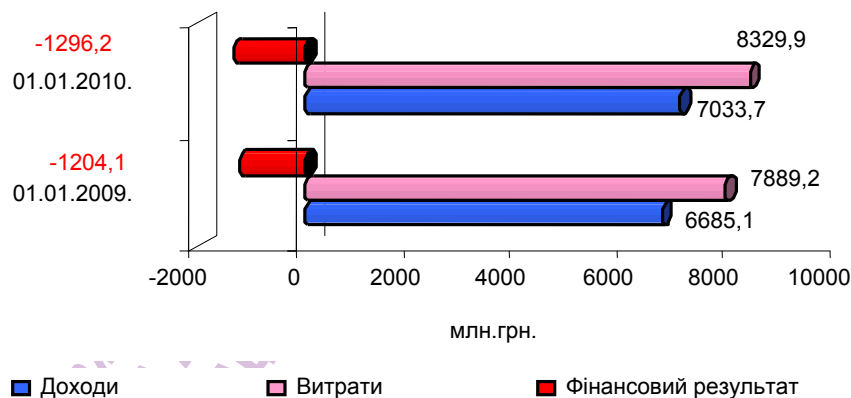

Рис. 5.7. Показники динаміки фінансових результатів діяльності банків Харківської області

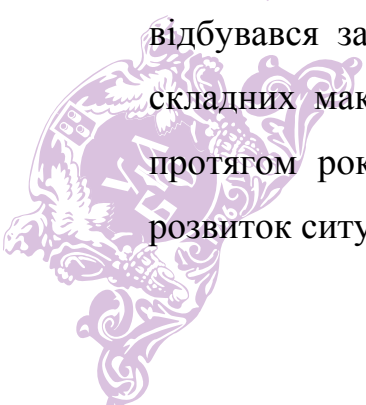
Зростання обсягу проблемних кредитів, обмежене кредитування корпоративних клієнтів та домашніх господарств, стрибки валютного курсу гривні, необхідність підвищення вартості депозитів фізичних осіб в умовах погіршення довіри до банківської системи з боку населення – усі ці проблеми безпосередньо позначилися на фінансових результатах діяльності банківської

системи області - за січень - грудень 2009 року перевищення витрат над доходами склало 1 296,2 млн. грн. (за відповідний період попереднього року – 1 204,1 млн. грн.) (рис. 5.7).

За звітний період банківськими установами області було отримано доходів в обсязі 7 033,7 млн. грн., витрати склали 8 329,9 млн. грн. У порівнянні з 2008 роком доходи зросли на 5,2%, витрати – на 5,6%, тобто темпи зростання доходів, незважаючи на проведення банками політики жорсткої економії, були нижчі за темпи зростання витрат. Показник витрат на 1 грн. доходів за січень – грудень 2009 року був майже на рівні аналогічного періоду 2008 року та склав 1,18 грн.

Доходи банківських установ мали таку структуру: процентні доходи – 75,1% (5 283,5 млн. грн.), комісійні доходи – 11,7% (825,4 млн. грн.), доходи від торговельних операцій – 10,8% (762,9 млн. грн.), інші операційні доходи – 2,1% (149,9 млн. грн.), інші доходи – 0,2% (12,0 млн. грн.). Зростання доходів у звітному періоді відбулося за рахунок збільшення порівняно з січнем - груднем минулого року процентних доходів - на 1 015,0 млн. грн., або на 11,3. У звітному році значно зросли відрахування банківських установ до резервів – на 662,8 млн. грн., або на 63,7% до 1 702,7 млн. грн. Порівняно з минулим роком також зросли витрати за статтями «Інші операційні витрати» – на 12,6% до 883,8 млн. грн. та «Комісійні витрати» - на 11,8% до 121,6 млн. грн. Водночас витрати за статтею «Загальні адміністративні витрати» зменшилися на 1,4% та склали за рік 1 643,6 млн. грн. Динаміка основних показників діяльності банківських установ Харківської області за 2009 рік наведена в табл. 5.13.

Розвиток грошово-кредитного ринку протягом січня-грудня 2009 року відбувався за відчутного впливу світової фінансової кризи та, відповідно, складних макроекономічних умов. Значні коливання попиту та пропозиції протягом року на валютному ринку також мали безпосередній вплив на розвиток ситуації на грошово-кредитному ринку області.

Показники діяльності банківських установ Харківської області

(млн. грн.)

Показники	Значення показника станом на 01.01 року		Темпи зростання, %% до 01.01.2009 р.
	2010	2009	
<i>Кількість банківських установ</i>	51	66	77,3
у т.ч.: банків-юридичних осіб	10	11	90,9
філій Харківських банків	2	3	66,7
філій банків інших міст	38	48	79,2
Кількість відділень	1 195	1 306	91,5
Кількість представництв	1	4	25,0
Вимоги за кредитами у тому числі	29 426,1	32 899,3	89,4
- банків-юридичних осіб	8 165,9	8 555,2	95,4
- філій банків інших міст	21 285,3	24 344,1	87,4
- суб'єктів господарювання	15 533,6	17 502,9	88,7
- фізичних осіб	13 892,5	15 396,4	90,2
- у національній валюті	11 128,0	11 579,5	96,1
- в іноземній валюті	18 298,1	21 319,8	85,8
- короткострокові	6 929,4	7 942,5	87,2
- довгострокові	22 496,7	24 956,8	90,1
за видами економічної діяльності			
- сільське господарство	922,5	1 126,0	81,9
- добувна промисловість	98,3	40,5	242,7
- переробна промисловість	4 736,1	5 891,1	80,4
- вироб-во електроенергії, газу, води	124,5	217,5	57,2
- будівництво	1 103,0	978,0	112,8
- торгівля	5 363,0	6 448,1	83,2
- транспорт	470,2	443,8	105,9
- операції з нерухомістю	2 015,3	1 674,5	120,4
- інше	700,7	683,4	102,5
Довідково: обсяги наданих кредитів підприємствами АПК в поточному році	За 2009 рік 335,8	За 2008 рік 653,4	
Середньозважена процентна ставка за наданими кредитами	Січень 2010	Січень 2009	
в національній валюті, усього	20,4	23	
- суб'єктів господарювання	23,3	23,1	
- фізичним особам	12,2	22	
Залишки за депозитними коштами у тому числі:	14 031,0	14 713,7	95,4
- банків-юридичних осіб	4 788,8	5 600,7	85,5
- філій банків інших міст	9 242,2	9 113,0	101,4
- суб'єктів господарювання	4 028,7	4 650,1	86,6
- фізичних осіб	10 002,3	10 063,6	99,4
- у національній валюті	7 760,3	8 729,8	88,9
- в іноземній валюті	6 270,7	5 983,9	104,8
Середньозважена процентна ставка за залученими строковими депозитами	Січень 2010	Січень 2009	
в національній валюті, усього:	18,5	18,6	
- суб'єктів господарювання	14,5	18,6	
- фізичних осіб	19,7	18,7	
Регулятивний капітал банків	8 787,9	7 401,7	118,7
Фінансовий результат діяльності	-1 296,2	-1 204,1	
Активи банківських установ області	39 719	43 233	91,9
Зобов'язання банківських установ області	50 557	67 226	75,2
Банки з іноземним капіталом			
АТ «УкрСиббанк»	81,4%	60,5%	
ПАТ «МЕГАБАНК»	31,5%	9,2%	
АКБ «Факторіал-банк»	x	99,6%	

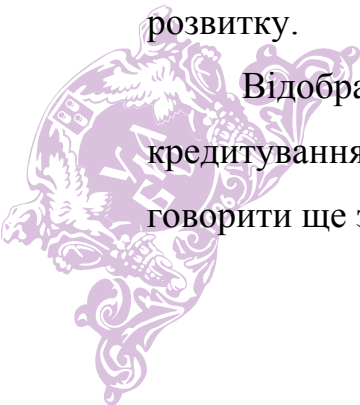
Джерело: [//http:bank.gov.ua]

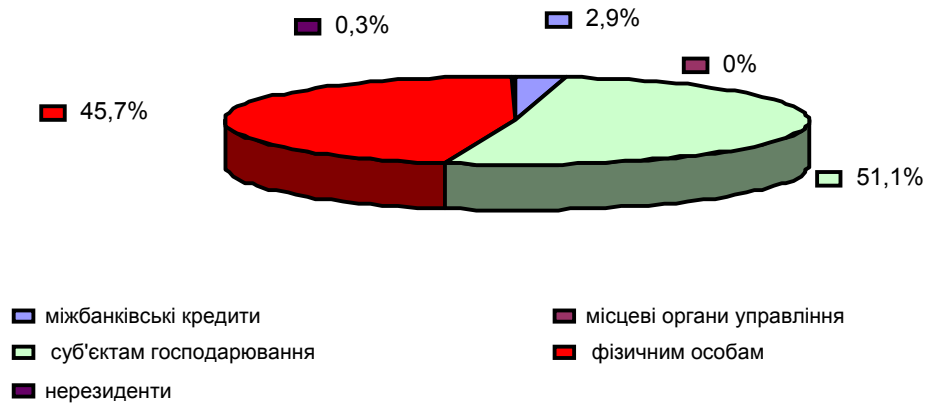
За підсумками року практично всі показники розвитку грошово-кредитного ринку мали менші значення, ніж у попередніх роках, але наприкінці року з'явилися певні ознаки покращення ситуації на грошово-кредитному ринку: стабілізація курсу гривні до іноземних валют сприяла поступовому поверненню коштів населення до банківської системи. Однак, незважаючи на певні позитивні тенденції розвитку, кредитування банківською системою реального сектора в достатніх для економічного розвитку обсягах не відновилося.

За висновками експертів, протягом 2009 року в області спостерігалася негативна динаміка розвитку кредитного ринку, що відбувалося під впливом наступних чинників: уповільнення динаміки зростання вимог за кредитами, наданими сектору домашніх господарств, що було пов'язане з погіршенням платоспроможності населення через скорочення реальних доходів, та уповільнення динаміки зростання вимог за кредитами, наданими корпораціям, внаслідок негативних тенденцій розвитку макроекономічних показників; існування значних фінансових ризиків; зростання заборгованості за раніше отриманими кредитами; посилення вимог банків до оцінки платоспроможності клієнтів.

Поряд із цим, проведення Національним банком України у 2 півріччі 2009 року більш стриманої грошово-кредитної політики не стало на заваді поступовому відновленню позитивних тенденцій до кредитування банками реального сектору економіки, тому що заходи Національного банку України щодо стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку спрямовувалися переважно на обмеження спекулятивного попиту на іноземну валюту і не мали на меті обмеження банками кредитної підтримки економічного розвитку.

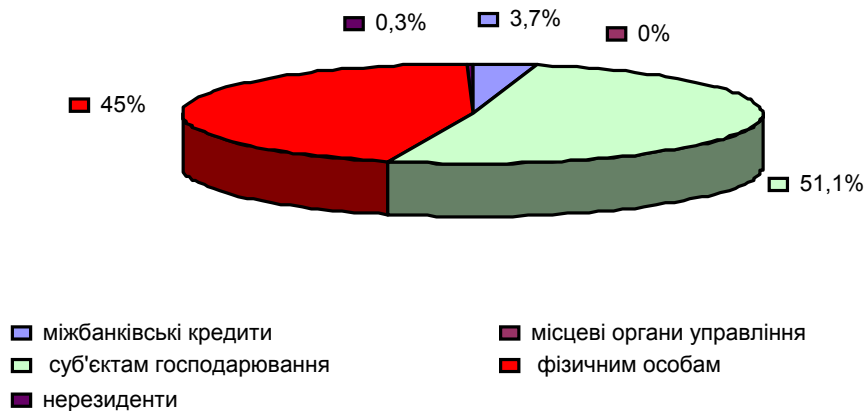
Відображенням цього є збільшення протягом грудня 2009 року обсягів кредитування в національній валюті, хоча про відновлення кредитування говорити ще зарано.

Рис. 5.8. Структура кредитів, наданих економіці Харківської області на 01.01.2010 р.

За станом на 01.01.2010 р. вимоги банківських установ області за наданими кредитами (з урахуванням кредитів, наданих на міжбанківському ринку) наведена на рис. 5.8 і склали 30 413,2 млн. грн., та зменшилися за рік на 11,2% (за 2008 рік – зросли на 58,6%, (рис. 5.9).

Рис. 5.9. Структура кредитів, наданих економіці Харківської області станом на 01.01.2009 р.

Зменшення вимог за кредитами протягом 2009 року відбулося як за рахунок кредитів, наданих домашнім господарствам, які зменшилися відповідно на 9,8%, так і кредитів, наданих корпораціям, які зменшилися на

11,3%. Вимоги за кредитами, наданими на міжбанківському ринку з початку звітнього року зменшилися на 29,9%, проте за грудень зросли на 56,8%.

За станом на 01.01.2010 р. вимоги за кредитами, спрямованими в реальний сектор економіки (з нарахованими доходами), склали 29 426,1 млн. грн., або 96,8% у структурі кредитних вкладень, та зменшилися за рік на 3 473,2 млн. грн., або на 10,6% (у 2008 році спостерігався приріст заборгованості на 73,8%). У цілому щодо банків України вимоги за кредитами за 2009 рік зменшилися на 2,1%, в попередньому році приріст кредитних вкладень складав 71,9%.

За розмірами кредитної заборгованості банківські установи Харківської області продовжують займати 5 позицію після банків Києва, Дніпропетровської, Донецької та Одеської областей; на банківський сектор області припадає 6,1% від загальних вимог за кредитами, наданими українськими банками економіці.

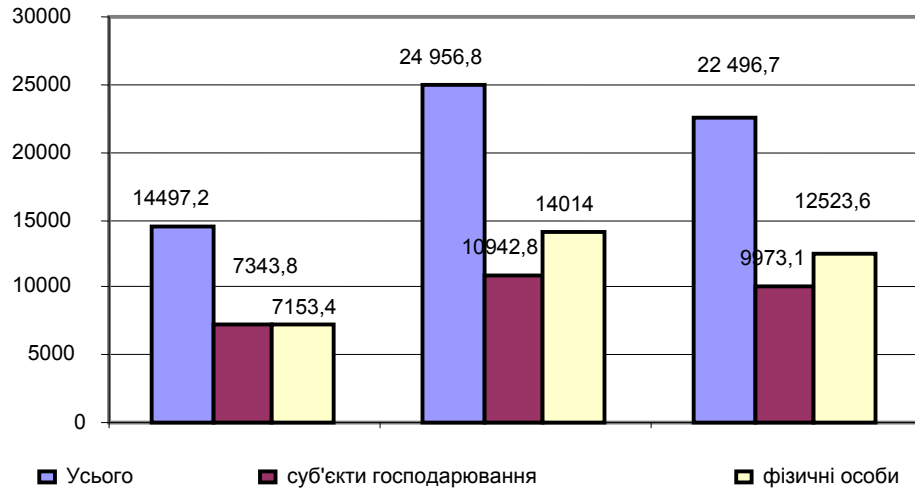

Рис. 5.10. Динаміка вимог за довгостроковими кредитами, наданих суб'єктами господарювання та фізичним особам

Зменшення вимог за кредитами, наданими реальному сектору економіки, до 29 426,1 млн. грн. станом на 1 січня 2010 року, відбулося як за рахунок кредитів, наданих суб'єктам господарської діяльності, так і фізичним

особам, відповідно на 11,3%, або на 1 969,3 млн. грн. та на 9,8%, або на 1 503,9 млн. грн.

Строкова структура кредитних вкладень упродовж звітнього року характеризувалася збереженням у загальному їх обсязі на досить високому рівні питомої ваги довгострокових кредитів (рис. 5.10). За станом на 01.01.2010 р. вимоги за довгостроковими кредитами становили 22 496,7 млн. грн., а їх питома вага в кредитному портфелі склала 76,5% (на 01.01.2009 р. - 77,1%).

Однак на відміну від попереднього року, в 2009 році вимоги за довгостроковими кредитними вкладеннями зменшилися – на 9,9%, або на 2460,1 млн. грн. Зазначене пов'язане з обмеженістю довгострокових ресурсів у банківських установ області.

При цьому негативна динаміка спостерігалася щодо вимог за довгостроковими кредитами, наданими як фізичним особам, так і корпораціям. Так, за станом на 01.01.2010 р. заборгованість за довгостроковими кредитами, наданими фізичним особам дорівнювала 12 523,6 млн. грн. та порівняно з 01.01.2009 р. зменшилася на 10,6%, суб'єктам господарювання – 9 973,1 млн. грн. та зменшилася на 8,9%.

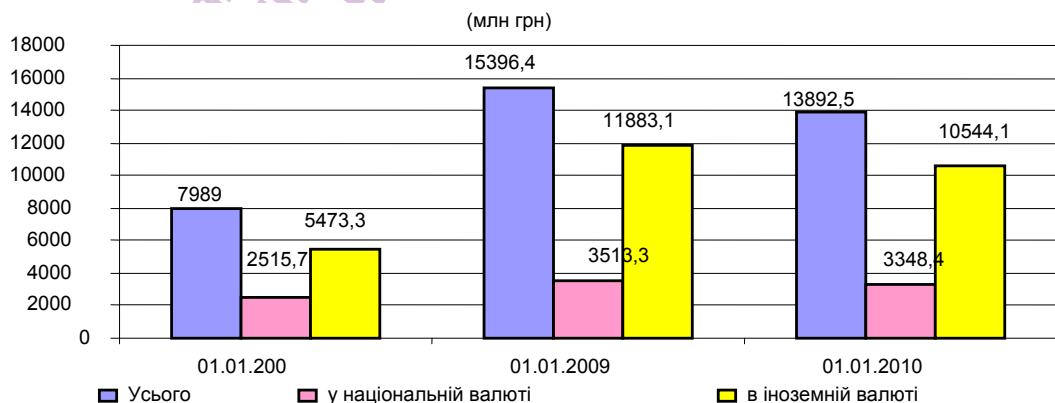

Рис. 5.11. Динаміка вимог за кредитами банківських установ області, наданим фізичним особам в розрізі валют (млн. грн.)

Невелика питома вага в кредитному портфелі вимог за кредитами, направленими на інвестиційну діяльність (29,0%), та вагома частка

довгострокових кредитів, наданих фізичним особам (55,7%) в загальному обсязі довгострокових кредитів свідчить, що як і в попередньому році далеко не всі довгострокові кредити мали інвестиційну спрямованість.

Вимоги за короткостроковими кредитами станом на 01.01.2010 р. склали 6 929,4 млн. грн., їх питома вага зменшилася на 0,6 відсоткового пункту та склала 23,5%.

У структурі кредитної заборгованості щодо корпорацій та домашніх господарств станом на 01.01.2010 р., як і у попередньому році, значно переважали вимоги за кредитами в іноземній валюті, обсяг яких на звітну дату становив 18 298,1 млн. грн., або 62,2% від загальної суми кредитної заборгованості (на 01.01.2009 р. – 64,8%, по банках України – 51,2%). Залишки коштів за кредитами в національній валюті на звітну дату склали 11 893,6 млн. грн., або 38,3% (на 01.01.2009 р. – 35,2%, по банках України – 48,8%).

Більше половини кредитних вкладень в іноземній валюті (57,6%) було надано в минулому році фізичним особам (рис. 5.11), на 01.01.2010 р. їх обсяг склав 10 544,1 млн. грн. Валютні кредити використовувалися переважно на придбання товарів іноземного виробництва (авто, побутова техніка, мобільні телефони тощо), що було прихованим інвестуванням іноземної економіки та придбання житла.

Вимоги за кредитами, наданими суб'єктам господарської діяльності, на звітну дату становили 15 533,6 млн. грн., що нижче рівня 01.01.2009 р. на 11,3%, в загальному обсязі кредитних вкладень їх частка постійно знижувалася (на 01.01.2006 р. – 73,5%, на 01.01.2007 р. – 63,6%, на 01.01.2008 р. – 57,8%, на 01.01.2009 р. – 53,2%, на 01.01.2010 р. – 52,8%; у цілому щодо банків України на 01.01.2009 р. зазначений показник становив 67,2%).

Зменшення вимог за кредитами, наданими корпораціям відбулося за рахунок зменшення вимог за кредитами в іноземній валюті – на 17,8%, які на 01.01.2010 р. склали 7 754,0 млн. грн. та 49,9% у структурі. Вимоги за кредитами, наданими суб'єктам господарювання в національній валюті,

склали на звітну дату 7 779,6 млн. грн., або 50,1% та зменшилися за рік на 3,6%.

Треба зауважити, що в 2009 році спостерігалася негативна динаміка як щодо кредитів, наданих на інвестиційні цілі, так і на поточні потреби, при цьому зменшення кредитів наданих на поточні потреби відбувалося значно вищими темпами, ніж на інвестиційні цілі: відповідно на 12,1% та на 6,4%, як результат – питома вага вимог за кредитами, наданими на інвестиційні цілі, зросла з 27,7% на 01.01.2009 р. до 29,0% на 01.01.2010 р., а питома вага вимог за кредитами, наданими на поточні потреби зменшилася з 72,3% на 01.01.2009 р. до 71,0% на 01.01.2010 р.

У структурі кредитів, наданих як на поточні потреби, так і на інвестиційні цілі переважали кредити в іноземній валюті, їх частка становила відповідно 53,2% та 84,2%.

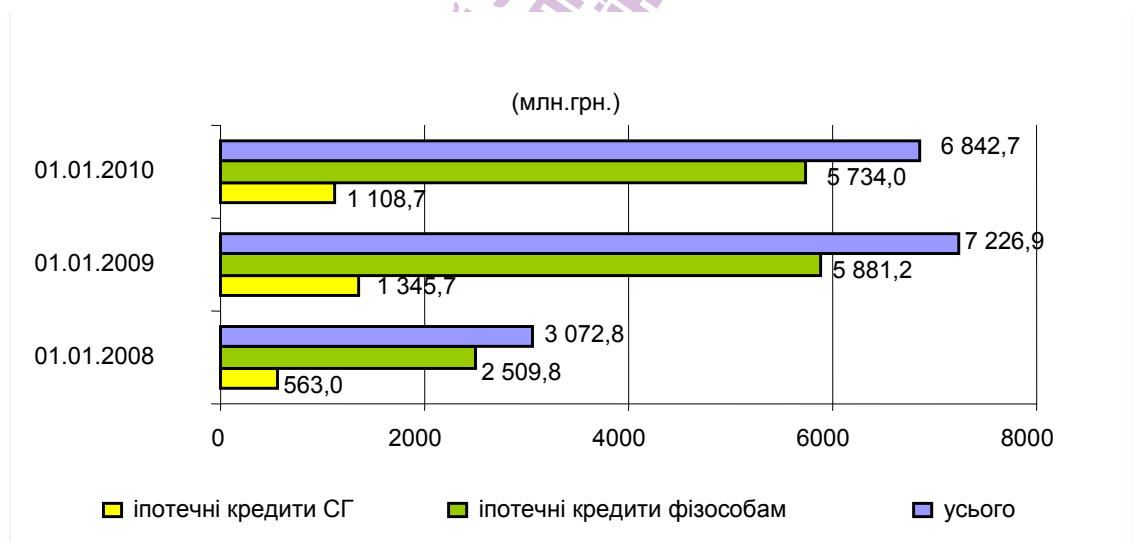

Рис. 5.12. Динаміка іпотечних кредитів, наданих банками області суб'єктам господарювання та фізичним особам

Більшість кредитів на поточні потреби надано корпораціям - 61,0%, домашнім господарствам лише 39,0%. У кредитах, наданих на інвестиційну діяльність, навпаки, частка кредитів, наданих фізичним особам, становить 67,3%, наданих корпораціям - 32,7%, що пов'язано з великими обсягами надання іпотечних кредитів домашнім господарствам у попередніх роках.

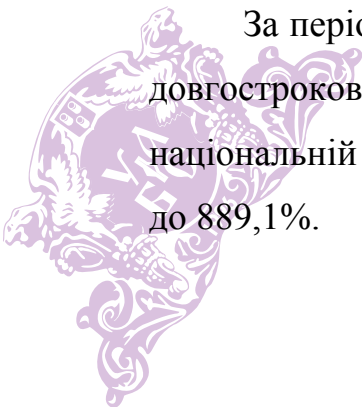
У загальній сумі кредитів, спрямованих на інвестиційну діяльність, питома вага іпотечних кредитів протягом останніх років поступово збільшувалася (на 01.01.2006 р. – 62,2%, на 01.01.2007 р. – 63,1%, на 01.01.2008 р. - 68,2%, на 01.01.2009 р. – 79,3%) та на 01.01.2010 р. досягла 80,3%, або 6 842,7 млн. грн. (рис. 5.12); з них заборгованість за іпотечними кредитами для населення – 83,8%, або 5 734,0 млн. грн., щодо суб'єктів господарювання - 16,2%, або 1 108,7 млн. грн. Упродовж 2009 року іпотечні кредити фізичним особам майже не надавалися, що пов'язане з обмеженим доступом банків до довгострокових джерел фінансування та з погіршенням кредитоспроможності населення. Залишки за іпотечними кредитами зменшилися за рік на 5,3%, зокрема надані фізичним особам - на 2,5%.

У січні - грудні 2009 року у структурі іпотечних кредитів, наданих як домашнім господарствам, так і корпораціям, як і раніше, переважали кредити в іноземній валюті (їх частка у загальному обсязі іпотечних кредитів, наданих домашнім господарствам, склала 91,2%, корпораціям - 77,7%).

У 2009 році темпи зростання вимог за кредитами, наданими фізичним особам (90,2%) були нижче за темпи зростання вимог за кредитами, наданими суб'єктам господарювання (88,7%), тому за рік питома вага кредитів, наданих населенню, зросла з 46,8% на 01.01.2009 р. до 47,2% на 01.01.2010 р.

Наведені вище дані свідчать, що населення надавало перевагу довгостроковим кредитам в іноземній валюті. У структурі кредитів, наданих фізичним особам, частка довгострокових кредитів та кредитів в іноземній валюті (відповідно 90,1% та 75,9%) вища, ніж у загальній кредитній заборгованості (76,5% та 62,2% відповідно).

За період з початку 2009 року відбулося погіршення співвідношення за довгостроковими кредитами та довгостроковими депозитами як у національній валюті - з 164,1% до 286,3%, так і в іноземній валюті - з 519,1% до 889,1%.

Враховуючи, що переважна більшість кредитів в іноземній валюті надавалася суб'єктам ринку, які не мають постійних доходів в іноземній валюті, в умовах кризи це призвело до напруги на валютному ринку та збільшення кредитного навантаження на позичальників. Така ситуація істотно посилює ризики дестабілізації ліквідності та платоспроможності банківської системи через відсутність джерел покриття вкладень в активи в іноземній валюті.

В умовах тривалої економічної кризи значно погіршилася платоспроможність позичальників, як результат - в звітному році в банківських установах області суттєво зросла заборгованість за проблемними кредитами. За станом на 01.01.2010 р. прострочені позики щодо банківських установ області склали 3 476,4 млн. грн., або 11,8% у загальній кредитній заборгованості (на 01.01.2009 р. – 2,9%, на 01.01.2008 р. – 1,9%, на 01.01.2007 р. – 2,5%), тобто у порівнянні з відповідною датою 2009 року питома вага прострочених позик у кредитному портфелі установ банків області збільшилася на 8,9 відсоткового пункту, а їх обсяг - на 2 771,4 млн. грн., або майже в 5 разів (на 01.01.2009 р. прострочені кредити склали 705,0 млн. грн., питома вага 2,1%).

Проблемні кредити з початку року збільшилися майже в 7 разів за рахунок їх зростання в іноземній валюті; заборгованість за проблемними кредитами в національній валюті зросла в 3,5 рази.

Насамперед знизилась платоспроможність позичальників - фізичних осіб, які у зв'язку з різкою девальвацією національної валюти та за відсутності джерел валютних надходжень втратили можливість своєчасно та в повному обсязі здійснювати обслуговування іпотечних кредитів. Так, вимоги за простроченими кредитами, наданими населенню, зросли за рік у 4,5 разу до 1045,8 млн. грн., їх питома вага у структурі кредитної заборгованості 3,5%, вимоги за простроченими кредитами, наданими суб'єктам господарювання зросли за рік у 5,1 рази до 2 430,7 млн. грн., або до 8,3% у структурі.

Розвиток депозитного ринку Харківської області у 2009 році характеризувався зменшенням залишків коштів на депозитних рахунках як корпорацій, так і домашніх господарств, що пов'язане з високими інфляційними очікуваннями, загостренням політико-економічної ситуації в країні, подальшим скороченням реальних доходів населення та падінням обсягів виробництва щодо більшості видів економічної діяльності.

Слід зазначити, що за січень-грудень 2009 року депозитні зобов'язання на рахунках корпорацій та домашніх господарств банків – юридичних осіб зменшилися на 14,5%, тоді як щодо філій банків інших міст збільшилися на 1,4%. Починаючи з жовтня, зростання депозитних зобов'язань клієнтів спостерігалось як щодо банків - юридичних осіб - на 1,7%, так і щодо філій банків інших - на 3,2%.

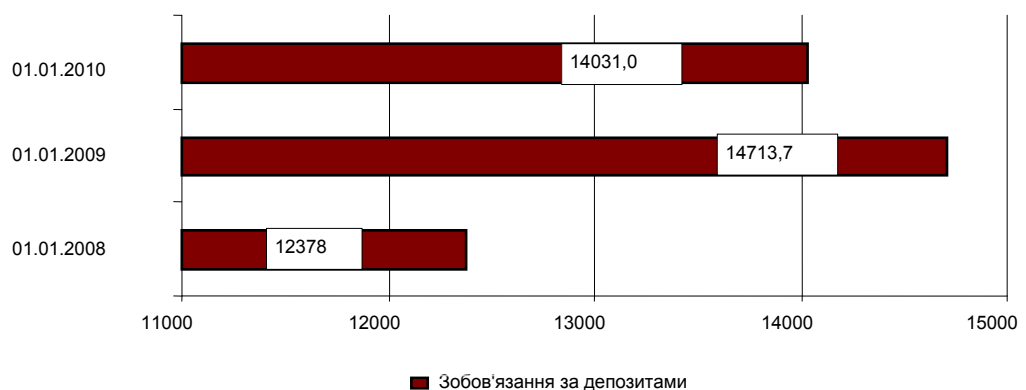

Рис. 5.13. Зобов'язання за депозитами банківських установ Харківської області (млн. грн.)

У структурі зобов'язань за коштами, залученими на рахунки корпорацій та домашніх господарств, найбільш вагомою складовою були залишки коштів у національній валюті, які дорівнювали 7 760,3 млн. грн., або 55,3% (у цілому по Україні – 52,8%), залишки коштів в іноземній валюті склали 6 270,7 млн. грн., або 44,7% (по Україні – 47,2%).

За звітний 2009 рік спостерігалась низхідна динаміка коштів у національній валюті, які за рік зменшилися на 11,1% (на 969,5 млн. грн.), що

було зумовлено дефляційними та девальваційними очікуваннями населення; проте депозитні зобов'язання в іноземній валюті продовжували зростати: за рік - на 4,8% (на 286,8 млн. грн.) (рис. 5.13). Зазначене пов'язане як із переоцінкою валютних депозитів у зв'язку зі зростанням курсу долара до гривні, так і з додатковим їх залученням. З урахуванням зазначеного питома вага депозитів у національній валюті у структурі депозитних зобов'язань зменшилася за рік на 4,0 відсоткового пункту до 55,3% на користь депозитів в іноземній валюті.

Труднощі із достроковим переведенням у ліквідну форму коштів зі строкових рахунків позначилося на загальній структурі депозитів за строками. Так, у січні-грудні 2009 року питома вага строкових депозитів у їх загальному обсязі зменшилася з 71,5% до 65,2%, у тому числі довгострокових - із 52,0% до 28,5%.

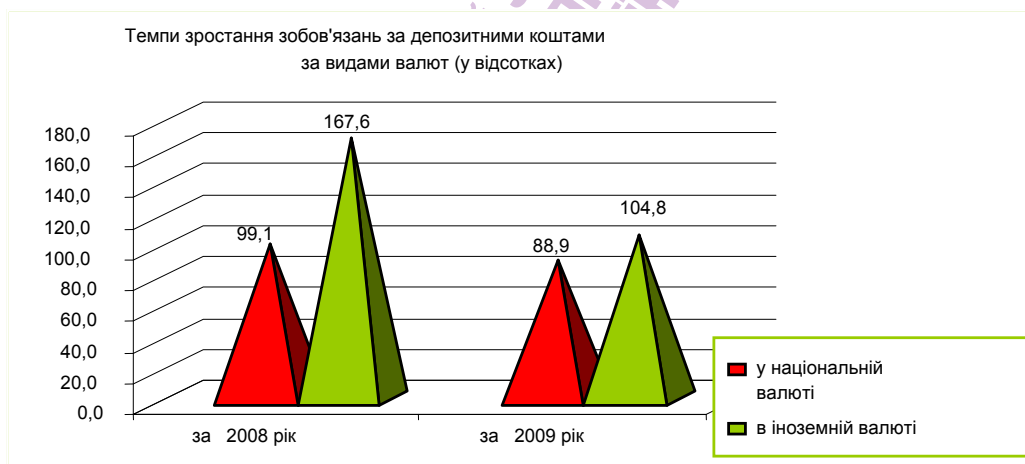

Рис. 5.14. Темпи зростання зобов'язань за депозитними коштами за видами валют (у відсотках)

За станом на 01.01.2010 р. строкові депозити банківських установ області становили 9 141,9 млн. грн., їх обсяг зменшився з початку року - на 13,1%; довгострокові депозитні зобов'язання зменшилися на 47,8% і на 01 січня 2010 року їх обсяг становив 3 992,3 млн. грн.

Зменшення за 2009 рік довгострокових депозитних вкладень відбулося

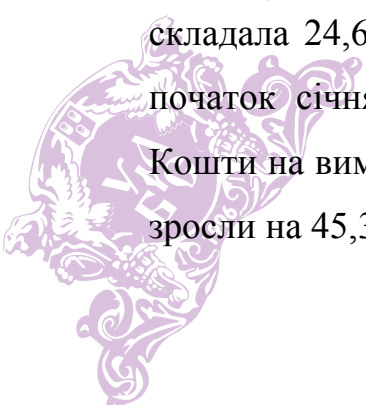
як за рахунок зменшення на 47,7% до 3 210,3 млн. грн. на 01.01.2010 р. обсягу довгострокових депозитів домашніх господарств, так і за рахунок зменшення на 48,3% до 782,0 млн. грн. довгострокових депозитів корпорацій. Слід зазначити, що в жовтні-грудні довгострокові депозитів домашніх господарств продовжували зменшуватися (на 3,5%), тоді як довгострокові депозити корпорацій зросли на 10,7%.

Зменшення загального обсягу депозитів населення у 2009 році відбулося за рахунок зниження їх обсягу в національній валюті - на 7,0% (на 368,1 млн. грн.) до 4 876,9 млн. грн. на 01.01.2010 р., в той час як вклади в іноземній валюті збільшилися на 6,4% (на 306,8 млн. грн.) до 5 125,4 млн. грн. (рис. 5.14).

Протягом 2008 року населення надавало перевагу зберіганню коштів у національній валюті, частка яких у структурі зобов'язань фізичних осіб станом на 01.01.2009 р. становила 52,1%, коштів в іноземній валюті – 47,9%. Проте в 2009 році частка депозитів у національній валюті у структурі зобов'язань фізичних осіб поступово зменшувалася і станом на 01.01.2010 р. склала 48,8%, тоді як в іноземній валюті, навпаки, зросла та склала 51,2%, що пов'язане з високими девальваційними очікуваннями населення.

Аналізуючи структуру залучених коштів домашніх господарств за термінами повернення, слід зазначити, що в їх структурі на 01.01.2010 р. переважали строкові зобов'язання - 75,4%, в абсолютному значенні 7 544,6 млн. грн., із них 42,6%, або 3 210,3 млн. грн. - довгострокові кошти. За звітний рік строкові зобов'язання зменшилися на 9,9%, у тому числі довгострокові - на 47,7%.

Частка коштів на вимогу в структурі залучених коштів фізичних осіб складала 24,6%, в абсолютному значенні 2 457,7 млн. грн., проти 16,8% на початок січня 2009 року, тобто збільшилася на 7,8 відсоткового пункту. Кошти на вимогу, на відміну від строкових коштів населення, з початку року зросли на 45,3%, проте їх частка і обсяг залишилися незначними.

Кризові явища, що спостерігалися у 2009 року в світовій фінансовій системі та в Україні, помітно вплинули на розвиток вітчизняного фондового ринку й призвели до зниження зацікавленості інвесторів в інвестуванні коштів у цінні папери, зокрема це стосується банків, які є основними гравцями на фондовому ринку нашої країни.

Так, банки області в звітному році в основному погашали у емітентів боргові цінні папери, якими володіли, а також продавали інші цінні папери з власних портфельів. В умовах, що склалися на вітчизняному фондовому ринку, навіть тоді, коли у банків не виникало проблем з ліквідністю, вони вкладали кошти у цінні папери в обсягах значно менших, ніж у попередні роки. При цьому позитивним є те, що декілька банків області надавали перевагу вкладенням у державні облігації та депозитні сертифікати Національного банку України.

У складі вкладень у цінні папери відповідно до їх відображення в бухгалтерському обліку переважною була частка цінних паперів, придбаних у портфель на продаж – 76,9%, або 912,9 млн. грн. Сума інвестицій в асоційовані та дочірні компанії дорівнювала 245,5 млн. грн., або 20,7%; вкладення у боргові цінні папери до погашення – 24,1 млн. грн. (2,0%), решта - торговий портфель – 5,1 млн. грн. (0,4%).

Структура загального інвестиційного портфеля банків області протягом 2009 року зазнавала певних змін, при цьому основні зміни відбувалися за рахунок вкладень у боргові цінні папери, вкладення в акції були менш змінними та мали тенденцію до поступового зменшення.

Так, станом на звітну дату частка вкладень банків області у боргові фінансові інструменти становила 61,9% проти 68,7% рік тому. На зменшення частки вплинули вкладення у інші боргові цінні папери, які станом на 01.01.2010 р. займали 35,6%, тоді як на 01.01.2009 р. їх питома вага становила 61,4%, а також вкладення у депозитні сертифікати Національного банку України, що мали місце торік 1,2% у структурі. Водночас відбулося

зростання частки боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України - на 20,2 відсоткового пункту до 26,3%.

Вкладення в акції та інші форми участі в капіталі станом на 01.01.2010 р. займали 38,1% у структурі портфеля цінних паперів (на 01.01.2009 р. – 31,3%), у тому числі частка інвестицій в асоційовані та дочірні компанії становила 20,7% та зросла за рік на 5,0 відсоткових пункти, питома вага вкладень в акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком дорівнювала 17,4%, тоді як торік –15,6% (рис. 5.15).

За видами цінних паперів на початок 2010 року загальний портфель банків області мав таку структуру: вкладення в облігації займають найбільшу частину – 55,1%, або 654,8 млн. грн., вкладення в акції та пайові внески до статутних фондів компаній становлять 34,6% (410,6 млн. грн.), на вкладення у векселі припадало 6,8%, або 80,5 млн. грн., на інвестиційні сертифікати - 3,5% (41,7 млн. грн.).

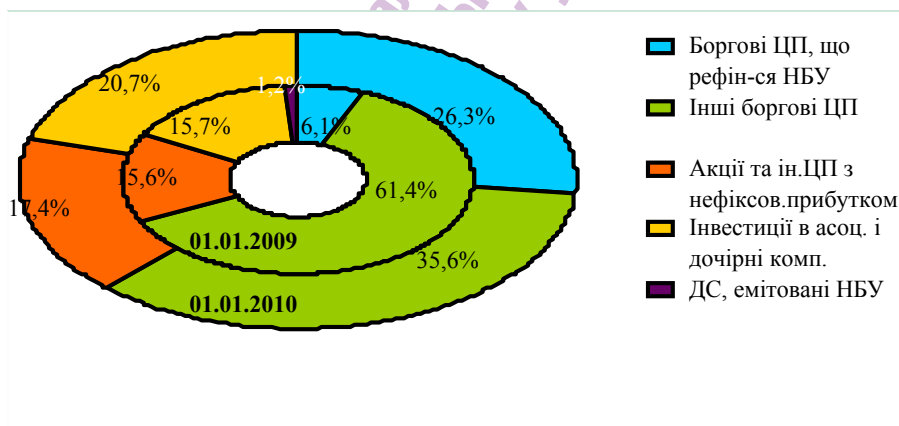

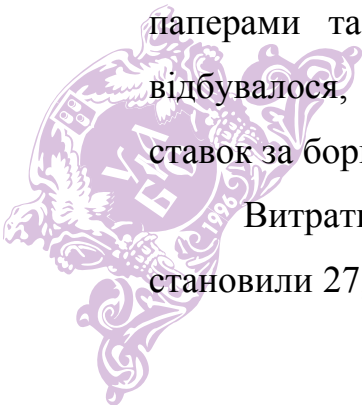
Рис. 5.15. Структура портфеля цінних паперів банків Харківської області

Серед вкладень у боргові фінансові інструменти за класифікацією емітентів за секторами економіки вагомим показником є вкладення коштів у нефінансові корпорації, питома вага яких у загальному обсязі вкладень у боргові цінні папери склала 44,9%, або 330,2 млн. грн.; на другому місті знаходяться вкладення у державні боргові цінні папери (42,4%, або 312,0 млн. грн.).

Щодо структури вкладень в акції емітентів за секторами економіки, найвагомішою була участь банків області у капіталі фінансових корпорацій (64,5%, що становить 291,7 млн. грн.); в акції нефінансових корпорацій вкладено менше коштів (35,5%, або 160,5 млн. грн.). Завдяки політиці більшості банків, яка була спрямована на оптимізацію вкладень у цінні папери, обсяг портфеля цінних паперів банків в цьому році зменшився проти 2008 року. Так, за 2009 рік обсяг портфеля цінних паперів банківських установ області зменшився на 27,0%, або на 439,0 млн. грн. та станом на 01.01.2010 р. дорівнював 1 187,6 млн. грн. Слід зазначити, що до цього часу станом на початок року обсяг вкладень у цінні папери мав тенденцію тільки до зростання. Так у 2008 році темпи зростання портфеля склали 4,6% (в абсолютному значенні – 71,3 млн. грн.). Протягом 2009 року обсяг вкладень у цінні папери постійно змінювався, що залежало від не завжди стабільної ситуації, яка складалася на фондовому ринку та політики банків в окремі періоди року. При цьому найбільша сума вкладень у цінні папери спостерігалася станом на 01.05.2009р. – 1 855,7 млн. грн., найменша – на 01.10.2009 р. – 1170,6 млн. грн. У середньому портфель цінних паперів протягом 2009 року дорівнював 1 439,1 млн. грн. проти 1 567,7 млн. грн. – у 2008 році.

Отже, нестабільна ситуація, яка виникла на фінансовому ринку країни, змушувала банки зменшувати власні вкладення у цінні папери шляхом їх продажу, або погашення у емітента. При цьому оперативність укладення банками угод щодо продажу цінних паперів не завжди була на користь банків, на що вказує торговельний збиток, який отримано банками за цими операціями. Натомість отримання процентного доходу від володіння цінними паперами та їх погашення, перевищувало минулорічний показник, що відбувалося, головним чином, через підвищення емітентами відсоткових ставок за борговими цінними паперами (навіть до 26%).

Витрати від операцій банків із цінними паперами за звітний рік становили 27,9 млн. грн. та зменшилися в порівнянні з 2008 роком у 3,7 рази,

або на 74,1 млн. грн. Переважну суму цих витрат становили процентні витрати банків за цінними паперами власного боргу.

Протягом 2009 року на валютному ринку України зберігався дефіцит іноземної валюти, спричинений негативними ринковими очікуваннями, які підтримувалися світовою економічною кризою, масштабним звуженням глобального попиту та як результат - зменшення валютних надходжень до країни. Це, у свою чергу, призвело до скорочення пропозиції іноземної валюти як на міжбанківському, так і готівковому валютному ринку.

Активні дії Національного банку України з проведення інтервенцій з продажу іноземної валюти призвели до скорочення міжнародних резервів. Ще одним чинником, який впливав на їх зменшення протягом 2009 року було проведення платежів з погашення та обслуговування зовнішнього державного та гарантованого державою боргу. Водночас отримання Україною зовнішніх позик виступало фактором, який уповільнював зменшення міжнародних резервів, які за станом на 01.01.2010 р. дорівнювали (за оперативними даними) 26,5 млрд. дол. США, що було достатньо для фінансування майбутнього імпорту товарів та послуг протягом 5,8 місяця.

Загальний обсяг операцій з купівлі та продажу іноземної валюти, здійснених банківськими установами області, склав за 2009 рік 7 621,0 млн. доларів США та зменшився порівняно з 2008 роком на 21,5% (у доларовому еквіваленті – на 2 077,01 млн. доларів США). Питома вага операцій на міжбанківському безготівковому валютному ринку в загальному обсязі операцій з іноземними валютами склала 65,4%, або 4 987 млн. доларів США.

Станом на 01.01.2010 р. дозвіл на здійснення операцій з валютними цінностями на території міста Харкова та області мали 10 банків – юридичних осіб, 40 філій банківських установ, 570 безбалансових відділень та 5 філій небанківської фінансової установи.

Окрім того, станом на 01.01.2010 р. на готівковому валютному ринку Харківської області працювало 199 пунктів обміну іноземної валюти, 192 з них на підставі агентських угод з уповноваженими банківськими установами,

7 – власних пунктів обміну банківських установ, які в цілому задовольняли попит населення та забезпечували пропозицію готівкової іноземної валюти на ринку валютнообмінних операцій міста Харкова та області.

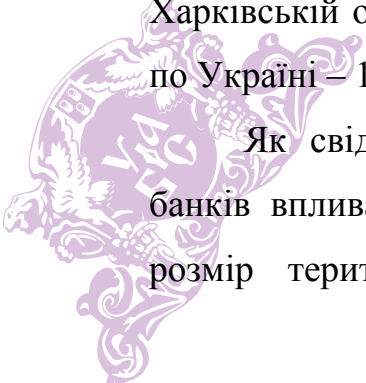
Сумарний обсяг грошового обороту за картками Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) на 01.01.2010 р. по Україні склав 22492,9 млн. грн., зменшившись відносно 01.01.2009 р. на 10,2% або на 2 557,1 млн. грн. Учасниками НСМЕП станом на 01.01.2010 р. є 65 членів, з них 57 банків та 8 установ. В Харківському регіоні учасниками НСМЕП є 12 банківських установ, з них 8 – це банки міста Харкова (ПАТ “Мегабанк”, ПАТ “Банк Грант”, АКБ “Меркурій”, ХАК «Зембанк» та ВАТ «Інпромбанк», АТ «Регіон-банк», в 2009 році вступили до НСМЕП АКБ «Золоті ворота» та ПАТ «АКБ «Базис»), 1 - банк Київського регіону (ПуАТ «СЕБ Банк») та 3 - Харківські філії банків інших регіонів.

Загальна кількість емітованих платіжних карток НСМЕП станом на 01.01.2010 р. по Україні складає 2 659,6 тис. шт., по Харківській області - 417,6 тис. шт. Таким чином, обсяг емітованих карток за 2009 рік збільшився в цілому по НСМЕП на 278 тис. шт. (на 11,7%), по Харківській області на 57,5 тис. шт. (на 16%).

Кількість встановлених банкоматів, банківських та торговельних терміналів НСМЕП на 01.01.2010 р. становить у Харківській області - 787 одиниць, у цілому по НСМЕП - 5 824 одиниці термінального обладнання. Таким чином термінальна мережа обслуговування карток НСМЕП збільшилась за 2009 рік по Харківській області на 8 одиниць (на 1%), в цілому по НСМЕП на 72 одиниці (на 1,3%).

За 2009 рік було проведено через міжбанківські процесинги НСМЕП у Харківській області – 10 864 міжбанківські операції на суму 2 788 тис. грн., по Україні – 1 989,5 тис. операцій на суму 1 093 903 тис. грн.

Як свідчать висновки фахівців, на територіальну розосередженість банків впливає ряд певних факторів, серед яких можна виділити такі як розмір території, чисельність населення регіону, обсяг внутрішнього

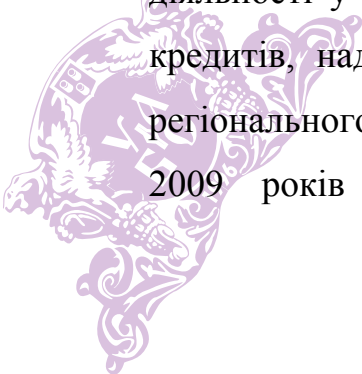
регіонального продукту, обсяг доходів населення, кількість діючих суб'єктів господарювання, середній рівень заробітної плати, інвестиційних рейтингів регіону, рівень розвитку фінансових установ в регіоні, рівень диверсифікації виробництва у регіоні, зростання обсягів інвестицій тощо.

Цікавим є підхід, який характеризує насиченість регіону банками-юридичними особами або банківськими філіями на основі певних коефіцієнтів з врахуванням чисельності населення даного регіону. Так, з врахуванням рівнів зазначених показників і вибору в якості критеріїв ранжування регіонів країни на групи, можна розрахувати еталонне та середньо регіональне значення показника насиченості регіону банками як середньоарифметичне відносно показників.

У якості результатів такого ранжування можна привести дані, отримані за результатами наукових досліджень Люзняка М. Е., які дозволяють отримати системне бачення такого розподілу на рівні країни, наведеного в табл. 5.14.

Даний показник доцільно використовувати при аналізі рівня економічної активності регіону: чим вищим є значення даного показника (більшим за одиницю), тим економічно привабливішим є конкретний регіон для суб'єктів господарювання та іноземних інвесторів. Його рівень свідчить про вплив на попит на банківські продукти і надає можливості для прийняття управлінських рішень щодо реалізації регіональної інвестиційної політики.

Динаміка даного показника свідчить про відносну пропорційність між кількістю банківських установ та чисельністю населення протягом 2000-2008 років лише у чотирьох областях України, а саме Київській, Дніпропетровській, Одеській та Харківській. За результатами економічної діяльності у 2005 році спостерігалася загальна динаміка зростання обсягів кредитів, наданих в економіку регіонів по відношенню до їх валового регіонального продукту (ВРП) в середньому у 1,5-1,6 рази. Протягом 2008 – 2009 років в переважній більшості регіонів, була ситуація щодо

співвідношення обсягів кредитів, наданих самостійними банками регіонів до ВРП.

Таблиця 5.14

**Значення показника насиченості регіонів України
банками-юридичними особами***

Регіон	Значення показника по роках								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Автономна республіка Крим	0,90	0,52	0,51	0,64	0,59	0,43	0,42	0,34	0,25
Волинська	0,61	0,90	0,87	0,58	0,56	0,55	0,53	0,52	0,48
Дніпропетровська	1,04	0,98	1,13	1,04	1,01	0,91	1,04	1,10	1,03
Донецька	0,59	0,52	0,58	0,71	0,69	0,62	0,60	0,59	0,61
Закарпатська	0,25	0,25	0,24	0,24	0,23	0,23	0,22	0,22	0,20
Запорізька	0,97	0,82	0,80	0,64	0,62	0,46	0,44	0,29	0,41
Івано-Франківська	0,44	0,45	0,44	0,43	0,21	0,21	0,20	0,19	0,18
Київ та Київська обл.	5,69	5,99	5,86	5,68	5,87	6,22	6,13	6,28	6,31
Луганська	0,25	0,25	0,24	0,25	0,24	0,24	0,23	0,23	0,21
Львівська	0,47	0,60	0,59	0,58	0,57	0,55	0,53	0,52	0,49
Одеська	1,16	1,15	1,12	1,25	1,21	1,19	1,14	1,12	1,04
Полтавська	0,58	0,58	0,57	0,57	0,56	0,37	0,36	0,35	0,49
Сумська	0,00	0,00	0,00	0,24	0,24	0,23	0,45	0,45	0,42
Чернівецька	0,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Харківська	1,31	1,30	1,27	1,27	1,23	1,21	1,17	1,05	0,98
Херсонська	0,26	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Чернівецька	0,34	0,34	0,33	0,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Чернігівська	0,76	0,76	0,75	0,75	0,74	0,73	0,71	0,71	0,67
Середньорегіональне значення, розраховане для 25 регіональних одиниць	0,64	0,62	0,61	0,61	0,58	0,57	0,57	0,56	0,55
<i>Примітки: 1) жирним шрифтом виділено максимальне та мінімальне значення даного показника у розрізі років;</i>									
<i>2) області, для яких протягом всього аналізованого періоду даний показник дорівнює нулю, були вилучені з таблиці.</i>									

Джерело: [94;122; 245; 364]

Так, середній рівень зростання цього показника у 2005 році становив 1,5-1,8 рази (табл. Б.1 – табл. Б.6 додатку Б). Винятком серед регіональних банківських систем групи середньої концентрації були самостійні банки Харківської області. У 2005 році цей показник становив (0,486), що в порівнянні з 2004 роком констатує зростання у 4,5 рази. Така ситуація свідчить про значне зростання долі кредитування економіки власного регіону Харківськими самостійними банками в загальному надходженні кредитів.

За показниками відношення як статутного капіталу самостійних банків регіону до його ВРП, так і інших відносних показників Харківська область на початок 2006 року займала стабільно другу позицію після Київської (0,151) області із значенням – 0,059. На початок 2005 року цей показник дорівнював – 0,049 і досягла у 2009 році відповідно – 0,120 (табл. Б.2 – Б.3 додатку Б).

Діяльність банківської регіональної системи по результатах 2004-2005 років була більш прибутковою. Прибуток самостійних банківських установ області за 2004 рік становив 68 093 тис. грн., а за 2005 рік – 92 994 тис. грн. (136,6% зростання). Харківська область за цим показником займала відповідно четверту позицію в рейтингу після Київської, Дніпропетровської і Донецької областей. При цьому слід зазначити, що відставання від Донецької області за станом на 01.01.2006 р. скоротилося з 33 908 тис. грн. до 19 424 тис. грн.

У 2008 – 2009 роках за динамікою змін загальна тенденція зберігалася, але мало місце суттєвого впливу кардинальних змін, які пов'язані з динамікою негативних процесів у світовому фінансовому просторі.

Фінансовий результат діяльності за період з 2006 по 2008 років більшості банківських установ Харківської області позитивний, однак у цілому по банківській системі області за 2006 рік отримано збиток у розмірі 213 млн. грн., що пов'язане з особливостями розподілу та бухгалтерського обліку доходів та витрат окремих головних банків та підлеглих філій. Подальше зниження позитивного рівня фінансового результату банківської системи цілком корелюється з тенденціями розвитку світової фінансової кризи і рівня глобалізації економіки конкретної країни у світовий фінансовий простір (табл. Б.4 – табл. Б.6 додатку Б).

Для подолання наслідків фінансової кризи і забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України і, зокрема, подальшого розвитку банківської системи Харківської області необхідно вживати заходів щодо збільшення власного капіталу, зниження рівня ризиковості здійснюваних операцій та формування в необхідному обсязі

резервів під ризику за активними операціями, поліпшення якості активів і пасивів та забезпечення їх збалансованого зростання, оптимізації витрат і доходів та підвищення ефективності діяльності. Виконання визначених завдань дозволить створити певні передумови для зростання економіки регіону і визначити ефективні механізми фінансового забезпечення розвитку інноваційних галузей економіки на основі диверсифікації джерел їх фінансування та дієвих методів управління.

За результатами аналітичних досліджень функціонування банківського сектору України можна зробити такі висновки:

по-перше, самостійні банківські установи Харківської області, в порівнянні із іншими областями України, продовжують займати провідну роль і приймають більш значущу роль в фінансуванні розвитку економіки регіону (табл. В.1, табл. Д.1, табл. Е.1 у додатках В – Е);

по-друге, результати аналізу свідчать про те, що значна частина кредитних ресурсів самостійних регіонів використовується для кредитування розвитку економіки інших регіонів в наслідок їх відтоку і не використовується у якості резерву кредитування власної економіки регіону;

по-третє, зростання долі іноземного капіталу в структурі банківської системи регіону свідчить про достатній рівень довіри іноземних інвесторів до потенціалу розвитку економіки регіону і зацікавленості щодо придбання діючої філіальної мережі певних вітчизняних банків з метою розширення банківського бізнесу.

На нашу думку, саме у підході до підвищення ефективності функціонування самостійних банків необхідно шукати резерви активізації кредитування регіону. За результатами аналізу щодо порівняння динаміки надходжень фінансових (кредитних) ресурсів в Харківський регіон та їх відтоку в інші регіони держави, можна принципово судити про негативні (чи позитивні) тенденції до втрати резервів фінансування економіки власної області та ефективного фінансового забезпечення інноваційного її розвитку.

Реалізація кредитної політики банку базується на реальній сумі коштів,

що спрямовуються на забезпечення кредитної діяльності. Мобілізація і концентрація вільних грошових коштів в економіці – пріоритетна функція і економічний базис в діяльності банку. Від обсягу мобілізованих і сконцентрованих банком коштів залежить кількість коштів, які, в основному, шляхом надання кредиту та інших активних операцій, будуть залучені у процес відтворення. Разом з цим, виникає проблема, пов'язана з тим, що не вся сукупність мобілізованих коштів вільна для здійснення активних операцій.

По-перше, банк повинен додержуватися показника ліквідності і, запозичивши вільні кошти своїх клієнтів, бере на себе обов'язок щодо своєчасного їх повернення. По-друге, обмеженням росту депозитів і кредитів в банківській системі служить обов'язковий резерв, встановлений НБУ. Зазначені обставини обумовлюють поняття кредитного потенціалу і вимагають проведення аналізу кредитних ресурсів.

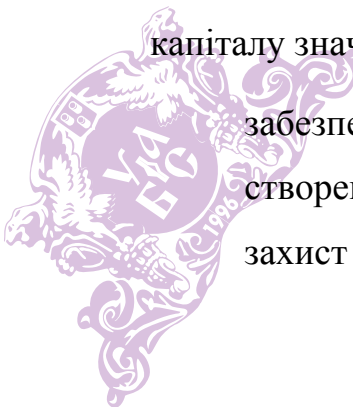
Під кредитним потенціалом банку розуміють розмір мобілізованих банком коштів за винятком резерву ліквідності.

Джерелами збільшення кредитного потенціалу банку є власні й запозичені кошти, серед яких основне місце займають останні, і складаються із депозитів, ощадних вкладень, міжбанківських кредитів та цінних паперів.

Аналіз кредитного потенціалу банку необхідно починати з аналізу його пасивів. Основною метою аналізу пасивних операцій комерційного банку є визначення джерел і природи фінансових ресурсів; вартості ресурсів банку; ефективності використання фінансових ресурсів.

При аналізі пасивних операцій важливу роль відіграє аналіз капіталу банку. Капітал виконує кілька важливих функцій у щоденній діяльності і працює на забезпечення довгострокової життєздатності банку. Від величини капіталу значною мірою залежать:

- забезпеченість ресурсами, необхідними для роботи банку;
- створення бази для подальшого росту і розширення;
- захист банку від ризиків;

довіра клієнтів банку, інвесторів.

Якщо в інших сферах підприємницької діяльності капітал забезпечує платоспроможність і виконання більшості функцій підприємства, то комерційному банкові капітал необхідний, насамперед, для страхування інтересів вкладників. Тобто першочергове призначення капіталу – це виконання ним захисної функції.

Основними задачами аналізу власного капіталу банку є:

- 1) оцінка стану капіталу;
- 2) дослідження змін структури капіталу;
- 3) характеристика ефективності використання власного капіталу банком.

Проаналізуємо співвідношення між зобов'язаннями та капіталом досліджуваних банків Харківського регіону, які виконують операції з овердрафтного кредитування.

Дані табл. 5.15. свідчать, що в усіх банках відбувається зростання обсягів ресурсної бази, що обумовлено стрімким зростанням зобов'язань. Тобто банки підвищують здатність залучати кошти населення і суб'єктів господарювання, що дає можливість збільшувати обсяги активних операцій і прибутку. Найбільш динамічно ці процеси проходили в банку "Інпромбанк" (темп приросту ресурсної бази 44,88 %) та в ПАТ "УкрСиббанк" (темп приросту ресурсної бази 45,95%). Проте співвідношення капіталу та зобов'язань в усіх банків різне. Виявлення цього факту є важливим з позицій розуміння того, що кредитні вкладення, і особливо короткострокові, здійснюються в основному за рахунок зобов'язань, а власні ресурси розміщуються у довгострокові вкладення.

Таблиця 5.15

Співвідношення зобов'язань і капіталу досліджуваних банків

Банк	Зобов'язання станом на 01.01 року					Капітал станом на 01.01 року					Усього пасивів станом на 01.01 року				
	2008		2009		темп приросту, %	2008		2009		темп приросту, %	2008		2009		темп приросту, %
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %		тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %		тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %	
АКБ "Фінанси та кредит"	12849098	87,80	15963020	86,57	24,23	1785333	12,20	2476422	13,43	38,71	14634431	100	18439441	100	26,00
ПАТ "Укрсиббанк"	34630692	91,95	50827093	91,26	46,77	3033473	8,05	4869649	8,74	60,53	37664165	100	55696742	100	47,88
"Інпромбанк"	698317	87,26	953786	89,58	36,58	101974	12,74	110930	10,42	8,78	800290	100	1064716	100	33,04
ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	39234747	88,25	57925648	88,62	47,64	5223339	11,75	15471943	23,67	196,21	44458085	100	65361554	100	47,02
ПАТ "Базис"	875571	90,54	1091821	90,71	24,70	91521	9,46	111858	9,29	22,22	967092	100	1203679	100	24,46

З цього можна зробити висновок, що банки у своїй депозитній політиці дотримувалися принципу залучення більш дешевих ресурсів, а дорогі ресурси, в основному міжбанківські кредити і депозити, мають не дуже велику питому вагу. Оскільки кошти клієнтів – основне джерело ресурсів, які спрямовуються на формування кредитного портфеля, проведемо аналіз їх складу та структури (табл. 5.15, рис. 5.16).

Рис. 5.16. Структура коштів клієнтів банків на 01.01.2009 р.

Як свідчать дані табл. 5.17 та наведеної діаграми на рис. 5.16, структура коштів клієнтів досліджуваних банків дещо відрізняється. Проте спільним для них є низька питома вага коштів бюджету, спеціальних та інших фондів, коштів небанківських фінансових установ та інших зобов'язань перед клієнтами.

Станом на 01.01.2008 р. в таких банках «Фінанси та кредит», «Імпромбанк» та ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Базис» переважали кошти фізичних осіб, в інших банках – кошти суб'єктів господарювання (в основному до запитання). За рік структура коштів клієнтів усіх банків змінилася. Можна спостерігати тенденцію стрімкого нарощування коштів фізичних осіб, і переважно за рахунок строкових коштів. Так, в банку «Інпромбанк» кошти фізичних осіб зросли на 79,5%, в тому числі до запитання – на 51,67%, в «Фінанси та кредит» – 45,67% (до запитання – 311,37%). Все це свідчить про підвищення довіри до банків з боку клієнтів, що розширює їх депозитну базу і відповідно, кредитний потенціал.

ПАТ „Укрсиббанк”, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та ПАТ „Базис” є більш спроможними формувати залучені та запозичені кошти – питома вага їх зобов’язань у пасивах на 01.01.2008 р. знаходяться на рівні 88-92%, на 01.01.2009 р. – 89-91%, тобто вони приділили увагу зміцненню капітальної бази. При цьому банки продовжували нарощувати обсяги залучених коштів.

У більшості банків можна спостерігати, що темпи приросту зобов’язань перевищують темпи приросту власного капіталу, що є свідченням їх спроможності формувати і нарощувати ресурси для короткострокового кредитування. Зміни у структурі ресурсів свідчать про дотримання стійкості банківської діяльності, визначеної політикою НБУ, і разом з тим – про підвищення здатності банків залучати депозити і кредити.

Аналіз динаміки і структури капіталу банків наведено в табл. 5.16 Як видно з даних таблиці, банки, що досліджувались, нарощували власну капітальну базу. Це підвищує стійкість банківської установи та довіру вкладників, що у свою чергу сприяє збільшенню залучених коштів клієнтів, які є основним джерелом банківського кредитування.

Позитивною є також здатність банків генерувати прибуток звітного року. При цьому темпи його приросту в ПАТ "УкрСиббанк" випереджають темпи приросту загального обсягу власного капіталу, а банки ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» і „Фінанси та кредит” мають від’ємні значення темпів приросту, і питома вага результату поточного року у цих банків зменшується.

Наступним етапом оцінки кредитного потенціалу є аналіз зобов’язань банку. Загальний аналіз зобов’язань здійснюється за їх видами з урахуванням вартості фінансових ресурсів у межах загальноприйнятої класифікації (табл. 5.17). Як видно з табл. 5.17, у структурі зобов’язань банків станом на 01.01.2009р. визначальне місце займають кошти клієнтів. Найбільша питома вага цієї статті мала місце в банку „Інпромбанк” (80%) та в ПАТ „Базис” (79,76%). Найменша доля коштів клієнтів спостерігалась у банка „Фінанси та кредит” (64,67%).

Таблиця 5.16

Аналіз структури капіталу досліджуваних банків в динаміці

Складові власного капіталу	Банк „Фінанси та кредит”					ПАТ „УкрСиббанк”					„Інпробанк”					ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»					АКБ „Базис”				
	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп при-рос-ту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп при-рос-ту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп при-рос-ту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп при-рос-ту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп при-рос-ту, %
	тис. грн.	пито-ма вага, %	тис. грн.	пито-ма вага, %		тис. грн.	пито-ма вага, %	тис. грн.	пито-ма вага, %		тис. грн.	пито-ма вага, %	тис. грн.	пито-ма вага, %		тис. грн.	пито-ма вага, %	тис. грн.	пито-ма вага, %		тис. грн.	пито-ма вага, %	тис. грн.	пито-ма вага, %	
Статутний фонд	1276 500	71,50	2000 000	80,76	56,68	2575 000	84,8 9	4005 000	82,2 4	55,53	4364 8	42,8 0	4364 8	39,3 5	0,00	2279 935	43,6 5	241993 5	32,5 4	6,14	4656 7	0,63	6674 9	59,6 7	43,34
Емісійні різниці	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1423 602	27,2 5	268360 2	36,0 9	88,51	–	–	–	–	–	
Резерви, капіталізовані дивіденди та інші фонди банку	1615 34	9,05	3160 88	12,7 6	95,68	2273 22	7,49	4259 43	8,75	87,37	1989 0	19,5 0	2720 9	24,5 3	36,80	2992 13	5,73	755789	10,1 6	152,59	1393 6	1,44	1460 2	13,0 5	4,78
Результат переоцінки	6735 4	3,77	1513 7	0,61	-77,53	1361 2	0,45	7359	-0,15	154,06	0	0,00	3111 6	28,0 5	0,00	6123 44	11,7 2	101570 4	13,6 6	0,00	2016 9	2,09	1910 7	17,0 8	0,00
Прибуток/збиток за звітний рік	2795 54	15,6 6	1425 92	5,76	-48,99	1997 67	6,59	4276 21	8,78	114,06	7319	7,18	8956	8,07	22,37	5874 24	11,2 5	527395	7,09	-10,22	1084 8	1,12	1139 9	10,1 9	5,08
Усього власного капіталу	1785 333	100	2476 422	100	38,71	3033 473	100	4 869 649	100	60,53	1019 74	100	1109 30	100	8,78	5223 339	100	743590 6	100	42,36	9670 92	100	1118 58	100	-88,43

Кошти суб'єктів господарювання також мають високі темпи приросту у ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та ПАТ "Укрсиббанк", у „Фінанси та кредит” взагалі спостерігається від'ємне значення темпи приросту коштів суб'єктів господарювання. Помітною тенденцією є прискорення темпів залучення строкових коштів юридичних осіб. Так, їх питома вага у загальному обсязі коштів клієнтів зростає. Найбільш динамічно цей процес проходить в ПАТ “Базис”. Строкові кошти фізичних і юридичних осіб – це більш стабільні ресурси, ніж кошти до запитання, і у більшому ступені підлягають плануванню щодо їх розміщення в активні операції.

На основі узагальнення результатів аналізу досліджуваних банків можна зробити висновок, що динаміка нарощування їх кредитного потенціалу є позитивною.

З метою більш об'єктивної і всебічної оцінки кредитного потенціалу доцільним є розрахунок коефіцієнтів, які характеризують якість пасивів банку (табл. 5.18). За даними табл. 5.19 можна зробити наступні висновки:

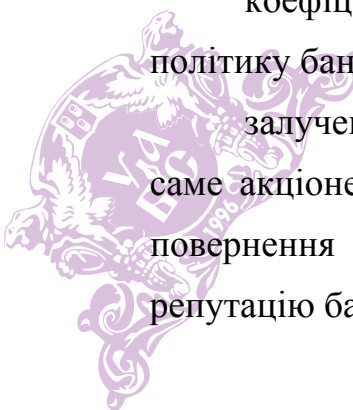
збільшення коефіцієнта співвідношення зобов'язань та капіталу протягом досліджуваного періоду характеризує підвищення активності банків в напрямку залучення фінансових ресурсів, проте спостерігається деяке зростання коефіцієнту рівня капіталу у пасивах;

динаміка коефіцієнту співвідношення кредитів та депозитів вказує на те, що більшу частину залучених коштів банки направляють саме на кредитні операції, що веде до підвищення рівня їх доходності;

збільшення такого показника, як термін зберігання депозитних коштів, характеризує підвищення ефективності депозитної політики банків;

коефіцієнт використання депозитів також говорить про ефективну політику банків щодо залучення депозитних коштів клієнтів;

залучені кошти банків в повній мірі забезпечені їх власними коштами, а саме акціонерним та власним капіталом. Це говорить і про гарантованість повернення вкладникам їх коштів, а також про надійність та високу репутацію банків.

Таблиця 5.17

Дані аналізу складу та структури зобов'язань досліджуваних банків

Складові зобов'язань	Банк „Фінанси та кредит”					ПАТ „Укрсиббанк”					„Інпробанк”					ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»					АКБ „Базис”				
	На 01.01.2008 р.		На 01.01.2009 р.		темп приросту, %	На 01.01.2008 р.		На 01.01.2009 р.		темп приросту, %	На 01.01.2008р.		На 01.01.2009р.		темп приросту, %	На 01.01.2008 р.		На 01.01.2009 р.		темп приросту, %	На 01.01.2008р.		На 01.01.2009р.		темп приросту, %
	тис. грн.	питома вага %	тис. грн.	питома вага %		тис. грн.	питома вага %	тис. грн.	питома вага %		тис. грн.	питома вага %	тис. грн.	питома вага %		тис. грн.	питома вага %	тис. грн.	питома вага %		тис. грн.	питома вага %	тис. грн.	питома вага %	
Кошти банків	3503589	27,27	5272496	33,03	50,49	19932852	57,56	30457724	59,92	52,80	58113	8,32	67484	7,08	16,13	13719680	34,97	27825794	48,04	102,82	10203	1,17	17000	1,56	66,62
Кошти клієнтів	8967201	69,79	10323973	64,67	15,13	11553680	33,36	16862168	33,18	45,95	526654	75,42	763014	80,00	44,88	23011462	58,65	27240740	47,03	18,38	740227	84,54	870855	79,76	17,65
Боргові цінні папери, емітовані банком	0	0	0	0	0	850979	2,46	49982	0,10	-94,13	0	0	0	0	0	1304939	3,33	680434	1,17	-47,86	0	0	0	0	0
Інші зобов'язання	218886	1,70	120093	0,75	-45,13	1891008	5,46	2646948	5,21	39,98	931	0,13	16727	1,75	1696,67	557775	1,42	1289353	2,23	131,16	33393	3,81	66692	6,11	99,72
Усього зобов'язань	12849098	100,00	15963020	100,00	24,23	34630692	100,00	50827093	100,00	46,77	698317	100,00	953786	100,00	36,58	39234747	100,00	57925648	100,00	47,64	875571	100,00	1091821	100,00	24,70

-* - не вистачає даних

Таблиця 5.18

Динаміка і структура коштів клієнтів досліджуваних банків

Найменування статті	Банк „Фінанси та кредит”					ПАТ „Укрсиббанк”					„Інпробанк”					ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»					АКБ „Базис”				
	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп приросту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп приросту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп приросту, %	На 01.01. 2008 р.		На 01.01. 2009 р.		темп приросту, %					
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %		тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %		тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %		тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %		тис. грн.	питома вага, %			
Кошти суб'єктів господарювання	4 437 162	34,53	3 725 037	23,34	16,05	5 215 457	15,06	763 472	17,24	68,03	246 979	35,37	261 005	27,37	5,68	7 018 180	17,89	9 137 142	15,77	30,19	351 194	40,11	398 350	36,48	13,43
до запитання	8123 41	6,32	140448 9	8,80	72,89	262849 7	7,59	3060 967	6,02	16,45	1306 42	18,71	9422 3	9,88	27,88	511212 6	13,03	488021 7	8,42	-4,54	812341	44,46	140448 9	41,00	72,89
строкові	3624 821	28,21	232054 8	14,54	35,98	268444 2	7,75	6891 848	13,56	156,73	1165 14	16,68	1675 38	17,57	43,79	209496 5	5,34	515967 5	8,91	146,29	362482 1	55,54	232054 8	59,00	35,98
Кошти фізичних осіб	4 530 039	35,26	6 598 936	41,34	45,67	6 338 223	18,30	098 696	15,93	27,78	2796 75	40,05	5020 09	52,63	79,50	15 993 282	40,76	18 103 598	31,25	13,20	389033	44,43	472505	43,28	21,46
до запитання	2312 1	0,18	95113	0,60	311,37	500965 9	14,47	4066 554	8,00	18,83	9511 3	13,62	5009 659	18,98	5167,06	406655 4	10,36	23121	0,04	-99,43	95113	10,86	500965 9	22,97	5167,06
строкові	2563 78	2,00	406139	2,54	58,41	109007 63	31,48	1397 5528	27,50	28,21	4061 39	58,16	1090 0763	81,02	2584,00	139755 28	35,62	256378	0,44	-98,17	406139	46,39	109007 63	77,03	2584,00
Інші зобов'язання перед клієнтами	3881 897	30,21	563904 7	35,33	45,27	230770 12	66,64	3396 4925	66,82	47,18	1716 63	24,58	1907 72	20,00	11,13	162232 85	41,35	306849 08	52,97	89,14	135 344	15,46	220966	20,24	63,26
Усього	1284 9098	100	159630 20	100	24,23	346306 92	100	5082 7093	100	24,23	6983 17	100	9537 86	100	24,23	392347 47	100	579256 48	100	24,23	875571	100	109182 1	100	24,23

Таблиця 5.19

Показники аналізу кредитного потенціалу досліджуваних банків

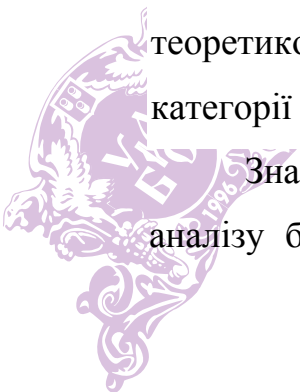
Коефіцієнт	Рекомендо- ване значення	Значення показника станом на 01.01 року									
		Банк „Фінанси та кредит”		ПАТ „Укрсиббанк”		„Інпромбанк”		ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»		АКБ „Базис”	
		2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Коефіцієнт співвідношення зобов’язань і капіталу	0,09-0,12	7,197	6,446	11,416	10,438	6,848	8,598	7,511	7,790	0,905	9,761
Коефіцієнт рівня капіталу у пасивах банку	0,10-0,15	0,12		0,08		0,13		0,12		0,09	0,12
Коефіцієнт співвідношення кредитів та депозитів	0,8-2,5	1,277	1,525	2,665	2,990	1,250	1,199	1,619	2,009	0,964	1,098
Середній термін зберігання коштів клієнтів на депозитних рахунках	-	701	714	599	593	585	579	788	791	481	485
Коефіцієнт використання депозитів	≥ 70%	55,3%	57,4%	44,4%	49,1%	69%	73,4%	75%	76,7%	71%	69,2%
Рівень осідання коштів на депозитних рахунках	-	230%	235%	218%	221%	212%	211%	241%	239%	204%	215%
Співвідношення акціонерного капіталу та залучених коштів	≥ 0,2	0,142	0,194	0,223	0,238	0,083	0,057	0,099	0,089	0,063	0,077
Співвідношення сукупного капіталу та залучених коштів	≥ 0,3	0,199	0,240	0,263	0,289	0,194	0,145	0,227	0,273	1,306	0,128
Коефіцієнт трансформації коротко-строкових ресурсів у коротко-строкові позики	≥ 20%	12%	14%	17%	18%	14,7%	15,1%	31%	29%	17%	18,4%
Частка сформованих резервів у розмірі залучених ресурсів	≤ 15%	6,9%	6,5%	7,3%	6,8%	8,2%	8,3%	8,2%	8,1%	7,3%	6,9%
Забезпеченість залучених ресурсів власним капіталом і резервами	0,5-1	0,199	0,240	0,263	0,289	0,194	0,145	0,227	0,273	1,306	0,128
Частка погашених ресурсів	≥ 0,5	0,51	0,54	0,60	0,74	0,65	0,67	0,82	0,80	0,48	0,47

Проведений аналіз кредитного потенціалу банків показав, що відбувалося зростання обсягів ресурсної бази, в основному за рахунок стрімкого збільшення їх зобов'язань. Банки підвищували здатність залучати кошти населення і суб'єктів господарювання, що дає можливість збільшувати як загальні обсяги їх активних операцій так і обсяги кредитування у формі овердрафт, а також отримувати більший прибуток.

5.3. Застосування економіко-математичного моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки

Фінансова стійкість банківської системи - інтегральна категорія, яка визначається як кількісними, так і якісними показниками. Різноманітний арсенал інструментів аналізу й оцінки стійкості банківського сектора може бути використаний для формування найбільш повного уявлення про взаємозв'язки і ступінь взаємодії між різними секторами економіки, серед яких вагоме місце займає фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. Розкриття й аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє не лише оцінити послідовність розвитку подій в разі зміни ситуації в одному з секторів економіки, але і за наявності відповідних математичних і статистичних моделей отримати оцінку величини вторинних змін (тобто у іншому секторі), які відбулися внаслідок виникнення первинних подій в першому секторі економіки. Дослідження проблеми впливу фінансової стійкості банківської системи країни на процеси фінансового забезпечення інноваційного розвитку вимагає попереднього аналізу та узагальнення теоретико-методологічних підходів до визначення і оцінки інтегральної категорії «фінансова стійкість банківської системи».

Знайомство з діючою практикою та огляд економічної літератури щодо аналізу банківської діяльності [20; 27; 90; 156; 169; 181; 195; 296; 304]

показали, що сьогодні не розроблені системний підхід і інструментарій, які б в узагальнюючому вигляді характеризували фінансову стійкість банківської системи та дозволяли діагностувати кризу в процесі її появи, функціонування і розвитку. Більшість наукових досліджень з економічного аналізу банківської діяльності [303; 339; 376; 377; 380; 396; 421; 434; 462; 468] мають фрагментарний характер, спрямовані на аналіз виконання обов'язкових економічних нормативів Національного банку України, формування рейтингів на основі аналізу фінансової звітності, аналізу окремих видів банківської діяльності (здебільшого кредитної) [257; 284; 377]. Переважну частину публікацій присвячено методикам зовнішнього аналізу діяльності банків, тоді як внутрішні методики, які б дозволяли діагностувати кризи в процесах його функціонування і розвитку залишаються найменш опрацьованими.

Основою інформаційної бази банківської системи для визначення індикаторів фінансової стійкості є дані агрегованих фінансових звітів про фінансові результати і балансів банків, що відображають їх фінансовий стан та використовуються для визначення напрямів їх розвитку. При складанні зазначених вище аналітичних форм доцільно спиратися на запропонований МВФ підхід, пристосовуючи його до особливостей вітчизняного обліку та звітності, а також специфічних для України потреб аналізу, що враховуватиме стратегічні напрями розвитку банківського сектору.

Домінуючими при визначенні впливу на фінансову стійкість банку є стійкість бази капіталу та бази ресурсів, що забезпечують надійність, платоспроможність і ліквідність банківської установи. При цьому важливим виступає дотримання банками ряду нормативів, установлених НБУ.

Використовуючи інформаційну базу, формується система індикаторів фінансової стійкості - критичних точок, досягаючи яких, кількісні зміни породжують якісний стрибок, що змінює фінансову стійкість.

За дослідженнями фахівців МВФ, Світового банку та центральних банків окремих країн світу, індикатори фінансової стійкості поділяють на дві

взаємодоповнюючі групи: кількісні, які базуються на розрахунках, та якісні, що базуються на експертних оцінках.

Система індикаторів фінансової стійкості дає можливість оцінити якісний стан банківської системи, її чутливість до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків. Відповідно до показників інформаційної бази, індикатори поділяють на макроекономічні, індикатори агрегованих фінансових звітів і балансів банків та мікроекономічні індикатори.

Моніторинг та аналіз індикаторів дозволяють сформулювати висновки про існуючі показники та ймовірність виникнення відхилень розвитку банківської системи, розробити пропозиції щодо застосування інструментів управління банківським сектором. Чутливість індикаторів фінансової стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків визначається за допомогою стрес-тестування.

У «Настановах» Банку міжнародних розрахунків стрес-тестування характеризується як «термін, що описує різні методи, які використовуються фінансовими інститутами для оцінки своєї вразливості по відношенню до виняткових, але ймовірних подій» [67].

У рекомендаціях Банку Росії стрес-тестування визначається чіткіше — як «оцінка потенційного впливу на фінансовий стан кредитної організації низки заданих змін у факторах ризику, які відповідають винятковим, але ймовірним подіям» [25], щоправда, цей процес розглядається лише на мікрорівні. Однак, як засвідчила практика, надзвичайно важливим є використання стрес-тестування на системному, макроекономічному рівні, що дає змогу оцінити чутливість усієї фінансової чи банківської системи до дії кількох факторів (або їх певної комбінації) у сукупності. Це має важливе значення для регуляторних органів з точки зору оцінки загальної вразливості фінансового сектору до системного ризику.

Організаційна схема проведення стрес-тестування у фінансово-кредитній установі охоплює широке коло питань послідовного збору інформації, перевірки її достовірності й актуальності, вивчення світового

досвіду, аналізу кредитного і торговельного портфелів та ідентифікації ризиків, вибору варіантів і моделей тестування, моделювання, кількісного та якісного аналізу ризиків, розроблення відповідної політики в галузі управління ризиками та визначення конкретних параметрів і заходів. Тому такий метод управління може бути реалізований лише у великих фінансових установах, де добре налагоджено аналітичну роботу. Структурно-логічна схема організації та проведення стрес-тестування може бути представлена схемою, наведеної на рис. 5.17.

Аналіз та узагальнення досвіду інших країн, досвіду Національного банку Республіки Білорусь дозволив розробити систему аналізу стійкості банківського сектору, яка складається з п'яти елементів, яким відповідає власний набір процедур і методів: моніторинг поточної ситуації; аналіз тенденцій; аналіз сценаріїв; стрес-тестування; системи раннього запобігання.

Організаційна складова. Координація роботи в Національному банку Республіки Білорусь по формуванню і розвитку системи аналізу стійкості банківського сектора здійснюється спеціальною комісією, в яку входять представники зацікавлених підрозділів банку. Безпосередньо створенням та удосконаленням системи аналізу стійкості банківського сектора в Національному банку Республіки Білорусь займається аналітичний підрозділ в Головному управлінні банківського нагляду. За результатами роботи формуються аналітичні матеріали, які регулярно подаються керівництву Національного банку Республіки і в узагальненому вигляді включаються в звіти про розвиток банківського сектора і банківського нагляду.

Моніторинг поточної ситуації. Основний метою використання даного компонента є збір, систематизація і попередній аналіз інформації, що відображає результати діяльності банківського сектора в поточних макроекономічних умовах і ситуацію на фінансових ринках. Відповідно потрібний «оптимальний» перелік показників (наприклад, перелік показників фінансової стійкості, рекомендованих Міжнародним валютним фондом [27]), що дозволяє всесторонньо дослідити стан банківського та інших

найважливіших секторів економіки, загальноекономічні умови в країні і за кордоном, зміна яких може привести до виникнення і розвитку нестабільності в банківському секторі.

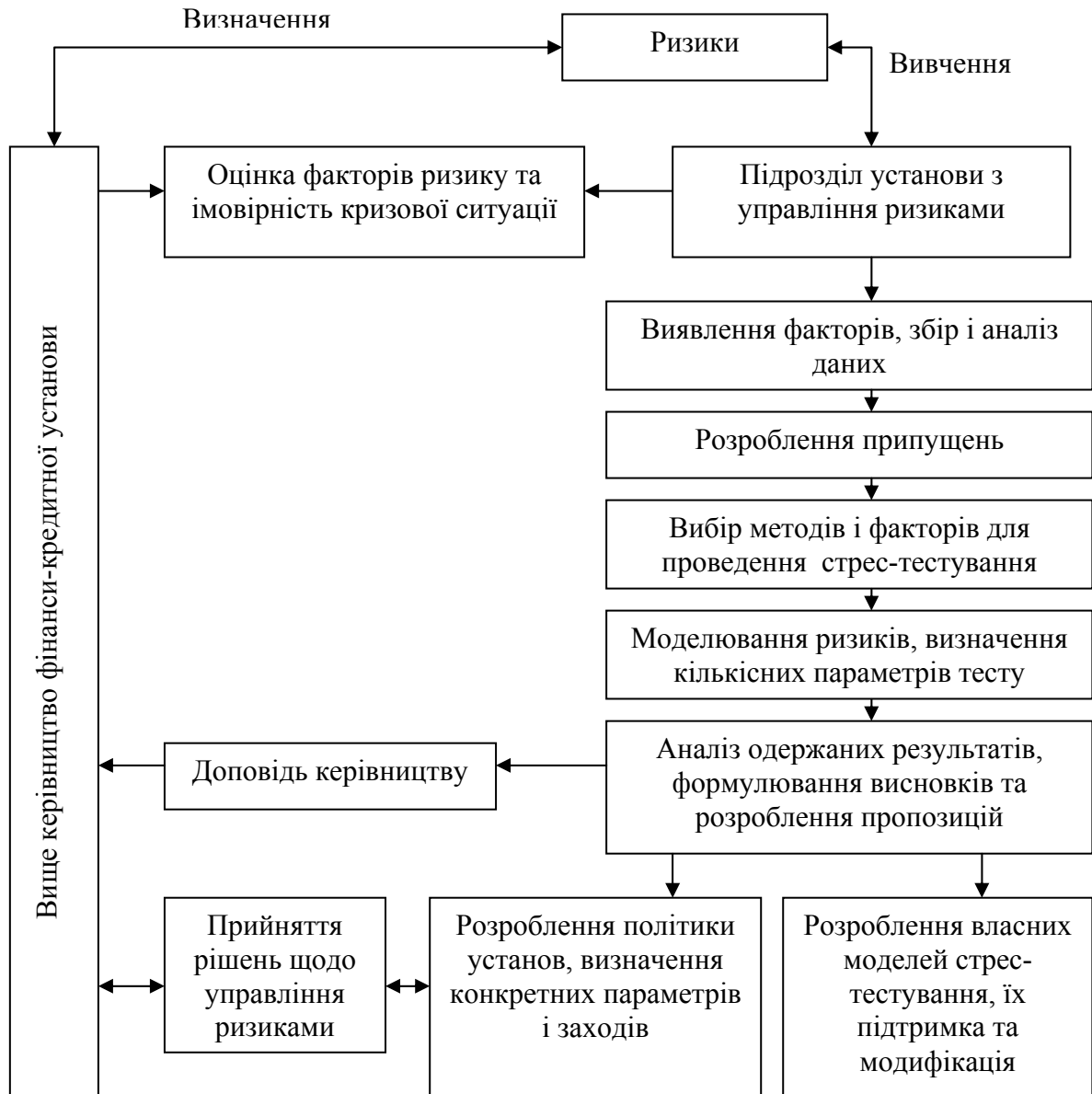

Рис. 5.17. Структурно-логічна схема організації стрес-тестування у фінансово-кредитній установі

Аналіз тенденцій. Даний елемент дозволяє виявити закономірності в динаміці досліджуваних показників, логічно доповнюючи результати, отримані в ході моніторингу поточної ситуації.

Аналіз сценаріїв є одним з ключових інструментів аналізу і оцінки стійкості банківського сектора результати яких дають якнайповніше уявлення про взаємозв'язки і міру взаємодії між різними секторами економіки. Розкриття і аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє не лише оцінити послідовність розвитку подій в разі зміни ситуації в одному з секторів економіки, але і за наявності відповідних математичних і статистичних моделей отримати оцінку величини вторинних потрясінь, які відбулися слідом за виникненням первинного «шоку» в одному з секторів економіки.

Стрес-тестування. Метою використання даного елемента є аналіз і оцінка здатність банківського сектора протистояти «виключним, але вірогідним» дестабілізуючим факторам. При цьому під «винятковими, але вірогідними» діями зазвичай розуміються надзвичайні події, вірогідність настання яких невелика, проте вони можуть викликати дуже серйозні потрясіння на ринку і привести до істотних втрат банків. Стрес-тестування сполучає в собі як компоненти кількісного, так і якісного аналізу. Кількісний аналіз направлений перш за все на визначення масштабу і послідовності виникнення несприятливих подій і сили їх впливу на різні показники діяльності банків. Якісний аналіз сконцентований на оцінці можливостей банків після мінімізації потенційних втрат і визначення комплексу можливих дій, які мають бути зроблені для зниження рівня ризиків і збереження необхідного рівня стійкості банківського сектора.

Системи раннього запобігання. На відміну від попереднього елемента, де результатом його використання є розрахунок і оцінка величини схильності до ризику, викликаному тією або іншою негативною подією. Системи раннього запобігання дозволяють оцінити вірогідність настання кризової ситуації в банківському секторі виходячи з поточного стану банківського сектора і профілю ризиків, макроекономічних умов, що склалися. Використання даного елемента виявляє також накопичення кількісних і якісних змін, що приводять до негативних наслідків для банківського

сектора. Крім того, Національний банк Республіки Білорусь упровадив окремі елементи системи раннього запобігання про настання системних банківських криз. Зокрема, побудовані економетричні моделі для оцінки вірогідності настання системної банківської кризи з використанням панельних даних, заснованих на міжнародній статистиці.

Отже, фінансова стійкість банку - інтегральна категорія, яка має визначатися як кількісними, так і якісними показниками. Тому фінансову стійкість банку слід визначити як спроможність банку виконувати свої функції в ринковому середовищі з мінімальним ризиком і максимальною ефективністю, попри вплив ендогенних та екзогенних факторів [70].

Окрім стрес-тестування відомі також такі методичні підходи до побудови системи оцінки банківської діяльності: рейтингова оцінка, яка заснована на фінансових показниках і даних балансу банку; індексний метод; номерна система; регресійна методика.

За допомогою індексного методу можна оцінити стійкість банку, тенденції його розвитку, а також спроможність адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в економіці країни. Цей метод припускає розрахунок індексу кожного з оцінюваних показників фінансового стану банку та комбінованих індексів, виходячи з їхньої частки в сукупності. Діяльність банків оцінюють за допомогою таких якісних показників: капітальна база, якість активів, рівень ліквідності і прибутковості, стан менеджменту.

Номерна система (ренкінг) передбачає обчислення сукупності значень обсягових та інших показників фінансового стану банків і присвоєння всім банкам певного місця в рейтингу за кожним з оцінюваних показників. Номерні методики є слабодеталізованими, не враховують усіх факторів, що впливають на фінансовий стан банків, тому фактично не здатні оцінити рівень фінансової стійкості банків.

Регресійна методика визначає певну сукупність банків, розраховує значення факторних показників у кожному банку та середніх за сукупністю. Перевагою цієї методики є отримання об'єктивної оцінки, що ґрунтується на

аналізі взаємозв'язків з ефектом, і можливість оновлення оцінки відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності.

Одним з варіантів аналізу, що дозволяє отримати комплексну оцінку фінансового стану комерційних банків і провести їх порівняння, є методики складання рейтингів.

Рейтинг - це метод порівняльної оцінки діяльності декількох банків. У основі рейтингу лежить узагальнена характеристика за певною ознакою, що дозволяє вибудовувати (групувати) комерційні банки в певній послідовності по мірі убунання даної ознаки.

Кількісну оцінку фінансової стійкості окремої банківської установи та банківської системи в цілому може бути визначено за допомогою економіко-математичної моделі з використанням методу PATTERN на основі порівняння оптимальних (виходячи зі світового досвіду), фактичних та критичних значень індикаторів фінансової стійкості.

Для критерію порівняння доцільно обрати систему показників, розподіливши їх на такі групи: стійкість капітальної бази; стійкість ресурсної бази; організаційно-структурна стійкість; комерційна стійкість банку.

Різні показники для такого порівняння мають неоднакове значення при оцінці ефективності діяльності. Одні відіграють вирішальну роль, інші - другорядну. Диференціація впливу кожного показника на оцінку ефективності досягається шляхом його зваженого агрегування. Важливість для оцінки ефективності того чи іншого показника та його вагова частка в системі показників визначається фахівцями керівного органу або залученими експертами.

До основних переваг методу PATTERN можна віднести необмеженість кількості суб'єктів та критеріїв порівняння, відсутність або зведення до мінімуму суб'єктивних оцінок, отримання цифрового кінцевого показника фінансової стійкості окремого суб'єкта чи системи в цілому.

У світовій практиці, поряд із традиційними методами аналізу фінансового стану банку, широко застосовуються економіко-математичні

методи. Одним із найбільш перспективних підходів до аналізу та оцінки надійності і фінансової стійкості вітчизняних банків є підхід із використанням методів багатовимірного статистичного аналізу, зокрема методів розпізнавання образів та кластерного аналізу. Це дає змогу значно розширити та вдосконалити методологічні можливості і принципи рейтингової оцінки стану фінансової стійкості банків, оскільки слугує додатковим інструментом нагляду за банківською системою, насамперед пруденційного, а також може використовуватися банківськими аналітиками для «експрес оцінки» роботи власного банку, аналізу фінансової стійкості банків-контрагентів та незалежними рейтинговими агенціями для складання рейтингу вітчизняних банків.

Прикладом кластеризації може слугувати модель відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена [141].

Групування банків за картою Кохонена дає змогу скласти характеристику кожного кластера та притаманних йому ризиків з метою подальшого оцінювання траєкторії окремих банківських установ. За методикою групування Кохонена об'єкти, що мають багато спільних рис, розташовані у центрі карти; банки із відмінними, особливими рисами, - на їх границях [94; 112].

Російські економісти О. Кармінський та А. Петров розробили методику рейтингу динамічної фінансової стабільності банків, яка ґрунтується на застосуванні мережевої моделі аналізу грошових потоків банку [172]. Розрахунок рейтингу базується на врахуванні семи зовнішніх (які відображають питому вагу банку в банківській системі) і 13 внутрішніх (що відображають відповідність нормативам центрального банку та ефективність діяльності) показників. Заслужують на увагу дослідження О. Мертенса та Дж. Урги щодо застосування методики маржинального аналізу в процесі оцінки ефективності банківської системи [291], а також спроби формування інструментарію багатовимірного маржинального аналізу, реалізовані в так званих технологіях Аналізу середовища функціонування (АСФ-технологіях)

[429]. У деяких інших дослідженнях показники стійкості банку пропонується оцінювати за методикою побудови нейронних мереж, яка базується на використанні методів нелінійної апроксимації масиву багатовимірних даних; для аналізу динамічної активності банків рекомендується використовувати моделі стохастичної апроксимації; для графічної інтерпретації результатів аналізу — методи когнітивної графіки [246].

Н. М. Погостинська та Ю. А. Погостинський запропонували застосовувати методи непараметричної статистики до аналізу фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності [341], які підтвердилися у банківській практиці, зокрема у сфері оцінювання ліквідності та платоспроможності банків [314].

Основними елементами методики побудови нормативної динамічної моделі оцінки стійкості банківського сектора є наступні [350]:

1) система інтегральних показників — сукупність значимих співвідношень (коефіцієнтів, індексів, аналітичних моделей, сукупності індикаторів), які комплексно характеризують кожен зі складових фінансової стійкості банку (ліквідність, платоспроможність, надійність, фінансовий стан).

2) динамічний норматив — сукупність показників, упорядкованих за ознакою міри їх динаміки (зокрема темпів чи індексів зростання або приросту) так, що підтримка цього порядку в реальній діяльності банку забезпечує кращі (порівняно з попереднім періодом) результати;

3) нормативна, або еталонна модель — формалізований опис бажаного стану банку, здійснений за допомогою впорядкованого ряду індексів динаміки аналітичних показників (коефіцієнтів які комплексно характеризують фінансову стійкість комерційного банку (при цьому модель слугує і засобом досягнення заданого стану системи "банк").

За своїм змістом нормативна модель є ідеальною, тобто такою, що формалізовано описує еталонний порядок зміни аналітичних показників, які характеризують процес розвитку банку.

Побудова нормативної динамічної моделі складається з кількох етапів [350], послідовність виконання яких представлена на рис. 5.18.

Рис. 5.18. Структурно-логічна схема формування нормативної динамічної моделі

Процес побудови динамічної моделі розпочинається із процедури вибору значимих і технологічно реалізованих показників діяльності, на основі яких формується динамічний норматив.

На другому етапі побудови нормативної динамічної моделі проводиться економічна інтерпретація співвідношень між показниками, від результатів якої залежить якість та об'єктивність результативних оцінок,

корисність самої моделі й доцільність її практичної реалізації. Це один із найважливіших етапів, на якому основним засобом дослідження є логічно-теоретичний аналіз, спрямований на визначення змісту і взаємозв'язків економічних категорій, показників, коефіцієнтів, які описують діяльність банку, а необхідною умовою — дотримання економічної обґрунтованості у порівнянні кожної пари показників.

На третьому етапі шляхом попарного порівняння та впорядкування показників провадиться ранжування за результатами якого будується динамічний норматив.

Зрозуміло, що внаслідок різноманітності економічних показників не всі з них можна безпосередньо порівняти як із позицій цільової спрямованості, так і з погляду інтерпретації співвідношень, а тому застосування розглянутого способу впорядкування не завжди можливе. Відтак за результатами аналізу динамічних співвідношень отримують один із двох імовірних результатів [350]:

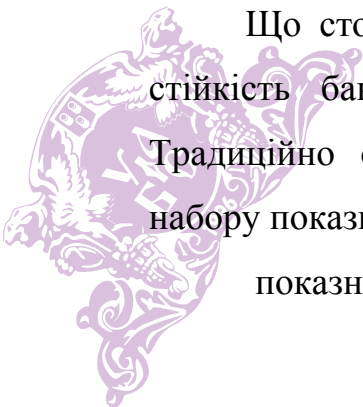
лінійний динамічний норматив (якщо всі обрані показники можна однозначно інтерпретувати і впорядкувати за темпами зростання);

нелінійний динамічний норматив (який формується за результатами побудови графу або матриці нормативних співвідношень (преференцій) у тому разі, коли не всі попарні порівняння показників мають однозначну економічну інтерпретацію).

Разом з тим, в Україні недостатньо досліджено методи забезпечення фінансової стійкості банків, не існує єдиної методики її оцінки, а також не розроблено рекомендацій щодо основних напрямів її зміцнення на сучасному етапі економічного розвитку.

Що стосується вибору показників та коефіцієнтів, що відображають стійкість банківської системи, то тут також не існує єдиної думки. Традиційно оцінка фінансової стійкості банку передбачає використання набору показників, які можуть бути згруповані таким чином:

показники достатності капіталу і ліквідності;

показники, що характеризують якість пасивів і активів;
показники прибутковості і ефективності.

На практиці для оцінки даних показників застосовується чимала кількість коефіцієнтів. Тому виникає завдання вибору з існуючої безлічі саме тих коефіцієнтів, які в найбільшій мірі визначають фінансову стійкість банку. При виборі показників слід виходити не з суб'єктивних думок аналітиків, а із строгої залежності від чинників фінансового стану.

На підставі аналізу економічної літератури [27; 172; 334; 462; 467] можна відокремити такі напрями аналізу діяльності комерційного банку, як аналіз дотримання обов'язкових економічних нормативів НБУ (додаток П, табл. П.1), коефіцієнтний аналіз та рейтинговий аналіз.

Формування системи обов'язкових економічних нормативів, що регулюють діяльність комерційних банків, є загальноживаною практикою управління банківською системою в багатьох країнах світу, у тому числі і Україні.

За допомогою системи нормативів НБУ контролює діяльність банків для захисту інтересів вкладників і кредиторів, гарантування безпеки та зниження ризикованості банківських операцій, забезпечення ліквідності та надійності банківської системи.

Запропонована система показників відповідає наступним вимогам:

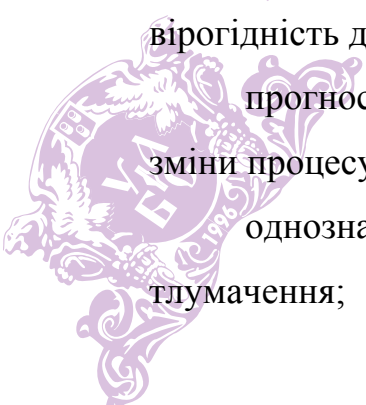
придатність аналізу, тобто придатність економіко-статистичному і математичному аналізу;

аналітичність, тобто здатність пояснювати причини явищ, відображуваних аналізованими показниками;

коректність, тобто забезпечує потрібну для практичних цілей вірогідність досліджуваного об'єкта;

прогностичність і динамічність, тобто придатність для відображення зміни процесу або явища в часі;

однозначність, тобто при інтерпретації може допускатися тільки одне тлумачення;

вимірюваність, тобто піддається кількісному виміру;

документальність, тобто ґрунтується на достовірних даних первинного обліку і звітності;

ефективність, тобто результат при застосуванні повинен перевищувати витрати, пов'язані з одержанням цього результату.

Не намагаючись винаходити нові коефіцієнти для оцінки ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, якості активів і пасивів, розглянемо коефіцієнти, що найбільш часто зустрічаються в різних методиках, за вибраними показниками стійкості банків. Однобічність і обмеженість значення кожного з коефіцієнтів свідчить про доцільність використання для оцінки стійкості банку сукупності показників.

Аналіз фінансового стану можна представити чотирма блоками:

1. Перший блок - аналіз достатності капіталу (додаток П, табл. П.2).

В якості основних коефіцієнтів оцінки достатності капіталу виступають: норматив адекватності регулятивного капіталу банку; норматив адекватності основного капіталу банку; коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля; коефіцієнт незалежності; коефіцієнт захищеності власного капіталу; коефіцієнт захищеності доходних активів; коефіцієнт мультиплікатора капіталу і коефіцієнт ресурсної бази банку [71; 167; 358].

2. Другий блок – аналіз ліквідності (додаток П, табл. П.3).

3. Третім аналітичним напрямком аналізу фінансового стану банку є аналіз його ділової активності, яку в економічній літературі рекомендують аналізувати через взаємозв'язок оцінки ресурсного потенціалу банку та його використання як в цілому в активах, так і в його окремих вкладеннях – в інвестиційний та кредитний портфелі банку, матеріально-технічне забезпечення (додаток П, табл. П.4) та аналіз якості активів (додаток П, табл. П.6).

4. Наступний і останній етап аналізу фінансового стану банку – це аналіз ефективності його діяльності, а саме аналіз дохідності і прибутковості банку (додаток П, табл. П.5).

В міжнародній практиці існують 12 базових та 14 рекомендованих показників фінансової стійкості, розроблених Міжнародним Валютним Фондом (додаток П, табл. П.7).

Також треба відмітити, що використовуючи рекомендації МВФ щодо розрахунку показників фінансової стійкості кожна країна визначає для себе більш прийнятні.

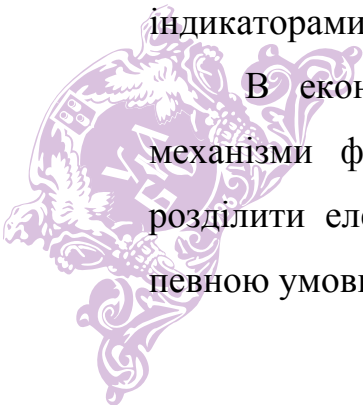
В перелік показників фінансової стійкості банківського сектора Республіки Білорусь, обов'язкових для аналізу в ході моніторингу, входять 22 показника, які характеризують достатність капіталу банківського сектора, кредитний і валютний ризик, ризик ліквідності, а також прибутковість та ефективність роботи банків (додаток П, табл. П.8).

Банк Росії згідно зі всіма міжнародних рекомендацій створив свою систему оцінки фінансової стійкості банківського сектору, яка складається з таких груп аналізу (додаток П, табл. П.9):

- показників оцінки капіталу;
- показників оцінки активів;
- показників оцінки якості управління банком, його операціями та ризиками;
- показників оцінки дохідності;
- показників оцінки ліквідності.

На підставі методології МВФ та міжнародного досвіду оцінки фінансової стабільності банківської системи Національним банком України була розроблена система індикаторів фінансової стабільності, яка викладена в Довіднику з компіляції індикаторів фінансової стабільності (2006 р.). Дані складаються та поширюються за 12-ма основними та 10-ма рекомендованими індикаторами фінансової стійкості банків [154].

В економіці причинно-наслідкові взаємозв'язки приводять у дію механізми функціонування та розвитку об'єктів, тому необхідно вірно розділити елементарні ознаки на причинні та наслідкові можна, хоча і з певною умовністю (додаток Л).

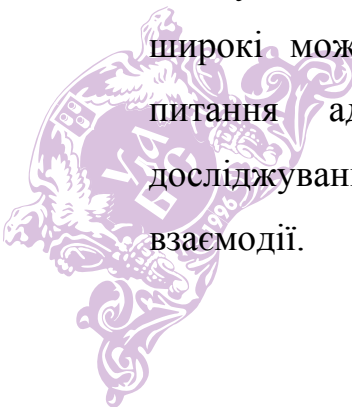
Метод канонічних кореляцій, який установлює зв'язок між двома групами величин ознак, дозволяє знаходити максимальні кореляційні зв'язки між двома групами величин. Ця проблема вирішується за допомогою нових змінних – канонічних функцій, визначених як лінійні комбінації початкових ознак. Попередньо всю сукупність елементарних ознак необхідно розділити на дві групи: пояснювальні ознаки і результативні ознаки, що акумулюють наслідки впливу перших.

Отже, можна припустити, що система елементарних ознак, яка характеризує рівень фінансової стійкості національної банківської системи (пояснювальні змінні) протистоїть системі ознак, що виражають рівень (результативні змінні) фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки. З двох наборів змінних – результативних ознак $\{y_j\}$ і елементарних ознак, що впливають на результативні ознаки $\{x_i\}$, – складено дві (канонічні) функції – дві нові змінні, що однозначно визначаються даною множиною величин ознак. Канонічні змінні завжди можна трактувати як комплексні показники якості двох груп ознак, тому вони потребують детального дослідження.

Систему канонічних функцій можна вважати новою координатною системою, яка найкращим чином пристосована для опису сукупності кореляційних зв'язків між показниками різних груп.

У канонічному аналізі ознак об'єкта матриця величин ознак розбивається на дві частини, як це показано в табл. 5.20.

Складність обчислювальної процедури канонічного аналізу була поясненням її обмеженого застосування в аналізі ознак об'єктів в економіці, але сучасний розвиток програмного та технічного забезпечення розкриває широкі можливості даного математичного методу – залишається лише питання адекватного формування системи ознак, що описують досліджуваний об'єкт, та виявлення механізму їх причинно-наслідкової взаємодії.

Матриця значень елементарних ознак

Номер спостереження	Перша група ознак				Друга група ознак			
	X_1	X_2	...	X_q	Y_1	Y_2	...	Y_p
1	x_{11}	x_{12}	...	x_{1q}	y_{11}	y_{12}	...	y_{1p}
2	x_{21}	x_{22}	...	x_{2q}	y_{21}	y_{22}	...	y_{2p}
3	x_{31}	x_{32}	...	x_{3q}	y_{31}	y_{32}	...	y_{3p}
...	...	...	...	...	...	...	...	...
n	x_{n1}	x_{n2}	...	x_{nq}	y_{n1}	y_{n2}	...	y_{np}

В таблиці $X_1, X_2, \dots, X_q$ – величини ознак у формі значень показників, що характеризують рівень фінансового стану банківського сектора економіки; $Y_1, Y_2, \dots, Y_p$ – величини результативних ознак, що характеризують структуру обсягів фінансування інноваційного розвитку за конкретними джерелами фінансування.

Канонічна кореляція – це кореляція між новими компонентами (канонічними змінними) U і V [130]:

$$\begin{aligned} U &= a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_q X_q; \\ V &= b_1 Y_1 + b_2 Y_2 + \dots + b_p Y_p. \end{aligned} \quad (5.1)$$

У якості результативних ознак визначено показники фінансового забезпечення інноваційного розвитку України в розрізі джерел його фінансування $\{y_j\}$, а елементарними ознаками $\{x_i\}$ виступають показники фінансового стану вітчизняної банківської системи в розрізі певних груп (достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, оцінки якості активів), система яких сформована за результатами узагальнення провідного вітчизняного і зарубіжного досвіду функціонування банківських систем в даному параграфі вище (табл. Р.1 додатку Р). Розрахунок значень даних показників за період 2004 – 2009 рр. представлений в табл. С.1 додатку С.

Моделі систем складних ознак отримуємо за допомогою канонічного аналізу. Для цього слід активізувати меню Special/Multivariate

Methods/Canonical Correlations. Маємо системи загальних ознак фінансового стану вітчизняної банківської системи і рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки (табл. Т. 1 – табл. Т.1 додатку Т):

$$\begin{aligned} r_{u_1v_1} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \\ \begin{cases} u_1 = 0,0883754x_1 - 0,757519x_2 + 0,195574x_5 \\ v_1 = 0,133075y_2 + 1,00042y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (5.2)$$

u_1 – достатність капіталу банків;

v_1 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_2v_2} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \\ \begin{cases} u_2 = 0,592119x_1 - 0,608512x_2 - 0,115925x_5 \\ v_2 = 0,299128y_3 + 0,970544y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (5.3)$$

u_2 – достатність капіталу банків;

v_2 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_3v_3} &= 0,99 \\ p &= 0,02 \\ \begin{cases} u_3 = 5,18172x_6 - 3,96337x_7 - 0,743553x_8 \\ v_3 = 0,497809y_3 + 0,894655y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (5.4)$$

u_3 – ліквідність банків;

v_3 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_4v_4} &= 0,99 \\ p &= 0,01 \\ \begin{cases} u_4 = -5,54052x_{16} + 5,18629x_{17} - 0,666096x_{18} \\ v_4 = 0,332518y_3 + 0,96127y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (5.5)$$

u_4 – дохідність та прибутковість банків;

v_4 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$r_{u_5 v_5} = 0,99$$

$$p = 0,00$$

$$\begin{cases} u_5 = 0,441587x_1 - 0,423995x_2 + 0,205613x_5 \\ v_5 = 0,994919y_4 + 0,350914y_5 \end{cases} \quad (5.6)$$

u_5 – достатність капіталу банків;

v_5 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$r_{u_6 v_6} = 0,99$$

$$p = 0,00$$

$$\begin{cases} u_6 = -2,10799x_6 + 3,08799x_7 \\ v_6 = 0,791179y_4 + 0,752888y_5 \end{cases} \quad (5.7)$$

u_6 – ліквідність банків;

v_6 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$r_{u_7 v_7} = 1,0$$

$$p = 0,00$$

$$\begin{cases} u_7 = 0,109604x_{12} + 0,215629x_{13} - 1,24156x_{14} \\ v_7 = 0,799157y_4 + 0,744213y_5 \end{cases} \quad (5.8)$$

u_7 – ділова активність банків;

v_7 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$r_{u_8 v_8} = 0,99$$

$$p = 0,03$$

$$\begin{cases} u_8 = 0,218476x_{20} + 1,00754x_{21} - 0,037621x_{22} \\ v_8 = 0,609791y_4 + 0,89737y_5 \end{cases} \quad (5.9)$$

u_8 – якість активів банків;

v_8 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$r_{u_9 v_9} = 0,99$$

$$p = 0,00$$

$$\begin{cases} u_9 = 0,432842x_{20} + 0,106322x_{21} + 1,14374x_{23} \\ v_9 = 0,997842y_4 + 0,335817y_5 \end{cases} \quad (5.10)$$

u_9 – якість активів банків;

v_9 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування.

Результати обчислень статистичних показників у розбудованих моделях систем складних ознак наведено в табл. 5.21. Пари канонічних функцій виокремленні за наявним тісним взаємозв'язком, про що свідчать значення коефіцієнтів канонічної кореляції в табл. 5.21, а також підтверджується їх істотність за критерієм Пірсона. У результаті системи складних ознак слід формувати за рівнем значущості взаємозв'язків, не більшим ніж 0,05.

Таблиця 5.21

Статистичні характеристики канонічних кореляцій

№ пар складних ознак	Власні числа	Коефіцієнти канонічних кореляцій	Статистика Уїлкса	Критерій Пірсона	Число ступенів свободи	Рівень значущості α
1	0,999657	0,999828	0,000151132	17,5947	6	0,0073
2	0,998098	0,999048	0,000135715	17,8099	6	0,0067
3	0,993644	0,996817	0,000702396	14,522	6	0,0243
4	0,999354	0,999677	0,000288965	16,2984	6	0,0122
5	0,99947	0,999735	0,0000337206	20,5948	6	0,0022
6	0,997165	0,998582	0,00237551	15,1064	4	0,0045
7	0,999999	1,000000	6,16298E-7	28,5991	6	0,0001
8	0,997931	0,998965	0,00105258	13,713	6	0,0330
9	0,999991	0,999996	5,3478E-8	33,488	6	0,0000

Рівень величини взаємозв'язку елементарної та складної ознаки свідчить про рівень корегованості або керованості ознак у наявній структурі ознак об'єкта. За допомогою канонічних кореляцій можна спостерігати

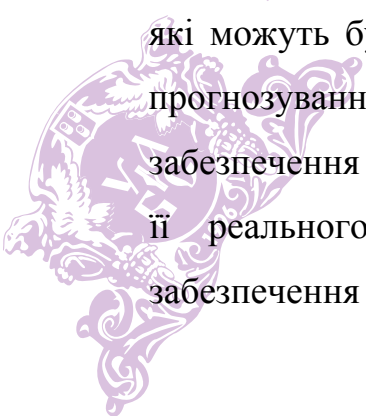

деформації в структурах усіх ознак і елементарних, і складних суспільно-економічних систем (СЕС). Для цього слід застосувати даний математичний метод на множині значень показників, що виражають елементарні ознаки в динаміці.

На підставі аналізу характеристик обчислених моделей за період 2004 – 2009 рр. можна зробити висновок, що рівень фінансування інноваційного розвитку економіки усталено (протягом досліджуваного періоду) визначається фінансовою стійкістю банківської системи, яка характеризується показниками достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, оцінки якості активів. Зміна стану систем складних ознак обумовлюється зміною рівнів величин елементарних ознак, а отже, підприємствам, фінансово-кредитним установам, фінансовим організаціям, державним і регіональним органам управління потрібно оперативну, тактичну та стратегічну планувати свою діяльність, що має виражатися в рівнях показників, які відображають елементарні ознаки основних оціночних факторів.

Основною метою моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку, яке здійснюється за допомогою методів канонічного аналізу, є виявлення певних («латентних», «прихованих») величин, які безпосередньо не спостерігаються, але які здатні пояснити взаємозв'язки між спостерігаємими ознаками структурних складових систем.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок про наявність тісних залежностей між певними секторами національної економіки. А саме маємо усі підстави вважати, що використаний запропонований в роботі підхід до аналізу взаємозв'язків дозволив отримати якісно нові результати, які можуть бути використані при короткостроковому і середньостроковому прогнозуванні, а також для сценарного прогнозування варіантів фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки з урахуванням її реального стану. Реалізація прогнозованих варіантів фінансового забезпечення може скластися як в результаті цілеспрямованого впливу на

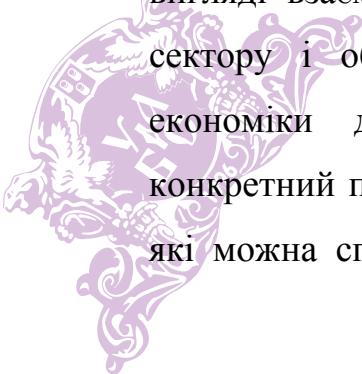

економічні процеси, так і в процесі інноваційного розвитку національної економіки під дією самостійних тенденцій.

Отже, ефективне фінансове забезпечення інноваційного розвитку нерозривно пов'язано з проблемою надійного прогнозування, а саме, з можливістю передбачати і кількісно оцінювати наслідки від введення заходів управлінського впливу на нього. Прогнозування динаміки (надходжень) формування обсягів фінансування інноваційного розвитку за визначеною структурою або окремими видами джерел фінансування не буде задовільним, якщо не враховувати взаємозалежності між секторами економіки.

Необхідно виходити з того факту, що стабільність банківської системи національної економіки є необхідною (але не достатньою) умовою для забезпечення ефективних умов інноваційного зростання. Безперечним і доведеним за результатами дослідження є твердження про те, що банківська система, як структурна складова фінансової системи країни, виступає у якості головного «потенційного інвестора» фінансування потреб інноваційного розвитку економіки через використання механізмів кредитування. Ресурсний потенціал вітчизняного банківського сектору виступає у якості вагомого джерела вирішення проблем інноваційного розвитку. Якщо відома структура впливу одного сектору економіки на інший, то при наявності конкретної інформації про подальші тенденції і зміни одного з них можна здійснити з певною імовірністю прогноз розвитку ситуації у другому.

Крім того, отриманий математичний інструментарій можна використовувати в процесі короткострокового прогнозування динаміки фінансування інноваційного розвитку економіки у розрізі джерел з врахуванням його регіонального аспекту. Так, сформовані в математичному вигляді взаємозв'язки між показниками фінансової стійкості банківського сектору і обсягами фінансування інноваційного розвитку національної економіки дозволяють через використання регресійних рівнянь на конкретний період розраховувати «оцінюючі» значення фінансових потоків, які можна спрямовувати на реалізацію інноваційних програм розвитку на

різних рівнях економіки. Подібні значення показників необхідно вважати як «рівнозначними», що дозволяє використовувати їх у якості орієнтирів для реально існуючих даних з метою подальшого прогнозування величини і напрямку змін.

Висновки до розділу 5

Результати дослідження, проведені в розділі 5, дозволили зробити такі висновки:

Для розширеного відтворення в реальному секторі економіки України сучасного періоду характерна орієнтація на європейський тип організації фінансового ринку, коли використовуються переважно кредитування банківським сектором, але, на нашу думку, в умовах сучасної фінансової кризи це можна трактувати як певний недолік, який обмежує доступ до джерел поповнення ресурсів на основі моделі «широкої участі» капіталів в фінансуванні розвитку економіки.

Світова практика підтверджує той факт, що фінансовий ринок можна розглядати у якості ключової ланки фінансової системи тільки за умови існування і функціонування механізму ринку капіталів, заснованого на конкуренції. Тому наявність конкурентного середовища між банками і небанківськими фінансовими установами, а також між ними самими сприяє максимально ефективному розміщенню заощаджень, ефективному використанню наявних капіталів та пошуку додаткових джерел фінансування. Тому ефективний розвиток фінансового ринку України повинен ґрунтуватись на підвищенні вимог до відкритості інформації про функціонування фінансових інститутів, забезпеченні балансу інтересів інвесторів, фінансових посередників і їх клієнтів, а також формувати умови для підвищення довіри усіх учасників процесу через ефективну оптимізацію існуючих ризиків з метою стабілізації всієї фінансової системи.

Результати аналізу структури кредитних ресурсів вітчизняних банків та ефективності їх використання свідчать про той факт, що протягом тривалого

періоду в банківській сфері відбувалися доволі складні процеси трансформації загальних тенденцій, зміни вектору її економічного розвитку від напрямку сталого фінансового зростання до зворотного, який характеризує конкретні зусилля щодо пошуку дієвих заходів виходу з фінансової кризи та в подальшому подолання її негативних наслідків.

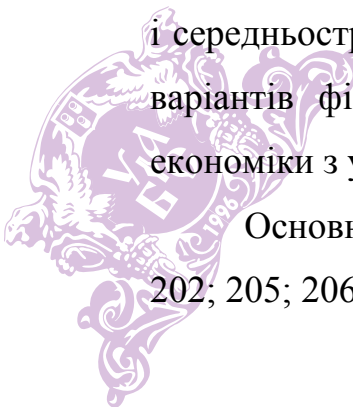
Врахування особливостей економічного зростання будь-якої держави передбачає створення відповідних умов і застосування певних заходів щодо стимулювання інноваційного розвитку промислових підприємств. При цьому, процеси глобалізації світового господарства призводять до загострення конкуренції на рівні транснаціональних корпорацій, які примушені орієнтуватися при організації своїх виробництв на кращі технічні рішення та пристосовувати їх до умов та вимог локальних регіональних ринків.

Існуючий різноманітний арсенал інструментів аналізу й оцінки стійкості банківського сектора може бути використаний для формування найбільш повного уявлення про взаємозв'язки і ступінь взаємодії між різними секторами економіки, серед яких вагоме місце займає фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

При цьому, розкриття й аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє не лише оцінити послідовність розвитку подій в разі зміни ситуації в одному з секторів економіки, але і за наявності відповідних математичних і статистичних моделей отримати оцінку величини вторинних змін (тобто у іншому секторі), які відбулися внаслідок виникнення первинних подій в першому секторі економіки.

Запропонований підхід до аналізу взаємозв'язків дозволив отримати якісно нові результати, які можуть бути використані при короткостроковому і середньостроковому прогнозуванні, а також для сценарного прогнозування варіантів фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки з урахуванням її реального стану.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [99; 101; 202; 205; 206; 211; 218; 221; 222].

РОЗДІЛ 6

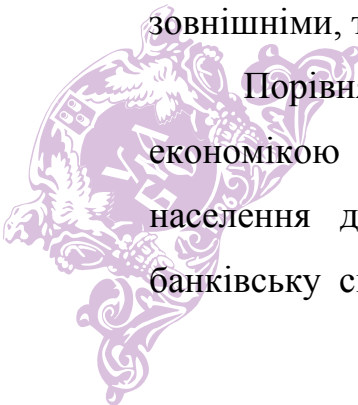
НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ
ФІНАНСОВОГО РИНКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

6.1. Дослідження кругообігу фінансових ресурсів інноваційного спрямування у просторі ринкової взаємодії

Світова економічна історія свідчить про те, що у сучасній економічній системі будь-якої держави роль фінансового ринку є надзвичайно важливою. Це насамперед визначається процесами використання фінансових інструментів і послуг з метою запобігання натуралізації господарства і активізації діяльності економічних суб'єктів. Фінансові ринки країн надають свободу економічного вибору його учасникам через механізми співставлення доцільності обміну вільних коштів для поточного споживання з можливістю їх споживання у майбутньому для прогнозування власного варіанту подальшого розвитку. В процесі багато етапної трансформації фінансових ресурсів на фінансових ринках відбувається генерація додаткової вартості розміщених активів з метою задоволення потреб їх учасників.

Економіка переважної більшості розвинутих країн функціонує на засадах ринкової економіки, оскільки саме ринкові принципи виявилися найбільш ефективними та гнучкими для вирішення нагальних економічних проблем. Становлення фінансового ринку України, як суверенної держави, постійно супроводжувалося кардинальними змінами, які обумовлювалися як зовнішніми, так і внутрішніми факторами.

Порівняно з розвинутими країнами, більшість країн з перехідною економікою мають низький рівень монетизації, доходів та схильності населення до заощадження, а також нерозвинений фінансовий ринок, банківську систему з високим рівнем витрат, реальний сектор із значною

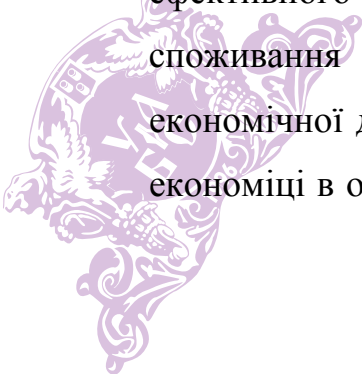

часткою неефективних та збиткових підприємств, високі ризики. Всі ці особливості мають своє відображення і у побудові грошового ринку, банківської та фінансової систем.

Безперечним залишається той факт, що саме ринок з притаманним йому конкурентним середовищем створює раціональну основу товарного виробництва і забезпечує ефективне використання наявних економічних ресурсів. В економічній літературі існує значна кількість визначень сутності ринку, але їх узагальнення зводиться до визначення даної категорії як певної системи економічних відносин між суб'єктами з приводу купівлі-продажу товарів і послуг, в якій головними з них виступають держава, господарюючі суб'єкти та домогосподарства.

Держава як головний суб'єкт взаємовідносин ринкового господарства реалізує своє функціонування через систему державних інститутів та бюджетних організацій. До основних функцій держави можна віднести такі, як забезпечення виробництва матеріальних благ, необхідних суспільству. Насамперед це пов'язано з необхідністю реалізації заходів державної безпеки та державного управління, функціонуванням науково-дослідних закладів, наданням послуг установами нематеріальної сфери та формуванням інфраструктури виробничого комплексу. Також до однієї із прерогатив держави відноситься проведення ефективної інвестиційної діяльності, спрямованої на стратегічний розвиток її економіки. На рис. 6.1 наведена запропонована автором принципова схема економічного розвитку на засадах розширеного відтворення.

Необхідно зазначити, що основною метою діяльності держави в умовах ринкової економіки є не отримання надприбутків, а формування умов для ефективного функціонування суб'єктів господарювання та раціонального споживання домогосподарств. Крім того, визначальною функцією економічної діяльності держави залишається створення пропозиції грошей в економіці в особі Національного банку України, які є „ кров'ю економіки ” і

необхідні для задоволення потреб всіх суб'єктів господарювання, кожного домогосподарства, а також Уряду України.

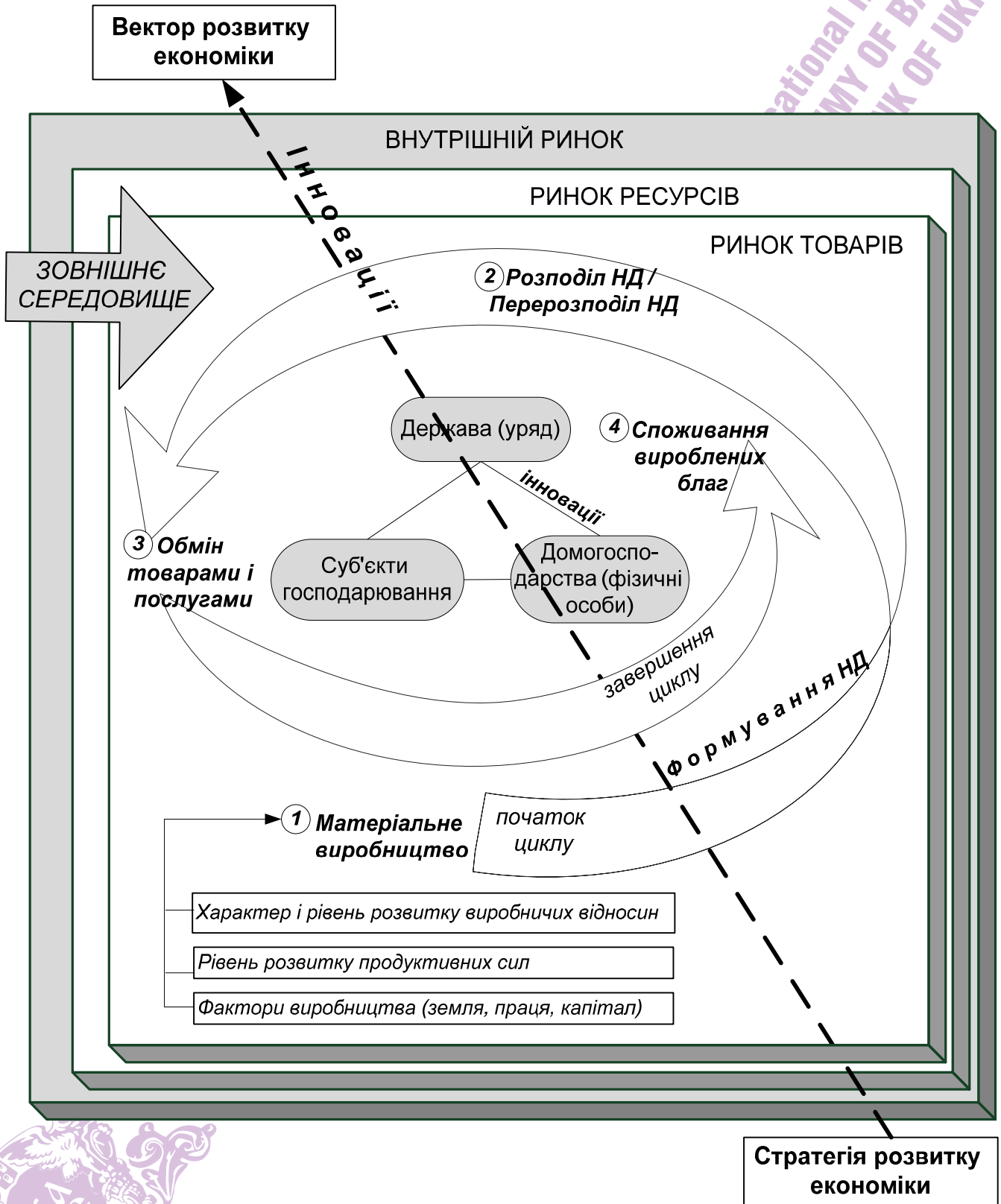
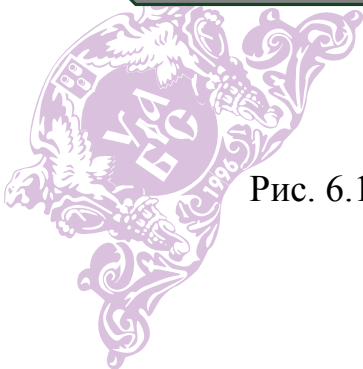

Рис. 6.1. Принципова схема економічного розвитку на засадах розширеного відтворення

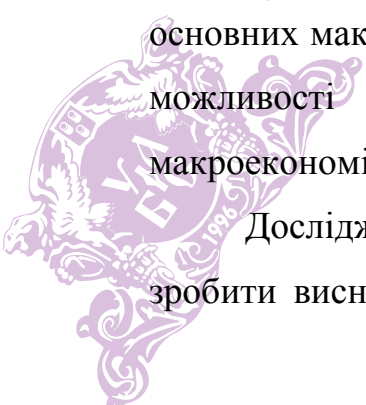
Тому результатом загальної діяльності держави в системі ринкових відносин можна вважати три моменти. По-перше, формування системи державних замовлень щодо проведення закупівель необхідних товарів, робіт чи послуг. По-друге, формування ресурсної бази для забезпечення можливостей виконання функції державного управління. По-третє, сприяння формуванню оптимальної структури пропозиції грошей в економіці.

Необхідність перегляду ролі та місця держави в регулюванні макроекономічного розвитку виникла після Великої Депресії (США, 1929 – 1933 рр.), яка продемонструвала недосконалість державної політики, побудованої лише на ринкових механізмах саморегулювання, зокрема в частині протидії циклічному характеру економічного розвитку. З того часу науковці почали шукати ефективні інструменти впливу на економічні процеси. Оскільки вплив держави на сукупну пропозицію потребує значних ресурсів і витрат часу, то основним інструментом державного впливу на економіку стало регулювання державних витрат чи пропозиції грошей, що впливало на сукупний попит в економіці.

Сукупний попит характеризує заплановані витрати на кінцеві товари і послуги в економіці в цілому. Він залежить від рівня цін, розміру доходів населення, намірів на майбутнє, податків, державних витрат і пропозиції грошей. Сукупний попит поділяється на попит домогосподарств, попит на інвестиції, попит на товари і послуги з боку держави, попит на експортно-імпортні товари.

Дж. М. Кейнсу належить ідея державного регулювання сукупного попиту та економічного розвитку шляхом збільшення державних видатків (через дефіцит бюджету). Дана ідея одночасно вказувала на залежність основних макроекономічних показників від грошових агрегатів, що надавало можливості стверджувати про доцільність державного регулювання макроекономічних процесів за допомогою грошово-кредитної політики.

Дослідження методології макроекономічного регулювання дозволяє зробити висновок, що найважливішим інструментом впливу на економічні

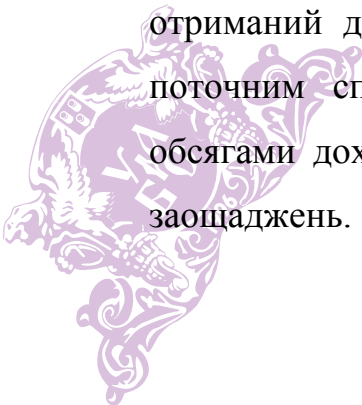

процеси залишається або система податків, державних витрат і дефіциту бюджету, або регулювання економічного циклу за допомогою заходів грошово-кредитної політики. Вибір тих чи інших методів регулювання визначається тим, якої економічної стратегії дотримувалися політичні лідери, що приходили до влади, або які економічні школи превалювали в даний історичний період.

Як відомо, основною метою діяльності суб'єктів господарювання є максимізація прибутку від загального результату діяльності з врахуванням його специфіки. При чому, з точки зору всієї економіки країни, загальною метою діяльності усіх суб'єктів господарювання залишається завдання отримання максимального обсягу національного доходу і забезпечення розширеного відтворення. Для цього в розпорядженні фірм і підприємств маються в наявності такі організаційні можливості як: придбання факторів виробництва, реалізація готової продукції, проведення власних науково-технічних, маркетингових досліджень, формування резервів для забезпечення розвитку виробництва та інвестування.

Завершують загальну схему учасників взаємовідносин суб'єктів ринку фізичні особи і домогосподарства (індивідуальні зберігачі), які розглядаються у якості самостійної економічної одиниці. Специфіка такого підходу полягає у тому, що представники населення країни ведуть спільне господарство, забезпечують свою діяльність з метою задоволення власних потреб, які постійно зростають. Існують певні особливості у застосуванні базових принципів та формуванні механізмів їх функціонування в структурі економіки. Відомо, що в умовах ринкової економіки усі домогосподарства володіють всіма факторами виробництва на правах приватної власності і отриманий дохід їх представники розподіляють у двох напрямках – між поточним споживанням та зберіганням (заощадженнями). Різницю між обсягами доходів та споживання можна розглядати як обсяги формування заощаджень.

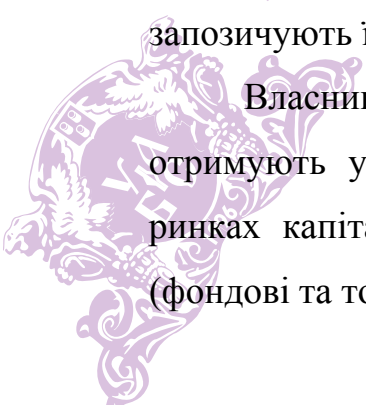
Світова статистика свідчить, що в усі часи і в усіх країнах світу домашні господарства займають домінуюче положення серед постачальників капіталу як за обсягами інвестиційних можливостей, так і за частотою укладених угод [519]. Так заощадження населення перетворюються в фінансовий капітал. Це має місце одразу, як тільки розміщуються на ринку з метою нагромадження вартості і підтвердження купівельної спроможності в майбутньому.

Економічний вплив індивідуальних зберігачів (домогосподарств) має прояв як в пропозиції факторів виробництва, споживанні частини доходу шляхом придбання необхідних благ, так і у зберіганні альтернативної частини доходу у вигляді цінних паперів і придбаної нерухомості (інвестиційний аспект).

З макроекономічної теорії відомо, що в закритій економіці визначають три основних напрями використання виробленого в країні продукту: приватне споживання, державне споживання та інвестиції і приватні інвестиції (табл. 6.1). При цьому формування ресурсів для фінансування національних витрат відбувається виключно з національного доходу, який дорівнює національним витратам. Можна стверджувати про існування замкнених потоків платежів між економічними суб'єктами.

Як відомо, більшість представників населення країни (домогосподарств) не здійснюють покупки повністю на всю суму власного доходу – певна частина його спрямовується на заощадження і на деякий період надається банківським установам в борг з метою забезпечення зростання вартості. Звісно, існують також ситуації, коли домогосподарства відчують потребу в додаткових грошових ресурсах для споживання і запозичують їх.

Власники підприємств навпаки, здебільшого інвестують більше, ніж отримують у вигляді прибутку. Недостатні кошти вони запозичують на ринках капіталу, переважно банківських чи інших фінансових установах (фондові та товарні біржі, інвестиційні компанії тощо).

**Напрямки використання та джерела доходів суб'єктів
господарювання**

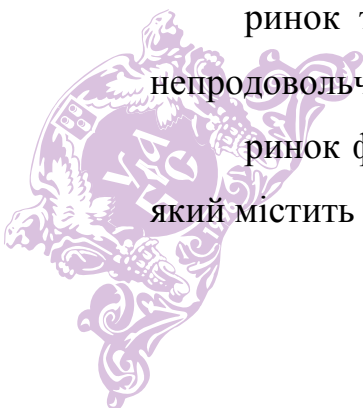
Напрями використання коштів	Джерела доходів
Приватне споживання	Домашні господарства (індивідуальні зберігачі) – заробітна плата, дивіденди, відсотки, роялті, рента, гонорари
Приватні інвестиції	Власники підприємств – прибуток
Державне споживання та інвестиції	Уряд країни – система податків та зборів за виключенням субсидій бюджетів
Витрати національної економіки	Національний дохід

Уряди країн переважно також витрачають більше, ніж отримують у вигляді надходжень за рахунок податків та зборів. Але мають місце окремі випадки, коли фірми та уряди тимчасово накопичують грошові залишки (золотовалютні резерви центральних банків, фонди суверенного багатства), тобто заощаджують.

Тобто, спостерігаємо за ситуаціями, коли за допомогою ринку капіталів одні суб'єкти реалізують бажання заощадити (відкласти споживання), а інші – бажання спожити чи інвестувати, запозичуючи кошти для покриття дефіциту ресурсів у випадках, коли обсяг бажаного споживання та інвестицій більший, ніж отриманий дохід.

Відповідно з економічним призначенням об'єктів в системі класифікації ринків виділяють наступні:

ринок товарів та послуг, який містить в собі як продовольчі, так і непродовольчі товари. Ринок послуг також має свої певні властивості;
ринок факторів виробництва можна розглядати як інтегральний ринок, який містить ринок праці, ринок засобів виробництва та сировинний ринок;

фінансовий ринок, в структурі якого можна визначити грошовий ринок, фондовий ринок та ринок похідних фінансових інструментів;

ринок інформаційних ресурсів, в структурі якого окреме місце займає ринок інтелектуальної продукції.

На рис. 6.2 наведена схема кругообігу грошових ресурсів, яка принципово відображує процес обслуговування грошовим оборотом усього сукупного капіталу суспільства на всіх стадіях суспільного відтворення з врахуванням напрямів формування грошових потоків і зворотних потоків товарів та послуг.

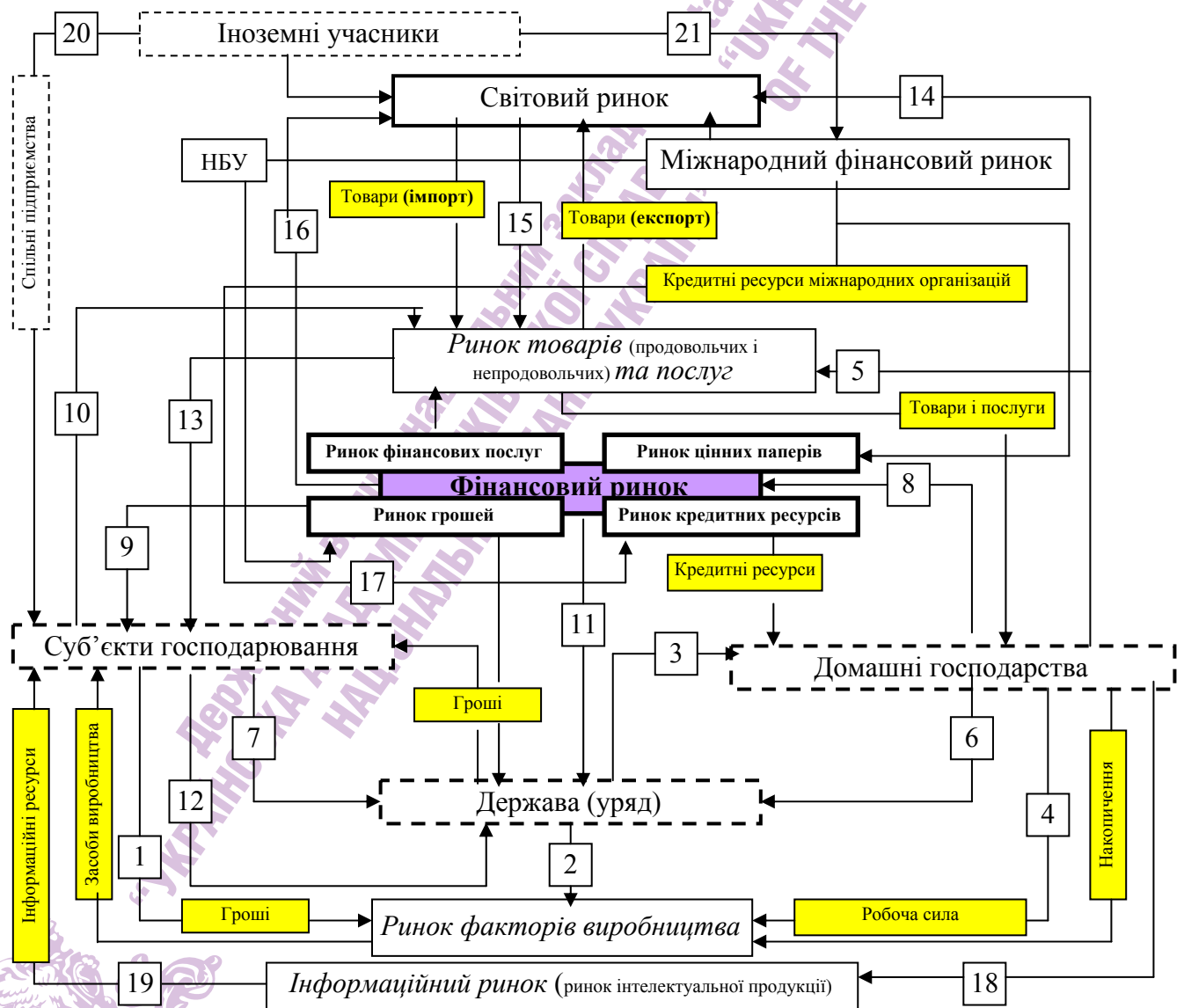

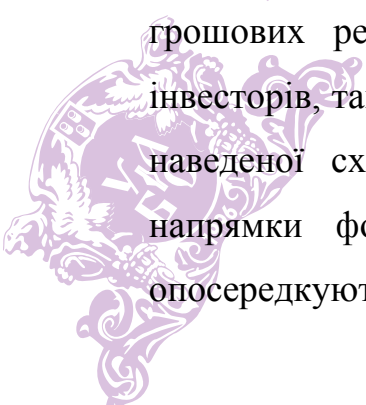
Рис. 6.2. Схема принципового кругообігу грошових ресурсів, товарів та послуг в структурі економіки

- 1 – придбання суб'єктами господарювання необхідних ресурсів для здійснення виробничої діяльності (матеріальні та трудові ресурси);
- 2 – заробітна плата державних службовців;
- 3 – трансфертні платежі – всі виплати, які здійснює держава домогосподарствам;
- 4 – доходи домашніх господарств (заробітна плата, проценти, дивіденди тощо);
- 5 – придбання домогосподарствами продукції на внутрішньому ринку (споживання);
- 6 – кошти від сплати податків домогосподарствами;
- 7 – кошти від сплати податків суб'єктами господарювання;
- 8 – заощадження домогосподарств, що надходять на фінансовий ринок;
- 9 – кошти, що отримують суб'єкти господарювання на фінансовому ринку (доходи від емісії цінних паперів, кредитні ресурси);
- 10 – витрати підприємств на розширене відтворення;
- 11 – мобілізації урядом коштів на фінансовому ринку для покриття державних видатків;
- 12 – державні закупівлі (держзамовлення);
- 13 – виручка від реалізації продукції, товарі, робіт, послуг суб'єктів господарювання;
- 14 – оплата продукції, що надходить у країну у вигляді імпорту;
- 15 – надходження в країну коштів від експорту продукції;
- 16 – чистий відтік капіталу з внутрішнього ринку на світовий;
- 17 – чисте надходження капіталу зі світового ринку на внутрішній;
- 18 – формування пропозиції інтелектуальної продукції;
- 19 – надходження інтелектуального товару (реалізація пропозиції);
- 20 – інтеграція фінансових ресурсів та формування грошових потоків ;
- 21 – трансформація фінансових потоків через інфраструктуру міжнародного ринку.

Об'єктивною передумовою функціонування фінансового ринку виступають розбіжності потреб в фінансових ресурсах усіх учасників ринкового процесу з наявними їх обсягами і джерелами фінансування. Саме фінансовий ринок, як ключовий сегмент загального ринку, відображає попит та пропозицію на фінансові ресурси і виконує функцію перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів на певні фінансові активи. При цьому в процесі реалізації даної функції враховуються певні властивості перерозподілу між різними сферами суспільного відтворення.

Процес переливу коштів по каналах фінансового ринку сприяє підвищенню продуктивності та ефективності як економіки в цілому, так і забезпечує умови для всебічного розвитку кожної особистості.

Використовуючи функціональний підхід, можна стверджувати, що сучасний ринок представляє собою комплексне поняття і потребує розгляду його як системи окремих ринків. Така система забезпечує переміщення грошових ресурсів як від власників заощаджень до позичальників та інвесторів, так і у зворотному напрямку їх руху. Детальне вивчення та аналіз наведеної схеми грошового обороту дозволяє встановити і відстежити напрямки формування більшості принципів грошових потоків, що опосередковують грошові відносини між економічними суб'єктами в економіці,

визначають особливості функціонування основних видів ринків та їх обслуговування з врахуванням певних властивостей. Але на даному етапі дослідження проведення такого аналізу не є визначальним і не потребує принципових коментарів.

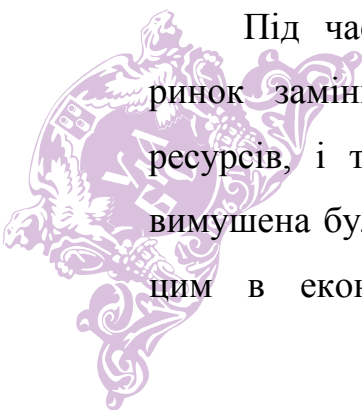
6.2. Системоутворюючі фактори ефективного функціонування фінансового ринку в контексті реалізації завдань фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки

Аналіз тенденцій розвитку світової економіки протягом останніх років свідчить про те, що сфера грошей та фінансових ринків стала однією з найбільш динамічніших. Фінансові ринки змінюються швидкими темпами, майже щоденно з'являються нові фінансові інструменти та організаційні форми їх використання. Глобалізація фінансових відносин створює умови для можливого впливу ринкових подій однієї країни на розвиток фінансових ринків в інших країнах.

Основи дослідження фінансових ринків заклали відомі західні економісти Дж. Гоффман, Н. Калдор, Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, Ф. Мишкін, Дж. Хікс, С. Хьюс.

Серед російських економістів, що займаються вивченням проблем розвитку фінансових ринків, можна назвати О. Кандінську, О. Лаврушина, А. Фельдмана. В Україні дослідженням фінансових ринків в умовах розвитку інтеграційних процесів займаються І. Бланк, З. Васильченко, В. Вітлинський, О. Дзюблюк, С. Козьменко, В. Корнєєв, А. Кузнецова, Б. Луців, З. Луцишин, В. Міщенко, О. Мозговий, С. Науменкова, Л. Примостка, М. Савлук і інші.

Під час існування адміністративно-планової економіки фінансовий ринок замінювався механізмом централізованого розподілу усіх видів ресурсів, і тільки в системі міжнародних фінансових відносин держава вимушена була виконувати функції суб'єкта ринкових відносин. У зв'язку з цим в економічній теорії того періоду досліджувався тільки один

міжнародний розділ загальної теорії фінансових ринків, хоча мали місце ґрунтовні наукові роботи, присвячені проблемам міжнародного розподілу праці, як основи ефективного функціонування окремих сегментів фінансових ринків.

Разом з тим внутрішні фінансові ринки мають певні особливості, обумовлені як специфікою національних і економічних особливостей країни, так і конкретними рисами державного та правового устрою. Але взагалі поняття внутрішнього фінансового ринку пов'язане з такими категоріями ринкової економіки як рух капіталу, конкуренція, розвиток товарних і грошових ринків, ринків капіталу та ін. Так, В. В. Ковальов визначає фінансовий ринок в широкому розумінні як «організовану і неформальну систему торгівли фінансовими активами і інструментами» [68]. В цілому фінансовий ринок можна охарактеризувати як складову глобального ринку, яка функціонує у вигляді обігу різноманітних фінансових інструментів. Загальна структура інструментів визначається рівнем співвідношення прибутковості та ризику, які в свою чергу залежать від основних макроекономічних показників, а саме: грошово-кредитної та фіскальної політики держави, рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин, політичної стабільності тощо.

Структуру фінансового ринку у взаємозв'язку з іншими складовими ринку капіталів наведено на рис. 6.3 [416].

Фінансові ринки розвинених країн виступають у якості індикаторів стану економіки. До них, насамперед, можна віднести наступні:

структурна і інвестиційна політика держави;

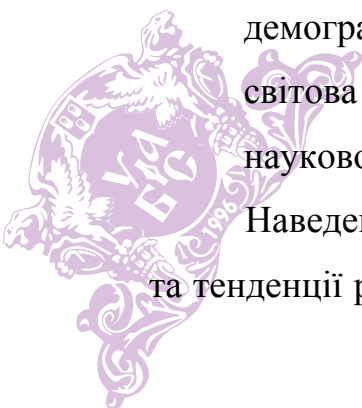
ступінь розвитку окремих галузей;

демографічна ситуація;

світова торгівля;

науково-технічний прогрес.

Наведені макроекономічні фактори здійснюють вплив на стабільність та тенденції розвитку фінансових ринків. Як свідчить практика, в залежності

від їх спрямування, характеру та темпів зрушень можуть змінюватися зміст і форма функціонування окремих складових фінансових ринків.

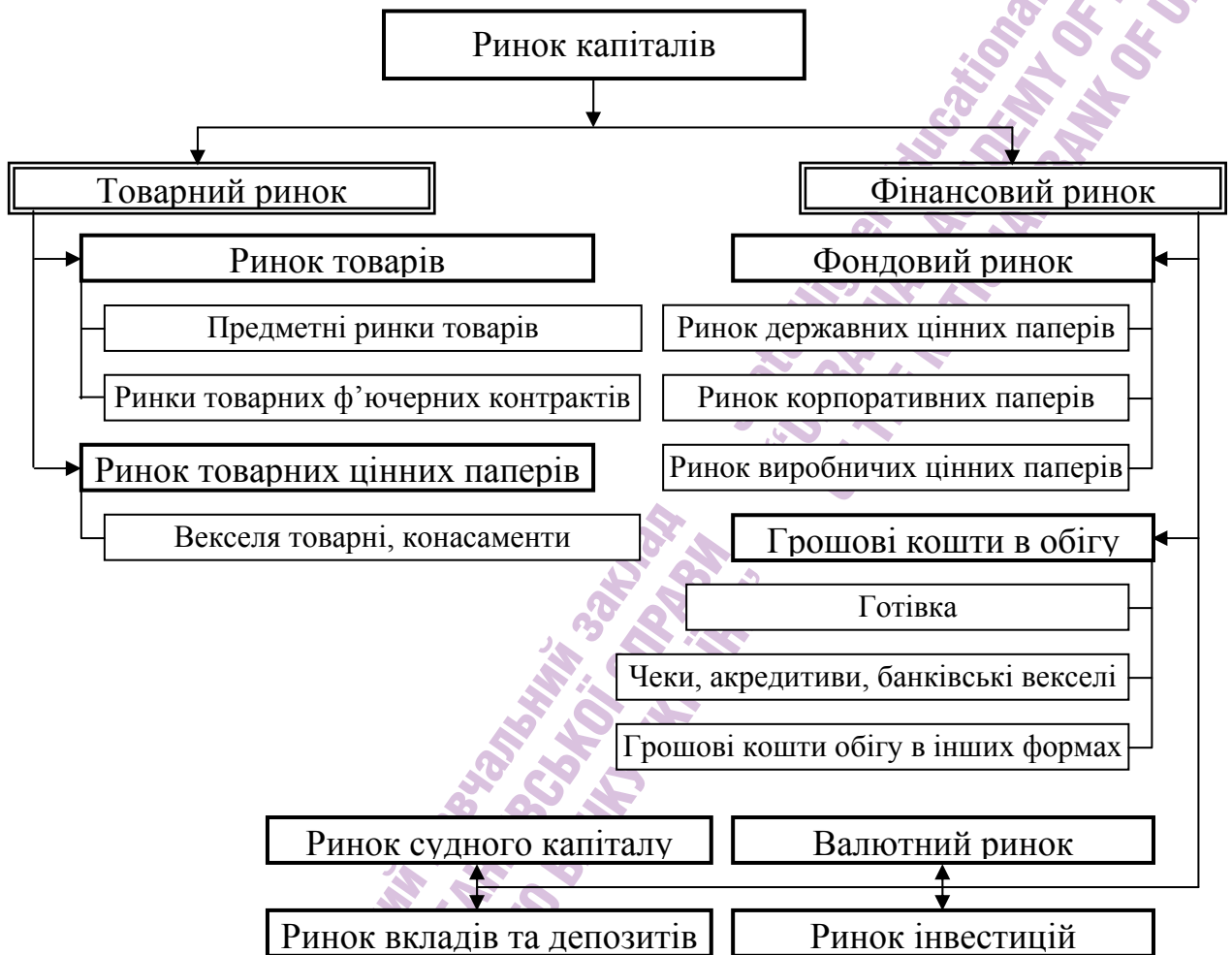

Рис. 6.3. Місце і структура фінансового ринку в загальній схемі взаємодії елементів ринкового механізму

Історичний досвід розвитку суспільства підтверджує існування фінансових відносин у тій чи іншій формі з далеких часів цивілізованого людства і дослідження їх еволюції дозволяє зробити висновок про безпідставне велике значення для розуміння сутності усіх економічних процесів. Реформування та еволюційний розвиток сучасної фінансової системи в умовах вітчизняної економіки, забезпечення її стабільності потребують впровадження новітніх науково обґрунтованих методів

управління нею, що неможливо без аналізу і врахування змін у визначеннях та тлумаченнях властивостей економічних категорій ринку.

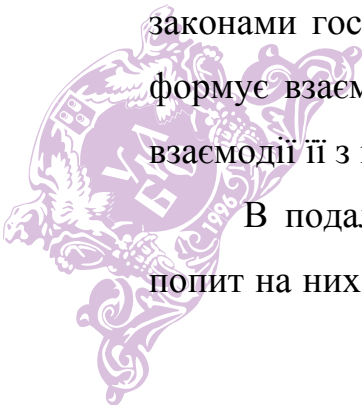
В економічній літературі досить часто виникають певні непорозуміння при виборі однозначного трактування тієї чи іншої категорії. Вивчення результатів наукових досліджень провідних вчених стосовно визначення напрямів і перспектив розвитку вітчизняного фінансового ринку потребує, на наш погляд, детального аналізу особистих трактувань їх авторів щодо сутності категорії „фінансовий ринок”. Серед науковців, як закордонних, так і вітчизняних, на теперішній час не існує єдиного підходу щодо розуміння сутності даної категорії. На нашу думку, це можливо пояснити існуванням у наукових колах різних концептуальних підходів при вивченні економічних процесів, які були визначальними у конкретні історичні періоди та наявності домінуючої економічної доктрини, а також значущості впливу політичних факторів.

Тому вважаємо за доцільне проведення комплексного аналізу існуючих визначень авторів категорії „фінансовий ринок”, а також й інших базових фінансових категорій на основі їх систематизації, що дозволить ґрунтовно усунути багато чисельні варіанти їх трактування.

Зростання масштабів накопичення грошового капіталу в умовах розвитку інтеграційних процесів обумовило розвиток ринку позичкових капіталів. Так, під впливом змін попиту і пропозиції здійснюється рух позичкового капіталу – капітал збільшує свої обсяги у вигляді грошових коштів, трансформуючись безпосередньо у позичковий капітал.

Необхідно нагадати, що ринок позичкових капіталів, як економічна категорія, відображує соціально-економічні відносини, які визначаються законами господарювання в умовах ринку і формують його сутність, тобто формує взаємозв'язки і відносини як в нутрі самого ринку, так і в процесі взаємодії її з іншими економічними категоріями.

В подальшому в системі відносин пропозиція позичкових капіталів і попит на них консолідується в структурі так званого грошового ринку, який

за своєю суттю і є ринком позичкових капіталів і має особливу рису. Головною відмінною рисою його виступає виключний характер єдності – на відміну від будь-яких специфічних товарних ринків. Так, єдиний ринок позичкових капіталів за принципами функціонування об'єднує власників капіталу з усіх галузей економіки. Вони загальними зусиллями формують попит на позичковий капітал, а також надають пропозиції у вигляді власних вільних грошових коштів для задоволення потреб інших учасників ринку.

Позичковий капітал необхідно розглядати як „... грошовий капітал, що віддається капіталістами-власниками в позичку, яка обслуговує в основному кругообіг функціонуючого капіталу і забезпечує надходження відсотків на основі експлуатації найманої праці” [114, с. 81].

З розвитком ринкових відносин та формуванням певних властивостей ринку позичкових капіталів в масштабах окремої країни світу основні джерела позичкового капіталу, за переконанням Є. Ф. Жукова, залишаються незмінними [317, с. 8]. До них відносяться:

амортизаційний фонд підприємств, призначений для відновлення, розширення і відтворення виробничих фондів;

частина оборотного капіталу в грошовій формі, що вивільняється в процесі реалізації продукції і здійснення матеріальних витрат;

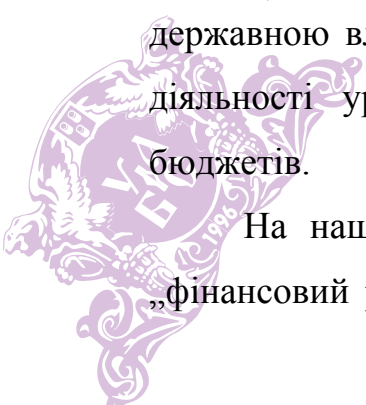
грошові кошти, що утворюються в результаті розриву між отриманням грошей від реалізації товарів і виплатою заробітної платні;

прибуток, який спрямовується на оновлення і розширення виробництва;

грошові доходи і заощадження всіх верств населення;

грошові накопичення держави у вигляді коштів від володіння державною власністю, прибутки від виробничої, комерційної та фінансової діяльності уряду, а також позитивні сальдо центрального і місцевих бюджетів.

На наш погляд, найбільш повним є визначення сутності категорії „фінансовий ринок” є вихідне положення В. В. Корнеєва [242, с. 20]. Так,

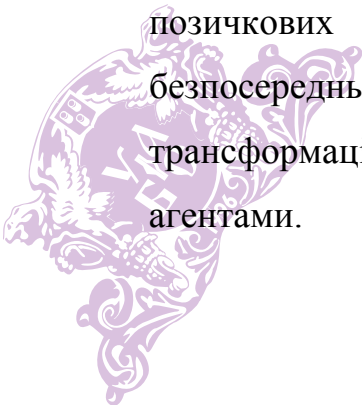

фінансовий ринок пропонується розглядати „...як сукупність інтегрованих фінансових інститутів, що перебувають у постійній динамічній взаємодії. Це означає, що в основі композиційної побудови ринку лежить множинність інституційних одиниць фінансового сектора, які дотримуються визначених правил і обмежень у власних стосунках і стосунках з навколишнім середовищем”.

Автором обґрунтовується доцільність розгляду фінансового ринку з інституційної позиції саме тому, що при цьому виокремлюються системоутворюючі зв'язки між елементами – складовими ринку, враховуються інвестиційні наміри і уподобання вкладників та реципієнтів капіталу, забезпечується моніторинг руху фінансових потоків і прозорості угод на макро- і мікрорівні.

Прибічником ідеї інституціоналізму в дослідженні проблем розвитку фінансового ринку виступає М. А. Гольцберг, який ще наприкінці 80-х років досліджував основи функціонування ринків позичкових капіталів і цінних паперів, механізм біржової торгівлі та пропонував інші концептуальні підходи при вирішенні теоретичних і практичних проблем. В роботі [92] сформульоване головне завдання функціонування ринку капіталів, що полягає в акумулюванні грошового капіталу, забезпеченні його руху та подальшого розподілу і перерозподілу. При цьому автором запропоновано розглядати фінансові операції, що здійснюються різними установами і організаціями, як інституційними учасниками, не відокремлено один від одного, а у комплексі, маючи на увазі їх взаємопов'язаність та інтегрований характер відносин.

За визначенням Я. Комаринського [234] призначенням ринку позичкових капіталів як системи економічних відносин полягає у безпосередньому акумулюванні вільних фінансових ресурсів з подальшою трансформацією їх та подальшого перерозподілу між економічними агентами.

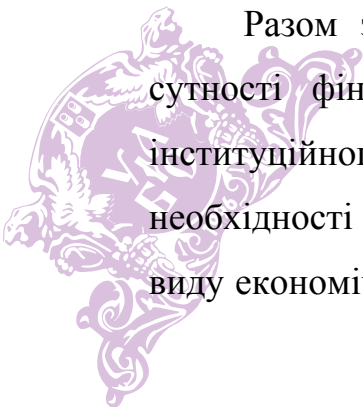

Так, з точки зору О. М. Іваницької, фінансовий ринок представляє собою мережу спеціальних (банківсько-фінансових) інститутів, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції на гроші як специфічний товар, їхнє взаємне врівноваження [152]. Автор наголошує, що визначальним товаром при розкритті специфіки функціонування фінансового ринку є гроші. Такий підхід не співпадає з думкою переважної кількості дослідників, які вважають, що існування такого товару є прерогативою грошового ринку, який виступає у якості складової загальної структури фінансового ринку. На нашу думку, саме фінансові ресурси виступають у якості товару на фінансовому ринку. Основною функцією його вважається мобілізація і розподіл фінансових ресурсів, що сконцентровані у населення, у розпорядженні суб'єктів господарювання та в державних грошових фондах. Відповідно за своїм призначенням, фінансовий ринок у процесі перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів реалізує специфічні функції, які не властиві жодній структурній складовій фінансової системи.

Аналогічної точки зору дотримується колектив авторів, серед яких Г. Л. Вознюк, А. Г. Завгородній, Т. С. Смовженко, які однозначно трактують категорію фінансового ринку як сукупність ринкових фінансових інститутів, що скеровують потік коштів від власників заощаджень до позичальників [139].

Серед зарубіжних вчених також є прибічники розуміння фінансового ринку, як сукупності фінансових інститутів. Так, можна знайти підтвердження такої точки зору, згідно з якою фінансові ринки – це ринкові інститути, що є каналами для потоку грошових ресурсів, від тих, хто зберігає, до тих, хто позичає [120].

Разом з тим серед науковців існують інші трактування розуміння сутності фінансового ринку, засновані на принципово відмінному від інституційного підходу. Так, існує велика група вчених, які наголошують на необхідності розуміння даної економічної категорії з позиції специфічного виду економічних відносин. Серед них окремо виступає В. М. Федосов, який

наголошує на розумінні фінансового ринку як відносин грошового характеру, які реалізуються на етапі купівлі-продажу фінансових активів. На характер таких відносин здійснюють безпосередній вплив закони попиту і пропозиції, коли в процесі обігу позичкового капіталу відбувається його трансформація у цінні папери [415]. Структура фінансового ринку, на думку В. М. Федосова, формується за рахунок поєднання значної кількості різних видів ринків.

Аналогічну позицію щодо структури фінансового ринку займає О. Д. Василик, [60], який пропонує трактувати сутність механізму функціонування фінансового ринку через розуміння його призначення, що полягає у створенні і подальшому використанні фондів фінансових ресурсів, які підлягають перерозподілу між різними сферами економіки та суб'єктами різних економічних рівнів.

На підтвердженні такого підходу наполягає група авторів, серед яких є В. М. Опарін, який наголошує, що „фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності” [327]. В. П. Ходаківська і В. В. Беляєв визначають фінансовий ринок у якості системи економічних відносин, що виникають між його прямими учасниками при формуванні попиту і пропозиції на специфічні послуги – фінансові послуги, пов'язані з процесом купівлі-продажу, розподілу та перерозподілу фінансових активів, які знаходяться у власності економічних суб'єктів національної, регіональної та світової економіки [456].

Лаконічною і консолідуючою, на нашу думку, є розуміння досліджуваним поняттям І. О. Школьник, яка розглядає фінансовий ринок через „...сукупність економічних відносин, з приводу перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між населенням (домогосподарствами), суб'єктами господарювання та державою через систему фінансових інститутів на основі взаємодії попиту та пропозиції” [472, с. 15]. Так, В. М. Шелудько позиціонує тлумачення фінансового ринку через категорію системи відносин, які мають правові та економічні ознаки та

наступні сутнісні характеристики: 1) наявність купівлі-продажу фінансових активів; 2) емісія та обіг фінансових активів [466].

Окремо можна визначити групу науковців, які обґрунтовують свої точки зору на розуміння фінансового ринку з позицій відображення стану співвідношення попиту та пропозиції фінансових ресурсів (ресурсне спрямування), бачення фінансового ринку у якості ринку певного переліку фінансових інструментів чи видів фінансових послуг, або специфічного механізму реалізації фінансових активів.

За переконанням Б. А. Райзберга, фінансовий ринок відображає попит та пропозицію фінансових ресурсів, тобто грошей, валюти, акцій, облігацій та інших цінних паперів [378]. На думку І. О. Бланка, фінансовий ринок у загальному вигляді необхідно розглядати як специфічний ринок, у сфері дії якого відбувається купівля-продаж фінансових інструментів та послуг [38], а В. С. Торкановський наполягає на доцільності трактування сутності фінансового ринку з урахуванням саме його грошового характеру та перманентного кругообігу, розподілу та перерозподілу грошових ресурсів [386]. При аналізі структури складових фінансового ринку А. А. Пересада [337] абстрагується до розуміння його сутності як певного місця, де учасники фінансових відносин зустрічаються з метою задоволення двосторонньої потреби щодо недостатніх або тимчасово вільних грошей.

Позицію ототожнення фінансового ринку безпосередньо з ринком фінансових інструментів можна спостерігати в роботі Р. Л. Міллера та Д. Д. Ван-Хуза [296], що певною мірою, на нашу думку, дозволяє абстрагуватися цілком простим тлумаченням його сутності.

З підходу щодо механізму реалізації активів виходять такі науковці як О. І. Мертенс, Ф. Мишкін та Ф. Фабоцці. За переконанням Ф. Фабоцці, функціонування фінансового ринку уможливорює сам процес формування та купівлю-продаж фінансових активів [430], О. І. Мертенс визначає його як послідовність певних дій, що супроводжують операції з обміну різноманітними фінансовими активами [290, с. 56], а Ф. Мишкін наполягає на

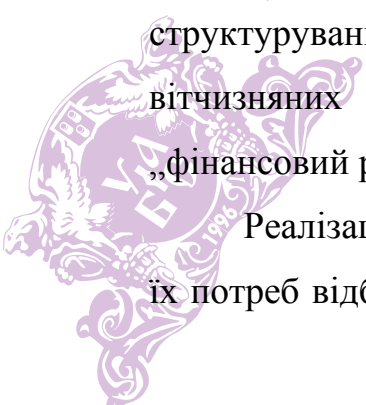
тому, що здійснюється спрямування тимчасово вільних коштів у напрямку до суб'єктів, у яких є їх нестача щодо забезпечення умов розвитку бізнесу [297].

Результати узагальнення визначень авторів щодо сутності категорії „фінансовий ринок” надають чітке уявлення про існування спільних і відмінних рис у визначенні даного поняття. Аналогічні зусилля науковців щодо проведення систематизації і сегментації трактувань даної категорії тільки підтверджують існування певної кількості наукових шкіл, які формують своє власне бачення. Загалом можна стверджувати про існування чіткого погляду на фінансовий ринок як сферу купівлі-продажу фінансових активів. Але, за визначенням багатьох прибічників наукових шкіл, має місце „... гіперболізація окремих сегментів фінансового ринку, зокрема кредитно-боргового, що стосується як обігу грошей, так і обігу цінних паперів з фіксованою дохідністю, ... не обґрунтоване протиставлення фінансових активів і сегментів ринку як відмінних (наприклад, кредитний ринок і ринок цінних паперів, грошовий і валютний ринки, грошові ринки і ринки капіталів)” [242, с. 22].

З метою систематизації підходів до визначення сутності категорії „фінансовий ринок” в роботі пропонується ввести термін, який дозволить узгодити існуючі відмінності в їх трактуванні прибічниками різних наукових шкіл – концепт-класифікатор, який дозволяє розуміти визначення або вибір певної кількості ключових варіантів існуючих концептуальних підходів до систематизації економічних понять (процесів) з урахуванням ознак етапу їх історичного розвитку, спадкового характеру змін сутності та наявності оригінальних ознак нових якостей.

В табл. 6.3 наведені результати авторського узагальнення і структурування підходів прибічників наукових шкіл як закордонних, так і вітчизняних авторів щодо функціонування економічного поняття „фінансовий ринок”.

Реалізація фінансових відносин між учасниками ринку для задоволення їх потреб відбувається через укладання угод щодо мобілізації надлишкового

чи розміщення необхідного мобілізованого обсягу фінансового капіталу, який забезпечує умови зростання суспільного економічного відтворення.

Таблиця 6.3

Структурування підходів науковців при визначенні категорії „фінансовий ринок”

Ознака концепт-класифікатора	Автори	Джерела
Інституціональний підхід	Гольцберг М. А., Іваницька О. М., Вознюк Г. Л., Загородній А. Г., Смовженко Т. С., Корнеєв В. В., Долан Е. Дж.	[92] [152] [139] [139] [402] [242] [120]
Сукупність відносин	Федосов В. М., Суторміна В. М., Василик О. Д., Ходаківська В. П., Опарін В. М., Школьник І. О., Шелудько В. М.	[432] [415] [59] [456] [326] [473] [466]
Ресурсне забезпечення	Бланк І. О., Райзберг Б. А., Торкановський В. С.	[38] [378] [386]
Реалізація механізмів	Міллер Р. Л., Ван-Хуз Д. Д., Мертенс О. І., Мишкін Ф., Фабоцці Ф.	[296] [296] [290] [297] [430]

Визначальна роль ринку облігацій для аналізу загальних тенденцій і змін економічної активності залишається безперечною. Саме ринок облігацій у структурі міжнародного кредитного ринку є особливо впливовим і важливим для розуміння динаміки цих процесів. Необхідно зауважити, що обсяги операцій на фінансових ринках стрімко зростають. За прогнозами аналітиків сукупний обсяг світових фінансових активів к 2010 р. може досягти 200 трлн. доларів США, що складає 265% в порівнянні до показника 1993 р. (53 трлн. доларів).

За своєю сутністю боргові зобов'язання, які обертаються на міжнародному кредитному ринку, підтверджують право кредитора на

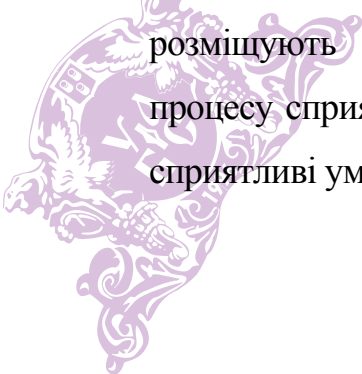
стягнення боргу з боржника і можуть приймати багатообразні конкретні форми. Відповідно з методологією Світового банку боргові зобов'язання класифікуються за строком погашення (довгострокові та короткострокові).

Кредити МВФ, хоча і не класифікуються за строком погашення (але вважаються при цьому короткостроковими) розділяються за типом позичальника (державні, гарантовані державою, приватні); за типом кредитору (офіційний борг: перед міжнародними організаціями і двосторонні зобов'язання; приватний борг: борг комерційним банкам, облігації та інший борг). У цілому боргові джерела міжнародного фінансування розподіляються на: ноти і комерційні папери (notes and commercial papers, CP); банківські займи (bank loans); облігації (bonds).

Розвиток інтеграційних процесів і інтернаціоналізація міжнародних фінансових ринків суттєво змінює відносну роль окремих фінансових інструментів на світовому ринку боргових зобов'язань. Так, у 90-х роках ХХст. традиційні банківські займи продовжували займати лідируючі позиції в міжнародному фінансуванні поряд зі значним зростанням питомої ваги єврокредитів при скороченні ролі фінансування на базі облігацій.

В умовах сьогодення абсолютним лідером є США (46 трлн. доларів), що складає 38% від світового фінансового ринку. Згідно зі статистикою близько 80% світового обсягу капіталу належить США, країнам ЄС, Великобританії та Японії.

Акції (equities, stocks, shares) є цінними паперами, які підтверджують право їх власників на певну долю в капіталі компанії і надають право голосу з подальшим отриманням частки прибутку у вигляді дивідендів. У структурі міжнародного ринку акцій можна виділити розвинуті ринки і ринки, що розвиваються. У більшості розвинутих країн внутрішні ринки акцій є домінуючими, порівняно із зовнішніми, де щорічно національні інвестори розміщують переважну більшість акцій. Необхідно зазначити, що даному процесу сприяє система національного регулювання кожної країни, яка формує сприятливі умови переважно для національних інвесторів.

До розвинутих ринків (mature market) належать ринки акцій США, Японії і країн ЄС, що мають високу питому вагу торгівлі, яка організована через біржі, і характеризуються високим рівнем ринкової капіталізації з ефективною системою організаційного та правового забезпечення.

Ринки акцій, що розвиваються (emerging market) відносяться переважно до країн з перехідною економікою і мають певні особливості. Такі ринки мають підвищений ризик, низький рівень ринкової капіталізації і механізм правового регулювання, що знаходиться в стадії формування.

Ринок акцій необхідно розглядати в якості важливого фактору в процесі прийняття інвестиційних рішень суб'єктів господарювання тому, що курси акцій впливають на суму коштів, котру можна залучити через механізм продажу нових емісій акцій для фінансування інвестиційних видатків.

Варто зазначити, що в процесі дослідження динаміки зростання обсягів фінансових ринків спостерігається ситуація, яка свідчить про випереджальний характер розвитку ринку облігацій порівняно з ринком акцій. Це підтверджується значним зростанням обсягів випуску державних боргових цінних паперів переважною більшістю провідних країн світу. Результати статистичних досліджень наведені в табл. 6.4.

Найбільш повні статистичні дані про світовий валютний ринок акумулює й узагальнює Банк міжнародних розрахунків. Відповідно з традиційною класифікацією валютний ринок складається з угод спот (spot transactions), а також валютних деривативів – прями форварди (outright forward), свопи (swaps), ф'ючерси (futures) та опціони (options) [297].

Обсяги операцій на валютному ринку незрівнянно перевищують будь-які інші форми міжнародних економічних відносин, такі як торгівля товарами, послугами, міжнародний рух капіталу, робочої сили або технології.

За даними статистики, у 1995 році щоденний оборот на валютному ринку досягав більш 2 трлн. доларів, де відповідно 41% усіх угод з валютою склали угоди спот, 53% - прями форварди й свопи та приблизно тільки 6% - ф'ючерси та опціони (табл. 6.5).

Необхідно зазначити, що географічно валютний ринок є суттєво концентрованим. Так, у трьох містах світу (Лондон, Нью-Йорк, Токіо)

здійснюється 55% операцій з валютою, де Лондон займає позицію лідера з обсягом операцій до 30% загального обсягу.

Таблиця 6.4

Динаміка трансакцій із цінними паперами країн світу

Країна	Цінні папери	Обсяги операцій за період (у відсотках до ВВП)*			Обсяги операцій за даними <i>The Financial Development Report</i> , ** млн. дол.	
		1990-1994	1995-1999	2000-2003	2006	2007
США	Облігації	93,9	139,0	188,0	-	-
	Акції	14,7	45,0	90,8	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	-	-	-	4 843,0	5 110,5
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	20 815,7	22 302,0
	Акції, млн. дол.	-	-	-	19 425,9	19 947,3
Японія	Облігації	72,9	63,7	70,2	-	-
	Акції	9,6	17,2	36,5	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	-	-	-	7 370,8	7 471,5
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	1 973,1	2 069,6
	Акції, млн. дол.	-	-	-	4 726,3	4 453,5
Німеччина	Облігації	86,5	208,7	350,5	-	-
	Акції	14,9	48,6	132,6	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	-	-	-	2 069,8	2 155,5
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	3 357,5	3 910,5
	Акції, млн. дол.	-	-	-	1 637,8	2 105,5
Франція	Облігації	108,6	233,5	293,9	-	-
	Акції	16,9	56,1	150,7	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	-	-	-	1 517,5	1 655,3
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	2 254,9	2 907,9
	Акції, млн. дол.	-	-	-	2 428,6	2 771,2
Канада	Облігації	104,5	216,6	149,5	-	-
	Акції	19,2	52,3	122,8	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	-	-	-	840,6	915,8
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	822,1	1 973,1
	Акції, млн. дол.	-	-	-	1 700,7	2 186,6
Росія	Облігації	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
	Акції	-	-	-	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	89,7	69,9
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	61,4	102,2
	Акції, млн. дол.	-	-	-	1 057,2	1 503,0
Україна	Облігації	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
	Акції	-	-	-	-	-
	Державні боргові, млн. дол.	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	15,0	16,5
	Приватні боргові, млн. дол.	-	-	-	3,0	5,2
	Акції, млн. дол.	-	-	-	42,9	111,8

Джерело: [485]*; [517]**; [518]**

Структурно операції з валютою в межах окремих країн також суттєво відрізняються. Так, в середньому 11% від загальної кількості фінансових інститутів здійснюють близько 75 % загального обсягу операцій з валютою. У Лондоні питома вага операцій 10 найбільших банків складає 44%, в Нью-Йорку – 47%, в Токіо – 51%. При цьому доволі значною стає участь іноземних банків на валютних ринках окремих країн. Операції з валютними контрактами складають у Лондоні 79%, у Токіо – 49%, а в Нью-Йорку – 46%.

Таблиця 6.5

Оборот світового валютного ринку, (млрд. доларів на день)

Структура угод	Значення показника по роках					
	1989		1992		1995	
	Млрд. доларів	%	Млрд. доларів	%	Млрд. доларів	%
Спот	350	56	400	45	520	41
Прямі форварди і свопи	240	39	420	48	670	53
Ф'ючерси і опціони	30	5	60	7	70	6
Разом	620	100	880	100	1260	100

Джерело: [492]

Економічна доцільність використання деривативів банківськими установами України в умовах фінансової глобалізації зумовлена двома важливими факторами. Перш за все, похідні цінні папери є прибутковими інструментами інвестування; по-друге, вони надають можливість учасникам ринку обирати необхідний їм рівень захисту від фінансових ризиків. Але рівень застосування таких фінансових інструментів вітчизняними банківськими установами на ринку цінних паперів є вкрай низьким і недостатньо розвинутим, в порівнянні з масштабами діяльності фінансових ринків економічно розвинутих країн світу.

Зазначимо, що ємність ринку похідних фінансових інструментів за період з 1986 – 2004 рр. за даними статистики збільшилася майже у 76 разів – з 614 млрд. до 46,62 трлн. доларів і близько 60% обсягу ринку похідних фінансових інструментів припадає на країни Північної Америки (табл. 6.6).

Структура похідних фінансових інструментів за видами та географічними зонами, млрд. доларів США

Похідні фінансові інструменти	Значення показника по роках				
	2000	2001	2002	2003	2004
Номінальна вартість в обігу за видами:					
Процентні ф'ючерси	7907,8	9269,5	9955,6	13123,8	18191,5
Процентні опціони	4734,2	12492,8	11759,5	20793,8	24605,0
Валютні ф'ючерси	74,4	65,6	47,0	80,1	104,5
Валютні опціони	21,4	27,4	27,4	37,9	60,8
Ф'ючерси та фондові індекси	357,5	333,9	325,5	501,9	634,9
Опціони на фондові індекси	1148,3	1574,9	1700,8	2202,3	3024,8
Номінальна вартість в обігу за географічними зонами:					
Північна Америка	8167,9	16203,2	13693,8	19504,0	27612,3
Європа	4197,4	6141,3	8800,4	15406,1	16307,9
Азія	1606,2	1308,5	1192,4	1613,2	2452,4
Інші	286,2	111,1	129,1	216,5	248,9
РАЗОМ	14257,7	23764,1	23815,7	36739,8	46621,5

Джерело: [506]

Формування ефективного фінансового ринку залежить від правильного вибору варіанту стратегії розвитку і потребує реалізації певних принципів, класифікація яких наведена на рис. 6.4.

Взагалі стратегія розвитку ринку передбачає розробку та формування комплексу довгострокових планів та програм дій на весь період трансформацій щодо впорядкування і удосконалення функціональних процедур, які забезпечать підвищення ефективності його функціонування та дієвості впливу окремих сегментів. По відношенню саме до фінансового ринку під стратегією розвитку розуміють процес реалізації довгострокового розширення ринкових можливостей щодо об'єднання та їх конструктивного комбінування на етапі використання фінансових активів для більш ефективного залучення та використання наявного капіталу з метою забезпечення сталого функціонування економіки.

Рис. 6.4. Принципи формування ефективного фінансового ринку

Забезпечення умов спрямування капіталу з найменшими трансакційними витратами до ефективного споживача потребує глибоких спеціальних знань, адекватного розподілу ролей та важелів впливу на загальний процес між учасниками, якісної структури спеціальних фінансових інститутів – фінансових посередників, які надають відповідні послуги іншим учасникам ринку, а також один одному. Так, держава повинна бути присутньою на ринку у якості звичайного непривілейованого учаснику і дотримуватися встановлених законодавчо-нормативних вимог поряд з іншими учасниками фінансового ринку. Реальне впровадження такого принципу в практику функціонування економіки забезпечить інституційну врівноваженість і дозволить встановити прозорі правила дій як для усіх учасників, так і в цілому фінансовий ринок країни.

Становлення та ефективний розвиток фінансового ринку України насамперед залежить від надання умов інвесторам щодо доступу до повної та неупередженої інформації стосовно фінансових активів і операцій, що проводяться на певних сегментах ринку, подальше стимулювання його розвитку неможливе без створення сприятливого інвестиційного клімату. Інформаційне середовище країни є основою формування та розвитку фінансового ринку, яке відіграє важливу роль при реалізації як самого

механізму купівлі-продажу, так і системи захисту інтересів інвесторів. Інформація має містити всі дані щодо фінансово-господарського стану емітентів, ринкову вартість цінних паперів, що знаходяться в обігу, коливання курсів валюти, зміни ставок відсотків, дані про фінансових посередників та інше.

Та, на жаль, в умовах сьогодення в Україні надання таких умов є неможливим. Одним із головних недоліків існуючої системи надання інформації в Україні є відсутність незалежних фінансових агентств, які б могли надавати комплексні коментарі щодо сутності визначених проблем. Серед інших недоліків можна назвати такі:

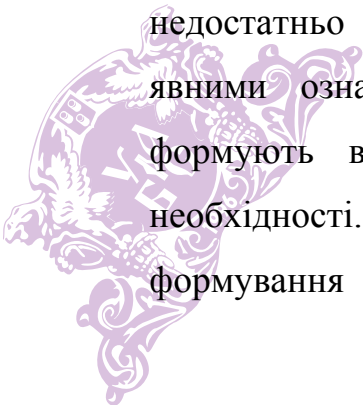
неможливість задовольнити усі вимоги інвесторів за для забезпечення умов ефективного функціонування всього механізму фінансового ринку;

існування інституту надання комплексної інформації на стадії становлення, що унеможлиблює доступ до інформації про стан фінансового ринку в Україні по розрізнені окремих його складових;

інформація, яка надається офіційними органами, є розрізненою, а також не існує серйозної аналітичної бази;

відсутність незалежних інформаційних аналітичних компаній, що дозволяють надати цивілізований характер отримуваної інформації усіма учасниками фінансового ринку.

Необхідно зазначити, що визначальну роль у формуванні фінансового ринку в Україні повинні відігравати так саме заощадження індивідуальних зберігачів – фізичних осіб і домашніх господарств, які в усі періоди і в усіх країнах світу займають лідируючі позиції серед постачальниками капіталу як за обсягами інвестиційних ресурсів, так і кількістю укладених угод. В умовах недостатньо розвинутого ринкового середовища, яке характеризується явними ознаками „бідності” населення країни, заощадження швидше формують відкладений попит на купівлю товарів і послуг першої необхідності. І тільки потім певна частина заощаджень спрямовується на формування інвестиційного ресурсу. В процесі подальшого фінансового і

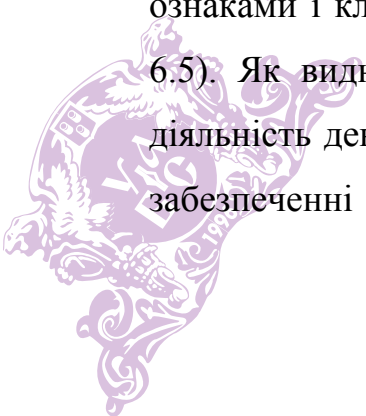
загальноекономічного оздоровлення економіки інвестиційні наміри щодо використання заощаджень стають більш явними.

В Україні економічна активність населення є досить низькою, оскільки, по-перше, довіра населення до державних інститутів, банківської системи, фондового ринку відновлюється досить повільно і весь час знаходиться в дуже тісній залежності від змін, що відбуваються в політичному житті країни, по-друге, значна частина населення просто не володіє необхідними знаннями з приводу того, як в умовах ринкової економіки необхідно розпоряджатись тимчасово вільними коштами. Все це певною мірою знижує ліквідність та ефективність функціонування фінансового ринку країни [35].

Не сприяє підвищенню активності населення також й руйнівні наслідки світової фінансової кризи. В Україні на сьогодні, на жаль, існує неефективна система захисту заощаджень населення, обмежений доступ власників капіталів до інформації про певні підприємства, які реалізують цінні папери, недостатній рівень професійних знань учасників фінансового ринку. Результатом неефективного державного регулювання фінансового ринку стала відсутність його впливу на ефективний розподіл грошей і капіталу в умовах ринкових перетворень, інтеграції світових економічних процесів.

6.3. Обґрунтування вибору моделі фінансового посередництва в контексті забезпечення ресурсної відповідності вимог інноваційної моделі розвитку економіки та умов вітчизняного фінансового ринку

Учасників фінансового ринку можна структурувати за певними ознаками і класифікувати за специфікою функцій, які вони виконують (рис. 6.5). Як видно з наданої схеми на фінансовому ринку здійснюють свою діяльність декілька основних видів учасників, які мають певні особливості в забезпеченні загальної схеми його функціонування. Виконання ними своїх

функцій залежить від специфіки їх призначення і ступеня участі при укладенні угод.

Так, склад основних учасників фінансового ринку поділяють на прями і опосередковані. Виходячи з принципових форм укладання угод основні учасники класифікуються за двома групами – як продавці і покупці фінансових інструментів та фінансові посередники. Крім основних учасників фінансового ринку, що беруть участь в укладанні угод, до складу його суб'єктів відносять численних учасників, що виконують допоміжні функції, а саме – функції обслуговування основних учасників фінансового ринку, функції обслуговування окремих операцій на фінансовому ринку тощо [37].

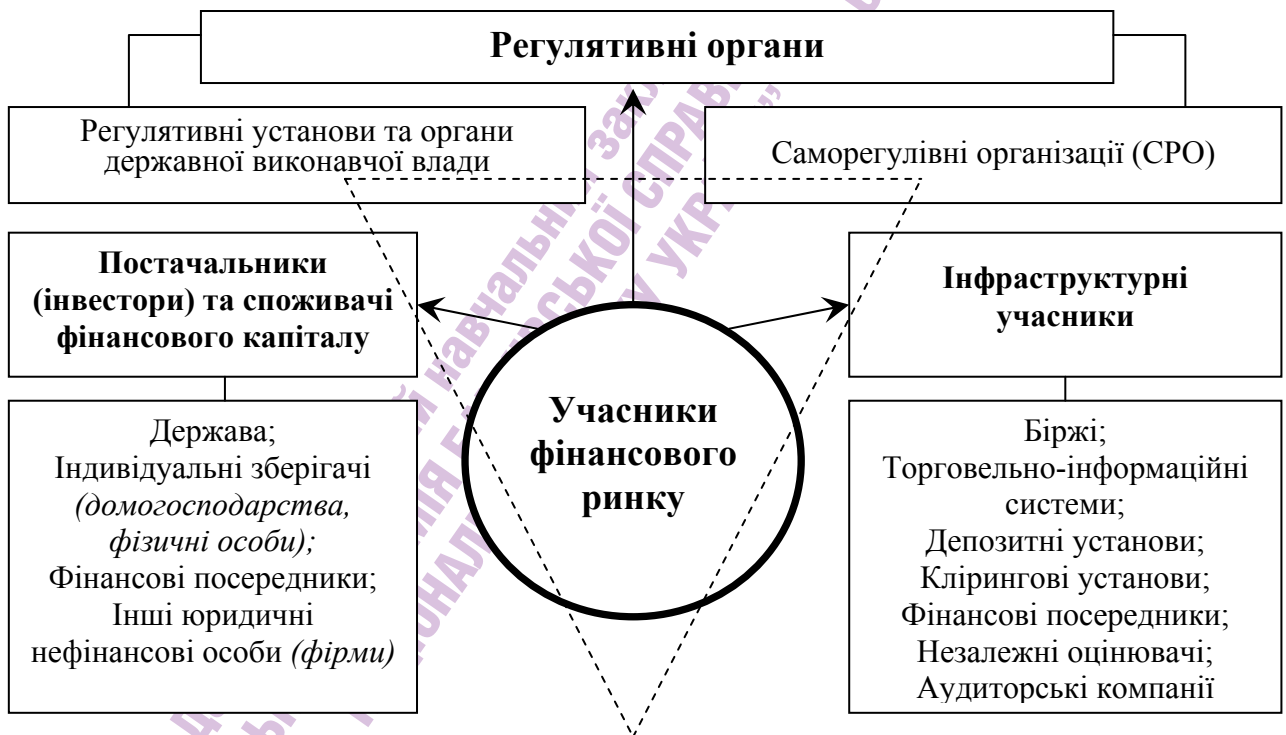

Рис. 6.5. Класифікація учасників фінансового ринку

Кругообіг фінансових активів на фінансовому ринку відбувається завдяки функціонуванню спеціальних фінансових інститутів – фінансових посередників, які надають відповідні послуги усім учасникам ринку. Їх поява на певному етапі економічного розвитку була викликана необхідністю розширення ринку і зменшення ризиків неоптимального використання

наявних ресурсів. З моменту розподілу праці в сфері обслуговування кругообігу фінансових активів їх діяльність виокремилась у самостійний вид бізнесу і сприяла загальному розвитку.

На рівні держави функціонування фінансового ринку та виконання ним специфічних функцій передбачає діяльність фінансових посередників, за допомогою чого вирішуються конкретні проблеми макроекономічного зростання країни:

розширення пропозиції інвестиційно-кредитних ресурсів на основі формування сприятливого інвестиційного клімату та спрямування їх у національні інноваційні проекти;

забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів та формування ефективної сукупності методів управління щодо активізації державного впливу та його визначального характеру порівняно з ринковим;

ефективна реалізація функціональної повноти інвестиційного управлінського циклу;

забезпечення достатнього рівня фінансування підприємств реального сектору економіки з врахуванням потреб розширеного відтворення;

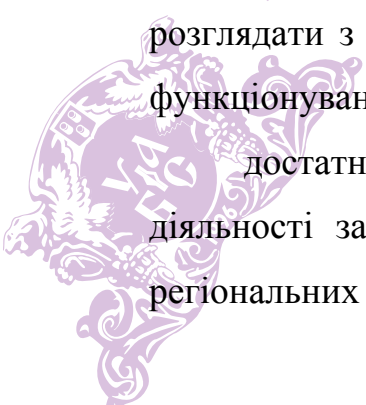
ефективний перерозподіл фінансового капіталу між інституційними секторами економіки та учасниками фінансових відносин;

створення умов щодо реалізації механізму трансформації заощаджень та тимчасово вільних ресурсів економічних агентів в інвестиційний ресурс;

впровадження ефективних фінансових інструментів в практику з врахуванням реального стану і характеру певного етапу інноваційного розвитку економіки.

Мікроекономічний аспект впливу діяльності підприємств доцільно розглядати з позиції спрямування зусиль фінансових посередників щодо їх функціонування та забезпечення:

достатніх фінансових можливостей щодо активізації підприємницької діяльності за рахунок розробки та реалізації інвестиційних державних і регіональних програм;

поетапного зростання рівня прибутковості учасників широкомасштабних інвестиційних проектів;

мінімізацію фінансових ризиків інституційних інвесторів на основі зваженої державної інвестиційної політики щодо надання прав і гарантій;

оптимального співвідношення та збалансованої структури активно-пасивних операцій з врахуванням етапу глобалізаційного розвитку.

Ми погоджуємось з точкою зору З. Боді і Р. Мертона, які вважають, що у якості фінансових посередників можуть виступати підприємства, „...головна функція яких полягає в забезпеченні клієнтів фінансовими продуктами і послугами з більшою ефективністю, чим вони могли б отримати від своїх безпосередніх операцій на фінансових ринках” [41, с. 94].

З точки зору В. В. Корнєєва, „... фінансові посередники – це спеціалізовані професійні оператори ринку – інвестиційно-кредитні установи, що пропонують і реалізують фінансові послуги як особливий товар на умовах провадження виключних і сегментованих видів діяльності. При цьому перерозподіляються ризики і ресурси між постачальниками і споживачами фінансового капіталу, між інвесторами/кредиторами та реципієнтами коштів у динаміці руху активів” [242, с. 240].

В свою чергу, фінансових посередників можна класифікувати за різними класифікаційними ознаками, серед яких виокремлюють:

статус інвестора (фізичні особи, інституціональні інвестори та професійні посередники);

характер проведення і види фінансових операцій;

рівень спеціалізації;

інституціональна структура фінансового ринку.

Узагальнення досвіду функціонування фінансових посередників дозволяє надати наступну їх класифікацію на рис. 6.6.

Механізм здійснення операцій в процесі функціонування депозитарних установ в структурі фінансового ринку – універсальних комерційних і спеціалізованих банків – полягає в залученні тимчасово вільних фінансових

ресурсів як у фізичних осіб, так і юридичних осіб з подальшою трансформацією їх у кредитні ресурси і розміщенням їх вже від свого імені у вигляді кредитів суб'єктам господарювання. Спостерігається певна специфіка діяльності конкретних спеціалізованих установ щодо переважного спрямування власних зусиль для залучення вільних коштів переважно серед населення (фізичних осіб), або орієнтації на формування довгострокових інвестиційних коштів через залучення коштів страховими компаніями (страхування життя), ощадними установами та недержавними пенсійними фондами.

Рис. 6.6. **Класифікація фінансових посередників за характером і видами фінансових операцій**

За рівнем спеціалізації фінансових посередників можна класифікувати з виділенням в загальній структурі окремої групи інтегрованих фінансових посередників, до яких деякі дослідники відносять фінансові супермаркети (рис. 6.7).

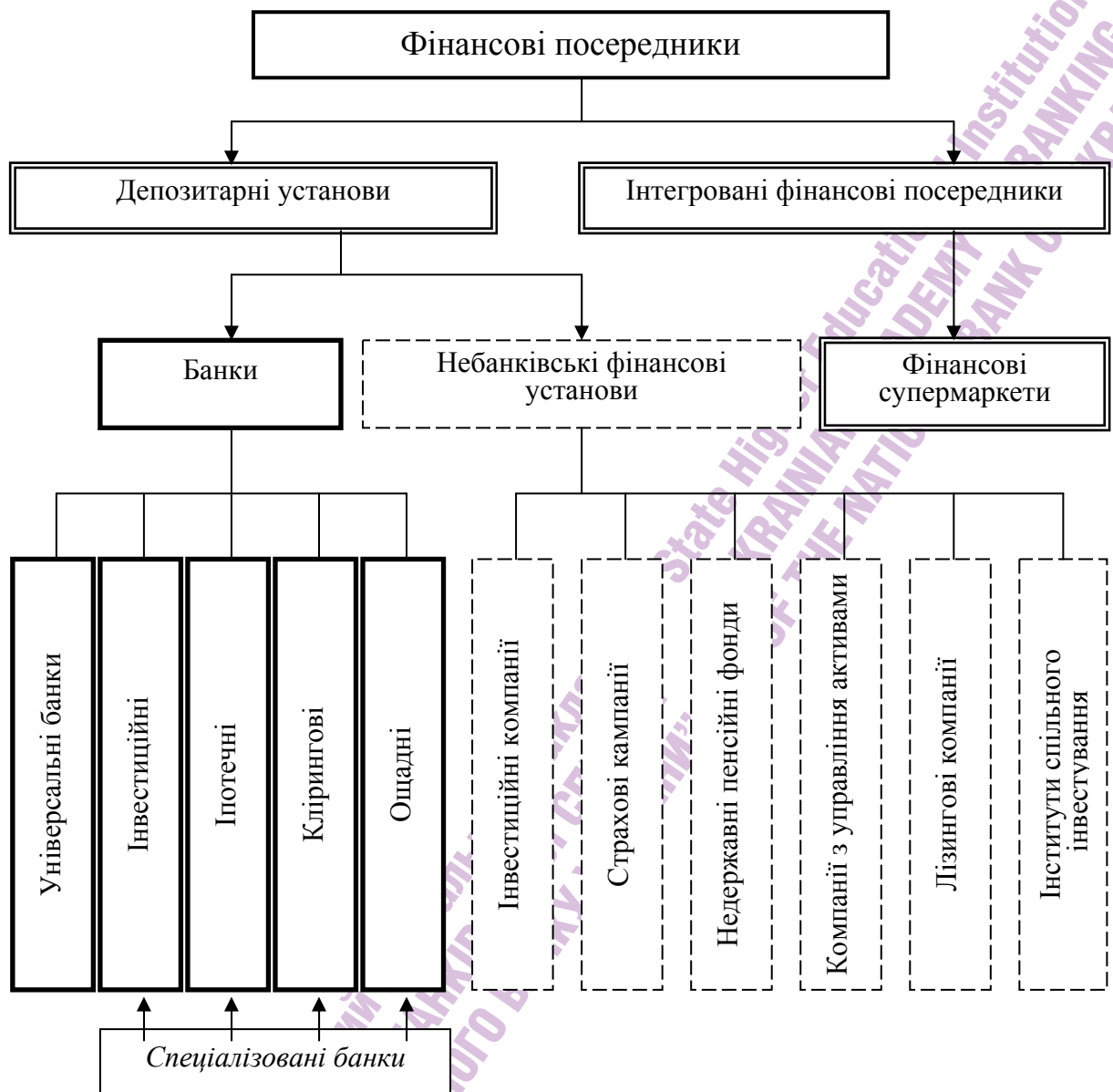

Рис. 6.7. Структура фінансових посередників з урахуванням їх рівня спеціалізації

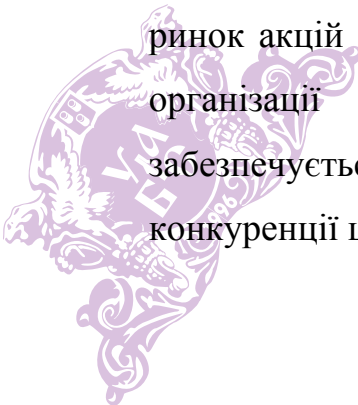
Аналіз особливостей структури фінансового посередництва країн світу дозволяє зазначити, що класифікація певних видів фінансових посередників не є типовою і залежить від національних особливостей та загального рівня економічного розвитку країни, реальних потреб економічних агентів, переважаючої в даній країні ділової психології ведення бізнесу, фінансової грамотності і досвіду населення тощо. Так, специфіка ведення фінансового бізнесу в США і Великобританії з розгорнутою структурізацією

посередництва враховує ліберальні принципи його ведення та наявність розвинутого високоліквідного фондового ринку. На відміну від таких особливостей, фінансування економічного розвитку в континентальній Європі, в наслідок існування жорсткої системи регулювання, забезпечується переважно через надання необхідних послуг банками. Аналогічна ситуація характерна і для Японії.

Подібний не рівнопропорційний склад банківських і небанківських посередників в структурі фінансового ринку окремих країн дозволяє виділити дві основні моделі його організації і функціонування: англо-американську (орієнтовану на фондовий ринок) і європейську (у якості „ідеального зразка” на прикладі Німеччини – банкоцентрична модель).

Для банкоцентричної моделі фінансового ринку характерна ситуація, при якій саме за банківською системою закріплюється роль фінансового посередника і процес трансформації тимчасово вільних фінансових ресурсів суб'єктів економіки відбувається через механізм їх перетворення для надання кредитів іншим суб'єктам (рис. 6.8). Для розширеного відтворення в реальному секторі економіки України в сучасний період використовуються переважно кредити банків. Тому можна говорити про структуру фінансового ринку України як орієнтованого на європейський тип. На нашу думку, банкоцентрична модель є суттєвим недоліком для функціонування економіки країни в період виходу із світової фінансової кризи, коли доступ до кредитів банків залишається обмеженим. Економічним агентам залишається сподіватися лише на власні джерела поповнення ресурсів, що надає руйнівних наслідків для їх розвитку.

Для іншої моделі функціонування фінансового ринку характерно використання переваг ринку капіталів з так званою „широкою участю”, коли ринок акцій підприємств віддалений від банків (рис. 6.9). При такій моделі організації фінансового ринку доступ до джерел фінансування забезпечується за допомогою фінансових посередників через механізм конкуренції цін на фінансові активи.

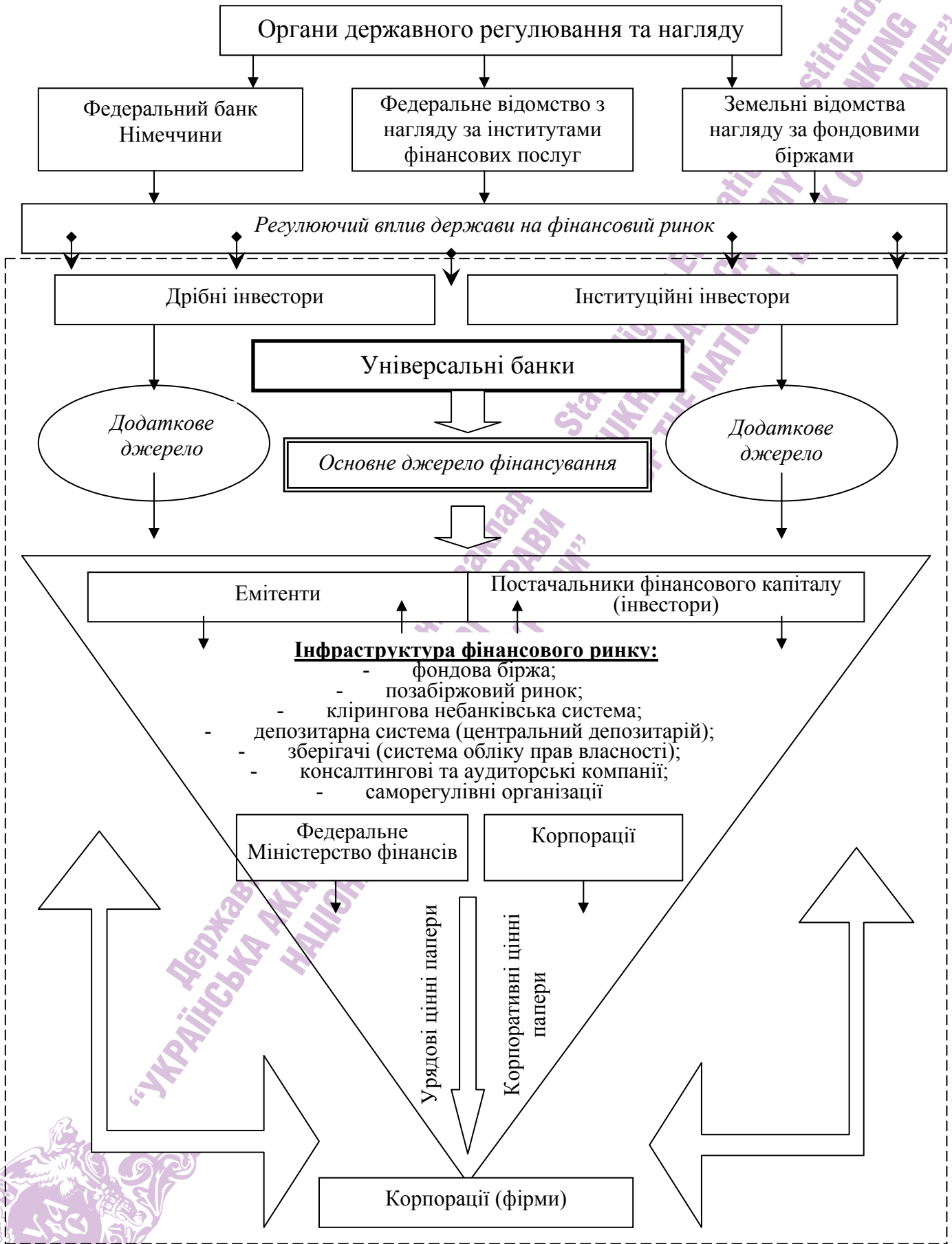

Рис. 6.8. Схема банкоцентричної моделі організації фінансового ринку („європейська модель” на прикладі Німеччини як «ідеального» зразка)

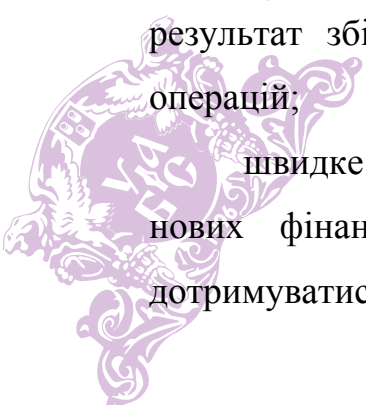
В таких умовах розміщення довгострокового інвестиційного капіталу дозволяє забезпечити рівно конкурентний доступ до ресурсів усім підприємствам без врахування періоду їх діяльності на ринку. При реалізації такого підходу також стає можливим надання компаніям великих за обсягами коштів для фінансування широкомасштабних інноваційних проєктів.

Процес розвитку небанківського сегменту фінансового ринку характеризується достатньо інтенсивним збільшенням загальних активів та обсягів надання ним фінансових послуг. Це підтверджується зарубіжною статистикою: зокрема, тільки у США в останнє десятиріччя ХХ ст. у банківському секторі було задіяні 20% усіх фінансових активів, що на 40% менше, ніж у 50-ті роки ХХ ст. та на 70% менше, ніж наприкінці ХІХ ст. [385]. В своїх дослідженнях аналітики і науковці підтверджують тенденції до зниження питомої ваги капіталу банків перед небанківськими установами в їх загальному обсязі. Так в своїх дослідженнях С. В. Науменкова підтверджує, що розмір капіталу небанківських установ все частіше перевищує банківський [312], що створює певні можливості для реалізації конкурентних переваг у майбутньому. Але для ефективного функціонування такого ринку потребує високого рівня законодавчого захисту інтересів невеликих інвесторів та наявності значної кількості висококваліфікованих фахівців у сфері проведення операцій з цінними паперами.

Переважає більшість небанківських фінансових інститутів мають поглиблену спеціалізацію щодо надання окремих видів послуг. Серед причин, які обумовлюють зростання впливу небанківських фінансових установ можна наступні:

поступовий розвиток вітчизняного ринку цінних паперів, переважно як результат збільшення рівня сек'юрітизації активів та обсягів фондових операцій;

швидке реагування та впровадження фінансових інновацій у формі нових фінансових інструментів, що дозволяє уникнути необхідності дотримуватися жорстких вимог банківського регулювання;

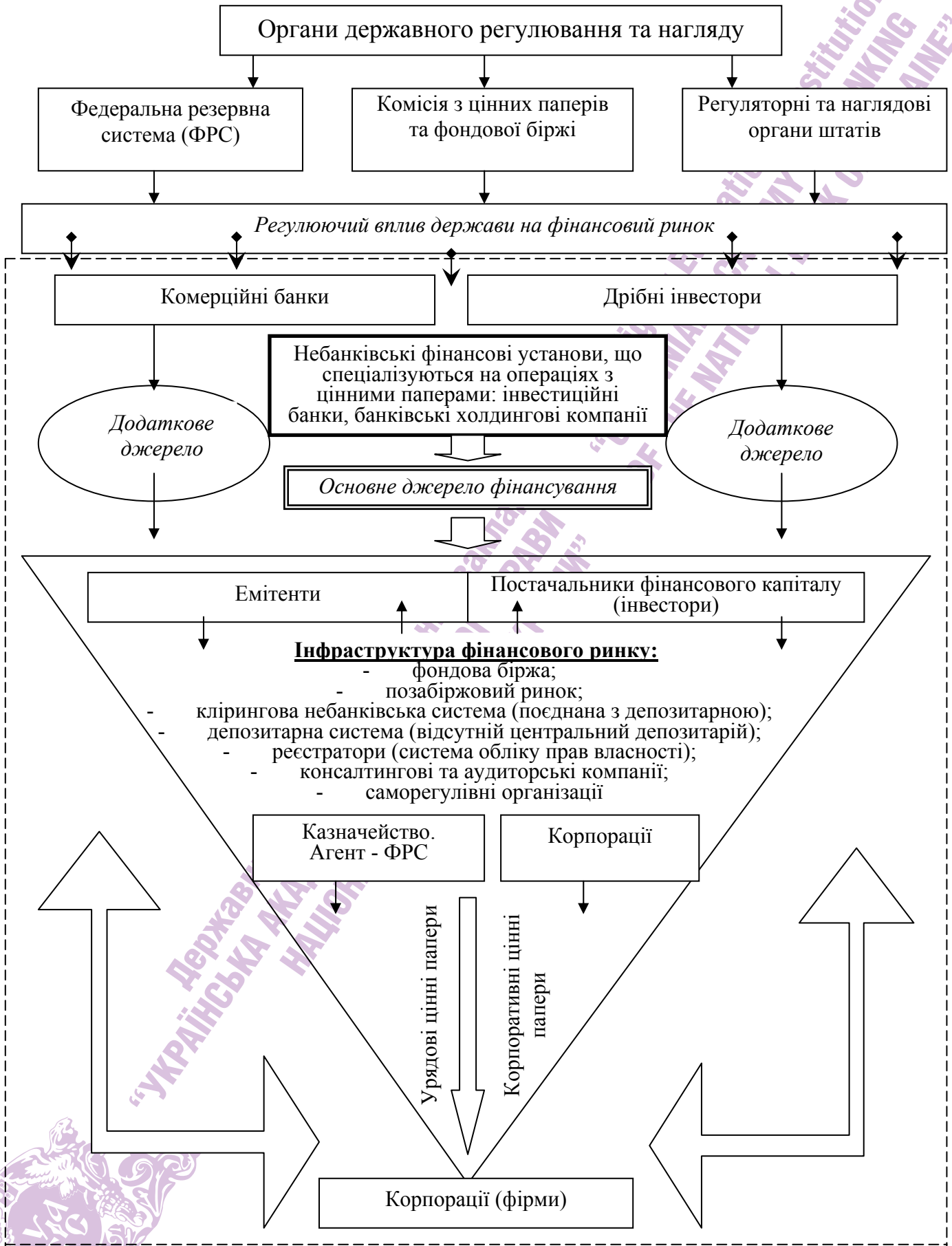

Рис. 6.9. Схема американської моделі організації фінансового ринку

розширення кола потенційних клієнтів та спектру нових видів фінансових послуг і збільшення їх як реагування на зростання рівня та якості життя, а отже й доходів, громадян, переважно розвинутих країн та країн з економікою, що активно розвиваються;

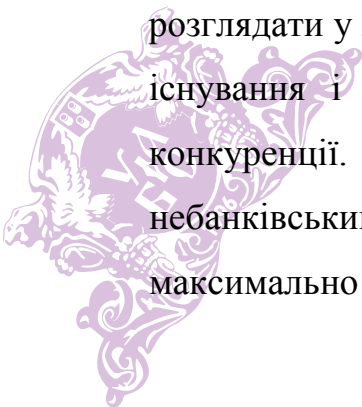
широкий асортимент нових видів фінансових послуг, які можуть надавати небанківські установи завдяки їх певним особливостям та специфіки їх діяльності.

Небанківські фінансові інститути в цілому використовують інші порівняно з банками умови залучення та розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів в економіці. Існування різних моделей функціонування фінансового ринку насамперед обумовлюється тим, кому із конкуруючих структур належить ключова роль в інвестуванні реального сектора економіки.

В основі принципових відмінностей між різними моделями організації фінансового ринка знаходяться їх домінуючі характеристики ключового механізму – банківської системи через процеси кредитування чи ринку вільних капіталів через проведення емісії та організацію обігу цінних паперів.

Розуміння традиційного підходу до банківського бізнесу як кредитно-депозитного і пропозиції послуг небанківських структур, які носять відносно інноваційний характер в вузьких сегментах фінансового сервісу, формують конкретні уподобання клієнтів і загострюють боротьбу між банками, установами інститутів спільного інвестування та іншими посередниками за управління їх коштами.

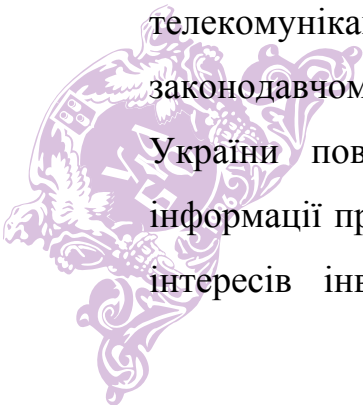
Світова практика свідчить про той факт, що фінансовий ринок можна розглядати у якості ключової ланки фінансової системи тільки лише за умови існування і функціонування механізму ринку капіталів, заснованого на конкуренції. Тому наявність конкурентного середовища між банками і небанківськими фінансовими установами, а також між ними самими сприяє максимально ефективному розміщенню заощаджень, ефективному

використанню наявних капіталів та визначенню додаткових джерел фінансування.

Механізм функціонування національного фінансового ринку базується на ефективній діяльності фінансових інститутів, які забезпечуються акумуляцію та трансформацію заощаджень та вільних коштів у інвестиційний ресурс і сприяють розвитку всієї економіки. Фінансовий ринок України завершив період первинного розвитку, коли його призначення полягало у безпосередньому обслуговуванні процесів перерозподілу капіталу і знаходиться на етапі формування свого нового статусу як самостійного і повноцінного сегменту економіки. Завданням даного етапу його розвитку можна вважати надання ключової ролі індикатора розвитку та багатства країни, ефективним механізмом залучення та збереження коштів населення, засобом нагромадження та перерозподілу фінансових ресурсів від неефективних до ефективно функціонуючих суб'єктів господарювання та окремих галузей економіки.

На думку експертів, в існуючих умовах в Україні створена і функціонує саме банкоцентрична модель фінансового ринку з її певними особливостями [189]. Але, як свідчить практика розвитку світового фінансового ринку, вибір конкретної стратегії подальшого розвитку можливий на основі паралельного існування як банківських установ з специфічними рисами фінансових супермаркетів, так і вузькоспеціалізованих фінансових інститутів, які мають розвинуту мережу переважно у сфері інвестиційної діяльності та управління. При цьому конкретні зміни в стратегії розвитку в найближчий період залежатимуть від таких факторів як рівень розвитку забезпечувальної інфраструктури фінансового ринку (мережових інформаційних та телекомунікаційних систем) та своєчасність і адекватність змін у законодавчому середовищі. Ефективний розвиток фінансового ринку України повинен ґрунтуватись на підвищенні вимог до відкритості інформації про функціонування фінансових інститутів, забезпеченні балансу інтересів інвесторів, фінансових посередників і їх клієнтів, а також

формувати умови для підвищення довіри усіх учасників процесу через ефективну оптимізацію існуючих ризиків з метою стабілізації всієї фінансової системи.

6.4. Обґрунтування можливостей використання фінансових інновацій для підвищення ефективності функціонування фінансового ринку

Необхідно звернути увагу також на відсутність єдиного розуміння того, що ж таки є (товаром) об'єктом купівлі-продажу на фінансовому ринку – фінансові ресурси, грошові кошти чи фінансові активи.

Так, на переконання В. М. Опаріна і І. О. Школьник у якості товару на фінансовому ринку виступають фінансові ресурси, на думку В. В. Корнєєва і В. М. Шелудько – фінансові активи, а за визначенням В. П. Ходаківської і В. В. Беляєва така роль відводиться фінансовим послугам, які мають специфічний характер.

Як відомо, фінансові активи потрібно розглядати у вигляді майнових і немайнових прав їх власників (передача їх в користування оформлюється тим чи іншим фінансовим інструментом), які через певний період часу можуть принести конкретний дохід за фактом продажу. Залежно від зміни кон'юнктури ринку відбувається коригування ціни певних активів, що безпосередньо є результатом дії механізму співвідношення попиту та пропозиції на нього. Активи „...мають властивість нагромаджувати вартість, а відтак, імпліцитно сукупність фінансових активів, що знаходиться в руслі, утворює фінансовий капітал” [242, с. 23].

Фінансовий інструмент розуміється як контракт, що одночасно призводить до виникнення (збільшення) фінансового активу у одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання чи інструмента власного капіталу у іншого.

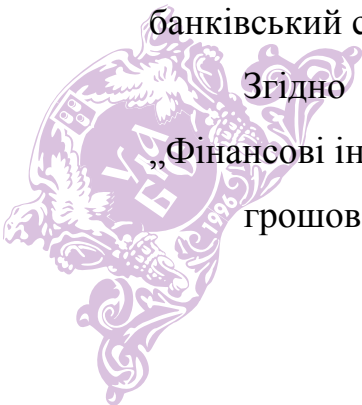
Поєднання інтересів учасників фінансового ринку відбувається за рахунок використання фінансових послуг через різноманітні фінансові

інструменти, забезпечуючи збереження вартості активів при їх розміщенні чи отриманні додаткового доходу. Тим самим, багатоваріантна комбінація фінансових активів реалізується через надання фінансових послуг безпосереднім учасникам взаємовідносин, що і характеризує конкретні умови функціонування фінансового ринку.

Підтвердженням позиції, що на фінансовому ринку товаром виступає фінансовий актив, може виступати розгляд фінансового активу не з точки зору положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а з точки зору „Керівництва із статистики державних фінансів” Міжнародного валютного фонду (редакція 2001 року), яке вважається максимально гармонізованим із „Системою національних рахунків” (редакція 1993 року). Згідно з даними документами фінансові активи розподіляються за принципом резидентності за секторами економіки, де здійснюють свою діяльність резиденти [473].

Дослідження сутності фінансових активів надає можливості знайти відповідь на конкретне питання – що виступає предметом угоди на фінансовому ринку. В узагальненому вигляді розглядають фінансові активи внутрішні (валюта та депозити; цінні папери, крім акцій; кредити та позики; акції та інші форми участі в капіталі; страхові технічні резерви; похідні фінансові інструменти та інша дебіторська заборгованість), зовнішні (валюта та депозити; цінні папери, крім акцій; кредити та позики; акції та інші форми участі в капіталі; страхові технічні резерви; похідні фінансові інструменти та інша дебіторська заборгованість), а також монетарне золото та спеціальні права запозичення (СПЗ), що надаються Міжнародним валютним фондом (МВФ) у порядку розподілу. В наданій класифікації фінансові активи є об'єктами фінансового ринку тому, що розповсюджують свій вплив як на банківський сектор, так і на ринок капіталу.

Згідно з Положенням (стандартом бухгалтерського обліку 13 „Фінансові інструменти” фінансовий актив – це:
грошові кошти та їх еквіваленти;

контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;

контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах;

інструмент власного капіталу іншого підприємства [445].

Поділ фінансових інструментів зображений на рис. 6.10.

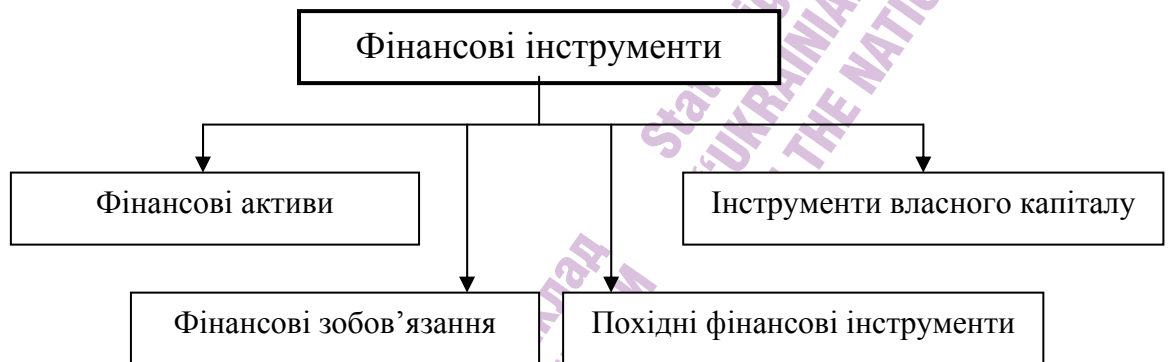

Рис. 6.10. Структура поділу фінансових інструментів

Детальна класифікація наведених складових загальної структури фінансових активів дозволяє нагадати їх змістовний перелік: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи. В свою чергу фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначення для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання. До інструментів власного капіталу належать прості акції, частки та інші види власного капіталу. Похідні фінансові інструменти включають ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні фінансові інструменти.

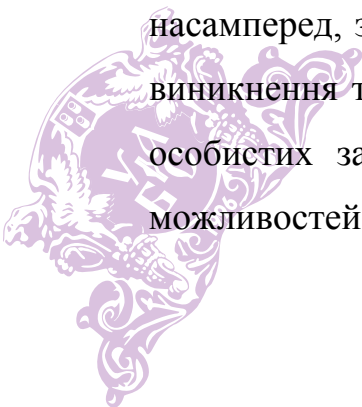
На нашу думку, стосовно іншого підходу щодо визначення фінансових послуг як товару на фінансовому ринку, не можна погодитись з такою точкою зору певних науковців. Вважаємо, що фінансові послуги більш доцільно використовувати у якості об'єкту на ринку фінансових послуг.

Фінансовий ринок окрім спрямування потоків капіталу від власників заощаджень до позичальників забезпечує умови для формування рівноважної ціни не тільки на гроші, але й саме на більш „глобалізований” товар, який є об’єктом купівлі-продажу – фінансові ресурси. Тому необхідно погодитись з точкою зору переважної більшості науковців, що товаром на фінансовому ринку виступають саме фінансові ресурси – фонди грошових коштів, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту (ВВП) і національного доходу (НД), що створюються протягом певного періоду в національній економіці країни.

Узагальнення результатів дослідження провідних учених щодо визначення сутності інновації, наданих у попередніх підрозділах, дозволяє надати певне розуміння сутності цієї категорії.

Для розуміння механізму зародження передумов для виникнення фінансових інновацій важливим є усвідомлення їх залежності від наявних обсягів фінансових ресурсів, як певної критичної маси. Очевидним залишається той факт, що зі збільшенням обсягів ресурсів – збільшується і різноманітність та складність фінансових інструментів. Так, у будь-яких умовах, власники коштів, переважно люди з незначною кількістю накопичених коштів, в умовах початкового розвитку фінансових відносин, мали у своєму розпорядженні не багато варіантів можливостей щодо здійснення операцій із вкладенням своїх заощаджень у конкретні проекти. Переважна кількість мешканців будь-якої країни мають суттєві обмеження щодо підвищення середнього розміру фінансових накопичень, які визначалися донедавна тільки рівнем заробітної плати.

У сучасних умовах ситуація з таким станом речей значно змінюється, насамперед, за рахунок додаткових можливостей, які формуються внаслідок виникнення та поширення альтернатив при виборі варіанту вкладення своїх особистих заощаджень. Для розуміння причин такої появи альтернатив, можливостей вибору та механізму поширення фінансових інновацій

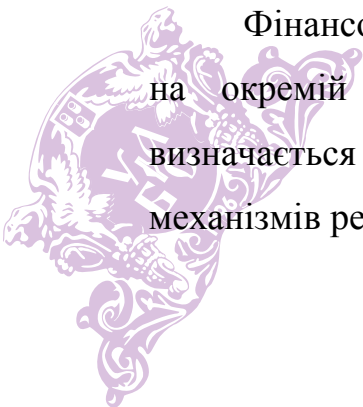
доцільно, на нашу думку, з'ясувати – як, яким чином і внаслідок яких умов вони з'являються.

Головною передумовою зародження фінансової інновації була й залишається спроможність особистості (наявність та, водночас, можливість) до формування у неї нестандартного бачення при виборі одного з альтернативних варіантів фінансових вкладень. Зародження такої ситуації має місце в умовах, коли виникає можливість вибору вектору-орієнтира при розгляді певної проблеми під іншим кутом зору. По відношенню до суб'єкту вибору, у подібній ситуації можна говорити про наявність творчого підходу, спрямованого на отримання додаткового або вищого прибутку (доходу).

При цьому необхідно пам'ятати, що процес створення фінансових інновацій, як і будь-який інший, повинен ураховувати результати здобутих досягнень минулого з метою усвідомлення накопиченого досвіду та в подальшому забезпечувати формування таких фінансових інструментів, які здатні забезпечити реалізацію конкурентних переваг господарюючих суб'єктів економіки.

Тільки на основі аналізу результатів діяльності фінансових інститутів, оцінки рівня ефективності їх функціонування в минулому, можна з упевненістю зробити реальні прогнози щодо визначення обсягів додаткових надходжень (прибутків), які будуть сформовані внаслідок реалізації таких конкурентних переваг у майбутньому. Наприклад, саме процес придбання специфічних знань та розуміння їх сутності можна розглядати як основу для формування в подальшому прогресивної структури фінансової системи країни на основі використання сучасних ефективних методів управління, впровадження новітніх технічних засобів та інноваційних технологій.

Фінансові інновації, які реалізуються у фінансовій сфері, знаходяться на окремій позиції в загальній системі інновацій, що безперечно, визначається специфічними особливостями їх формування, прояву, механізмів реалізації та наслідків впливу на розвиток економічних процесів.

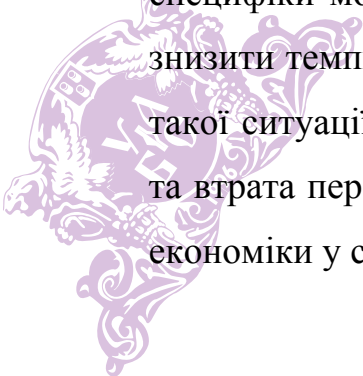
Незважаючи на значну кількість теоретичних розробок, наявність суттєвого світового практичного досвіду, на теперішній час не існує узагальнюючої теорії з інноватики. Мають місце певні розбіжності з переважної низки значущих методологічних питань, які в подальшому продукують розбіжності в тлумаченні основних категорій.

Завжди мають право на існування і залишаються концептуальними підходи деяких фінансистів для розуміння фінансових інновацій як у широкому (для описання нововведень НБУ в процесі реалізації грошово-кредитної політики, регулятивного впливу на підтримку ліквідності банківської системи та ін.), так і у конкретному розумінні (при розробці певних заходів щодо розвитку системи сучасних фінансових інструментів).

Пропонується авторське трактування сутності даної категорії.

Фінансова інновація виступає у вигляді фінансового продукту чи фінансової послуги, яка містить ознаку унікальності, має прояви випереджального характеру відповідно до сучасного рівня розвитку фінансів і базується на технологіях, що здатні забезпечити ефективний перерозподіл наявних фінансових ресурсів за умови підвищення рівнів дохідності й ліквідності та оптимізацію існуючої системи ризиків.

Природа виникнення та еволюційних змін фінансових інновацій є динамічною, швидкозмінною, особливо на окремих етапах розвитку економіки. У той час, саме практика функціонування фінансово-кредитних установ відчуває на собі тягар та суттєві незручності, які трансформовані у вигляді існуючих обмежень (регуляторного тиску), накладених урядом та НБУ. Наявність такої ситуації, коли нормативні вимоги до банківських установ є економічно необґрунтованими, недоцільними (щодо врахування специфіки моменту або містить у собі політичне підґрунтя), може суттєво знизити темпи розвитку чи зовсім призвести до фінансової кризи. Наслідком такої ситуації, однозначно, буде підірване „здоров'я” всієї економіки країни та втрата перспектив щодо формування конкурентоспроможної національної економіки у світовому масштабі [62].

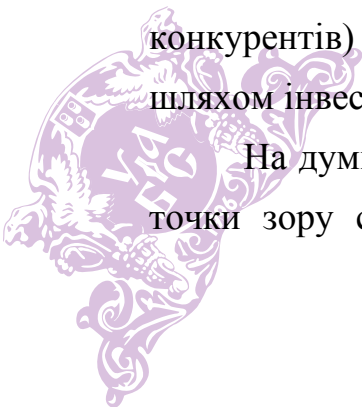
Навпаки, коли процес формування економічної політики базується на прогресивному баченні розвитку фінансової системи, своєчасно враховує її наявні конкурентні переваги, тенденції та специфічні особливості етапу розвитку відповідно до світових інтеграційних процесів, можна досягти значних успіхів. Так, впровадження ефективного механізму адекватної зміни норм регулювання буде об'єктивно супроводжуватися виникненням фінансових інновацій. Їх поява і водночас розуміння можливостей отримання додаткових конкурентних переваг суб'єктами господарювання є запорукою перманентності еволюційного процесу, який забезпечить у майбутньому надходження додаткових ресурсів.

Відповідно до проблематики наявного дефіциту ресурсів національної економіки, поява таких додаткових джерел надходжень частково може допомогти певним комерційним банкам задовольнити вимоги НБУ щодо підвищення рівня капіталізації в умовах обмеженості ресурсів з метою їх додаткового залучення. Послідовно така ситуація буде мати позитивний вплив і на формування прогресивної пропозиції грошей в економіці країни.

Уміння своєчасно та правильно передбачити можливість появи фінансових інновацій базується на постійному вивченні, дослідженні та аналізі розвитку фінансових ринків. Ефективна діяльність фінансово-кредитних організацій на світових фінансових ринках дозволяє здійснювати безпосередній вплив як на окремий бізнес у конкретній країні так і в цілому на економіку окремої країни, а також визначати та коригувати загальні тенденції розвитку світової економіки. Результати такого впливу переважно мають прояви в змінах ділової поведінки підприємств і фірм на ринку, відображуються на суттєвих коливаннях рівнів доходів населення.

Відповідно з класичним уявленням про характер виникнення, інновації поділяються на реактивні (реакція на зміни в певних аспектах діяльності конкурентів) і стратегічні (формування вирішальних конкурентних переваг шляхом інвестицій випереджаючого характеру) [457].

На думку Ф. І. Шпиґа [474], доцільно розглянути фінансові інновації з точки зору спрямування об'єкту впровадження, що дозволяє виділити в

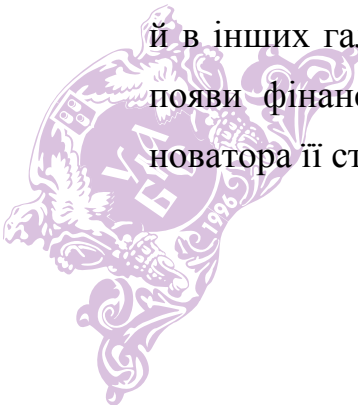
класифікаційній структурі внутрішні (спрямовані на безпосереднє використання в межах організації) та зовнішні інновації.

Формування загальної складової інноваційного розвитку фінансового ринку країни передбачає необхідність врахування взаємного впливу як зовнішнього, так і внутрішнього аспекту. Пропонується узагальнююча схема формування організаційних засад розвитку фінансового ринку України на основі впровадження зовнішніх і внутрішніх інновацій (рис. 6.11).

Одним із важливих факторів зовнішнього середовища, який впливає на формування фінансових інновацій, є структура фінансового ринку. Найбільш впливовими структурними складовими фінансових ринків були й залишаються ринки облігацій, акцій та валютний ринок. Саме вони стають визначальними в спрямуванні коштів у процесі їх перерозподілу між учасниками [135].

Аналіз структури та загальної кількості існуючих фінансових інструментів, які в умовах сьогодення сприймаються нами як звичні, підтверджує, що були часи, коли вони не існували. Кількість фінансових інструментів, що стають доступними звичайним людям з будь-якими рівнями доходів для інвестування, значно збільшується. Про це свідчать і принципові зміни в структурі фінансової системи та значне розширення переліку нових фінансових продуктів і послуг.

Поява та пропозиція нової фінансової послуги на ринку є результатом формування специфічної особливої потреби в потенційних споживачів. Фінансові інститути так само, як і підприємства реального сектору економіки при створенні товарного продукту, розробляють відповідні послуги з метою задоволення як власних потреб, так і потреб своїх клієнтів. Необхідно зазначити, що процес появи фінансових інновацій стимулюється багатьма факторами та причинами, що призводить до виникнення інновацій одночасно й в інших галузях економіки [205; 224]. Так у чому ж полягає першооснова появи фінансової інновації? Що є тією першопричиною, яка підштовхує новатора її створювати?

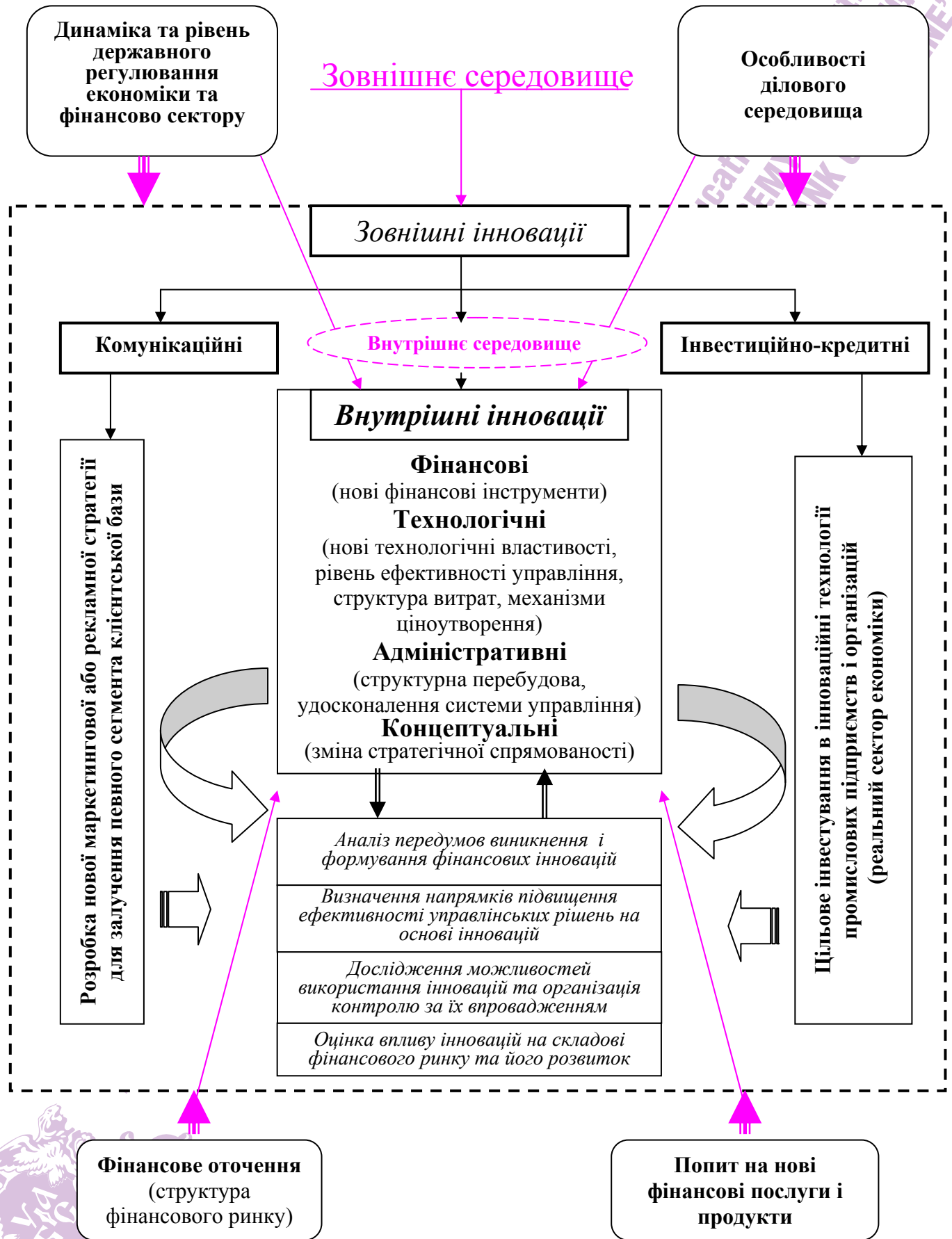

Рис. 6.11. Схема формування стратегічних засад розвитку фінансового ринку

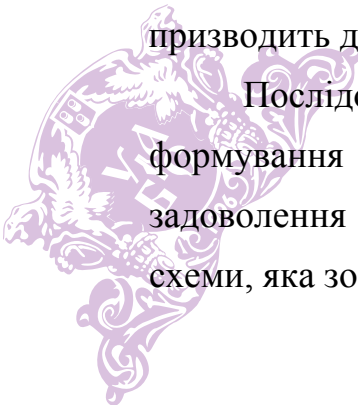
Висновки економістів щодо результатів такого аналізу, одногосно підтверджують наявність на початку такого зародження інновації бажання індивідів та фірм максимізувати прибутки. Це підтверджує той факт, що зміна економічного середовища стимулюватиме пошук високоприбуткових інновацій [297].

Досягнувши певного розвитку фінансової системи, окремі індивіди або фінансові інститути почали зіштовхуватися зі суттєвими змінами економічного середовища на фінансових ринках. Подібна ситуація пояснювалася загальним зростанням темпів інфляції та рівня процентних ставок, ускладненням їх прогнозування на короткострокову перспективу. Але, водночас, в економічно розвинутих країнах спостерігалася тенденція до швидкого розвитку засобів обчислювальної та комп'ютерної техніки. В процесі складання прогнозу фінансовими установами щодо отримання майбутнього прибутку, було встановлено, що рівень їх забезпечення є незадовільним.

Такі фінансові послуги, які вони пропонували споживачам, не користувалися очікуваним попитом. Значна кількість фінансових посередників в певний момент часу усвідомила той факт, що за допомогою існуючих традиційних фінансових інструментів не спроможні здійснювати мобілізацію коштів. Вони чітко усвідомлювали – без вирішення цієї проблеми їх подальша діяльність стане неможливою.

Саме розуміння необхідності виживання в новому економічному середовищу спонукало індивідів та фінансові установи до розробки і пропонування нових, високоприбуткових фінансових продуктів. В цьому аналізі ситуації можна знайти відповідь на ті питання, які були сформульовані вище. Тобто, виникнення потреби та необхідність її задоволення у подальшому в умовах нового економічного середовища призводить до народження фінансової інновації.

Послідовність етапів життєвого циклу фінансових інновацій, формування спонукальних мотивів щодо їх появи на основі аналізу рівня задоволення потреб споживачів фінансових послуг можна надати у вигляді схеми, яка зображена на рис. 6.12.

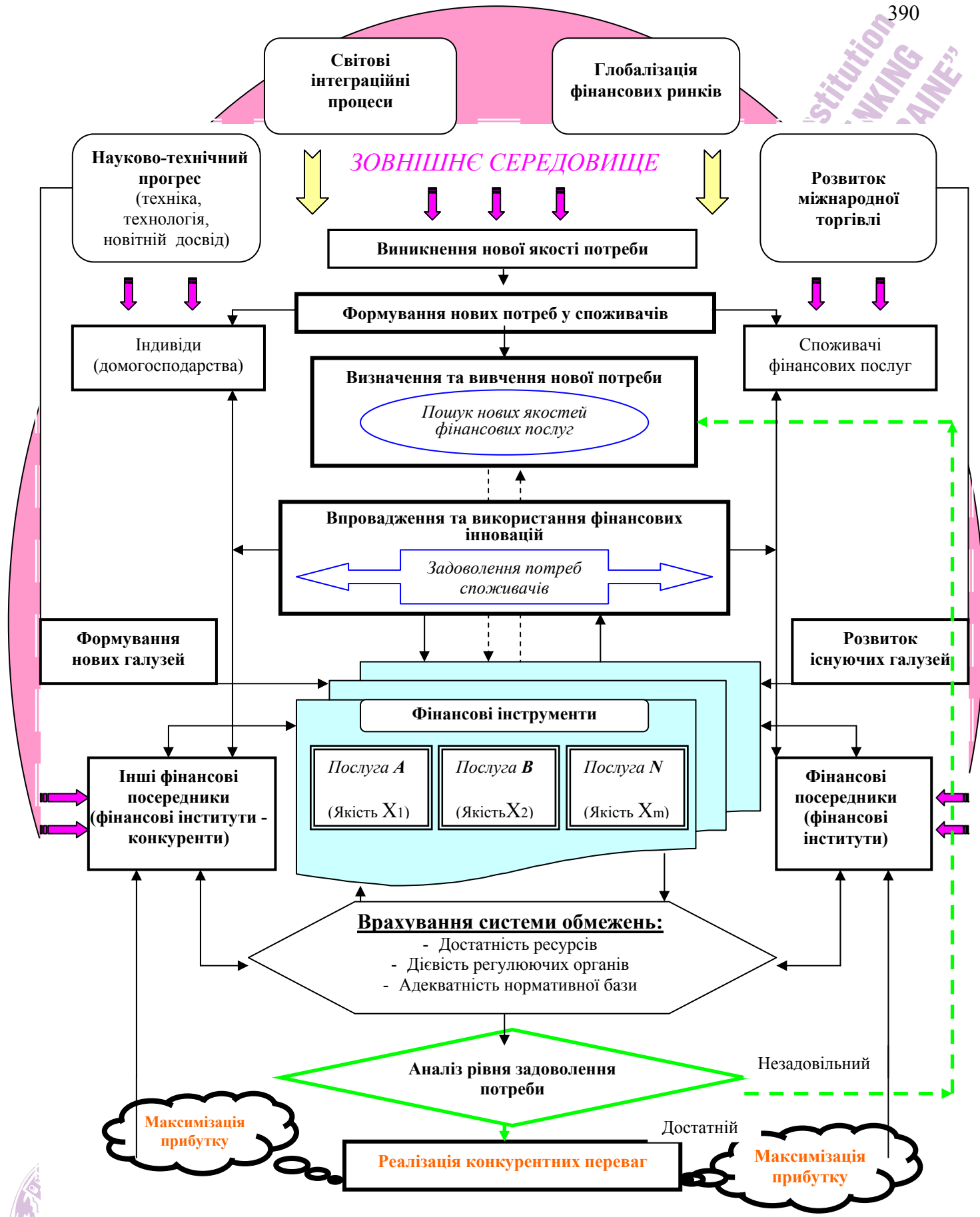
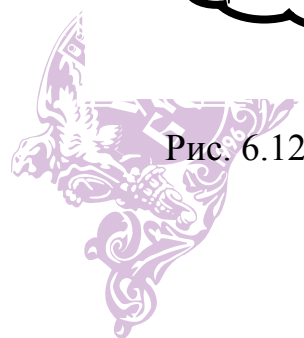

Рис. 6.12. Логіко-послідовна схема життєвого циклу фінансової інновації

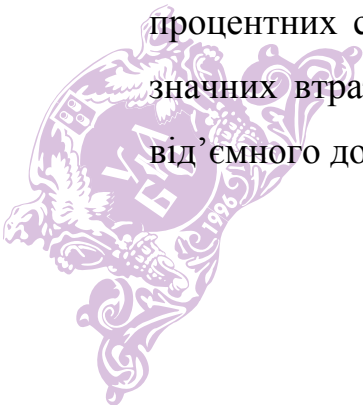
Для розуміння й аналізу іншої ситуації, що складається в процесі функціонування інститутів-конкурентів на ринку фінансових послуг, яким тимчасово не загрожує нове економічне середовище, необхідно пояснити наступне.

Проаналізуємо ситуацію, при якій зміна економічного середовища тим чи іншим чином не буде суттєво впливати (або взагалі) на погіршення ситуації для певної групи (або окремих) фінансових установ-конкурентів. Тобто, можна прогнозувати позитивну динаміку їх розвитку на найближчу перспективу вже з урахуванням цих конкретних змін. Але, керівництво, знаючи й ураховуючи той факт, що зовнішнє середовище змінилося, розпочинає пошук шляхів для власного збагачення за рахунок надання нових найприбутковіших фінансових послуг.

Розробка і впровадження такого роду послуг безпосередньо може призвести до отримання надприбутків та, взагалі, буде сприяти подальшому розвитку та трансформації вже існуючих фінансових інновацій. Даний процес, на нашу думку, можна привести у вигляді схеми позиціонування фінансової інновації в системі розвитку фінансового ринку, що наведена на рис. 6.13.

Зміна ринкових умов функціонування економік країн світу постійно призводить до виникнення фінансових інновацій. Можна системно конкретизувати певні історичні періоди, які відзначалися появою нових фінансових інструментів, удосконалення методології їх використання, подальшою трансформацією та появою нових фінансових інновацій.

Так, економічна ситуація наприкінці двадцятого століття в США відзначалася ситуацією, коли протягом даного періоду надзвичайною зміною в умовах функціонування спостерігалось значне зростання нестабільності процентних ставок. Максимум нестабільності процентних міг призвести до значних втрат капіталу приблизно в розмірі 50% на трирічну облигацію та від'ємного доходу розміром понад 40%.

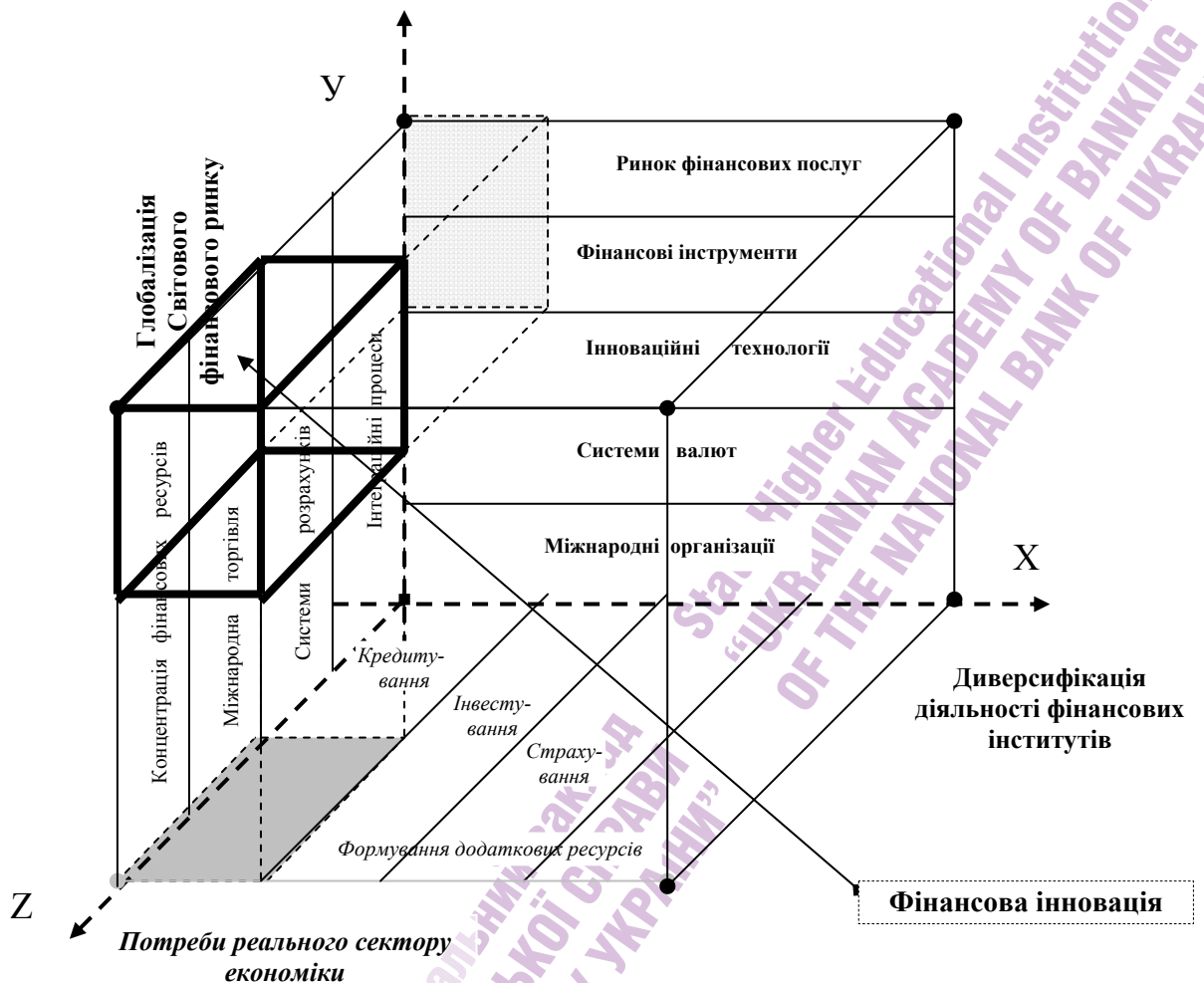

Рис. 6.13. Трьохвимірна модель позиціонування фінансових інновацій в межах фінансового ринку

Невизначеність та не прогнозованість змін процентних ставок та доходів у подібних ситуаціях призводить до зростання рівню процентного ризику. Тому зміни в економічному середовищі країни в подальшому стимулюють процес пошуку інновацій і створення нових ефективних фінансових інструментів, впровадження їх на національному та міжнародному ринках, що дозволяє суттєво зменшити рівень ризику.

Наслідком такого процесу стала поява таких фінансових інновацій як:

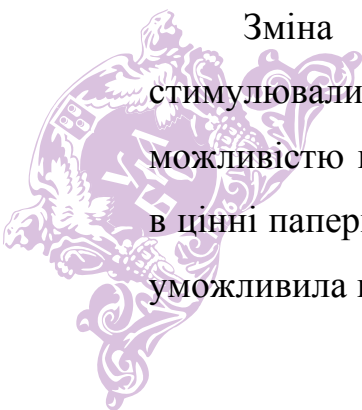
- 1) розвиток заставних з коригованою процентною ставкою;
- 2) створення ринків ф'ючерсів для фінансових інструментів;
- 3) створення ринку для боргових інструментів.

Необхідно пам'ятати, що діяльність фінансових інститутів підпадає під існуючу жорстку систему регулювання, контролю і нагляду, порівняно з іншими інститутами та підприємствами реального сектору економіки. Тому процес формування і появи саме фінансових інновацій треба розглядати (на основі) з урахуванням накопичених знань про спонукальні механізми зародження майбутніх інновацій. Так, зростання ролі і важливості інституціональних інвесторів, порівняно з дрібними інвесторами, разом зі збільшенням уваги до ринкових індексів, призвели до зростання попиту на більш ліквідні групи акцій на ринку, що котирувалися на ринку в 1982 році. Це призвело до розширення досить успішних ринків фінансових ф'ючерсів. У даній ситуації, що мала місце, фінансовою інновацією стала ф'ючерсна торгівля індексами курсів акцій на біржі.

Поява сучасних інформаційних технологій і розвиток комп'ютерної техніки може стимулювати фінансові інновації внаслідок потенційного зниження витрат в процесі надання нових послуг з використанням новітніх фінансових інструментів. Такий підхід робить фінансові продукти привабливішими для споживачів і в майбутньому дає змогу пропонувати їх на фінансовому ринку на більш вигідних умовах. Значне зменшення витрат на обробку фінансових операцій, внаслідок впровадження засобів комп'ютерної техніки, призвело до появи і поширення нових фінансових і банківських продуктів. Вони стали доступними для широкої маси споживачів, що само по собі стало фінансовою інновацією. Прикладом цього можна вважати появу банківських кредитних карток, використання механізму сек'юритизації фінансових активів та інтернаціоналізацію фінансових ринків.

Зміна норм і правил оподаткування фінансових послуг також стимулювали появу нових фінансових інструментів. Це пов'язано з можливістю перетворення позик та інших видів дебіторської заборгованості в цінні папери. Впровадження податковим управлінням регулятивних правил уможливила появу REMICs (Real estate mortgage investment conduits), які є, по

суті, CMOs (Collateralized mortgage obligations) – облігаціями, по яких передають платежі від портфеля заставних зі сприятливішими умовами оподаткування.

Народження фінансової інновації може статися як з прагнення керівників фінансових установ до зменшення рівня ризику і використання нових технічних засобів для одержання прибутків так і шляхом створення стимулів для суб'єктів господарювання обходити регулятивні приписи, які обмежують можливість отримання прибутків.

Так, Едвард Кейн описує процес ухилення від регулятивних приписів як „пошук лазівок” [498]. Аналіз економічної природи виникнення фінансових інновацій у цьому випадку підтверджує можливість отримання прибутку за результатами пошуку певного методу ухилення від виконання регулятивних обмежень.

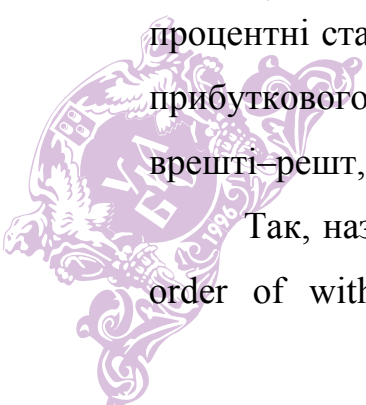
На нашу думку, недостатнє врахування рівня обтяжливості регулятивних обмежень в країні, обов'язково призведе до зменшення темпів розвитку як фінансового (банківського) сектору так і економіки даної країни взагалі. Фінансисти розглядають такі два види регулятивних обмежень у якості найбільш імовірних, що можуть призвести до активізації пошуку фінансових інновацій, а саме:

резервні вимоги, які передбачають необхідність тримати значну частку своїх депозитів як обов'язкові резерви;

обмеження на встановлення рівня процентних ставок, які можна сплачувати банкам по вкладах з урахуванням облікової ставки центрального банку.

Пошук фінансових інструментів, по яких виплачувалися б вищі процентні ставки, спрямований на мінімізацію втрати суми коштів у процесі прибуткового ухилення від обмежень на ставки по депозитах. Це призвело, врешті-решт, до появи нових поточних чекових рахунків.

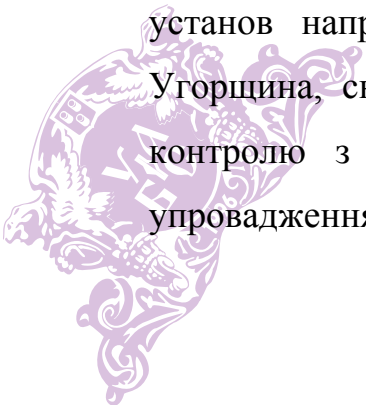
Так, назвавши чек обіговим наказом про вилучення (NOW – negotiable order of withdrawal), певну кількість рахунків можна було не вважати

узаконеними чековими рахунками, що робило now-рахунки такими, які не підпадали під регулятивні обмеження. Такі now-рахунки давали змогу ощадно-позичковим асоціаціям і взаємним ощадним банкам у США заробляти вищі прибутки за рахунок надання більшої привабливості коштам у вигляді позик.

Необхідно зазначити, що створення фінансових інновацій в сучасних умовах швидкісного розвитку та зміни економічних умов зовнішнього середовища, стає можливим лише при умові ефективного поєднання новаторської ідеї щодо реалізації фінансових стимулів із застосуванням високотехнологічних факторів у вигляді сучасних інноваційних інформаційних технологій і сучасної комп'ютерної техніки. Автором наголошується на доцільності введення структурної ознаки трифактору реалізації фінансової інновації (ідея – інформаційна технологія – комп'ютерна техніка).

Динамічність і швидкий темп виникнення і змін фінансових інновацій свідчить про той факт, що наявність багатьох регулятивних обмежень, накладених урядом країни на банківську систему, потребують негайного переосмислення. Необхідні комплексні заходи щодо оздоровлення всієї фінансової системи. Як свідчить міжнародна практика, інтеграційні процеси, що відбувалися у фінансово-банківській сфері, обумовили певні зміни в діяльності регуляторних органів, конкретизували основні напрями діяльності, такі як: забезпечення довіри до фінансового ринку на основі контролю діяльності його учасників; захист прав інвесторів; забезпечення відкритості ринку для громадськості; попередження можливих фінансових злочинів. Суттєве зростання впливу на діяльність фінансово-банківських установ наприкінці 1990-х років у таких країнах, як Великобританія, Угорщина, скандинавські країни та Корея, супроводжувалося посиленням контролю з їх боку за посередниками на ринку фінансових послуг, упровадженням заходів контролю за відмиванням грошей.

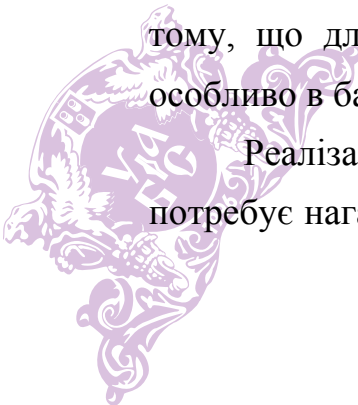

Дослідження сутності фінансових інновацій, вивчення механізму та основних спонукальних мотивів їх зародження, свідчить про набуття учасниками фінансових відносин навичок та розуміння того, як і коли можливо реалізовувати ці знання в процесі їх функціонування, забезпечувати ефективне прогнозування розвитку фінансової системи за рахунок її адаптації до змін зовнішнього середовища на основі використання досягнень науково-технічного прогресу.

Аналіз мотивів виникнення і вивчення економічної сутності фінансових інновацій дозволяє фахівцям оволодіти розумінням того, як вміння застосовувати творчий підхід під час використання фінансових інструментів в конкретних економічних умовах може привести до отримання вищого рівня прибутків. Ураховуючи досвід минулого, як позитивний так і негативний, керівники фінансових інститутів мають реальні можливості для вибору й прийняття вірного найбільш доцільного рішення при вирішенні конкретної ситуації та застосування творчого підходу для реалізації своїх прагнень.

У 2007 році з обвалу ринку іпотечних кредитів у США розпочалася світова фінансова криза, яка триває й по теперішній час. Як визначають аналітики, першим проявом падіння американської фінансової системи стало банкрутство п'ятого за величиною інвестиційного банку „Bear Stearns”, який признав свою неспроможність у червні 2008 року. У подальшому краху зазнали квазідержавні американські іпотечні агенції „Freddie Mac” і „Fannie Mae” – організації, що були гарантами половини іпотечних кредитів США. Стрімке банкрутство четвертого за величиною американського інвестиційного банку „Lehman Brothers” і поглинання третьої за капіталізацією установи „Merrill Lynch & Co” тільки сприяли впевненості тому, що для подолання фінансової кризи необхідні надзвичайні заходи, особливо в банківській сфері.

Реалізація заходів з подолання наслідків світової фінансової кризи потребує нагального переформатування основ фінансової теорії щодо оцінки

ризиків та проведення суттєвих змін у підходах до регулювання ринків і першим у цьому списку стоїть ринок банківських послуг.

У сучасних умовах жорсткої конкуренції та достатньо високого рівня розвитку глобалізаційних процесів подолання таких руйнівних дій фінансової кризи можливе тільки через розвиток світової фінансової справи на інноваційній основі через запровадження і реалізацію дієвого механізму фінансових інновацій.

Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір обумовлює необхідність урахування наслідків міжнародного фінансового впливу на вітчизняну фінансову систему, дослідження й адаптацію міжнародного досвіду з метою формування оптимальної кількості і структури фінансових установ, наявності відповідного інформаційного забезпечення для ефективного функціонування всіх сегментів фінансового ринку. Реалізація такого підходу при вирішенні економічних проблем розвитку країни загалом дозволить забезпечити та сформуванню реальну теоретичну і методологічну основу для розуміння того, як і яким чином фінансова система України може якісно змінитися у найближчому

Висновки до розділу 6

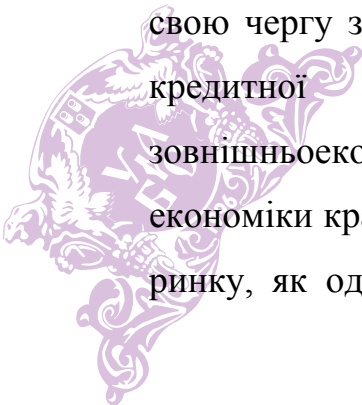
Результати дослідження, проведені в розділі 6, дозволили зробити наступні висновки:

Вивчення досвіду розвитку суспільства надають підстави вважати, що реформування вітчизняної фінансової системи на сучасному етапі розвитку потребує впровадження новітніх методів управління. Обґрунтування доцільності розгляду фінансового ринку з інституційної позиції дозволило виокремити зв'язки між елементами – складовими ринку на основі врахування системоутворюючих інвестиційних намірів й уподобань вкладників та реципієнтів капіталу при забезпеченні постійного руху фінансових потоків і прозорості угод на макро- і мікрорівні.

З метою систематизації підходів до визначення сутності категорії «фінансовий ринок» запропоновано ввести термін, який дозволив узгодити існуючі відмінності в їх трактуванні різних наукових шкіл – концепт-класифікатора – під яким пропонується розуміти визначення або вибір певної кількості ключових варіантів існуючих концептуальних підходів до систематизації економічних категорій (процесів) з урахуванням ознак етапу їх історичного розвитку, спадкового характеру змін сутності та наявності оригінальних ознак нових якостей.

Процес реалізації фінансових відносин між учасниками ринку для задоволення їх потреб у країнах із розвинутою ринковою економікою необхідно розглядати як результат появи потреби в додатковій формі мобілізації коштів для успішного функціонування усіх сфер економіки, що виступає у якості специфічного і необхідного середовища для її функціонування через механізм укладання угод щодо мобілізації надлишкового чи розміщення необхідного мобілізованого обсягу фінансового капіталу, який забезпечує умови зростання суспільного економічного відтворення. Формування ефективного фінансового ринку залежить від правильного вибору варіанту стратегії розвитку і потребує реалізації певних принципів, а саме: вільний доступ до ринкової інформації і ринкових інструментів; прозорість ринку й реальний захист інвесторів; ліквідність фінансових інструментів ринку; конкурентоспроможність та ефективність; відповідність міжнародним стандартам.

Фінансовий ринок можна охарактеризувати як складову глобального ринку, яка функціонує у вигляді обігу різноманітних фінансових інструментів з різним рівнем співвідношення прибутковості та ризику, які в свою чергу залежать від основних макроекономічних показників: грошово-кредитної та фіскальної політики країни, рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин, політичної стабільності тощо. Стан економіки країни можна оцінити за допомогою рівня розвитку її фінансового ринку, як одного з індикаторів стану на певний момент часу в загальній

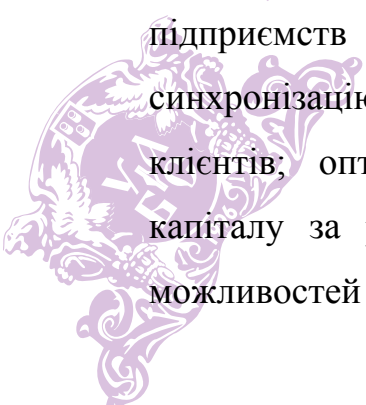

системі індикаторів, до яких відносять: структурна і інвестиційна політика держави; ступінь розвитку окремих галузей; демографічна ситуація; світова торгівля; науково-технічний прогрес.

Дослідження методології макроекономічного регулювання дозволило зробити висновок, що найважливішим інструментом впливу на економічні процеси залишається або система податків, державних витрат і дефіциту бюджету, або регулювання економічного циклу за допомогою заходів грошово-кредитної політики. Вибір тих чи інших методів регулювання визначається тим, якої економічної стратегії дотримувалися політичні лідери, що приходили до влади, або які економічні школи превалювали в даний історичний період.

Дослідження діяльності фінансових посередників на фінансовому ринку підтверджують, що вони забезпечують і сприяють вирішенню певних макроекономічних проблем країни, серед яких можна виокремити наступні: реальне збільшення надходжень інвестицій і кредитних ресурсів з метою забезпечення інноваційного розвитку економіки; розширення можливостей і диверсифікація джерел додаткового фінансування реального сектору економіки; забезпечення ефективного перерозподілу фінансових потоків капіталу між інституційними секторами економіки; реалізація механізму перетворення заощаджень та тимчасово вільних ресурсів в інвестиційний ресурс; використання ефективних фінансових інструментів з врахуванням конкретного етапу інноваційного розвитку економіки; управління рухом і формування оптимальної структури інвестицій; реалізація впливу на структурну трансформацію економіки.

Крім того, на мікрорівні в процесі функціонування окремих підприємств діяльність фінансових посередників дозволяє: забезпечити синхронізацію інвестиційних активів і пасивів в залежності від замовлень клієнтів; оптимізувати рівень фінансових ризиків для постачальників капіталу за рахунок надання їм гарантій і страхових послуг, а також можливостей портфельного управління активами; зменшити вірогідності

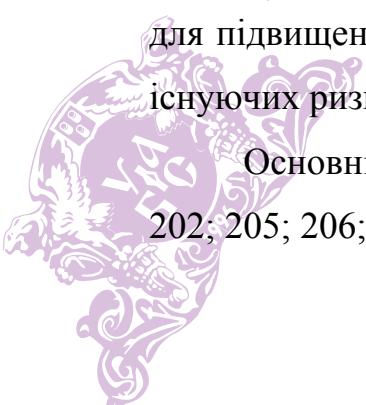
отримання збитку від фінансової діяльності; притати розвитку підприємництва і стимулювати підприємницьку активність шляхом належного фінансування та наданням можливостей в управлінні діяльністю інших підприємств.

Розроблена автором графічна трьохвимірною модель позиціонування фінансових інновацій в межах фінансового ринку надає уявлення про їх роль та місце як структурної складової механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки і забезпечує можливість та доцільність їх подальшого використання щодо задоволення потреб реального сектора економіки (інтеграційні процеси, системи розрахунків, міжнародна торгівля, концентрація фінансових ресурсів), диверсифікації фінансових інститутів (кредитування, інвестування, страхування, формування додаткових ресурсів), складових фінансового ринку (міжнародні організації, системи валют, фінансові інструменти, інноваційні технології, ринок фінансових послуг) на конкретному етапі інноваційного розвитку економіки.

В роботі визначено, що одним із важливих факторів зовнішнього середовища, який впливає на формування та тривалість життєвого циклу фінансових інновацій, є структура фінансового ринку.

Світова практика підтверджує той факт, що фінансовий ринок можна розглядати у якості ключової ланки фінансової системи тільки за умови існування і функціонування механізму ринку капіталів, заснованого на конкуренції. Тому ефективний розвиток фінансового ринку України повинен засновуватись на підвищенні вимог до відкритості інформації про функціонування фінансових інститутів, забезпеченні балансу інтересів інвесторів, фінансових посередників і їх клієнтів, а також формувати умови для підвищення довіри усіх учасників процесу через ефективну оптимізацію існуючих ризиків з метою стабілізації всієї фінансової системи.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях: [99; 101; 202; 205; 206; 211; 218; 221; 222].

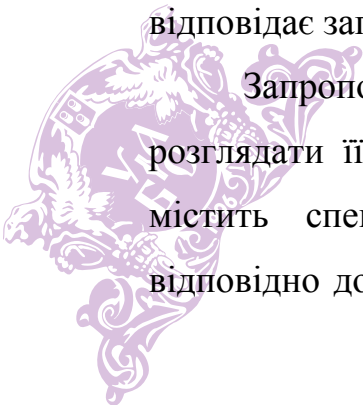
ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

Сучасний стан економічного розвитку в Україні можна охарактеризувати як кризовий і такий, що не відповідає досягнутому рівню інноваційних процесів, що спостерігається у розвинутих країнах, а також національним потребам інноваційного розвитку. Доведено, що в існуючих умовах трансформації світових економічних відносин інноваційний шлях розвитку розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки на етапі формування її ефективної національної інноваційної системи. При цьому наголошується на необхідності врахування того факту, що забезпечення конкурентних переваг України у структурі світового господарства можливе тільки за рахунок реалізації системи пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти, інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань та потенційного впровадження інновацій.

Доведено, що в існуючих умовах трансформації світових економічних відносин інноваційний шлях розвитку має розглядатися як один з найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності економіки. Дослідження розвитку теоретичних уявлень про сутність інновацій та їх системна класифікація дозволили сформуванню переліку інструментів формування, забезпечення і реалізації концептуальних засад економічного розвитку національної економіки на основі інноваційної моделі. Проведений аналіз свідчить, що недосконала структура національної економіки не відповідає загальним тенденціям процесу глобалізації, що існують у світі.

Запропоноване трактування сутності «фінансової інновації» дозволяє розглядати її у вигляді фінансового продукту чи фінансової послуги, яка містить специфічну ознаку, має прояви випереджального характеру відповідно до сучасного рівня розвитку фінансів і базується на технологіях,

що здатні забезпечити ефективний перерозподіл наявних фінансових ресурсів за умови підвищення рівнів доходності й ліквідності та здійснити оптимізацію існуючої системи ризиків. Розроблена автором графічна трьохвимірна модель позиціонування фінансових інновацій в межах фінансового ринку формує методологічне підґрунтя для визначення їх функцій в структурі механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки.

До головної причини прояву негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності в Україні можна віднести одночасну дію комплексу макроекономічних факторів, а саме: загальний спад економіки і промислового виробництва; різке зниження можливостей державної підтримки сфери досліджень і розробки; відрив фінансового ринку й інноваційних потоків від реального сектору економіки; здійснення приватизації промислової власності й суттєве скорочення державної участі в капітальних вкладеннях підприємств; зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

За результатами досліджень доведено, що вирішення проблеми модернізації економіки є неможливим без формування ефективної системи фінансового забезпечення її інноваційного розвитку, яке запропоновано розуміти як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на інноваційний розвиток національної економіки. Формування цілісної концепції фінансового забезпечення інноваційного розвитку передбачає його розгляд у тих же просторових, часових, ресурсних межах, що і фінансового забезпечення суспільного розвитку; врахування фінансових можливостей економічної системи та дії внутрішніх закономірностей інноваційного розвитку.

Доцільно стверджувати, що з врахуванням специфіки сучасного економічного стану і характеру тенденцій розвитку національної економіки

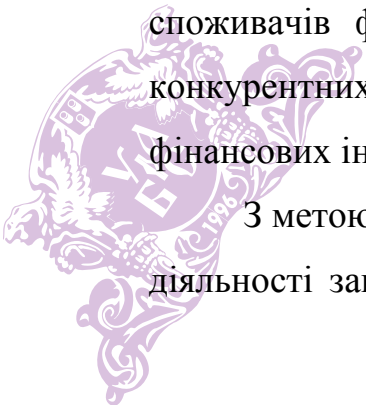

останнього періоду, можна визначити орієнтири подальшого розвитку на основі запропонованої концепції інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції, яка загалом відображає сутність даних процесів і передбачає систему взаємодії трьох ключових чинників, що формують вимоги до існування його ефективного фінансового забезпечення як комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами в структурі інноваційного розвитку. Реалізація даної концепції вимагає коригування орієнтирів та прогнозованих параметрів розвитку вітчизняної економіки, виходячи з чого автором визначено принципи фінансового забезпечення та критерії інноваційності економіки України.

В контексті реалізації концепції векторної конвергенції національна інноваційна система має бути перебудована в напрямку формування таких її підсистем: генерації знань; поширення і застосування знань; комерціалізації нововведень; професійної підготовки кадрів; інноваційної інфраструктури; фінансового забезпечення.

Крім того, розвиток фінансового ринку України повинен ґрунтуватись на підвищенні вимог до відкритості інформації про функціонування фінансових інститутів, забезпеченні балансу інтересів інвесторів, фінансових посередників і їх клієнтів, а також формувати умови для підвищення довіри усіх учасників процесу через ефективну оптимізацію існуючих ризиків з метою стабілізації всієї фінансової системи. При прогнозуванні тенденцій розвитку фінансового ринку слід враховувати тривалість життєвого циклу фінансових інновацій, визначену з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та результатів аналізу рівня задоволення потреб споживачів фінансових послуг, що забезпечить підґрунтя для реалізації конкурентних переваг фінансових інституцій на етапі комерціалізації фінансових інновацій.

З метою отримання повноти характеристики фінансування інноваційної діяльності запропоновано через впровадження компаративістського аналізу

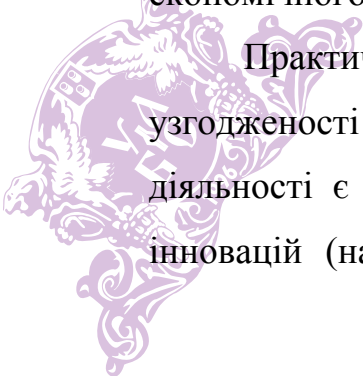

доповнювати систему часткових показників як існуючими інтегральними показниками, так і створювати нові інтегральні показники на основі сукупності часткових. А саме, пропонується доповнити існуючий перелік показників характеристиками структури, динаміки, спрямованості, достатності, ризикованості та ефективності фінансування інноваційної діяльності окремого суб'єкта господарювання, що значно розширить сукупність показників і надасть сформованій сукупності повноти та адекватності.

Достовірність оцінки ефективності механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки має велике значення з точки зору вибору інструментарію при визначенні оптимальних напрямів реалізації інноваційної політики на певний історичний період через економіко-математичне моделювання процесів пошуку резервів її фінансування. Тому існуючий перелік економіко-математичних інструментів аналізу й оцінки стійкості банківського сектора доцільно використовувати для отримання інформації про найбільш повне уявлення щодо формування взаємозв'язків і встановлення ступеню взаємодії між різними секторами економіки, серед яких вагоме місце займає фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

Розроблені за результатами досліджень трьохрівневу ієрархічну систему економетричних моделей впливу показників інноваційного розвитку та складових механізму фінансового забезпечення на ВВП, а також систему моделей впливу показників стабільності функціонування банківської системи на рівень фінансування інноваційного зростання можна використовувати в процесі прогнозування або для імітації можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку досліджуваної системи.

Практичним інструментарієм реалізації концепції ієрархічної узгодженості при здійсненні фінансового забезпечення інноваційної діяльності є багаторівнева система показників ефективності фінансування інновацій (на макро-, мезо- та мікрорівнях), до якої автором включено

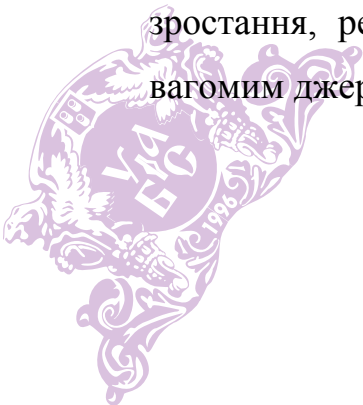

абсолютні, відносні та прирістні індикатори, що оцінюють рівень фінансування інновацій за структурою, динамікою, спрямованістю, достатністю, ризикованістю та результативністю.

Оцінка фінансового потенціалу вітчизняної банківської системи дозволяє стверджувати, що протягом тривалого періоду в банківській сфері відбувалися доволі складні процеси трансформації загальних тенденцій, зміни вектора її економічного розвитку від напрямку сталого фінансового зростання до зворотного, який характеризує конкретні зусилля щодо пошуку дієвих заходів виходу з фінансової кризи та в подальшому подолання її негативних наслідків. В роботі доведено, що досліджуючи роль та місце банків у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку, слід враховувати наявність регіональних особливостей, що можна зробити на основі побудованих автором динамічних рейтингів регіонів України за результатами діяльності комерційних банків.

Рівень фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України залежить від рівня фінансової стійкості банківської системи, оціненої за групами (достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, якості активів). Це формує методологічне підґрунтя для короткострокового та середньострокового прогнозування динаміки інвестиційного забезпечення потреб реалізації моделі економічного зростання на основі інновацій у розрізі окремих джерел фінансування. Ця гіпотеза підтверджена в роботі на основі застосування методу канонічних кореляцій.

Стабільність національної банківської системи є необхідною, але недостатньою умовою для забезпечення ефективних умов інноваційного зростання, ресурсний потенціал вітчизняного фінансового ринку також є вагомим джерелом вирішення проблем інноваційного розвитку.

Узагальнення визначень категорії «нововведення»

Автор	Трактування поняття «нововведення»	Джерело
Балабанов І.	Нововведення – представляет собой замену старого объекта (явления) новым.	[15]
Валента Ф.	Нововведення – це зміна, перехід	[54]
Гвішиані Д., Громека В.	Процес доведення технічного винаходу або відкриття до стадії практичного використання, коли воно починає давати економічний ефект, або як кінцевий результат цього процесу, тобто винахід, доведени до стадії комерційного використання	[85]
Гольдштейн Г.	Нововведення – це заміна старого об'єкта новим, тобто становить певну новину, якої не було раніше.	[166]
Іванов М., Колупаєва С., Кочатков Г.	Нововведення – це процес, що включає безліч стадій і зв'язків, починаючи з відкриттів і закінчуючи появою на ринку нових товарів; це безперервне розширення організованого людського знання й застосування його до розробки нових підходів щодо задоволення людських потреб; процес, що веде до більш ефективного виробництва й завершується новими та істотно модифікованими товарами або послугами.	[161]
Мескон М., Альберт М.	Нововведення – це результат наукової праці, спрямований на вдосконалення суспільної практики і призначений для безпосередньої реалізації в суспільному виробництві	[292]
Твісс Б.	Нововведення – це процес створення і впровадження нового.	[418]
Уайт П.	Нововведення йде за винаходом і завершує успішні розробки.	[425]
Уткін Е.	Нововведення – це прибуткове використання науково-технічних та інших досягнень за допомогою виробництва нової споживчої вартості.	[427]
Черваньов Д., Нейкова Л.	Нововведення – це процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні й інші зміни в соціальному середовищі.	[461]

**Систематизація сутності категорії «інновація»
за визначеннями науковців**

Автор	Характеристика категорії «інновація»	Джерело	Коментарі
Аньшин В.М., Дагаєв А.А.	Інновація представляє собою факт першого практичного використання нового науково-технічного (технологічного), організаційно-економічного, виробничого або іншого рішення.	[165]	Надана детальна класифікація типологій нововведень
Балабанов І.Т.	Інновація (від лат. «novation» - зміна, відновлення) - представляє собою будь-яке нововведення, якого не існувало раніше.	[15]	Розглядається як «інвестиція у новацію».
Бешелев С., Гурвіч Ф.	Реалізований у суспільному виробництві науковий або технічний результат, а також процес його одержання	[32]	Інновації – це особливий інструмент підприємства
Блауг М.	Будь-яке вдосконалення технічних засобів виробництва, будь-яке доповнення до існуючого обсягу технологічних знань	[39]	Під інновацією мається на увазі об'єкт, впровадження у виробництво
Валдайцев С.В.	Освоєння нової продуктової лінії, заснованої на спеціально розробленій оригінальній технології, що здатна вивести на ринок продукт, який задовольняє незабезпечені існуючими пропозиціями потреби	[55]	Не підвищено організаційно-управлінські, соціальні, інформаційні інновації, не розглянуто шлях від ідеї до винаходу на ринок, внесення змін до складу кадрів та структури виробництва
Валента Ф.	Зміна в початковій структурі виробничого механізму, тобто перехід його внутрішньої структури до нового стану: стосується продукції, технології, засобів виробництва, професійної та кваліфікаційної структури робочої сили, організації; зміни як з позитивними, так і з негативними соціально-економічними наслідками	[54]	Не обговорено можливість використання нових видів сировини, нових ринків збуту. Відзначена імовірність негативних наслідків, що позбавляють інновацію змісту.
Водачек Л., Водачкова О.	Цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи (кількісна, якісна, у будь-якій сфері діяльності підприємства).	[77]	А також нові види сировини, нові види товарів і послуг, нові ринки збуту й ефект від внесених змін.
Гвішиані Д.М.	Комплексний процес створення, поширення й використання нового практичного засобу (нововведення) для нової (або кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби; водночас це процес сполучених із цим нововведенням змін у тому соціальному й речовинному середовищі, де відбувається його життєвий цикл.	[85]	Не обговорено роль ринку збут

Продовження додатку А
Продовження табл. А.2

Автор	Характеристика категорії «інновація»	Джерело	Коментарі
Глазьев С.Ю.	Інновація має чітку орієнтацію на кінцевий результат прикладного характеру, вона має завжди розглядатися як складний процес, що забезпечує визначений технічний, соціально-економічний ефект. Інновація у своєму життєвому циклі змінює форми, просуваючись від ідеї до впровадження.	[87]	Не врахована можливість ризику при реалізації інновації
Голберг Л.М.	Кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого процесу, використаного в практичній діяльності чи в новому підході до соціальних послуг.	[89]	Необхідно, щоб ідея пройшла шляхом від моменту виникнення до етапу реалізації, без нагадування на розвиток визначення не буде повним.
Друкер П.	Інновація – це специфічний інструмент підприємництва, дій, які надають ресурсам нові можливості з метою формування багатства.	[125]	Ресурси, багатство
Завлін П.Н.	Використання в будь-якій сфері суспільства результатів інтелектуальної (науково-технічної) діяльності для вдосконалення процесу діяльності або його результатів (виробництво, економічні, правові, соціальні відносини, галузі науки, культури, освіти та інші сфери діяльності суспільства).	[137]	Таке використання мусить привести до одержання економічної вигоди через реалізацію на ринку.
Кабаков В.С.	Процес формування якісно нового стану системи, а також зв'язків між її елементами, спрямований на підвищення ефективності її функціонування.	[168]	Інновація має бути реалізованою на ринку.
Канторович Л.В.	Наукові відкриття або винаходи, що мають практичне застосування і задовольняють соціальні, економічні й політичні вимоги, дають ефект у відповідних галузях.	[171]	Не враховано можливість ризику при реалізації інновації
Лапін М.М.	Комплексний процес створення, поширення й використання нового практичного засобу для кращого задоволення відомої потреби людей.	[266]	Не розглянуто інновацію як конкретний матеріальний об'єкт, не розглянуті організаційно-управлінські, соціальні та інші інновації
Левінсон А.	Результати, підсумок попередньо проведеної наукової, практичної, організаційної роботи.	[268]	Не відзначена ймовірність негативних наслідків
Мединський В.Г.	Суспільний, технічний, економічний процес, що приводить до створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень.	[288]	Товари мають бути реалізовані на ринку

Продовження додатку А
Продовження табл. А.2

Автор	Характеристика категорії «інновація»	Джерело	Коментарі
Молчанов І.Н.	Результат наукової праці, спрямований на вдосконалення суспільної реалізації в суспільному виробництві.	[303]	Не простежений шлях від ідеї до її реалізації на ринку
Піксон Ф.	Сукупність технічних, виробничих, комерційних заходів, що призводять до появи на ринку нових процесів і устаткування.	[339]	До проведення перелічених заходів має зародитися ідея, яка й приведе до необхідності здійснення наступних дій; також варто враховувати можливість упровадження нових видів сировини, що приводить до одержання нових або кращих продуктів.
Піннінго І.П.	Нові способи й методи роботи; розподіл ресурсів і фондів у організаціях; процес упровадження нових продуктів, послуг та виробничих процесів.	[340]	Інновація у своєму розвитку змінює форми, просуваючись від ідеї до впровадження
Пригожин О.І., Громека В.І.	Інновація – це процес, під час якого наукова ідея або технічний винахід доводиться до практичного використання та починають давати економічний ефект.	[353]	Винахід, економічний ефект
Санто Б.	Суспільний, технічний, економічний процес: практичне використання флей, винаходів, що призводять до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, орієнтований на економічну вигоду, прибуток, охоплює весь спектр видів діяльності – від досліджень і розробок до маркетингу.	[393]	Не розглянуто рух продукції на ринку, не враховані виробничі кадри, виробничі й транспортні засоби, структура виробництва
Твісс Б.	Процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту.	[418]	Не розглянуто організаційно-управлінські, соціальні та інші інновації
Фостер Р.	Інновація – це поєдинок на ринку між новаторами – тими, хто прагне робити гроші, змінюючи усталений порядок речей та тими, хто бориться за свої інтереси.	[453]	Орієнтація тільки на новаторів
Хауштайн Х.	Упровадження в практику здійснення й використання ідеї, пропозиції, науково-дослідного рішення, моделі.	[454]	Не простежено рух ідей до ринку, не розглянуто можливість змін у структурі організації виробництва, у складі кадрів, обов'язковості оцінки ефективності прийнятої ідеї.
Шумпетер Й.	Зміни з метою впровадження й використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків та форм організації в промисловості	[476]	Не враховані можливості використання нових видів сировини, внесення змін у якісний і кількісний склад кадрів, не зазначена обов'язковості підвищення ефективності.

Динаміка рейтингів регіонів України за результатами діяльності комерційних банків у 2004-2009 роках

Регіон (область)	Станом на 01.01.2005 р.				Станом на 01.01.2006 р.				Станом на 01.01.2007 р.				Станом на 01.01.2008 р.				Станом на 01.01.2009 р.				Станом на 01.01.2010 р.			
	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу
Київ та Київська об-т	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Група середньої концентрації																								
Дніпропетровська	3	3	2	2	3	3	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2
Донецька	2	3	4	4	2	4	4	5	2	4	4	4	2	3	4	4	2	4	4	4	2	4	3	3
Харківська	6	2	3	3	6	2	3	3	6	3	3	3	6	2	3	3	6	3	3	3	6	3	5	6
Одеська	7	4	5	5	7	4	5	4	7	4	5	5	7	3	5	5	7	4	5	5	7	5	4	4
Запорізька	10	6	7	7	10	6	7	7	12	6	7	7	10	5	8	8	10	6	8	8	12	7	8	8
Львівська	5	5	6	6	5	5	6	6	5	5	6	6	5	4	6	6	5	5	7	6	5	6	7	5
Полтавська	9	7	8	8	9	6	9	11	9	7	11	11	9	6	11	12	9	7	9	9	9	8	9	11
АР Крим	4	6	11	10	4	6	11	9	4	6	10	10	4	5	9	9	4	7	11	12	4	8	11	12
Група незначної концентрації																								
Луганська	8	8	12	13	8	7	12	12	8	7	12	14	8	6	12	14	8	7	13	13	8	8	13	14
Миколаївська	11	0	0	0	10	0	0	0	10	0	0	0	11	0	0	0	10	0	0	0	10	0	0	0
Черкаська	13	0	0	0	11	0	0	0	11	0	0	0	13	0	0	0	11	0	0	0	11	0	0	0
Івано-Франківська	16	9	13	15	13	8	13	15	14	8	14	15	17	7	13	11	13	8	14	10	14	9	15	13
Волинська	23	8	9	12	19	7	8	10	22	7	8	8	15	6	7	7	19	7	6	6	22	8	6	7
Чернігівська	19	7	10	9	16	6	10	8	19	6	9	9	21	5	10	10	16	6	10	15	19	7	10	9
Керсонська	14	0	0	0	12	0	0	0	15	0	0	0	14	0	0	0	12	0	0	0	15	0	0	0
Сумська	12	9	14	11	11	8	14	13	13	7	13	12	12	6	14	13	11	7	12	11	13	8	14	10
Вінницька	17	0	0	0	13	0	0	0	16	0	0	0	18	0	0	0	13	0	0	0	16	0	0	0
Група низької концентрації																								
Житомирська	19	0	0	0	15	0	0	0	20	0	0	0	20	0	0	0	15	0	0	0	20	0	0	0
Кмельницька	15	0	0	0	13	0	0	0	15	0	0	0	16	0	0	0	13	0	0	0	15	0	0	0
Рівненська	22	0	0	0	18	0	0	0	21	0	0	0	24	0	0	0	18	0	0	0	21	0	0	0
Закарпатська	20	9	15	14	17	8	15	14	17	8	15	13	22	7	15	15	17	8	15	14	17	9	12	15
Кіровоградська	18	0	0	0	14	0	0	0	17	0	0	0	19	0	0	0	14	0	0	0	17	0	0	0
Чернівецька	24	0	0	0	20	0	0	0	22	0	0	0	25	0	0	0	20	0	0	0	22	0	0	0

Продовження додатку Б
Таблиця Б.2

**Частка кредитування самостійних банків регіонів України в загальних обсягах
кредитування економіки власного регіону у 2004 - 2009 рр.**

Регіон	2004 р., млн грн				2005 р., млн грн				2006 р., млн грн.				2007 р., млн грн				2008 р., млн грн				2009 р., млн грн			
	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг	економіка	кредити самост. банків	%	рейтинг
Київ і київська обл.	37991	63972958	1,684	1	59949	99119,12	1,653	1	59949	168099,2	2,804	2	328166	300625,35	0,916	2	338011	533231,1	1,578	2	348151	583546,5	1,676	1
Дніпропетровська обл.	9915	11159795	1,126	2	16289	18221,090	1,119	3	16289	31970,764	1,963	3	79350	45833,061	0,578	3	76176	81113,926	1,065	4	73129	80624,860	1,103	2
Донецька обл.	6774	2596651	0,383	9	11710	4325,788	0,369	7	11710	6988,229	0,597	7	54644	14214,283	0,260	7	53005	24022,231	0,453	6	51415	24032,65	0,467	4
Харківська обл.	5102	2222627	0,436	6	7351	9973,921	1,357	2	7351	21836,73	2,971	1	32573	37424,129	1,149	1	32899	56787,123	1,726	1	33228	10082,31	0,303	7
Одеська обл.	4159	2733074	0,657	4	7153	4124,547	0,577	5	7153	6650,65	0,930	5	38732	12113,945	0,313	6	42605	19610,961	0,460	5	47206	18300,54	0,388	5
Запорізька обл.	3010	779092	0,259	10	4794	1392,397	0,290	9	4794	2329,007	0,486	8	17862	3054,029	0,171	9	18041	3224,763	0,179	9	18384	2999,791	0,163	9
Львівська обл.	2748	1818915	0,662	3	4310	2706,383	0,628	4	4310	4103,575	0,952	4	22895	7940,654	0,347	5	23055	8727,458	0,379	7	23237	8517,241	0,367	6
Полтавська обл.	1891	764880	0,404	7	3520	492,273	0,140	10	3520	566,728	0,161	11	12080	921,844	0,076	10	11355	1244,167	0,110	10	10674	1351,659	0,127	10
АР Крим	1892	222167	0,117	11	3181	208,249	0,065	13	3181	566,284	0,178	10	13325	771,122	0,058	11	14071	570,011	0,041	12	14859	530,572	0,036	12
Луганська обл.	1583	180457	0,114	12	2783	243,353	0,087	11	2783	268,61	0,097	14	11026	404,439	0,037	13	10916	431,977	0,040	13	10807	368,134	0,034	14
Миколаївська обл.	1490	-	-	-	2463	-	-	-	2463	-	-	-	10177	-	-	-	10788	-	-	-	11478	-	-	-
Черкаська обл.	1019	-	-	-	1612	-	-	-	1612	-	-	-	6384	-	-	-	7342	-	-	-	8517	-	-	-
Івано-Франківська обл.	1429	106199	0,074	15	2185	128,725	0,059	15	2185	151,148	0,069	15	11329	168,214	0,015	15	10876	406,289	0,037	14	10484	284,564	0,027	15
Волинська обл.	995	389954	0,392	8	1590	724,786	0,456	6	1590	1066,387	0,671	6	9007	5137,657	0,570	4	9692	10394,926	1,073	3	10438	9018,923	0,864	3
Чернігівська обл.	955	452793	0,474	5	1451	429,658	0,296	8	1451	598,258	0,412	9	5204	932,357	0,179	8	5324	1225,044	0,230	8	5446	1404,296	0,258	8
Херсонська обл.	865	-	-	-	1627	-	-	-	1627	-	-	-	7589	-	-	-	8340	-	-	-	9166	-	-	-
Сумська обл.	847	67145	0,079	14	1274	77,002	0,060	14	1274	174,221	0,137	12	6133	303,476	0,049	12	6415	538,674	0,084	11	6717	456,318	0,068	11
Вінницька обл.	969	-	-	-	1654	-	-	-	1654	-	-	-	7777	-	-	-	8298	-	-	-	8862	-	-	-
Житомирська обл.	777	-	-	-	1320	-	-	-	1320	-	-	-	5529	-	-	-	5739	-	-	-	5957	-	-	-
Хмельницька обл.	696	-	-	-	1309	-	-	-	1309	-	-	-	7958	-	-	-	7991	-	-	-	8025	-	-	-
Рівненська обл.	857	-	-	-	1432	-	-	-	1432	-	-	-	6018	-	-	-	6084	-	-	-	6157	-	-	-
Закарпатська обл.	825	89161	0,108	13	1464	109,461	0,075	12	1464	152,78	0,104	13	7741	207,479	0,027	14	8066	287,338	0,036	15	8405	297,646	0,035	13
Кіровоградська обл.	656	-	-	-	957	-	-	-	957	-	-	-	3879	-	-	-	4383	-	-	-	4983	-	-	-
Тернопільська обл.	585	-	-	-	1033	-	-	-	1033	-	-	-	5427	-	-	-	5774	-	-	-	6149	-	-	-
Чернівецька обл.	548	-	-	-	1008	-	-	-	1008	-	-	-	5705	-	-	-	6064	-	-	-	6452	-	-	-

* - обсяги кредитування, тис.грн.

Продовження додатку Б
Таблиця Б.3

Відносні показники розвитку економіки регіонів України у 2004 – 2008 рр.

РЕГІОН (Область)	В і д н о ш е н н я																																						
	Кредити в екон-ку регіону					Кредити самост. Банків					Зобов'язання сам. банків					Прибуток сам. банків					Статутний капітал					Активи сам. банків					Кошти фізичних осіб								
	ВРП					ВРП					ВРП					ВРП					ВРП					ВРП					кредити сам.банків								
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007
Київ і Київська обл.	0,519	0,819	0,819	2,024	2,015	0,873	1,353	2,295	0,669	3,179	1,104	1,823	2,849	0,701	3,483	0,010	0,017	0,042	0,0019	0,030	0,100	0,151	0,238	0,045	0,362	1,266	2,055	3,255	3,064	4,059	0,873	0,517	0,439	0,669	0,199				
Дніпропетровська обл.	0,330	0,542	0,542	1,115	1,103	0,370	0,61	1,06	0,226	1,175	0,492	0,738	1,129	0,353	1,166	0,01	0,02	0,02	0,0006	0,020	0,043	0,056	0,095	0,019	0,105	0,56	0,84	1,270	0,772	1,313	0,370	0,613	0,510	0,226	0,644				
Донецька обл.	0,148	0,257	0,257	0,593	0,592	0,057	0,095	0,153	0,068	0,268	0,082	0,140	0,213	0,048	0,305	0,002	0,002	0,004	0,0002	0,001	0,012	0,012	0,020	0,006	0,043	0,106	0,167	0,254	0,210	0,365	0,057	0,375	0,383	0,068	0,763				
Харківська обл.	0,249	0,358	0,358	0,743	0,742	0,108	0,486	1,06	0,195	1,280	0,358	0,644	1,225	0,224	1,402	0,003	0,005	0,006	0,0009	0,011	0,049	0,059	0,120	0,023	0,120	0,425	0,731	1,370	0,975	1,390	0,108	0,421	0,269	0,195	0,212				
Одеська обл.	0,244	0,420	0,420	1,170	1,160	0,160	0,242	0,391	0,165	0,534	0,189	0,310	0,503	0,166	0,610	0,003	0,004	0,006	0,0004	0,008	0,030	0,038	0,052	0,015	0,060	0,228	0,363	0,582	0,445	0,705	0,160	0,458	0,498	0,165	0,805				
Запорізька обл.	0,197	0,314	0,314	0,539	0,538	0,051	0,091	0,153	0,071	0,096	0,082	0,116	0,178	0,038	0,130	0,003	0,005	0,004	0,0001	0,003	0,010	0,010	0,024	0,005	0,013	0,103	0,147	0,217	0,125	0,153	0,051	0,412	0,333	0,071	0,615				
Львівська обл.	0,196	0,308	0,308	0,818	0,817	0,130	0,193	0,293	0,073	0,309	0,151	0,231	0,346	0,118	0,343	0,002	0,001	0,003	0,0003	(0,004)	0,021	0,021	0,029	0,010	0,033	0,179	0,261	0,386	0,321	0,384	0,130	0,626	0,634	0,073	0,716				
Полтавська обл.	0,135	0,252	0,252	0,426	0,425	0,055	0,035	0,041	0,016	0,047	0,063	0,039	0,045	0,016	0,056	0,002	0,001	0,001	0,0000	0,000	0,009	0,005	0,006	0,004	0,006	0,082	0,048	0,059	0,038	0,068	0,055	0,655	0,527	0,016	0,582				
АР Крим	0,156	0,263	0,263	0,638	0,638	0,018	0,017	0,047	0,019	0,026	0,023	0,026	0,064	0,026	0,037	0,000	(0,00)	0,000	0,0000	0,000	0,008	0,008	0,012	0,005	0,004	0,034	0,036	0,078	0,056	0,044	0,018	0,621	0,773	0,019	0,686				
Луганська обл.	0,108	0,190	0,190	0,342	0,341	0,012	0,017	0,018	0,005	0,013	0,017	0,022	0,024	0,008	0,015	0,000	0,000	0,000	0,0000	0,000	0,003	0,004	0,005	0,002	0,003	0,021	0,027	0,031	0,014	0,019	0,012	0,535	0,658	0,005	0,598				
Миколаївська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Черкаська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Івано-Франківська обл.	0,195	0,299	0,299	0,814	0,810	0,015	0,018	0,021	0,002	0,030	0,020	0,022	0,027	0,010	0,026	0,000	0,000	0,000	0,0000	0,000	0,002	0,003	0,003	0,001	0,011	0,025	0,027	0,033	0,014	0,038	0,015	0,724	0,752	0,002	0,507				
Волинська обл.	0,199	0,318	0,318	0,894	0,894	0,078	0,145	0,214	0,158	0,958	0,098	0,152	0,199	0,081	1,007	0,001	0,003	(0,00)	0,0005	0,006	0,012	0,014	0,700	0,006	0,073	0,118	0,178	0,275	0,632	1,101	0,078	0,376	0,367	0,158	0,096				
Чернігівська обл.	0,155	0,235	0,235	0,451	0,451	0,073	0,07	0,097	0,030	0,104	0,064	0,079	0,129	0,041	0,104	0,001	0,002	0,001	0,0001	0,001	0,018	0,018	0,027	0,010	0,002	0,088	0,106	0,168	0,093	0,133	0,073	0,391	0,469	0,030	0,464				
Херсонська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Сумська обл.	0,135	0,203	0,203	0,497	0,496	0,011	0,012	0,028	0,002	0,042	0,012	0,018	0,025	0,010	0,039	0,000	0,000	0,000	0,0000	0,000	0,009	0,009	0,012	0,005	0,008	0,022	0,03	0,039	0,020	0,049	0,011	0,476	0,388	0,002	0,313				
Вінницька обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Житомирська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Хмельницька обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Рівненська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Закарпатська обл.	0,156	0,276	0,276	0,737	0,736	0,017	0,021	0,029	0,005	0,026	0,016	0,000	0,029	0,014	0,035	0,000	0,000	0,000	0,0000	0,000	0,007	0,01	0,013	0,004	0,007	0,024	0,033	0,043	0,025	0,043	0,017	0,653	0,594	0,005	0,694				
Кіровоградська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Тернопільська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Чернівецька обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				

Аналітичні дані за результатами діяльності самостійних банків в регіонах України на 01.01.2007

Таблиця Б.4

Регіон (область)	Валовий регіональний продукт, млн.грн.*	Валовий регіональний продукт на душу насе- лення, грн.*	Кількість банків і філій	Кількість самостій- них банків	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Активи самостійн. банків, тис.грн.	Рейтинг активів	Статутний капітал самостійн. банків, тис.грн.	Рейтинг статутн. капіталу	Кредити, що надані, млн.грн.**			
											Всього в еконо- міку регіону	у тому числі:		
												В націо- нальній валюті	коротко- строкові	довго- строкові
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Київ та Київська обл.	173535	87274	1180	148	1	1	238372223	1	17414263	1	348151	145634	122976	225173
Дніпропетровська обл.	66966	23491	89	13	3	2	38153435	2	2851460	2	73129	34554	28695	44434
Донецька обл.	87187	22479	127	10	2	4	11571523	4	902448	4	51415	22546	15665	35750
Харківська обл.	44838	18214	73	12	6	3	28114601	3	2455861	3	33228	11695	8021	25207
Одеська обл.	40728	15682	70	10	7	4	9906161	5	893977	5	47206	13639	8348	38525
Запорізька обл.	33958	21529	49	3	12	6	3312212	7	364745	7	18384	7422	4626	1376
Львівська обл.	28436	12287	74	5	5	5	5401749	6	406501	6	23237	8292	5216	18021
Полтавська обл.	25214	21141	59	2	9	7	824779	11	85500	11	10674	4866	2718	7955
АР Крим	23321	27332	82	3	4	6	949524	10	140774	10	14859	6508	3007	15019
Усього по групі:							98233984		8101266		272132	109523	76297	186287
Луганська обл.	31765	15428	65	2	8	7	448791	12	68900	14	10807	5732	2875	7932
Миколаївська обл.	16717	12275	56	0	10	0	-	0	-	0	11478	4137	2362	9115
Черкаська обл.	18312	11938	50	0	11	0	-	0	-	0	8517	3809	1945	6571
Івано-Франківська обл.	12958	10257	44	1	14	8	238489	14	22000	15	10484	3462	2895	7590
Волинська обл.	11682	12246	24	2	22	7	1374021	8	350475	8	10438	3138	2602	7836
Чернігівська обл.	12092	11780	35	3	19	6	1036059	9	164000	9	5446	2942	1599	3848
Херсонська обл.	10931	8334	43	0	15	0	-	0	-	0	9166	3395	1802	7363
Сумська обл.	13528	11235	46	2	13	7	246979	13	76195	12	6717	3435	2043	4674
Вінницька обл.	17543	9982	40	0	16	0	-	0	-	0	8862	3734	1416	7446
Усього по групі:							3344339		681570		81916	33784	19539	62375
Житомирська обл.	12011	9551	32	0	20	0	-	0	-	0	5957	2625	745	5212
Хмельницька обл.	12453	10013	43	0	15	0	-	0	-	0	8025	3264	1461	6563
Рівненська обл.	11449	10627	28	0	21	0	-	0	-	0	6157	2495	1340	4817
Закарпатська обл.	11431	9913	39	1	17	8	228742	15	69080	13	8405	2137	960	7445
Кіровоградська обл.	12913	9374	39	0	17	0	-	0	-	0	4983	2691	833	4150
Тернопільська обл.	9386	8922	36	0	18	0	-	0	-	0	6149	2233	1178	4971
Чернівецька обл.	7553	8690	24	0	22	0	-	0	-	0	6452	1991	744	5708
Усього по групі:							228742		69080		46128	17436	7261	38867
Україна	751319	18275		193			340179288		26266179		749424	306512	121901	223206

* - за базу для розрахунку прийнято показники 2008 року (за відсутністю даних на час розрахунку)

** - за базу для розрахунку прийнято показники статистичних даних за 2008 рік (за відсутністю даних на час розрахунку);

Регіон (область)	Зобов'язання, тис.грн.			Прибуток після оподатку- вання	Кредити, що надані самост. банками регіонів, млн.грн.***	Резерв кредиту- вання економіки власного регіону (12-20)	Зобов'язання самостійних банків регіонів, млн.грн.***	Відношен. Кредити в екон. рег. ВРП	Відношен. Кредити самост. банків ВРП	Відношен. Зобов'яз. ВРП	Відношен. Прибуток ВРП	Відношен. Статутний капітал ВРП	Відношен. Активи самост. банків ВРП	Відношен. Кошти фіз. осіб кредити сам. банків рег.
	Всього	У тому числі:												
		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб											
<i>1</i>	<i>.....16</i>	<i>17</i>	<i>18</i>	<i>19</i>	<i>20</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>23</i>	<i>24</i>	<i>25</i>	<i>26</i>	<i>27</i>	<i>28</i>	<i>29</i>
Київ та Київська обл.	583637742	97823406	150443433	-29343528	583546,483	-235395,15	583637,742	2,006	3,363	3,363	(0,169)	0,100	1,374	0,258
Дніпропетровська	85014603	18403226	37439520	1046001	80624,86	-7495,90	85014,603	1,092	1,204	1,270	0,016	0,043	0,570	0,464
Донецька	26702990	7246590	7568525	-1229921	24032,647	27382,20	26702,99	0,590	0,276	0,306	(0,014)	0,010	0,133	0,315
Харківська	10280884	2574662	3569885	-350595	10082,309	23145,68	10280,884	0,741	0,225	0,229	(0,008)	0,055	0,627	0,354
Одеська	21918401	4936133	6216240	-105015	18300,535	28905,81	21918,401	1,159	0,449	0,538	(0,003)	0,022	0,243	0,340
Запорізька	3421481	1158796	1362332	-2326	2999,791	15383,99	3421,481	0,541	0,088	0,101	(0,000)	0,011	0,098	0,454
Львівська	8879141	1508037	3529579	-1350141	8517,241	14719,89	8879,141	0,817	0,300	0,312	(0,047)	0,014	0,190	0,414
Полтавська	1473220	500929	727890	-663	1351,659	9322,04	1473,22	0,423	0,054	0,058	(0,000)	0,003	0,033	0,539
АР Крим	670230	272751	337786	562	530,57	14328,40	670,23	0,637	0,023	0,029	0,000	0,006	0,041	0,637
Усього по групі:	158360950	36601124	60751757	-1992098	146439,614	125692,12	158360,95	-	-	-	-	-	-	-
Луганська	389832	106008	237208	1321	368,134	10439	389,832	0,340	0,012	0,012	0,000	0,002	0,014	0,644
Миколаївська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Івано-Франківська	238752	48873	163165	672	284,564	10200	238,752	0,809	0,022	0,018	0,000	0,002	0,018	0,573
Волинська	8599250	1127161	871521	-116673	9018,923	1419	8599,25	0,894	0,772	0,736	(0,010)	0,030	0,118	0,097
Чернігівська	1215248	275722	611745	3488	1404,296	4042	1215,248	0,450	0,116	0,101	0,000	0,014	0,086	0,436
Херсонська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сумська	347669	49478	223257	-45293	456,318	6260	347,669	0,496	0,034	0,026	(0,003)	0,006	0,018	0,489
Вінницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	10790751	1607242	2106896	-156485	11532	32360	10791	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рівненська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Закарпатська	452506	62555	239571	270	297,646	8107	452,506	0,735	0,026	0,040	0,000	0,006	0,020	0,805
Кіровоградська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	452506	62555	239571	270	298	8107	453	-	-	-	-	-	-	-
Україна	753241949	136094327	213541657	-31491841	741815,978	7608	753241,949	-	-	-	-	-	-	-

** Власні розрахунки (див.табл.2010)

Аналітичні дані за результатами діяльності самостійних банків в регіонах України на 01.01.2008 р. Таблиця Б.5

Регіон (область)	Валовий регіональний продукт, млн.грн.* 2007	Валовий регіональний продукт на душу насе- лення, грн.* 2007	Кількість банків і філій	Кількість самостійних банків	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самостійних банків	Активи самостійних банків, тис. грн.	Рейтинг активів	Статутний капітал, тис.грн.	Рейтинг статут- ного капіталу	Кредити, що надані			
											Всього в економіку регіону	у тому числі:		
												В національ- ній валюті	За видами кредитів коротко- строкові	довго- строкові
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Київ та київська обл.	162121	64828	155	89	1	1		1	7310775	1	328166	137273	115916	212247
Дніпропетровська обл.	71173	20868	98	12	3	2	61578017	2	3728004	2	79350	37494	31136	48214
Донецька обл.	92093	20197	125	11	2	3	22739154	4	2521597	4	54644	23962	16648	37996
Харківська обл.	43868	15645	70	12	6	2	47252161	3	3464009	3	32573	11464	7863	24710
Одеська обл.	33116	13827	70	10	6	4	16690498	5	1405444	5	38732	11191	6849	31609
Запорізька обл.	33158	18022	55	4	9	6	4814795	7	411428	7	17862	7212	4495	1337
Львівська обл.	27987	10915	76	5	5	5	10372377	6	1140566	6	22895	8170	5139	17756
Полтавська обл.	28355	18500	56	3	8	7	1345250	8	120500	8	12080	5507	3077	9003
АР Крим	20874	10574	86	4	4	6	1422866	11	302219	10	13325	5836	2697	13469
Усього по групі:	350624	128548							20404542		271461	110836	77905	184093
Луганська обл.	32280	13628	65	2	7	8	586458	12	85360	13	11026	5848	2933	8093
Миколаївська обл.	14767	12227	54	0	10	0	-	0	-	0	10177	3668	2094	8082
Черкаська обл.	13656	10331	46	0	11	0	-	0	-	0	6384	2856	1458	4926
Івано-Франківська обл.	13916	10055	41	1	14	9	360662	13	147000	15	11329	3741	3128	8201
Волинська обл.	10072	9711	23	2	20	8	7307133	9	753598	12	9007	2708	2245	6762
Чернігівська обл.	11532	10081	36	3	19	7	1371642	10	204000	9	5204	2811	1528	3676
Херсонська обл.	9034	8122	45	0	12	0	-	0	-	0	7589	2811	1492	6096
Сумська обл.	12341	10249	44	1	13	9	359937	14	94195	11	6133	3137	1865	4268
Вінницька обл.	15381	9159	37	0	17	0	-	0	-	0	7777	3276	1243	6534
Усього по групі:	132979	93563							1284153		74627	30856	17987	56639
Житомирська обл.	11127	8485	36	0	18	0	-	0	-	0	5529	2436	692	4837
Хмельницька обл.	12339	9100	40	0	15	0	-	0	-	0	7958	3236	1449	6509
Рівненська обл.	11180	9695	22	0	21	0	-	0	-	0	6018	2438	1310	4708
Закарпатська обл.	10508	8452	38	1	16	9	342515	15	69080	14	7741	1968	884	6857
Кіровоградська обл.	9989	9546	38	0	16	0	-	0	-	0	3879	2095	649	3230
Тернопільська обл.	8276	7510	33	0	19	0	-	0	-	0	5427	1971	1039	4387
Чернівецька обл.	6672	7369	21	0	22	0	-	0	-	0	5705	1760	658	5047
Усього по групі:	70091	60157					342515		69080		42255	15905	6680	35575
Україна	720731	15496		160					21757775		718913	294033	116938	214119

Регіон	Зобов'язання, тис. грн.			Прибуток після оподаткування, тис. грн.	Кредити, що надані самост. банками регіонів, млн.грн. **	Резерв кредитування економіки власного регіону, млн.грн. (12-20)	Зобов'язання самостійних банків регіонів, млн.грн. **	Відношен. Кредити в економіку регіону ВРП	Відношен. Кредити самостійн. банків ВРП	Відношен. Забов'яз. ВРП	Відношен. Прибуток ВРП	Відношен. Статутний капітал ВРП	Відношен. Активи самост. банків ВРП	Відношен. Кошти клієнтів кредити сам банків рег.
	Всього	у тому числі:												
		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб											
<i>1</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>18</i>	<i>19</i>	<i>20</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>23</i>	<i>24</i>	<i>25</i>	<i>26</i>	<i>27</i>	<i>28</i>	<i>29</i>
Київ та Київська обл.	4874001425	108536157	113639764	4251494	300625,348	27540,652	300625,348	2,024	0,669	0,701	0,0019	0,045	3,064	0,669
Дніпропетровська	54950847	16091429	25104018	1594535	45833,061	33516,939	54950,847	1,115	0,226	0,353	0,0006	0,019	0,772	0,226
Донецька	19372936	6302914	4385761	149159	14214,283	40430,0469	19372,936	0,593	0,068	0,048	0,0002	0,006	0,210	0,068
Харківська	42773165	8555280	9843367	275947	37424,129	-4850,861673	42773,165	0,743	0,195	0,224	0,0009	0,023	0,975	0,195
Одеська	14726926	5480053	5509993	159813	12113,945	26617,87318	14726,926	1,170	0,165	0,166	0,0004	0,015	0,445	0,165
Запорізька	4149997	2365410	1255972	56092	3054,029	14808,34724	4149,997	0,539	0,071	0,038	0,0001	0,005	0,125	0,071
Львівська	8977329	2054854	3310509	41197	7940,654	14954,08284	8977,329	0,818	0,073	0,118	0,0003	0,010	0,321	0,073
Полтавська	1085126	453576	444506	12313	921,844	11157,94323	1085,126	0,426	0,016	0,016	0,0000	0,004	0,038	0,016
АР Крим	1171695	393151	545373	3168	771,122	12553,68861	1171,695	0,638	0,019	0,026	0,0000	0,005	0,056	0,019
Усього по групі:	147208021	41696667	50399499	2292224	122273	149188	147208	-	-	-	-	-	-	-
Луганська	463726	169419	243142	4623	404,439	10622	463,726	0,342	0,005	0,008	0,0000	0,002	0,014	0,005
Миколаївська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Івано-Франківська	195584	34271	140418	2068	168,214	11161	195,584	0,814	0,002	0,010	0,0000	0,001	0,014	0,002
Волинська	6369638	1596381	812557	57979	5137,657	3870	6369,638	0,894	0,158	0,081	0,0005	0,006	0,632	0,158
Чернігівська	1068622	344125	476353	7242	932,357	4272	1068,622	0,451	0,030	0,041	0,0001	0,010	0,093	0,030
Херсонська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сумська	246514	25463	127733	2239	303,476	5829	246,514	0,497	0,002	0,010	0,0000	0,005	0,020	0,002
Вінницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	8344084	2169659	1800203	74151	6946	43343	8344	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рівненська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Закарпатська	264298	55037	147214	1820	207,479	7533	264,298	0,737	0,005	0,014	0,0000	0,004	0,025	0,005
Кіровоградська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	264298	55037	147214	1820	207	7533	264	-	-	-	-	-	-	-
Україна														

Аналітичні дані за результатами діяльності самостійних банків в регіонах України на 01.01.2009

Регіон (область)	Валовий регіональний продукт, млн.грн. *	Валовий регіональний продукт на душу насе- лення, грн. *	Кількість банків і філій	Кількість самостій- них банків	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самост. банків	Активи самостійн. банків, тис.грн.	Рейтинг активів	Статутний капітал самостійн. банків, тис.грн.	Рейтинг статутн. капіталу	Кредити, що надані, млн.грн.			
											Всього в еконо- міку регіону	у тому числі:		
												В націо- нальний валюти	За видами кредитів	
											В націо- нальний валюти	коротко- строкові	довго- строк.	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
Київ та київська обл.	167728	75146	1180	148	1	1	680736882	1	60757705	1	338011	141392	119394	218615
Дніпропетровська обл.	69037	22140	95	15	3	2	90641306	2	7259232	2	76176	35994	29891	46285
Донецька обл.	89606	21307	129	10	2	4	32702610	4	3865600	4	53005	23243	16149	36856
Харківська обл.	44350	16880	73	12	6	3	61644882	3	5311529	3	32899	11579	7942	24957
Одеська обл.	36725	14725	70	10	7	4	25884558	5	2195686	5	42605	12310	7534	34770
Запорізька обл.	33555	19698	56	3	10	6	5120381	8	439218	8	18041	7284	4540	1350
Львівська обл.	28210	11580	79	4	5	5	10824592	7	928674	6	23055	8227	5175	17880
Полтавська обл.	26738	19776	58	2	9	7	1812059	9	155500	9	11355	5177	2892	8463
АР Крим	22063	25360	85	2	4	7	975725	11	93468	12	14071	6163	2848	14223
Усього по групі:	350284	151466					229606113		20248907		271207	109977	76971	184784
Луганська обл.	32021	14500	67	2	8	7	613039	13	88360	13	10916	5790	2904	8012
Миколаївська обл.	15712	12251	56	0	10	0	-	0	-	0	10788	3888	2220	8567
Черкаська обл.	15813	11105	48	0	11	0	-	0	-	0	7342	3284	1677	5665
Івано-Франківська обл.	13428	10155	42	1	13	8	512202	14	147000	10	10876	3591	3003	7873
Волинська обл.	10847	10905	23	2	19	7	11939030	6	787218	7	9692	2914	2416	7276
Чернігівська обл.	11808	10897	35	3	16	6	1573577	10	24600	15	5324	2876	1563	3761
Херсонська обл.	9937	8227	45	0	12	0	-	0	-	0	8340	3089	1640	6700
Сумська обл.	12921	10730	48	2	11	7	630931	12	108195	11	6415	3281	1951	4464
Вінницька обл.	16426	9561	42	0	13	0	-	0	-	0	8298	3496	1326	6972
Усього по групі:	138913	98331					15268779		1155373		77991	32209	18700	59290
Житомирська обл.	11560	9002	36	0	15	0	-	0	-	0	5739	2529	718	5021
Хмельницька обл.	12391	9545	42	0	13	0	-	0	-	0	7991	3250	1455	6536
Рівненська обл.	11314	10150	28	0	18	0	-	0	-	0	6084	2465	1324	4760
Закарпатська обл.	10959	9153	34	1	17	8	474744	15	75826	14	8066	2051	921	7145
Кіровоградська обл.	11357	9460	40	0	14	0	-	0	-	0	4383	2367	733	3650
Тернопільська обл.	8813	8185	34	0	17	0	-	0	-	0	5774	2097	1106	4668
Чернівецька обл.	7099	8002	20	0	20	0	-	0	-	0	6064	1871	699	5365
Усього по групі:	73493	63497					474744		75826		44101	16630	6956	37145
Україна	735866	16828					926086518		82237811		734010	300208	222021	499834

Регіон (область)	Зобов'язання, тис.грн.			Прибуток після оподатку- вання	Кредити, що надані самост. бан- ками регіонів, млн.грн. **	Резерв кредитуван- ня економіки власного регіону (12-20)	Зобов'язання самостійних банків регіонів, млн.грн. **	Відношен. Кредити в екон.регіону ВРП	Відношен. Кредити самост. банків ВРП	Відношен. Зобов'яз. ВРП	Відношен. Прибуток ВРП	Відношен. Статутний капітал ВРП	Відношен. Активи самост. банків ВРП	Відношен. Кошти фіз. осіб кредити сам банків рег.
	Всього	У тому числі:												
		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб											
<i>1</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>18</i>	<i>19</i>	<i>20</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>23</i>	<i>24</i>	<i>25</i>	<i>26</i>	<i>27</i>	<i>28</i>	<i>29</i>
Київ та Київська обл.	584172481	160210675	106155901	5003133	533231,09	-195220,09	584172,481	2,015	3,179	3,483	0,030	0,362	4,059	0,199
Дніпропетровська	80495504	26887699	52243363	1354937	81113,926	-4937,926	80495,504	1,103	1,175	1,166	0,020	0,105	1,313	0,644
Донецька	27352624	8943553	18335154	84155	24022,231	28982,769	27352,624	0,592	0,268	0,305	0,001	0,043	0,365	0,763
Харківська	62176345	10284605	12060307	492698	56787,123	-23888,123	62176,345	0,742	1,280	1,402	0,011	0,120	1,390	0,212
Одеська	22400719	6622349	15778370	292455	19610,961	22994,039	22400,719	1,160	0,534	0,610	0,008	0,060	0,705	0,805
Запорізька	4372779	2373845	1984307	103466	3224,763	14816,237	4372,779	0,538	0,096	0,130	0,003	0,013	0,153	0,615
Львівська	9664403	1954429	6247905	-125918	8727,458	14327,542	9664,403	0,817	0,309	0,343	(0,004)	0,033	0,384	0,716
Полтавська	1504860	453472	723636	9810	1244,167	10110,833	1504,86	0,425	0,047	0,056	0,000	0,006	0,068	0,582
АР Крим	826272	311116	391085	3211	570,011	13500,989	826,272	0,638	0,026	0,037	0,000	0,004	0,044	0,686
Усього по групі:	208793506	57831068	107764127	2214814	195300,64	75906,36	208793,506	-	-	-	-	-	-	-
Луганська	477994	173060	258495	3981	431,977	10484,023	477,994	0,341	0,013	0,015	0,000	0,003	0,019	0,598
Миколаївська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Івано-Франківська	345798	68373	206047	1330	406,289	10469,711	345,798	0,810	0,030	0,026	0,000	0,011	0,038	0,507
Волинська	10923652	1664822	994426	67634	10394,926	-702,926	10923,652	0,894	0,958	1,007	0,006	0,073	1,101	0,096
Чернігівська	1224373	311044	568028	8782	1225,044	4098,956	1224,373	0,451	0,104	0,104	0,001	0,002	0,133	0,464
Херсонська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сумська	497969	71690	168774	2366	538,674	5876,326	496,969	0,496	0,042	0,039	0,000	0,008	0,049	0,313
Вінницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	13469786	2288989	2195770	84093	12996,91	30226,09	13468,786	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рівненська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Закарпатська	387456	80804	199403	2201	287,338	7778,662	387,456	0,736	0,026	0,035	0,000	0,007	0,043	0,694
Кіровоградська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього по групі:	387456	80804	199403	2201	287,338	7778,662	387,456	-	-	-	-	-	-	-
Україна	806823229	220411536	216315201	7304241	741815,978	-81308,978	806822,229	-	-	-	-	-	-	-

Розрахункова таблиця аналітичних даних по самостійних банках регіонів на 01.01.2008 р.

№ п/п	Назва діючих самостійних банків в регіонах	Статутний капітал, тис.грн.	Кількість філій в регіоні	Кількість філій банків всього	Усього активів, тис. грн	Кредити, що надані			Зобов'язання			Прибуток після оподатку- вання
						Усього	У тому числі:		Усього	У тому числі:		
							Юридичним особам	Фізичним особам		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Вінницька область												
-												
39												
Волинська область												
1	Західкомбанк	100090	9		1205556	1129172	850731	278440	1067720	382634	615046	24975
2	УніКредит Банк (Банк ПЕКАО (Україна))	653508	1		6101577	4008485	400485	685985	5301918	1213747	197511	33004
		753598			7307133	5137657	1251216	964425	6369638	1596381	812557	57979
Дніпропетровська область												
1	Діалогбанк	62450	0		141866	135539	125448	10092	74840	28491	43403	2441
2	Приватбанк	2713250	37		56211407	41694303	23555078	18139224	50822499	14318565	23775027	1534162
3	Новий	55000	3		387138	294529	251017	43511	324662	100867	201455	2956
4	Сигма-банк	136000			157568	118719	118220	499	20812	2503	6119	746
5	Крнкорд	68000			189991	139379	137597	1782	120245	104585	15355	1745
6	Причорномор"я	85000	2		305418	246322	241880	4442	190842	43562	125328	8599
7	Кредит-Дніпро	275000	3		2365162	1838591	1522149	316442	1959851	766767	726503	32726
8	Радабанк	32314			76131	15209	14707	502	38808	14278	22972	3304
9	Земельний капітал	25688			94319	60811	56023	4788	58096	12630	23652	1136
10	Фінансовий Союз Банк	197526	2		1318287	1090946	1082901	8045	1102576	642353	73316	4738
11	КласикБанк	40635			61255	38151	24589	13562	17398	9387	7508	302
12	ІНВЕСТ-КРЕДИТ БАНК ("Інвест-Кривбас Банк")	37141			269475	160562	113940	46622	220218	47441	83380	1680
		3728004		95	61578017	45833061	27243549	18589511	54950847	16091429	25104018	1594535
Донецька область												
1	ІКАР-БАНК	35000	6		164433	93296	5547	87750	100082	29006	58330	355
2	Унікомбанк	60087	3		135785	70949	66168	4780	71457	59845	11291	3795
3	Південкомбанк	85000	12		657443	434897	396752	38146	530822	124121	246720	14389
4	Капітал	68656	4		892886	519202	316511	202621	807293	203198	339111	4808
5	Перший Український Міжнародний банк	1512774	11		13896529	8576034	6550210	2025823	11703247	3005378	2058616	54609

Продовження табл. В.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
6	Банк Фамільний	32070	1		174230	108686	8116	100570	126807	14322	53839	700
7	Донгорбанк	270150			5302939	3289418	2604598	684819	4764055	2369028	1077376	57439
8	Український Бізнес Банк	304160	2		620414	415220	290469	124752	547825	306856	202611	4751
9	Промекономбанк	50700	4		387712	284809	189841	94968	329530	90509	174926	1413
10	Український фінансовий світ	103000			506783	421772	392747	29025	391818	100651	162941	6900
		2521597		127	22739154	14214283	10820959	3393254	19372936	6302914	4385761	149159
	Житомирська область											
	-			36								
	Закарпатська область											
1	Коопінвестбанк	69080			342515	207479	166478	41003	264298	55037	147214	1820
		69080		34	342515	207479			264298		147214	1820
	Запорізька область											
1	ІНДУСТРІАЛБАНК	309877	8		3606970	2245744	1862163	383581	3136456	1891685	801162	48882
2	ТАС-бізнесбанк	85000			604563	387443	239254	148189	508644	363374	108045	5928
3	Металург	16551			603262	420842	220555	200287	504897	110351	346765	1282
		411428		55	4814795	3054029	2321972	732057	4149997	2365410	1255972	56092
	Івано-Франківська область											
2	Прикарпаття	147000			360662	168214	41302	126912	195584	34271	140418	2068
		147000		40	360662	168214	41302	126912	195584	34271	140418	2068
	Кіровоградська область											
	-			38								
	АР Крим і м.Севастополь											
1	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	45007	2		502640	265084	132427	132657	426913	210353	181355	881
2	Європейський банк розвитку та заощаджень	100000	5		670850	348826	227295	212532	560353	123818	303609	864
3	Морський	157212	1		249376	157212	100592	56619	184429	58980	60409	1423
		302219		86	1422866	771122	460314	401808	1171695	393151	545373	3168
	Луганська область											
1	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	49700	2		446442	287210	150772	136438	363595	139762	187000	1422
2	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	35660			140016	117229	86305	30924	100131	29657	56142	3201
		85360		66	586458	404439	237077	167362	463726	169419	243142	4623

Продовження табл В.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Львівська область												
1	Електрон Банк	115000			1338922	1032975	481790	551186	1160284	159624	287623	11988
2	Селянський комерційний банк "Дністер"	61500	3		1042754	733078	580519	152559	904245	298185	355133	14646
3	Універсал Банк (Банк Універсальний)	487712			2884890	2248280	364350	1883930	2366999	122142	611214	8450
4	Львів	80305			508598	374254	240061	134194	380358	183525	98084	4340
5	КРЕДОБАНК (Кредит Банк (Україна)	396049	22		4597213	3552067	2659181	892886	4165443	1291378	1958455	1773
		1140566		77	10372377	7940654	4325901	3614755	8977329	2054854	3310509	41197
Миколаївська область												
		-		54								
Одеська область												
1	"Одеса-банк"	86260			404021	272668	239721	32947	309563	99782	111358	4237
2	ПОРТО-ФРАНКО	49154			345833	216919	91232	125687	288156	65585	155285	53
3	Інвестбанк	32180	1		250816	173874	131618	42256	208199	71834	91211	1367
4	ФІНРОСТБАНК	46000	1		323227	281579	264899	16680	270766	113352	76595	1102
5	Місто-Банк	75800	4		782088	531716	390540	141177	658676	261180	246775	4066
6	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	50000	8		1451920	1104544	801007	303537	1314510	680783	510944	2104
7	Південний	555000	17		8201668	6521653	5758897	762756	7411856	3177715	2196943	96469
8	Фінбанк	60050			454672	303336	294223	9113	353722	109896	140039	2336
9	ІМЕКСБАНК	385000	20		4015524	2372264	1733499	638765	3532144	770169	1774857	40389
10	СоцКом Банк	66000			460729	335392	239101	96291	379334	129757	205986	7690
		1405444		70	16690498	12113945	9944737	2169209	14726926	5480053	5509993	159813
Полтавська область												
1	ПОЛТАВА-БАНК	70500	4		830435	530915	436377	94538	640226	247704	259138	9333
3	АВТОКРАЗБАНК	50000	4		514815	390929	340954	49975	444900	205872	185368	2980
		120500		56	1345250	921844	777331	144513	1085126	453576	444506	12313
Рівненська область												
		-		25								
Сумська область												
1	СТОЛИЧНИЙ	58335			124872	120545	118789	1756	66093	7349	52350	167
2	Володимирський	35860	1		235065	182931	111357	71573	180421	18114	75383	2072
		94195		48	359937	303476	230146	73329	246514	25463	127733	2239
Тернопільська область												
		-		33								

Продовження табл. В.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Харківська область												
1	Мегабанк	200000	3	2009914	1340253	925231	415021	1688077	572903	779497	24098	
2	Укрсіббанк	2575000		37664165	30793605	12965191	17828414	34630692	5215457	6338223	199767	
3	Регіон-банк	36310	3	225433	177004	122921	54083	173656	61424	87934	5790	
4	РЕАЛ БАНК	63000	1	258160	141942	135176	6765	178208	52163	55390	1264	
5	Земельний банк	132000	1	544242	326060	313705	12354	392069	275152	99363	5036	
6	Грант	50000	5	380561	304421	215932	88489	304038	81731	170910	948	
7	Базис	46567	3	967092	713691	551279	162411	875571	351194	389033	10848	
8	Меркурій	53372	1	791811	613133	387531	225602	719283	287728	383418	7580	
9	Факторіал-Банк	102112	7	1403719	712153	354317	357836	1180204	519429	496412	1838	
10	Інноваційно-промисловий банк	43648	5	800290	658447	494371	164076	698317	246979	279675	7319	
11	Європейський	87000		1450255	973788	589943	383844	1316541	567179	436340	8048	
12	Золоті ворота	75000	5	756519	669632	348301	321331	616509	323941	327172	3411	
		3464009		71	47252161	37424129	17403898	20020226	42773165	8555280	9843367	275947
Херсонська область												
		-		43								
Хмельницька область												
		-		41								
Черкаська область												
		-		47								
Чернігівська область												
1	Приватінвест	38000	9	70624	0	0	0	20017	175	117	317	
2	Банк "Демарк"	142000		1037638	766419	655777	110642	866156	308232	381918	6661	
3	Полікомбанк	24000		263380	165938	150546	15392	182449	35718	94318	264	
		204000		35	1371642	932357	806323	126034	1068622	344125	476353	7242
Чернівецька область												
		-		20								
м.Київ і Київська область												
		<i>(Розрахунково - залишковим методом)</i>		28425630	422852638	300625348	200554653	103109264	4874001425	108536157	113639764	4251494
ВСЬОГО		42872630		599396103	430052037	276419378	153632659	5029817828	152402483	165986680	6619689	
Загальний результат регіонів (довідково без м.Києва і Київської обл.)		14447000		176543465	129426689	75864725	50523395	155816403	43866326	52346916	2368195	

Додаток Д
Таблиця Д.1

Розрахункова таблиця аналітичних даних по самостійних банках регіонів на 01.01 2009 р.

№ п/п	Назва діючих самостійних банків в регіонах	Зареєстро- ваний статутний капітал, тис.грн.	Кількість філій в регіоні	Кількість філій банків всього	Активи банків, тис.грн.	Кредити, що надані			Зобов'язання			Прибуток після оподатку- вання
						Усього	у тому числі:		Усього	У тому числі:		
							Юридичним особам	Фізичним особам		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Вінницька область												
-												
42												
Волинська область												
1	Західкомбанк	133710	9		1321307	1298784	945299	353486	1142453	287311	706067	22719
2	УніКредит Банк (Банк ПЕКАО (Україна))	653508	1		10617723	9096142	7732238	1363905	9781199	1377511	288359	44915
				23	11939030	10394926	8677537	1717391	10923652	1664822	994426	67634
Дніпропетровська область												
1	Діалогбанк	62450	0		174552	179857	150329	29528	106629	38602	68027	989
2	Акцент-банк	125560	0		676813	674301	27853	646448	525735	2866	50878	21058
3	Хоум Кредит Банк	307350	0		1730320	1468356	102932	1365424	1408463	391436	394208	2573
4	Сигма-банк	136000	0		285633	216662	216536	126	147626	136586	2021	1251
5	Конкорд	68000	0		221737	168174	162624	5550	151204	102435	45180	75
6	Актабанк	79000	0		187483	111906	99957	11949	108051	76841	30249	432
7	Терра банк (Інвест-кредит банк)	37141	0		648909	355015	174000	181015	599099	103875	239161	1301
8	Приватбанк	5684882	39		80165465	72788727	47002784	25785943	71969781	23630965	48338816	1291776
9	Новий	55000	3		508393	341458	289858	51600	455475	220971	234504	-9561
10	Причорномор'я	85000	3		306142	284108	274526	9582	189858	31048	158810	1524
11	Кредит-Дніпро	275000	3		4058769	3014854	2384178	630676	3544634	1447842	2096792	35748
12	Радабанк	80000	0		114462	28718	24210	4508	27531	20087	7444	1921
13	Земельний капітал	25688	0		87709	70205	46827	23378	51828	9522	42306	87
14	Фінансовий Союз Банк	197526	2		1413962	1355787	1299653	56134	1192520	666713	525807	5734
15	КласикБанк	40635	0		60957	55798	30797	25001	17070	7910	9160	29
				96	90641306	81113926	52287064	28826862	80495504	26887699	52243363	1354937
Донецька область												
1	ІКАР-БАНК	35000	0		214710	128046	15130	112916	149661	68468	60939	698
2	Унікомбанк	60087	3		183267	118454	109024	9429	115932	46760	15509	3007
3	Південкомбанк	85000	5		799138	587520	507842	79678	667592	123787	543805	6525

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4	Капітал	104074	4		985445	671397	405789	265608	871385	132096	739289	2078
5	Перший Український Міжнародний банк	2522842	11		20159205	15412273	10953335	4458938	16671850	3965723	12706127	13100
6	Банк Фамільний	33587	0		113038	58784	5720	53064	65596	8961	56635	19
7	Донгорбанк	771650	0		7752201	5219908	3572680	1647228	6672326	3605224	3067102	24076
8	Український Бізнес Банк	34160	3		1346287	932263	406989	525274	1254041	764466	489575	8222
9	Промекономбанк	76200	3		444437	348186	246888	101298	359769	109200	250569	985
10	Український фінансовий світ	143000	0		704882	545400	501160	44240	524472	118868	405604	25445
		3865600		129	32702610	24022231	16724557	7297673	27352624	8943553	18335154	84155
	Житомирська область											
	-			36								
	Закарпатська область											
1	Коопінвестбанк	75856	0		474744	287338	214587	72751	387456	80804	199403	2201
		75856		34	474744	287338	214587	72751	387456	80804	199403	2201
	Запорізька область											
1	ІНДУСТРІАЛБАНК	334667	8		4375768	2682253	2298361	383892	3818007	2230266	1587741	100059
2	Моторбанк	85000	0		124987	33654	30312	542	38621	23839	155	1366
3	Металург	19551	0		619626	508856	262161	246695	516151	119740	396411	2041
		439218		56	5120381	3224763	2590834	631129	4372779	2373845	1984307	103466
	Івано-Франківська область											
1	Плюс банк	147000	0		512202	406289	49930	356359	345798	68373	206047	1330
		147000		42	512202	406289	49930	356359	345798	68373	206047	1330
	Кіровоградська область											
	-			40								
	АР Крим і м.Севастополь											
1	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	45007	2		577995	328867	153451	175416	501213	188628	231152	1100
2	Морський	48461	1		397730	241144	155192	85952	325059	122488	159933	2111
		93468		85	975725	570011	308643	261368	826272	311116	391085	3211
	Луганська область											
1	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	49700	2		465774	322880	211011	111870	372788	136763	197119	1833
2	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	38660	0		147265	109097	75560	33536	105206	36297	61376	2148
		88360		67	613039	431977	286571	145406	477994	173060	258495	3981

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Львівська область												
1	Фольксбанк (Електрон Банк)	260000	0		2172321	1788148	548145	1240003	1829449	137517	229863	27927
2	Селянський комерційний банк "Дністер"	61500	4		1430930	1091751	820945	270806	1278102	313747	964355	14718
3	Львів	80305	0		837456	699390	392500	306890	708848	409363	299485	369
4	КРЕДОБАНК (Кредит Банк (Україна))	526869	26		6383885	5148169	3488508	1659661	5848004	1093802	4754202	-168932
		928674		79	10824592	8727458	5250098	3477360	9664403	1954429	6247905	-125918
Миколаївська область												
		-		56								
Одеська область												
1	"Одеса-банк"	86260	0		627893	421974	347149	74825	522315	155589	366726	11120
2	ПОРТО-ФРАНКО	99154	0		497581	339149	181990	157159	387874	52386	335488	2030
3	Інвестбанк	43280	1		301509	231715	180966	50749	243376	39709	203667	4415
4	ФІНРОСТБАНК	70000	1		342804	315614	288402	27212	267660	93372	174288	1393
5	Місто Банк	75800	4		1309476	969151	652608	316543	1160618	474816	685802	4880
6	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	330000	8		3779032	3381025	2199489	1181536	3260652	729196	2531456	26469
7	Південний	646550	17		11086369	9152360	7764349	1388011	9682306	3272546	6409760	177489
8	Фінбанк	85050	0		898624	458493	417511	40982	771596	420692	350904	1078
9	ІМЕКСБАНК	645000	19		6200752	3615912	2902974	712938	5395095	1157171	4237924	62277
10	СоцКом Банк	114592	0		840518	725568	501273	224295	709227	226872	482355	1304
		2195686		70	25884558	19610961	15436711	4174250	22400719	6622349	15778370	292455
Полтавська область												
1	ПОЛТАВА-БАНК	70500	4		1133330	715743	559197	156545	930636	267319	435530	12493
2	АВТОКРАЗБАНК	80000	4		678729	528424	460659	67765	574224	186153	288106	-2683
		150500		58	1812059	1244167	1019856	224310	1504860	453472	723636	9810
Рівненська область												
		-		28								
Сумська область												
1	СТОЛИЧНИЙ	72335	0		185009	182998	176010	6987	111897	35908	50441	334
2	Володимирський	35860	1		445922	355676	157146	198531	386072	35782	118333	2032
		108195		48	630931	538674	333156	205518	497969	71690	168774	2366
Тернопільська область												
		-		34								

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Харківська область												
1	Укрсіббанк	4005000	0		48453650	46813592	17779181	29034411	50827093	6908779	7360983	427621
2	Інноваційно-промисловий банк	43648	5		1015649	859099	574404	284695	906056	345628	401963	7619
3	Європейський	287000	0		2200784	1505855	905971	599885	1880013	622105	702436	620
4	Мегабанк	200000	10		2940843	2368377	1631253	737124	2607825	708729	1183899	16573
5	Регіон-банк	36310	3		268986	202829	130139	72690	208965	45814	119652	5887
6	РЕАЛ БАНК	100000	1		335480	187257	175391	11866	215974	65548	78754	2082
7	Земельний банк	230000	1		985331	587057	562557	24500	727188	377816	183950	8506
8	Грант	60000	9		476995	345882	239492	106390	371269	101262	199811	1157
9	Базис	66749	3		1203679	956491	675831	280660	1091821	398350	472505	11399
10	Меркурій	69470	1		940465	742208	425342	316866	852415	210055	495330	6703
11	Факторіал-Банк	102112	7		1811024	1315784	445742	870041	1591179	243687	327571	2092
12	Золоті ворота	111240	5		1011996	902692	392099	510593	896547	256832	533453	2439
		5311529		73	61644882	56787123	23937402	32849721	62176345	10284605	12060307	492698
Херсонська область												
		-		45								
Хмельницька область												
		-		42								
Черкаська область												
		-		48								
Чернігівська область												
1	Приватінвест	60000	0		89578	0	0	0	15490	179	121	1434
2	Банк "Демарк"	152000	0		1194461	1033735	895324	138411	1006104	271428	477224	6876
3	Полікомбанк	34000	0		289518	191309	172707	18602	202779	39437	90683	472
		246000		35	1573557	1225044	1068031	157013	1224373	311044	568028	8782
Чернівецька область												
		-		20								
м.Київ і Київська область												
		60757705			680736882	533231090	344774292	188459598	584172481	160210675	106155901	5003133
		82454241			926086498	741815978	472959269	268856709	806823229	220411536	216315201	7304241
Всього												
Загальний результат регіонів (довідково без м.Києва і Київської обл.)		21696536			245349616	208584888	128184977	80397111	222650748	60200861	110159300	2301108

Розрахункова таблиця аналітичних даних по самостійних банках регіонів на 01.01 2010 р.

№ п/п	Назва діючих самостійних банків в регіонах	Зареєстро- ваний статутний капітал, тис.грн.	Кількість філій в регіоні	Кількість філій банків всього	Активи банків, тис.грн.	Кредити, що надані			Зобов'язання			Прибуток після оподатку- вання
						Усього	у тому числі:		Усього	У тому числі:		
	Юридичним особам	Фізичним особам		Кошти юридичних осіб	Кошти фізичних осіб							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Вінницька область												
-												
Волинська область												
1	Західкомбанк	936	9		794335	1026101	765786	260315	734756	107879	442880	-119275
2	УніКредит Банк (Банк ПЕКАО (Україна))	653508	1		8692946	7992822	6693791	1299031	7864494	1019282	428641	2602
		654444		23	9487281	9018923	7459577	1559346	8599250	1127161	871521	-116673
Дніпропетровська область												
1	Діалогбанк	62450	0		109213	213889	203584	10306	107347	30640	52477	-65879
2	Акцент-банк	125560	0		946481	980952	285090	695862	676552	5431	175382	27891
3	Хоум Кредит Банк	307350	0		1304132	888598	94801	793797	954926	190737	528493	15942
4	Сигма-банк	136000	0		523976	436848	435871	978	381964	306845	15242	2417
5	Конкорд	108000	0		274460	260771	254827	5945	161307	102081	54035	1029
6	Актабанк	297000	0		852245	277630	259001	18630	552340	324175	223449	2047
7	Терра банк (Інвест-кредит банк)	57141	0		738012	269110	119040	150070	668502	209328	250278	-638
8	Приватбанк	7810866	39		86066131	74991912	54661855	20330057	75795412	15516062	34319223	1050489
9	Новий	55000	3		484198	406090	358443	47646	445450	241551	143451	-14042
10	Кредит-Дніпро	315000	3		4833934	395788	0	0	4264641	805981	1608224	15730
11	Радабанк	80000	0		105774	60393	54727	5666	16544	12153	3650	2299
12	Земельний капітал	38221	0		95385	62200	44623	17576	46747	13516	12617	224
13	Єкатеринославський (Фінансовий Союз Банк)	197526	2		1026026	1058615	1036803	21811	796466	550491	50536	8119
14	КласикБанк	220000	0		370030	322064	322064	0	146405	94235	2463	373
		9810114		96	97729997	80624860	58130729	22098344	85014603	18403226	37439520	1046001
Донецька область												
1	ПроФінБанк (ІКАР-БАНК)	96250	0		207529	59056	1925	57130	91848	50672	23287	907
2	Унікомбанк	460564	3		1539940	1530285	1521186	9100	1071729	991962	11840	5143
3	Південкомбанк	85000	5		1389214	962354	880213	82141	1246515	421722	532960	11153
4	Капітал	134077	4		864583	667786	440692	227094	726612	123109	389171	-6092
5	Перший Український Міжнародний банк	2522842	11		17399669	13560235	9719615	3840621	14772020	1980368	3784656	-800856

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
6	Банк Фамільний	33587	0		108139	51685	6238	45447	60456	13995	8235	240
7	Донгорбанк	771650	0		7098374	4971217	3406233	1564983	6466450	2843061	2168394	-445384
8	Український Бізнес Банк	134160	3		1522627	1311073	467564	843509	1309811	546670	307312	2389
9	Промекономбанк	76200	3		346055	293881	237832	56049	274354	25031	114902	-13154
10	Український фінансовий світ	143000	0		879339	625075	576273	48802	683195	250000	227768	15733
		4457330		129	31355469	24032647	17257771	6774876	26702990	7246590	7568525	-1229921
	Житомирська область											
	-			36								
	Закарпатська область											
1	КомІнвестБанк (Коопінвестбанк)	80000	0		543976	297646	225793	71853	452506	62555	239571	270
		80000		34	543976	297646	225793	71853	452506	62555	239571	270
	Запорізька область											
1	ІНДУСТРІАЛБАНК	407798	8		3452369	2506455	2256044	250411	2896944	1015863	1032337	4065
2	Моторбанк	85000	0		141735	59835	58995	840	54768	49354	5320	590
3	МетаБанк (Металург)	19551	0		566304	433501	246923	186578	469769	93579	324675	-6981
		512349		56	4160408	2999791	2561962	437829	3421481	1158796	1362332	-2326
	Івано-Франківська область											
1	Плюс банк	147000	0		421954	284564	47927	236637	238752	48873	163165	672
		147000		42	421954	284564	47927	236637	238752	48873	163165	672
	Кіровоградська область											
	-			40								
	АР Крим і м.Севастополь											
1	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	47107	2		419190	249825	95596	154229	339769	139133	168652	538
2	Морський	68461	1		415384	280747	201966	78781	330461	133618	169134	24
		115568		85	834574	530572	297562	233010	670230	272751	337786	562
	Луганська область											
1	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	49700	2		399465	282300	186803	95497	306279	71023	199257	1
2	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	38660	0		126933	85834	59619	26215	83553	34985	37951	1320
		88360		67	526398	368134	246422	121712	389832	106008	237208	1321
	Львівська область											
1	Фольксбанк (Електрон Банк)	260000	0		2912381	2319932	607504	1712428	2693046	138611	264526	-111456

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2	Селянський комерційний банк "Дністер"	61500	4		204094	734629	618003	116626	693694	75113	488144	-642578
3	Львів	100305	0		689008	621897	352206	269691	608455	309200	156172	-68056
4	КРЕДОБАНК (Кредит Банк (Україна))	1550969	26		5475154	4840783	3398880	1441903	4883946	985113	2620737	-528051
		1972774		79	9280637	8517241	4976593	3540648	8879141	1508037	3529579	-1350141
	Миколаївська область											
	-			56								
	Одеська область											
1	ПОРТО-ФРАНКО	99154	0		486526	307856	191664	116192	377747	54401	218735	85
2	Інвестбанк	43280	1		308458	216742	166280	50462	246157	51237	132129	4271
3	ФІНРОСТБАНК	70000	1		324340	300018	277660	22359	247943	72173	125293	1253
4	Місто Банк	124980	4		1040456	849847	538276	311571	891326	189882	240165	-52945
5	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	330000	8		5092578	3020327	1928805	1091522	4581112	1028646	648368	733
6	Південний	866377	17		10702966	8351205	7179292	1171903	9245914	2433693	3246932	61042
7	Фінбанк	85050	0		1026724	621707	578793	42914	899274	502802	141946	422
8	ІМЕКСБАНК	795000	19		5662680	3902054	3267350	634704	4822817	469442	1211825	-115794
9	СоцКом Банк	155227	0		773955	730779	518164	212614	606111	133857	250847	-4082
		2569068		70	25418683	18300535	14646284	3654241	21918401	4936133	6216240	-105015
	Полтавська область											
1	ПОЛТАВА-БАНК	70500	4		1079253	738164	620136	118027	867210	343159	438058	9356
2	АВТОКРАЗБАНК	80000	4		700307	613495	528699	84796	606010	157770	289832	-10019
		150500		58	1779560	1351659	1148835	202823	1473220	500929	727890	-663
	Рівненська область											
	-			28								
	Сумська область											
1	СТОЛИЧНИЙ	72335	0		183419	199095	195764	3332	109102	21033	51274	1205
2	Володимирський	84010	1		304214	257223	199912	57311	238567	28445	171983	-46498
		156345		48	487633	456318	395676	60643	347669	49478	223257	-45293
	Тернопільська область											
	-			34								
	Харківська область											
1	Інноваційно-промисловий банк	43648	5		589579	667605	466927	200677	593601	189101	245776	-114952
2	Європейський	153000	0		248885	239412	202484	36928	57920	33405	11630	1037

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
3	Мегабанк	500000	10		3172008	2411515	1741539	669976	2537982	590578	799643	1581
4	Регіон-банк	36310	3		249067	188391	113812	74579	188130	45977	99051	796
5	РЕАЛ БАНК	100000	1		343825	183658	174216	9442	222951	61402	94282	850
6	Земельний банк	230000	1		896090	659310	639208	20102	635998	276681	157949	1174
7	Грант	60000	9		446839	316932	204543	112389	340240	111774	189460	873
8	Базис	87406	3		1204431	942577	676780	265796	1082891	431038	466447	401
9	Меркурій	91500	1		938659	765939	433235	332704	827369	126817	462942	1029
10	СЕБ Банк (Факторіал-Банк)	365689	7		3384177	2847262	1348477	1498785	2962061	491524	533620	-224832
11	Золоті ворота	119480	5		946158	859708	365974	493734	831741	216365	509085	-18552
		1787033		73	12419718	10082309	6367195	3715112	10280884	2574662	3569885	-350595
	Херсонська область			45								
	-			42								
	Хмельницька область			48								
	-			48								
	Черкаська область											
	-											
	Чернігівська область											
1	Приватінвест	60000	0		198038	181052	106052	75000	121661	19559	101840	2297
2	Банк "Демарк"	152000	0		1084566	1028471	910093	118377	895375	214581	415533	830
3	Полікомбанк	34500	0		285690	194773	179433	15296	198212	41582	94372	361
		246500		35	1568294	1404296	1195578	208673	1215248	275722	611745	3488
	Чернівецька область			20								
	-			20								
	м.Київ і Київська область											
	(Розрахунково - залишковим методом)	с			677434992	583546483	374256288	190970058	583637742	97823406	150443433	29343528
	ВСЬОГО	119188503			873449574	741815978	489214192	233885805	753241949	136094327	213541657	31491841
	Загальний результат регіонів	22747385			196014582	158269495	114957904	42915747	169604207	38270921	63098224	-2148313

(довідково без м.Кієва і Київської обл.)

Джерело: Вісник НБУ, №3. – 2009; Вісник НБУ, №8. - 2008

Індикатори Європейського інноваційного табло (European Innovation Tableau, скорочено ЕІТ)

№	Категорія оцінки	Показники
1	Людські Ресурси для інновацій	1.1.дипломовані фахівці з науково-технічною освітою (% у віковій групі 20-29 років); 1.2.населення з освітою вище за середню (% у віковій групі 25-64 років); 1.3.участь у післядипломній освіті (% у віковій групі 25-64 років); 1.4.зайнятість у середньо- високотехнологічному виробництві (% від загального числа працюючих); 1.5.зайнятість у високотехнологічному сервісі (% від загального числа працюючих).
2	Створення нових знань	2.1.загальні бюджетні витрати на дослідження і розробки (% від ВВП); 2.2.витрати бізнесу на дослідження і розробки (% від ВВП); 2.3.1.високотехнологічні патентні заявки в ЄПВ (на мільйон населення); 2.3.2. високотехнологічні патентні заявки в ПВ США (на мільйон населення); 2.4.1.патентні заявки в ЄПВ (на мільйон населення); 2.4.2. патентні заявки в ПВ США (на мільйон населення).
3	Передача і застосування знань	3.1.1. малі і середні інноваційні підприємства в промисловості (% від загального числа малих та середніх підприємств (МСП)); 3.1.2. малі і середні інноваційні підприємства в сфері послуг (% від загального числа МСП); 3.2.1. малі і середні підприємства, що беруть в інноваційній кооперації в сфері послуг (% від загального числа МСП); 3.2.2. малі і середні підприємства, що беруть в інноваційній кооперації в сфері послуг (% від загального числа МСП у сфері послуг); 3.3.1.витрати на інновації у виробництві 9% від товарообігу у виробництві) 3.3.2. витрати на інновації у сфері послуг (% від товарообігу у сфері послуг).
4	Фінансування інновацій, продажі і ринки	4.1.частка інвестицій у високотехнологічний венчурний капітал; 4.2.частка венчурного капіталу на ранніх стадіях у ВВП; 4.3.1.1.продаж нових ринкових продуктів (питома вага у товарообігу в промисловості); 4.3.2.2.продаж продуктів у сфері послуг, нових для фірми, але не нових для ринку (питома вага у товарообігу у сфері послуг); 4.4.доступ/використання Інтернету; 4.5.витрати на інформаційно-телекомунікаційні технології (% від ВВП); 4.6.додана вартість у високотехнологічних секторах; 4.7.зміна малих і середніх підприємств у виробництві (питома вага у загальному числі МСП); 4.7.2. зміна малих і середніх підприємств у сфері послуг (% від загального числа МСП у сфері послуг).

Узагальнений інноваційний індекс (SII)

№	Група показників	Показники
1	Індикатори провідників інновацій	1.1. Кількість випускників природничо-наукових та інженерних напрямів на 1000 осіб віком 20-29 років; 1.2. Кількість населення, що отримало освіту за середню на 100 осіб віком 25-64 роки; 1.3. Кількість користувачів високошвидкісних ліній Інтернету на 100 осіб.
2	Створення знань	2.1. Частка витрат публічного характеру на дослідження та розробки у ВВП (%); 2.2. Частка витрат у бізнесовому секторі на дослідження та розробки у ВВП (%); 2.3. Частка витрат на дослідження та розробки у середньо та високотехнологічних секторах промисловості (% до загального фінансування досліджень та розробок в промисловості) 2.4. Частка підприємств, що отримували публічне фінансування інновацій у загальній кількості промислових підприємств (%); 2.5. Частка вузівських досліджень та розробок, що фінансуються бізнесом у загальному об'ємі досліджень та розробок вузівського сектора (%).
3	Дифузія інновацій	3.1. Частка малих та середніх промислових підприємств, що займались інноваційною діяльністю у загальній кількості малих та середніх промислових підприємств (%); 3.2. Частка інноваційних витрат промислових підприємств у загальному обороті (%); 3.3. Відношення венчурного капіталу до ВВП; 3.4. Частка у ВВП витрат на інформаційні та телекомунікаційні технології (%).
4	Освоєння (впровадження інновацій)	4.1. Зайнятість у сфері високотехнологічних послуг (% до середньорічної кількості найманих працівників); 4.2. Частка високотехнологічної продукції в експорті країни (%); 4.3. Реалізація нової ринкової продукції підприємствами (% до обороту); 4.4. Зайнятість у середньо- та високотехнологічних секторах промисловості (% до середньорічної кількості найманих працівників).
5	Інтелектуальна власність	5.1. Кількість патентних заявок на мільйон осіб; 5.2. Кількість зареєстрованих торгівельних марок на мільйон осіб; 5.3. Зареєстровані патенти на промислові зразки на мільйон осіб.

Оцінка інноваційного потенціалу країни [378]

№ п/п	Показник	Формула розрахунку	Сутність
1	Ринковий індикатор	$\sum_{i=1}^n S_i \geq \sum_{i=1}^n N_i,$ S_i – рівень попиту на продукцію, яка випускається у даній країні, і-го виду, $i = 1 \dots n$; N_i - рівень обсягу виробництва продукції і-го виду у даній країні, $i = 1, 2, 3 \dots n$; n - кількість нових видів продукції, вироблених у країні	Значає, що попит на продукцію виробничої системи повинен бути не меншим, ніж об'єми її виробництва.
2	Індикатор інноваційної прийнятливості	Величина P_{ρ}^{kp} системи може бути оцінена як частка інноваційних ресурсних нововведень $C_{\rho i}$ у загальних розмірах ресурсного забезпечення країни для забезпечення власної виробничо-комерційної діяльності $C_{\rho \Sigma} : P_{\rho}^{kp} = C_{\rho i} / C_{\rho \Sigma}$	Це кількість інновацій, які використовуються для забезпечення нормального функціонування країни (позичення країну новації для використання метою підвищення якості продукції, яка виробляється)
3	Індикатор інноваційної віддачі	Величина P_{ol} оцінюється з точки зору масштабів виробництва нової продукції, величини її затребуваності з боку поживачів і відповідності світовому рівню. У загальному вигляді це можна записати як рівняння функціонального виду: $P_{ol} f(A_{nor}, J_H, J_B)$, де A_{nor} - параметри аналогічної продукції, конкурентно-споживацький рівень якої на даний момент часу відповідає світовому рівню (кращий аналог); J_H - показник масштабу новизни продукції, яка виробляється у системі, що аналізується; J_B - показник ринкового попиту, тобто затребуваності нововведень, вироблених у країні. Масштаб виробництва нової продукції визначається як відношення кількості (вартості) виробленої нової продукції N_i до загальної кількості (вартості) виробленої у країні продукції N_{Σ} , тобто.	Кількість вироблених нововведень, які відносять до індивідуальної продукції (створені у країні інновації)

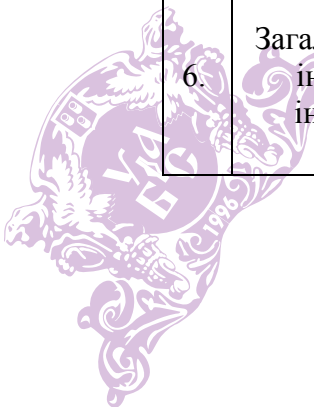
Продовження додатку Ж
Продовження табл. Ж.3

№ п/п	Показник	Формула розрахунку	Сутність
3	Індикатор інноваційної віддачі (продовження)	$J = N_i / N_\Sigma .$ <p>Показник рівня необхідності (попиту) вироблених нововведень (нової продукції, робіт, послуг) визначається за допомогою відношення їх кількості (вартості) проданих (реалізованих) нововведень N_{ip} до загальної кількості нововведень у країні N_i:</p> $N_i : J_B = N_{ip} / N_i .$ <p>Ступінь відповідності вироблених нововведень сучасному світовому рівню пропонується визначати як рівень їх необхідності (попиту), тобто представляє собою показник, що характеризує рівень експорту нововведень, вироблених у даній країні N_{ie}, відносно загального обсягу їх реалізації: $A_{nop} = N_{ie} / N_{ip} .$</p>	
4.	Загальна величина інноваційного потенціалу	$\begin{aligned} \Pi_i^{макро} &= \Pi_6^{кр} A_{nop} J_H J_B = \\ &= (C_{pi} / C_{p\Sigma}) N_i / N_\Sigma (N_{ip} / N_i) \\ (N_{ie} / N_{ip} &= (C_{pi} N_i N_{ip} N_{ie}) / \\ (C_{p\Sigma} N_\Sigma N_i N_{ip}) &= (C_{pi} N_{ie}) / (C_{p\Sigma} N_\Sigma) = \\ &= (C_{pi} / C_{p\Sigma}) (N_{ie} / N_\Sigma) = \\ &= (C_{pi} / C_{p\Sigma}) (N_{ie} / N_\Sigma) = \\ &= \Pi_6^{кр} (N_{ie} / N_\Sigma) . \end{aligned}$	

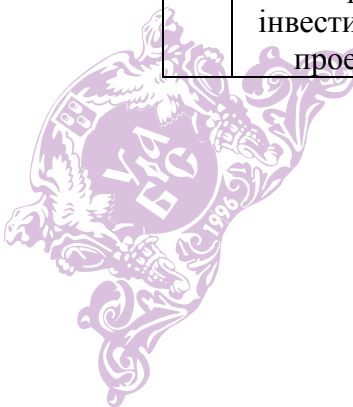
Система показників статистичного забезпечення управління інвестиційно – інноваційною діяльністю, запропонована Колесніком В. І. [190]

№	Назва показника	Позначення (формула розрахунку)	Одиниця вимірювання	Економічна сутність
I. Абсолютні показники				
1.	Інвестиції в основний капітал	In	тис. грн.	Характеризує довгострокові вкладення капіталу у відтворення основних фондів та об'єктів соціальної інфраструктури: на капітальне будівництво, придбання машин та обладнання, транспортних засобів та ін.
2.	Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності	In_{VED}	тис. грн.	Характеризує спрямованість використаних капітальних вкладень у розвиток окремих видів економічної діяльності. Розподіл здійснюється відповідно до Класифікації видів інвестиційної діяльності
3.	Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за рахунок державного бюджету	In_{VED}^B	тис. грн.	Характеризує спрямованість використаних капітальних вкладень у розвиток видів економічної діяльності, фінансування яких здійснювалося за рахунок державного бюджету
4.	Загальний обсяг інвестицій, передбачений проектами	In_{II}	тис. грн.	Характеризує обсяг інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування, що спрямовуються на реалізацію певного інвестиційного проекту та визначаються на момент його затвердження
5.	Загальний обсяг інвестицій, які фактично надійшли з початку реалізації проекту	In_{II}^{ϕ}	тис. грн.	Характеризує фактичне надходження інвестицій на реалізацію певного інвестиційного проекту у формі грошових внесків, цінних паперів, реінвестицій та ін.
6.	Загальний обсяг іноземних інвестицій	$In_{II}^{\phi, in}$	тис. дол. США / тис. грн.	Відображає обсяг інвестицій, які надійшли від іноземних інвесторів згідно з затвердженим інвестиційним проектом за розрізами (за географічною, видовою тощо ознаками).

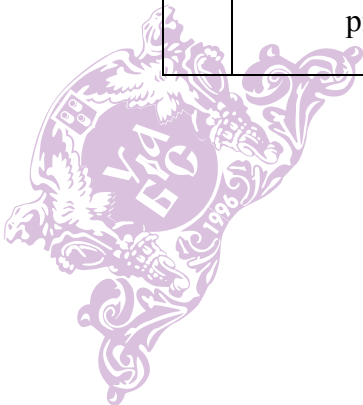
Продовження додатку Ж
Продовження табл. Ж.4

№	Назва показника	Позначення (формула розрахунку)	Одиниця вимірювання	Економічна сутність
7.	Загальний обсяг українських інвестицій	$In_{II}^{\phi, укр}$	тис. грн.	Відображає обсяг інвестицій, які надійшли від інвесторів з України згідно з затвердженим інвестиційним проектом за розрізами.
8.	Передбачений проектами загальний обсяг продукції	$Q_{In II}$	тис. грн.	Характеризує результати (обсяг продукції, послуг), які очікується отримати при реалізації інвестиційного проекту
9.	Фактичний обсяг продукції, виробленої з початку реалізації проекту	$Q_{In II}^{\phi}$	тис. грн.	Характеризує фактично вироблений обсяг продукції, послуг та ін. упродовж періоду реалізації інвестиційного проекту
10.	Передбачений інвестиційними проектами дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	$D_{In II}$	тис. грн.	Характеризує загальний обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на внутрішньому і зовнішньому ринках (без урахування наданих знижок, повернення проданих товарів та непрямих податків), передбачений затвердженим інвестиційним проектом
11.	Фактично отриманий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з початку реалізації проекту	$D_{In II}^{\phi}$	тис. грн.	Характеризує фактично отриманий дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за період з початку реалізації проекту
12.	Прибуток від реалізації проекту	Π_{In}	тис. грн.	Характеризує середньорічний чистий прибуток, фактично отриманий від реалізації інвестиційного проекту
13.	Кількість робочих місць, створення яких передбачено інвестиційними проектами	$P_{In II}$	одиниць	Характеризує соціальний ефект, який передбачено отримати за результатами реалізації інвестиційного проекту

Продовження додатку Ж
Продовження табл. Ж.4

№	Назва показника	Позначення (формула розрахунку)	Одиниця вимірювання	Економічна сутність
14.	Кількість фактично створених нових робочих місць з початку реалізації інвест. проекту	$P_{In \Pi}^{\Phi}$	одиниць	Характеризує отриманий соціальний ефект унаслідок реалізації інвестиційного проекту
15.	Загальна сума витрат на технологічні інновації	M_{Inn}	тис. грн.	Характеризує витрати підприємства, спрямованих на реалізацію інноваційних процесів: відновлення, перебудова діяльності, що приводять до заміни одних її елементів більш досконалими або доповнення новими
16.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	Q_{Inn}^P	тис. грн.	Характеризує результати здійснення інноваційної діяльності: реалізацію нових, удосконалених, конкурентоздатних товарів чи послуг
17.	Наявність основних засобів (первісна вартість з урахуванням індексації та переоцінки)	OZ	тис. грн.	Характеризує вартість засобів виробництва, що використовуються в економіці тривалий час та поступово переносяться на створювані продукти (послуги)
18.	Вартість основних засобів, які надійшли за рік	OZ_H	тис. грн.	Характеризує відтворення основних засобів: поповнення основного капіталу шляхом введення нових основних засобів, надходження з інших джерел
19.	Вартість основних засобів, які вибули за рік	OZ_B	тис. грн.	Характеризує рух відтворення основних засобів: вибуття за різними причинами – продаж, списання у зв'язку з повним зношуванням або недоцільністю подальшого використання та ін.
20.	Амортизація (знос) основних засобів за рік	A_{Oz}	тис. грн.	Характеризує систематичний розподіл вартості, що амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)

Продовження додатку Ж
Продовження табл. Ж.4

№	Назва показника	Позначення (формула розрахунку)	Одиниця вимірювання	Економічна сутність
II. Відносні показники				
21.	Рентабельність інвестицій	$\frac{In_{\Pi}}{П_{In}}$	$\frac{грн.}{грн.}$	Характеризує дохідність інвестицій: відображає суму прибутку на 1 грн. інвестицій
22.	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{A_{O3}}{O3}$		Характеризує частку вартості основних засобів, яку списано на виробництво продукції у попередніх періодах
23.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{O3_H}{O3}$		Характеризує інтенсивність уведення в дію нових основних засобів
24.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{O3_B}{O3}$		Характеризує інтенсивність вибуття основних засобів
25.	Капіталовіддача	$F = \frac{Q}{O3}$	$\frac{грн.}{грн.}$	Характеризує ефективність використання основних засобів: відображає суму виробленої продукції на 1 грн. основних засобів
26.	Капіталомісткість	$f^e = \frac{O3}{Q}$	$\frac{грн.}{грн.}$	Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
27.	Відтворювальна структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності	$\frac{In_{VED}^{np}}{In_{VED}^{roz}}$	відсотки	Характеризує співвідношення довгострокових витрат на просте та розширене відтворення основних засобів згідно з характером виробництва: технічне переоснащення та реконструкція, нове виробництво (включаючи розширення), підтримання діючих потужностей
28.	Структура інвестицій за видами основних засобів	$\frac{In_{O3}}{\Sigma In}$	відсотки	Характеризує розподіл освоєних у звітному періоді інвестицій за видовою ознакою. Побудована на класифікації основних засобів, які будують поповнені або модернізовані внаслідок здійснення інвестицій
29.	Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування	$\frac{In_{дж}}{\Sigma In}$	відсотки	Характеризує співвідношення основних капіталовкладень за різними джерелами фінансування: власними (чистий прибуток, амортизаційні відрахування тощо) та залученими (бюджетні кошти, кредитні позики та ін.)

Продовження додатку Ж
Продовження табл. Ж.4

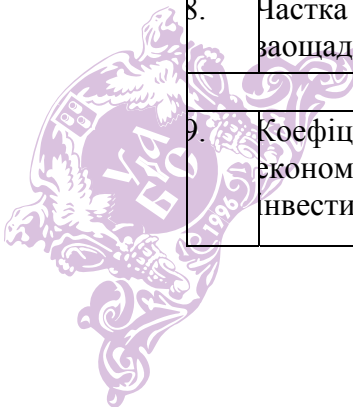
№	Назва показника	Позначення (формула розрахунку)	Одиниця вимірювання	Економічна сутність
30.	Структура обсягу іноземних інвестицій	$\frac{In^{in,розр}}{\Sigma In}$	відсотки	Характеризує розподіл іноземних інвестицій, що спрямовуються на реалізацію інвестиційного проекту, за географічною (по країнах - інвесторах) та видовою (грошові внески, внески у вигляді рухомого та нерухомого майна та ін.) ознаками
31.	Структура обсягу українських інвестицій	$\frac{In^{in,розр}}{\Sigma In^{укр}}$	відсотки	Характеризує розподіл інвестицій, що спрямовуються на реалізацію інвестиційного проекту, за джерелами фінансування
32.	Строк окупності інвестицій	$\frac{In_{\Pi}}{\Pi_{In}}$	років	Характеризує строк окупності інвестицій – кількість років, необхідних для відшкодування інвестицій

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

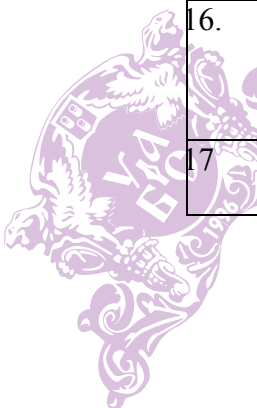
**Система критеріїв та показників ефективності інвестиційного процесу
та інвестиційної діяльності, запропонована Ковтун Н. В. [187]**

№ п/п	Назва показника	Формула розрахунку
Економічні показники		
1.	Загальний коефіцієнт економічної ефективності інвестиційної діяльності	$K_{EE} = \frac{N}{I}$, N – обсяг нагромадження, I – обсяг валових інвестицій у підприємствах, галузях, регіонах.
2.	Коефіцієнт економічної ефективності інвестиційної діяльності підприємств	$K_{EEP} = \frac{P}{I}$, P – прибуток підприємств у підприємствах, галузях, регіонах.
3.	Індекс динаміки інвестицій в основний капітал	$I_{OK} = \frac{IOK_t}{IOK_{t-1}}$ IOK _t , IOK _{t-1} – обсяг інвестицій в основний капітал відповідно в поточному та попередньому роках у порівняних цінах (в цілому і за регіонами)
4.	Обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення	$IS = \frac{IOK}{S}$ S – середньорічна чисельність населення (в цілому і за регіонами)
5.	Питома вага коштів індивідуальних забудовників в загальному обсязі інвестицій в основний капітал	$d_{IZ} = \frac{IZ}{IOK} * 100\%$ IZ – кошти індивідуальних забудовників
6.	Віддача від інвестицій в основний капітал	$w = \frac{\Delta BBП}{IOK}$ ΔBBП – приріст ВВП
7.	Частка валового нагромадження основного капіталу у валовому заощадженні	$d_{VN} = \frac{VN_{OK}}{VZ}$ VN _{OK} – обсяг нагромадження основного капіталу, VZ – обсяг валового заощадження.
8.	Частка валового заощадження у ВВП	$d_{VZ} = \frac{VZ}{BBП}$
Соціально – економічні показники		
9.	Коефіцієнт соціально – економічної ефективності інвестиційної діяльності	$K_{CEE} = \frac{D_{DG}}{I}$, D _{DG} – доходи домашніх господарств

№ п/п	Назва показника	Формула розрахунку
10.	Індекс середньодушових реальних доходів	$I_{SDD} = \frac{SDD'_1}{SDD'_{t-1}},$ SDD'_1, SDD'_{t-1} - рівень середньодушових реальних доходів відповідно у поточному та попередньому періодах; $SDD'_1 = SDD'_{t-1}/I_{ZP}$, тобто скориговано на Індекс споживчих цін
11.	Індекс реальної заробітної плати	$I_{ZP} = \frac{ZP'_1}{ZP'_{t-1}}$ ZP'_1, ZP'_{t-1} - рівень реальної заробітної плати відповідно у поточному та попередньому періодах
12.	Індекс рівня споживання	$I_{RS} = \frac{TO'_1}{TO'_{t-1}},$ TO'_1 - товарооборот поточного періоду у порівнянних цінах; TO'_{t-1} - товарооборот попереднього періоду.
Соціальні показники		
13.	Коефіцієнт соціальної ефективності інвестиційної діяльності	$K_{CE} = \frac{VZ_{DG}}{I_C},$ VZ_{DG} - заощадження домашніх господарств; I_C - обсяги інвестицій в соціальну сферу.
Показники ефективності		
14.	Валовий інвестиційний дохід	$GE = \sum E_j$ $NE = \sum E_j - \sum I_t,$ GE - валовий інвестиційний дохід, NE - чистий інвестиційний дохід; E_j - інвестиційні доходи в періоді j ; I_t - інвестиційні витрати в періоді t ; $=1,2,\dots,n_2$; $t=1,2,\dots,n_1$; n_1 - період інвестування; n_2 - період віддачі від інвестицій.
15.	Середньорічний валовий інвестиційний дохід	$\overline{GE} = \frac{\sum E_j}{n_2}$ $\overline{GE}$ - середньорічний валовий інвестиційний дохід;
16.	Середньорічний чистий інвестиційний дохід	$\overline{NE} = \frac{\sum E_j - \sum I_t}{n_2}$ $\overline{NE}$ - середньорічний чистий інвестиційний дохід
17.	Загальні інвестиційні витрати за n_t років	$I = \sum I$

№ п/п	Назва показника	Формула розрахунку
18.	Середній розмір інвестиційних витрат за рік	$\bar{I} = \frac{\sum I_t}{n_1}$
19.	Показники ефективності інвестиційної діяльності	$GEf = \frac{GE}{I}$ $GEf = \frac{\overline{GE}}{\bar{I}}$ $NEf = \frac{NE}{I}$ $NEf = \frac{\overline{NE}}{\bar{I}}$
Коефіцієнти оцінювання ефективності прямого інвестування у виробничому процесі		
20.	Чистий приведений доход	$W = \sum_{t=1}^n R_t v_i^t$ <p>R_t - розмір інвестиційних доходів (з плюсом) або інвестиційних витрат (з мінусом); v_i^t - дисконтний множник за ставкою i в періоді t</p>
21.	Внутрішня норма доходності	$\sum_t R_t v_{i_B}^t = 0$, де $v_{i_B}^t$ - дисконтний множник у внутрішній нормі доходності; t – порядковий номер періоду від початку інвестиційного процесу
22.	Термін окупності	$(V - A_m) : R_{m+1} v^{m+1}$, де A_m - залишок інвестиційного доходу, що не ввійшов до повної кількості років $R_{m+1} v^{m+1}$ - дисконтований доход наступного року
23.	Індекс рентабельності	$RI = \frac{\sum_{j=1}^{n_2} E_j v^j}{I}$

Вхідні дані для розрахунку моделей впливу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки на рівень ВВП

Період рік	Обсяг ВВП, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн. грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів державного бюджету України, млн. грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.	Обсяги фінансування з інших джерел, млн. грн.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %	Освоєно інноваційних видів продукції, найменувань, одиниць	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн. грн.	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Фінансування витрат підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.	Фінансування витрат підприємств на придбання нових технологій, млн. грн.	Фінансування витрат підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, млн. грн.	Фінансування витрат підприємств на придбання машин та обладнання, що пов'язані з упровадженням інновацій, млн. грн.	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб
індекс	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17 18	18
2000	170070	1399,3	7,7	133,1	217,0	6,8	2391	1978,4	18,0	266,2	72,8	163,9	1074,5	1397	1490	120773	10339	58741
2001	204190	1654,0	55,8	58,5	203,1	7,0	2815	2275,0	16,5	171,4	125,0	183,8	1249,4	1490	1479	113341	10603	60647
2002	225810	2141,8	45,5	264,1	562,4	5,6	2937	2496,8	18,0	270,1	149,7	325,2	1865,6	1586	1477	107447	11008	62673
2003	267344	2148,4	93,0	130,0	688,4	5,8	3746	3319,8	15,1	312,9	95,9	527,3	1873,7	1653	1487	104841	11259	64372
2004	345113	3501,5	63,4	112,4	857,3	6,5	3978	4112,4	13,7	445,3	143,5	808,5	2717,5	1727	1505	106603	11573	65839
2005	441452	5045,4	28,1	157,9	520,2	6,7	3152	4818,6	11,9	612,3	243,4	991,7	3149,6	1808	1510	105512	12014	68291
2006	544153	5211,4	114,4	176,2	658,0	6,7	2408	5354,6	11,2	992,9	159,5	954,7	3489,2	1145	1452	100245	12488	71893
2007	720731	7999,6	144,8	321,8	2384,7	5,9	2526	6700,7	14,2	986,5	328,4	1030,2	7471,1	1419	1404	96820	12845	74191
2008	948056	7264,0	336,9	115,4	4277,9	4,8	2446	8538,9	13,0	1243,6	421,8	1154,7	7664,8	1647	1378	94138	13423	77763
2009	914720	5169,4	127,0	1512,9	1140,6	6,8	2685	8653,7	12,8	846,7	115,9	1296,1	4974,7	1893	1340	92403	13866	81169

	A	B	C	F	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X		
1																					Додаток К	
2																						Таблиця К.1
3				Вхідні дані для формування ієрархічної системи моделей																		
4	Показники	Номер показника в таблиці																		17		
5	Рік	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	x=сум17+18		
6	2000	170070	1399,3	7,7	133,1	217	6,8	2391	1978,4	18	266,2	72,8	163,9	1074,5	1397	1490	120773	10339	58741	69080		
7	2001	204190	1654	55,8	58,5	203,1	7	2815	2275	16,5	171,4	125	183,8	1249,4	1490	1479	113341	10603	60647	71250		
8	2002	225810	2141,8	45,5	264,1	562,4	5,6	2937	2496,8	18	270,1	149,7	325,2	1865,6	1586	1477	107447	11008	62673	73681		
9	2003	267344	2148,4	93	130	688,4	5,8	3746	3319,8	15,1	312,9	95,9	527,3	1873,7	1653	1487	104841	11259	64372	75631		
10	2004	345113	3501,5	63,4	112,4	857,3	6,5	3978	4112,4	13,7	445,3	143,5	808,5	2717,5	1727	1505	106603	11573	65839	77412		
11	2005	441452	5045,4	28,1	157,9	520,2	6,7	3152	4818,6	11,9	612,3	243,4	991,7	3149,6	1808	1510	105512	12014	68291	80305		
12	2006	544153	5211,4	114,4	176,2	658	6,7	2408	5554,6	11,2	992,9	159,5	954,7	3489,2	1145	1452	100245	12488	71893	84381		
13	2007	720731	7999,6	144,8	321,8	2384,7	5,9	2526	6700,7	14,2	986,5	328,4	1030	7471,1	1419	1404	96820	12845	74191	87036		
14	2008	948056	7264	336,9	115,4	4277,9	4,8	2446	8538,9	13	1243,6	421,8	1155	7664,8	1647	1378	94138	13423	77763	91186		
15	2009	914720	5169,4	127	1512,9	1140,6	6,8	2685	8653,7	12,8	846,7	115,9	1296	4974,7	1893	1340	92403	13866	81169	95035		

Вхідні дані для розрахунку канонічної кореляції						<i>Таблиця Л.1.</i>													
Показники	у1	у2	у3	у4	у5	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10	x11	x12	x13	x14
						Показники достатності капіталу					Показники ліквідності				Показники ділової активності				
Рік	Обсяг ВВП, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів державного бюджету України, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн.грн.	Обсяги фінансування з інших джерел фінансування, млн.грн.	Коефіцієнт надійності (рівень лівериджу)	Статутний капітал на 1 грн. активних операцій	Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку	Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів	Коефіцієнт захищеності капіталу	Норматив (коефіцієнт) короткострокової ліквідності (НБ)	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	Коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	Коефіцієнт кредитної активності	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	Коеф. співвідн. строк. депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери
						2004	345113	3501,5	63,4	112,4	857,3	0,2	0,086	0,187	0,172	0,296	79,56	1,068	0,78
2005	441452	5045,4	28,1	157,9	520,2	0,17	0,075	0,168	0,154	0,253	79,455	1,063	0,79	0,73	0,88	0,73	0,067	0,083	0,48
2006	544153	5211,4	114,4	176,2	658	0,202	0,077	0,152	0,144	0,271	87,519	1,32	0,835	0,79	0,87	0,792	0,042	0,0509	0,42
2007	720731	7999,6	144,8	321,8	2384,7	0,262	0,069	0,149	0,141	0,57	96,1	1,762	0,83	0,784	0,884	0,81	0,047	0,0558	0,349
2008	948056	7264	336,9	115,4	4277,9	0,345	0,085	0,155	0,148	0,492	106,3	2,219	0,856	0,814	0,87	0,86	0,0438	0,0487	0,29
2009	914720	5169,4	127	1512,9	1140,6	0,418	0,0119	0,183	0,173	0,873	106,82	2,298	0,785	0,746	0,869	0,848	0,0446	0,05	0,261

13																				Продовження додатку Л
14																				Продовження табл. Л.1
15	Показники	y1	y2	y3	y4	y5	x15	x16	x17	x18	x19	x20	x21	x22	x23					
16							Показн.дохідності та прибутковості					Показн.оцінки якості активів								
17	Рік	Обсяг ВВП, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів державного бюджету України, млн.грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн.грн.	Обсяги фінансування з інших джерел фінансування, млн.грн.	Прибутковість капіталу (ROE)	Прибутковість активів (ROA)	Рентабельність діяльності по витратах	Коефіцієнт окупності витрат доходами	Коефіцієнт фодової капіталізації прибутку	Показник якості активів	Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	Коефіцієнт короткострокового кредитування	Питома вага проблемних кредитів в активах банку					
18	2004	345113	3501,5	63,4	112,4	857,3	8,43	1,07	67,13	1,067	1,561	5,092	0,0655	0,392	0,023					
19	2005	441452	5045,4	28,1	157,9	520,2	10,39	1,31	85,542	1,085	1,633	5,841	0,0532	0,3228	0,0157					
20	2006	544153	5211,4	114,4	176,2	658	13,52	1,61	110,49	1,1105	1,5665	6,31	0,0457	0,285	0,013					
21	2007	720731	7999,6	144,8	321,8	2384,7	0,0916	0,01	0,1075	1,1075	1,68	7,73	0,0997	0,398	0,013					
22	2008	948056	7264	336,9	115,4	4277,9	0,0593	0,0078	0,063	1,063	1,49	6,73	0,1545	0,359	0,022					
23	2009	914720	5169,4	127	1512,9	1140,6	-0,231	-0,0357	-0,173	0,788	1,13	4,67	0,157	0,408	0,093					

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	-3179,89	35738,7	-0,0889759	0,9326
Col_2	62,6399	11,1775	5,60411	0,0025
Col_3	1612,39	535,73	3,00971	0,0299
Col_4	314,96	39,2148	8,03166	0,0005
Col_5	-25,8481	45,3965	-0,569384	0,5937

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	8,25294E11	4	2,06321E11	95,87	0,0001
Residual	1,07609E10	5	2,15217E9		
Total (Corr.)	8,36045E11	9			

R-squared = 98,7129 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 97,6832 percent

Standard Error of Est. = 46391,5

Mean absolute error = 27255,8

Durbin-Watson statistic = 1,71089

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 4 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = -3179,89 + 62,6399 \cdot \text{Col}_2 + 1612,39 \cdot \text{Col}_3 + 314,96 \cdot \text{Col}_4 - 25,8481 \cdot \text{Col}_5$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 98,7129% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 97,6832%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 46391,5. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 27255,8 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is greater than 1.4, there is probably not any serious autocorrelation in the residuals.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,5937, belonging to Col_5. Since the P-value is greater or equal to 0.10, that term is not statistically significant at the 90% or higher confidence level. Consequently, you should consider removing Col_5 from the model.

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	157,697	885,815	0,178186	0,8630
Col_2	0,82816	0,164957	5,02046	0,0010

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	3,77563E7	1	3,77563E7	25,21	0,0010
Residual	1,19837E7	8	1,49796E6		
Total (Corr.)	4,974E7	9			

R-squared = 75,9073 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 72,8957 percent

Standard Error of Est. = 1223,91

Mean absolute error = 768,747

Durbin-Watson statistic = 1,22865

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 1 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = 157,697 + 0,82816 \cdot \text{Col}_2$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-squared statistic indicates that the model as fitted explains 75,9073% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 72,8957%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 1223,91. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 768,747 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is less than 1.4, there may be some indication of serial correlation. Plot the residuals versus row order to see if there is any pattern which can be seen.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,0010, belonging to Col_2. Since the P-value is less than 0.01, the highest order term is statistically significant at the 99% confidence level. Consequently, you probably don't want to remove any variables from the model.

Продовження додатку М
Таблиця М.3

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	-39,8231	45,52	-0,874848	0,4072
Col_2	0,0293236	0,00848442	3,45617	0,0086

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	DF	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	47336,3	1	47336,3	11,95	0,0086
Residual	31702,5	8	3962,82		
Total (Corr.)	79038,8	9			

R-squared = 59,8899 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 54,8761 percent

Standard Error of Est. = 62,9509

Mean absolute error = 40,5653

Durbin-Watson statistic = 2,45896

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 1 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = -39,8231 + 0,0293236 \cdot \text{Col}_2$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 59,8899% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 54,8761%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 62,9509. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 40,5653 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is greater than 1.4, there is probably not any serious autocorrelation in the residuals.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,0086, belonging to Col_2. Since the P-value is less than 0.01, the highest order term is statistically significant at the 99% confidence level. Consequently, you probably don't want to remove any variables from the model.

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	-375,995	240,109	-1,56594	0,1613
Col_2	0,157413	0,0491335	3,20378	0,0150

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	984306,0	1	984306,0	10,26	0,0150
Residual	671280,0	7	95897,1		
Total (Corr.)	1,65559E6	8			

R-squared = 59,4536 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 53,6613 percent

Standard Error of Est. = 309,673

Mean absolute error = 232,847

Durbin-Watson statistic = 1,3818

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 1 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = -375,995 + 0,157413 \cdot \text{Col}_2$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.05, there is a statistically significant relationship between the variables at the 95% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 59,4536% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 53,6613%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 309,673. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 232,847 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is less than 1.4, there may be some indication of serial correlation. Plot the residuals versus row order to see if there is any pattern which can be seen.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,0150, belonging to Col_2. Since the P-value is less than 0,05, that term is statistically significant at the 95% confidence level. Consequently, you probably don't want to remove any variables from the model.

Продовження додатку М
Таблиця М.5

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	-688.01	644.791	-1.06703	0.3171
Col_2	0.381142	0.120182	3.17138	0.0132

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	7.99713E6	1	7.99713E6	10.06	0.0132
Residual	6.36103E6	4	1592757.5		
Total (Corr.)	1.43582E7	5			

R-squared = 55.6975 percent

R-squared (adjusted for d.f.) = 50.1597 percent

Standard Error of Est. = 891.7

Mean absolute error = 563.0

Durbin-Watson statistic = 2.12715

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 1 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = -688.01 + 0.381142 \cdot \text{Col}_2$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.05, there is a statistically significant relationship between the variables at the 95% confidence level.

The R-Squared statistic indicates that the model as fitted explains 55.6975% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 50.1597%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 891.7. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 563.0 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is greater than 1.4, there is probably not any serious autocorrelation in the residuals.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0.0132, belonging to Col_2. Since the P-value is less than 0.05, that term is statistically significant at the 95% confidence level. Consequently, you probably don't want to remove any variables from the model.

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Multiple Regression Analysis

Dependent variable: Col_1

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	-8096.47	8825.3	-0.917416	0.4010
Col_1	0.996882	1.25129	0.796682	0.4418
Col_3	0.61797	1.18074	0.521416	0.5987
Col_4	0.245077	0.131724	1.86054	0.1219
Col_5	0.135137	0.131816	1.0252	0.3523

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	0.434187	4	1.358127	98.76	0.0001
Residual	709397.0	5	141879.0		
Total (Corr.)	0.4058387	9			

R-squared = 98,7114 percent
 R-squared (adjusted for d.f.) = 97,6806 percent
 Standard Error of Est. = 376,658
 Mean absolute error = 218,751
 Durbin-Watson statistic = 2,19567

The StatAdvisor

The output shows the results of fitting a multiple linear regression model to describe the relationship between Col_1 and 4 independent variables. The equation of the fitted model is

$$\text{Col}_1 = -8096.47 + 0.996882 \cdot \text{Col}_2 + 0.61797 \cdot \text{Col}_3 + 0.245077 \cdot \text{Col}_4 + 0.135137 \cdot \text{Col}_5$$

Since the P-value in the ANOVA table is less than 0.01, there is a statistically significant relationship between the variables at the 99% confidence level.

The R-squared statistic indicates that the model as fitted explains 98,7114% of the variability in Col_1. The adjusted R-squared statistic, which is more suitable for comparing models with different numbers of independent variables, is 97,6806%. The standard error of the estimate shows the standard deviation of the residuals to be 376,658. This value can be used to construct prediction limits for new observations by selecting the Reports option from the text menu. The mean absolute error (MAE) of 218,751 is the average value of the residuals. The Durbin-Watson (DW) statistic tests the residuals to determine if there is any significant correlation based on the order in which they occur in your data file. Since the DW value is greater than 1.4, there is probably not any serious autocorrelation in the residuals.

In determining whether the model can be simplified, notice that the highest P-value on the independent variables is 0,5987, belonging to Col_3. Since the P-value is greater or equal to 0.10, that term is not statistically significant at the 90% or higher confidence level. Consequently, you should consider removing Col_3 from the model.

Аналіз дотримання обов'язкових економічних нормативів НБУ [364]

Норматив	Назва нормативу
Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу
Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу
Н3 до 2009	Норматив адекватності основного капіталу
Н3 з 2009	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів
Н4	Норматив миттєвої ліквідності
Н5	Норматив поточної ліквідності
Н6	Норматив короткострокової ліквідності
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента
Н8	Норматив великих кредитних ризиків
Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств наданих одному інсайдеру
Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств наданих інсайдерам
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою
Н177	Норматив загальної суми інвестування
Н13	Норматив загальної відкритої валютної позиції
Н13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції
Н13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції

Аналіз достатності капіталу

№	Показник			Посилання
1	Н2	Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу	не менше 10%	[364, 6]
2	Н3 до 2009 р.	Коефіцієнт адекватності основного капіталу	не менше 4%	[63,6]
	Н3 з 2009 р.	Коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	не менше 9%	[364]
3	Коефіцієнт надійності			[6]
4	Коефіцієнт фінансового важеля			[6, 172, 309, 396]
5	Коефіцієнт незалежності			[6]
6	Коефіцієнт захищеності власного капіталу			[6]
7	Коефіцієнт захищеності доходних активів			[6]
8	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу			[6, 172, 24, 90, 396, 462, 467]
9	Коефіцієнт ресурсної бази			[6]
10	Коефіцієнт достатності капіталу			[6, 20]
11	Коефіцієнт іммобілізації власного капіталу			[20]
12	Рівень левериджу			[21, 45]
13	Відношення відкритої валютної позиції до капіталу банку			[21, 45]
14	Статутний капітал на 1 грн активних операцій			[172, 27, 334]
15	Статутний капітал на 1 грн власних коштів			[172, 27, 160, 334, 396]
16	Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку			[27, 90]
17	Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів			[396]

Аналіз ліквідності

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	[364, 6, 45]
2	Коефіцієнт ресурсної ліквідності	[6]
3	Коефіцієнт генеральної ліквідності	[6]
4	Коефіцієнт загальної ліквідності	[6]
5	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	[6, 365, 172, 396]
6	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	[6]
7	Коефіцієнт поточної ліквідності	[6, 16]
8	Коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах	[16]
9	Коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідним коштами	[16]
10	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	[365]
11	Коефіцієнт короткострокової ліквідності	[364]

Star Higher Education
"UKRAINIAN ACADEMY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Аналіз ділової активності

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	[6, 172, 11]
2	Коефіцієнт активності залучених строкових депозитів	[6, 172]
3	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	[6, 172, 95, 396]
4	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	[6, 172, 27]
5	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	[6, 172]
6	Ефективність використання активів	[6]
7	Коефіцієнт кредитної активності	[6, 172, 27, 396]
8	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	[6, 172]
9	Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	[6]
10	Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	[6]
11	Коефіцієнт проблемних кредитів	[6, 172, 23, 334, 396]
12	Коефіцієнт мультиплікації активів	[20]
13	Коефіцієнт загальної ділової активності	[20]
14	Коефіцієнт активності на ринку цінних паперів	[20]
15	Коефіцієнт емісійної активності	[20]
16	Коефіцієнт активності на відкритому ринку	[20]
17	Коефіцієнт доходних активів	[6, 172, 90, 160, 396]
18	Коефіцієнт активності залучення міжбанківських ресурсів	[3, 20, 172]
19	Коефіцієнт частки клієнтських коштів до запитання	[20]
20	Коефіцієнт ділової активності клієнтури	[20]
21	Коефіцієнт зв'язку з державою	[20]
20	Рівень поточних рахунків у пасивах банку	[396]
23	Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери	[172]

Аналіз дохідності і прибутковості

№	Показник	Посилання
1	Загальний рівень рентабельності	[6]
2	Чиста процентна маржа	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 248, 334, 396, 462, 467]
3	Чистий спред	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 186, 248, 334, 462, 467]
4	Мертва точка прибутковості банку	[6, 172, 90, 160, 248, 467]
5	Прибутковість капіталу (ROE)	[6, 172, 24, 90, 186, 248, 334, 396]
6	Прибутковість активів (ROA)	[6, 172, 24, 18, 24, 27, 90, 160, 186, 248, 334, 396, 462]
7	Рентабельність дохідних активів	[6]
8	Рентабельність власного капіталу	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 334, 462, 467]
9	Рентабельність діяльності по витратах	[6]
10	Рентабельність діяльності по доходах	[6]
11	Продуктивність праці середньорічного працівника	[6]
12	Коефіцієнт використання активів	[20]
13	Дохідність активів	[18, 24, 90, 195, 334, 462, 467]
14	Процентний спред	[6]
15	Чиста процентна позиція	[6]
16	Чистий операційний дохід на загальні активи	[27, 90, 248, 334]
17	Чиста непроцентна маржа	[334, 462]
18	Дохідність інших операцій та послуг банку	[172, 18, 90, 186]
19	Чиста маржа прибутку	[172, 24, 90, 396, 462, 467]
20	Рівень загальних витрат	[172]
21	Коефіцієнт окупності витрат доходами	[6, 160, 334, 396]
20	Прибутковість процентних операцій	[172, 467]
23	Прибутковість комісійних операцій	[172, 334]
24	Прибутковість торговельних операцій	[172, 334]
25	Прибутковість інших продуктів банку	[6, 172, 334]

Коефіцієнти якості активів

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	[20]
2	Коефіцієнт зв'язаних активів	[20]
3	Коефіцієнт резервування кредитного портфеля	[20]
4	Коефіцієнт погашення позичкової заборгованості	[20]
5	Коефіцієнт короткострокового кредитування	[20]
6	Коефіцієнт співвідношення балансових і позабалансових вимог	[20]
7	Коефіцієнт інших вимог	[20]
8	Питома вага проблемних кредитів в активах банку	[21]
9	Коефіцієнт співвідношення МБК до сукупних активів	[6]

Показники фінансової стійкості розроблені МВФ [25]

№	Показники
<i>Базовий набір</i>	
<i>Достатність капіталу</i>	
	Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ступенем ризику
	Відношення кредитів, що не обслуговуються, і позик за вирахуванням створених резервів до капіталу
	Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів, зважених за ступенем ризику
<i>Якість активів</i>	
	Відношення кредитів, що не обслуговуються, і позик до сукупних валових кредитів і позик
	Відношення розподілу кредитів і позик по секторах до сукупних кредитів і позик
<i>Прибуток і рентабельність</i>	
	Норма прибутку на активи
	Норма прибутку на власний капітал
	Відношення прибутку за відсотками до валовому доходу
	Відношення непроцентних витрат до валового доходу
<i>Ліквідність</i>	
	Відношення ліквідних активів до сукупним активам (коефіцієнт ліквідних активів)
	Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
<i>Чутливість до ринкового ризику</i>	
	Відношення чистої відкритої валютної позиції до капіталу
<i>Рекомендований набір</i>	
<i>На основі капіталу</i>	
1	Відношення нормативного капіталу до активів зважених до базового ризику
2	Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів зважених до базового ризику
3	Відношення капіталу до активів
4	Відношення кредитів та позик, що не обслуговуються, за виключенням створених резервів капіталу
5	Норма прибутку на власний капітал (відношення чистого доходу до середнього власного капіталу)
6	Відношення крупних відкритих позицій капіталу
7	Відношення чистої відкритої валютної позиції до капіталу
8	Відношення валютних позицій з похідних фінансових інструментів на стороні активів і пасивів до капіталу
9	Відношення чистої відкритої позиції з інструментів участі у капіталі до капіталу
<i>На основі активів</i>	
1	Відношення ліквідних активів та сукупних активів (коефіцієнт ліквідних активів)
2	Відношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань
3	Відношення депозитів клієнтів та сукупних кредитів та позик (не враховуючи міжбанківські)
4	Норма прибутку на активи (відношення чистого доходу та середніх сукупних активів)
5	Відношення кредитів та позик, що не обслуговуються та сукупні валові кредити та займи

Продовження додатку П

Продовження табл. П.2

№	Показники
6	Відношення розподілу кредитів і позик за секторами до сукупних кредитів і позик
7	Відношення кредитів і позик на жилу нерухомість та сукупних кредитів і позик
9	Відношення кредитів і позик на комерційну нерухомість та сукупних кредитів і позик
10	Відношення географічного розподілу кредитів і позик до сукупних кредитів і позик
11	Відношення валютних кредитів і позик до сукупних кредитів і позик
12	Відношення валютних зобов'язань до сукупних зобов'язань
<i>За доходами та видатками</i>	
1	Відношення прибутку за процентами до валового доходу
2	Відношення трейдингового доходу до сукупного доходу
3	Відношення непроцентних видатків до валового доходу
4	Відношення видатків на персонал до непроцентних видатків

Державний вищий навчальний заклад
 «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

**Показники фінансової стійкості банківського сектора
Республіки Беларусь [33]**

№	Показник
<i>Достатність капіталу</i>	
1	Коефіцієнт достатності нормативного капіталу
2	Коефіцієнт достатності основного капіталу (1 рівня)
3	Капітал до активів
<i>Кредитний ризик</i>	
4	Зростання кредитування економіки
5	Крупні відкриті позиції до нормативного капіталу
6	Частка проблемних активів в загальному обсязі активів, які схильні до кредитного ризику
7	Частка проблемних кредитів в загальному обсязі кредитування економіки
8	Проблемні активи без урахування фактично створених за ними резервами до капіталу
9	Розповсюдження кредитів за галузями:
<i>Доходи/прибутковість</i>	
10	Рентабельність активів
11	Рентабельність капіталу
12	Процентна маржа до валового доходу
13	Непроцентні видатки до валового доходу
14	Видатки на персонал до непроцентних видатків
15	Спред між різними процентними ставками
<i>Ліквідність</i>	
16	Ліквідні активи до сукупних активів
17	Короткострокова ліквідність
18	Миттєва ліквідність
19	Поточна ліквідність
<i>Валютний ризик</i>	
20	Сумарна відкрита позиція в іноземній валюті до нормативного капіталу
21	Частка заборгованості клієнтів за кредитними та іншими операціями в іноземній валюті в загальній сумі заборгованості клієнтів за кредитами та іншими кредитними операціями
20	Частка коштів клієнтів в іноземній валюті до всіх залучених коштів клієнтів

**Показники фінансової стійкості банківського сектору,
які розраховуються Банком Росії**

№	Показники	Посилання
Показники оцінки капіталу		
1	Загальна достатність капіталу	[36, 42]
2	Показник оцінки якості капіталу	[36, 42]
3	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки капіталу	[36]
4	Генеральний коефіцієнт надійності	[43]
5	Коефіцієнт захищеності капіталу	[43]
6	Коефіцієнт фінансового важеля	[42]
7	Запас міцності	[34]
8	Достатність чистих власних коштів	[36]
9	Запас строкових ресурсів	[36]
Показники оцінки активів		
1	Показник якості позик	[36]
2	Показник якості активів	[34, 36, 42]
3	Показник частки прострочених позик	[36, 42]
4	Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	[36, 42]
5	Показник концентрації крупних кредитних ризиків	[36]
6	Показник концентрації кредитних ризиків на акціонерів	[36]
7	Показник концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	[36]
8	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки активів	[36]
9	Крос-коефіцієнт	
Показники оцінки якості управління капіталом, його операціями та ризиками		
1	Показник достатності обсягу інформації, що розкривається про склад власності банку	[36]
2	Показник доступності інформації про осіб, які впливають, прямо або опосередковано, на рішення правління банку	[36]
3	Показник значущості впливу на управління банком резидентів офшорних зон	[36]
4	Показник організації системи управління ризиками	[36]
5	Показник організації служби внутрішнього контролю	[36]
6	Коефіцієнт якості прибутку	[42]
7	Коефіцієнт якості зростання	[42]

Продовження додатку П

Продовження табл. П.9

№	Показники	Посилання
8	Коефіцієнт співвідношення видатків і прибутків	[42]
Показники оцінки дохідності		
1	Показник рентабельності активів	[36, 42]
2	Показник рентабельності капіталу	[36, 42]
3	Показник структури доходів	[36]
4	Показник структури видатків	[36]
5	Чиста процентна маржа	[36, 42]
6	Чистий спред	[36]
7	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки дохідності	[36]
8	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	[43]
Показники оцінки ліквідності		
1	Показник співвідношення високоліквідних активів та залучених коштів	[36]
2	Показник миттєвої ліквідності	[34,36,42,43]
3	Показник поточної ліквідності	[34, 36, 42]
4	Показник структури залучених коштів	[36]
5	Показник залежності від міжбанківського ринку	[36, 42]
6	Показник ризику власних вексельних зобов'язань	[36]
7	Показник небанківських позик	[36]
8	Показник загальної ліквідності	[36]
9	Показник обов'язкових резервів	[36]
10	Показник ризику на крупних кредиторів і вкладників	[36]
11	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки ліквідності	[36]
12	Генеральний коефіцієнт ліквідності	[43]
13	Поточний індекс надійності	[43]
14	Критична ліквідність	[34]

Показники оцінки фінансового стану банку

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Показники достатності капіталу			
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	$OK + DK - B$, де PK – регулятивний капітал, OK – основний капітал (капітал 1-го рівня), DK – додатковий капітал (капітал 2-го рівня)	Покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.	[364]
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	$\frac{PK}{Ap} \times 100\%$, де Ap – активи, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив	Здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її приймають на себе власники банку; і навпаки: чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори/вкладники банку.	[364]
Норматив адекватності основного капіталу (Н3 до 2009 р.)	$\frac{OK}{ZA} \times 100\%$, де ZA – загальні активи	Визначення спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різноманітних ризиків.	[364]
Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3 з 2009 р.)	$\frac{PK}{ZA} \times 100\%$	Відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій.	[364]
Коефіцієнт надійності (рівень лівериджу)	$\frac{K}{3K}$, де K - власний капітал 3K - залучені кошти	Рівень залежності банку від залучених коштів	[6]
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{3}{K}$, де 3 – сумарні зобов'язання	Розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку	[6, 172, 334, 396]
Коефіцієнт незалежності			[16]
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$\frac{Ak}{K}$ Ak - капіталізовані активи	Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно)	[6]
Коефіцієнт захищеності доходних активів	$\frac{K - Hda - 3b}{Ad}$ Hda - недохідні активи Ad - доходні активи 3b- збитки	Сигналізує про захист доходних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власником капіталом	[6]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$\frac{ЗА}{КА}$ КА - акціонерний капітал	Ступінь покриття активів акціонерним капіталом	[6, 172, 24, 90, 396, 462, 467]
Коефіцієнт іммобілізації власного капіталу		Показує рівень іммобілізованого власного капіталу	[20]
Норматив загальної відкритої валютної позиції (Н13)	$\frac{ВП}{РК} \times 100\%$, де ВП – загальна відкрита валютна позиція за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті (розрахунок проводиться за звітну дату), яка визначається як сума абсолютних величин усіх довгих і коротких відкритих валютних позицій у гривневому еквіваленті окремо за кожною іноземною валютою (без урахування знака) за всіма іноземними валютами	Встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з проведенням операцій на валютному ринку, що може призвести до значних втрат банку.	[364]
Статутний капітал на 1 грн активних операцій	$\frac{СК}{\phi_c}$, де $СК_{\phi_c}$ – фактично сплачений статутний капітал	Показує скільки фактично сплаченого статутного капіталу приходить на 1 грн. активів	[172, 27, 334]
Статутний капітал на 1 грн власних коштів	$\frac{СК}{K}$	Показує залежність комерційного банку від його засновників (акціонерів)	[172, 27, 160, 334, 396]
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку	$\frac{K}{K_p}$, де Kp – обсяг наданих кредитів	Показує скільки власних коштів приходить на 1 грн. виданих кредитів	[27, 90]
Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів	$\frac{K}{A_d}$, де Ad – доходні активи	Показує достатність власного капіталу для формування доходних активів	[370]
Показник оцінки якості капіталу	$\frac{ДК}{ОК}$		[36, 42]
Коефіцієнт захищеності капіталу	$\frac{ЗК}{K}$, де ЗК – захищений капітал	Показує, яку частку своїх активів банк вкладає у нерухомість, цінності та устаткування	[43]
Показники ліквідності			
Норматив (коефіцієнт) миттєвої ліквідності (Н4)	$H4 = \frac{K_{kp} + Ka}{Pn} \times 100\%$, де Kkp – кошти на кореспондентському рахунку; Ka – кошти в касі; Pn – поточні рахунки для розрахунку нормативу ліквідності.	Встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках).	[364, 6, 155, 45, 334]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Норматив (коефіцієнт) поточної ліквідності (Н5)	$H5 = \frac{Anb}{Pn + 3} \times 100\%$, де Апв – активи первинної та вторинної ліквідності; Рп – поточні рахунки для розрахунку нормативу поточної ліквідності.	Встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку.	[364, 16, 6]
Норматив (коефіцієнт) короткострокової ліквідності (Н6)	$H6 = \frac{Al}{Pn + 3k} \times 100\%$, де Ал – ліквідні активи; Зк – короткострокові зобов'язання.	Встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.	[364, 6]
Коефіцієнт ресурсної ліквідності	$\frac{A_d}{3}$	Характеризує забезпечення дохідними активами банку його загальних зобов'язань і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку поверненням дохідних активів	[6]
Коефіцієнт генеральної ліквідності	$\frac{A_{вл} + A_m}{3}$ Авл- високоліквідні активи Ам- майно на продаж	Розкриває здатність банку погашати зобов'язання високоліквідними активами та через продаж майна	[6, 43]
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{3A}{3}$	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами	[6]
Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	$\frac{A_{вл}}{A_p}$	Характеризує питому вагу високоліквідних активів у робочих активах	[6, 365, 172, 396]
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$\frac{K_p}{3K}$	Розкриває, наскільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами (чи є незбалансована ліквідність)	[6]
Коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідним коштом	$\frac{Al}{KK}$, де КК – кошти клієнтів банку		[16]
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	$\frac{K_p}{3A}$	Характеризує кредитну активність банку, проте також є показником ліквідності. Занадто високе (більше 0,8) значення коефіцієнту свідчить про проблеми з ліквідністю в даному банку	[365]
Показники ділової активності			
Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	$\frac{3}{3П}$, де 3П – загальний розмір пасивів	Питома вага залучених коштів у загальних пасивах	[6, 172, 11]
Коефіцієнт активності залучених строкових депозитів	$\frac{Дстр}{3П}$, де Дстр – обсяг строкових депозитів	Питома вага строкових депозитів у загальних пасивах	[6, 172]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	$\frac{Kp}{ЗК}$	Питома вага кредитного портфеля у залучених коштах	[6, 172, 27]
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	$\frac{Kp}{Дстр}$	Співвідношення кредитного портфеля і депозитів строкових	[6, 172]
Коефіцієнт кредитної активності	$\frac{Kp}{ЗА}$	Питома вага кредитного портфеля у загальних активах	[6, 172, 396]
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	$\frac{ЦПП}{ЗА}$, де ЦПП – портфель цінних паперів та паїв	Питома вага портфеля цінних паперів і паїв у загальних активах	[6, 172]
Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	$\frac{ЦПП}{Ад}$	Питома вага інвестицій в доходних активах	[6]
Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	$\frac{Kp}{Ад}$	Показує питому вагу кредитного портфелю в загальній структурі доходних активів	[6]
Коефіцієнт проблемних кредитів	$\frac{ПКр}{Kp}$, де ПКр – обсяг проблемних кредитів	Питома вага проблемних кредитів (прострочених і безнадійних) у кредитному портфелі в цілому	[6, 172, 23, 334, 396]
Коефіцієнт мультиплікації активів	Відношення динаміки чистих активів до динаміки обороту від реалізації продуктів	Показує рівень впливу збільшення (зменшення) розмірів банку на його ділову активність	[20]
Коефіцієнт загальної ділової активності	Відношення середньоденного загального обороту до валюти балансу	Характеризує спільний обсяг операцій, що здійснюються банком за досліджуваній період, і дозволяє визначити стратегію розвитку банку.	[20]
Коефіцієнт активності на ринку цінних паперів	Відношення оборотів на ринку цінних паперів сторонніх емітентів до портфеля цих паперів	Характеризує політику банку на ринку цінних паперів	[20]
Коефіцієнт емісійної активності		Характеризує політику банку у галузі випуску власних цінних паперів	[20]
Коефіцієнт активності на відкритому ринку		Характеризує політику банку на міжбанківському ринку	[20]
Коефіцієнт доходних активів	$\frac{Ад}{ЗА}$	Питома вага доходних активів у загальних активах	[6, 172, 90, 160, 396]
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	$\frac{МБК}{ЗП}$, де МБК – міжбанківські кредити	Питома вага одержаних міжбанківських кредитів у загальних пасивах	[6, 20, 172]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Коефіцієнт частки клієнтських коштів до запитання	Співвідношення залишків клієнтських коштів на розрахункових і поточних рахунках у сумарних зобов'язань	Показує частку залишків клієнтських коштів на розрахункових і поточних рахунках у сумарних зобов'язань	[20]
Коефіцієнт ділової активності клієнтури	Відношення оборотів за кредитом по клієнтських рахунках до запитання до величини залишків на кінець місяця	Дозволяє зробити припущення про належність клієнтів до тієї або іншої групи, а також показує рівень «стабільності» клієнтської бази	[20]
Коефіцієнт зв'язку з державою	$\frac{БК}{З}$, де БК – бюджетні кошти	Показує залежність від центральних і місцевих органів влади.	[20]
Рівень поточних рахунків у пасивах банку	$\frac{\text{Залишки коштів на Рн}}{ЗП}$	Характеризує позиції банку по обслуговуванню клієнтів	[396]
Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери	$\frac{Дстр}{Кр + ЦПП}$	Характеризує ступінь використання банком строкових депозитів клієнтів	[172]
Показники дохідності та прибутковості			
Загальний рівень рентабельності	$\frac{Пб}{Дз}$, де Пб – балансовий прибуток Дз – загальний дохід	Розмір балансового прибутку на 1 грн доходу	[6]
Чиста процентна маржа	$\frac{Д\% - В\%}{ЗAc} * 100$, де Д% - процентні доходи В% - процентні витрати ЗAc – середні загальні активи	Розкриває рівень дохідності активів від процентної різниці	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 248, 334, 396, 462, 467]
Чистий спред	$\left(\frac{\%отр}{Кр} \times 100 \right) - \left(\frac{\%спл}{Дпр} \times 100 \right)$, де: %отр- проценти отримані %спл- проценти сплачені Дпр- підпроцентні депозити	Розкриває рівень дохідності активів від процентних операцій	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 186, 248, 334, 462, 467]
Мертва точка прибутковості банку	$\frac{Вн - Дн}{Ad}$, де Вн – непроцентні витрати Дн – непроцентні доходи	Показує мінімальну дохідну маржу для покриття всіх витрат, після чого банк починає заробляти прибуток	[6, 172, 90, 160, 248, 467]
Прибутковість капіталу (ROE)	$\frac{ЧП}{К}$, де ЧП – чистий прибуток	Рівень окупності чистим прибутком власного капіталу банку	[6, 172, 24, 90, 186, 248, 334, 396]
Прибутковість активів (ROA)	$\frac{ЧП}{ЗА}$	Рівень окупності чистим прибутком активів банку	[6, 172, 19, 18, 24, 27, 90, 160, 186, 248, 334, 396]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Рентабельність доходних активів	$\frac{ЧП}{А\partial}$	Рівень окупності чистим прибутком середньорічних активів у цілому	[6]
Рентабельність діяльності по витратах	$\frac{ЧП}{Вз}$, де Вз – загальні витрати	Рівень окупності чистим прибутком усіх витрат банку	[6]
Продуктивність праці середньорічного працівника	$\frac{ЧП}{СЧ}$, де СЧ – середньорічна чисельність працівників	Рівень чистого прибутку на одного середньорічного працівника	[6]
Дохідність активів	$\frac{Дз}{ЗА}$	Характеризує дохідність активів, тобто дохід на 1 грн. активів	[18, 24, 90, 186, 334, 462, 467]
Чиста процентна позиція	ДПП – КПП, де ДПП – довга процентна позиція КПП – коротка процентна позиція	Якщо величина чистої процентної позиції за фінансовим інструментом отримана зі знаком "+", то чиста процентна позиція вважається довгою, якщо, зі знаком "-", то – короткою	[364]
Чистий операційний дохід на загальні активи	$\frac{Доп}{ЗА}$, Доп – дохід від операційної діяльності	Показує рівень операційного доходу на 1 грн. активів	[27, 90, 248, 334]
Чиста непроцентна маржа	$\frac{Дн - Вн}{ЗА}$	Показує рівень непроцентного прибутку на 1 грн. активів	[334, 462]
Дохідність інших операцій та послуг банку	$\frac{Ді}{А\partial}$, де Ді – дохід від інших операцій	Свідчить про рівень доходності активів від інших нетрадиційних операцій та послуг банку	[172, 18, 90, 186]
Чиста маржа прибутку	$\frac{ЧП}{Дз}$	Дозволяє оцінити загальний прибуток банку, а також розмір прибутку на 1 грн. доходу	[172, 24, 90, 396, 462, 467]
Рівень загальних витрат	$\frac{Вз}{ЗА}$, де Вз – загальні витрати	Показує рівень витрат банку	[172]
Коефіцієнт окупності витрат доходами	$\frac{Дз}{Вз}$	Розмір доходу на 1 грн витрат	[6, 160, 334, 396]
Прибутковість процентних операцій	$\frac{\%Д - \%Д \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{\%В + \%Д \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}$, де ЗАВ – загальноадміністративні витрати та витрати на персонал, ЧД – чистий дохід	Показує рівень прибутку від процентних операцій	[172, 467]
Прибутковість комісійних операцій	$\frac{КД - КД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{Вк + КД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}$, де КД – комісійний дохід, Вк – комісійні витрати	Показує рівень прибутку від комісійних операцій	[172, 334]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Прибутковість торговельних операцій	$\frac{TД - TД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}{TД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}$ <p>де ТД – торговий дохід</p>	Показує рівень прибутку від торговельних операцій	[172, 334]
Прибутковість інших продуктів банку	$\frac{ІД - ІД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}{ІД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}$ <p>де ІД – доходи від інших продуктів банку</p>	Показує рівень прибутку від інших видів банківських продуктів	[6, 172, 334]
Показник структури видатків	$\frac{Ва}{ЧОД}$, де Ва – адміністративно-управлінські видатки ЧОД – чистий операційний дохід		[36]
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$\frac{ВК}{СФ}$, де СФ – статутний фонд		[43]
Показники оцінки якості активів			
Показник якості активів	$\frac{Анр - Р}{К}$, де Анр – непокриті резервами активи Р – сформовані резерви		[34, 36, 42]
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	$\frac{Кр_о}{Кр}$, де Кр _о – кредити, отримані від інших банків		[20]
Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	$\frac{Ркр}{Кр}$, де Ркр – резерви, сформовані під можливі втрати за позиками		[36, 42]
Показник концентрації крупних кредитних ризиків	$\frac{ККр}{К}$, де ККр – обсяг крупних кредитів		[36]
Коефіцієнт зв'язаних активів		Показує яку частину активів і майна закладено	[20]
Коефіцієнт погашення позичкової заборгованості		Характеризує інтенсивність діяльності за погашенням наданих кредитів	[20]
Коефіцієнт короткострокового кредитування	$\frac{Крзп}{Кр}$, де Крзп - кредити, видані підприємствам до запитання і на 1 день	Показує частку кредитів, виданих підприємствам до запитання і на 1 день, у загальному обсязі кредитів	[20]

Продовження додатку Р
Продовження табл. Р.1

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Джерело
Питома вага проблемних кредитів в активах банку	$\frac{K_{рпр}}{ЗА}$, де K _{рпр} – обсяг проблемних кредитів		[21, 45]
Показник частки прострочених позик	$\frac{K_{рпр}}{K_p}$	Питома вага прострочених позик в загальному обсязі позик	[36, 42]
Показник якості позик	$\frac{K_{рб}}{K}$, де K _{рб} – обсяг безнадійних кредитів	Питома вага безнадійних позик у загальному обсязі позик	[36]
Коефіцієнт співвідношення МБК до сукупних активів	$\frac{МБК}{ЗА}$, де МБК – міжбанківські кредити		[6]

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Показники оцінки фінансового стану банків України

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Показники достатності капіталу							
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	$OK + DK - B$, де PK – регулятивний капітал; OK – основний капітал (капітал 1-го рівня); DK – додатковий капітал (капітал 2-го рівня)	18188	26373	41148	72265	123066	135802
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	$\frac{PK}{Ap} \times 100\%$, де Ap – активи, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив	16,81	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08
Норматив адекватності основного капіталу (Н3 до 2009 р.)	$\frac{OK}{3A} \times 100\%$, де 3A – загальні активи	8,67	7,548	7,721	6,926	8,47	-
Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3 з 2009р.)	$\frac{PK}{3A} \times 100\%$	13,537	12,33	12,09	12,18	13,02	13,56
Коефіцієнт надійності (рівень лівериджу)	$\frac{K}{3K}$, де K – власний капітал 3K – залучені кошти	0,2	0,17	0,202	0,262	0,345	0,418

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{З}{К}$, де З – сумарні зобов'язання	6,373	7,144	7,232	7,33	6,56	5,63
Коефіцієнт захищеності доходних активів	$\frac{К - Нда - Зб}{Ад}$ Нда - недохідні активи; Ад - дохідні активи; Зб- збитки	Не вистачає даних					
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$\frac{ЗА}{КА}$ КА - акціонерний капітал	11,533	13,24	12,951	14,44	11,80	8,40
Норматив загальної відкритої валютної позиції (Н13)	$\frac{ВП}{PK} \times 100\%$, де ВП – загальна відкрита валютна позиція за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті (розрахунок проводиться за звітну дату), яка визначається як сума абсолютних величин усіх довгих і коротких відкритих валютних позицій у гривневому еквіваленті окремо за кожною іноземною валютою (без урахування знака) за всіма іноземними валютами	Не вистачає даних					

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Статутний капітал на 1 грн активних операцій	$\frac{СК_{фс}}{ЗА}$, де СК _{фс} – фактично сплачений статутний капітал	0,086	0,075	0,077	0,069	0,085	0,119
Статутний капітал на 1 грн власних коштів	$\frac{СК_{фс}}{К}$	0,646	0,612	0,638	0,59	0,67	0,88
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку	$\frac{К}{Кр}$, де Кр – обсяг наданих кредитів	0,187	0,168	0,152	0,149	0,155	0,183
Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів	$\frac{К}{А_д}$, де А _д – доходні активи	0,172	0,154	0,144	0,141	0,148	0,173
Показник оцінки якості капіталу	$\frac{ДК}{ОК}$	0,561	0,633	0,566	0,686	0,492	0,139
Коефіцієнт захищеності капіталу	$\frac{ЗК}{К}$, де ЗК – захищений капітал	0,296	0,253	0,271	0,57	0,492	0,873

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Показники ліквідності							
Норматив (коефіцієнт) миттєвої ліквідності (Н4)	$H4 = \frac{K_{кр} + Ka}{Pn} \times 100\% , \text{ де}$ <p><i>K_{кр}</i> – кошти на кореспондентському рахунку; <i>Ka</i> – кошти в касі; <i>Pn</i> – поточні рахунки для розрахунку нормативу ліквідності</p>	51,89	49,6	44,2	46,176	44,63	59,3
Норматив (коефіцієнт) поточної ліквідності (Н5)	$H5 = \frac{A_{пв}}{Pn + 3} \times 100\% , \text{ де}$ <p><i>A_{пв}</i> – активи первинної та вторинної ліквідності; <i>Pn</i> – поточні рахунки для розрахунку нормативу поточної ліквідності</p>	79,892	79,093	82,441	86,6	92,6	95,2
Норматив (коефіцієнт) короткострокової ліквідності (Н6)	$H6 = \frac{Aл}{Pn + 3к} \times 100\% , \text{ де}$ <p><i>Aл</i> – ліквідні активи; <i>3к</i> – короткострокові зобов'язання</p>	79,56	79,455	87,519	96,1	106,3	106,82
Коефіцієнт ресурсної ліквідності	$\frac{A_д}{3}$	0,908	0,906	0,954	0,97	1,032	1,028

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт генеральної ліквідності	$\frac{Авл + Ам}{З}$ Авл- високоліквідні активи; Ам- майно на продаж	0,25	0,22	0,18	0,198	0,174	0,281
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{ЗА}{З}$	1,15	1,13	1,14	1,168	1,206	1,309
Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	$\frac{Авл}{Ар}$	0,182	0,176	0,136	0,11	0,087	0,109
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$\frac{Кр}{ЗК}$	1,068	1,063	1,32	1,762	2,219	2,298
Коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах	$\frac{Ал}{ЗА}$	0,78	0,79	0,835	0,83	0,856	0,785
Коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідним коштом	$\frac{Ал}{КК}$, де КК – кошти клієнтів банку	1,15	1,16	1,4	1,867	2,33	2,419

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	$\frac{Kp}{ZA}$	0,72	0,73	0,79	0,784	0,814	0,746
Показники ділової активності							
Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	$\frac{З}{ЗП}$, де ЗП – загальний розмір пасивів	0,86	0,88	0,87	0,884	0,87	0,869
Коефіцієнт активності залучених строкових депозитів	$\frac{Дстр}{ЗП}$, де Дстр – обсяг строкових депозитів	0,36	0,38	0,35	0,299	0,268	0,234
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	$\frac{Ad}{ЗК}$	1,15	1,16	1,4	1,866	2,332	2,419
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	$\frac{Kp}{ЗК}$	1,068	1,063	1,32	1,762	2,219	2,298
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	$\frac{Kp}{Дстр}$	2,001	1,905	2,25	2,7	3,19	3,63

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт кредитної активності	$\frac{Kp}{ЗА}$	0,72	0,73	0,792	0,81	0,86	0,848
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	$\frac{ЦПП}{ЗА}$, де ЦПП – портфель цінних паперів та паїв	0,0607	0,067	0,042	0,047	0,0438	0,0446
Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	$\frac{ЦПП}{Ад}$	0,077	0,083	0,0509	0,0558	0,0487	0,0500
Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	$\frac{Kp}{Ад}$	0,922	0,916	0,949	0,9442	0,951	0,94999
Коефіцієнт проблемних кредитів	$\frac{ПКр}{Kp}$, де ПКр – обсяг проблемних кредитів	0,032	0,021	0,016	0,013	0,02273	0,09357
Коефіцієнт доходних активів	$\frac{Ад}{ЗА}$	0,784	0,798	0,835	0,85	0,89947	0,89365
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	$\frac{МБК}{ЗП}$, де МБК – міжбанківські кредити	Не вистачає даних					

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт зв'язку з державою	$\frac{БК}{З}$, де БК – бюджетні кошти	Не вистачає даних					
Рівень поточних рахунків у пасивах банку	$\frac{\text{Залишки коштів на Рп}}{ЗП}$	Не вистачає даних					
Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери	$\frac{Дстр}{Кр + ЦПП}$	0,461	0,48	0,42	0,349	0,29	0,261
Показники дохідності та прибутковості							
Загальний рівень рентабельності	$\frac{Пб}{Дз}$, де Пб – балансовий прибуток; Дз – загальний дохід	Не вистачає даних					
Чиста процентна маржа	$\frac{Д\% - В\%}{ЗAc} * 100$, де Д% - процентні доходи; В% - процентні витрати; ЗAc – середні загальні активи	4,9	4,9	5	5,03	5,3	6,21

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Чистий спред	$\left(\frac{\%отр}{Kp} \times 100\right) - \left(\frac{\%спл}{Дпр} \times 100\right)$, де: %отр- проценти отримані; %спл- проценти сплачені; Дпр- підпроцентні депозити	5,72	5,78	5,76	5,31	5,18	5,29
Мертва точка прибутковості банку	$\frac{Вн - Дн}{Ад}$, де Вн – непроцентні витрати; Дн – непроцентні доходи	Не вистачає даних					
Прибутковість капіталу (ROE)	$\frac{ЧП}{K}$, де ЧП – чистий прибуток	8,43	10,39	13,52	0,0916	0,0593	-0,231
Прибутковість активів (ROA)	$\frac{ЧП}{ЗА}$	1,07	1,31	1,61	0,01	0,0078	-0,0357
Рентабельність доходних активів	$\frac{ЧП}{Ад}$	11,98	12,71	14,58	0,01	0,0087	-0,04
Рентабельність діяльності по витратах	$\frac{ЧП}{Вз}$, де Вз – загальні витрати	67,13	85,542	110,49	0,1075	0,063	-0,173

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Продуктивність праці середньорічного працівника	$\frac{ЧП}{СЧ}$, де СЧ – середньорічна чисельність працівників	Не вистачає даних					
Дохідність активів	$\frac{Дз}{ЗА}$	0,1493	0,128	0,122	0,113	0,132	0,162
Чиста процентна позиція	ДПП – КПП, де ДПП – довга процентна позиція; КПП – коротка процентна позиція	Не вистачає даних					
Чистий операційний дохід на загальні активи	$\frac{Доп}{ЗА}$, Доп – дохід від операційної діяльності	Не вистачає даних					
Чиста непроцентна маржа	$\frac{Дн - Вн}{ЗА}$	Не вистачає даних					
Дохідність інших операцій та послуг банку	$\frac{Ді}{Ад}$, де Ді – дохід від інших операцій	Не вистачає даних					
Чиста маржа прибутку	$\frac{ЧП}{Дз}$	62,906	78,807	99,5017	0,09708	0,059	-0,22

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Рівень загальних витрат	$\frac{Вз}{ЗА}$, де Вз – загальні витрати	0,14	0,118	0,1102	0,1027	0,124	0,206
Коефіцієнт окупності витрат доходами	$\frac{Дз}{Вз}$	1,067	1,085	1,1105	1,1075	1,063	0,788
Прибутковість процентних операцій	$\frac{\%Д - \%Д \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{\%В + \%Д \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}$, де ЗАВ – загальноадміністративні витрати та витрати на персонал; ЧД – чистий дохід	Не вистачає даних					
Прибутковість комісійних операцій	$\frac{КД - КД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{Вк + КД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}$, де КД – комісійний дохід; Вк – комісійні витрати	Не вистачає даних					

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Прибутковість торгівельних операцій	$\frac{TД - TД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}{TД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}$ <p>де ТД – торговий дохід</p>	Не вистачає даних					
Прибутковість інших продуктів банку	$\frac{ІД - ІД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}{ІД \times \frac{ЗAB}{ЧД}}$ <p>де ІД – доходи від інших продуктів банку</p>	Не вистачає даних					
Показник структури видатків	$\frac{Ва}{ЧОД}$ <p>де Ва – адміністративно-управлінські видатки ЧОД – чистий операційний дохід</p>	Не вистачає даних					
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$\frac{ВК}{СФ}$ <p>де СФ – статутний фонд</p>	1,561	1,633	1,5665	1,68	1,49	1,13

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Показники оцінки якості активів							
Показник якості активів	$\frac{Anp - P}{K}$, де Anp – непокриті резервами активи; P – сформовані резерви	5,092	5,841	6,31	7,73	6,73	4,67
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	$\frac{Kp_o}{Kp}$, де Kp _o – кредити, отримані від інших банків	1,192	1,2048	1,1035	1,091	1,018	1,023
Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	$\frac{P_{кр}}{Kp}$, де P _{кр} – резерви, сформовані під можливі втрати за позиками	0,0655	0,0532	0,0457	0,0997	0,1545	0,157
Показник концентрації крупних кредитних ризиків	$\frac{KKp}{K}$, де KKp – обсяг крупних кредитів	Не вистачає даних					
Коефіцієнт короткострокового кредитування	$\frac{Kp_{zn}}{Kp}$, де Kp _{zn} - кредити, видані підприємствам до запитання і на 1 день	0,392	0,3228	0,285	0,398	0,359	0,408

Продовження додатку С
Продовження табл. С.1

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Коефіцієнт співвідношення балансових і позабалансових вимог		Не вистачає даних					
Питома вага проблемних кредитів в активах банку	$\frac{K_{ppp}}{3A}$, де Kppp – обсяг проблемних кредитів	0,023	0,0157	0,013	0,013	0,022	0,093
Показник частки прострочених позик	$\frac{K_{ppp}}{Kp}$	Не вистачає даних					
Показник якості позик	$\frac{K_{pb}}{K}$, де Kpb – обсяг безнадійних кредитів	Не вистачає даних					
Коефіцієнт співвідношення МБК до сукупних активів	$\frac{MBK}{3A}$, де МБК – міжбанківські кредити	Не вистачає даних					

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0.999657	0.999628	0.000151132	17.5947	6	0.0073
2	0.159461	0.748105	0.440339	1.46042	2	0.4883

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0.0883754	-0.703949
Col_2	-0.757519	1.90965
Col_3	0.195574	2.65689

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0.133075	0.993561
Col_5	1.00042	-0.0635628

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0.0883754 \cdot \text{Col}_1 - 0.757519 \cdot \text{Col}_2 + 0.195574 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0.133075 \cdot \text{Col}_4 + 1.00042 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т
Таблиця Т.2

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,998098	0,999048	0,800135715	17,8099	6	0,0067
2	0,92866	0,96367	0,07134	5,2806	2	0,0713

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0,992119	1,41421
Col_2	-0,608512	1,25125
Col_3	-0,115925	-0,140617

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,299128	0,955752
Col_5	0,970544	-0,246948

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,992119 \cdot \text{Col}_1 - 0,608512 \cdot \text{Col}_2 - 0,115925 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0,299128 \cdot \text{Col}_4 + 0,970544 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0,05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т
Таблиця Т.3

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Milks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,993644	0,996817	0,000782396	14,522	6	0,0243
2	0,889492	0,943129	0,110508	4,40533	2	0,1105

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	5,18172	-10,1807
Col_2	-3,96337	9,91826
Col_3	-0,743553	1,63714

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,497809	0,86898
Col_5	0,894655	-0,450035

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$5,18172 \cdot \text{Col}_1 - 3,96337 \cdot \text{Col}_2 - 0,743553 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0,497809 \cdot \text{Col}_4 + 0,894655 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т
Таблиця Т.4

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,996354	0,996677	0,000288965	16,2904	4	0,0122
2	0,552639	0,743397	0,447361	1,60878	2	0,4474

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	-5,54052	-7,75148
Col_2	5,18629	6,49513
Col_3	-0,666096	0,976349

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,332518	0,944654
Col_5	0,96127	-0,280889

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-5,54052 \cdot \text{Col}_1 + 5,18629 \cdot \text{Col}_2 - 0,666096 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0,332518 \cdot \text{Col}_4 + 0,96127 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т
Таблиця Т.5

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Milke Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,99947	0,999739	0,0000337206	20,5948	6	0,0022
2	0,936364	0,967659	0,0636358	5,50916	2	0,0636

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0,441587	-0,765965
Col_2	-0,423995	-1,61951
Col_3	0,205613	-0,784546

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,994919	0,192435
Col_5	0,350914	-0,95066

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,441587 \cdot \text{Col}_1 - 0,423995 \cdot \text{Col}_2 + 0,205613 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0,994919 \cdot \text{Col}_4 + 0,350914 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т

Таблиця Т.6

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1

Col_2

Variables in set 2:

Col_3

Col_4

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	F-Value
1	0,997165	0,998582	0,00237551	15,1064	4	0,0045
2	0,162042	0,402545	0,837958	0,441969	1	0,5062

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	-2,10799	-12,6563
Col_2	3,08799	12,4535

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_3	0,791179	0,633192
Col_4	0,752888	-0,678274

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$-2,10799 \cdot \text{Col}_1 + 3,08799 \cdot \text{Col}_2$$

and

$$0,791179 \cdot \text{Col}_3 + 0,752888 \cdot \text{Col}_4$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Продовження додатку Т

Таблиця Т.7

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1

Col_2

Col_3

Variables in set 2:

Col_4

Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,999999	1,0	6,16298E-7	28,5991	6	0,0001
2	0,104603	0,326501	0,893397	0,225449	2	0,8934

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0,109604	-12,1104
Col_2	0,215629	14,9638
Col_3	-1,24156	-3,13165

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,799157	0,623093
Col_5	0,744213	-0,687781

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,109604 * \text{Col}_1 + 0,215629 * \text{Col}_2 - 1,24156 * \text{Col}_3$$

and

$$0,799157 * \text{Col}_4 + 0,744213 * \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the P-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	F-Value
1	0,997931	0,998965	0,00105258	13,713	6	0,0330
2	0,491192	0,700851	0,508808	1,35137	2	0,5098

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0,218476	-0,928627
Col_2	1,00754	0,0452349
Col_3	-0,0376211	0,22291

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,609791	0,809352
Col_5	0,89737	-0,470768

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,218476 \cdot \text{Col}_1 + 1,00754 \cdot \text{Col}_2 - 0,0376211 \cdot \text{Col}_3$$

and

$$0,609791 \cdot \text{Col}_4 + 0,89737 \cdot \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since one of the F-values is less than 0.05, that set has a statistically significant correlation at the 95% confidence level.

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Analysis Summary

Variables in set 1:

Col_1
Col_2
Col_3

Variables in set 2:

Col_4
Col_5

Number of complete cases: 6

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,999991	0,999996	8,3478E-8	31,488	6	0,0000
2	0,993711	0,996851	0,00628904	10,1379	2	0,0063

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

Col_1	0,432842	0,138542
Col_2	0,106322	-1,33474
Col_3	1,14374	1,23394

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

Col_4	0,997842	0,176657
Col_5	0,335817	-0,956093

The StatAdvisor

This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 2 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,432842 * \text{Col}_1 + 0,106322 * \text{Col}_2 + 1,14374 * \text{Col}_3$$

and

$$0,997842 * \text{Col}_4 + 0,335817 * \text{Col}_5$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since 2 of the P-values are less than 0,05, those sets have statistically significant correlations at the 95% confidence level.

Алгоритм розрахунку і економічний зміст показників, що характеризують фінансовий стан комерційного банку

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
Показники ліквідності			
1.	Норматив миттєвої ліквідності НБУ	Відношення суми коштів у касі та на коррахунках до зобов'язань, що обліковуються за поточними рахунками	Характеризує здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів
2.	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Відношення суми коштів у касі та на коррахунках до суми депозитів	Показує можливість банку погашати живими грошима з коррахунків і каси зобов'язання по всіх депозитах
3.	Норматив поточної ліквідності НБУ	Відношення суми активів первинної і вторинної ліквідності до зобов'язань банку з відповідними строками виконання	Характеризує збалансованість строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку (нормативне значення не менше ніж 40%)
4.	Норматив короткострокової ліквідності НБУ	Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань з початковим строком погашення до одного року	Характеризує здатність банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів
5.	Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	Відношення доходних активів банку до його загальних зобов'язань	Характеризує забезпечення доходними активами банку його загальних зобов'язань і говорить про часткове погашення зобов'язань банку поверненнями доходних активів
6.	Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	Відношення суми високоліквідних активів і вартості майна банку до загальн. зобов'язань	Розкриває здатність банку погашати зобов'язання високоліквідними активами та шляхом продажу майна
7.	Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань	Відношення всіх активів банку до його загальних зобов'язань	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами
8.	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	Відношення високоліквідних активів до робочих активів	Характеризує питому вагу високоліквідних активів в робочих активах
9.	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	Відношення виданих кредитів до залучених депозитів	Визначає наявність незбалансованої ліквідності та розкриває на скільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами

Продовження додатку У
Продовження табл. У.1

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
Показники достатності капіталу			
1.	Мінімальний розмір регулятивного капіталу	Сума статутного капіталу, розкритих резервів, резервів під стандартну заборгованість, результату переоцінки статутного капіталу і основних засобів, прибутку поточного року та субординованого боргу	Встановлюється НБУ: - місцеві банки > 1150000 євро - регіональні банки > 3500000 євро; - міжрегіональні банком > 5500000 євро
2.	Норматив адекватності регулятивного капіталу банку (норматив платоспроможності)	Відношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями	Відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру (нормативне значення має бути не менше 10 %)
3.	Норматив адекватності основного капіталу	Відношення основного капіталу банку (сума статутного капіталу, розкритих резервів) до загальних активів банку	Визначає спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків
4.	Коефіцієнт надійності	Відношення власного капіталу до залучених коштів	Показує рівень залежності банку від залучених коштів
5.	Коефіцієнт фінансового важеля	Відношення зобов'язань банку до капіталу	Розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку
6.	Коефіцієнт участі	Відношення власного капіталу до активів банку	Розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків
7.	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	Відношення капіталізованих активів до власного капіталу	Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість та інше майно
8.	Коефіцієнт захищеності доходних активів	Відношення капіталу банку за відрахуванням недоходних активів та збитків до доходних активів	Сигналізує про захист доходних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом
9.	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	Відношення активів банку до акціонерного капіталу	Характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом і представляє собою пряму вказівку на рівень фінансового важеля банку
10.	Коефіцієнт ресурсної бази	Відношення власного капіталу до сумарних зобов'язань	Показує ступінь забезпеченості банку власними коштами

Продовження додатку У
Продовження табл. У.1

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
11.	Коефіцієнт незалежності	Відношення власного капіталу до валюти балансу	Показує незалежність банку від позикових джерел
Показники ділової активності (в частині пасивів)			
1.	Коефіцієнт активності залучення позикових і залучених коштів	Відношення суми позикових і залучених коштів до валюти балансу	Показує питому вагу залучених і позикових коштів у загальних пасивах
2.	Коефіцієнт активності залучення міжбанк. кредитів	Відношення міжбанківських кредитів, отриманих банком, до валюти балансу	Показує питому вагу одержаних міжбанківських кредитів у загальних пасивах
3.	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Відношення строкових депозитів до валюти балансу	Показує питому вагу строкових депозитів у загальних пасивах
4.	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	Відношення доходних активів до залучених коштів	Характеризує долю використання залучених коштів в доходні активи
5.	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кред. портфель	Відношення кредитного портфелю до залучених коштів	Характеризує питому вагу кредитного портфелю в загальному обсязі залучених коштів банку
6.	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кред. портфель	Відношення кредитного портфелю до строкових депозитів	Співвідношення кредитного портфелю і строкових депозитів
Показники ділової активності (в частині активів)			
7.	Коефіцієнт доходних активів	Відношення доходних активів до сумарних активів	Показує питому вагу доходних активів у загальних активах банку
8.	Коефіцієнт кредитної активності	Відношення кредитного портфелю до загальних активів	Показує питому вагу кредитного портфелю в загальних активах
9.	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	Відношення портфелю цінних паперів і паїв до загальних активів	Показує питому вагу портфелю цінних паперів і паїв в загальних активах банку

Продовження додатку У
Продовження табл. У.1

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
10.	Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	Відношення портфелю цінних паперів і паїв до доходних активів	Показує питому вагу портфелю цінних паперів і паїв в доходних активах банку
11.	Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	Відношення кредитного портфелю до доходних активів	Показує питому вагу кредитного портфелю в доходних активах банку
12.	Коефіцієнт проблемних кредитів	Відношення проблемних кредитів до кредитного портфелю	Показує питому вагу проблемних кредитів з загальному обсязі кредитів, виданих банком
13.	Ефективність використання активів	Відношення доходних активів до валюти балансу	Показує питому вагу активів, що приймають участь у створенні доходу банку
Показники прибутковості (рентабельності)			
Рентабельність по доходу			
1.	Загальний рівень рентабельності	Відношення балансового прибутку до доходів	Показує розмір балансового прибутку на 1 грн. доходу
2.	Чиста процентна маржа	Відношення різниці процентних доходів і процентних витрат до загальних активів	Розкриває рівень доходності активів від процентної різниці
3.	Чиста непроцентна маржа	Відношення різниці непроцентних доходів і непроцентних витрат до загальних активів	Розкриває рівень доходності активів від непроцентних операцій
4.	Чиста маржа операційного прибутку	Відношення різниці операційних доходів і операційних витрат до активів	Показує рівень доходності активів від проведення всіх операцій
5.	Чистий спред	Різниця відношення процентних доходів до наданих позик та відношення процентних витрат до пасивів банку, за якими виплачуються проценти	Розкриває рівень доходності активів від процентних операцій
6.	Мертва точка прибутковості банку	Відношення різниці процентних витрат і процентних доходів до різниці загальних і недоходних активів	Показує мінімальну доходну маржу для покриття всіх витрат. Після даної точки банк починає заробляти прибуток
7.	Коефіцієнт використання активів	Відношення операційних доходів до активів	Характеризує політику управління банківським портфелем
8.	Рентабельність капіталу	Відношення суми прибутку і поточного чистого доходу до власного капіталу	Показує ефективність власних коштів

Продовження додатку У
Продовження табл. У.1

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
9.	Рентабельність доходних активів	Відношення суми прибутку і поточного чистого доходу до доходних активів	Показує ефективність доходних активів
Рентабельність по чистому прибутку			
1.	Прибутковість акціонерного капіталу (ROE)	Відношення чистого прибутку після оподаткування до акціонерного капіталу	Показує скільки чистого прибутку заробляє 1 грн. акціонерного капіталу
2.	Прибутковість активів (ROA)	Відношення чистого прибутку після оподаткування до сукупних активів	Показує прибутковість 1 грн. сукупних активів банку
3.	Рентабельність доходних активів	Відношення чистого прибутку до доходних активів	Характеризує рівень окупності чистим прибутком доходних активів
4.	Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до власного капіталу банку	Характеризує рівень окупності чистим прибутком власного капіталу банку
5.	Рентабельність діяльності по витратах	Відношення чистого прибутку до загальних витрат банку	Рівень окупності чистим прибутком всіх витрат банку
6.	Рентабельність діяльності по доходах	Відношення чистого прибутку до загальних доходів банку	Показує величину чистого прибутку з 1 грн. доходів банку
7.	Продуктивність праці середньорічного працівника	Відношення чистого прибутку до середньорічної чисельності працівників банку	Показує рівень прибутку на одного середньорічного працівника

Державний
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ
БАНКІВ"

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
**Науково-дослідний центр
 індустріальних проблем розвитку**
 61158, м. Харків, пл. Свободи, 5, Держпром,
 7 під'їзд, 8 поверх, тел. 705-02-67

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНЫ
**Научно-исследовательский центр
 индустриальных проблем развития**
 61158, г. Харьков, пл. Свободы, 5, Госпром,
 7 подъезд, 8 этаж, тел. 705-02-67

Д О В І Д К А

щодо використання основних результатів дисертаційної роботи
Колодізева Олега Миколайовича на тему
 «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки»,
 поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
 за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Представлені в дослідженні О. М. Колодізева наукові розробки в області зміни концептуальних засад щодо фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки були здійснені на основі узагальнення науково-теоретичних розробок і світового досвіду господарювання в умовах інформаційної економіки.

На увагу заслуговує запропонована автором модель інноваційного розвитку національної економіки, реалізація якої дозволяє вирішити завдання щодо скорочення періоду створення у регіонах інноваційних промислових кластерів, що є умовою поліпшення їх інвестиційної привабливості та зростання обсягів залучення інвестицій в національну економіку.

Отримані у ході дослідження нові наукові результати використані у подальших розробках Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України при виконанні науково-дослідної роботи «Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2020 року».

Директор НДЦ ІПР
 НАН України,
 д.е.н., професор

М. О. Кизим

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

01007 м. Харків, пл. Театральна, 1 тел. (057) 700-4624, факс 7004601

30.06.2010 № 03-044/5380

№ 8

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Колодізєва Олега Миколайовича,
на тему:

«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки»

Необхідність подолання руйнівних наслідків фінансової кризи та усунення негативних тенденцій загальної динаміки зменшення обсягів кредитування інноваційних підприємств реального сектору економіки регіону вітчизняними банками вимагає переоцінки і розробки нових підходів щодо визначення місця і ролі самостійних банків в даному процесі. У поданій на розгляд дисертаційній роботі автором запропоновані практичні шляхи і окреслені організаційні механізми для активізації спільних дій місцевої влади і керівників фінансово-кредитних установ з метою пошуку резервів кредитування для забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання достатніми фінансовими ресурсами та формування умов соціально-економічного розвитку регіону.

На увагу заслуговують такі наукові результати:

- запропонована система показників оцінювання фінансування інноваційної діяльності дозволить вирішити проблему моніторингу результатів та ефективності інноваційної діяльності у відповідності до міжнародних (європейських) стандартів на основі об'єктивних законів функціонування та розвитку систем, а саме у відповідності до пріоритетності реалізації інтересів системи вищого рівня (Європейського Союзу) над інтересами нижчого (окремої країни) її рівня.

Дані результати є доцільними до використання територіальними управліннями Національного банку України у якості методичного інструментарію при проведенні оцінки соціально-економічного потенціалу регіону та визначенні позиції банківського сектору області в загальному рейтингу щодо формування об'єктивних умов перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення процесу реалізації стратегії інноваційного розвитку країни.

Використання означених наукових результатів сприяє підвищенню якості оцінки ресурсного потенціалу регіональних банків щодо визначення перспектив фінансування інноваційних програм розвитку Харківської області.

Начальник управління

В. В. КАЧУК

Вас. В. М. Колодізєв
ІСІ (057) 732 10 03

0000211

ср 06 10у № 10/97-13

ДОВІДКА

про впровадження і використання результатів наукового дослідження
 на тему: «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку
 національної економіки»

здобувача: Колодізєва Олега Миколайовича

Проблема підтримки конкурентної позиції банків на фінансовому ринку залишається однією із найактуальніших в сучасних умовах господарювання й забезпечення функціонування національної банківської системи на його переломному етапі виходу з фінансової кризи. Наукові дослідження, які присвячені вивченню механізмів формування ресурсного потенціалу фінансово-кредитного сектору й забезпечення його достатнього рівня як основи для виконання завдань фінансування потреб розвитку економіки на інноваційних засадах, викликають зростаючий інтерес з боку практиків. При цьому, враховуючи тенденції і особливості вітчизняних загальноекономічних процесів, саме дослідження регіонального аспекту банківського бізнесу визивають зацікавленість керівництва банків щодо конкретизації стратегічних підходів до управління ним й отримання ефективних методик у якості організаційних інструментів, які дозволяють приймати вірні рішення з його оптимізації.

У результаті розгляду поданих автором наукових матеріалів керівництвом було прийнято рішення про доцільність впровадження у практичну діяльність банку рекомендацій щодо удосконалення підходу до оптимізації його регіональної структури, які дозволяють зменшити витрати на управління філіями банку в певних регіонах шляхом консолідації функцій їх управлінських підрозділів і забезпечити можливість перерозподілу ресурсів для вирішення завдань формування резервів і пошуку додаткових джерел фінансування регіональних інноваційних програм. Надані пропозиції сприяють удосконаленню прикладного аспекту в процесі визначення напрямів кредитування за галузевою ознакою і диверсифікації джерел фінансування розвитку інноваційно активних підприємств.

Використання впроваджених результатів сприяє підвищенню загального рівня ефективності діяльності АКБ «Укрсоцбанк» у Харківському регіоні.

Керуючий
 ХОФ АКБ «Укрсоцбанк»

Вик. Гринько О. І.
 тел (057) 758-71-42

І. І. Калініченко

Вих. № 1
Від 13 квітня 2010 р.

ДОВІДКА

про використання результатів наукового дослідження
Колодізєва Олега Миколайовича,
виконаного за темою «Фінансове забезпечення інноваційного
розвитку національної економіки»

Світовий досвід функціонування економік провідних країн підтверджує, що забезпечення належного фінансування інноваційного розвитку неможливе без його обґрунтованого планування, ефективної організації, структурного аналізу, оцінювання рівня результативності, динамічного контролю. Це в свою чергу потребує наявності адекватного процесу вимірювання, уособленням якого залишається система показників-характеристик. Саме якісно сформована система показників фінансування інноваційної діяльності визначає як подальшу віддачу фінансових ресурсів, так і результативність самої інноваційної діяльності підприємств.

За результатами розгляду поданих наукових матеріалів керівництвом було прийнято рішення щодо доцільності впровадження у практичну діяльність запропонованих автором рекомендацій та доповнення існуючого переліку показників оцінювання рівня ефективності фінансування інноваційної діяльності підприємств наступними показниками-характеристиками: структури, динаміки, спрямованості, достатності та ризикованості. Це надає можливості для впровадження і застосування удосконаленої сукупності показників, що підвищує вагомість прикладного аспекту процедури оцінки рівня ефективності системи фінансового забезпечення діяльності інноваційно активних підприємств.

Використання наведених результатів роботи сприяє підвищенню загального рівня ефективності діяльності ТОВ «Каліта-Фінанс».

Генеральний директор
ТОВ «Каліта-Фінанс»

А. В. Марінченко

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а, тел. (057) 702-03-04, факс: (057) 702-07-17
E-mail: hneu@ksue.edu.ua, ksue@ksue.edu.ua, ksue@kharkov.ukrtel.net, http://www.hneu.edu.ua

№ 10/86-43-145 від 23.06.10

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання основних положень та методичних розробок,
отриманих за результатами виконання дисертаційної роботи

Колодізева Олега Миколайовича,

на тему: «Фінансове забезпечення інноваційного
розвитку національної економіки», яку подано на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

При організації навчального процесу в Харківському національному економічному університеті використані методичні рекомендації, розроблені в дисертаційній роботі Колодізева О. М. «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки». Так, в процесі формування матеріалу і проведення лекційних курсів «Гроші і кредит», «Центральний банк і грошово-кредитна політика», «Інвестиційне кредитування», «Проектне фінансування» та підготовці методичних рекомендацій до проведення практичних занять з даних навчальних дисциплін використовуються положення і результати дисертаційного дослідження Колодізева О. М. щодо методичних підходів до визначення необхідних обсягів фінансування наукових розробок й створення наукової продукції підприємствами за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та пошуку альтернативних джерел фінансового забезпечення інноваційного розвитку на регіональному рівні.

Перший проректор,
професор

Ю. М. ВЕЛИКИЙ

000431

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

61002, вул.Петровського 25, м.Харків, Тел. (057)700-38-66, факс (057) 700-38-65, E-mail: admin@kbadl.kharkov.ua

10.09.10 № 2535/01
На № _____

ДОВІДКА

про використання основних положень та методичних розробок
дисертаційної роботи **Колодізева Олега Миколайовича** на тему
«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки»,
яку подано на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

У навчальному процесі Харківського національного автомобільно-дорожнього університету використані методичні рекомендації, розроблені в дисертаційній роботі О. М. Колодізева «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки» у лекційних курсах «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Управління проектами». При формуванні матеріалу для проведення практичних занять з даних навчальних дисциплін використовуються пропозиції і результати методичних розробок автора поданого дисертаційного дослідження.

Ректор Харківського національного
автомобільно-дорожнього
університету, д.т.н., професор

А. М. Туренко

№ 09-10/17 від 13.09.2010р.
 На № _____ від _____

«Затверджено»
 Проректор Національного університету
 «Львівська політехніка»
 проф. _____ В.А. Малиш

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи
 Колодізева Олега Миколайовича у навчальний процес

В процесі організації навчального процесу підготовки студентів у Національному університеті «Львівська політехніка» у галузі знань «Економіка і підприємництво» за напрямом підготовки «Фінанси і кредит» освітньо-кваліфікаційних рівнів «Бакалавр» і «Магістр» використані пропозиції та методичні рекомендації за результатами виконання дисертаційної роботи Колодізева О.М. на тему «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит.

До основних положень дисертаційного дослідження, які знайшли відображення у навчальних дисциплінах, належать:

- введення узагальнюючої ознаки щодо визначення категорії «фінансова інновація», яка має прояви випереджального характеру відповідно до сучасного рівня розвитку фінансів і базується на технологіях ефективного перерозподілу наявних фінансових ресурсів;
- визначення послідовності етапів життєвого циклу фінансових інновацій, яка враховує результати аналізу рівня задоволення потреб споживачів фінансових послуг, що дозволило спрогнозувати період виникнення мотивів щодо їх появи і позиціонування в системі розвитку фінансового ринку.

Зокрема, зазначені матеріали були використані при підготовці теоретичних матеріалів лекційних курсів «Гроші та кредит», «Банківські операції», «Фінанси інноваційної діяльності», а також для розроблення індивідуальних завдань студентів при проведенні практичних занять з визначення та обґрунтування вибору основних напрямків інноваційного розвитку економіки на регіональному рівні.

Проректор з науково-педагогічної роботи,
 зав. кафедри обліку та аналізу, к.е.н., професор

А.Г. Загородній

Директор інституту економіки і менеджменту,
 зав. каф. менеджменту і міжнародного
 підприємництва, д.е.н., професор

О.С. Кузьмін

Голова науково-методичної ради інституту
 економіки і менеджменту, зав. кафедри фінансів,
 д.е.н., професор

І.В. Алексєєв

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ**

імені Михайла Туган-Барановського

83050, м. Донецьк, вул. Щорса, 31 Тел.: 342-90-40 Факс: 304-83-16 Ел. пошта: info@donduet.edu.ua

13.02.2020 № 13.02/1410

На № _____

ДОВІДКА

щодо використання результатів та основних положень
дисертаційної роботи **Колодізева Олега Миколайовича** на тему
«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки»,
яку подано на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

При організації навчального процесу у Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського були використані пропозиції автора і методичні рекомендації, отримані за результати досліджень Колодізева О. М. в роботі на тему «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки». Так, при викладенні лекційних матеріалів курсів «Економіка підприємства», «Інвестиційне кредитування», «Інноваційний менеджмент», а також при проведенні практичних занять з даних навчальних курсів використовуються рекомендації і результати методичних розробок автора дисертаційної роботи щодо запропонованої системи показників оцінки рівня фінансування підприємствами процесів підготовки, організації і виробництва інноваційної продукції.

Проректор з наукової роботи,
завідувач кафедри прикладної
економіки, д. е. н., професор

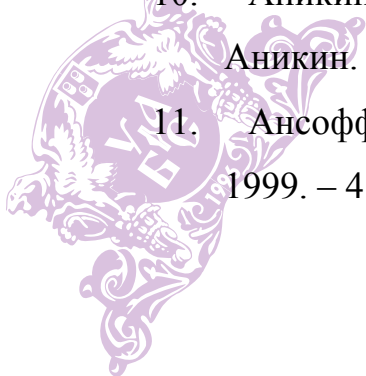

А. А. САДКОВ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

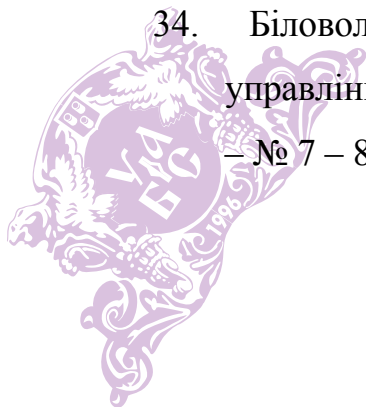
1. Абрютина М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия : учебно-практич. пособие / М. С. Абрютина, А. В. Грачев. - М. : Дело и сервис, 2003. – 272 с.
2. Азаренкова Г. М. Моделі та методи аналізу фінансових потоків / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВКФ Гриф, 2005. – 119 с.
3. Азаренкова Г. М. Теоретичні та методологічні передумови управління фінансовими потоками / Г. М. Азаренкова // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – №1. – С. 47 – 49.
4. Азаренкова Г. М. Фінансові інновації: напрямки застосування та досвід впровадження / Г. М. Азаренкова // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – №2. – С. 28 – 32.
5. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки (теоретичний аналіз) / Г. М. Азаренкова. – Х. : ПП Яковлева, 2003. – 103 с.
6. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; ред. А. М. Герасимович. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
7. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посіб. / ред. Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович. – Житомир : Рута, 2001. – 384 с.
8. Анализ инновационной политики России и Украины по методологии Европейского сообщества : монография / И. Ю. Егорова, С. Радошевич ; ред. Н. И. Иванова. – М. : ИМЭМО РАН, 2008. – 237 с.
9. Анализ финансового состояния коммерческого банка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://forfive.ru/readarticle.php?article_id=11273
10. Аникин А. В. Кредитная система современного капитализма / А. В. Аникин. – М. : Наука, 1964.
11. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб : Питер, 1999. – 416 с.

12. Антикризисный менеджмент : учебник / [М. А. Федотова, А. Н. Мыринюк, А. Г. Грязнова, Э. А. Уткина] ; под ред. А. Г. Грязновой ; Ассоц. авт. и изд. Тандем. – М. : ЭКСМОС, 1999. – 366 с.
13. Арбитражное управление предприятием : практ. пособие / [Г. К. Таль, В. В. Григорьев, Г. Б. Юн и др.] ; ред. Г. К. Таль, Г. Б. Юн ; Акад. нар. хоз-ва. – М. : Дело, 2000. – 382 с.
14. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін / Ю. М. Бажал – К. : Заповіт, 1996. – 238 с.
15. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент : учебн. пособ. / И. Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2000. – 208 с.
16. Бандурин В. В. Проблемы управления несостоятельными предприятиями в условиях переходной экономики / В. В. Бандурин, В. Е. Ларицкий. – М. : Наука и экономика, 1999. – 164 с.
17. Банківська енциклопедія / ред. А. М. Мороз. – К. : ЕЛЬТОН, 1993. – 328 с.
18. Банківська справа : навч. посіб. / за ред. Р. І. Тиркала. – Тернопіль : Карт – бланш, 2001. – 314 с.
19. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.
20. Банківський менеджмент : навч. посіб. / О. А. Кириченко, І. В. Геленко, С. П. Роголь та ін. ; за ред. О. А. Кириченко. – 3-тє вид. перероб. і допов. – К. : Знання. – Прес, 2002. – 438 с.
21. Банковские операции / под ред. О. И. Лаврушина. - М. : ИНФРА – М, 1995. – 548 с.
22. Банковский надзор. Европейский опыт и российская практика : учеб. пособ. / под ред. Олсена. - М. : ЦБ РФ, 2005.
23. Банковское дело : стратегическое руководство : пер с англ. / В. Платонов, М. Хиггинса , У. Гулд. – М. : Консалтбанкир, 1998. – 432 с.

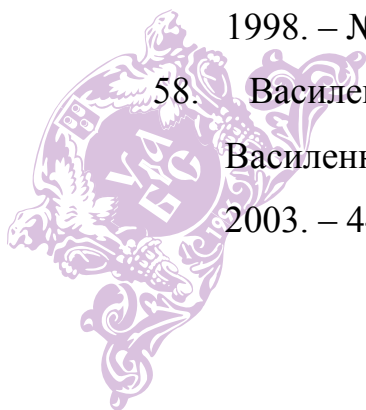
24. Банковское дело : учебн. для вузов / И. О. Лаврушин, И. Д. Мамонова, Н. И. Веленцева и др. ; под ред. И. О. Лаврушина. - 2-е изд. перер. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 667 с.
25. Банкрутство і санація підприємства : теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мазенков та ін. ; за ред. О. В. Мазанкова. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2003. – 272 с.
26. Барановський О. І. Залучення інвестицій: питання теорії і практики / О. І. Барановський, М. М. Туріянська. – Донецьк : Астро, 1999. – 276 с.
27. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : учеб. / Л. Г. Батракова. – М. : Логос, 1998. – 343 с.
28. Безуглый А. Об изъятии части амортизационных отчислений и использовании мощностей предприятий / А. Безуглый // Экономика Украины. – 2000. – № 1. – С. 34 – 40.
29. Бендиков М. А. Совершенствование диагностики финансового состояния промышленного предприятия / М. А. Бендиков, Е. В. Джамай // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 5. – С. 80 – 95.
30. Бень Т. Методологические подходы к формированию собственных инвестиционных ресурсов предприятия / Т. Бень // Экономика Украины. – 2003. – №10. – С. 11 – 16.
31. Бешелев С. Д. Математическо – статистические методы экспертных оценок / С. Д. Бешелев, С. Д. Гурвич. – М. : Экономика, 1980. – 220 с.
32. Бешелев С. Нововведение и мы / С. Бешелев, Ф. Гурвич. – М. : Наука, 1990. – 512 с.
33. Білан С. Процедура ліквідації банків: практичні правові аспекти / С. Білан // Вісник НБУ. – 2002 – № 11. – С. 54 – 57.
34. Біловол Р. І. Методологічні підходи до розробки концепції антикризового управління підприємством / Р. І. Біловол // Регіональні перспективи. – 2003. – № 7 – 8. – С. 60 – 63.

35. Блага Н. В. Інформаційна прозорість фондового ринку України / Н. В. Блага // Фінанси України. – 2005. - № 3. – С. 90-95.
36. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника – центр ; Эльга- Н, 2001. – 448 с.
37. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 1. / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2001. – 592 с.
38. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2000. – 512 с.
39. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе : пер. с англ. / М. Блауг. - М. : Дело Лтд, 1994. – 720 с.
40. Богданов А. И. Стратегическое управление научно-техническим прогрессом на предприятии / А. И. Богданов . – М., 1991.
41. Боди З. Финансы : уч. пос. : пер. с англ. / З. Боди , Р. Мертон . – М. : Вильямс, 2000. – 592 с.
42. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд. доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
43. Бринь В. С. Проблемы ведения дел о банкротстве отсутствующего должника / В. С. Бринь // Вісник ХДЕУ. – 2001. – № 3. – С. 97 – 98.
44. Буднікевич І. М. Ринок інновацій: предмет та структура / І. М. Буднікевич // Вісник Технологічного ун-ту Поділля. – 1999. – № 5. – С. 69-72.
45. Буженин А. Н. Рынки производных финансовых инструментов / А. Н. Буженин . – М. : ИНФРА – М, 1996.
46. Булеев И. П., Брюховецкая Н. Е. Антикризисное управление предприятием / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. – Донецк : ИЭП, 1999. – 177 с.
47. Буряк П. Ю. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва: Монографія / П. Ю. Буряк; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів : ЛДФЕІ Мінфіну України, 2000. – 246 с.

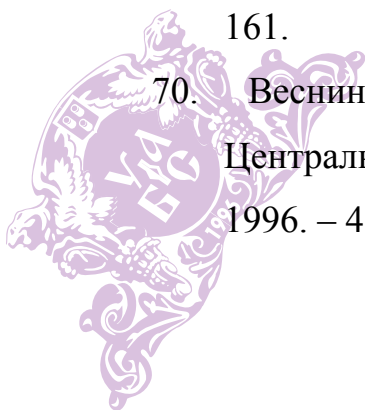

48. Бутенко А. І., Лазарєва Є. В. Інфраструктурні компоненти інноваційної моделі економіки // Економіка і прогнозування. – 2008. – №4. – С. 69 – 81.
49. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично - статистичне видання / засн. Національний банк України. – 1993. – К. : НБУ. – 2004. – № 1. – 162 с.
50. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично - статистичне видання / засн. Національний банк України. – 1993. – К. : НБУ. – 2005. – № 2. – 144 с.
51. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично - статистичне видання / засн. Національний банк України. – 1993. – К. : НБУ. – 2006. – № 11. – 183 с.
52. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично - статистичне видання / засн. Національний банк України. – 1993. – К. : НБУ. – 2007. – № 1. – 192 с.
53. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично - статистичне видання / засн. Національний банк України. – 1993. – К. : НБУ. – 2008. – № 1. – 184 с.
54. Валента Ф. Управление инновациями / Ф. Валента . – Прогресс, 1985. – 440 с.
55. Валдайцев С. В. Оценка бизнеса и инновации. – М. : Филинь, 1997. – 272 с.
56. Валовий внутрішній продукт (1990-2008рр.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
57. Варшавский А. Социально-экономические проблемы российской науки: долгосрочные аспекты развития / А. Варшавский // Вопросы экономики. – 1998. – № 12. – С. 67 – 86.
58. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / В. О. Василенко, В. Г Шматько; за ред. В. О. Василенко. – Київ : ЦУЛ, Фенікс, 2003. – 440 с.

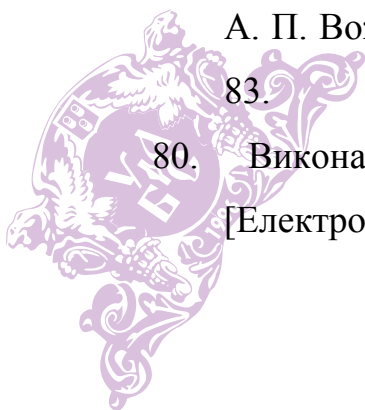

59. Василик О. Д. Фінансові ресурси держави / О. Д. Василик, К. В. Павлюк // Проблеми фінансово-кредитного регулювання в перехідній економіці : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіки. – К., 1996. – 109 с.
60. Василик О. Д. Теорія фінансів : підруч. / О. Д. Василик – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
61. Василик О. Фінансова система України / О. Василик // Фінанси України. – 1995. – № 1. – С. 11 – 12.
62. Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація : монографія / З. М. Васильченко – К. : Кондор, 2004. – 528 с.
63. Васюренко О. В. Современные методы управления банковскими ресурсами / О. В. Васюренко. – Х. : Гриф, 1997. – 392 с.
64. Васюренко О. В. Управління ліквідністю банку з погляду зміни швидкості його фінансових потоків / О. В. Васюренко, Г. М. Азаренкова // Банківська справа. – 2003. – №1(49). – С. 60 – 63.
65. Васюренко О. Шляхи розвитку кредитного забезпечення інноваційної діяльності / О. Васюренко, І. Пасічник // Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 27.
66. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами : пер. с англ. / Дж. К. Ван Хорн . – М. : Финансы и статистика, 1996. – 800 с.
67. Введение в специальность антикризисное управление : учеб. пособ. / Е. В. Новоселов, В. И. Романчик, А. С. Тарапанов, Г. А. Харламов. – М. : Дело : Акад. нар. Хоз-ва при Пр-ве Рос. Федерации, 2001. – 174 с.
68. Введение в финансы и менеджмент. - М. : Финансы и кредит, 1999.
69. Вдовиченко А. Розрахунок інтегрального індексу інноваційного розвитку економіки України / А. Вдовиченко // Світ фінансів. – 2008. – 3. – С. 154 – 161.
70. Веснин В. Р. Основы менеджмента : курс лекций / В. Р. Веснин ; Центральный институт непрерывного образования. – М. : Знание России, 1996. – 472 с.

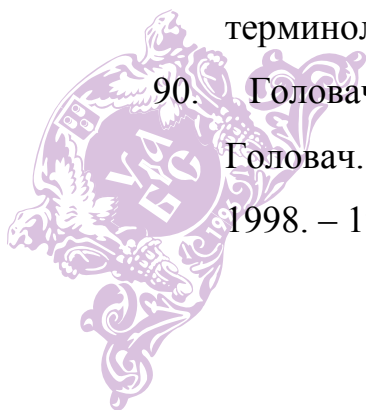

71. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии / В. А. Винокуров. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996 – 160 с.
72. Власова А. М. Інноваційний менеджмент / А. М. Власова, Н. В. Краснокутська . – К. : Знання, 2000. – С. 21.
73. Внукова Н. М. Формування системи кількісних показників для проведення кредитно-рейтингової оцінки підприємств-емітентів / Н. М. Внукова, Н. І. Зінченко // Фінанси України. – 2006. – № 12. – С. 112 – 120.
74. Вовканич С. Інноваційний розвиток України як стратегія реалізації національної ідеї / С. Вовканич, Х. Копистянська, С. Цапок // Регіон. Економіка. – 1999. – № 2. – С. 40.
75. Вовчак О. Д. Банківське кредитування як чинник фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні / О. Д. Вовчак // Наук. вісник : збірник науково-технічних праць. – Львів : УкрДЛТУ, 2003. – Вип. 13.4. – С. 165 – 170.
76. Вовчак О. Д. Зміцнення ресурсної бази банків як основи банківського інвестування в розвиток економіки / О. Д. Вовчак // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Вид-во ЛКА, 2005. – Вип. 19. – С. 125 – 133. – (Сер. економічна)
77. Водачек Л. Стратегія управління інноваціями на підприємстві / Л. Водачек, О. Водачкова . - М. : Экономика, 1989. – 176 с.
78. Войтович М. С. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку фінансових і кредитних відносин / М. С. Войтович // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2001. – № 3. – С. 34 – 37.
79. Вожжов А. П. Фінансові методи забезпечення економічного зростання / А. П. Вожжов, Р. О. Новикова // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 74 – 83.
80. Виконання наукових та науково-технічних робіт у I кварталі 2009 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Експрес-

доповідь від 21.05.2009 р. №113. – Режим доступу :
[//http://www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

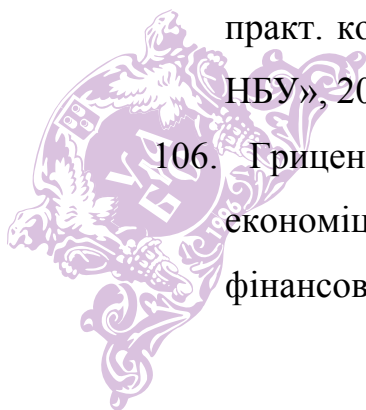
81. Галабурда М. К. Фінансове забезпечення економічної політики в Україні : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Микола Костянтинович Галабурда ; Київський національний економічний ун-т. – К., 2003. – 20с.
82. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К., 1997. – С. 54.
83. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко . – К : Знання України, 2002. – 336 с.
84. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М. В. Гаман – К. : Вікторія, 2004. – 311 с.
85. Гвишиани Д. М. Теоретические аспекты исследований инновационных процессов и формирование инновационной политики: Инновационная политика развитых капиталистических государств / Д. М. Гвишиани, В. И. Громека. – М. : Знание, 1990. – 84 с.
86. Гладій С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління [Електронний ресурс] / С. Гладій // Наука молода. – 2005. – №3. – Режим доступу :
[//http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf](http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf).
87. Глазьев С. В. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. В. Глазьев – М. : ВладДар, 1993. – 310 с.
88. Глущенко В. В. Финансы рыночной экономики / В. В. Глущенко. – Х. : Изд-во ХНУ им. В.Н. Кармазина, 2002. – 203 с.
89. Голберг Л. М. Статистика науки и инноваций. Краткий терминологический словарь / Л. М. Голберг . – М. : Акалис, 1996. – 340 с.
90. Головач А. В. Банківська статистика / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1998. – 192 с.

91. Голуб Н. В. Україна та міжнародні організації : інформаційно-довідкове видання / Н. В. Голуб, П. А. Клімкін . – К. : Кондор, 2003. – 212 с.
92. Гольцберг М. А. Акционерные общества. Фондовая биржа. Операции с ценными бумагами / М. А. Гольцберг . – К. : Изд. Текст, 1992.
93. Гончаров В. В. Важнейшие понятия и концепции в современном управлении / В. В. Гончаров . – М. : МНИИПУ, 1998. – 176 с.
94. Горбунов А. Применение самоорганизующих карт в бизнесе и финансах / А. Горбунов // Банковские технологии. – 1999. – №4.
95. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення суспільного добробуту : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Оксана Дмитрівна Гордей; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003. - 18 с.: рис.
96. Гриньов А. В. Організація та управління науково-дослідними і дослідно-конструкторськими розробками на підприємстві : монографія / А. В. Гриньов . – Х. : ВД ІНЖЕК, 2004. – 188 с.
97. Гриньова В. М. Банківська система України на шляху інтеграції у Європейський простір : кредитне бюро як нова інституція - проблеми та перспективи / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VIII Всеукр. наук.-практ. конф., 10-11 листоп. 2005р. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 11 – 13.
98. Гриньова В. М. Визначення реалій переваг створення і функціонування фінансово-промислових груп в Україні / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2004. – № 3. – С. 22 – 27.
99. Гриньова В. М. Визначення факторів оптимізації банківського кредитування у формі овердрафт за допомогою регресійного аналізу / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 16. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 28 – 43.

100. Гриньова В. М. Впровадження інноваційного банківського менеджменту в контексті формування механізму соціально-економічного розвитку економіки України / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Теорія і практика сучасної економіки : тези доп. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 28-30 вересня 2005 р. – Черкаси : ЧТДУ, 2005. – С. 7 – 11.
101. Гриньова В. М. Фінансова реструктуризація промислових підприємств / В. М. Гриньова, А. В. Гриньов // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 9-14.
102. Гриньова В. М. Проблеми та перспективи структурної перебудови фінансової системи України на шляху інтеграції у Європейський простір / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 94 – 100.
103. Гриньова В. М. Реалізація стратегії інноваційного розвитку України в контексті активізації процесів глобальних перетворень / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // М. І. Туган-Барановський – видатний вчений економіст. Спадщина та новації : тези доп. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – Т. I. – С. 99 – 101.
104. Гриньова В. М. Роль банків в економічному розвитку регіонів / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : тези доп. за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф., 31 травня - 01 червня 2007 р., Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 33 – 34.
105. Гриньова В. М. Управління ліквідністю банківської системи на етапі фінансової кризи / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Міжнародна банківська конкуренція : теорія і практика. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конференції (21-22 травня 2009 року) : у 2 т. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Т.1. – С. 144 – 147.
106. Гриценко А. А. Оптимізація структури фінансово-грошових потоків в економіці України / А. А. Гриценко // Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України. – К. : НБУ, НІФІ. – 1998. – С. 65 – 77.

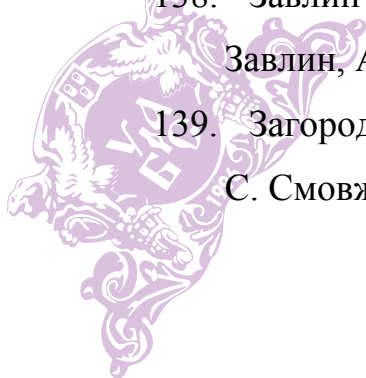
107. Гроші та кредит : підручник. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид., перероб. і доп. - К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
108. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. В. Губський . – К. : Наукова думка, 1998. – 391с.
109. Гусєв В. О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки : навч. посіб. / В. О. Гусєв. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 60 с.
110. Гуцал І. С. Процентні ставки за кредитами / І. С. Гуцал // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 100 – 106.
111. Дагаєв А. А. Рычаги инновационного роста / А. А. Дагаєв // Проблемы теории и практики управления. - 2000. - № 5. - С. 70-76.
112. Дебок Г. Анализ финансовых данных с помощью самоорганизующих карт : пер. с англ. / Г. Дебок, Т. Кохонен. – М. : Изд-кий дом АЛЬПИНА, 2001. – 317 с.
113. Делягин М. Информационная революция, глобализация и кризис мировой экономики [Електронний ресурс] / М. Делягин // Проблемы теории и практики управления – 2001. – № 1. – Режим доступа : http://www.ptpu.ru/issues/1_01/9_1_01.htm
114. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі : навч. посібн. / М. П. Денисенко - К. : Алерта, 2004. – 478 с.
115. Денисенко М. П. Інноваційна діяльність підприємств України : суть, оцінка та напрямки активізації / М. П. Денисенко, Я. В. Шабліна // Проблеми науки. – 2008. – №2. – С. 9 – 16.
116. Денисенко Н. Возможности активизации инвестирования в современных условиях / Н. Денисенко // Экономика Украины. – 2003. – №1. – С. 28 – 32.
117. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

118. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки / О. В. Дзюблюк . – К. : Поліграфкнига, 2000. – 512 с.
119. Дзюблюк О. Про деякі напрямки розвитку ринку банківських послуг в Україні / О. Дзюблюк // Фінанси України. – 1997. – № 1. – С. 86 – 91.
120. Долан Є. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Є. Долан; ред. В. Лукашевич; пер. с англ. В. Лукашевича . – М., 1996. – 448 с.
121. Доповідь Голови Держінвестицій на парламентських слуханнях 20.06.07р. Становлення та розвиток національної інноваційної системи України як передумова побудови конкурентоспроможної економіки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ptpu.ru/issues/1_071/9_1_01.htm.
122. Доценко О. С. Рейтингове оцінювання надійності комерційних банків / О. С. Доценко // Статистика України. – №1. – 2007. – С. 27 – 30.
123. Друкер П. Ф. Рынок: как выйти в лидеры (практика и принципы) / П. Ф. Друкер . – М., 1992. – 351 с.
124. Друкер П. Управление, нацеленное на результат / П. Друкер . – М. : Технологическая школа бизнеса, 1992. – 192 с.
125. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво : пер. з англ. / П. Друкер – К. : Україна, 1994. – 319 с.
126. Єпіфанов А. О. Роль банківської системи України у становленні та розвитку електронного бізнесу / А. О. Єпіфанов, В. І. Міщенко, Г. В. Юрчук // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 1. – С. 3 – 13.
127. Єрмошенко М. М. Інформаційно-аналітична підтримка аналізу діяльності комерційних банків / М. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 59 – 67.

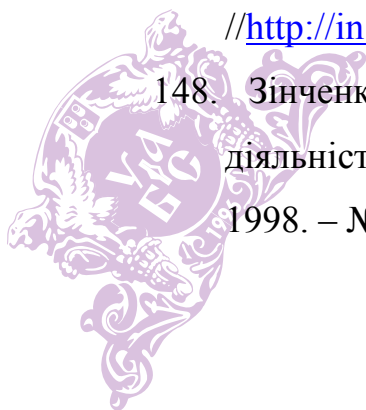

128. Егоров И. Ю. Проблемы построения комплексных индикаторов научно-технической и инновационной деятельности / И. Ю. Егоров // Проблемы науки. – 2007. – № 12. – С. 18 – 26.
129. Егоров С. А. Промышленный кластер как форма производственной кооперации / С. А. Егоров // Евразийский международный научно-аналитический журнал. – 2007. -№ 27.
130. Егоршин А. А. Корреляционно-регрессионный анализ : курс лекций и лабораторных работ / А. А. Егоршин, Л. М. Малярец. - Х. : Основа, 1998. – 208 с.
131. Економіка й організація інноваційної діяльності : підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, М. П. Денисенко та ін. – К. : ВД Професіонал, 2004. – 460 с.
132. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2000. – 432 с.
133. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогнозув. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
134. Економічна енциклопедія : у 3-х томах / ред. С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр Академія. – Т. 2. – 2001. – 848 с.
135. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / за ред. Ю. М. Бажала. – К. : Ін-т екон. прогнозув., 2002. – 320 с.
136. Забезпечення стабільних умов функціонування банківського сектору України : монографія / під заг. ред. Колодізева О. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с.
137. Завлин П. Н. Оценка эффективности инноваций / П. Н. Завлин, А. В. Васильев. – СПб. : Бизнес-пресса, 1998. – 216 с.
138. Завлин П. Н. Инновационная деятельность в условиях рынка, П. Н. Завлин, А. А. Ипатов, А. С. Кулагин. – СПб. : Наука, 1994. – 192 с.
139. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-тє вид., випр. та доп. – К. : Знання, 2000. – 587 с.

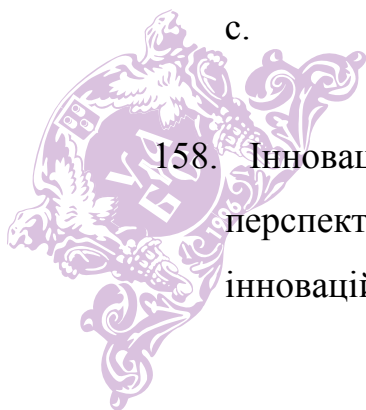

140. Загорулькин А. Н. Место инновационных процессов в развитии рыночных отношений в Украине / А. Н. Загорулькин // Культура народов Причерноморья. – 2004. – №56. – Т.1. – С. 119 – 125.
141. Заруцька О. Відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена / О. Заруцька // Вісник НБУ. – №10. – 2009. – С. 12 – 19.
142. Зведений бюджет України у 1992 – 2008 роках [Електронний ресурс] / Державне Казначейство України. – Режим доступу : [//http://ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua).
143. Зведений прогноз науково - технологічного та інноваційного розвитку України на найближчі 5 років та наступне десятиліття: за матеріалами, наданими експертними групами вищого рівня за тематичними напрямками прогнозно-аналітичного дослідження, виконаного в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004-2006 роки) / В. М. Геєць , В. П. Александрова, М. І. Скрипниченко та ін.; НАН України; Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва . – К. : Фенікс, 2007. – 152 с.
144. Зверяков М. І. Інвестиційні джерела економічного зростання / М. І. Зверяков // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 64.
145. Звіт про діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій за 2006 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=208&id=107](http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=208&id=107).
146. Звіт про діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=207&id=1021](http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=207&id=1021).
147. Звіт про діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=549&id=2011](http://in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=549&id=2011).
148. Зінченко В. Виїзне інспектування банків - метод поточного контролю за діяльністю банківської системи в Україні / В. Зінченко // Вісник НБУ. – 1998. – № 7. – С. 3 – 5.

149. Золотарев А. Н. Повышение продуктивности воспроизводственных процессов (на примере машиностроения) : монография / А. Н. Золотарев. – Х. : ИД ИНЖЭК, 2004. – 171 с.
150. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка. – 2000. – 225 с.
151. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво : сутність, механізми і форми розвитку : монографія / В. В. Зянько. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2008. – 397 с.
152. Іваницька О. М. Фінансові ринки : навч. посіб. / О. М. Іваницька . – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 96 с.
153. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми: ВТД Університетська книга, 2003. – 278 с.
154. Індикатори фінансової стабільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/FSI/>
155. Інноваційна активність промислових підприємств України у січні – вересні 2007 року. Державний комітет статистики України. Експрес-доповідь від 22.11.2007 р. № 292 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
156. Інноваційна модель економіки: правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проектів : монографія / С. В. Онишко, С. О. Єгоров, Ю. М. Чернетко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Дюєнка. – К. : МП Леся, 2006. – 196 с.
157. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
158. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : аналітичні матеріали до Парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізацій

них викликів» / Л. І. Федулова, Ю. М. Бажан, І. А. Шовкун та ін. ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука ; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2009. – 196 с.

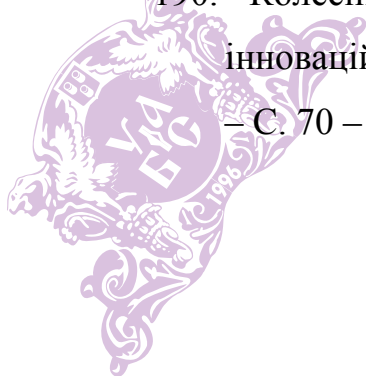
159. Иванов В. Актуальные проблемы формирования Российской инновационной системы / В. Иванов. – М., – 2002.
160. Иванов В. В. Анализ надежности банка : практ. пособ. / В. В. Иванов. – М. : Русская Деловая Литература, 1996. – 320 с.
161. Иванов М. М. США: управление наукой и нововведениями / М. М. Иванов, С. Р. Колупаева, Г. В. Кочетков. – М. : Наука, 1940. – 216 с.
162. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: методологические исследования и оценки / Ю. Б. Иванов. – Харьков, 1996. – 118 с.
163. Иванова Н. Национальные инновационные системы / Н. Иванова // Вопросы экономики. – 2001. – №7. – С. 59 – 70.
164. Инновационный менеджмент : справ. пособие / под ред. П. Н. Завлина, А. К. Казанцева, Л. З. Миндели. – М. : Экзамен, 1997. – 560 с.
165. Инновационный менеджмент : учеб. пособ. / под ред. В. М. Аньшина, А. А. Дагаева. – М. : Дело, 2003. – 528 с.
166. Инновационный менеджмент : учебн. пособ. / под ред. Г. Я. Гольдштейн. – Таганрог : Изд. ТРТУ, 1998. – 132 с.
167. Иноземцев В. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Иноземцев. – М. : Academia, 1998. – 640 с.
168. Кабаков В. С. Менеджмент : проблемы - программы - решение / В. С. Кабаков. – Л. : Лениздат, 1990. – 248 с.
169. Каллаур П. В. Система обеспечения устойчивости банковского сектора Республики Беларусь / П. В. Каллаур // Деньги и кредит. – 2008. – № 6. – С.

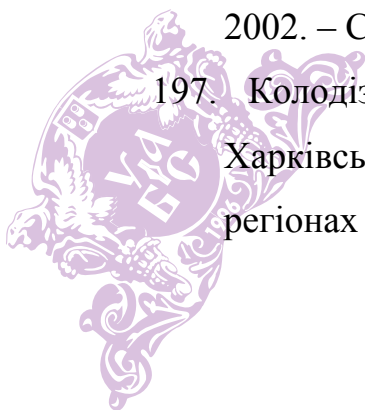
170. Камалов Ф. И. Внутренние источники финансирования инвестиционной деятельности в Украине / Ф. И. Камалов // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 57. Т.2. – С. 41 – 44.
171. Канторович Л. В. Системный анализ и некоторые проблемы научно-технического прогресса / Л. В. Канторович // Диалектика и системный анализ. – М. : Наука, 1983. – 76 с.
172. Карминский А. Рейтинг динамической финансовой стабильности банков / А. Карминский, А. Петров // Бюллетень финансовой информации. – 2000. – №12. – С. 74 – 77.
173. Карчева Г. Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи / Г. Карчева , А. Камінський, О. Юрчук // Вісник НБУ. – 2003. – №2. – С. 22 – 27.
174. Кваснюк Б. Монетарна політика в Україні та її вплив на інвестиційну активність / Б. Кваснюк // Банківська справа. – 1996. – № 5. – С. 19 – 28.
175. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег. – М. : Эконом. ключ. 1993. – С. 379 – 387.
176. Киреев А. П. Международная экономика. В 2-х ч. Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование : учебное пособие для вузов / А. П. Киреев. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 488 с.
177. Кириленко О. П. Фінанси : навч. посіб. / О. П. Кириленко. - 2-ге вид. перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 163 с.
178. Кириленко О. П. Фінанси / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 164 с.
179. Кириченко О. Банківський менеджмент / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко. – К. : Основи, 1999. – 671 с.
180. Кізіма Т. О. Іноземне інвестування в умовах інтеграції України у світову економіку / Т. О. Кізіма // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 118 – 125.

181. Клебанова Т. С. Эконометрия : учеб.пособие / Т. С. Клебанова, Н. А. Дубровина, Е. В. Раевнева. – Х. : ИНЖЭК, 2005. – 156 с.
182. Ковалев Г. Д. Инновационные коммуникации / Г. Д. Ковалев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 352 с.
183. Коваленко В. В. Методичні підходи до діагностики та моніторингу фінансової стійкості банківської системи / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №11. – С. 193 – 200.
184. Коваленко В. В. Науково-методологічні основи фінансової стабільності банківської системи та індикатори її оцінки / В. В. Коваленко // Фінанси України. – №7. – 2008. – С. 111 – 121.
185. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія / О. М. Ковалюк . – Львів : Вид. центр Львівс. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2002.
186. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : навч. посіб. / М. Р. Ковбасюк. – К. : Вид-чий дім Скарби, 2001. – 336 с.
187. Ковтун Н. В. Система критеріїв та показників ефективності інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності / Н. В. Ковтун // Статистика України. – 2005. – №4. – С. 4 – 8.
188. Козій І. С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму / І. С. Козій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 223.
189. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку : навч. посіб. / С. М. Козьменко, Ф. І. Шпиг, І. В. Волошко. – Суми : ВТД Університетська книга, 2003. – 734 с.
190. Колеснік В. І. Статистичне забезпечення управління інвестиційно-інноваційною діяльністю / В. І. Колеснік // Статистика України. – 2009. – 1. – С. 70 – 76.

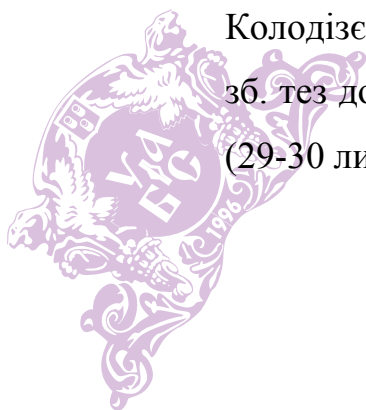

191. Колодізев О. М. Аналіз впливу внутрішніх факторів на ефективність процентної політики банку / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова // Управління розвитком : зб. наук. праць. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. – № 3. – С. 102 – 104.
192. Колодізев О. М. Аналіз досвіду функціонування світового ринку валют / О. М. Колодізев // Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень в економіці : тези доп. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. до 30-ти річчя факультету банківського бізнесу ТНЕУ, 21-22 травня 2008 р. – Тернопіль : Астон, 2008. – С. 50 – 52.
193. Колодізев О. М. Аналіз проблем активізації споживчого кредитування та його ризиків / О. М. Колодізев // Фінанси, грошовий обіг і кредит в підвищенні добробуту населення України : тези доп. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 16-18 травня 2008 р. – Сімферополь : Національна академія природоохоронного та курортного будівництва, 2008. – С. 34 – 36.
194. Колодізев О. М. Аналіз тенденцій розвитку системи фінансового моніторингу в банківському секторі України / О. М. Колодізев // Сучасні проблеми фінансово моніторингу : збірник матеріалів Першої Всеукраїнської наук.-практ. конф. (3 грудня 2008 р.). – Х. : ХНЕУ, 2008. – С. 73. – 78.
195. Колодізев О. М. Банківський бізнес як фактор економічного зростання регіонів України / О. М. Колодізев // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 2(25). – С. 37 – 50.
196. Колодізев О. М. Визначення напрямів оптимізації інноваційного розвитку підприємництва в Україні : Спецвыпуск : в 3-х т. Т.1 // Труды Одесского политехнического университета : научный и производственно-практический сборник по техническим и естетственным наукам. – Одесса, 2002. – С. 218 – 221.
197. Колодізев О. М. Визначення резервів активізації кредитування економіки Харківської області на основі аналізу діяльності самостійних банків в регіонах України / О. М. Колодізев, Чанг Хонвенг // Соціально-

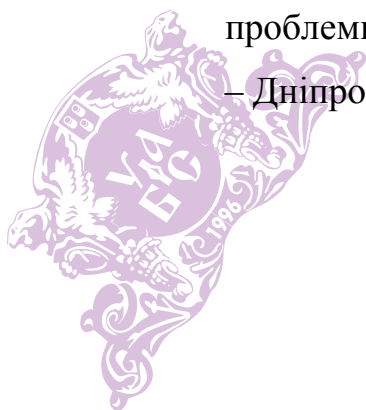

економічний розвиток регіонів України : проблеми науки і практики : монографія. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2007. – С. 247 – 272.

198. Колодізев О. М. Визначення ролі банківського сектора в контексті активізації інноваційних процесів трансформаційного розвитку економіки України / О. М. Колодізев // Физические и компьютерные технологии : труды 10-й Междун. научн.-технич. конф., 28 – 30 сент. 2004г. – Х. : ХНПК "ФЭД", 2004. – С. 249 – 251.
199. Колодізев О. М. Впровадження інноваційного банківського менеджменту / О. М. Колодізев // Наука і життя України. – 2006. – № 1. – С. 32 – 34.
200. Колодізев О. М. Гроші і кредит : підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко – К. : Знання, 2010. – 615 с.
201. Колодізев О. М. Гроші та кредит : навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / О. М. Колодізев, О. Р. Яременко. – Х. : Видавничій Дім ІНЖЕК, 2004. – 156 с.
202. Колодізев О. М. Групування банків України за рівнем достатності капіталу / О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – Вип. 23. - С. 61 – 68.
203. Колодізев О. М. Дослідження тенденцій розвитку вітчизняного ринку банківського кредитування в умовах фінансової глобалізації / О. М. Колодізев // Економіка розвитку. – 2007. – № 1 (41). – С. 13 – 15.
204. Колодізев О. М. Дилінгові операції : навч. посіб. / Колодізев О. М., Шамша Б. В. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2009. – 456 с.
205. Колодізев О. М. Дослідження фінансових інновацій та їх певних особливостей на окремих етапах розвитку інтеграційних процесів / О. М. Колодізев // Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України : зб. тез доп. за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції (29-30 листопада 2006 року). – Х : ХНЕУ, 2006. – С. 144 – 148.

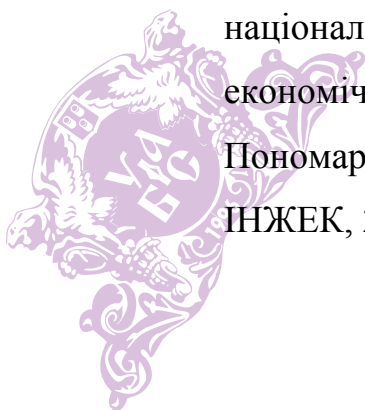

206. Колодізев О. М. Інвестиційна активність України як основа залучення суверенних інвесторів для фінансування широкомасштабних інноваційних проектів / О. М. Колодізев // Академічний огляд : науково-практичний журнал ; Academy Review. – Дніпропетровськ : ДУЕП. –2008. – №2. – С. 99 – 108.
207. Колодізев О. М. Інноваційний розвиток промислових корпорацій та організаційні форми їх міжнародної кооперації в умовах поглиблення глобалізації / О. М. Колодізев // М. І. Туган-Барановський – видатний вчений економіст. Спадщина та новації : тези доп. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – Т. І. – С. 122 –124.
208. Колодізев О. М. Інновації: узагальнення сутності та визначення їх характерних ознак / О. М. Колодізев, А. І. Броннікова // Економіка розвитку. – 2008. – № 1 (45). – С. 101 – 103.
209. Колодізев О. М. Кредитний механізм як інструмент стимулювання гео економічного розвитку регіонів / О. М. Колодізев // Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами : тези доп. за матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф. 5-8 вересня 2007 р. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2007. – С. 134 – 136.
210. Колодізев О. М. Маркетинг у банку : навч. посіб. / О. М. Колодізев, Д. В. Трегуб, О. В. Хмеленко. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2004. – 156 с.
211. Колодізев О. М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки : монографія / О. М. Колодізев. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2009. – 278 с.
212. Колодізев О. М. Оцінка впливу іноземного капіталу на стабільність банківської системи України / О. М. Колодізев, Ю. В. Швець // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Випуск 246 : В 5 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. — Т. III. – С. 632 – 644.

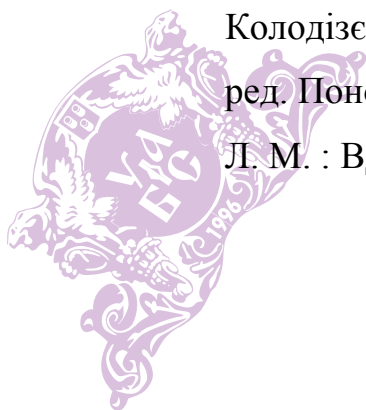

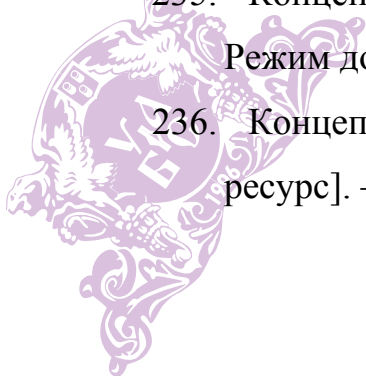
213. Колодізев О. М. Оцінка загальних тенденцій розвитку глобального валютного ринку / О. М. Колодізев, В. В. Поляков // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1(24). – С. 3 – 15.
214. Колодізев О. М. Проблеми визначення пріоритетів інноваційної політики та формування оптимальної моделі інноваційного розвитку України / О. М. Колодізев // Динаміка наукових досліджень 2004. Економіка підприємства : тези доп. за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – Т. 47. – С. 17 – 19.
215. Колодізев О. М. Проблеми розвитку маркетингу банківських послуг / О. М. Колодізев // Маркетингові дослідження в Україні : тези доп. за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф., 25 – 28 травня 2003 р. – К. : КНТЕУ, 2004. – С. 46 – 48.
216. Колодізев О. М. Прогнозування валютних курсів: макро- та мікроекономічні аспекти : монографія / О. М. Колодізев, С. С. Погасій, Є. Г. Федоров. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2008. – 350 с.
217. Колодізев О. М. Реалізація конкурентних переваг комерційного банку при впровадженні процесно-вартісного підходу в загальну систему менеджменту / О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 19. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 120 – 126.
218. Колодізев О. М. Ресурсна база банківського кредитування / О. М. Колодізев // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – №1. – С. 65 – 75.
219. Колодізев О. М. Розробка методичних підходів щодо удосконалення системи показників фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки / О. М. Колодізев // Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми : монографія / [під заг. ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. Г. Зими]. – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М. : ВД ІНЖЕК, 2010. – 296 с.

220. Колодізев О. М. Роль та місце фондів суверенного багатства у формуванні глобальних потоків капіталу / О. М. Колодізев, В. В. Поляков // Банківська справа. – № 3 (87). – 2009. – С. 3 – 14.
221. Колодізев О. М. Становлення банківської системи України: минуле, світовий досвід, проблеми реформування / О. М. Колодізев // Банківська справа. – 2000. – № 2. – С. 28 – 29, 39.
222. Колодізев О. М. Сутність фінансових інновацій та механізм їх формування в умовах глобалізації фінансових відносин / О. М. Колодізев // Економіка розвитку. – 2007. – № 2 (42). – С. 30 – 35.
223. Колодізев О. М. Сучасні тенденції розвитку інноватики як наукової складової менеджменту інноваційних процесів / О. М. Колодізев // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. – № 2. Т. 2. – Хмельницький : Економічні науки. – С. 136 – 140.
224. Колодізев О. М. Теоретичне узагальнення вивчення сутності інновацій та їх класифікація / О. М. Колодізев // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення : тези доп. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., 6-8 жовтня 2005р. – Т. 1. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – С. 281 – 286.
225. Колодізев О. М. Теоретичні аспекти формування робочої групи при виборі моделі стратегічного управління банком / О. М. Колодізев, О. М. Штаєр // Банківська справа. – №1 (85). – 2009. – С. 3 – 13.
226. Колодізев О. М. Трансфертний підхід до мінімізації ризиків в процесі антикризового управління банком / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова // Вісник НБУ. – 2005. – № 10. – С. 25 – 27.
227. Колодізев О. М. Управління економічним розвитком як результат визначення вектору інноваційної політики України / Ю. Б. Іванов, О. М. Колодізев // Інновації: проблеми науки та практики : монографія / [під заг. ред. Пономаренка В. С., Кизима М. О., Іванова Ю. Б.] – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М. : ВД ІНЖЕК, 2009. – 196 с.

228. Колодізев О. М. Фінансовий менеджмент в банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері : навч. посіб. / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова, І. О. Губарева – Х. : ВД ІНЖЕК, 2004. – 408 с.
229. Колодізев О. М. Формування ефективного механізму кредитного забезпечення як фактора інноваційного розвитку економіки / О. М. Колодізев // Теорія і практика сучасної економіки : тези доп. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 15-17 вересня 2004 р. . – Черкаси : ЧТДУ, 2004. – С. 37 – 39.
230. Колодизев О. Н. Исследование предпосылок и оценка возможностей интеграции банковской системы Украины в европейский финансовый рынок / О. Н. Колодизев, А. О. Жижиль // Бизнес-Информ. – 2007. – № 12(2). – С. 102 – 105.
231. Колодизев О. Н. Основные направления реформирования банковской системы Украины в условиях становления рыночной экономики / О. Н. Колодизев // Фінансово-економічні проблеми розвитку економіки України : зб. наук. праць. – Х. : Бізнес Інформ, 1999. – С. 74 – 84.
232. Колодизев О. Н. Оценка качества прибыли заемщика с позиций воспроизводственного похода / О. Н. Колодизев, И. Н. Чмутова // Вісник ХДЕУ. – 2001. – № 2(18). – С. 61 – 63.
233. Колодизев О. Н. Разработка подсистемы управления валютным риском в дилинговой информационной системе коммерческого банка / О. Н. Колодизев, Е. Г. Федоров // Бизнес-Информ. – 2006. – № 9. – С. 26 – 30.
234. Комаринський Я. Фінансово-інвестиційний аналіз : навч. посіб. / Я. Комаринський, Ю. І. Яремчук. – К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1996. – 299 с.
235. Концепція гуманітарного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://rada.gov.ua/](http://rada.gov.ua/)
236. Концепція розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://rada.gov.ua/](http://rada.gov.ua/)

237. Концепція створення кластерів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>
238. Колоколов В. А. Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур / В. А. Колоколов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1.
239. Корецький Ю. М. Формування та реалізація інноваційної політики в регіоні (на прикладі Волинської області) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / Юрій Михайлович Корецький; НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2003. - 20 с.: рис.
240. Коригування основних напрямків інноваційної політики України на основі концепції фінансового забезпечення розвитку економіки / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму : збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2010. – № 1. Том. 1. – С. 66 – 75
241. Корнєєв В. В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації / В. В. Корнєєв // Економіка України. – 2009. – № 12(577). – С. 22 – 35.
242. Корнєєв В. В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках / В. В. Корнєєв. – К. : НДФІ, 2003. – 376 с.
243. Косолапов А. Г. Фінансові методи стимулювання ринкових трансформацій в суспільстві з перехідною економікою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.01.01 / А. Г. Косолапов; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 17 с.
244. Костіна Н. І. Фінанси: система моделей і прогнозів : навч. посібник / Н. І. Костіна, А. А. Алексєєв, О. Д. Василик. – К. : Четверта хвиля, 1998. – 304 с.
245. Кот О. Прогнозування фінансового стану банків з метою попередження їх банкрутства / О. Кот // Вісник НБУ. – 2008. – №3. – С. 34 – 39.
246. Котенков В. Устойчивое развитие банков России / В. Котенков, Б. Сазыкин // Бюллетень финансовой информации. – 2000. – №2. – С. 49 – 56.

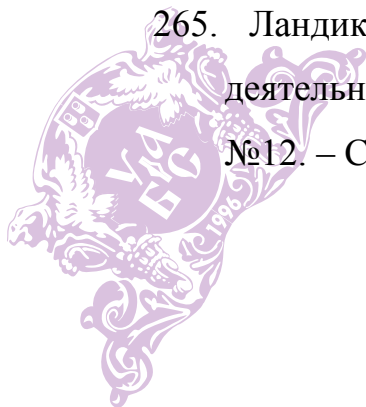

247. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія. / В. М. Кочетков – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с.
248. Кочетков В. Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект / В. Н. Кочетков. – К. : МАУП, 1999. – 189 с.
249. Коюда О. П. Інноваційна діяльність: від оцінки привабливості до інвестиційного забезпечення / О. П. Коюда, В. Ф. Колесніченко : монографія. – Х. : ХНЕУ, 2009. – 276 с.
250. Кравченко С. І. Обґрунтування умов фінансування інноваційних рішень / С. І. Кравченко // Фінанси України. – 2002. – № 2. – С. 124 – 130.
251. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна . – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 268 с.
252. Критерії вступу в ЄС (Accession Criteria) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/comm/enlargement>
253. Крупка М. І. Фінанси і підприємництво в Україні на межі тисячоліть / М. І. Крупка. – Львів : Діалог, 1997. – 272 с.
254. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Михайло Іванович Крупка; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 40 с.
255. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів : Вид-чий центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2001. – 608 с.
256. Крупка М. І. Організація і нормативно-правове забезпечення фінансової діяльності підприємництва в Україні : навч. посіб. / М. І. Крупка, Я. О. Береський, О. М. Ковалюк. – Львів : Вид-чий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 392 с.
257. Крупка М. І. Приватна власність і мале підприємництво в сучасній економіці / М. І. Крупка, Я. О. Береський, С. К. Реверчук // Актуальні

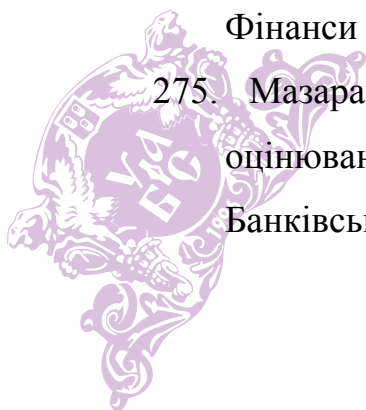

проблеми розвитку підприємництва в Україні. – Львів : Діалог, 1999. – С. 23 – 48.

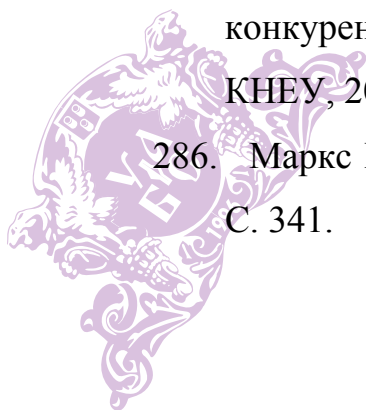
258. Кузнєцова А. Я. Інвестиційно-інноваційна діяльність та система її фінансового забезпечення : дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Анжела Ярославівна Кузнєцова; НАН України; Інститут економічного прогнозування. - К., 2005. - 453 арк.: табл. - Бібліогр. : арк. 376 – 410.
259. Кузнєцова А. Я. Теорія фінансів : навч. посіб. / А. Я. Кузнєцова. – Львів : ЛБІ НБУ, 2001. – 158 с.
260. Кузнєцова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності : монографія / А. Я. Кузнєцова . – Л. : Львів. банків. ін-т НБУ, 2004. – 279 с.
261. Кузнєцова А. Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності : монографія / А. Я. Кузнєцова. – Львів : Львів. банків. ін-т НБУ, 2005. – 320 с.
262. Кузнєцова А. Я. Форми і методи фінансово-кредитного забезпечення розвитку інноваційного підприємництва / А. Я. Кузнєцова // Принципи формування і механізми реалізації фінансової політики приватизованих підприємств : монографія / за ред. М. А. Козоріз. – Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України : ЛБІ НБУ, 2004. – С. 260 – 279.
263. Кузьмін О. Є. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи / О. Є. Кузьмін, Т. М. Шотік // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21 – 30.
264. Курдюмов С. Нелинейная динамика и проблемы прогноза / С. Курдюмов, Г. Малинецкий // Вестник Российской академии наук. – 2001. – № 3. Т. 71. – С. 210 – 232.
265. Ландик В. Внутренние источники финансирования инвестиционной деятельности предприятия / В. Ландик // Экономика Украины. – 2001. – №12. – С. 19 – 24.

266. Лапин Н. Н. Системно-деятельная концепция исследования нововведений / Н. Н. Лапин // Диалектика и системный анализ. – М. : Наука, 1983. – 536 с.
267. Лапко О. О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки / О. О. Лапко // Фінанси України. – 1998. – № 6. – С. 31 – 36.
268. Левинсон А. Экономические проблемы управления научно-техническим прогрессом. Опыт системного анализа / А. Левинсон. – М. : Экономика, 1973. – 128 с.
269. Теорія фінансів : навч. посіб. / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко, А. А. Ільєнко та ін. ; за ред. О. Д. Василика. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 480 с.
270. Лепетиков Д. Хождение в народ. Развитие российских банков в 2002 году во многом будет зависеть от населения / Д. Лепетиков // Эксперт. – 2002. – №11. – С. 34 – 35.
271. Лупін О. Б. Ефективність управління золотовалютними резервами Національного банку України / О. Б. Лупін // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2001. – № 5. – С. 10 – 23.
272. Луців Б. Л. Довгострокові інвестиції комерційних банків у цінні папери / Б. Л. Луців // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – Вип. 170. – С. 64 – 70.
273. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки : монографія / І. О. Лютий. – К. : Атіка, 2000. – 240 с.
274. Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // Фінанси України / С. В. Львовчкін. – 2000. – № 12. – С. 25 – 33.
275. Мазаракі А. Методологічні засади побудови рейтингової системи оцінювання діяльності комерційних банків / А. Мазаракі, Н. Шульга // Банківська справа, 1999. – № 3. – С. 26 – 30.

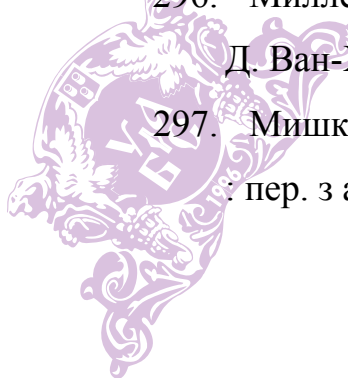

276. Майер Дж. М. Міжнародне середовище бізнесу / Дж. М. Майер, Д. Олесевич. – К. : Либідь, 2002.
277. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Т. В. Майорова. – К. : ЦУЛ, 2003.
278. Макаренко Є. В. Реалізація стратегії інноваційного розвитку через механізм бюджетної політики держави / Є. В. Макаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – №8. – С. 19 – 22.
279. Макаренко М. І. Макроекономічні чинники міжбанківської конкуренції на грошово-кредитному ринку України / М. І. Макаренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми, 2006. – Т. 16. – С. 13 – 20.
280. Макаров В. Л. Введение нетехнических нововведений / В. Л. Макаров // Экономика и организация промышленного производства. – 1983. – № 10. – 52 с.
281. Макконнелл К. Экономика: Принципы, проблемы и политика : В 2 т. Т. 1 / К. Макконнелл, С. Брю – М. : Республика, 1992. – 378 с.
282. Макмиллан Ч. Японская промышленная система / Ч. Макмиллан. - М. : Прогресс, 1988.
283. Макро- і мікроекономічні складові розвитку : монографія / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, І. В. Сало та ін. – Суми : ВТД Університетська книга, 2006. – 505 с.
284. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика : наукове видання / Л. М. Малярець. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 384 с.
285. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни : монографія / І. Г. Манцуров. – К. : КНЕУ, 2006. – 392 с.
286. Маркс К. Твори. Т. 23 / К. Маркс, Ф. Енгельс. - М. : Политиздат, 1960. – С. 341.

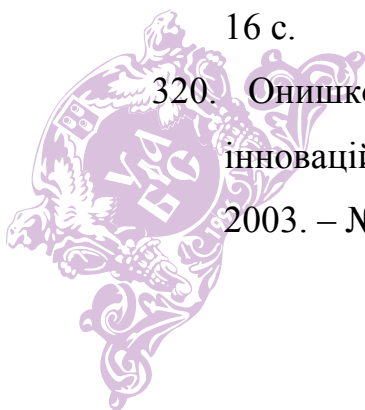
287. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке / Ю. С. Масленченков // Технология финансового менеджмента. Кн. 3. – М. : Перспектива, 1999. – 354 с.
288. Медынский В. Г. Инновационное предпринимательство / В. Г. Медынский. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 536 с.
289. Мельник В. П. Фактор науки в сучасній економіці / В. П. Мельник // Інноваційна складова економічного розвитку : монографія / ред. Л. К. Безчасний ; НАН України, Ін-т економіки. – Київ. – С. 60 – 94.
290. Мертенс А. И. Инвестиции : курс лекций по современной финансовой теории / А. И. Мертенс. – К. : Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 416 с.
291. Мертенс О. Ефективність банківської системи України / О. Мертенс, Дж. Урга // Банківська справа. – 1999. – №6. – С. 29 – 36.
292. Мескон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 704 с.
293. Методологія рейтингової оцінки комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credit-rating.ua/ru/about-rating/methodology/>
294. Мінін А. Л. Аспекти менеджменту ризику ліквідності у комерційному банку та його практичне застосування / А. Л. Мінін // Welkome, 2001. – № 7 – 8. – С. 56 – 58.
295. Микай Д. В. Банкротство коммерческих банков: зарубежный опыт и российская практика / Д. В. Микай // Труды вольного экономического общества. – М. : Финан. Академия при Правительстве Москвы, 1998. – С. 100 – 103.
296. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
297. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : пер. з англ. / Ф. С. Мишкін. – К. : Основи, 1999. – 963 с.

298. Міжнародні запозичення на ринку цінних паперів. Ринок деривативів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //http://www.bis.org.
299. Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О. І. Рогача. – К. : Либідь. – 2003. – 782 с.
300. Миротин Л. Б. Системный анализ в логистике / Л. Б. Миротин, И. Э. Ташбаев. – М. : Экзамен, 2004. – 480 с.
301. Моделирование финансовых потоков предприятия в условиях неопределенности / Т. С. Клебанова, Л. С. Гурьянова, Н. Богониколос и др. – Х. : ИД ИНЖЭК, 2006. – 312 с.
302. Модель оцінки надійності банків-контрагентів // Фінансовий ринок України. – № 2(16). – 2005. – С. 8 – 12.
303. Молчанов И. Н. Инновационный процесс / И. Н. Молчанов. – СПб. : Наука, 1995. – 212 с.
304. Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учеб. пособ. для вузов/ Ю. П. Морозов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 446 с.
305. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. ...канд. екон. наук / О. І. Москаль. – К., – 2001. – 16 с.
306. Набок Р. Аспекти, що можуть призвести до виникнення проблемного банку / Р. Набок // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 46 – 50.
307. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль : пер. с англ / Ф. Х. Найт. – М. : Дело, 2003. – 360 с.
308. Насонова А. А. Оценка финансовой устойчивости коммерческих банков [Електронний ресурс] / А. А. Насонова, Г. Г. Лотобаева. – Режим доступу : // <http://www.ntipb.nsk.ru/printing/magazin/2006nasonova3>
309. Наука и высокие технологии России на рубеже третьего тысячелетия (социально-экономические аспекты развития) / В. Л. Макаров, А. Е. Варшавский. – М. : Наука, 2001. – 636 с.

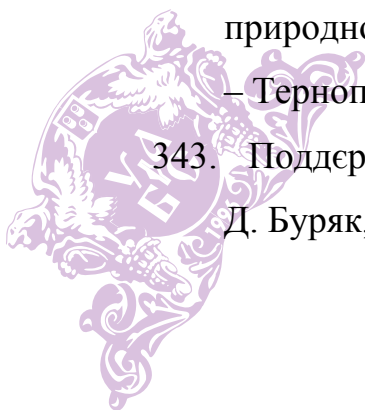
310. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник 2005 / Державний комітет статистики України. – К. : ДП Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2006. – С. 222, 230.
311. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні (1990-2008 pp.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html
312. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг: основні тенденції розвитку / С. В. Науменкова // Вісник НБУ. – 2000. – № 1. – С. 36 – 43.
313. Національна інноваційна система: зарубіжний досвід, стан в Україні : аналітичні матеріали до Парламентських слухань / В. М. Геєць, Л. І. Федулова Л. І., Ю. М. Бажан; НАН України, Інститут економіки і прогнозування. – К., 2007. – 184 с.
314. Нерадовский В. А. Ликвидность и платежеспособность кредитной организации в ординальном измерении / В. А. Нерадовский // Банковские технологии. – 2001. – №6. – С. 29 – 37.
315. Новый энциклопедический словарь. – М. : Большая Российская энциклопедия : РИПОЛ классик, 2007. – 1456 с.: ил.
316. Обсяги випуску акцій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cbonds.com.ua>.
317. Общая теория денег и кредита : учебник для вузов / под ред. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи ЮНИТИ, 1998. – 359 с.
318. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен . – М. : Прогресс. – 1995.
319. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. ...канд. екон. наук / Д. С. Олійник. – К., 2001. – 16 с.
320. Онишко С. В. Методологічні детермінанти дослідження системи інноваційного розвитку / С. В. Онишко // Управління сучасним містом. – 2003. – № 2 / 4–6 (10). – С.16 – 23.

321. Онишко С. В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України : дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Світлана Василівна Онишко; НАН України; Інститут економічного прогнозування. - К., 2004. - 448 арк. - Бібліогр. : арк. 406 – 431.
322. Онишко С. В. Реалізація властивостей системи інноваційного розвитку / С. В. Онишко // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 113 – 117.
323. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
324. Онишко С. В. Чинники сучасної трансформації механізму фінансування інвестиційної діяльності / С. В. Онишко // Науковий вісник Академії державної податкової служби України : зб. наук. пр. – 2000. – № 4(10). – С. 42 – 51.
325. Онуфрик М. С. Порівняльний аналіз податкових систем і податкового навантаження країн-членів ЄС та України / М. С. Онуфрик // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 14 – 17.
326. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 1999. – С. 17 – 18.
327. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
328. Орлов П. Совершенствование государственной амортизационной политики / П. Орлов // Экономика Украины. – 2003. – № 2. – С. 32 – 36.
329. Основи економічної теорії: політекономічний ефект : підруч. / за ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка. – К. : Вища школа, 1994. – 559 с.
330. Отенко И. П. Анализ деятельности коммерческих банков : учебн. пособ. / И. П. Отенко. – Харьков : Изд. ХГЭУ, 2001. – 156 с.
331. Оценка надежности банка // Капитал. – 1998. – №6. – С. 19 – 23.

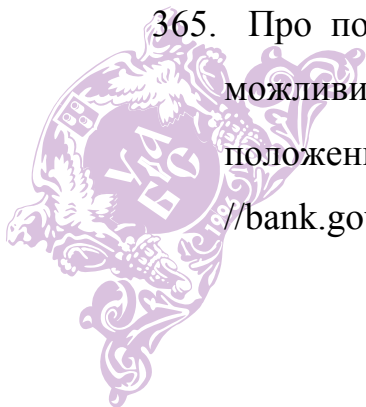
332. Павлов Р. А. Методика ранньої діагностики банкрутства банківських установ із використанням карт Кохонена / Р. А. Павлов // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №2(68). – С. 152 – 162.
333. Пазарбашолу Ч. Меняющийся облик инвесторов / Ч. Пазарбашолу, М. Госвами, Дж. Ри // Финансы @ развитие. – 2007. – №3. – С.28 – 31.
334. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270 с.
335. Пасічник І. В. Фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності (на прикладі промислових підприємств Харківської області) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Ірина Володимирівна Пасічник; Українська академія банківської справи. – Суми, 2000. – 18 с.
336. Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України / Б. Патон // Вісник НАН України. – 2001. – № 2. – С. 11.
337. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
338. Пересада А. А. Управління банківськими інвестиціями : монографія / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2005. – 388 с.
339. Пиксон Ф. Инновационный менеджмент / Ф. Пиксон. – М. : Экономика, 1997. – 240 с.
340. Пиннингг И. П. Новая технология и организационные структуры / И. П. Пиннингг. – М. : Экономика, 1990. – 420 с.
341. Погостинская Н. Н., Погостинский Ю. А. Системный анализ финансовой отчетности / Н. Н. Погостинская, Ю. А. Погостинский. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А. – 1999. – 96 с.
342. Погрішук Г. Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. ...канд. екон. наук / Г. Б. Погрішук. – Тернопіль : Тернопільський ДЕУ, 2005. – 192 с.
343. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підруч. / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 1999. – С. 18.

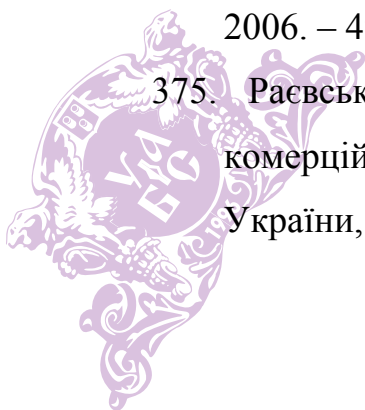
344. Подходы к организации стресс-тестирования в кредитных организациях (на основе обзора международной финансовой практике) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [//http://cbr.ru/search/print.asp?File=/analytics/stress.htm](http://cbr.ru/search/print.asp?File=/analytics/stress.htm).
345. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению [Электронный ресурс]. – Вашингтон, округ Колумбия, США : Международный Валютный Фонд, 2007. – Режим доступа : [//http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf](http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf).
346. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством / В. С. Пономаренко. – Х. : Основа, 1999. – 620 с.
347. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : Видавничий Дім ІНЖЕК, 2003. – 328 с.
348. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М., 1993.
349. Портер М. Стратегия конкуренции : пер. с англ. / М. Портер. – К. : Основы, 1997. – 390 с.
350. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу / Л. Примостка // Вісник НБУ. – 2002. – №10. – С. 40 – 44.
351. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку / Л. О. Примостка. – К., 2004. – 468с.
352. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.
353. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) / А. И. Пригожин. – М. : Политиздат, 1989. – 187 с.
354. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07 грудня 2000 року № 2121-14. - Режим доступа : [//http://www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).

355. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : закон України (у ред. Закону України від 30.06.99 р. № 784 – XIV) // Відомості Верховної Ради України. - 1999. – № 42. – 43. – С. 378.
356. Про інноваційну діяльність : закон України від 04.07.2002 р. № 40–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36.
357. Про інститути спільного інвестування [Електронний ресурс] : закон України від 15 березня 2001 року № 2299-III. – Режим доступу : //http://rada.gov.ua.
358. Про наукову і науково-технічну діяльність : закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХП // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 12.
359. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20 травня 1999 року № 379-14 . – Режим доступу : //http://bank.gov.ua.
360. Про підприємства [Електронний ресурс] : закон України від 27 березня 1991 року . – Режим доступу : //http://rada.gov.ua.
361. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : закон України від 23 лютого 2006 року . – Режим доступу : //http://rada.gov.ua.
362. Про Держінвестиції [Електронний ресурс] : положення. – Режим доступу : //http://rada.gov.ua/
363. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS [Електронний ресурс] : положення НБУ від 08.05.2002 № 171 . – Режим доступу : //http://bank.gov.ua.
364. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 Про затвердження Інструкції (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу : //http://bank.gov.ua.
365. Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : положення НБУ від 06.07.2000 №279. – Режим доступу : //http://bank.gov.ua.

366. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова НБУ від 28.11.2001 № 489. – Режим доступу : [//http://bank.gov.ua](http://bank.gov.ua).
367. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції : інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова та інші – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2007. – 266 с.
368. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло Я, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базилюк та ін. – К., 2006.
369. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку : монографія / за ред. Тетяни Анатоліївни Васильєвої. – Суми : Видавництво СумДУ, 2009. – 351 с.
370. Прямі іноземні інвестиції в Україну, 1995-2010 [Електронний ресурс] / Режим доступу : [// http://ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua).
371. Пшик Б. І. Особливості кредитування банками інноваційної діяльності / Б. І. Пшик // Вісник Української академії банківської справи. – 2003. – Вип. 1(14). – С. 85 – 87.
372. Пшик Б. Фонди суверенного багатства: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи діяльності в Україні / Б. І. Пшик // Вісник Національного банку України. – 2008. – №7. – С. 36 – 40.
373. Радіонова І. Ф. Макроекономіка: теорія та політика : підручник / І. Ф. Радіонова. – К. : Таксон, 2004. – 348 с.
374. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методолгія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Харків : ВД ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
375. Раєвський К. Є. Визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану комерційного банку / К. Є. Раєвський // Вісник Національного банку України, 1996. – № 4. – С. 31 – 36.

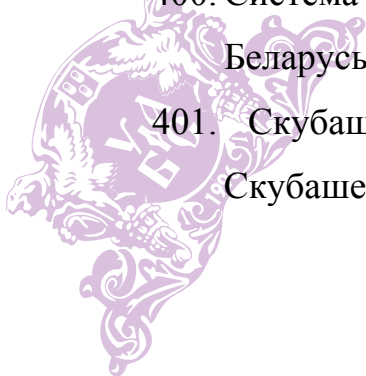

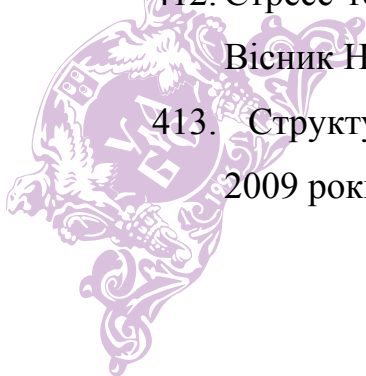
376. Раєвський К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ, 1999. – № 3. – С. 31 – 42.
377. Раєвський К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ, 1999. – № 4. – С. 35 – 48.
378. Райзберг Б. А. Курс економіки : учебник / под ред. Б. А. Райзберга. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
379. Реалии украинских инноваций // Бизнес. – 2004. – № 17 (588). – С. 20–26.
380. Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи // Вісник НБУ. – 2003. – № 2. – С. 22 – 27.
381. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.
382. Романовский М. В. Финансы и управление научно-техническим прогрессом / М. В. Романовский. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 171 с.
383. Россия и Украина в свете индикаторов Европейского инновационного табло : монография / под ред. Н. И. Ивановой, И. Ю. Егорова. – К. : Госкомстат Украины, 2008. – 93 с.
384. Раннопорт В. Диагностика управления: практический опыт и организации / В. Раннопорт. – М. : Экономика, 1998. – 80 с.
385. Рынки ценных бумаг в развивающихся странах // Сборник материалов семинара ОЭСР (Стамбул, февраль 1997). – 136 с.
386. Рынок ценных бумаг и его финансовые институты : учеб. пособ. / под ред. В. С. Торкановского. – СПб. : АО „Комплект”. – 1994. – 421 с.
387. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс. – М., 1991.
388. Савлук М. Довіра населення як чинник ефективної банківської діяльності / М. Савлук // Вісник НБУ. – 2003. – № 8. – С. 8 – 10.

389. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
390. Сало І. В. Проблеми українського ринку М&А на сучасному етапі його розвитку / І. В. Сало, Ю. М. Петренко // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1. – С. 96 – 103.
391. Самые конкурентоспособные страны мира [Електронний ресурс] // Электронная газета РБК. – Режим доступу : <http://rating.rbc.ru/>
392. Савченко А. Г. Макроекономіка : підручник / А. Г. Савченко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 43 – 53.
393. Санто Б. Инновация как средство экономического азвития. : пер. с венг. / Б. Санто; ред. Б. В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990.
394. Сафронов В. А. О подходах к оценке финансовой устойчивости российского банковского сектора / В. А. Сафронов, М. А. Бездудный, К. В. Дзех, Т. В. Любенцова // Деньги и кредит. – № 5/2005. – С. 21 – 26.
395. Світові фінанси : навч. посіб. / С. М. Козьменко, В. М. Нечепуренко, О. М. Костюк та ін. – Суми : ВТД Університетська книга, 2002. – 116 с.
396. Свистун Л. Інформаційне забезпечення побудови рейтингів у банківській діяльності: потреби споживачів на об'єктивність оцінок / Л. Свистун // Вісник НБУ. – 1999. – № 1. – С. 56 – 57.
397. Семюелсон Пол А. Мікроекономіка : пер. з англ. / Пол А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз ; ред. С. Панчишина. – К. : Основи, 1995. – 574 с.
398. Сенгачов В. К. Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства / В. К. Сенгачов. – М. : Финансы, 1979.
399. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Ф. Синки. – М. : Catallaxy, 1994. – 820 с.
400. Система обеспечения устойчивости банковского сектора Республики Беларусь // Деньги и кредит. – 2008. – №6. – С. 23 – 29.
401. Скубашевська О. Необхідність і реалії інноваційного розвитку освіти / О. Скубашевська // Вища освіта України. – 2007. – №3. – С. 30 – 37.

402. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва : монографія / Т. С. Смовженко ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2001. – 464 с.
403. Совершенствование методов оценки надежности банков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gaap.ru/biblio/corpfm/analyst/038.asp>
404. Сокирська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І. Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – №1. – С. 89 – 93.
405. Сорос Дж. Новая глобальная финансовая архитектура / Дж. Сорос // Вопросы экономики. – 2000. – №12. – С. 56 – 84.
406. Статистичний щорічник України за 2008 рік. Державний комітет статистики України. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України. – 2009. – с. 349.
407. Статистичні дані процесів переходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrg.org>.
408. Статистичні дані світових ринків цінних паперів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>.
409. Стиглиц Дж. Куда ведут реформы (к десятилетию начала переходных процессов) / Дж. Стиглиц // Вопросы экономики. – 1999. – № 7. – С. 4 – 30.
410. Стратегія інноваційного розвитку економіки та соціальної сфери України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції вчених, студентів і практиків / ред. С. В. Смерічевська. – Донецьк : Комп'ютер, 2008. – 357 с.
411. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>
412. Стресс-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків // Вісник НБУ. – 2008. – №5. – С. 18 – 23.
413. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності (2005-2009 роки) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

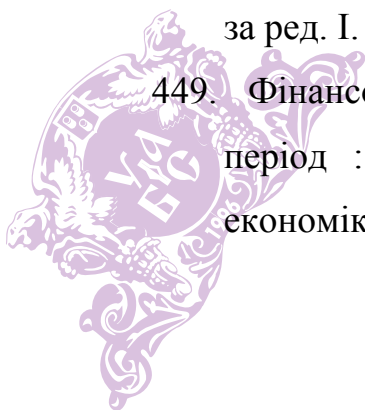
414. Сугоняка М. В. Структурний розвиток банківської системи України щодо євроінтеграційних процесів / М. В. Сугоняка, О. Й. Шевцова // Економіка України в євроінтеграційних процесах / ред. С. М. Панчишина. – Львів : Интереко, 2004. – (Формування ринкової економіки в Україні : спецвипуск 13). – С. 352 – 359.
415. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій : навч. посіб. / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, Н. С. Рязанова; ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 1993. – 247 с.
416. Тагирбеков К. Р. Основы банковской деятельности / К. Р. Тагирбеков. - М. : ИНФРА-М., 2001.
417. Тарханова Е. А. Устойчивость коммерческих банков / Е. А. Тарханова. - Тюмень : Вектор Бук, 2003.
418. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями : пер. с англ. / Б. Твисс; ред. К. Ф. Пузыня. – М. : Экономика, 1989. – 272 с.
419. Теория и механизм инноваций в рыночной экономике / под ред. Яковца Ю. В. – М., 1997. – 183 с.
420. Тивончук І. О. Фінансові методи стимулювання інноваційних процесів у промисловості / І. О. Тивончук // Вісник національного університету Львівська політехніка. – Львів. – 2007. – №576. – С. 298 – 303.
421. Тиркало Р. І. Фінансовий аналіз комерційного банку : основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг / Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок. – К. : Слобожанщина, 1999. – 236 с.
422. Третяк І. О. Фінансовий аспект економічного розвитку України / І. О. Третяк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Економічні науки. – 2001. – № 4. – С. 353 – 355.
423. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : монографія / О. Д. Тридід. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2002. – 364 с.

424. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. Избранное / М. И. Туган-Барановский. – М. : Наука, 1997. – С. 315 – 316.
425. Уайт П. Управление исследованиями и разработки : пер. с англ. / П. Уайт; ред. Д. Н. Бобрышева. – М. : Экономика, 1982. – 24 с.
426. Украина заняла 70-е место в рейтинге по условиям ведения бизнеса по версии “Economist” // Новости Украины. – Режим доступа : //http:24.ua.
427. Уткин Э. А. Инновационный менеджмент / Э. А. Уткин, Г. И. Морозова, Н. И. Морозова. – М. : АКАЛИС, 1996. – 208 с.
428. Уткин Э. А. и др. Финансовый менеджмент : учебник для вузов / Э. А. Уткин Э. А. . – М. : Зеркало, 1998. – 272 с.
429. Уткин О. Б. Применение высоких технологий для анализа эффективности банков / О. Б. Уткин // Деньги и кредит. – 2001. – №8. – С. 26 – 29.
430. Фабоцци Ф. Управление инвестициями / Ф. Фабоцци. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 932 с.
431. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учебник / Р. А. Фатхутдинов. - 4-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 400 с.
432. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федосов, В. Опарін, Львовчкін С. ; ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.
433. Федулова Л. І. Фінансова складова в національній інноваційній системі / Л. І. Федулова // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 14 – 21.
434. Фетисов Г. Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки / Г. Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 168 с.
435. Философский энциклопедический словарь / С. М. Федосеев, В. Г. Ковалёв, Л. Ф. Ильичев и др. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
436. Финансовая устойчивость российских банков: размер или специализация [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.raexpert.ru/researches/banks/bank7/>.

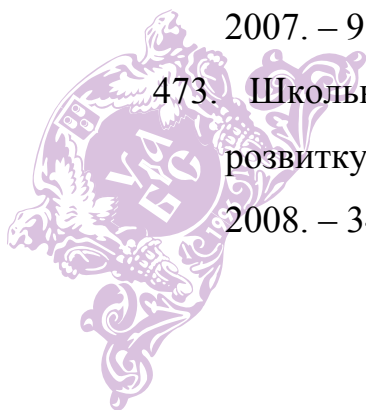
437. Финансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства / под ред. С. Я. Огородника. – К. : Техника, 1990.
438. Финансовый анализ в коммерческих банках [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.sduto.ru/2/4/82/index1.2.html>
439. Финансы / В. М. Родионова, В. Я. Вавилов, И. И. Гончаренко и др. ; ред. В. М. Родионова. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 432 с.
440. Финансы : учебн. пособ. / под ред. А. М. Ковалевой. – М. : Финансы и статистика, 1998. – С. 39 – 41.
441. Финансы, денежное обращение и кредит : учебн. / под ред. В. М. Родионовой. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 432 с.
442. Финансы : учебник для вузов / под ред. Л. А. Дробозиной. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 213 с.
443. Фінанси : навч. посіб. / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. – К. : Знання, 2006. – 247 с.
444. Фінанси підприємств : підруч. / ред. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.
445. Фінансові інструменти. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
446. Фінансові інструменти фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.banque-france.fr>.
447. Фінанси: вишкіл студії : навч. посіб. / за ред. С. І. Юрія. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 357 с.
448. Фінанси : навч. посіб. / О. Г. Близнюк, Л. І. Ланкова, В. І. Оспіщев та ін. ; за ред. І. В. Оспіщева. – К. : Знання, 2006. – 415 с.
449. Фінансово-кредитні важелі регулювання економіки України в перехідний період : монографія / ред. А. І. Даниленко; НАН України; Інститут економіки. – К., 1998. – 242 с.

450. Фомін І. Рейтингова оцінка комерційного банку в системі діагностики його конкурентоспроможності / І. Фомін // Вісник НБУ. – 2002. – №4. – С. 11 – 13.
451. Фондові індекси SOKRAT, Sofia Bondar Priadka Ukraine та ТЕКТ-ККОС Price Bonds [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.finance.com.ua](http://www.finance.com.ua).
452. Фондові та опціонні біржі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.cboe.com](http://www.cboe.com).
453. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают : пер. с англ. / Р. Фостер. – М. : Прогресс, 1987. – 272 с.
454. Хауштайн Х. Leitung industrieller Forehung / Х. Хауштайн. – Berlin, 1979.
455. Хикс Д. Р. Стоимость и капитал / Д. Р. Хикс. – М. : Прогресс. – 1988. – 487 с.
456. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика : навч. посіб. / В. П. Ходаківська, В. В. Беляев. – К. : ЦУЛ, 2002. – 616 с.
457. Хоминич И. П. Финансовая стратегия компаний : науч. изд. / И. П. Хоминич. – М. : Изд-во Рос. экон. акад., 1998. – 156 с.
458. Циганов С. А. Генезис банківських систем у трансформаційних економіках: структурно-функціональний аналіз / С. А. Циганов. – К. : Академпрес, 2006. – 412 с.
459. Циганов С. А. Особливості функціонування комерційних банків на ринку цінних паперів / С. А. Циганов // Фінанси України. – 2000. – №6. – С. 122 – 125.
460. Цінні папери суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.istock.com.ua](http://www.istock.com.ua).
461. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства в Україні / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. – К. : Знання, 1999. – 156 с.

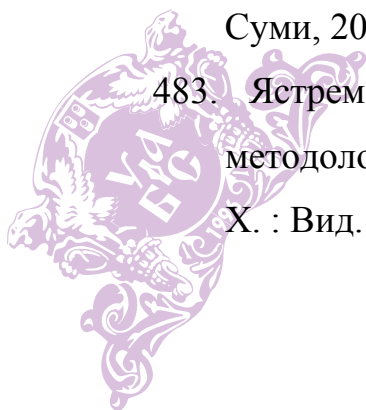

462. Черкасов В. Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / М. Черкасов. – М. : Инфра-М, 1995.
463. Чумаченко Н. Направления инвестиционной политики в промышленности / Н. Чумаченко // Економіка України. – 1999. – № 11. – С. 12 – 19.
464. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення / Н. І. Чухрай. – Львів : Вид-во Національного ун-ту Львівська політехніка, 2002. – 316 с.
465. Шеко П. Инновационный хозяйственный механизм / П. Шеко // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 2. – С. 71 – 76.
466. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посіб / В. М. Шелудько. – К. : Знання-Прес, 2002. – 535 с.
467. Шеремет А. Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А. Д. Шеремет, Г. Н. Щербакова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 256 с.
468. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА – М, 1996. – 176 с.
469. Шіллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Р. І. Шіллер. – К. : Наукова думка, 2007. – 158 с.
470. Шинази Г. Дж. Сохранение финансовой стабильности / Г. Дж. Шинази [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.imf.org](http://www.imf.org).
471. Шишков Ю. В. Формирование интеграционного комплекса в Западной Европе: тенденции и противоречия / Ю. В. Шишков. – М., 1979. – С. 280 – 290.
472. Школьник І. О. Фінансовий ринок України в контексті розвитку світової фінансової системи : монографія / І. О. Школьник. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 98 с.
473. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія / І. О. Школьник. – Суми : ВВП Мрія, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.

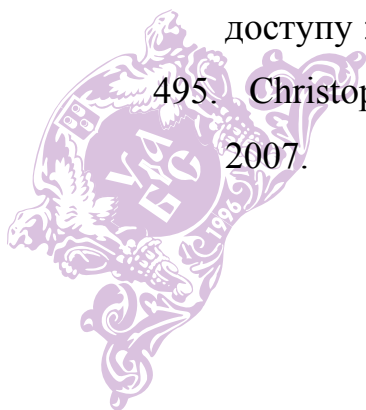

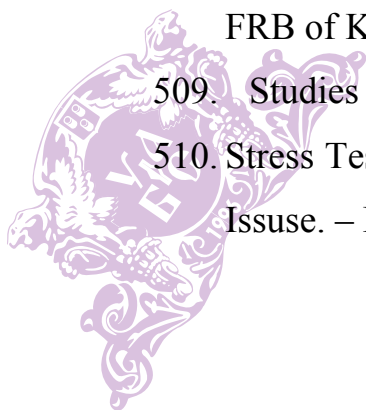
474. Шпиг Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу : монографія / Ф. І. Шпиг. – Суми : Ділові перспективи. – 2006. – 288 с.
475. Штепа Л. О. Оцінка відносин власності в умовах трансформації економіки України / Л. О. Штепа // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 13 – 15.
476. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
477. Юрій С. І. Дивергенція фінансів при розгортанні ринкових відносин / С. І. Юрій // Фінанси України. – 1996. – № 9. – С. 5 – 12.
478. Юрій С. І. Орієнтири теорії міжнародних фінансів в умовах глобалізації / С. І. Юрій // Вісник ТАНГ. – 2002. – Вип. 8-1. – С. 131 – 138.
479. Яковец Ю. В. Стратегия научно-технологического прорыва / Ю. В. Яковец, В. И. Кушлин, Л. В. Лесков; ред. Ю. В. Яковец. – М. : МФК, 2001.
480. Яковец Ю. В. Ускорение научно-технического прогресса: теория и экономический механизм / Ю. В. Яковец. – М., 1988. – 335 с.
481. Яковлев А. И. Развитие методов оценки инновационного потенциала страны / А. И. Яковлев, А. П. Косенко // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 27-28 жовтня 2006 р. / упор. О. В. Петришин, М. О. Кизим. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2007. – 560 с.
482. Ярошенко С. П. Системний підхід до розбудови фінансової системи та відтворювальних процесів у виробництві – запорука розвитку економіки України / С. П. Ярошенко // Росія-Україна: проблеми і можливості наукового та економічного співробітництва : збірник наукових праць. – Суми, 2000. – С. 120 – 129.
483. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : наукове видання / О. М. Ястремська . – Х. : Вид. ХДЕУ, 2004. – 472 с.

484. Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks – Based Committee on Banking Supervision, January 1996. – Basel, BIS, 1998. - p. 54.
485. Bank for International Settlements. National Balance of payments data // Preserving Financial Stability. – IMF. – 2005. – p. 10.
486. Bank for International Settlements. FX reserve management : elements of a framework. // BIS Papers No 38. Claudio Borio, Jannecke Ebbesen, Gabriele Galati and Alexandra Heath. March 2008.
487. Bank of England. Centre for Central Banking Studies. Foreign Exchange Reserves Management. // Handbooks in Central Banking. No 19. John Nugee.
488. Bank of England. Centre for Central Banking Studies. The Choice of Exchange Rate Regime. // Handbooks in Central Banking. No 2. Tony Latter. May 1996.
489. Basel II : International Convergence of Capital Measurements and Capital Standarts : a Revised Framework [Електронний ресурс] / Basel Committee on Banking Supervision. – 2004. – July. - Режим доступу : //http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm
490. BHC Rating System, Federal Reserve Press Release, February 7, 1979. – p. 5–18
491. Blaschke W. Stress Testihg of Financial Systems : An Overview of Issues, Methodologies, and FSAP Experience, IMF. / W. Blaschke, T. Jones, G.Majnoni, S-M. Peria // Working Paper. – No 01.88. – 2001. – p. 56.
492. Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity. – Basle : BIS, 1996. – p. 3.
493. Coase, Ronald. "The Problem of Social Cost" in Journal of Law and Economics, v. 3, n 1 pp. 1-44, 1960.
494. Core principles for effective banking supervision [Електронний ресурс] / Basle Committee on Banking Supervision. – September 1997. – 46 p. – Режим доступу : //http://www.bis.org/publ/bcbs30a.pdf.
495. Christopher Cox, "The Rise of Sovereign Business", speech given December 5, 2007.

496. Deutsche Bank Research, "Sovereign Wealth Funds--State Investments on the Rise", Current Issues, September 10, 2007, – p. 4.
497. Deppler M., Williamson M. Capital Flight : Concepts, Measurement and issues / M. Deppler , M. Williamson. – Staff.
498. Edward J. Kane, Accelerating Inflation, Technological Innovation and the Decreasing Effectiveness of Bank Regulation / J. Kane Edward // Journal of Finance, vol. 36 (May 1981), pp. 355 – 367.
499. European Trend Chart on Innovation. European Innovation Scoreboard 2005. Comparative Analysis of Innovation Performance. – Brussels European Commission, 2005.
500. Fitch Ratings. Суверенні рейтинги. Україна. Міжнародний кредитний аналіз. Короткий звіт. – 2008. – 22 жовтня.
501. Freeman C. Unemployment and Technical Innovation : A Study of Law / C. Freeman, J. Clark, L. Soete. – L., 1982.
502. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective / C. Freeman // Cambridge journal of Economics. – 1995. – №1. – Vol.19.
503. Jen, "Currencies : How Big Can Sovereign Wealth Funds Be by 2015".
504. Kimmett, "Public Footprints in Private Markets".
505. Lopez I. Stress Tests : Useful Complements to Financial Risk Models [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.frbsf.org/publications/economics/letter/2005/el2005-14.html](http://www.frbsf.org/publications/economics/letter/2005/el2005-14.html)
506. Schinasi G.J. Preserving Financial Stability. – IMF. – 2005. – p. 12.
507. Simon Johnson The Rise of Sovereign Wealth Funds // International Monetary Fund. – 2007. – September .
508. Spong, Kenneth. Banking Regulation: Its Purposes, Implementation, and Effects. FRB of Kansas city, 1990. – p. 265.
509. Studies for the World Economic Outlook. IMF. Wash. – 1987. – August.
510. Stress Testing by Large Financial Institutions: Current Practice and Aggregation Issue. – Bank for International Settlements. – Basel, 2000. – p. 34.

511. Managing Technological Innovation : Organization, Strategies for Implementing Advanced Manufacturing Technologies. San-Fr.; L. : Jossey-Bass Publishers, 1986.
512. Mensch G. Stalemate in Manufacturing Technologies. San-Fr.; L.: Jossey-Bass Publishers. 1986.
513. Nelson R. National Innovation Systems. A Comparative Analysis / R. Nelson ; Oxford University Press, 1993. – 541 p.
514. Rick Carew Barriers to Entry / Rick Carew, Marcus Walker, Chip Cummins, and Katharina Bart // The Wall Street Journal, January 15. - 2008, – p. 41.
515. Robert M. Kimmett Public Footprints in Private Markets // Foreign Affairs. – 2008. - January/February.
516. Vundvall B.- A. National Systems of Innovation Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. London Pinter Publishers, 1992.
517. Taxation of companies. International Bureau of Fiscal Documentation. Amsterdam. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.ibgd.org](http://www.ibgd.org)
518. The Financial Development Report 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.weforum.org](http://www.weforum.org).
519. The Financial Development Report 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.weforum.org](http://www.weforum.org).
520. The World Bank Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.ibgd.org](http://www.ibgd.org). <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

